Hrvatski enciklopedijski rječnik

A-Bez

Jutarnji list

Novi Liber

HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK

Hrvatski enciklopedijski rječnik sadrži:

110.000	osnovnih riječi i izvedenica
47.000	hrvatskih imena, prezimena i lokaliteta njihove rasprostranjenosti
18.000	obrađenih imena iz zemljopisa, povijesti, mitologije i opće kulture

ISBN 953-7160-71-8
9 789537 160715

HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK

A - Bez

Autori:
prof. dr. Vladimir Anić, dr. Dunja Brozović Rončević,
prof. dr. Ivo Goldstein, Slavko Goldstein, mr. Ljiljana Jojić
(glavna urednica), prof. dr. Ranko Matasović (glavni urednik),
prof. dr. Ivo Pranjković

Stručni suradnici:
dipl. inž. Antun Alegro, mr. Sanja Brbora, Hrvoje Brozović,
Silvana Brozović, Ljiljana Cikota, prof. dr. Tomislav Cvitaš,
Lara Černicki, prof. dr. Radovan Erben, dr. Nada Gašić,
dr. Pavle Goldstein, Mate Kapović, Iva Körbler, mr. Vlasta
Kovač, Igor Kusin, Jadranka Pintarić, prof. dr. Dražen Poje,
dr. Mirna Sentić, mr. Tomislav Stojanov, prof. dr. Juraj Šiftar,
dr. Nada Vajs-Vinja, Čedomir Višnjić, dr. Vesna Zečević,
prof. dr. Tomislav Živković

Zajedničko izdanje:
EPH d.o.o. Zagreb i Novi Liber d.o.o. Zagreb

Za izdavače:
Stipe Orešković, Sanja Petrušić Goldstein

ISBN 953-6045-28-1 (cjelina)
ISBN 953-7160-71-8

Hrvatski enciklopedijski rječnik

A-Bez

Jutarnji list

Novi Liber

Prvi *Hrvatski enciklopedijski rječnik*
(iz predgovora izdanju 2002. godine)

Enciklopedijski rječnici objedinjuju dva pristupa jeziku: pristup lingvistički i pristup enciklopedijski. U našem *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* te se dvije komponente prožimaju u definicijama, u etimologiji i onomastici, u interpretacijama natuknica iz mitologije, povijesti, zemljopisa, znanosti i opće kulture. Dok sistematizacija natuknice teži prema enciklopedijskoj formi (s nosećim osnovnim pojmom i nadovezanim grozdom izvedenica i dopunskih informacija), u izboru i opisu građe prevladava lingvistička komponenta. Stoga su i imena iz povijesti i opće kulture uvrštavana pretežno po kriterijima upotrebe u jeziku kojem pomažu da bolje izrazi misao – primjerom, metaforom, slikovitom usporedbom ili naprosto dopunskom informacijom.

Kao svaki ozbiljan i ambiciozan jednojezično-jednosveščani rječnik, i ovaj naš prvi *Hrvatski enciklopedijski rječnik* prije svega nastoji ispuniti svoju osnovnu leksikografsku funkciju: maksimalno obuhvatiti bogati korpus živoga hrvatskoga govornoga i pisanoga jezika – bez diskriminacije prema bilo kojoj vrsti riječi, ali s jasnom odrednicom o njihovu porijeklu i položaju u jeziku. Na toj je osnovi nastao ovaj *Rječnik* s ukupno 175.000 uvrštenih pojmova: od toga oko 110.000 obrađenih riječi i njihovih izvedenica, te oko 47.000 vlastitih hrvatskih imena, prezimena i toponima o njihovoj rasprostranjenosti i približno 18.000 objašnjenih imena iz mitologije, povijesti, opće kulture i zemljopisa. Tematskom širinom i brojem unosa to je dosad daleko najbogatiji jednosveščani hrvatsko-hrvatski rječnik.

Obilna količina građe diktirala je format knjige veći od uobičajenog rječničkog, ali još uvijek prikladnog za priručničku uporabu. Alternativa je bila izdanje u dva sveska, što bi osjetljivo povisilo kupovnu cijenu. Tako smo dobili, uvjetno rečeno, pet priručnika u jednome: rječnik s preciznim definicijama; sustavni prikaz gramatičkih oblika i naglasaka; etimologiju koja ide duboko do indoeuropskih i praslavenskih korijena; onomastiku koja pored hrvatskih imena i prezimena bilježi i njihovo porijeklo i rasprostranjenost; leksikonsku komponentu s osnovnim podacima o značajnim ličnostima, povijesnim događajima i mjestima kojih su imena u široj upotrebi.

Novi Liber započeo je s prof. dr. Vladimirom Anićem dogovore o izdavanju i koncepciji prvoga *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika* u proljeće 1998. godine. Projekt je prvi put obznanjen na promociji *Rječnika stranih riječi* Vladimira Anića i Ive Goldsteina u lipnju 1999. godine. Tada se već počela okupljati grupa autora i stručnih suradnika koji su trogodišnjim intenzivnim radom ostvarili projekt u opsegu većem nego što je prvobitno bio planiran. To je bilo moguće, jer se imalo na čemu graditi. Dotadašnja izdanja Novog Libera *Rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića (prvo izdanje 1991, drugo prošireno izdanje 1994, treće prošireno izdanje 1998), *Rječnik stranih riječi* Vladimira Anića i Ive Goldsteina (prvo izdanje 1999, drugo dopunjeno izdanje 2000) bila su oslonac i najvažniji izvor građe za prvi *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Na tim prethodnim izdanjima, kao i na *Kronologiji Hrvatska – Europa – Svijet* (urednik Ivo Goldstein), stečena su potrebna iskustva, uspostavila se organizacija skladnog kolektivnog rada i postepeno se okupljao i formirao krug ljudi sposobnih i za veće projekte.

I tako je prvi *Hrvatski enciklopedijski rječnik* izrastao kao sinteza i kruna dvanaestogodišnjeg izdavačeva rada i s njime povezanih autora i suradnika. Pomoglo je što su se u Hrvatskoj posljednjih godina pojavili brojni opći i specijalizirani rječnici i druga leksikografska i filološka izdanja. Mnoga su od njih konzultirana, osobito ona Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« i Naklade Leksikon, kao što su konzultirana i neka leksikografska izdanja poznatih stranih izdavača...

Kao i sva dosadašnja rječnička izdanja Novog Libera, objavljivanje *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika* bitno su potpomogli naši stalni pretplatnici. I ovaj put u dovoljnom su se broju odazvali na naš poziv za pretplatu, što nam je omogućilo da obogatimo sadržaj i znatno povećamo obećani opseg izdanja i da ga objavimo u obećanom roku. Zahvalni smo i Ministarstvu kulture i Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Ranija rječnička izdanja Novog Libera nažalost su imala samo minimalnu ili – najčešće – nikakvu podršku tih nadležnih ustanova. Ovaj put pomoć je bila znatno primjerenija. Omogućila nam je da pretplatnu i maloprodajnu cijenu izdanja dovedemo u okvire koji su – obzirom na količinu građe i opseg izdanja – osjetljivo niži od uobičajenih na hrvatskom knjižarskom tržištu.

Na kraju, najveća izdavačeva zahvalnost čovjeku s kojim je prvi *Hrvatski enciklopedijski rječnik* započeo i koji ga na našu veliku žalost nije dočekao: velikom hrvatskom filologu Vladimiru Aniću. Umro je 30. studenoga 2000. godine kada su se konture ovoga *Rječnika* već nazrijevale, a radovi na kompletiranju bili u punom jeku. U temelje ovoga *Rječnika* ugrađena su Anićeva djela: osnovna građa iz njegova *Rječnika hrvatskoga jezika* i odnos prema jeziku izražen u ostalim Anićevim leksikografskim djelima, a teoretski razrađen u zbirci njegovih eseja *Jezik i sloboda*. S trajnom zahvalnošću svom najzaslužnijem autoru,

podsjećamo i ovom prilikom na ključnu misao iz predgovora prvome izdanju Anićeva *Rječnika hrvatskoga jezika* s kojim je 1991. počeo i život Novoga Libera:

Kao i svako živo biće, kao život sam, jezik živi punim životom i prirodno se razvija samo u slobodi, oslobođen od političke instrumentalizacije i svih vrsta pritisaka. I hrvatskom je jeziku vrijeme za takvo oslobođenje. Ne trebaju mu samoizolacionističke barijere prema drugim kulturama i jezicima, niti prisilne spone bilo s kime. U punoj slobodi sam će definirati srodnosti i istovjetnosti, kao i samosvojnosti i razlike.

S tim mislima prepuštamo prvo izdanje prvoga *Hrvatskoga enciklopedijskoga rječnika* korištenju i sudu hrvatske javnosti.

U Zagrèbu, travnja 2002. godine *IZDAVAČ*

Uz ovo izdanje

Raduje nas što je *Jutarnji list* odlučio objaviti drugo izdanje *Hrvatskoga enciklopedijskoga rječnika* u svojoj biblioteci u svescima. Tako ovaj opsežni i značajni priručnik hrvatske leksikografije postaje pristupačan znatno širem krugu naše javnosti, kojoj je i namijenjen.

Za ovo izdanje izvršili smo brojne dopune, ažuriranje podataka i neke ispravke.

U Zagrebu, 26. listopada 2004. *NOVI LIBER*

Uvod

Svaki novi jednojezični rječnik hrvatskoga jezika odgovara svojom pojavom na pitanje – što je hrvatski jezik? Na jednoj zdravorazumskoj, površnoj, ali ne zato i pogrešnoj razini promatranja, riječi su gradivno tkivo jezika, ono od čega se jezik sastoji. Svaki novi rječnik stoga svojom organizacijom, odabirom riječi koje sadržava, i informacijama o tim riječima koje pruža, prikazuje jezik na nov način.

Rječnici mogu biti *deskriptivni* (opisni) ili *preskriptivni* (propisivački). Preskriptivni rječnici propisuju koje se riječi trebaju smatrati standardnima, »pravilnima«, pripustivima u birane književne tekstove ili govor javne komunikacije. Deskriptivni rječnici jednostavno prikupljaju rječničko blago nekog jezika koje je doista u upotrebi, ili je bilo u upotrebi, suzdržavajući se pritom od vrijednosnih kvalifikacija. Razlika između deskriptivnih i preskriptivnih rječnika nije tako stroga kao što možda proizlazi iz njihove definicije; svaki je opis, naime, ujedno u nekom smislu i propisivanje, jer uključuje svjesnu odluku leksikografa o tome što će odabrati kao predmet svojega opisa – koje će riječi uvrstiti u rječnik, i kako će ih odabrati, čak i kada ne tvrdi da su odabrane riječi ujedno i »birane«, odnosno prihvatljive u standardnom jeziku. Koncepcija je *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika* izrazito deskriptivistička: cilj nam je bio prikupiti i leksikografski na nov način obraditi rječničko blago suvremenoga hrvatskog jezika. Uređivačkom odboru ovoga *Rječnika* postavilo se stoga najvažnije pitanje o odabiru korpusa, odnosno izvora iz kojih će biti crpene riječi koje će u nj biti uvrštene.

Najsuvremenija metoda prikupljanja rječničke građe oslanja se na analizu računalnih korpusa, elektronski pohranjenih zbirki tekstova nekoga jezika. Ukoliko je takav korpus dobro sastavljen, vodeći računa o svim razinama jezične upotrebe, te ukoliko je dovoljno velik, njegova analiza autoru rječnika omogućuje da posve objektivno utvrdi koje se riječi nekoga jezika doista upotrebljavaju (u pisanoj komunikaciji), koliko često se upotrebljavaju, i u kojim kontekstima. *Hrvatski nacionalni korpus*, koji prikuplja tim lingvista okupljen pri Zavodu za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, nije u trenutku kada je započinjao rad na našem *Rječniku* još bio dovoljno reprezentativan da bi se enciklopedijski rječnik hrvatskoga jezika mogao sastaviti samo na temelju toga korpusa. Mnoge

riječi koje takav rječnik mora sadržavati prerijetke su ili prespecifične (pripadaju terminologiji pojedinih struka) da bi se pojavile u dosada prikupljenom leksičkom blagu za *Hrvatski nacionalni korpus*, a osim toga, elektronski korpusi odražavaju samo jezik pisane komunikacije, a u znatno manjoj mjeri razgovorni jezik. Pa ipak, ovaj je *Rječnik* u hrvatskoj leksikografskoj tradiciji prvi koji je nastao sustavnim korištenjem građe iz elektronskoga korpusa hrvatskog jezika.

Ovaj je *Rječnik* bitno određen građom na osnovi koje je nastao. Korišteni su prije svega *Rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića, kao najiscrpniji rječnik suvremenoga hrvatskog jezika, te *Rječnik stranih riječi* V. Anića i I. Goldsteina, kao najiscrpniji izvor riječi koje se najbolje mogu nazvati »internacionalizmima«, a koje uključuju većinu terminologije različitih struka. Ti su izvori sustavno dopunjeni riječima iz *Hrvatskoga nacionalnog korpusa*, elektronskog korpusa hrvatskoga jezika koji je dostupan na internetu (http://www.ffzg.hnk.hr), terminološkim priručnicima za pojedine struke, te različitim enciklopedijskim priručnicima. Jedino za onomastičku građu nije bilo gotova izvora koji bi se mogao iskoristiti, te je stoga onomastička sekcija *Enciklopedijskoga rječnika* uistinu pionirski pothvat u hrvatskoj leksikografiji. Mnoge su riječi u *Rječnik* uvrštene i zbog toga što su produktivne u onomastici, tj. zato što se iz njih izvode osobna imena. To se osobito odnosi na brojne mrtve turcizme, germanizme i dijalektizme, koji inače ne bi našli svojega mjesta u enciklopedijskom rječniku suvremenoga jezika. U *Rječnik* smo također uvrstili i brojne riječi koje se u tekstovima suvremenoga hrvatskog jezika nalaze još neadaptirane, dakle tuđice za razliku od posuđenica; premda one imaju graničan status – teško je reći valja li ih smatrati riječima hrvatskoga jezika ili ne – odlučili smo ih uvrstiti ukoliko se dovoljno često pojavljuju u hrvatskim tekstovima. Da bismo posebno istakli njihov osobit status, one su u *Rječniku* podcrtane, npr. freeware, a navodi se i njihov približan izgovor u hrvatskome.

Treba jasno istaći da je popis riječi koje su ušle u *Enciklopedijski rječnik* odraz izvora na temelju kojih je nastao; uređivački odbor nije nastojao »pročistiti« te izvore u skladu s nekim unaprijed određenim stavovima koje su riječi u izvorima prikladne, a koje nisu, koje valja prihvatiti kao dio standardnog jezika, a koje treba izbaciti, koje se riječi upotrebljavaju u suvremenom govornom standardu, a koje su zastarjele ili u isključivo regionalnoj upotrebi. Takva bi odluka, čak i da ju je zajednički donosio tim lingvista, ipak nužno bila subjektivna. Stoga naš *Rječnik*, u skladu sa svojom načelno deskriptivnom orijentacijom, vjerno odražava izvore iz kojih je crpen.

Hrvatski enciklopedijski rječnik koncepcijski se razlikuje od svih dosadašnjih hrvatskih jednojezičnih rječnika. On među riječi hrvatskoga jezika uključuje i imena, riječi koje obično zanemarujemo, odnosno ne običavamo o njima

govoriti. Dva su tipa imena uključena u ovaj rječnik: 1. osobna imena ljudi i zemljopisna imena (antroponimi i toponimi) koji se izvode iz ostalih riječi hrvatskoga jezika ili su rasprostranjeni u Hrvatskoj; toj skupini imena posvećena je onomastička zona *Rječnika*, od ostatka rječničkoga teksta odvojena crnim kvadratićem (♦); 2. imena poznatih osoba, većinom povijesnih ličnosti; imena povijesnih ličnosti tretiraju se u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* ravnopravno drugim riječima, pri čemu rječnička natuknica navodi osnovne podatke o nositelju pojedinih imena – premda takva imena ne običavamo smatrati riječima hrvatskoga jezika, ona to nedvojbeno jesu; ime *Napoleon* je imenica koja se u hrvatskome može sklanjati, koja mijenja svoj naglasak u deklinaciji (*Napolèon, Napoleóna,* itd.), koja se, dakle, u čisto formalnom smislu ponaša kao i druge imenice u jeziku; denotativno je (izravno) značenje te imenice osoba (ili nekoliko osoba) koje su nosile ime Napoleon, a konotativno (preneseno) značenje »čovjek koji se ponaša kao Napoleon (Bonaparte)«, i u takvom se, prenesenom značenju, pojavljuje u hrvatskim tekstovima. Iz imenice *Napoleon* može se u hrvatskome izvoditi posvojni pridjev (*Napoleonov*), odnosni pridjev (*napoleonski*), a možemo zamisliti da bi tkogod iz te imenice mogao skovati i nove riječi, npr. *denapoleonizacija* (*Francuske*). Stoga smo smatrali opravdanim uvrstiti imena povijesnih ličnosti u *Enciklopedijski rječnik*, pri čemu su odabrane najistaknutije osobe iz raznih područja povijesti, kulture, umjetnosti i znanosti. Izbor povijesnih ličnosti koje su uvrštene nužno je barem donekle subjektivan, no u ovome je *Rječniku* taj izbor i prilično obuhvatan. U obradi enciklopedijskih natuknica o povijesnim ličnostima držali smo se načela da se o njima izriču samo bitne činjenice, poput godina rođenja i smrti i najvažnijih djela i njihovih najbitnijih osobina, a da se izbjegavaju vrijednosni sudovi i kvalifikacije.

Unaprijed se čini da svaki govornik nekog jezika poznaje svoj jezik, i ne mora značenje riječi iščitavati iz rječnika. Pa ipak, jezično je znanje različito raspodijeljeno među govornicima nekoga jezika, te se ne može očekivati da se svatko podjednako dobro snalazi u specifičnim terminologijama pojedinih struka, u žargonima različitih društvenih grupa, ili u regionalnim govorima (dijalektima). Međutim, jednojezični rječnik nije uvijek mjesto gdje korisnik može utvrditi *značenje* izraza koji ne poznaje. Tko ne zna razliku između jasena i javora vjerojatno je neće naučiti iz rječničke definicije koja uključuje latinske termine *fraxinus excelsior* i *acer pseudoplatanus*. Znanje o tome što *znači* »jasen« uključuje daleko više nego što se može opisati u jednojezičnom rječniku: uključuje oblik drveta, podatke o tome čemu to drvo služi, kakva mu je kora, lišće i plodovi, i mnogo drugoga. Ipak, kratka rječnička definicija koja uključuje latinske nazive riječi »jasen« i »javor« *može pružiti informaciju* o tim riječima pomoću koje će korisnik u drugim izvorima i priručnicima, npr. iz biologije, doznati više o njihovu značenju. Jednojezični rječnik može biti koristan ukoliko

pruža korisne *informacije* o riječima, odnosno ukoliko opisuje i usustavljuje jezično i enciklopedijsko znanje o riječima nekoga jezika.

Ukupnost informacija o riječima organizirana je u dvije dimenzije:

A) jezična dimenzija; ona obuhvaća dvije osi: os oblika (izraza) i os značenja (sadržaja)

B) izvanjezično područje; ono obuhvaća tri osi: vremensku (povijesnu), prostornu (zemljopisnu) i društvenu

Sadržaj riječi (značenje) opisuje se u *Rječniku* definicijama; definicije, međutim, ne mogu u potpunosti opisati značenje riječi, te se stoga redovito uz definicije navode i riječi koje su s opisivanom riječi značenjski povezane: sinonimi (istoznačnice), antonimi (protuznačnice), a značenje se često ilustrira i primjerima upotrebe; takvi su primjeri u *Rječniku* odvojeni uglatim zagradama. Izraz je riječi opisan u *Rječniku* prikazom njihovih oblika – ukoliko se radi o promjenljivim riječima – prikazom naglasaka i promjena u naglašivanju riječi u paradigmi, te prikazom tvorbenih odnosa među riječima koje se izvode iz istoga korijena. Zbog toga su riječi u *Rječniku* povezane u tvorbeno-značenjske *grozdove*, iz kojih njihovi odnosi postaju zorni. Načelo je organizacije grozda etimološko (riječi postale iz istoga izvora svrstavaju se u isti grozd), tvorbeno (tvorbeno jednostavnije riječi su nositeljice grozda, a njihove izvedenice su u nj uklopljene), ali i semantičko: značenjski izvornije riječi nositeljice su grozda, ukoliko jedna od njih nije tvorbeno izvedena iz druge. To se očituje npr. u nizovima riječi izvedenim sufiksima *-irati* i *-acija*, gdje nije moglo biti provedeno čisto tvorbeno načelo organizacije grozda (zbog toga je, primjerice, *apsorpcija* svrstana pod *apsorbirati*, ali je *deklinirati* svrstano pod *deklinacija*).

Rasprostranjenost riječi u vremenu, prostoru i društvu uključuje obavijest o tome kako se, gdje, od kojih skupina govornika i u kojim situacijama neka riječ koristi. U tu se svrhu u *Rječniku* riječi obilježavaju raznim kraticama koje ističu u koju sferu pripada neka riječ (kratica *reg.* za regionalizme, *zast.* za zastarjele riječi, kratice kao *lingv.*, *astron.* i sl. za riječi koje su ograničene na pojedine funkcionalne stilove, na jezik znanosti i sl.).

Naposljetku, povijest i podrijetlo riječi uključuje njihovu etimologiju – obavijest o tome iz kojega se praoblika riječ razvila, ili iz kojega je jezika posuđena.

UREDNIŠTVO

Kako se služiti *Rječnikom*

Struktura natuknice

Riječ – nositelj grozda odvojena je od grozda s dvije masne kose crte iza kojih su sve riječi – članice grozda poredane po abecednom redu i međusobno odvojene interpunkcijskim znakom točka-zarez (;). Svaka riječ – članica grozda tiskana je masnim slovima kao i riječ – nositelj grozda, one su u svemu ravnopravne natuknice. U slučajevima kada pojedine članice grozda imaju znatnije glasovne promjene zbog kojih bi im pripadalo drugačije abecedno mjesto od onoga na kojem se nalazi riječ – nositelj grozda, takve se riječi nalaze izvan grozda na svom abecednom mjestu, ali bez definicije i uz njih je samo uputa na nositelja grozda (npr. ljepota, *v.* lijep ili tržište, *v.* trg i sl.). U rjeđim slučajevima odstupilo se od etimološkog slaganja grozda isključivo zbog bolje preglednosti rječničke građe i brojnih izvedenica (npr. grozd bol, grozd bolest i grozd bolnica). Zbog istog razloga u zasebne grozdove svrstana je građa iz botanike i zoologije.

Svaka natuknica ima uza se: 1. gramatičku i morfološku informaciju u zoni koja je označena oštrim zagradama ⟨ ⟩ 2. onomastičku informaciju u zoni koja je označena crnim kvadratićem ♦ 3. etimološku informaciju u zoni koja je označena rombom ✧. Određena razina leksikografskog članka (sintagmatskih izraza) nalazi se u zoni označenoj trokutom △; iza toga znaka natuknica uz koju stoji zamijenjena je tildom a ostatak sintagme je otisnut kosim masnim slovima. U zoni definicije obične veze riječi (npr. vaditi prstace, loviti tartufe) i frazeološki izrazi (npr. stavimo ruku na srce) nalaze se u uglatim zagradama [ ], ispisani su kosim pismom (kurzivom) i međusobno odijeljeni znakom točka-zarez; primjeri služe lakšem razumijevanju i identificiranju natuknice. Uspravna crta u natuknicama (npr. počasn|i) označava dio riječi koji u sintagmama koje dolaze nakon tilde ostaje nepromjenjiv.

Većina natuknica popraćena je odrednicama koje u najvećoj mogućoj mjeri objektivno odražavaju sadašnje stanje položaja riječi u jeziku; ne propisuju stanje ubuduće i ne priječe da riječ ili jedinica jezika dobije drugačiji status.

arh. arhaizam, starinski oblik riječi

augm. augmentativ, uvećanica

bibl. (*:bibl.*) biblijski, prema *Bibliji* kao književnom djelu

čest. čestica u značenju: riječca, partikula

dem. deminutiv, umanjenica

dv. dvovidni (nesvršeni i svršeni vid glagola)

ekspr. ekspresivno, upućuje na emocionalnu boju i jaču asocijativnost

eufem. eufemizam; ublaženo, blaže rečeno

fam. familijarno, prisno

gov. govorno; riječ ili jedinica jezika koja se obično samo govori, ali se ne piše ili se nastoji izbjeći u pismu

hip. hipokoristik; riječ odmila

ideol. ideološki, riječ koja ima određeno značenje u kakvoj ideologiji

indekl. indeklinabilno, ne sklanja se, nema promjene po padežima

iron. ironično, podrazumijeva podsmijeh ili sarkazam

jez. knjiž. jezik književnosti; zabilježeno u književnosti

kalk. doslovan prijevod riječi ili izraza s drugoga jezika kao preuzet model

kat. katolički (podrazumijeva se rimokatolički)

knjiš. knjiški **1.** zabilježeno samo u knjigama, nije potvrđeno u praksi izvan književnosti **2.** zvuči knjiški, »papirnata« riječ (često u opreci prema *razg.*, *publ.*)

konstr. konstruirano, riječ sastavljena prema izabranom predlošku

lokal. lokalno, u okviru regije kao veće cjeline i kao govor jednog mjesta ili grada

neodom. neodomaćeno/neudomaćeno, nema komunikativnu vrijednost među izvornim govornicima

neol. neologizam, u novije vrijeme preuzeta riječ ili izraz kao izrazitija novost prema postojećem rješenju; novotvorina

nesvrš. nesvršeno; nesvršeni, imperfektivni vid glagola

onom. onomatopeja, riječ koja počiva na predodžbi zvuka iz prirode, raznih zvukova iz čovjekove sredine kao i glasanja životinja

opr. oprečno, upućuje na riječ oprečnog značenja

pejor. pejorativno, s omalovažavanjem, u podcjenjivanju, podcjenjivački

pov. **1.** pripada povijesti, ima obilježja povijesne činjenice **2.** pripada prošlosti

publ. publicistički, odrednica u prvom redu upućuje na to da je riječ u toj djelatnosti potvrđena i da se u njoj javlja

razg. razgovorno, kolokvijalno; pristaje im kontekst »kako se obično kaže« i sl.

reg. regionalno; upućuje da riječ ili druga jedinica jezika, ob. frazeološki izraz, živi u regiji znatnijeg civilizacijskog prožimanja s romanskom (talijanskom), germanskom (njemačkom) i orijentalnom (tursko-islamskom) kulturom ili u zonama prožimanja vokabulara s nekim jezicima (npr. mađarskim)

retor. retorički **1.** rekvizit u svečanom, govorničkom izražavanju **2.** težnja za izražavanjem »boljim od dobroga«

slav. slavenski, upućuje na općeslavensku proširenost riječi

služb. službeno, riječ koja se u administriranju upotrebljava kao propisana, uobičajena, kao dio neke službene formule izražavanja ili kao formula sama

svrš. svršeno; svršeni, perfektivni vid glagola

term. termin, terminološka riječ u nekoj struci

usp. usporedi, upućuje na mogućnost da se provjere razlike u značenjima i položajima riječi i drugih jedinica u književnom jeziku, da se uoči djelomična ili potpuna sinonimija ili razlika u značenju

v. vidi, upućuje na šire objašnjenje riječi ili odrednice

vulg. vulgarno, riječ ili druga jedinica jezika neprikladna za pristojno izražavanje

zast. zastarjelo, ob. riječ koja više nije u uporabi

zauz. zn. zauzeto značenje, upućuje na značenje u kojem je riječ živjela korektno prema tvorbenim zakonitostima jezika

žarg. žargon, žargonski **1.** svakodnevna riječ koja se govori sa sviješću da nije prikladna za opću upotrebu u jeziku (zbog toga što je lokalna, prepoznatljivo stranog porijekla i sl.) i da je potrebno uzeti drugu riječ **2.** riječ neobveznog izražavanja u užem stručnom krugu (stručni žargon), često jedina riječ koja se u tom krugu govori, potencijalno termin **3.** jezična jedinica svakodnevnog izražavanja neke društvene skupine, struke, zvanja, staleža, jedne generacije ili uzrasta, koja podliježe bržim promjenama

Naglasci i dužine

U označavanju naglasaka i dužina ponajprije se polazi od pretpostavke da jedna riječ ima samo jedan naglasak (ako se ne radi o polusloženicama, npr. *rèmek-djȅlo, spȍmēn-ȍbiljēžje* i sl., koje su granični slučaj između riječi i spoja riječi i kojima je čuvanje posebnoga naglaska u sastavnicama jedno od glavnih obilježja). Nadalje, teži se za bilježenjem onoga tipa izgovora (realizacije naglasaka i dužina) koji bi se mogao označiti realnim s tim da se izrazita prednost daje naglašavanju što se obično naziva kontinentalnim (za razliku od mediteranskog tipa naglašavanja). Osim toga, uz načelno poštovanje distribucijskih pravila i ograničenja svojstvenih štokavskome narječju i hrvatskome standardnom jeziku – prema kojima silazni naglasci stoje samo na prvim slogovima, uzlazni na svim osim na zadnjem, a na zadnjem ne stoji nijedan naglasak – ipak se dopuštaju odstupanja u nekim tipovima ponajprije posuđenih riječi u kojima su nepridržavanja tih pravila i ograničenja u govornoj praksi osobito česta, i to:

1. U imenicama *m* roda tipa *asìstent, refòrmist* i sl. uz tradicionalne naglaske tipa *asìstent, refòrmist* (koji su se dosada obično smatrali jedino ispravnima) navode se, u zagradama, i naglasci tipa *asistȅnt, reformȉst.* Oni se smatraju obilježjima razgovornoga stila i, uopće, ležernijih tipova komunikacije, dok se naglasci tipa *asìstent* i dalje smatraju normativno preporučljivijima i/ili obilježjem »višega« stila.

2. Analogno je i s primjerima tipa *akumulator* ili *represalije* kod kojih se pored naglasaka tipa *akumùlātor* ili *reprèsālije*, koji se navode na prvom mjestu, navode i naglasci tipa *akumulâtor* ili *represâlije.* [Rečeno pod 1. i 2. vrijedi samo za osnovne natuknice, dok se u oblicima i izvedenicama to podrazumijeva, ali se, iz praktičnih razloga, ne navodi u *Rječniku.* Zato se navode samo primjeri tipa *asìstentica, asìstentski, refòrmistica, akumùlātorskī* i sl., a ne i primjeri tipa *asistȅntica, asistȅntskī, reformȉstica, akumulâtorskī* i sl.]

3. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima dopuštaju se i u nekim složenicama, kako domaćim, npr. *poljoprȉvreda, samo‹prava, samozâštita, jugozâpad* i sl., tako i posuđenim, npr. *rimokȁtolik* (ne smatraju se u ovakvim primjerima realnima metatonirani naglasci tipa *poljoprìvreda, samoùprava, samozáštita, jugozápad, rimokàtolik,* pa se i ne navode).

4. Silazni naglasci na nepočetnim slogovima bilježe se i na nekim posuđenicama na kojima su prebacivanje naglaska za slog naprijed ili metatoniranje uvijek bili rijetki i/ili neobični, npr. *rokokô, repesâž, rižȍto, rigolȅto* i sl.

5. Na alternanti *ije* (tj. na dugom refleksu jata) dosljedno se pišu dugi naglasci na drugom dijelu refleksa, npr. *cvijêt* i *mlijéko.*

6. Nisu bilježeni, ali se ne smatraju pogrešnima (štoviše, u nekim riječima

običniji su nego označeni) naglasci u genitivu množine tipa *podâtākā, prijatêljstāvā, sveučilištârācā, Dalmatînācā* i sl., pa se zato dopuštaju. Ipak, iz praktičnih razloga (pored ostalog i zato što je obično riječ o dužim riječima) bilježe se i ovdje samo naglasci i dužine tipa *pòdātākā, prijàtēljstāvā, sveučìlìštārācā, Dalmàtīnācā* i sl.

7. Naglasci tipa *nastûpām, namȅtnēm, pjevâč, balôn* i sl., koji su također relativno česti u govornoj praksi (posebno zagrebačkoj), smatraju se lokalnima i nigdje se ne bilježe niti se dopuštaju.

Osim tih općih ili općenitijih načela u obradi pojedinih natuknica, kad je riječ o naglascima i dužinama, primijenjeni su ovi postupci:

1. Bilježe se naglasne i kvantitetske promjene u jedninskoj i množinskoj paradigmi imenica i glagola, npr. *nòvac – nóvca – nôvci – nȍvācā, sjȅna* – G *mn sjênā, vòjnīk – vojníka; prespávati – prèspāvām, ràzvesti – razvèdēm.*

2. Izostavlja se (jer se u govornoj praksi ne realizira) prezentska dužina iza dugouzlaznih naglasaka u primjerima tipa *rástem, vúčem, krádem* i sl., zatim dužina na prezentskom nastavku glagola s dočetkom *-irati* (npr. *organìzīram*) te u genitivu i instrumentalu imenica *ž* roda s dočetkom *-ost*, npr. *žȁlōst*, ali G *žȁlosti*, I *žȁlosti / žȁlošću.*

3. Bilježe se naglasne promjene u određenim oblicima pridjeva (koji se i inače navode) te u komparativima (koji se navode ako za to postoje neki fonološki ili naglasni razlozi), npr. *táman – tâmnī, žût – žćī, svijétao – svijêtli – svjètlijī* i sl.

Gramatički opis

U *Rječniku* se abecednim redom navode osnovni (kanonski) oblici riječi, i to: nominativ za riječi koje se sklanjaju (imenice, zamjenice, pridjeve i sklonjive brojeve), infinitiv za glagole, pozitiv neodređenoga pridjeva za pridjeve, ako postoji, a ako ne postoji (npr. *škòlskī, dànašnjī* i sl.), navodi se pozitiv određenoga pridjeva, i to bez oznake da je određeni (jer takvi oblici mogu funkcionirati i kao neodređeni).

Pojedini padeži (jedninski ili množinski) u imenica navode se onda ako u paradigmi tih imenica ima kakvih glasovnih ili naglasnih promjena odnosno ako za to ima kakvih normativnih razloga ili ako je riječ o imenici koja pripada kakvoj za nju netipičnoj deklinaciji. Tako se npr. navode G *jd* imenica tipa *kolega, budala*, imenica *ž* roda koje imaju nominativ s morfemom ∅, npr. *kost, narav, radost* i sl. Navodi se i G *jd* imenica sa sekundarnim *a*, npr. *ovan – ovna, nokat – nokta, visoravan – visoravni*, a iz naglasnih razloga G *jd* imenica tipa *kȍnj – kònja, stôl – stòla, kôst – kȍsti, vòjnīk – vojníka, novìtēt – novitéta* itd.

Imenicama *ž* roda s dočetkom *-ka* navodi se D *jd*, npr. *ruci, pripovijeci/pripovijetki, Slavonki, baki* i sl. Kod imenica *ž* roda s dočetkom *-ost* uz genitiv (npr. *žalosti*) se navodi i instrumental (npr. *žalosti/žalošću*). Imenicama *ž* roda tipa *priredba* se navodi G *mn príredābā/príredbī* (likovi tipa *prírēdbā* ne navode se kao rijetki i nerealni).

Uza sve imenice označen je rod (ne i spol), a kriterij određivanja roda primarno je sintaktički (što znači da se u dvojbenim situacijama rod određuje po riječi koja se s imenicom nalazi u odnosu sročnosti, tj. koja se s njom slaže u rodu, broju i padežu). Zato oznake *m* roda imaju imenice tipa *papa, kolega* ili *drvosječa* (jer će biti *ovaj kolega*), bez obzira na to što će u množini moći biti i *ove kolege*, dok će uz imenice tipa *izjelica, kukavica* ili *budala* stajati i oznaka muškoga i oznaka ženskoga roda (usp. *ova izjelica* i *ovaj izjelica*). Imenice *sr* roda s dočetkom *-lo* koje označuju osobe, npr. *piskaralo, njuškalo, spadalo* označene su i kao srednjega i kao muškoga roda (usp. *ovo piskaralo* i *ovaj piskaralo*).

Uz glagole se obvezatno navode podaci o vidu (aspektu). Uz nesvršene glagole navode se obično oblici prezenta (npr. *pîšēm*), priloga sadašnjeg (*píšūći*) i glagolske imenice (*písānje*), uz svršene glagole oblici prezenta (npr. *rȅčem/rȅknēm*), priloga prošlog (*rȅkāvši*) i trpnoga pridjeva (*rèčen*), dok se uz dvovidne glagole navode oblici prezenta (npr. *vȉdīm*), priloga sadašnjeg (*vȉdēći*), priloga prošlog (*vȉdjēvši*) i trpnog pridjeva (*vȉđen*). Ostali glagolski oblici (pridjev radni, imperativ, aorist, imperfekt) navode se uglavnom onda kad za to ima posebnih razloga (npr. zbog glasovnih promjena, promjene naglaska, zbog toga što je riječ o nepravilnoj tvorbi oblika i sl.). Pridjev radni, kad se navodi, navodi se u muškom rodu (npr. *písao, rȅkao, vȉdio*), a u ženskom samo onda kad za to postoje posebni razlozi (npr. *rȅkla, vȉdjela*).

Pridjevi se navode u *m* rodu neodređenoga oblika (npr. *plâv, dȍbar, pònosan*) te u određenom obliku (*plâvī, dȍbrī, pònosnī*). Rjeđe se navodi neodređeni oblik *ž* roda, obično samo iz naglasnih (npr. *pláva*) ili kakvih drugih semantičkih i/ili pragmatičnih razloga (npr. *trúdna, ždrȅbna* i sl.). Komparativ se navodi iz glasovnih i/ili naglasnih razloga (npr. *žȉćī*) te onda kad ima nepravilnu tvorbu (npr. *bȍljī, vȅćī* i sl.).

Zamjenice se (osim ličnih) ponašaju slično kao i određeni pridjevi (npr. *moj, ovaj, koji, neki*) pa su slično i opisane (lične zamjenice imaju poseban opis ponajviše zbog toga što im oblici imaju različite osnove).

Promjenjivi glavni brojevi (*dva, dvije, tri, četiri, oba*) posebno su opisani, dok su brojevi koji imaju oblik imenice (*stotina, tisuća* i sl.) opisani kao i imenice toga tipa. Redni brojevi (*prvi, deseti* i sl.) gramatički su posve podudarni s određenim pridjevima, pa su tako i opisani.

Uz nepromjenjive riječi navodi se njihova pripadnost vrsti riječi, npr. *danas, dolje, teško (pril.), iz, nad, zbog (prij.), ali, jer, da (vezn.), ah, jao, halo (uzv.), zar, li, ne (čest.)*, s tim da je posebna pozornost posvećena onim nepromjenjivim riječima koje mogu pripadati različitim vrstama riječi, npr. *kad* je opisano kao prilog (***Kad** ste došli?*) i kao veznik (*Ne znam **kad** dolaze*), *blizu* kao prijedlog (*To je **blizu** škole*) i kao prilog (*Stanujem **blizu***) itd.

Etimologija

Svrha je etimoloških natuknica u ovom *Rječniku* pružiti sažetu, točnu, pouzdanu i širokom čitateljstvu zanimljivu informaciju o podrijetlu i povijesti riječi – nositeljice leksičkoga grozda. Etimološka informacija mora biti sažeta, što znači da u tekstu nije bilo moguće raspravljati o različitim mogućnostima izvođenja pojedinih riječi, ili prikazivati složene etimološke odnose u slučajevima kada je povijest riječi komplicirana. Pojednostavljenost prikaza etimologije riječi nije pak nikada smjela voditi do netočnosti, pogrešnog prikazivanja povijesti riječi. Zbog toga su usvojene sljedeće konvencije:

1. upotrebljavaju se samo dva znaka za etimološke odnose među riječima: ..., što treba čitati »postalo je od«, i † što znači »povezano je s«; simbolom † označuju se, dakle, vrlo različiti odnosi koji mogu postojati među riječima koje su etimološki povezane, a simbolom ... označuje se i sinkronijsko (istovremeno) i dijakronijsko (povijesno) etimološko izvođenje; također, istim se simbolom prikazuje kada je jedna riječ posuđena iz jednog jezika u drugi, i kada se neka riječ razvila iz nekoga praoblika, koji je postojao u ranijoj razvojnoj fazi istoga jezika.

2. razlikuju se samo dva ranija stupnja u povijesti jezika, »praslavenski« i »indoeuropski«. Ova konvencija predstavlja pojednostavnjenje, jer bi u detaljnom prikazu etimologije i povijesti riječi trebalo razlikovati barem sljedeća razdoblja: indoeuropski, baltoslavenski, praslavenski (6-7. st.), općeslavenski (8-11. st.), starohrvatski (11-15. st.), eventualno srednjohrvatski (16-18. st.) i novohrvatski.

S etimološke točke gledišta riječi hrvatskoga jezika dijele se na dvije skupine: *naslijeđene riječi* i *posuđenice*. Naslijeđene riječi razvile su se pravilnim putovima jezičnog razvitka iz praslavenskih riječi, koje su se pak razvile iz svojih prototipova u indoeuropskom prajeziku. Primjerice, hrvatska riječ *bráda* razvila se iz praslavenske riječi *borda, koja se pak razvila iz indoeuropskoga praoblika *bhordheh$_2$. S druge strane, posuđenice su riječi koje su tijekom povijesti iz nekoga drugog jezika preuzete u hrvatski ili praslavenski; i te riječi mogu imati indoeuropsku etimologiju, ukoliko su posuđene iz indoeuropskih jezika, no njihova indoeuropska etimologija nije više relevantna za hrvatski jezik, čitalac će

ju pronaći u etimološkim rječnicima jezika iz kojih je riječ posuđena. Primjerice, hrvatska riječ *bukva* posuđena je u praslavenski iz germanskoga (odgovara joj njemačka riječ *Buche*); u germanskome se riječ razvila iz indoeuropskoga praoblika (srodna je s latinskim *fagus*), no u našem *Rječniku* etimologija riječi *bukva* slijedi se samo do pretpostavljenoga germanskog izvora. Za riječi koje su više puta posuđene iz jezika u jezik, navodi se u pravilu najstariji utvrdivi izvor, primjerice za riječ *ular*, koja je u hrvatski posuđena iz turskoga, zabilježeno je da je u turski ta riječ dospjela iz grčkoga (*eúlēra*). Posuđenice se u pravilu morfološki ne analiziraju u jeziku iz kojeg su posuđene, jer bi takva analiza previše opteretila ograničeni tekst etimološke bilješke; samo u slučaju riječi posuđenih iz jezika koji su hrvatskomu dali ponajviše posuđenica, turskoga, grčkoga i latinskoga, daju se u pravilu nešto detaljnije informacije, osobito morfološki jednostavniji oblici iz kojih se izvode riječi posuđene u hrvatski. Primjerice, ukazuje se na to da se pridjev *gentilis* (koji je u hrvatski posuđen kao *gentilan*) izvodi iz korijena koji je u riječi *gens*: rod.

Načelno je odlučeno da se u etimološkim natuknicama povijest naslijeđenih riječi slijedi do njihovih indoeuropskih izvora, gdje god su oni pouzdano utvrdivi; kad god je to moguće, rekonstruira se indoeuropski praoblik čitave riječi od koje je potekla neka hrvatska riječ, npr. ie. *bhreh$_2$tēr >> *brat*. Kada rekonstrukcija ie. riječi nije moguća, rekonstruira se samo korijen, odnosno osnovni dio indoeuropske riječi, npr. ie. *tep- >> *topao*. Sve su rekonstrukcije potkrijepljene primjerima etimološki srodnih riječi (riječi koje su se razvile iz istoga praoblika) iz još barem dva indoeuropska jezika (obično su to latinski i grčki). Gdje indoeuropska rekonstrukcija nije moguća, a ipak nedvojbeno postoje etimološki srodne riječi u drugim ie. jezicima, takve se riječi navode, uz praslavenske, povezane znakom †. Za naslijeđene se riječi osim indoeuropskih praoblika navode i praslavenski oblici, koji su također rekonstruirani, jer praslavenski jezik (jezik iz kojega su se razvili slavenski jezici) nije posvjedočen. Praslavenske su rekonstrukcije posvjedočene primjerima iz dva slavenska jezika, u načelu iz jednoga istočnoslavenskog (obično je to ruski) i jednog zapadnoslavenskog jezika (obično je to poljski, nešto rjeđe češki). Kada je srodna riječ zabilježena u staroslavenskome, najstarijem zabilježenom slavenskom jeziku (s tekstovima iz 9. st.), navodi se i staroslavenski primjer, kada se on oblikom razlikuje od rekonstruirane praslavenske riječi. Tako imamo, primjerice, za hrvatsku riječ *brada* praslavenski *borda, ali staroslavenski *brada*, ruski *borodá* i poljski *broda*. Katkada su rekonstruirani praslavenski oblici identični posvjedočenim staroslavenskima, što se onda tako i bilježi u etimološkim natuknicama, npr. hrvatski *žena* ... prasl. i stsl. žena. Ukoliko je srodna riječ posvjedočena i u baltijskim jezicima (litavski, latvijski i staropruski), koji su slavenskim jezicima najbliži unutar indoeuropske porodice, navodi se i po jedan baltijski primjer etimološki srodne riječi.

Slojevi hrvatskoga leksika

1. Naslijeđene riječi

Indoeuropski prajezik, jezik iz kojega su se razvili svi indoeuropski jezici, nije posvjedočen, tj. na njemu nisu zabilježeni tekstovi, a govorio se najvjerojatnije sredinom četvrtog tisućljeća pr. Kr.; lingvisti taj jezik rekonstruiraju prilično uvjerljivo, i danas je već mnogo toga poznato o indoeuropskom fonološkom i morfološkom sustavu. Indoeuropski je prajezik imao neke osobite glasove, na koje treba svrnuti pozornost čitatelja:

A)

aspirirani okluzivi *bh, dh, gh, g'h* i *g*^{w}*h*; vjeruje se da su se, barem u nekim okolinama u riječi, izgovarali slično kao aspirirani okluzivi u sanskrtu, dakle kao *b, d, g, g'* i *g*^{w} s istovremenim hakom (aspiracijom);

B)

labiovelari *k*^{w}*, g*^{w}*, g*^{w}*h*; ti su se glasovi izgovarali kao velarni okluzivi *k, g, gh* s istovremenom labijalizacijom (zaobljenjem usana);

C)

palatalizirani velari *k', g', g'h*; vjerojatno su se izgovarali umekšano, poput sličnih glasova u poljskom;

D)

laringali; tri indoeuropska laringalna suglasnika bili su vjerojatno stražnjojezični frikativi, no njihov se točan izgovor ne zna; zbog toga se ti glasovi bilježe algebarski, kao h_1, h_2 i h_3. U slučajevima kada se ne zna koji od tri laringala valja rekonstruirati u indoeuropskoj riječi, piše se veliko H.

Praslavenski jezik govorio se oko 600. godine po. Kr. na golemom području od Novgoroda u Rusiji do Peloponeza u Grčkoj. Ubrzo zatim stao se raspadati na dijalekte iz kojih su se razvili samostalni slavenski jezici. Premda je u razdoblju između 7. i 11. st., kada je slavensko jezično zajedništvo definitivno raskinuto, bolje govoriti o općeslavenskome, nego o praslavenskome, mi zbog jednostavnosti nismo razlikovali ta dva jezična stanja, već smo i riječi posuđene iz nekog neslavenskog izvora u razdoblju između 7. i 11. st. pripisivali praslavenskomu. Najstariji zabilježeni slavenski jezik, staroslavenski (ili starocrkvenoslavenski), zabilježen je u 9. st., i svojim je glasovnim sustavom još jako blizak praslavenskomu stanju. Premda smo u etimološkim natuknicama razlikovali praslavenske rekonstruirane oblike od posvjedočenih staroslavenskih, bilježili smo ih istim skupom znakova kojima se koristimo za transliteraciju staroslavenskih riječi (*v.* tablice za transliteraciju ćirilice i glagoljice).

Slavenski se jezici tradicionalno dijele na tri grane: južnu (staroslavenski, bugarski, makedonski, slovenski i središnjejužnoslavenski kompleks hrvatskoga, srpskoga, bošnjačkoga i eventualno crnogorskoga), istočnu (ruski, bjeloruski i ukrajinski) i zapadnu (poljski, pomeranski, polapski, gornjolužički, donjolužički, češki, slovački, i eventualno rusinski). Praslavenske smo oblike pretpostavljali kada god neka hrvatska riječ ima etimološke usporednice u još barem jednoj grani slavenskih jezika (premda to, u strogom smislu nije dovoljno jamstvo da je riječ doista praslavenska). Postoji međutim i čitav niz riječi koje imaju usporednice samo u južnoslavenskim jezicima, dok u istočnima i zapadnima nisu posvjedočene. Takve smo riječi, npr. *dlaka, čvor, mačka,* naznačivali bilješkom »samo u južnoslavenskome«; katkada takve riječi nemaju usporednice u ostalim slavenskim jezicima, ali imaju u baltijskome (npr. *brnjica*), te su vjerojatno također naslijeđene iz praslavenskoga.

2. Stare posuđenice

Najstariji utvrdivi sloj posuđenica ušao je u praslavenski jezik iz iranskih jezika kao što su skitski i sarmatski; jezični dodiri Slavena i Iranaca odvijali su se u pretpovijesno doba u istočnoj Europi i u području sjeverno od Crnoga mora; od tih je dodira u praslavenskom preostalo svega nekoliko riječi, poput imenice *topor* i eventualno *bog*, te nekoliko toponima poput imena rijeke *Dnjepar*. Sljedeći je, znatno obimniji skup riječi u praslavenski posuđen iz germanskoga; prvi je sloj germanizama, npr. riječi *bukva,* posuđen u doba kontakata Slavena i Gota za gotske dominacije u istočnoj Europi (3–4. st.), a potom u doba kontakata Slavena s Francima i kršćanskim misionarima iz Njemačke u ranom srednjem vijeku, kada su germanizmi u praslavenski preuzimani većinom iz starovisokonjemačkoga; mnogi su takvi germanizmi povezani s kršćanskom terminologijom i imaju zapravo izvore u klasičnim jezicima; tako su, primjerice, riječi *crkva* i *pop* grčkoga podrijetla, a u praslavenski su posuđene iz starovisokonjemačkoga. U doba kontakata Slavena s Avarima i drugim stepskim nomadima turkijskog podrijetla (npr. Bulgarima) posuđeno je u praslavenski razmjerno malo riječi, primjerice riječi *knjiga* i *biljeg*, te vjerojatno hrvatska vladarska titula *ban*.

3. Paleobalkanizmi, dalmatizmi i riječi posuđene iz vulgarnolatinskoga

Po dolasku na Jadran, govornici jezika iz kojega će se razviti hrvatski susreli su se s romaniziranim stanovništvom antičkog Ilirika, koje je govorilo vulgarnolatinski, a možda i s ostacima neromaniziranog prastanovništva, koje je moglo govoriti ilirskim ili tračkim. Iz tih, »paleobalkanskih« jezika u hrvatskome

bi mogle biti riječi kao što su *bač* ili *blavor*, i možda još poneka. Premda već u praslavenskom ima riječi latinskog podrijetla (npr. *vino*, vjerojatno uz gotsko posredovanje), neke su stare latinske posuđenice zabilježene samo u hrvatskom (eventualno i u drugim južnoslavenskim jezicima), npr. *liganj* ili *konoba*. Kasnije se, u srednjem vijeku, u gradovima na jadranskoj obali iz vulgarnolatinskoga razvio dalmatski, osobit romanski jezik (ili niz srodnih dijalekata), iz kojega je u hrvatski posuđen razmjerno malen broj riječi (npr. *dupin*, riječ koja se u dalmatskome razvila iz latinske riječi, koja je pak posuđena iz grčkoga).

4. Venecijanizmi i talijanizmi

Većina je riječi romanskoga podrijetla u hrvatski posuđena iz talijanskoga, odnosno iz mletačkoga, talijanskog dijalekta (prema nekim shvaćanjima jezika) koji se govorio i još uvijek se govori u Veneciji i područjima kojima je Venecija upravljala. Često su takve riječi u hrvatskome regionalizmi koji se upotrebljavaju ponajviše u Dalmaciji (npr. *dišperati*), no mnoge su ušle i u standardni jezik, npr. *ariš,* što je postalo krivom diobom člana i korijena riječi od mletačkoga *larise*; mletačke su riječi u etimološkim bilješkama navedene zajedno s odgovarajućim riječima u standardnom talijanskome, a ima i dosta slučajeva u kojima se, barem u pravopisu, mletački i standardni talijanski oblik riječi ne razlikuju.

5. Orijentalizmi

U ovu široku skupinu riječi pripadaju prije svega posuđenice iz turskoga, koje su u hrvatski dospjele tijekom stoljetnih kontakata Hrvata i Osmanlija, započetih u 15. stoljeću. Mnogi su turcizmi danas u hrvatskom zastarjeli, ili se osjećaju kao regionalizmi (upotrebljavaju se samo u Bosni i Hercegovini i nisu dio hrvatskoga standarda), npr. *ćuprija*, *čardak*, ili *džezva*; ima, međutim, i mnogo turcizama koji se više uopće ne osjećaju kao posuđenice; u taj značajni dio hrvatskoga leksika ubrajaju se riječi kao *bakar, boja, čelik., čičak., inat, jastuk., juriš, majmun, marama*, ili *tava*. Mnoge riječi koje su u hrvatski dospjele iz turskoga, u turskom su posuđenice iz drugih jezika, osobito često iz perzijskoga ili arapskoga, a ponekad iz grčkoga; turcizam *melem* tako je iz grčkoga *málagma*, a turska riječ za kamenom popločenu cestu, *kaldrma*, zapravo je grecizam *kalós drómos*.

U drugu skupinu orijentalizama svrstavaju se učene riječi koje su arapskog ili hebrejskog podrijetla, a u hrvatski su dospjele iz europskih jezika, većinom još u srednjem vijeku; među arabizme se svrstavaju naprimjer *magazin, alkohol, algebra* i *azimut*, dok su hebreizmi primjerice *rabin* i *sotona* (ova posljednja uz grčko posredovanje). U transliteraciji arapskih i hebrejskih riječi slijedili smo uobičajenu filološku praksu (*v.*. transliteracijske tablice). Semitske »emfatične«

suglasnike bilježili smo s točkom ispod odgovarajućeg latiničkog slova, a zabilježili smo i laringalne i faringalne suglasnike koji se obično zanemaruju u suvremenom izgovoru hebrejskoga, kao i u većini suvremenih arapskih idioma. Hebrejski mukli samoglasnik »šva« zabilježili smo simbolom ·, a različit izgovor slova koja odgovaraju latiničkim slovima *p, t, k, b, d, g* zabilježili smo na sljedeći način: kada se izgovaraju kao okluzivi, ta su slova zabilježena upravo kao *p, t, k, b, d, g*, a kada se čitaju kao frikativi, pisali smo ih *ph, th, kh, bh, dh, gh*.

6. Germanizmi i hungarizmi

Tijekom stoljeća susjedstva, suživota i političke zajednice s Madžarima i (austrijskim) Nijemcima hrvatski je stupio i u jezične dodire s njemačkim i madžarskim jezikom; iz madžarskoga je posudio razmjerno malo riječi, poput naziva riječne ribe *kečiga*, ili imenica sa sufiksom *-ov* (npr. *lopov*). Iz njemačkoga je daleko više riječi, od kojih su neke stare posuđenice (npr. *logor* od njem. *Lager*), no većina je posuđena u 18, 19. i 20. stoljeću s pojmovima i predmetima industrijske civilizacije. Među tim je germanizmima velik broj riječi koje u suvremenom hrvatskom imaju status regionalizama, odnosno pripadaju gradskom govoru ili žargonu Zagreba i drugih središta sjeverozapadne Hrvatske (riječi kao *šparhet, aufhenger*, ili *getriba*). U *Rječnik* je uvršteno i dosta zastarjelih germanizama, riječi koje se više ne upotrebljavaju, ali se susreću kod starijih pisaca (osobito često kod Krleže), npr. *altfaterštul*.

7. Europeizmi i egzotizmi

Velik dio hrvatskog rječnika čine riječi grčkog, latinskog i romanskog podrijetla, koje označuju pojmove općeeuropske civilizacije, znanosti ili tehnike, a proširene su u većini europskih jezika. Riječi poput *nacija, demokracija, interes, investirati, teleologija* ili *radio* najbolje je smatrati europeizmima: premda njihovo izvorno podrijetlo nije sporno, teško je u svakom pojedinom slučaju utvrditi je li neka riječ u hrvatski dospjela iz latinskoga ili iz nekog suvremenog europskog jezika u kojem također postoji. U takvim slučajevima u etimološkim smo bilješkama navodili primjere iz nekoliko europskih jezika koji dolaze u obzir, npr. za riječ *marka* navedene su kao mogući izvori francuski *marque* i talijanski *marca*, a moglo bi se tomu pridodati i njemački *Marke* (u značenju »poštanska marka«, njemački *Briefmarke*). Konačno, preko europskih su jezika u hrvatski od devetnaestoga stoljeća počele dospijevati i riječi za dotada nepoznate pojmove, predmete, biljke i životinje; takve su riječi izvorno pripadale nekomu od jezika koji su za hrvatski u stanovitom smislu »egzotični«, a konkretne izvore katkada nije moguće ni utvrditi. Radi se o riječima kao što je *čimpanza* (iz nekog

afričkog jezika), *vigvam* (iz nekog američkog indijanskog jezika algonkijske porodice), *iglu* (iz eskimskoga), itd. Za takve riječi, egzotizme, također često nije moguće utvrditi iz kojega su jezika – posrednika posuđene u hrvatski.

8. Anglizmi

U posljednjih nekoliko desetljeća hrvatski je, kao i većina drugih jezika svijeta, preplavljen posuđenicama iz engleskoga jezika. Mnogi su anglizmi u hrvatskome već dobro adaptirani (*inženjering, printer*), no kod nekih se ne može uvijek pouzdano utvrditi valja li ih smatrati posuđenicama ili tuđicama, te u skladu s time, treba li pisati *rock* ili *rok*, *country* ili *kantri*. U prosudbi svakoga pojedinog slučaja oslanjali smo se na ustaljenu praksu u izvorima iz kojih je crpena građa za *Rječnik*, kao i na vlastiti jezični osjećaj.

Treba reći i da neke riječi imaju izrazito kompliciranu povijest, koja u ograničenom formatu etimološke bilješke nije mogla biti opisana; kod mnogih je riječi povijest preslabo poznata, jer u hrvatskoj leksikografiji još nema pouzdanih izvora pomoću kojih bi se moglo utvrditi, primjerice, kada je neka riječ prvi put zabilježena. Nadalje, u hrvatskome je razmjerno slabo istražena povijesna tvorba, koja je osnova na kojoj često treba graditi etimologiju; za mnoge hrvatske riječi znamo da su sastavljene od elemenata koji su svi naslijeđeni iz praslavenskoga, ali pri tom ne znamo da li je i čitava riječ već postojala u praslavenskome; primjerice, riječ *pogledati* sastavljena je od općeslavenskoga i praslavenskog prefiksa *po-* i nesloženog glagola *gledati*; *dogovor* je od praslavenskoga prefiksa *do-* i riječi *govor*, koja također ima slavensku etimologiju. Sasvim je moguće, čak i vjerojatno da su riječi **poględati* i **dogovorъ* postojale već u praslavenskome, no to bismo sa sigurnošću mogli znati samo detaljno istražujući prva pojavljivanja tih riječi u povijesti hrvatskoga i ostalih slavenskih jezika. Takvo istraživanje pak u svakom pojedinom slučaju nije bilo moguće provesti, te smo stoga složene riječi većinom analizirali na njihove sastavne dijelove, te upućivali na etimologiju tih dijelova. Također, onomatopejske i ekspresivne riječi većinom su ostavljene bez etimologije, ali su jasno označene kao takve.

Na koncu, mnoge su riječi u hrvatskome etimološki nejasne, ili još nedovoljno istražene; neke su među njima u *Rječniku* ostale bez etimologije, a u nekim su slučajevima dvojbene etimologije označene upitnikom; čitalac će razumjeti da takve etimologije treba shvatiti uvjetno, često samo kao mogućnosti koje se predlažu u nedostatku boljega rješenja.

Onomastika

Onomastička građa nije nužnom sastavnicom enciklopedijskih rječnikā iako je u njima obično bitno prisutnija nego u »običnim« jednojezičnim rječnicima. U *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* onomastika je međutim znatno zastupljena jer se je nastojalo pokazati da je hrvatski imenski korpus neodvojiv dio cjelokupnoga hrvatskoga leksičkog blaga kroz koji se ujedno bjelodano ogledaju različite faze jezičnoga razvoja hrvatskoga jezika. Također, u onomastičkom su materijalu sadržani i mnogobrojni izvanjezični podaci o etnojezičnom sinkretizmu hrvatskoga jezika i jezika s kojima su Hrvati tijekom stoljeća dolazili u dodir, kao i o društvenim, vjerskim, kulturnim i materijalnim odnosima koji su u određenome trenutku vladali na hrvatskome tlu i ostavili trajan trag upravo u imenima.

Antroponimija

Antroponimiju sačinjavaju osobna imena, nadimci i prezimena. Osobna se imena u *Enciklopedijskome rječniku* navode prema principu čestotnosti ili važnosti njihove tvorbene uloge u hrvatskome antroponimijskome korpusu. Mnoga navedena imena danas su vrlo rijetka ili se uopće ne nadijevaju, ali su u doba prije Tridentskoga koncila (1545–1563) kojim je Crkva propisala obvezu davanja djeci kršćanskoga imena u Hrvatskoj bila sasvim uobičajena ili čak iznimno česta. U prvome se redu to odnosi na brojna profilaktična ili zaštitna imena kroz koja se prepoznaju stara, pretkršćanska vjerovanja i narodni običaji. Takva su imena roditelji davali djeci kako bi ih primjerice zaštitili od utjecaja zlih duhova, ili bi djetetu dali ime Grdan ili Grube ne naravno stoga što je dijete pri rođenju bilo ružno već upravo sa željom da ga ime zaštiti od ružnoće.

Najčešća su naravno osobna imena kršćanske provenijencije, u prvom redu hrvatski likovi imena starozavjetnih proroka, evanđelista i apostola koja su uglavnom primana preko latinskoga ili grčkoga jezika. Tako je primjerice od imena Ivan, Luka, Matej u hrvatskome antroponimijskom korpusu nastalo i po nekoliko stotina imenskih inačica i hipokorističnih likova od kojih se velika većina sačuvala u patronimijskim likovima prezimena. Prema brojnosti likova nekih tzv. svetačkih imena, npr. Antun, Franjo, Juraj, Stjepan te od njih tvorenih prezimena može se jasno uočiti koji su sveci na hrvatskome tlu bili osobito štovani. Uz temeljni lik osobnoga imena u *Rječniku* se navode samo najčešće imenske inačice, obično nakon oznake *isto*. Pod oznakom *hip*. navode se hipokoristični likovi u najširem smislu te riječi, a ne u strogo onomastički terminološkom smislu jer bi preciznija raščlamba dodatno opterećivala strukturu rječničke natuknice.

Prezimena se, kao stalan i nasljedan dio imenske formule na hrvatskome prostoru javljaju prvo u dalmatinskim gradovima. Nakon Tridentskoga koncila Crkva uvodi obvezu vođenja matičnih knjiga te u to doba (16. i 17. st.) nastaje i zapisuje se većina hrvatskih prezimena. Najveći je broj hrvatskih prezimena patronimičkoga postanja, odnosno nastala su od očeva osobnoga imena ili češće njegova hipokorističnoga lika. Znatno su malobrojnija matronimijska imena nastala od imena majke. Prezimena se u *Rječniku* navode abecednim redom iza kratice *pr.* koja slijedi iza osobnoga imena ili ojkonima od kojega se prezime izvodi, odnosno iza »onomastičke« oznake ♦ ako je prezime tvoreno od apelativa koji se u *Rječniku* obrađuje. Uz prezimena s preko 100 nositelja navodi se i okvirni broj nositelja (zaokružen na desetinu) te općina odnosno predjel na kojem se to prezime najučestalije javlja. Brojčani podaci navode se jer u sebi sadržavaju i mnoge izvanjezične informacije. Ukupno je u Hrvatskoj zabilježeno 133.362 prezimena no više od polovice njih imaju samo jednog ili dva nositelja te se uglavnom radi o dvočlanim prezimenima supružnika. Samo je 10 prezimena s preko 10.000 nositelja, 37 s preko 5000, 170 s preko 2000, 428 s preko 1000 itd. Najčestotnije je hrvatsko prezime Horvat s 23.540 nositelja, za kojim slijedi Kovačević s 17.975 nositelja. Ako mu se pribroji i Kovačić koje nosi 11.932 ljudi u Hrvatskoj jasno se naravno zaključuje da je zanimanje kovača bilo najtraženije u Hrvatskoj, a slično je i u drugim europskim državama s prezimenima Ferraro, … *tal.,* Ferris, … *fran.,* Herrera, … *španj.,* Kovár … *češ.*, Kowalczyc, … *polj.,* Schmidt, … *njem.,* Smith, … *engl.* i sl. Podaci o stranom podrijetlu prezimena u *Rječniku* se bilježe strjelicom …, te oznakom jezika podrijetla. Na isti se način bilježe i jezici posrednici.

Uz većinu prezimena u zagradi stoje motivacijska objašnjenja: nadimačka, etnici ili etnonimi, prema zanimanju ili službi. Velik je broj hrvatskih prezimena nadimačkoga postanja, motiviranih nekom istaknutom osobinom prvonositelja, primjerice bojom kose ili puti, šepavošću, mucavošću, izrazito velim ili malim stasom i sl. Takozvana etnička prezimena obično označuju doseljenike iz nekog mjesta ili kraja, ili rjeđe njegove stanovnike. Etnonimska prezimena (Madžarić, Nemec, Turčinov, Ugrin, Vlahović i sl.) ne moraju nužno obilježavati etničku pripadnost pojedinomu narodu već često označuju da je neki nositelj toga prezimena bio u madžarskoj ili turskoj državnoj, odnosno činovničkoj ili vojnoj službi. Prezimena nastala od oznaka zanimanja nose mnoge zanimljive podatke o društvenim odnosima hrvatskoga srednjovjekovlja.

Podaci se o broju nositelja pojedinih prezimena i njihovoj zemljopisnoj rasprostranjenosti navode prema podacima iz popisa stanovništva iz g. 1991. koje nam je za obradbu ustupio Zavod za statistiku Republike Hrvatske te se ovom prigodom iskreno zahvaljujemo Zavodu i tadašnjemu ravnatelju, g. Ivanu Rusanu. Za računalnu obradbu statističkih podataka zahvaljujemo se g. Hrvoju Brozoviću.

Toponimija

Toponimiju tvore imena naseljenih mjesta (ojkonimi), imena voda i vodenih tokova (hidronimi), imena uzvisina (oronimi) te mikrotoponimi koji obuhvaćaju imena manjih čestica, šuma, livada i sl.

Kao izdvojene natuknice u *Rječniku* se navode hrvatska naselja s više od 500 stanovnika prema objavljenim podacima popisa iz g. 1991. Uz većinu se imena navode etnici, imena stanovnika toga naselja u muškome, ženskom i množinskome liku. Ponekad se uz neko ime navodi i više etnika ako se službeni standardizirani lik etnika razlikuje od lokalnoga. Uz svako se ime obvezatno navodi i ktetik, pridjevski lik toga imena. Kao izdvojene natuknice ponekad se navode i naselja s manje od 500 stanovnika ako su iz povijesnih ili kulturnih razloga osobito važna. Tako je istarski »gradić« Hum sa svoja 23 stanovnika (1991. g.) izdvojen kao posebna natuknica uz koju se navodi i za hrvatsku kulturu iznimna Aleja glagoljaša, dok se primjerice druga istoimena naselja s većim brojem stanovnika navode iza kvadratića ♦ pod natuknicom hum sa značenjem brežuljka. Na isti se način naselja s manje od 500 stanovnika navode iza ◊ nakon oznake *top.* naselja ako se etimološki, odnosno motivacijski vezuju uz natuknicu koja se obrađuje u *Rječniku.*

Velik se broj hrvatskih toponima (oko 50%) izvodi od zemljopisnog nazivlja, potom od imena biljaka, životinja, etnonima, osobnih imena i sl. U ovome se *Rječniku* naravno ne navode svi hrvatski toponimi, kojih ima preko 50.000, čak niti sva naseljena mjesta (kojih ima 6628) već samo motivacijski zanimljivi likovi koji se tvorbeno vezuju uz apelative i imena koji se u *Rječniku* obrađuju.

U leksikonskome dijelu onomastičke građe obrađuju se imena svjetskih gradova s preko 1.000.000 stanovnika, ali i povijesno-kulturološki značajni manji europski gradovi, imena većih europskih i svjetskih rijeka, imena država i pokrajina. Uz svaku se natuknicu donose osnovni leksikonski podaci, npr. o broju stanovnika, duljini rijeke i sl.

Biografska građa

Sažete informacije o značajnim imenima iz povijesti i opće kulture sastavni su dijelovi enciklopedijskih rječnika, a uvrštavaju se u rječnik pretežno prema kriterijima upotrebe u jeziku. Nastoji se obuhvatiti imena koja jezičnu komunikaciju obogaćuju kao opći simboli ili metafore, usporedbe ili oprečnosti, kao argumenti koji potkrepljuju misao ili naprosto kao podaci koji dopunjuju informaciju. Ne teži se leksikonskoj sveobuhvatnosti ni obilju podataka, već se nastoji zabilježiti najbitnije zbog čega se u rječnik uvršteno ime pojavljuje u govornom i pisanom jeziku šire komunikacije.

Preteče današnjih enciklopedijskih rječnika bili su rječnici filozofskih, teoloških, znanstvenih i umjetničkih imena i pojmova, razni povijesni i geografski rječnici te takozvani »razgovorni rječnici« kojih je u prosvetiteljskom 18. stoljeću već bilo prilično mnogo. U Francuskoj je *Dictionnaire historique et critique* (*Historijski i kritički rječnik*, 1696) Pierre de Baylea direktno utjecao na pokretanje i na ideje velike *Francuske enciklopedije* (1751–1772). Prvo izdanje *Britanske enciklopedije* (*Encyclopaedia Britannica*, 1768–1771) objavljeno je s podnaslovom *Dictionary of Arts and Sciences* (*Rječnik umjetnosti i znanosti*). Tradicionalni i najveći njemački enciklopedijski leksikon *Brockhaus* direktno je izrastao iz *Razgovornog rječnika* što su ga objavljivali G. R. Löbel i F. A. Brockhaus 1796–1808. u Leipzigu. Sve to govori o dugotrajnom ispreplitanju u koncepcijama rječnika, leksikona, enciklopedija, enciklopedijskih rječnika i njima srodnih priručnika, kojih se fizionomije tek postepeno diferenciraju. U nabujaloj produkciji takvih i njima srodnih priručnika ni do danas se nisu iskristalizirala sasvim stroga koncepcijska razgraničenja, ali enciklopedijski rječnici u drugoj su se polovici 20. stoljeća jasno uspostavili kao svojevrsni mostovi između lingvistički tretiranih rječnika i enciklopedijski tretiranih leksikona, kao spone lingvističkog i enciklopedijskog pristupa jeziku. Imena iz povijesti, mitologije, geografije i opće kulture važni su sastavni dijelovi tih mostova i spona između dviju bitnih komponenti enciklopedijskih rječnika.

Iako su se postepeno formirale neke bitne zajedničke osobine enciklopedijskih rječnika, prirodno je da u razradama pojedinosti postoje i uvijek će postojati prilične razlike. U Francuskoj vrlo popularni *le Petit Larousse* (izdanje 1999) u jednome svesku obuhvaća dva odvojena i samo uzajamnim uputama povezana dijela: lingvistički dio (1088 stranica) i enciklopedijski dio (680 stranica). Naprotiv, najpoznatiji jednosveščani enciklopedijski rječnici na engleskom jeziku –Oxfordov i Websterov – objedinjuju obje komponente u zajednički korpus, jednostavno svrstan po abecednom redu. Brojem unosa najbogatiji je *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary* sa 300.000 rječničkih i enciklopedijskih

jedinica, ali kad se radi o imenima lakonski je kratak: pored naznačenih godina rođenja i smrti, Mozart je samo »austrijski kompozitor« i ništa više, a Abraham Lincoln samo »16. predsjednik USA«. *Oxford Advanced Learner's Encyclopedic Dictionary* iz 1993. godine osjetljivo je opširniji s podacima o takvim ličnostima, kojima posvjećuje od najmanje 4 do najviše oko 20 redaka. Još je znatno izdašniji *le Petit Larousse* (1999) koji na 1768 stranica obrađuje ukupno 87.000 natuknica, a nekim najznačajnijim francuskim ličnostima posvećuje i više od 50 redaka.

U našem prvom *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku* kriteriji za uvrštavanje imena iz povijesti i opće kulture slični su kriterijima koje su primjenjivali spomenuti enciklopedijski rječnici poznatih svjetskih izdavača: kriterij upotrebe u jeziku. Nastojali smo da korisnik ovoga rječnika u njemu nađe osnovnu informaciju o značajnijim imenima koja češće čuje u razgovorima, raspravama, na radiju i u TV-programima ili na njih nailazi u novinama i knjigama. Nismo zadirali u uža stručna područja, koja bi nas odvela izvan rječničkih okvira. Međutim, nismo ostali šturi kao Websterov enciklopedijski rječnik. Po količini smo biografskih podataka bliži Oxfordovu kriteriju ili čak nešto opširniji od njega, ali sažetiji od francuskog Laroussea ili talijanskog Zanichellia.

Korisnik može upotpuniti informaciju slijedom uputnice *v.* koja ga uz natuknicu *Cervantes* obavješćuje da još više pojedinosti može saznati u natuknicama *Don Quijote*, *Sancho Pansa* i *Dulcinea*. Obrnuto, kad korisnik u natuknicama *Hamlet*, *Dezdemona* ili *Lear* pročita da su to likovi iz Shakespeareovih djela, može i bez uputnice *v.* biti siguran da će na odgovarajućem mjestu po abecedi naći natuknicu *Shakespeare* i tako upotpuniti informaciju. Ili, kad u natuknici *Ikar* pročita ime *Dedal*, podrazumijeva se i bez uputnice *v.* da se u rječniku nalazi i posebno obrađena Dedalova natuknica.

Kriteriji pri izboru i obradi imena neizbježivo sadrže i subjektivnu uredničku komponentu, popraćenu stalnim nastojanjem da se uglavnom poštuje opći kriterij upotrebe u jeziku. Iz toga se donekle izdvajaju imena iz hrvatske povijesti, znanosti, kulture, sporta i općenito javnoga života. Enciklopedijski rječnici obično izbjegavaju uvrstiti još uvijek aktivne ličnosti iz vlastite zemlje. Mi smo učinili neke iznimke, uglavnom kad se radi o najistaknutijim imenima koja su već definirala ili zaokružila svoj opus. Kod uvrštavanja hrvatskih imena iz prošlosti bili smo znatno širi, često i podacima opširniji nego li kod ličnosti iz drugih zemalja. Nismo se sasvim strogo pridržavali ni kriterija upotrebe u jeziku, uvrštavali smo i imena kojih bi upotreba mogla obogatiti jezik, oslanjajući se na polaznu koncepciju da je obogaćenje jezika jedna od najvažnijih namjena prvog *Hrvatskog enciklopedijskog rječnika*.

Kratice i popis jezika

afrikaans	afrikaans
ajmara	ajmara
akad.	akadski
alb.	albanski
aleut.	aleutski
algonkijski	algonkijski
amer.	američki
amer.engl.	američki engleski
amer.šp.	američki španjolski
amhar.	amharski
ant.	antički
aram.	aramejski
arap.	arapski
aravački	aravački
armen.	armenski
asir.	asirski
atički	atički
austr.	austrijski
austr.njem.	austrijski njemački
austral.aboridž.	australski aboridžinski
avar.	avarski
avest.	avestički
bambara	bambara
bantu	bantu
bask.	baskijski
bav.	bavarski
bengal.	bengalski
berb.	berberski
bizant.grč.	bizantski grčki
bjrus.	bjeloruski
braz.port.	brazilski portugalski
bret.	bretonski
bug.	bugarski
bur.	burski
burm.	burmanski
cslav.	crkvenoslavenski
češ.	češki
dalmat.	dalmatski
dan.	danski
drav.	dravidski
egip.	egipatski
egz.	egzotično
engl.	engleski
esk.	eskimski
esper.	esperanto
etiop.	etiopski
etrušč.	etruščanski
fen.	fenički
fiđ.	fiđijski (fidžijski)
fin.	finski
flam.	flamanski
fr.	francuski
fran.	franački
furl.	furlanski
gal.	galski
gal.roman.	galoromanski
gask.	gaskonjski
germ.	germanski
gluž.	gornjolužički
got.	gotski
grč.	grčki
grnl.	grenlandski
gruz.	gruzijski
gudžarat.	gudžaratski

haićanski	haićanski	*kpt.*	koptski
havaj.	havajski	*krim.tat.*	krimski tatarski
hebr.	hebrejski	*kub.šp.*	kubanski španjolski
hetit.	hetitski	*kurd.*	kurdski
hind.	hindski	*langobard.*	langobardski
hotentotski	hotentotski	*lap.*	laponski
ie.	indoeuropski	*lat.*	latinski
ilir.	ilirski	*lat.grč.*	latinski grčki
indij.	indijski	*latv.*	latvijski
indonez.	indonezijski	*lit.*	litavski
inuit	inuit	*mađ.*	mađarski
ir.	irski	*mak.*	makedonski
ir.gael.	irski gaelski	*mal.*	malajski
iran.	iranski	*mald.*	maldivski
irokijski	irokijski	*malg.*	malgaški
island.	islandski	*maor.*	maorski
istroroman.	istroromanski	*mediteran.*	mediteranski
jakutski	jakutski	*meks.šp.*	meksički španjolski
jamajk.engl.	jamajski engleski	*mjanmar*	mjanmar
jap.	japanski	*mlet.*	venecijanski (mletački) talijanski
jav.	javanski		
jidiš	jidiš		
joruba	joruba	*mong.*	mongolski
kambodž.	kambodžanski	*mujan.*	mujanski
kan.fr.	kanadski francuski	*nahuatl*	nahuatl
kantonski	kantonski	*neoskr.*	neosanskrtski
karaim.	karaimski	*ngrč.*	novogrčki
karip.	karipski	*nindij.*	novoindijski
karip.šp.	karipski španjolski	*nizoz.*	nizozemski
kast.	kastiljanski	*nlat.*	novolatinski
kašup.	kašupski	*nord.*	nordijski
katal.	katalonski	*norv.*	norveški
kaz.tat.	kazanskotatarski	*njem.*	njemački
kečuan.	kečuanski	*oset.*	osetski
kelt.	keltski	*pali*	pali
khmer.	khmerski	*perz.*	perzijski
kimbundu	kimbundu	*polinez.*	polinezijski
kin.	kineski	*polj.*	poljski
kirg.	kirgiski	*port.*	portugalski
kor.	korejski	*post.bibl.hebr.*	postbiblijski hebrejski

prasl.	praslavenski	*srvnjem.*	srednjovisoko-njemački
predslav.	predslavenski		
protobug.	protobugarski	*stčeš.*	staročeški
prov.	provansalski	*stegip.*	staroegipatski
pseudolat.	pseudolatinski	*stengl.*	staroengleski
pseudošp.	pseudošpanjolski	*stfr.*	starofrancuski
punski	punski	*stgrč.*	starogrčki
rom.	romski	*stindij.*	staroindijski
roman.	romanski	*stir.*	staroirski
rum.	rumunjski	*stisland.*	staroislandski
rus.	ruski	*stlit.*	starolitvanski
rus.cslav.	ruskocrkveno-slavenski	*stnizoz.*	staronizozemski
		stnord.	staronordijski
rusin.	rusinski	*stnorv.*	staronorveški
samoan.	samoanski	*stperz.*	staroperzijski
sicil.	sicilijanski	*stpolj.*	staropoljski
sinh.	sinhalski (sinhaleški)	*stprov.*	staroprovansalski
sjevtal.	sjevernotalijanski	*stprus.*	staropruski
skand.	skandinavski	*strcsl.*	starocrkveno-slavenski
skr.	sanskrtski		
sl.	slovački	*strus.*	staroruski
slav.	slavenski	*stskand.*	staroskandinavski
slov.	slovenski	*stsl.*	staroslavenski
somalijski	somalijski	*stšp.*	starošpanjolski
srednjoindij.	srednjoindijski	*sttal.*	starotalijanski
srengl.	srednjovjekovni engleski	*sttur.*	staroturski
		stvnjem.	starovisoko-njemački
srfr.	srednjovjekovni francuski		
		sudanski	sudanski
srgrč.	srednjovjekovni grčki	*škot.*	škotski
		škot.gael.	škotski gaelski
srir.	srednjovjekovni irski	*škot.gal.*	škotsko-galski
		šp.	španjolski
srlat.	srednjovjekovni latinski	*švap.*	švapski
		šved.	švedski
srnnjem.	srednjonisko-njemački	*švic.njem.*	švicarski njemački
		tadž.	tadžički
srp.	srpski	*tagalog*	tagalog
srprov.	srednjovjekovni provansalski	*taj.*	tajski
		tajl.	tajlandski

tal.	talijanski	*turk.*	turkijski
tamil.	tamilski	*turkm.*	turkmenski
tat.	tatarski	*ukr.*	ukrajinski
tibet.	tibetski	*urd.*	urdski
tohar.	toharski	*velš.*	velški
trački	trački	*vijandot*	vijandot
tupi	tupi	*vijetn.*	vijetnamski
tur.	turski	*zulu*	zulu
tur.tat.	turskotatarski		

Kratice i odrednice

A	akuzativ	*dem.*	deminutiv*
admin.	administracija	*dijal.*	dijalektalno
agr.	agronomija	*dipl.*	diplomacija, diplomatski
anal.	analitički		
anat.	anatomija	*dosl.*	doslovno
ant.	antika	*dv.*	dvovidni*
antrop.	antropologija	*ekol.*	ekologija
aor.	aorist	*ekon.*	ekonomija
arh.	arhaizam*	*ekspr.*	ekspresivno*
arheol.	arheologija	*enkl.*	enklitika, enklitički
arhit.	arhitektura	*etn.*	etnik
astron.	astronomija	*etnol.*	etnologija, etnološki
augm.	augmentativ*	*eufem.*	eufemizam*
autom.	automobilizam	*fam.*	familijarno*
bal.	balistika	*farm.*	farmacija, farmakologija
bank.	bankarstvo		
bibl.	biblijski*	*fil.*	filozofija
biol.	biologija	*filat.*	filatelija
Bl.	Blaženi/a	*film.*	filmski
bot.	botanika	*fiz.*	fizika
br.	broj	*fiziol.*	fiziologija
bud.	budizam	*fon.*	fonetika, fonetski
burz.	burza	G	genitiv
crkv.	crkveno	*gener.*	generički
čest.	čestica*	*genet.*	genetika
D	dativ	*geod.*	geodezija

geogr.	geografija	*krat.*	kratica
geol.	geologija	*kršć.*	kršćanstvo, kršćanski
gl.	glagol		
gl. im.	glagolska imenica	*kulin.*	kulinarstvo
glazb.	glazba	*l.*	lice
gov.	govorno*	L	lokativ
građ.	građevinarstvo	*lik.*	likovna umjetnost
graf.	grafika, grafički	*lingv.*	lingvistika
gram.	gramatika, gramatički	*log.*	logika
hidr.	hidrologija	*lokal.*	lokalno*
hind.	hinduizam	*lov.*	lovstvo, lovački
hip.	hipokoristik*	*m*	muški rod
hrv.	hrvatski	m.	muško
I	istok, istočno	*mat.*	matematika, matematički
I	instrumental		
ideol.	ideološki*	*med.*	medicina, medicinski
im.	imenica		
imp.	imperativ	*metaf.*	metaforički
impf.	imperfekt	*meteor.*	meteorologija
indekl.	indeklinabilno*	*meton.*	metonimijski
indiv.	individualno	*mikronim.*	mikronimija
inform.	informatika	*mikrotop.*	mikrotoponimija
int.	internet	mil.	milijun
iron.	ironično*	*min.*	mineralogija
isl.	islam, islamski	*mit.*	mitologija
izg.	izgovor	Ml.	Mlađi
izv.	izvedeno (od)	*mn*	množina
J	jug, južno	*musl.*	muslimanski
jd	jednina	N	nominativ
jez. knjiž.	jezik književnosti*	*nakn. shv.*	naknadno shvaćeno
jud.	judaizam	*nar. pj.*	narodno pjesništvo
kalk.	kalkulacijski*	*neob.*	neobično
kat.	katolički*	*neodom.*	neodomaćeno*
kazal.	kazalište, kazališno	*neodr.*	neodređeni oblik
kem.	kemija	*neol.*	neologizam*
kinol.	kinologija	*nesvrš.*	nesvršeni*
knjiš.	knjiški*	*neutr.*	neutralno
knjiž.	književnost	npr.	na primjer
komp.	komparativ	o.	oko
konstr.	konstruirano	ob.	obično

obl.	oblik	*publ.*	publicistika, publicistički*
odn.	odnosno	*razg.*	razgovorno*
odr.	određeni oblik	*red.*	redni
onom.	onomatopeja*	*refer.*	referencijalno
opr.	oprečno	*reg.*	regionalno*
orij.	orijentalno	*rel.*	religija, religijski
os.	osobno	*retor.*	retorički*
pat.	patologija	*rib.*	ribarstvo, ribarski
pčel.	pčelarstvo	*rij.*	rijetko
pejor.	pejorativno*	*rud.*	rudarstvo
pleon.	pleonazam	*S*	sjever, sjeverno
pl. tantum	pluralia tantum	*sg. tantum*	singularia tantum
poč.	početkom	*slav.*	slavenski*
podr.	podrugljivo	slov.	slovenski
poet.	poetski	*služb,*	službeno*
pol.	politika, politički	*sociol.*	sociologija
pol.	polovicom	*sport*	sport, sportski
pom.	pomorstvo	*sr*	srednji rod
pom. gl.	pomoćni glagol	sred.	središnji
posl.	poslovica	srp.	srpski
posr.	posredstvom	stan.	stanovnici
potenc.	potencijalno	*stom.*	stomatologija
pov.	povijest*	st.	stoljeće
pov. umj.	povijest umjetnosti	St.	Stariji
pr.	prezime	*supl.*	supletivno
pravn.	pravo, pravnički	Sv.	Sveti/a
pravosl.	pravoslavno	*svrš.*	svršeni*
pren.	preneseno značenje	*šah*	šah, šahovski
prez.	prezent	*tehn.*	tehnika
prid.	pridjev	*teol.*	teologija, teološki
prid. rad.	pridjev radni	*term.*	termin*
prid. trp.	pridjev trpni	*tipogr.*	tipografija
prij.	prijedlog	*tisk.*	tiskarstvo, tiskarski
pr. Kr.	prije Krista	*top.*	toponimija
pril.	prilog	*trg.*	trgovina, trgovački
pril. pr.	prilog prošli	*TV*	televizija
pril. sad.	prilog sadašnji	tzv.	tako zvani
priv.	privreda, privredni	*umj.*	umjetnost
prom.	promet	*usp.*	usporedi*
psih.	psihologija		

uzv.	uzvik	*zast.*	zastarjelo*
V	vokativ	*zauz. zn.*	zauzeto značenje*
v.	vidi*	*zb.*	zbirno
vet.	veterina	zn.	značenje
vezn.	veznik	*znanstv.*	znanstveno
vojn.	vojnički, vojni, u vojskama	*zool.*	zoologija
		ž	ženski rod
vulg.	vulgarno*	ž.	žensko
Z	zapad, zapadno	*žarg.*	žargon, žargonski*
zam.	zamjenica		

Termin označen zvjezdicom (*) objašnjen je u tekstu *Kako se služiti rječnikom* (str. XII–XIV)

Znakovi

//	znak kojim se odjeljuje riječ – nositelj grozda od ostalih članica grozda
:	prema; primjenjuje se na odnos dviju jezičnih jedinica
∅	nulta, neiskazana valencija, ne veže riječ u padežu
~	riječ ili dio riječi koji se izostavlja ili koju zamjenjuje
+	i; druga mogućnost
/	ili
→	postaje
...	dolazi od
$\underset{\dots}{\rightarrow}$	postaje i vraća se na bivše
=	jednako, odgovara značenjem, sinonimno
≠	nije jednako, ne odgovara značenjem, nije sinonimno
✧	oznaka za postanje ili izvor riječi
△	oznaka za vezani (sintagmatski) ili frazeološki izraz
♦	oznaka za onomastiku
◊	oznaka za toponimiju
≃	znak kojim se označuje da etimološka veza između dvije riječi nije neposredna (neposredno posuđivanje, nasljeđivanje ili morfološko izvođenje)
*	znak kojim se označuje pretpostavljena ili rekonstruirana riječ
ⓩ	oznaka za zaštićeno ime (žig) proizvoda ili odgovarajuće pravo industrijskog vlasništva

Prefiksi

A

A-[1] u složenim riječima izražava negaciju, suprotnost, izostanak onoga što kazuje osnovna riječ; ne-, bez- [*asocijalan*; *abrahija*; *asimetrija*] ✧ *grč.* á-: negacija osnovne riječi

A-[2], **AB-** (**AP-**), **ABS-** kao prvi dio riječi označuje odvajanje, odricanje, ukidanje, odbacivanje; od-, iz-, raz- [*abanacija*; *apstinencija*] ✧ *lat.* a-, ab-, abs-

AD- kao prvi dio riječi znači pri-, uz-, do- [*adhezija*; *adskribirati*] ✧ *lat.* ad-

ADIPO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na mast, masno ✧ *lat.* adeps: mast

AER-, **AERO-** kao prvi dio riječi znači da se cjelina riječi odnosi na zrak ili atmosferu, odnosno na kretanje, plovidbu zrakom; zrako-, plino- [*aeroban*; *aeronautika*] ✧ *lat.* aer: zrak ← *grč.* aḗr

AGRI- (**AGRO-**) kao prvi dio riječi označuje vezu sa zemljom, poljem, poljodjelstvom, ratarstvom [*agronomija*] ✧ *lat.* ager: polje ← *grč.* agrós: obrađena zemlja

AKRO- kao prvi dio riječi znači onaj koji je na vrhu; gornjo-, vrhu- [*akropola*; *akropetalan*] ✧ *grč.* ákron: vrhunac, vršak, okrajak ← ákros: najviši

AKVA- predmetak u složenicama; vodo-, vod(e)ni [*akvaterarij*; *akvakultura*] ✧ *v.* akva

ALELO- kao prvi dio riječi znači među, uzajamno; protu- [*alelomorfan*] ✧ *grč.* allḗlon: uzajamno, međusobno, jedan drugoga

ALG-, **ALGO-** kao prvi dio riječi znači bolan, koji se odnosi na bol [*algolagnija*; *algospazam*] ✧ *grč.* álgos: bol

ALO- kao prvi dio riječi znači drugo, strano, drugačije; drugo-, ino- [*aloglot*; *aloplastika*] ✧ *grč.* állos: drugi

AMBI-, **AMBO-** kao prvi dio riječi sa značenjem dvojako, obostrano; dvo- [*ambidekster*; *ambivalencija*] ✧ *lat.* ambo: oboje, oba

AMFI- kao prvi dio riječi znači na obje strane, uokolo; oko-, okolo-, ob- [*amfibij*; *amfiteatar*] ✧ *grč.* ámphi: s obje strane

AMIDO-, **AMINO-** *kem.* kao prvi dio riječi označava spojeve koji se izvode iz amonijaka ✧ *v.* amonijak

AN- (**AM-**), **ANA-** kao prvi dio riječi znači uz-, na-, nad-, pri- [*anasarka*; *anatocizam*] ✧ *grč.* an(a)-, an-; aná (*prij.*)

ANDR-, **ANDRO-** kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi sa čovjekom, muškarcem, ljudima uopće; čovjeko-, ljudo-, mužo- [*androfobija*; *andrologija*] ✧ *grč.* anḗr ⟨G andrós⟩: muškarac, čovjek

ANEMO- prvi dio riječi sa značenjem vjetreni, vjetro- [*anemograf*; *anemotahometar*] ✧ *grč.* ánemos: vjetar

ANGI-, **ANGIO-** kao prvi dio riječi znači da je u vezi s krvnim žilama ono što je u drugome dijelu [*angiofibrom*] , *grč.* aggeîon: žila

ANGLO- kao prvi dio riječi znači engleski, koji se odnosi na Engleze, Englesku [*anglofil*; *anglosaksonski*] ✧ *lat.* Anglus: Englez

ANIZO- kao prvi dio riječi označuje nejednakost po obliku, namjeni i sl. onog što se kazuje u drugom dijelu [*anizokorija*] ✧ *grč.* ánisos: nejednak

ANKILO- kao prvi dio riječi označuje stezanje, stješnjavanje onog što se kazuje u drugom dijelu [*ankiloza*] ✧ *grč.* agkýlos: iskrivljen

ANTE- kao prvi dio riječi znači pred-, pre-, prije-; ispred [*antedatirati*; *antediluvijalni*] ✧ *lat.* ante (*prij.*)

ANT(I)- kao prvi dio riječi znači **a.** koji je aktivno protivan, koji djeluje u suprotnom smislu [*antitijelo*; *antituberkulozni*; *antidemokratski*] **b.** koji djeluje protivno ili drugačije od službenog ili etabliranog [*antipsihijatrija*; *antimemoari*] **c.** koji je recipročan [*antilogaritam*]; protivu-, protu-, nasuprotan ✧ *grč.* antí (*prij.*)

ANTRA-, **ANTRAC-**, **ANTRAK-** kao prvi dio riječi znači da se ono što je u drugom dijelu odnosi na ugljik i ugljične spojeve [*antracen*] ✧ *grč.* ánthrax: ugljen

ANTROPO- kao prvi dio riječi znači da se ono što je u drugom dijelu odnosi na čovjeka; čovjeko-, ljudo- [*antropocentrizam*; *antropomorfan*] ✧ *grč.* ánthrōpos: čovjek

AP-, **APO-** kao prvi dio riječi znači odvajanje, izdvajanje, postajanje, izvršivanje, smanjivanje; od-, iz-, sa-, pre-, raz- [*apograf*; *apostrof*] ✧ *grč.* apō (*prij.*)

ARCHI- (**ARCI-**) uz imena starijih instrumenata označava veličinu [*arciliuto*] ili posebnost u gradnji [*archicembalo*] ✧ *grč.* arkhi- ≃ arkhḗ: početak; arkhaîos: star, drevan; arkhos: vođa; árkhein: biti prvi, zapovijedati

ARH-, **ARHE-**, **ARHEO-** kao prvi dio riječi sa značenjem star, starinski, starodrevni označuje odnos drugoga dijela prema starini, davnini, drevnosti, praizvoru, prvotnosti; iskonski, početni, pra- [*arheologija*; *arheozoik*] ✧ *grč.* arkhḗ: početak, počelo; árkhos: vođa; árkhein: biti prvi, zapovijedati; árkhaîos: star, starinski, starodrevni

ARHI- kao prvi dio riječi znači **1.** (+ *potenc.*) *term.* glavni, vrhovni, najstariji [*arhiđakon*; *arhitrav*] **2.** (+ *potenc.*) *ekspr.* s imenicom i rjeđe s pridjevom: više nego, u najvećoj mjeri [*arhilopov*] ✧ *grč.* árkhi- ≃ arkhós: vođa ≃ arkhein: biti prvi, upravljati, vladati

ARITMO- prvi dio riječi sa znač-

enjem brojni, koji se odnosi na brojeve, računanje; brojo-, računo- [*aritmogrif*; *aritmomanija*] ✧ *grč.* arithmós: broj

ASTRO-, **ASTERO-** kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na zvijezde, svemirska tijela ili aktivnosti u svemirskom prostoru; zvjezdan; zvjezdo- [*astrologija*; *astronautika*] ✧ *grč.* ástron i astḗr: zvijezda ⟨G ástēros⟩

ATMO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na zrak [*atmosfera*] ✧ *grč.* atmós: para, dah

ATO- dekadski prefiks (simbol a), kao prvi dio riječi znači 10^{-18} dio jedinice koja je drugi dio te riječi

AUDI-, **AUDIO-** kao prvi dio riječi označuje da se ono što se kazuje u drugom dijelu odnosi na sluh, slušnost, čujnost i sl. [*audiologija*; *audiovizualan*] ✧ *lat.* audire: čuti, slušati

AURI-, **AURO-** kao prvi dio riječi znači zlatan, koji sadržava zlato; zlato- [*auripigment*] ✧ *lat.* aurum: zlato

AUTO-[1], **AUT-** prvi dio riječi upućuje na samostalnost i vlastitost drugoga dijela složenice, te da se nešto odnosi na samoga sebe; samo-, sebe-, svoje- [*autobiografija*; *autogol*] ✧ *grč.* autós: sam, jedini

AUTO-[2] kao prvi dio riječi označuje da se ono što se kazuje u drugom dijelu složenice odnosi na auto [*autoservis*] ✧ *v.* automobil

AVIO- kao prvi dio riječi znači da je u vezi s avionom (prometom u zraku itd.) ono što je drugi dio [*aviolinija*] ✧ *lat.* avis: ptica

AZO- kao prvi dio riječi označava kemijske spojeve koji sadrže dušik ili azide [*azoboje*] ✧ *grč.* ázōos: beživotan

B

BAR-, **BARI-**, **BARO-** kao prvi dio riječi znači koji teži, tlači, koji se odnosi na težinu; tlako- [*barisfera*; *barometar*] ✧ *grč.* barýs: težak; báros: težina, tlak

BATI-, **BATO-** prvi dio riječi sa značenjem dubina, dubok, koji se odnosi na dubinu; duboko-, dubino- [*batiskaf*; *batofobija*] ✧ *grč.* bathós: dubok; báthos: dubina

BENZ- (**BENZO-**) kao prvi dio riječi označava grupu kemijskih spojeva koji sadrže benzen, benzojevu kiselinu i jednu ili više fenil grupa [*benzoati*] ✧ po C. F. Benzu, *v.*

BEZ- (u morfonološkim promjenama be-, bes-, beš-, beza-) prefiks za tvorbu složenica **1.** imeničkih; znači nedostatak, nijekanje ili suprotnost onoga što znači osnovna imenica [*bespolnost*; *bezbroj*] **2.** pridjevnih; znači da tko ili što nema ono što znači osnovni pridjev [*bešuman*; *bešćutan*; *bezazlen*] ✧ *v.* bez

BI- kao prvi dio riječi označava dvojinu, dvoje, dvaput [*bifokalan*; *bigamija*; *bilateralan*] ✧ *lat.* bini: dva, po dva

BIBLIO- kao prvi dio riječi znači knjižni, koji se odnosi na knjige [*bibliofilija*; *biblioteka*] ✧ *grč.* biblíon: knjiga

BIO- kao prvi dio riječi znači da se

odnosi na život onoga što je u drugom dijelu [*bioenergija*; *biografija*; *biologija*; *biosfera*] ✧ *grč*. bíos: život

BIVŠE- kao prvi dio riječi znači da što pripada onome što znači drugi dio kad je postojao, a u momentu govora naziva se ili se podrazumijeva da je bivši [*bivšeaustrijski*; *bivšejugoslavenski*] ✧ *v*. biti[1]. bivši

BJELIČASTO- kao prvi dio složenog pridjeva znači bjeličast preljev one boje koja se označuje drugim dijelom složenice [*bjeličastosiv*]; isto: **BJELKASTO-** ✧ *v*. bijel, bjeličast

BRADI- kao prvi dio riječi označava sporost, tromost, usporenost onoga što je u drugome dijelu [*bradikardija*; *bradiseizmički*] ✧ *grč*. bradýs: spor, polagan

BRAHI-[1] kao prvi dio riječi znači kratak, malen [*brahilogija*; *brahipodi*] ✧ *grč*. brakhýs: kratak

BRAHI-[2] (**BRAHIO-**) kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na ruku, ruke [*brahidaktilija*] ✧ *lat*. brachium: ruka ≃ *grč*. brakhíōn

BRONHO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na dišne putove, bronhije [*bronhopneumonija*] ✧ *grč*. brógkhos: dušnik

C

CEFALO- (**KEFALO-**) kao prvi dio riječi znači da je u vezi s glavom, na glavi – ono što je u drugome dijelu [*kefalopod*] ✧ *grč*. kephalo-, kephalḗ: glava

CEL-, **CELO-** na početku riječi označuje da je što prazno, udubljeno, šuplje; šupljo-, prazno- [*celitis*; *celoskop*] ✧ *grč*. koîlos: šupalj

CENO- (**KENO-**) kao prvi dio riječi znači su-, skupno, zajednički, zajedno, opće u odnosu na ono što je u drugome dijelu [*cenobij*] ✧ *grč*. koinós: zajednički

CENTI- dekadski prefiks (simbol c), kao prvi dio riječi znači 10^{-2} (stoti) dio jedinice koja je drugi dio te riječi [*centimetar*] ✧ *lat*. centi- ← centum: sto

CENTRI-, **CENTRO-** prvi dio riječi sa značenjem središnji, prema središtu; sredo-, srednji- [*centripetalan*; *centroid*] ✧ *lat*. centri-; centrum: sredina, središte

CIKLO- kao prvi dio riječi znači krug, kružni, krugo-, u krugu, oko [*ciklometar*; *ciklotron*] ✧ *grč*. kyklo-; kýklos: krug

CIRKUM- kao prvi dio riječi znači okolo-, oko-, naokolo, o(b)- [*cirkumfleks*; *cirkumpolaran*] ✧ *lat*. circum-; circum (*prij*.)

CIS- kao prvi dio riječi označava da se ono što znači drugi dio nalazi s ove strane [*Cisjordanija*; *Cislajtanija*], *opr*. TRANS- ✧ *lat*.: s ovu stranu, ovdje

CITO-, **CITA-** kao prvi dio riječi znači stanični, koji se odnosi na stanicu, koji pripada stanici [*citoliza*; *citoplazma*] ✧ *lat*. cyto- ← *grč*. kýtos: šupljina

CRNKASTO- kao prvi dio riječi znači tamnu, crnkastu nijansu boje koju označava pridjev u drugom dijelu [*crnkastocrven*] ✧ *v*. crn, crnkast

CRNO- 1. kao prvi dio riječi s ime-

nicama i imeničkim osnovama kazuje da je ono što imenica znači crno [*crnobrad*] **2.** s pridjevima koji znače boju označuje odnos s crnom bojom [*crnoplav* plav crne nijanse; *crno-plav* crn i plav] ✧ *v.* crn

CRVENKASTO- kao prvi dio riječi znači crvenkastu nijansu boje koju označuje pridjev u drugom dijelu [*crvenkastocrn*] ✧ *v.* crven, crvenkast

CRVENO- prvi dio riječi sa značenjem crvene boje onoga što znači riječ u drugom dijelu [*crvenokožac*] ✧ *v.* crven

CYBER- (*izg.* sàjber) prvi element u riječima koji označava što vezano uza svijet prividne stvarnosti koji nastaje pomoću kompjutera [*cyberman*] ✧ *engl.* cyber(netics)

Č

ČETIRI- kao prvi dio složenih brojeva i od njih izvedenih imenica [*četiristoti*; *četiristotnina*] ✧ *v.* četiri

ČETRDESET(O)- prvi dio riječi s tim osnovnim značenjem: četrdesetak, oko četrdeset [*četrdeset(o)godišnjak*; *četrdesetodnevni*], *v.* četrdeset

ČETVERO- (**ČETVORO-**) kao prvi dio složene riječi znači **1.** da je nešto sastavljeno od četiri dijela **2.** da ima ili da traje četiri jedinice onoga što znači drugi dio **3.** da je izveden četiri puta **4.** da je uvećan četiri puta [*četveročlan*; *četverolistan*; *četverodnevni*; *četverogodišnji*; *četverostruk*] ✧ *prasl.* *četvero (*rus.* čétvero, *polj.* cztworo), *v.* četiri

D

DAKTILO- kao prvi dio riječi odnosi se na prste [*daktilografija*; *daktilologija*] ✧ *grč.* dáktylo-; dáktylos: prst

DE- kao prvi dio riječi znači odstranjivanje, udaljavanje, prekidanje, oprečnu radnju od one koju znači osnovna riječ [*decentralizacija*; *degeneracija*; *debirokratizirati*; *degradacija*] ✧ *lat.*: od-, raz-

DEBELO- kao prvi dio riječi znači da je debelo u svojoj vrsti ono što znači drugi dio [*debelokor* koji ima debelu koru] ✧ *v.* debeo

DECI- dekadski prefiks (znak d), kao prvi dio riječi znači 10^{-1} (deseti) dio jedinice koja je drugi dio te riječi; desetina [*decilitar*; *decimetar*] ✧ *lat.* decem: deset

DEKA- *fiz.* dekadski prefiks (znak da), kao prvi dio riječi znači 10 (deset) puta jedinica koja je drugi dio te riječi [*dekagram*] ✧ *grč.* déka-: deset

DEKSTRO- kao prvi dio riječi znači desnostran, nadesno; desno- [*dekstrokardija*] ✧ *lat.* dexter: desni

DEMI- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio uzima upola, polu- [*demisezonski*] ✧ *fr.* ← *lat.* dimedius (dimidius)

DEMO-[1] kao prvi dio riječi označava da se nešto odnosi na narod [*demokracija*; *demofobija*] ✧ *grč.* dēmo-; dêmos: narod, puk

DEMO-[2] *prid.* kao prvi dio riječi znači da ono što je u drugom dijelu služi

za demonstraciju, za prikazivanje [~*snimka glazbenog broja*; ~*vrpca videospota*] ✧ *engl.* demonstration: pokazivanje, ogled

DENDRO- kao prvi dio riječi znači da je drugi dio vezan uz drveće [*dendrologija*] ✧ *grč.* déndron: stablo

DERM-, **DERMA-**, **DERMATO-**, **DERMO-** kao prvi dio riječi znači da je drugi dio u vezi s kožom [*dermatologija*; *dermopatija*] ✧ *grč.* dermo-, dermato-; dérma: koža

DES-, **DEZ-** kao prvi dio riječi označava da se drugi dio rastavlja ili stavlja u opreku u odnosu na svoje značenje (u značenju raz-, ne-, od-) [*desalinizacija*; *dezagregacija*; *dezaktivirati*] ✧ *fr.* dés-, des- ← *lat.* dis-

DESETERO- (**DESETORO-**) kao prvi dio riječi znači deset onoga što znači drugi dio [*deseterokatni* koji ima deset katova; *deseterostrani* koji ima deset strana] ✧ *v.* deset

DESETO- kao prvi dio riječi znači deset onoga što znači drugi dio [*desetodnevni* koji traje ili koji je star deset dana; *desetogodišnji* koji traje ili koji je star deset godina] ✧ *v.* deset

DEUTERO- kao prvi dio riječi znači drugi, sljedeći; drugo- [*deuteropatija*] ✧ *grč.* deutero-; deúteros: drugi, sljedeći

DEVEDESET-, *usp.* PEDESET- (u količini od devedeset), *v.* devedeset

DEZMO- prvi dio riječi u nazivima koji se odnose na vezu, povezanost, vezivno tkivo [*dezmoid*] ✧ *grč.* desmós: traka, lanac

DI-[1] kao prvi dio riječi znači od-, raz- [*dielektroforeza*] ✧ *lat.*

DI-[2] kao prvi dio riječi znači da se drugi dio uzima dvostruko (dvo-, dva-) [*diarhija*; *diftong*] ✧ *grč.* di-; dis: dvaput; dýo: dva

DIA-, **DIJA-** kao prvi dio riječi znači između, kroz, preko, među-, pro-, raz- [*dijagnoza*; *dijaspora*] ✧ *grč.* di(a)-; diá (*prij.*): kroz, između

DINAMO- prvi dio riječi, odnosi se na snagu, silu [*dinamograf*] ✧ *grč.* dýnamis: snaga ≃ dýnasthai: moći

DIPL-, **DIPLO-** kao prvi dio riječi znači dvostruk, dvojak, dvojan, dvostran; dvostruko, dvo- [*diplopija*] ✧ *grč.* diplo-; diplóos: dvostruk

DIS-[1] kao prvi dio riječi znači nešto što nije slično; različito, loše, teško, nesretno, s greškom ili oštećenjem [*disbarizam*] ✧ *grč.* dys-: (negacija osnovne riječi)

DIS-[2] (**DIZ-**) kao prvi dio riječi znači raz-; na razne (protivne) strane [*disgregacija*; *dizgrafija*] ✧ *lat.* dis-

DIVOT- u nepotpuno sraštenim riječima znači da je što divotno [*divot-izdanje*, *arh. term.*; *divot-djelo*, *zast.*] ✧ *v.* diviti se

DO-[1] kao prvi dio glagolske riječi znači **1.** završiti ili dospjeti do roka radnje [*dozreti*; *doživjeti*] **2.** učiniti da tko dođe do nekoga mjesta [*dovesti*] 3. dovesti do kraja prije nedovršenu radnju [*dopuniti*] **4.** učiniti da što dospije kamo je namijenjeno [*doznačiti*] **5.** produžiti radnju preko njezina kraja, obaviti još istoga rada nakon završene radnje = **NADO-**

[*dosnimiti* = nadosnimiti; *dometnuti* = nadometnuti] ✧ *v.* do

DO-[2] prvi dio imenske riječi, u zn. onaj koji je odmah do, iza glavnog [*dočasnik*; *dopredsjednik*], *usp.* pod- ✧ *v.* do

DODEKA- kao prvi dio riječi znači dvanaest, dvanaestorostruk; dvanaestero- [*dodekaedar*; *dodekasilabičan*] ✧ *grč.* dódeka: dvanaest

DOKSO- prvi dio riječi koji ob. u filozofskoj i teološkoj terminologiji znači: mišljenje, vjerovanje; slava [*doksografija*] ✧ *grč.* dóksa

DOLIHO- kao prvi dio riječi znači dug [*dolihokefalan*] ✧ *grč.* dolikho-: dugo-; dolikhós: dug

DONJO- kao prvi dio riječi znači isto što i donji [*donjogradski* koji se odnosi na Donji grad] ✧ *prasl.* *dolъnьjь, *v.* dol

DRUGO- kao prvi dio riječi označuje da nešto pripada drugome po redu u vrsti onoga što znači drugi dio riječi [*drugoligaš*; *drugorazredan*] ✧ *v.* drugi

DUBOKO- kao prvi dio riječi znači da je ono što je iskazano drugim dijelom sadržano u velikoj mjeri [*dubokouman*] ✧ *v.* dubok

DUGO- kao prvi dio riječi znači **1.** koji ima dužinu onoga što se kazuje u drugom dijelu složenice [*dugokos* koji ima dugu kosu] **2.** koji dugo traje [*dugotrajan*; *dugovječan* koji je duga vijeka] ✧ *v.* dȕg

DUŽ- *publ. knjiš.* u nekim vezama riječi znači da se što odvija, proteže i sl. duž onoga što znači drugi dio [*dužjadranski* duž Jadrana, uz Jadran] ✧ *prasl.* *dьlžь-, *v.* dȕg, duž

DVANAESTO- kao prvi dio složenih priloga i imenica pokazuje da onoga što znači osnova u drugome dijelu složenice ima dvanaest [*dvanaestodnevni*] ✧ *v.* dvanaest

DVO- kao prvi dio složenih pridjeva i imenica pokazuje da je udvojeno ono što znači osnova drugoga dijela složenice [*dvobroj*; *dvotjedni*] ✧ *v.* dva

E

E-, **EK-**, **EKS-** kao prvi dio riječi znači preko, iz-, od-, van-, izvan- [*ektopija*; *eksklava*; *eksteritorijalnost*; *ekstenzija*] ✧ *lat.* e-, ex-; e, ex (*prij.*); *grč.* éks-, ek-; eks, ek (*prij.*)

EGZO-, **EKSO-** kao prvi dio riječi znači vanjsko, izvanjsko, ono što je izvana prema onome što je u drugom dijelu [*egzoftalmus*; *egzogamija*] ✧ *grč.* éksō-; éksō (*pril.*): vanjski

EHO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na odbijanje valova zvuka [*ehofrazija*] ✧ *v.* eho

EKO- prvi dio riječi sa značenjem **a.** dom, kuća, ono što se odnosi na domaćinstvo, boravište, stanovanje, čovjekovu (životnu) sredinu, okolinu [*ekologija*; *ekonomija*] **b.** da je u vezi s ekologijom ono što je drugi dio [*ekosvijest spašava svijet* = ekološka svijest spašava svijet] ✧ *grč.* oíko-; oȋkos: dom, kuća, boravište

EKS- kao prvi dio riječi s imenicom znači da je nešto bivše, ob. da tko više ne obnaša neku visoku funkci-

ju i sl. [*ekspredsjednik*; *ekskralj*] ✧ *engl.* ex ← *lat.* ex-: iz, *usp*. E-

EKSA- *fiz.* dekadski prefiks (simbol E), kao prvi dio riječi znači 10^{18} puta jedinica koja je drugi dio te riječi

EKSTRA- kao prvi dio riječi znači da je izvan-, izvanredno, iznimno ono što je u drugom dijelu, *opr.* INTRA- [*ekstraordinaran*; *ekstravagancija*] ✧ *lat.* extra-; extra (*prij.*)

EKTO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na nešto što je van, izvan, vanjsko [*ektoparazit*] ✧ *grč.* ektós (*prij.*)

EKVI- prvi dio riječi sa značenjem jednako, podjednako, na isti način; ravno; jednako-, isto- [*ekvidistancija*] ✧ *lat.* aequi-; aeque: podjednako

ELEKTRO-, **ELEKTRI-** kao prvi dio riječi označuje da se odnosi na elektricitet, električne pojave, struju, ono što je u drugom dijelu [*elektromagnet*; *elektroterapija*; *elektromotor*] ✧ *grč.* ḗlektron: jantar

EMBRIO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na embrij ✧ *v.* embrij

EN- (**EM-**) kao prvi dio riječi označuje da je u odnosu na drugi dio usred; u-, na- [*endem*] ✧ én-, ém-; én (*prij.*)

ENCEFAL-, **ENCEFALO-** kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na mozak [*encefalograf*] ✧ *grč.* egképhalos: mozak ≃ EN- + CEFAL(O)-

END- (**ENDO-**) kao prvi dio riječi upućuje na unutar, unutarnji, *opr.* EKTO-, EGZO- [*endoskopija*] ✧ *grč.* éndon (*prij.*): unutra, kod kuće

ENTER-, **ENTERO-** kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na utrobu [*enterokolitis*] ✧ *grč.* éntero-: trbuho-; énteron: crijevo; utroba

ENTO- kao prvi dio riječi znači unutar, unutarnji [*entoderm*] ✧ *grč.* entós (*prij.*)

EO- kao prvi dio riječi znači zora, jutro; rano-, prvo- [*eoliti*; *eozoik*] ✧ *grč.* eṓs

EP-, **EPI-** kao prvi dio riječi označava ono što se nalazi na, nad nečim, do nečega, pri nečemu, kod nečega ✧ *grč.* epí-: na, nad, pri, kod

ERGO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na rad, djelo [*ergologija*] ✧ *grč.* érgo-; érgon: djelo, rad, trud

ERITRO- prvi dio riječi sa značenjem crven; crveno- [*eritrociti*; *eritrofobija*] ✧ *grč.* érythro-; erythrós: crven

ETNO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s narodnim i narodnošću; narodski, pučki [*etnocentrizam*; *etnologija*] ✧ *grč.* éthnos: narod

EU- kao prvi dio riječi označava ono što je dobro, blago, povoljno, ugodno, ispravno [*eufemizam*; *eukracija*] ✧ *grč.* eû: dobro; eús: dobar

EURO- prefiks u riječima izvedenim iz Europa i europski [*Eurovizija*; *eurodolar*] ✧ *grč.* Eurṓpē

EVRO-, *v.* EURO-

EX- (*izg.* ȅks), *v.* E-, EK-, EKS-

F

FAGO- kao prvi dio riječi znači koji jede, koji proždire [*fagociti*; *fagocitoza*] ✧ *grč.* phago-; phágein: jesti

FARMAKO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na lijekove [*farmakopeja*] ✧ *grč.* phármakon: ljekovita biljka

FELD- uz odrednicu *vojn. pov.* (ob. u vojsci Habsburške Monarhije s njemačkim službenim jezikom) prvi dio riječi koji označava da se drugi dio odnosi na vojno, vojničko ✧ *njem.* Feld: polje

FEMTO- dekadski prefiks (simbol f), kao prvi dio riječi znači 10^{-15} dio jedinice koja je drugi dio te riječi ✧ *dan.* femten: 15

FENO- kao prvi dio riječi znači vidljiv, očit, koji se pojavljuje; vanjski, očit [*fenologija*] ✧ *grč.* phaino-; phaínein: sjajiti, pojaviti se

FERO- (**FERI-**) kao prvi dio riječi znači željezo u kemijskom spoju [*feromangan*]; koji sadrži željezo [*ferotip*] ✧ *lat.* ferro-; ferrum: željezo

FIL-, **FILO-**[1] kao prvi dio riječi znači osobitu sklonost ili ljubav prema onome što znači drugi dio (ob. uz imena naroda, vjera, rasa i drugih ljudskih grupa i organizacija); koji voli, koji ljubi ✧ *grč.* philo-; phílos: voljen; phileîn: ljubiti; philéo: ljubim

FILO-[2] kao prvi dio riječi znači rod, pleme, koji se odnosi na rod [*filogeneza*] ✧ *grč.* phylo-; phŷlon: rod, pleme

FITO- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi s biljkama [*fitopatologija*] ✧ *grč.* phyto-; phytón: biljka

FIZIO- kao prvi dio riječi znači prirodu, koji se odnosi na prirodu, povezanost s njom ili na obličje; prirodo- [*fiziogeneza*; *fizionomija*] ✧ *grč.* physio-; phýsis: priroda, prirodno obličje

FLEB-, **FLEBO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na žile ✧ *grč.* phléps: žila, vena

FON-, **FONO-** kao prvi dio riječi znači zvuk, glas; glaso-, zvuko- [*fonologija*] ✧ *grč.* phono-; phōnḗ: glas

FOTO- kao prvi dio riječi znači **1.** fotografski [*fotoaparat*] **2.** koji je u vezi sa svjetlom, koji se odnosi na svjetlo [*fotofobija*; *fotokemija*] ✧ *grč.* phôs ⟨G phōtós⟩: svjetlo

FRANKO- prvi dio riječi koji označava da se drugi odnosi na Francuze i Francusku [*frankofon*] ✧ *srlat.* Francus: Franak (na području Mediterana do 900. svaki Europljanin), Francuz ← *lat.* Francus: Franak, Francuz

FRENO- u prvom dijelu riječi znači mišljenje, duša, svijest, onaj koji se odnosi na svijest, mišljenje, duševni život [*frenologija*] ✧ *grč.* phreno-; phrḗn ⟨G phreós⟩: ošit; duša, srce, mišljenje, svijest

G

GALAKT(O)- prvi dio riječi koji označava ono što se odnosi na mlijeko [*galaktoreja*] ✧ *grč.* gála: mlijeko (gàlaktos)

GALVANO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na galvanizaciju [*galvanotipija*] ✧ *v.* Galvani, galvanizacija

GAM-, **GAMO-** kao prvi dio riječi znači vjenčati se, stupiti u bračnu vezu; koji se odnosi na spolno udruživanje; rasplodni [*gamogeneza*] ✧ *grč.* gamo-: vjenčani, bračni; gameín: vjenčati se

GASTRO-, **GASTERO-** kao prvi dio riječi znači želudac, trbuh; koji se odnosi na trbuh, utrobu; trbuho- [*gastroskopija*] ✧ *grč.* gastro-; gastḗr ⟨G gastrós, gastéros⟩: želudac, trbuh

GDJE- prvi dio složenih priloga i zamjenica **1.** označuje neodređenost [*gdjegdje* ponegdje, pokatkad, tu i tamo; *gdjegod* negdje; *gdje god* gdje bilo; *gdjekad*(*a*) katkad, ponekad; *gdjekoji*, *gdjetko* netko, ponetko; *gdjeno* (ob. u stihu) gdje; *gdješto*] **2.** *zam.* nešto, ponešto **3.** *pril.* **a.** ponegdje **b.** ponekad, tu i tamo [*gledam, a gdjegdje i kupim*] ✧ *v.* gdje

GENO- kao prvi dio riječi znači rod, vrstu; koji se odnosi na vrstu, rod, porod; rodo- [*genopatija*] ✧ *lat.* genus ← *grč.* génos: rod, vrsta

GEO- kao prvi dio riječi znači zemlja, koji se odnosi na Zemlju; zemljo- [*geognozija*] ✧ *grč.* geo-; gḗ: Zemlja

GERMANO- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi sa Nijemcima, Njemačkom [*germanofil*] ✧ *lat.* Germanus: Nijemac

GERONTO- kao prvi dio riječi znači starost i ono što se odnosi na stariju populaciju [*gerontokracija*] ✧ *grč.* gérōn ⟨G gérontos⟩: starac

GIGA- **1.** dekadski prefiks (simbol G), kao prvi dio riječi znači 10^9 (milijarda) puta jedinica koja je drugi dio te riječi [*gigaherc*; *gigavat*] **2.** kao prvi dio riječi u imenu binarne brojčane jedinice (G = 230) [*gigabajt*] ✧ *grč.* Gígas: Gigant, div

GINEKO-, **GINO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na ženu i žensko [*ginekokracija*] ✧ *grč.* gynaikó-: ženski ← gynḗ: žena

GIRO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na krug, kružno, spiralno [*giroskop*] ✧ *grč.* gŷros: krug

GLACIO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na led [*glaciologija*] ✧ *lat.* glacies: led

GLIKO- kao prvi dio riječi znači sladak, slatki; slado- [*glikopenija*] ✧ *grč.* glykýs: sladak

GLOS-, **GLOSO-** kao prvi dio riječi znači ono što se odnosi na jezik, jezični [*glosenfonija*] ✧ *srlat.* glossare: objašnjavati ← glossa: objašnjenje ← *grč.* glôssa: jezik

GLOT-, **GLOTO-** kao prvi dio riječi znači jezik, jezični [*glotologija*] ✧ *grč.* (*atički*) glôtta: jezik; *grč.* (*jonski*) glôssa

GOLO- kao prvi dio riječi kazuje da je nepokriveno ono što je u drugom dijelu [*gologrud*; *gologlav*; *golonog*; *golotrb*; *golovrat*] ✧ *v.* gol[1]

GONI-, **GONIO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na kut, kutni ✧ *grč.* gōnía: kut, ugao

GONO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na spolno, rasplodno [*gonohorizam*] ✧ *grč.* gonḗ: sjeme; razmnažanje

GRAF-, **GRAFO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na pismo i pisanje [*grafiti*] ✧ *grč.* graphḗ: pismo; gráphein: pisati

GRAMO-, **GRAMATO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na znakove, pisanje, slova, jezična pravila [*gramota*] ✧ *grč.* grámma: slovo, spis

GREKO- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi s Grcima, Grčkom; grčko- [*grekomanija*] ✧ *lat.* Graecus: Grk

H

HAGIO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na sveto [*hagiografija*] ✧ *grč.* hágios: svet, posvećen

HALKO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na bakar [*halkolit*] ✧ *grč.* khalkós: bakar

HALO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na sol ili more [*halobij*] ✧ *grč.* háls: sol

HAPLO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na jedno, jednostavno [*haplologija*] ✧ *grč.* haplóos: jednostavan

HEKS-, **HEKSA-** kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na broj šest [*heksapetalan*] ✧ *grč.* héks: šest

HEKTA-, **HEKATO-**, **HEKTO-** dekadski prefiks (simbol h), kao prvi dio riječi znači 10^2 (sto) puta jedinica koja je drugi dio te riječi [*hektogram*] ✧ *grč.* hekatón: sto

HELIO- kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na Sunce [*heliocentričan*] ✧ *grč.* hḗlios: Sunce

HEMA-, **HEMATO-**, **HEMO-** u složenicama označava ono što je u vezi s krvlju [*hemofilija*] ✧ *grč.* haîma: krv

HEMI- kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na pola, polovicu [*hemisfera*] ✧ *grč.* hēmi-; *usp. lat.* semi-

HENDEKA- kao prvi dio riječi označuje jedanaest onoga što je u drugom dijelu riječi [*hendekasilab*] ✧ *grč.* héndeka: jedanaest

HEPAT- (**HEPATO-**) kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na jetru [*hepatolit*] ✧ *grč.* hêpar: jetra

HEPTA- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na sedam [*heptameron*] ✧ *grč.* héptá: sedam

HETER-, **HETERO-** kao prvi dio riječi znači drugi, drukčiji, različit [*heterodoksija*] ✧ *grč.* héteros

HIDR- (**HIDRO-**) kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na vodu i vlažnost [*hidrat*] ✧ *grč.* hýdōr: voda

HIGR-, **HIGRO-** kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na vlagu, vlažnost, vodu [*higroskop*]; vodo- ✧ *grč.* hygrós: vlažan, mokar, voden

HIJAL- (**HIJALO-**) kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na staklo [*hijalitis*] ✧ *grč.* hýalos: staklo

HIJER- (**HIJERO-**) kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na sveto ili posvećeno [*hijerarh*] ✧ *grč.* hierós: svet

HIP-[1], **HIPO-**[1] kao prvi dio riječi označuje nešto umanjeno, oslablje-

no, sniženo i sl. [*hipalgezija*], *opr.* hiper- ✧ *grč.* hypó: ispod, niže, pod

HIP-[2], **HIPO-**[2] kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na konja [*hipantrop*] ✧ *grč.* híppos: konj

HIPER- kao prvi dio riječi označuje povišenje, pojačanje [*hipertenzija*]; nad-, pre-, preko-, *opr.* HIP-[1] (HIPO-[1]) ✧ *grč.* hypér: iznad, gore, preko

HIPN-, **HIPNO-** kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na san, snivanje [*hipnobat*] ✧ *grč.* hýpnos: san

HIPSO- kao prvi dio riječi upućuje na pojam visine [*hipsofobija*] ✧ *grč.* hýpsos: visina

HIR-, **HIRO-** kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s rukom ili dlanom [*hiromantija*] ✧ *grč.* kheír: ruka

HISTO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na tkivo [*histotomija*] ✧ *grč.* histós: tkalački stan, konac na tkalačkom stanu, tkanje

HOL-, **HOLO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na čitavo, cijelo [*holomorfoza*] ✧ *grč.* hólos: čitav, cijeli

HOMEO- prvi dio u riječi sa značenjem sličan [*homeopatija*] ✧ *grč.* hómoios: sličan, jednak, isti

HOMO-[1] kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na jednako, isto ili zajedničko [*homologan*]; isto-, jednako- ✧ *grč.* homós: isti; homoû: zajedno

HOMO-[2] kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na čovjeka, da pripada čovjeku ✧ *lat.* homo: čovjek

HORO-[1] kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na mjesto, kraj, prostor, zemlju [*horografija*] ✧ *grč.* khṓra: prostor, mjesto, zemlja

HORO-[2] kao prvi dio riječi znači sat, vrijeme; koji se odnosi na vrijeme [*horologij*] ✧ *lat.* hora ← *grč.* hṓra

HRIZO- (**HRISO-**) kao prvi dio riječi označuje ono što se odnosi na zlato [*hrizolatrija*] ✧ *grč.* khrysós: zlato

I

I-, *v.* IN-[1] (IM-[1])

IDEO- kao prvi dio riječi znači misaoni, pojmovni, koji se odnosi na mišljenje, poimanje, shvaćanje; predodžba, misao, pojam [*ideofobija*] ✧ *grč.* idéa

IDIO- kao prvi dio riječi znači: samo-, svoje-, vlastit, svojstven [*ideogeneza*] ✧ *grč.* ídios

IHTI- (**IHTIO-**) kao prvi dio riječi znači riblji, u vezi s ribama [*ihtiologija*] ✧ *grč.* ikhthýs: riba

IJATRO- kao prvi dio riječi znači da je u vezi s liječnikom i njegovom metodom ono što je u drugom dijelu [*ijatrogen*] ✧ *grč.* iatrós: liječnik

IKONO- kao prvi dio riječi znači slika, slikarstvo; koji se odnosi na slike, slikarstvo [*ikonografija*] ✧ *grč.* eikono-; eikṓn ⟨G eikónos⟩: slika

IM-[1] kao prvi dio riječi znači da nema onoga što znači drugi dio [*imaterijalan*], *usp.* IN-[1] ✧ *lat.* in- (ispred b, m, p): bez, ne

IM-[2] kao prvi dio riječi znači da je u onome što znači drugi dio [*imanentan*], *usp.* IN-[2] ✧ *lat.* in- (ispred b, m, p): u

IM-[3] kao prvi dio riječi znači da je iznad onoga što znači drugi dio ✧ *lat.* in- (ispred b, m, p): nad

IMUNO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na imunost i imunitet [*imunologija*] ✧ *lat.* immunitas: imunitet

IN-[1] (s alternacijama **IM-** i **I-**) u usvojenim internacionalnim riječima prema latinskom znači: negiranje, nijekanje, poništavanje onoga što se izriče drugim dijelom [*indeklinabilan*: nesklonjiv; *impersonalan*: bezličan (neosoban); *irealan*: nerealan], ob hrv. ne ✧ *lat.* in-, im-

IN-[2] kao prvi dio riječi znači unošenje, uvođenje u što [*infiltrirati*; *importirati*] prožeti čime, uvesti (od uvoziti); prema, ka; in-, im-, u-, na- ✧ *lat.* in-, im-; in (*prij.*)

INFRA- kao prvi dio riječi znači da je ispod, pod-, niže od onog što je u drugome dijelu [*infrastruktura*] ✧ *lat.* infra (*prij.*)

INO- kao prvi dio riječi znači prema vanjskome, vanjsko, inozemno [*inokorespondent*], *opr.* unutrašnje, ovdašnje, tuzemno, drugo ✧ *v.* ini

INSTANT- 1. kao prvi dio riječi znači da što ima takav sastav ili da je izrađeno u takvoj tehnološkoj pripremi da se može prirediti brže nego što se to radi na uobičajen, tradicionalan način [*instant-kava*; *instant-palenta*]; može se osamostaliti kao *prid.* ⟨*indekl.*⟩ [*to je palenta ~*] **2.** *iron. pejor.* onaj koji je što postao na brzinu; koji nema solidnost ozbiljno pripremanog i pažljivo vođenog rada [*instant-stručnjak*; *instant-bogataš*; *instant-projekt*] ✧ *engl.* instant ← *lat.* instans

INTER-[1] kao prvi dio riječi znači da se nešto nalazi između dijelova onoga što je rečeno drugim dijelom ili između toga i drugog čega [*intercelularan*] ✧ *lat.*

INTER-[2] kao prvi dio riječi označuje da je što internacionalno [*internacionalizam*] ✧ *lat.*

INTRA- kao prvi dio riječi znači unutar, među, usred onoga što je u drugom dijelu [*intrakardijalan*] ✧ *lat.* intra (*prij.*)

INTRO- kao prvi dio riječi znači u, prema unutra u odnosu na ono što je u drugom dijelu: u-, unutra- [*introverzija*] ✧ *lat.* intro (*prij.*)

IRID(O)- kao prvi dio riječi znači da je drugi dio riječi povezan sa šarenicom oka [*iridoplegija*] ✧ *grč.* îris: duga, prema božici Iridi (Iris), glasnici bogova i personifikaciji duge

ISTO- u složenicama u kojima drugi dio označuje kakvu dvojnost ili višedjelnost znači da su ti dijelovi jednaki [*istokračan*; *istostraničan*] ✧ *v.* isti

IZ- (**IZA-**) (pred bezvučnim suglasnikom i kao plod jednačenja po zvučnosti izgovara se i piše **IS-** [*ispratiti*; *iseliti*]) kao prvi dio riječi u tvorbi glagola označuje **1.** napuštanje ograničenog prostora [*izići*] **2.** odvajanje [*isključiti*] **3.** kretanje prema vrhu [*ispeti se*] **4.** izvođenje radnje u svim smjerovima na cijelom objektu [*izbrazdati*; *izraniti*] **5.** promjenu položaja koja znači oprečnost [*izvrnuti*] **6.** dobivanje [*izboriti*] **7.**

dovođenje radnje do krajnje granice, do završetka [*ispeći*] **8.** radnju koja se izvršava na svima redom ili koja obuhvaća cijelo mnoštvo [*izvarati*; *izumrijeti*] **9.** (uz glagole *nesvrš.* vida) radnju koja se obavljala mnogo puta do krajnje mjere u količini [*ispromašivati se* često i mnogo puta promašiti; napromašivati se] ✧ *v.* iz

IZO- kao prvi dio riječi označuje jednakost ili sličnost po obliku ili namjeni drugog dijela; jednako-, jedno-, isto- [*izoamplituda*] ✧ *grč.* ísos: jednak

IZVAN- (**VAN-**) kao prvi dio složenih pridjeva označuje da je nešto izvan onoga što znači pridjev u drugom dijelu složenice [*izvanbračni*; *izvanstranački*] ✧ *v.* izvan

J

JADRO- kao prvi dio riječi koja znači neki naziv poduzeća znači »jadranski« [*Jadrolinija*] ✧ *v.* Jadran

JASNO- kao prvi dio pridjevske složenice pokazuje otvorenu nijansu one boje koju znači drugi dio složenice [*jasnoplav*] ✧ *v.* jasan

JEDINO- kao prvi dio riječi znači jedini, bez ikoga; sam [*jedinorođen*] ✧ *v.* jedan, jedini

JEDNAKO- kao prvi dio riječi znači jednak po nečemu [*jednakosložan* jednak po broju slogova s drugim oblikom riječi] ✧ *v.* jednak

JEDNO- kao prvi dio riječi znači nesložen, jednodijelan ili koji što dijeli s čim drugim ✧ *v.* jedan

JEGER- *reg.* kao prvi dio riječi znači lovački [*jegervuršt* lovačka salama; *jegerhut* lovački šešir; *jegerhoze* lovačke hlače itd.] ✧ *njem.* Jäger: lovac

JOKTO- kao prvi dio decimalne jedinice znači 10^{-24}

JUGO- (prefiks kojim se označuje nešto u vezi s Jugoslavijom) **1.** *pejor.* [*jugopolitika*] **2.** *pov. u nazivima poduzeća i sl.* [*Jugokeramika*] ✧ *v.* Jugoslavija

JURIS- kao prvi dio riječi znači pravo [*jurisdikcija*] ✧ *lat.* ius, iuris: pravo

JUŽNO- kao prvi dio riječi označuje južnu stranu svijeta, na jugu od čega, ili na Jugu [*južnodalmatinska vina*; *južnoamerički*; *južnoafrički*] ✧ *v.* jug, južni

K

KAKO- kao prvi dio riječi znači zao, loš, ružan, nevaljao; zlo, ružno; zlo- [*kakofonija*] ✧ *grč.* kakós: zao, loš

KALI-, **KALO-** kao prvi dio riječi znači lijep, ljepota; lijepo-, milo-, krasno- [*kalomel*] ✧ *grč.* kalli-; kállos: ljepota; kalós: lijep

KALOR-, **KALORI-** kao prvi dio riječi pokazuje odnos prema toplini onoga što je u drugom dijelu riječi [*kalorimetar*] ✧ *lat.* calor: toplina

KARDIO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na srce [*kardiologija*] ✧ *grč.* kardía: srce

KARIO- kao prvi dio riječi označuje ono što je u vezi s jezgrom žive stanice [*kariokineza*] ✧ *grč.* káryon: orah, jezgra

KASNO- kao prvi dio složenih pridjeva znači: pri kraju, na izmaku razdoblja ili vremena koje znači drugi dio [*kasnobarokni*; *kasnojesenski*] , *v.* kasan

KATA- prvi dio riječi znači nadolje, prema, posve, sa, niz, po, protiv [*katadiopter*] ✧ *grč.* katá (*prij.*) – s navedenim značenjima

KEFALO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s glavom [*kefalopod*], *usp.* CEFALO- ✧ *grč.* kephalḗ: glava

KEMO- kao prvi dio riječi označava ono što je povezano s kemijom [*kemoterapija*] ✧ *v.* kemija

KERATO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na rog, rožnato [*keratom*] ✧ *grč.* kéras: rog

KESTENJASTO- kao prvi dio složenog pridjeva znači nijansu ploda kestena one boje koju znači pridjev [*kestenjastosmeđ*; *kestenjastocrven*] , *v.* kesten, kestenjast

KILO- dekadski prefiks (simbol k), kao prvi dio riječi znači 10^3 (tisuću) puta jedinica koja je drugi dio te riječi [*kilogram*] ✧ *grč.* khílioi: tisuća

KINE-, **KINEMA-**, **KINEMATO-**, **KINETO-**, **KINEZI**(**O**)**-** kao prvi dio riječi označava ono što ima veze s kretanjem, što se odnosi na kretanje, gibanje, što pokreće [*kinematika*; *kinetoza*] ✧ *grč.* kineîn: micati, kretati, gibati; kínēma ⟨G kinḗmatos⟩: kretanje; kínēsis: kretanje, gibanje

KINO-[1] kao prvi dio riječi znači ono što je u vezi s psima [*kinolog*] ✧ *grč.* kýōn: pas

KINO-[2] kao prvi dio riječi znači ono što je u vezi s kinom [*kinooperater*] ✧ *grč.* kineîn: pokretati

KLAVI- prvi dio riječi kojima se imenuju instrumenti slični klaviru [*klavičemba*lo] ✧ *njem.* Klavier: klavijatura, tipkovnica, tastatura ← *lat.* clavis: tipka

KLEPTO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na krađu i kradljivca [*kleptoman*] ✧ *grč.* kléptein: krasti

KLORO- kao prvi dio riječi kazuje da je drugi u vezi s klorom; zelen, žut, blijed; zeleno-, žuto-, blijedo- [*klorofil*] ✧ *grč.* khlōro-; khlōrós: zelen, žut, blijed

KO-, **KOM-**, **KON-** prvi dio riječi sa značenjem zajedno, skupa; s-, su-, sa- [*koprodukcija*; *kompatriot*; *koncentracija*] ✧ *lat.* con-; cum (*prij.*)

KONTRA-, **KONTRO-** kao prvi dio riječi znači aktivnu protudjelatnost onomu što je izrečeno u drugom dijelu; protiv, nasuprot, prema; protu- [*kontrarevolucija*] ✧ *lat.* contra-, contro-; contra (*prij.*)

KOVINO- kao prvi dio riječi znači da je drugi dio u vezi s kovinom [*kovinotokar*], *usp.* METALO- ✧ *v.* kovati, kovina

KOZM-, **KOZMO-** kao prvi dio riječi znači svemir; svemirski, koji se odnosi na svemir, svijet; koji se odnosi na red, poredak, ukrašavanje; svjeto- [*kozmologija*] ✧ *grč.* kosmo-; kósmos: svijet

KRATKO- kao prvi dio riječi znači da je kratko ono što znači drugi dio [*kratkodlak*; *kratkotrajan*] ✧ *v.* kratak

KRIO- kao prvi dio riječi označava sve što je vezano uz vrlo niske temperature [*krioterapija*] ✧ *grč.* krýos: mraz, studen

KRIPT-, **KRIPTO-** kao prvi dio riječi znači tajan, potajan, skriven, koji krije; tajno- [*kriptografija*] ✧ *grč.* kryptós: skriven ← krýptein: skrivati

KROM(A)-, **KROMATO-**, **KROMO-** kao prvi dio riječi znači boju i odnos prema boji [*kromosfera*; *kromoterapija*] ✧ *grč.* khrôma

KRON-, **KRONO-** kao prvi dio riječi znači vremensko trajanje, koji se odnosi na vrijeme, vremenski [*kronologija*; *kronometar*] ✧ *lat.* chronicus ← *grč.* khronikós: vremenski ≃ khrónos: vrijeme

KRUPNO- kao prvi dio riječi kazuje da je krupno ono što znači drugi dio [*krupnoglav*; *krupnook*] ✧ *v.* krupan

KSENO- u prvom dijelu riječi označava da se drugi dio riječi odnosi na strance, na ono što je tuđe, strano [*ksenofobija*] ✧ *grč.* ksénos: stranac

KSERO- kao prvi dio riječi kazuje da je što u vezi sa sušenjem; suho- [*kseroftalmija*] ✧ *grč.* ksērós: suh

KSILO- u prvom dijelu riječi označuje da se na drvo odnosi ono što je u drugom dijelu [*ksilofon*] ✧ *grč.* ksylo-; ksýlon: drvo

KUĆE- kao prvi dio riječi označava da se odnosi na kuću ono što je u drugom dijelu [*kućedomaćica*; *kućegazda*; *kućepazitelj*; *kućevlasnik*] ✧ *v.* kuća

KVADR-, **KVADRO-**, **KVADRU-** kao prvi dio riječi znači četiri, četvero- ✧ *lat.* quattuor: četiri

KVAZI- kao prvi dio riječi znači tobožnji, navodni; tobože, gotovo, skoro, navodno, nazovi-, pseudo-, nađri- i sl. [*kvazikvaliteta*] ✧ *lat.* quasi (*prij.*)

KVINT- kao prvi dio riječi znači peti [*kvintilijun*] ✧ *lat.* quinque: pet

L

LALO- kao prvi dio riječi znači govor [*lalofobija*] ✧ *grč.* laliá

LARINGO- kao prvi dio riječi znači grkljan, koji se odnosi na grkljan, grlo [*laringologija*] ✧ *grč.* lárygks

LAŽI- *razg. knjiš.* kao prvi dio imenice označuje da je ono što je iskazano drugim dijelom lažno, krivo, kvazi [*lažitorba* onaj koji mnogo laže; *lažidoktor* lažni doktor, onaj koji se izdaje za doktora] ✧ *v.* lagati

LEUK-, **LEUKO-** kao prvi dio riječi znači bijel, svijetao; bjelo-, svijetlo- [*leukemija*; *leukociti*] ✧ *grč.* leukós

LIMF-, **LIMFO-** kao prvi dio riječi znači da se što odnosi na limfu ✧ *lat.* lympha: voda

LITO- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi s kamenom, stijenom; od kamena, poput kamena; kameno- [*litoglif*] ✧ *grč.* líthos

LOG-, **LOGO-** kao prvi dio riječi znači govor, mišljenje, pojam, smisao, razum; koji se odnosi na riječ [*logomahija*; *logopedija*] ✧ *grč.* logo-; lógos: riječ

LOM- kao prvi dio riječi označuje, u zlatarstvu, plemeniti metal kao repromaterijal i oblik u kojem se otkupljuje [*lom-zlato*, *lom-srebro* (za razliku od zlata i srebra obrađenog u nakit)]

LUMPEN- *reg. ekspr. rij.* kao prvi dio riječi znači da je što propalo, degenerirano, na nižoj razini (zato što se pokvarilo u društvu i sl.) [*lumpenproletarijat*] ✧ *njem.* Lump: skitnica

M

MAGNET-, **MAGNETO-** kao prvi dio riječi znači da se što odnosi na magnet [*magnetsko*; *magnetično*] ✧ *lat.* magneticus: magnetski ≃ *grč.*, *v.* magnet

MAKRO- kao prvi dio riječi znači veliko po prostiranju ili dugo po trajanju, *opr.* MIKRO- (u mnogim riječima slaže se s VELE-) [*makrovrijeme*] ✧ *grč.* makrós: dugačak, velik, visok, dalek, dubok

MALO- **1.** kao prvi dio imenice znači da se što obavlja namalo [*maloprodaja*], *opr.* VELE- **2.** kao prvi dio pridjeva znači **a.** da što pripada ili da se odnosi prema takvoj jedinici [*maloprodajni*] **b.** da pripada ili da se odnosi na ono što je malo ili ograničeno u odnosu na ono što je rečeno osnovnom riječju [*maloprivredni* (mala privreda) prema *privredni*] ✧ *v.* mal[1]

MAMUT-, *v.* mamut, mamutski (**2**)

MANU- kao prvi dio riječi označuje da se što odnosi na ruku [*manuskript*]; ruko- ✧ *v.* manu

MANJA- *reg.* kao prvi dio riječi kazuje da postoji odnos jedenja ili žderanja u doslovnom ili prenesenom smislu onoga što znači drugi dio [*manjaomini*; *manjamukte*; *manjamerda*] ✧ *tal.* mangiare: jesti

MEDIO- kao prvi dio riječi znači ono što se odnosi na sredinu [*medioplatonizam*]; srednjo- ✧ *lat.* medius: srednji

MEĐU- kao prvi dio riječi znači **1.** da se nešto nalazi između dijelova onoga što je rečeno drugim dijelom ili između toga i drugoga čega [*međuigra*; *međukat*] **2.** da se ono što je označeno drugim dijelom odnosi na više takvih jedinki [*međunarodni*; *međuzonski*] ✧ *v.* među

MEGA- kao prvi dio riječi kazuje **1. a.** da dekadski prefiks (simbol M), kao prvi dio riječi, znači 10^6 (milijun) puta jedinica koja je drugi dio te riječi [*megavat*; *megavolt*] **b** da je binarni prefiks ($M=2^{20}$) jedinica mjere uzeta milijun puta **2.** *žarg.* da se radi o nečem iznimno, strašno velikom (ob. u reklami i sl.) [*megaiznenađenje*; *megaopasnost* i sl.]; isto: **MEGALO-** ✧ *grč.* mégas: velik

MEHANO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na stroj [*mehanoterapija*]; strojo- ✧ *grč.* mēkhanḗ: stroj

MEKO- kao prvi dio riječi označuje da je ono što je iskazano drugim dijelom meko [*mekokrilac*] ✧ *v.* mek

MELANO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na crno, tamno

[*melanocitom*] ✧ *grč.* mélas: crn, taman

MET-, **META-** kao prvi dio riječi znači: s(a), uz, među, za, po, iz [*metafizika*; *metajezik*] ✧ *grč.*

METALO- kao prvi dio riječi znači ono što se odnosi na metal, metalni [*metalotehnika*] ✧ *grč.* métallon: rudnik, ruda

METEORO- kao prvi dio riječi znači ono što se odnosi na meteorologiju [*meteoropatija*] ✧ *grč.* metéōros: koji je u zraku, *v.* meteor

METRO- kao prvi dio riječi koji označava ono što se odnosi na metar, mjerenje [*metronom*] ✧ *grč.* métron: mjera

MEZ-, **MEZO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na srednje, sredinu [*mezosfera*] ✧ *grč.* mésos: srednji

MI-, **MIO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na mišić [*mialgija*; *miotonija*] ✧ *grč.* mýs: miš; mišić

MIJEL-, **MIJELO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na moždinu [*mijelin*] ✧ *grč.* myelós: moždina

MIKO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na gljive, plijesan [*mikoriza*] ✧ *grč.* mýkēs: gljiva

MIKRO- **1.** kao prvi dio riječi znači **a.** vrlo malen; sitan [*mikroorganizam*] **b.** ono što je u vezi s tim prema značenju drugoga dijela [*mikroskop*], *opr.* MAKRO- **2.** dekadski prefiks (simbol μ), kao prvi dio riječi znači 10^{-6} (milijunti) dio jedinice koja je drugi dio te riječi ✧ *grč.* mikrós: malen, sitan

MILI- dekadski prefiks (simbol m), kao prvi dio riječi znači 10^{-3} (tisućiti) dio jedinice koja je drugi dio te riječi [*milimetar*] ✧ *lat.* mille: tisuća

MILO- kao prvi dio riječi znači da je milo, ugodno ono što stoji u drugom dijelu [*milovidan*; *milozvučan*] ✧ *v.* mio

MINI- kao prvi dio riječi znači da je drugi dio malen, umanjen [*minibus*] ✧ *v.* mini

MINO- kao prvi dio riječi označava da je drugi dio u vezi s minama [*minobacač*; *minopolagač*] ✧ *fr.* mine, *v.* mina[1]

MITO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na priču, riječ, legendu, bajku [*mitologija*] ✧ *grč.* mŷthos: riječ, priča

MIZ-, **MIZO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na mržnju [*mizantrop*] ✧ *grč.* miseîn: mrziti; mîsos: mržnja

MNOGO- kao prvi dio riječi znači: u velikoj količini, mjeri ili broju ono što se izražava drugim dijelom riječi, često se sadržaj broja izražava sa više- [*mnogostruk*; *mnogoznačan*] ✧ *v.* mnogi

MODRIKASTO- kao prvi dio složenih pridjeva pokazuje da u osnovnoj boji iskazanoj drugim dijelom ima nešto modre nijanse [*modrikastobijel*] ✧ *v.* modar, modrikast

MODRO- kao prvi dio složenih pridjeva pokazuje **1.** da u boji označenoj drugim dijelom postoji nijansa modre boje [*modrozelen*] **2.** da je ono što je označeno drugim dijelom modre boje [*modrook*] ✧ *v.* modar

MONO-, **MON-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na jedno, jedinstveno, samo [*monolitan*; *monolog*; *monoteizam*] ✧ *grč*. mónos: sam, jedan, jedini

MORFO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na oblik [*morfologija*] ✧ *grč*. morphḗ: oblik

MOTO- kao prvi dio riječi znači vezu s gibanjem, motorom ili motornim vozilom [*mototrka*; *motocikl*] ✧ *lat*. motus: gibanje, pokret, kretnja

MRKO- *zool. lov.* kao prvi dio riječi znači nijansu primiješanu osnovnoj boji ili drugoj nijansi [*mrkosmeđastosivkast*] ✧ *prasl.* *mъrkъ: mrk, *v*. mrak

MRTVO- kao prvi dio riječi iskazuje da je ono što se određuje drugim dijelom: **1.** bez života [*mrtvorođenče*] **2.** bez živosti [*mrtvolik*] **3.** da je u vezi s nečim što je mrtvo [*mrtvozornik*] ✧ *v*. mrtav

MULTI- kao prvi dio riječi upućuje na ono što se sastoji od više ili mnogo čega [*multikulturalan*; *multinacionalan*] ✧ *lat*. multus: mnogi

MUTNO- kao prvi dio pridjevske složenice koja znači boju pokazuje da je ta boja ugašena, zamućena, da nema sjaja [*mutnozeleno*] ✧ *v*. mutiti, mutan

N

NA- 1. prefiks koji u složenim glagolima označuje **a.** izvršenje radnje [*napisati*] **b.** nepotpuno izvršenje radnje [*nagorjeti*] **2. a.** kao prvi dio glagola zadržava odnos radnje izvršene odozgo [*natrčati* (*na što/na koga*); *naskočiti* (*na koga/na što*)] **b.** u nesvršenom povratnom glagolu u zn. radnje izvršene u najvećoj mjeri ili preko mjere [*napjevati se*; *našetati se*] **3.** u složenim pridjevima označuje nepotpuno izraženu osobinu ili svojstvo [*nagluh*] ✧ *prasl.* *na-, *v*. na²

NAD-, **NAT- 1.** u glagolskim riječima pokazuje **a.** da se radnja vrši iznad čega [*nadlijetati*] **b.** da se radnja vrši u jačem intenzitetu od istovrsne radnje [*nad*vikati] **2.** u imeničkim i pridjevskim riječima pokazuje više ili veće [*nadšumar*; *nadljudski*; *natkriven*] ✧ *v*. nad

NADO-, *usp.* DO-¹ ⁽⁵⁾

NADRI- kao prvi dio imeničkih i pridjevskih složenica znači tobožnji, takozvani, lažni [*nadriliječnik*; *nadriknjiga*]; NAZOVI- ✧ *imp.* od glagola *nadrijeti

NAJ- kao prvi dio riječi dodan drugom stupnju pridjeva (komparativu) oblikuje treći stupanj (superlativ) [*naj* + *gori* → *najgori*; *naj* + *jači* → *najjači*] ✧ *prasl.* *naj- (*češ*. nej-, *polj.* naj-) ← NA- + *prasl.* *-i- (čestica za pojačavanje značenja)

NAK- kao prvi dio riječi izražava dan prije prekjučer i dan poslije prek (o)sutra, ob. u: [*naksutra*; *nakjučer*], *usp.* ZANAK- ✧ NA- + *v*. k

NANO- dekadski prefiks (znak n), kao prvi dio riječi znači 10^{-9} dio jedinice koja je drugi dio te riječi [*nanosekunda*; *nanometar*] ✧ *grč.* nânos, nánnos: patuljak

NARKO- kao prvi dio riječi kazuje da se ono što je u drugom dijelu odnosi na omamljivanje, omamljiva (opojna) sredstva, uspavljivanje; omamljenost, opijenost, ukočenost [*narkomanija*] ✧ *grč.* nárkē: omamljenost

NARODNO- kao prvi dio pridjevske složenice znači narodni, koji je povezan s narodom, s njegovim interesima, duhom itd. [*narodnooslobodilački*; *narodnoprosvjetni*] ✧ *v.* narod, narodni

NAZOVI- kao prvi dio riječi kazuje da je ono u drugom dijelu tobožnje, samo po imenu [*nazoviprijatelj*], *usp.* NADRI- ✧ *v.* nazvati

NE- kao prvi dio složene riječi **1.** negira ono što znači pridjev [*nevažan*] ili imenica [*nečovjek*; *nepažnja*] **2. a.** uz pozitiv trpnog pridjeva znači nedovoljno izvršenu radnju ili radnju koja nije dovedena do učinka koji je potreban ili koji se obično pretpostavlja [*nepečen* = nedovoljno pečen; *nekuhana hrana* = nedovoljno kuhana; *nekuhano voće* = sirovo voće] **b.** uz pozitiv pridjeva sa zn. »kakvo je što« znači prema kontekstu nedovoljno izraženo ili potpuno neizraženo svojstvo [*slan* → *neslan*] **3.** izriče neodređenost onoga što znači zamjenica [*nešto*] **4.** kazuje da je nešto bez onoga što sadrži riječ koja nije negirana [*nuklearna* → *nenuklearna zemlja* ona koja ne raspolaže nuklearnom energijom i drugim s tim u vezi (bombama); beznuklearna] **5.** uspostavlja negiran oblik pridjeva radnog u korelaciji [*imao nemao* kao posebnu riječ prema uobičajenom negiranom (*imao ne imao*, *vidio ne vidio*)] **6.** u korelaciji kazuje da je tko ili što samo po imenu ono što kaže prvi član [*majka nemajka* majka koja nije majka (a morala bi biti); *pisac nepisac* onaj koji se smatra piscem (a ne piše ili piše onako kako nije dostojno pisca)] **7.** kao prvi dio uz glagolsku imenicu i posvojni pridjev znači predikat aktivni [*njegovo nepristajanje* = on ne pristaje] **8.** uz glagolsku imenicu znači opreku onome što znači glagolska imenica [*netalasanje*; *nepostojanje*] , *v.* ne

NEGRO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na crno i crnce ✧ *šp.* i *port.* negro: crn

NEKOLIKO- kao prvi dio riječi unosi relativnu određenost, ono što se kazuje drugim dijelom ne traje dugo ili se ne ponavlja neograničeno [*nekolikokratno* = u nekoliko puta, u nekoliko navrata; *nekolikogodišnji* koji traje nekoliko godina] ✧ *v.* nekoliko

NEKRO- kao prvi dio riječi znači mrtav, mrtvac; mrtvačko, u vezi s mrtvima, umiranjem, raspadanjem [*nekrofilija*] ✧ *grč.* nekrós: mrtav

NEO- kao prvi dio riječi označuje da je ono što znači drugi dio u novom obliku ili da se ponovno javlja [*neoklasicizam*; *neofašizam*] ✧ *grč.* neo-; néos: nov

NEUR-, **NEURO-** kao prvi dio riječi znači živčani, koji se odnosi na živce [*neuropsihijatrija*] ✧ *grč.* neuro-; neûron ≃ *lat.* nervus: živac

NISKO- kao prvi dio riječi znači: **1.** koji je nizak u opreci prema visokom u istoj vrsti [*niskogradnja*, *opr.* visokogradnja] **2.** koji ima čega u maloj mjeri prema istome u vrsti [*niskokaloričan* koji ima malo kalorija, *opr.* visokokaloričan] ✧ *v.* nizak

NITRO- kao prvi dio riječi znači dušik, da je što u vezi s dušikom ✧ *grč.* nítron: salitra

NOMO- kao prvi dio riječi znači zakon, pravilo; koji se odnosi na zakone, pravila [*nomokanon*] ✧ *grč.* nomo-; nómos: zakon

NON- kao prvi dio riječi znači »ne«, da je nešto suprotno onome što znači drugi dio [*nonkonformizam*] ✧ *lat.* non-; non (negativna *čest.*): ne (negacija osnovne riječi)

NOSO- kao prvi dio riječi znači bolest, koji se odnosi na bolest [*nosofobija*] ✧ *grč.* noso-; nósos: bolest

NOVO- kao prvi dio riječi znači nov, koji je nov, koji donosi nešto novo [*novokain*] ✧ *v.* nov

NUKLEO- kao prvi dio riječi znači jezgra; koji se odnosi na (staničnu, atomsku) jezgru; jezgro- [*nukleoproteidi*] ✧ *lat.* nucleus: jezgra

NUL- kao prvi dio riječi upućuje da drugi dio stoji u vezi s nulom [*nul-forma* matematička forma kojoj su koeficijenti jednaki nuli; *nul-matrica* matrica kojoj su svi elementi nula] ✧ *lat.* nullus, *njem.* Null

NUZ- (pred bezvučnim suglasnicima **NUS-**) kao prvi dio riječi označava da je drugi dio uzgredan, usputan [*nusprodukt*], pomoćni [*nusprostorija*] ili dodatan uz još nekog ili što [*nuzzanimanje*] ✧ *v.* uz

O

O(B)- (u nekim riječima i **OBA-**, pred bezvučnim suglasnicima **OP-**) u složenim glagolima označava **1. a.** materijalno obuhvaćanje predmeta radnjom, okruživanje i prostiranje oko predmeta [okružiti; *obasuti*; *opkopati*] **b.** nematerijalno [*opjevati*; *obuzeti*; *op*činiti] **2. a.** dovođenje u stanje izvršenjem radnje [*ohrabriti* prema hrabriti; *osakatiti* prema sakatiti] **b.** opskrbiti, opteretiti, izložiti postupku itd. [*osedlati*; *olistati*] **c.** završiti radnju [(o rasplođivanju) *oprasiti*, *ojanjiti*] **3.** izvršiti radnju po površini ili na gornjem dijelu čega, bez obzira na to postoji li osnovni glagol [*ogrepsti* prema grepsti; *okrznuti* nema *gl.*] **4.** biti obuhvaćen radnjom glagola, doveden u stanje [*obamrijeti* prema mrijeti; *obiknuti* nema gl.] **5.** uz pozitiv i komparativ pridjeva znači prisutno svojstvo koje ne dominira u zn. onoga što pridjev znači [*omalen* prilično malen; *oblesav* prilično blesav] ✧ *v.* o

OB-, **OP-** kao prvi dio riječi znači prema, pred, zbog, radi, oko [*opstipacija*] ✧ *lat.* ob-; ob (*prij.*)

OBER- kao prvi dio riječi označava više, starije, po zvanju, rangu i sl. ono što je u drugom dijelu [*oberlajtnant*] ✧ *njem.*

OBEZ- (**OBES-** ispred bezvučnih suglasnika, **OBEŠ-**) dva prijedloga (o +

bez) koji u funkciji prefiksa označavaju lišavanje onoga što osnovna riječ znači [*obezvrijediti*; *obespraviti*; *obeščastiti*] ✧ O(B)- + *v.* bez

OD- (**OT-**) **1.** dio složenog glagola ili riječi od glagola izriče **a.** odvajanje, udaljavanje, odstranjivanje [*otići*; *odbaciti*] **b.** radnju uzvraćanja ili oprečnu glagolu [*odazvati*; *odmoći*] **c.** izvršenje radnje do kraja ili okončanje stanja [*odsvirati*; *odspavati*] **2.** imenica motivirana glagolom [*od* + *kos*(*iti*) → *otkos*(*iti*) + Ø → *otkos*; *otprav*(*iti*) + *ak* → *otpravak*] **3.** dio složenog priloga izriče polaznu točku, početak ili smjer [*odavde*; *oduvijek*] ✧ *v.* od

ODONT-, **ODONTO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na zube [*odontalgija*] ✧ *grč.* odoús ⟨G odóntos⟩: zub

OFTALMO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s okom ✧ *grč.* ophthalmós: oko

OKSI- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na oštro, kiselo, šiljasto; novije značenje u vezi s kisikom [*oksigen*; *oksihemoglobin*] ✧ *grč.* oksýs: oštar, kiseo

OKTA-, **OKTO-** kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s brojem osam [*oktaedar*] ✧ *lat.* octo, *grč.* oktṓ: osam

OKUL- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s okom ✧ *lat.* oculus: oko

OLE-, **OLEO-** kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s uljem [*olein*] ✧ *lat.* oleum: ulje

OLIG-, **OLIGO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na maleno, neznatno, kratko [*oligoelement*] ✧ *grč.* olígos: malen, neznatan, kratak

OMNI- kao prvi dio riječi znači sve-, svuda, posvemašnji [*omnipotentan*] ✧ *lat.* omnis

ONKO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s tumorom [*onkologija*] ✧ *grč.* ógkos: masa, debljina, nadutost

ONTO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na biće, bitak, postojanje [*ontologija*] ✧ *grč.* ón ⟨G óntos⟩: ono što jest, biće ← eînai: biti

OO- kao prvi dio riječi označava ono što je povezano s jajem, zametkom, odnosno začećem [*oologija*] ✧ *grč.* ōión: jaje

OPĆE- kao prvi dio složenica s pridjevom ili prilogom pokazuje **1.** da se pojam sadržan u drugom dijelu slože-nice uzima u cjelini bez pojedinačnog izdvajanja [*općenarodni*; *općeljudski*] **2.** da se ono što znači drugi dio složenice odnosi na ukupnost, na sve [*općepoznat*] ✧ *v.* opći

OPTO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s vidom [*~metar*] ✧ *v.* optika, optički

ORGANO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na oruđe, spravu, sredstvo; što se odnosi na organe, organizam [*organografija*] ✧ *grč.* órganon: oruđe, sredstvo

ORNITO- kao prvi dio riječi znači ono što se odnosi na ptice [*ornitofobija*] ✧ *grč.* órnis ⟨G órnithos⟩: ptica

ORO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s brijegom, gorom, povišenim mjestom; odnosi se na gore, planine [*orogenija*] ✧ *grč.* óros: brdo, gora

ORTO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s uspravnim, pravim, pravilnim, ravnim, valjanim [*ortoepija*] ✧ *grč.* orthós: uspravljen, prav, valjan

OSAMDESET-, *usp.* PEDESET- (u količini od osamdeset)

OSCILO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s osciliranjem [*oscilogram*] ✧ *lat.* oscillare, *v.* oscilirati

OSTEO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na kosti [*osteoporoza*] ✧ *grč.* ostéon: kost

OT-, **OTO-** kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s uhom [*otorinolaringologija*] ✧ *grč.* oûs ⟨G ōtós⟩: uho

OTVORENO- kao prvi dio složenog pridjeva znači da boja izražena drugim dijelom ima svjetliju nijansu [*otvorenoplav*; *otvorenosiv*] ✧ *v.* otvoriti

OVO- prvi dio pridjevskih i imenskih riječi koje označavaju onoga koji se slaže ili koji se vezuje za vrijeme ili mjesto u kojem se govori [*ovogodišnji*; *ovomjesni*] ✧ *v.* ovaj

P

PA- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što drugi dio znači nešto drugo, drukčije, lošije, sporedno, da je imitacija čega, da nije izvorno, prvobitno, prâvo [*patisak*; *pajeka*] ✧ *prasl.* i *stsl.* pa- (*rus.* pa-), *lit.* po- ≃ *v.* PO-

PALEO- kao prvi dio riječi označava da se riječ odnosi na davnu prošlost; star, drevan, zastario [*paleoantropologija*] ✧ *grč.* palaiós: star

PALIN- kao prvi dio riječi znači opet, ponovno [*palingeneza*] ✧ *grč.* pálin (*pril.*): natrag, opet, ponovno

PAN-, **PANI-**, **PANTO-**, **PASI-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na sve, svakoga; sav, svaki [*panamerički*; *panslavizam*; *panteizam*] ✧ *grč.* *m* pâs, *sr* pân ⟨G pantós, D *mn* pâsi⟩: sav, svaki

PAR-, **PARA-** kao prvi dio riječi znači da je nešto čemu nalik, da se javlja pored čega regularnog, redovnog ili očekivanog, da je druga pojavnost čega [*paranazalan*; *parapsihološki*], ob. u značenju da se ne priznaje ili da nema bitna tražena svojstva [*paravojne jedinice*; *paradržava*] ✧ *grč.* pará (*prij.*): kod, uz, pokraj, prema, protiv

PASTELNO- kao prvi dio pridjevske riječi ističe svježinu i mekoću u značenju drugog dijela složenice [*pastelnolirski*; *pastelnoplav*] ✧ *v.* pastel, pastelni

PATO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na bolest, bol, trpljenje [*patognomičan*] ✧ *grč.* páthos: doživljaj, osjećanje, trpljenje, bol

PED-[1], **PEDO-**[1] kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na dijete, dječji [*pedijatrija*] ✧ *grč.* paîs ⟨G

paidós⟩: dijete

PED-[2], **PEDO-**[2] kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na tlo, zemlju [*pedologija*] ✧ *grč.* pédon: tlo, zemlja

PEDESET(O)- prvi dio riječi s tim osnovnim značenjem: pedesetak, oko pedeset [*pedesetogodišnjak*] ✧ *v.* pedeset

PEN-, **PENTA-**, **PENTO-** kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s brojem pet [*pentagon*] ✧ *grč.* pénte: pet

PER- prvi dio riječi sa značenjem po, oko, pre, pro, kroz [*perhidrol*] ✧ *lat.* per (*prij.*)

PERI- kao prvi dio riječi znači oko, prema, o [*perinatalan*] ✧ *grč.* perí (*prij.*)

PETA- dekadski prefiks (simbol P), kao prvi dio riječi znači 10^{15} puta jedinica koja je drugi dio te riječi

PETERO- (**PETO-** i **PETORO-**) kao prvi dio složenica znači da je čega pet (onoga što znači drugi dio) ✧ *v.* pet

PETR-, **PETRI-**, **PETRO-**[1] kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na kamen, koji se odnosi na kamen [*petrologija*] ✧ *lat.* petra ← *grč.* pétra: stijena, kamen

PETRO-[2] kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s petrolejem [*petrodolar*] ✧ *v.* petro(lej)

PIKO- dekadski prefiks (simbol p), kao prvi dio riječi znači 10^{-12} dio jedinice koja je drugi dio te riječi ✧ *šp.* pico: vršak, kljun ili *tal.* piccolo: malen

PIRO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na vatru, požar, paljenje, žar [*piromanija*] ✧ *grč.* pŷr ⟨G pyrós⟩: vatra, žar

PLAN-, **PLANI-** kao prvi dio riječi znači ravan, plošan; označava ono što se odnosi na ravninu, površinu; ravno- [*planimetrija*] ✧ *lat.* planus: ravan

PLAVO- kao prvi dio pridjevskih složenica pokazuje da je drugi (ponekad okrnjeni, skraćeni) dio imenice ili pridjeva plave nijanse [*plavožut*] ili plav [*plavook plav + o + ok*(*o*)] ✧ *v.* plav

PNEUMATO-, **PNEUMO-** kao prvi dio riječi znači duh, dah, disanje, plin, tlak [*pneumokoke*] ✧ *grč.* pneumo-, pneumat(o); pneûma: dah, duh ≃ pneîn: puhati, disati

PO- kao prvi dio riječi pokazuje: **1.** u imeničkim pokazuje da osnovna imenica ima djelomično, a ne stvarno svoje poznato značenje [*pomajka*] **2.** u priložnim ublažava značenje riječi [*podosta*; *podalje*] **3.** u glagolskim označava **a.** početak *gl.* radnje [*potrčati*] **b.** da je radnja osnovnog glagola dokraja izvršena [*potrošiti*] **c.** radnju ili stanje izvršeno u manjoj mjeri [*poraditi*] **d.** radnju koja se vrši ili je izvršena uzastopno ili na više objekata [*potrijebiti*] **e.** radnju koja ima distributivno obilježje [*porazmjestiti*] **f.** promjenu na ono što znači imenica od koje je načinjen glagol [*poimeničiti*] **g.** radnju koja se vrši po površini [*poravnati*] ✧ *v.* po[1]

POD(A)- kao prvi dio riječi upotrebljava se **1.** za tvorbu glagola i znači **a.** vršenje radnje odozdo, na donjoj

strani [*podmetnuti*] **b.** pravac radnje odozdo [*potprašiti*] ili u toj predodžbi [*podjariti*; *potkupiti*] **c.** dovođenje pod što, *pren.* u stanje podređenosti, zavisnosti, pod čiju vlast [*podjarmiti*] **2.** za tvorbu imenica i pridjeva, sa značenjem **a.** (onaj) koji se nalazi, koji je smješten ispod čega [*podzemlje*] **b.** (onaj) koji se nalazi s donje strane čega [*potkoljenica*] **c.** (onaj) koji predstavlja dio, odjeljak neke cjeline u predodžbi podređenosti ili vertikalne hijerarhije [*pododbor*; *potpredsjednik*] **d.** ono što je donji sloj čega [*podsvijest*] **e.** ono što se vremenski veže uz završne faze [*podjesen*; *podnoć*] ✧ *v.* pod[1]

POD-, PODO- kao prvi dio riječi znači noga, nožni; nogo- [*podologija*] ✧ *grč.* pod(o)-; poús ⟨G podós⟩: noga

POLI- kao prvi dio riječi označuje mnoštvo, višestrukost onoga što znači drugi dio, mnogo-, više- [*poliglot*; *polifonija*] ✧ *grč.* poly-; polýs (*pril.*)

POLU- kao prvi dio riječi znači nešto što je samo napola ili samo dijelom ono što znači drugi dio (po veličini, vrijednosti, trajanju) [*polulopta*; *poluigrač*] ✧ *v.* pola

PONAJ- kao prefiks u tvorbi pridjeva i priloga ublažava superlativno značenje [*ponajljepša djevojka* jedna od najljepših, među najljepšima] ✧ PO- + NAJ-

POP- kao prvi dio riječi znači da je pučko, općenito popularno i da predstavlja najpristupačniji oblik onoga što znači drugi dio [*popkultura*] ✧ *engl.* pop ← popular ← *lat.* popularis: narodni, pučki

PORTA- kao prvi dio riječi znači da se nosi, pridržava ili prihvaća ono što znači drugi dio [*portauovi* stalak iz kojeg se jede kuhano jaje] ✧ *tal.* portare ← *lat.*

POSLIJE- prvi dio složenih pridjeva koji se odnosi na nešto što se dogodilo poslije onoga što znači drugi dio složenice [*poslijeratni*] ✧ *v.* poslije

POST- kao prvi dio riječi znači iza, straga; po-, poslije-, za- [*post*datirati] ✧ *lat.* pos-; post (*prij.*)

PRA- kao prvi dio riječi znači **1.** početni, prvotni, iskonski stupanj čega, veliku starinu čega **2.** srodstvo u trećem koljenu prema uzlaznoj ili silaznoj liniji ✧ *prasl.* i *stsl.* pra- (*rus.* i *polj.* pra-), *lit.* pro- ≃ *v.* PRO-

PRAPRA- kao prvi dio složenice označava još veći stupanj starosti ili stupanj u uzlaznoj ili silaznoj genealoškoj liniji; dalji nego pra- [*prapradjed*] ✧ *v.* PRA-

PRAVNO- kao prvi dio riječi znači: koji odgovara pravu, koji je u skladu s pravom [*pravnopovijesni*] ✧ *v.* pravo, pravni

PRAVO- kao prvi dio riječi znači **a.** koji se zasniva na pravu [*pravobranitelj*] **b.** koji ima pravnu snagu, koji je na snazi [*pravomoćan*] **c.** koji je u vezi s pràvim, koji je prav [*pravolinijski*] **d.** koji je u vezi s prâvim, koji je pravi [*pravovremen*] ✧ *v.* prav, pravo

PRE-[1] kao prvi dio riječi izražava **1.** u tvorbi glagola **a.** pravac, smjer radnje, kretanje iz jednog mjesta u drugo, s jedne strane čega na drugu, kroza što, preko čega [*pretrčati*]

b. pretvaranje, prevođenje iz jednog stanja u drugo [*pretopiti*] **c.** ponavljanje radnje iznova ili drukčije [*prepričavati*] **d.** vršenje radnje u nepoželjno velikoj mjeri, s negativnim učinkom [*prepeći*; *pretjerati*] **e.** podjelu čega nadvoje ili više [*pregraditi*] **f.** provođenje vremena preko cjeline pojma [*prenoćiti*] **g.** radnju u maloj mjeri [*predahnuti*] **h.** konačnost radnje [*prestati*] **2.** u tvorbi pridjeva **a.** veću količinu poželjnog svojstva [*prelijep*] **b.** količinu svojstva koja je veća od potrebne ili poželjne [*predebeo*] **c.** *iron.* lažno ili pretjerano izražen u zn. pridjeva [*prevažan* = velevažan (tobože) važan, (kao) važan] ✧ *prasl.* *per- (*stsl.* prě-, *rus.* pere-, *polj.* prze-), *lit.* per- ← *ie.* *per(i) (*lat.* per-, *grč.* péri)

PRE-[2] kao prvi dio riječi znači pred, pre-, prije- [*predeterminacija*] ✧ *lat.* prae-; prae (*prij.*)

PRED- kao prvi dio riječi izriče **1.** u tvorbi glagola radnju koja je prije čega, kojom se pretpostavlja nešto što će se kasnije dogoditi [*prethoditi*] **2.** u tvorbi pridjeva: koji biva, koji se događa, prije, ranije, koji prethodi čemu [*pretpotopan*] **3.** u tvorbi imenica **a.** mjesto u neposrednoj blizini s prednje strane čega **b.** ono što dolazi, što se stavlja ispred čega **c.** ono što prethodi čemu [*predjelo*] ✧ *v.* pred

PREKO- kao prvi dio riječi uz pridjev od geografskog pojma (ob. rijeka i planina) naznačuje opću prostornu orijentaciju prema pojmu u pridjevu; nekad prema kontekstu i pripisana svojstva s gledišta s ove strane pojma [*prekosavski* koji je preko Save (na desnoj strani rijeke ako se govori na lijevoj strani); *prekodrinski* preko Drine u zn., ob. u Srbiji; *prekovelebitski* preko Velebita; *prekovelebitska braća* Hrvati sjeverno od Velebita *pov. pol.* u smislu kraljevina Dalmacije i Hrvatske u Habsburškoj Monarhiji] ✧ *v.* preko

PRI- kao prvi dio složenice **1.** uz glagol označava **a.** primicanje, približavanje, dodirivanje [*primaknuti*; *pristati*; *prionuti*] **b.** sastavljanje, spajanje, pričvršćivanje [*pričvrstiti*; *pribosti*; *prikovati*; *prišiti*; *privezati*] **c.** zbijanje, sabijanje [*prignječiti*; *pritisnuti*] **d.** dodavanje, dopunjavanje [*pribrojiti*; *pridružiti*; *priključiti*; *priložiti*; *pripisati*] **e.** dovođenje kretanja do cilja [*privesti*; *prići*; *priletjeti*] **f.** dovođenje radnje do određenog rezultata [*primorati*; *prinuditi*; *prisiliti*] **g.** upravljanje radnje prema sebi, u svom interesu [*primamiti*; *privući*; *pritegnuti*; *prisvojiti*] **h.** nepotpunost učinka radnje [*prigušiti*] **2.** uz imeničku osnovu označava **a.** mjesto pokraj ili oko čega, graničenje s čim [*primorje*; *primorski*] **b.** nešto što je podređeno ili usputno [*prikolica*; *primirje*; *prizvuk*] **3.** uz pridjev označuje svojstvo blisko u manjoj mjeri osnovi, koji nije potpun, koji je više ili manje blizu potpunosti [*priglup*; *priprost*] **4.** (kao prefiks glagola uz logički subjekt) *razg. ekspr.* u zn. da se što pojavljuje kao jaka potreba, kad se mora i kad

se ne može izbjeći kao radnja (ob. o prirodnim potrebama) [*pripišalo mu* (*mi* itd.) *se*] ✧ *v.* pri

PRIM-, PRIMO- kao prvi dio riječi znači (primo-) glavno, prvo- [*primipara*]; (primus) prvi ✧ *lat.* prim-, primo-; primus: prvi, glavni

PRO-[1] kao prvi dio riječi označava pristajanje uz koga, simpatiju za koga/što, u korist, na strani; za- [*proliberal*] ✧ *lat.* pro-; pro (*prij.*)

PRO-[2] kao prvi dio riječi označava prethođenje u prostoru ili vremenu, naprijed, unaprijed, ispred [*proklitika*; *proscenij*; *prognoza*] ✧ *grč.* pro-; pró (*prij.*)

PRO-[3] kao prvi dio riječi označava zamjenu ili nižega po hijerarhiji u imenicama koje znače zvanje [*prokonzul*; *prodekan*] ✧ *lat.* pro-; pro (*prij.*)

PRO-[4] **1.** u tvorbi glagola označava **a.** kretanje kroz što, između čega [*probiti*; *progurati*] **b.** radnju koja ima za posljedicu kakav otvor, pukotinu, trag [*probušiti*; *progristi*; *prorezati*] **c.** naglo kretanje kroz što, pokraj čega, mimo, pokraj koga, čega [*proći*; *projuriti*] **d.** proces kroz koji što prolazi u punom opsegu radnje, završnost radnje [*prokuhati*; *proučiti*] **e.** ograničenost trajanja radnje koja je prošla kroz što ili se izvršila u cjelini, koja je prožela čime koga/što [*prosjediti*; *propasti*; *prokisnuti*] **f.** početak radnje ili stanja [*progovoriti*; *procvasti*] **2.** u tvorbi imenica i pridjeva označava nepotpunost osobine ili pojave izražene imenicom ili pridjevom [*prodolina*; *prohladan*] ✧ *prasl.* i *stsl.* pro- (*rus.* pro-, *polj.* pro-), *lit.* pra- ← *ie.* *pro (*lat.* pro: za, *grč.* pró: pred)

PROS- kao prvi dio riječi znači ka, kod, prema, pred; do- [*prozenhim*] ✧ *grč.* pros-; prós (*prij.*)

PROŠLO- kao prvi dio riječi daje značenje da se što dogodilo u neposredno prošlom pojmu imenovanom jezičnom cjelinom vremena od »tjedan« i većom (ne govori se uz manju jedinicu ili mjeru npr. »prošlosekundni«) [*~tjedni*; *~mjesečni*; *~godišnji*; *~sezonski*] ✧ *v.* proći, prošli

PROT-, PROTO- kao prvi dio riječi znači prvi; prvo-, glavno-, nad- [*protobiont*; *protonotar*] ✧ *grč.* prot(o)-; prôtos: prvi

PROTU- (**PROTIV-**) u tvorbi glagola, imenica i pridjeva označava **1.** ono što služi za zaštitu od čega [*protuavionski top*] **2.** ono što je u protivnosti s principima čega [*protuprirodan*; *protupravan*; *protuzakonit*] **3.** ono što potire djelovanje, kojim se uzvraća na djelovanje čega [*protuotrov*; *protumjera*; *protunapad*; *protusloviti*] **4.** onog koji je ili ono što je u suparništvu, protivnik, konkurent [*protupapa*; *protukandidat*] ✧ *v.* protiv

PROZOPO- (**PROSOPO-**) kao prvi dio riječi znači da cjelina opisuje čovjekovo lice ili osobu [*prozopsihoza*] ✧ *grč.* prósōpon: lice, osoba

PRVO- kao prvi dio riječi znači: prvi, prvi po redu [*prvorođeni*] ✧ *v.* prvi

PSEUDO- kao prvi dio riječi znači izmišljen, patvoren; nazovi-, lažno-,

krivo-, nadri- [*pseudodemokracija*] ✧ *grč.* pseud(o)-; pseudḗs: lažan; pseûdos: laž, patvorina

PSIHO- kao prvi dio riječi znači dušu, duševno, doživljeno; duševni; duho- [*psihoanaliza*; *psihofizika*] ✧ *grč.* psykhḗ: dah, duša

PTER-, **PTERO-** kao prvi dio riječi znači krilo, pero; koji se odnosi na letenje, krila [*pterodaktil*] ✧ *grč.* pter(o)-; pterón: krilo

PUNO- kao prvi dio riječi znači zastupljen u potpunosti, potpun, ispunjen, pun [*punokrvan*; *punoljetan*; *punopravan*] ✧ *v.* pun

R

RADIO-[1] kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na radio, što potječe od radija i sl. [*radioaparat*; *radiodifuzija*] ✧ *lat.* radius: zraka

RADIO-[2] kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na zračenje, zrake [*radioaktivan*; *radioskopija*] ✧ *lat.* radius: zraka

RANO- kao prvi dio riječi znači da se što zbiva u ranom dijelu većega razdoblja [*ranocvatući*] ili da se odnosi na rani dio većeg razdoblja [*ranojutarnji* (program radija)] ✧ *v.* rani

RASNO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio tiče rase, da ima obilježje rase [*rasnobiološki*; *rasnonacionalni*] ✧ *v.* rasa, rasni

RAZ- (**RAZA-** ispred nekih kombinacija suglasnika; **RAS-** ispred bezvučnih suglasnika; **RAŠ-**, **RAZ-** ispred palatala) prefiks složenih glagola (i njihovih izvedenica) kojima se označava **1.** dijeljenje, odvajanje, međusobno udaljavanje jedinki skupa ili dijelova cjeline; lomljenje, raspadanje, rasipanje čega [*razaslati*; *razbiti*; *razbježati se*; *rastjerati*; *razdioba*] **2.** radnja oprečna radnji izraženoj osnovnim glagolom [*razmrsiti*; *razoružati*] **3.** širenje čega, uvećavanje obujma, opsega, veličine čega [*razbujati se*; *razrasti se*] **4.** dostizanje punog intenziteta nekog procesa [*razbuktati se*; *raspričati se*] **5.** nastanak stanja [*razbješnjeti se*; *razdražiti se*] **6.** oduzimanje čega, lišavanje čega, prestanak stanja [*razbaštiniti*; *raspopiti*] **7.** unošenje promjene u neko stanje prema značenju osnovne riječi [*razblažiti*; *razvodniti*; *razbuditi*; *razdaniti se*] ✧ *prasl.* *orz- (*stsl.* raz-, *rus.* roz-, *polj.* roz-)

RAZNO- kao prvi dio riječi odgovara značenju raznih svojstava onoga što je u drugome dijelu [*raznobojan*] ✧ *v.* razni

RE- kao prvi dio riječi znači ponovno, iznova, natrag [*reinkarnacija*; *reformacija*] ✧ *lat.* re-

REAL- kao prvi dio imenice, pridjeva i izvedenog priloga znači nešto u vezi s realnošću, realitetom i shvaćanjem ograničenja koja proizlaze iz realiteta [*realpolitika*] ✧ *njem.* real: stvaran ← *srlat.* realis ≃ res: stvar

REO- kao prvi dio riječi znači: tečem, strujim; koji se odnosi na tijek, strujanje [*reoskop*] ✧ *grč.* rhéos: struja; rheîn: teći

RETRO- kao prvi dio riječi znači:

natrag, nazad, unazad, unatrag [*retroaktivan*; *retrogradan*]; ponovno oživljavanje nečega iz prošlih vremena, odnosno podsjećanje na nešto iz prošlosti (u glazbi, modi, umjetnosti) [*retrospektiva*] ✧ *lat.* retro (*prij.*): nazad, unazad, natrag, straga, opet

RIĐO- kao prvi dio imeničkih i pridjevskih složenica označava da je ono što je iskazano drugim dijelom složenice riđe boje [*riđokos* koji je riđe kose (*riđ* + *o* + *kos*(*a*) + ∅)] ✧ *v.* riđ

RINO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na nos, koji se odnosi na nos [*rinolog*] ✧ *grč.* rhís ⟨G rhinós⟩: nos

RUJNO- kao prvi dio pridjevskih složenica pokazuje da je ono što predstavlja drugi dio rujne nijanse [*rujnosmeđ*; *rujnokos*] ✧ *v.* ruj[1]

RUMENO- kao prvi dio riječi znači rumenu, crvenkastu nijansu boje koju označava riječ u drugom dijelu [*rumenožut*] ✧ *v.* rumen

RUŽIČASTO- kao prvi dio pridjevskih složenica pokazuje da drugi dio ima nijansu ružičaste boje [*ružičastožut*] ✧ *v.* ruža, ružičast

S

S- (**SA-**) kao prvi dio riječi **1.** u tvorbi glagola znači **a.** uklanjanje [*skinuti*; *zbaciti*] **b.** sastavljanje [*sljubiti se*; *sastaviti*] **c.** skupljanje, gomilanje [*združiti*] **d.** rezultat, izvršenje radnje u potpunosti [*zgaziti*; *speći*; *smekšati*; *suziti*] **2.** u tvorbi priloga označava mjesto vršenja radnje [*zdesna*; *sprijeda*] ✧ *v.* s, sa

SAMO- označava da se ono što znači drugi dio riječi odnosi na samoga sebe [*samoodricanje*; *samoobrana*] ili da se radnja izrečena glagolom vrši automatski, mehanički [*samokres*; *samotok*] ili da tko što sam radi [*samoposluživanje*] ✧ *v.* sam

SEDAMDESET-, *usp.* PEDESET- (u količini od sedamdeset)

SEDMERO- (**SEDMORO-**) prvi dio složenica koje znače neki zbroj ili složenost od sedam predmeta, dijelova ili dr. [*sedmerosložan*; *sedmerostruk*] ✧ *v.* sedam

SEIZMO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s potresom ✧ *grč.* seismós: potres

SEMI- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s pola, napola; polu- [*semipermeabilan*] ✧ *lat.* semi-

SERVO- kao prvi dio riječi označava da stoji u službi onoga što je u drugom dijelu riječi [*servosustav*] ✧ *lat.* servus: sluga, rob; servitus: koji služi

SFERO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na kuglu, loptu, okruglo [*sferometar*] ✧ *grč.* sphaîra: kugla

SFIGMO- kao prvi dio riječi označava ono što je povezano s bilom, pulsom ✧ *grč.* sphygmós: bilo, puls

SHIZO- (**ŠIZO-**) kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na rascijepljenost, odcijepljenost [*shizofrenija*] ✧ *grč.* skhízein: cijepati

SIDERO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na željezo; koji se odnosi na željezo [*siderografija*] ✧ *grč.* sídēros: željezo

SIN-, **SIM-** kao prvi dio riječi znači zajedno; sa-, su-, uz- [*simfilija*; *sinehtrija*] ✧ *grč.* sýn: s, sa, zajedno, pored (*prij.*)

SITNO- kao prvi dio riječi kazuje da je sitno ono što znači drugi dio složenica [*sitnolik*; *sitnozrn*] ✧ *v.* sitan

SIVKASTO- kao prvi dio složenih pridjeva znači sivkastu nijansu one boje koju označuje drugi dio složenice [*sivkastobijel*; *sivkastocrn*; *sivkastožut*] ✧ *v.* siv, sivkast

SIVO- kao prvi dio složenice označuje da je ono što znači drugi dio složenice sivo ili sa sivom nijansom [*sivobradac*; *sivoglav*; *sivozelen*] ✧ *v.* siv

SKLERO- kao prvi dio riječi znači ono što je u vezi sa značenjem suh, usahnuo, otvrdnuo [*sklerodermija*] ✧ *grč.* sklērós: suh, uvenuo, tvrd

SMEĐE- (**SMEĐO-**) kao prvi dio riječi pokazuje da boja koja označava pridjev u drugom dijelu složenice prelazi u smeđe [*smeđecrn*; *smeđecrven*] ✧ *v.* smeđ

SOCIO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na zajednicu, društvo [*sociologija*] ✧ *lat.* socius: drug, pratilac

SOMAT-, **SOMATO-** kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na tijelo [*somatologija*] ✧ *grč.* sôma ⟨G sṓmatos⟩: tijelo

SPEKTRO- kao prvi dio riječi znači spektar [*spektroskop*] ✧ *lat.* spectrum

SPELEO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na špilju, špiljski [*speleologija*] ✧ *lat.* spelaeum ← *grč.* spḗlaion: špilja

SPERMATO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na sjeme, sjemeno [*spermatozoid*] ✧ *grč.* spérma: sjeme

SPIRO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na puhanje, disanje [*spirometrija*] ✧ *lat.* spirare ⟨*prez.* spiro⟩: disati

SPORO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na sjeme, sjemeno [*sporozoe*] ✧ *grč.* sporá: sijanje; sjeme

SREBRNO- kao prvi dio pridjeva znači da drugi dio ima srebrnu nijansu [*srebrnosiv*] ✧ *v.* srebro, srebrn

STARO- kao prvi dio riječi označava da je ono što znači drugi dio staro ili starije od onoga što nastaje danas u istoj vrsti, koji je nastao u starije vrijeme [*starogradska pjesma* gradska pjesma od starine] ✧ *v.* star

STENO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na tijesno, usko [*stenografija*] ✧ *grč.* stenós: tijesan, uzak

STEREO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na tvrdo, čvrsto, prostrano [*stereometrija*; *stereoskopija*] ✧ *grč.* stereós: tvrd, čvrst, prostran

STO- kao prvi dio riječi znači: koji ima sto ili vrlo mnogo onoga što znači drugi dio složenice [*stoglav*;

stostruk; *stogodišnji*; *stonoga*] ✧ *v.* sto[1]

STOMATO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na usta [*stomatologija*] ✧ *grč.* stóma ⟨G stómatos⟩: usta

SU- kao prvi dio riječi izražava **1.** u tvorbi imenica **a.** socijativnost uz ravnopravnost imenica tvorenih od glagola [*su* + *govor*(*iti*) + *nik* → *sugovornik*] **b.** socijativnost uz ravnopravnost u tvorbi od već postojećih imenica [*su* + *vlasnik* → *suvlasnik*; *su* + *vrijeme* + *nik* → *suvremenik*] **c.** kod glagolskih imenica približavanje, spajanje [*suradnja*] **d.** bliskost, srodnost, sličnost sa značenjem osnovne riječi [*mrak* – *sumrak*] **2.** u tvorbi glagola **a.** približavanje, spajanje [*sudjelovati*; *surađivati*; *susresti*] **b.** slabljenje radnje [*sustati*] **3.** u tvorbi pridjeva ublaživanje, umanjivanje [*lud* – *sulud*; *pijan* – *supijan*] **4.** *usp.* KO- ✧ *prasl.* *sǫ- (*rus.* su-), *v.* s(a)

SUB-, **SUP-** kao prvi dio riječi znači da je što ispod čega, po položaju ili po važnosti [*subpolaran*; *subordinacija*; *supkultura*] ✧ *lat.* sub: pod, ispod, niže od (*prij.*)

SULF-, **SULFA-**, **SULFO-** *kem.* kao prvi dio riječi označuje sumporo-, koji sadrži sumpor [*sulfhemoglobin*] ✧ *lat.* sulpur, sulphur, sulfur: sumpor

SUPER- kao prvi dio riječi označava ono što je izraženo ili zastupljeno u najvećoj mjeri [*supermomak*; supersenzibilan] ✧ *lat.* super (*prij.*): iznad, nad, preko

SUPERVELE- kombinacija od SUPER- i VELE- koja znači veće od onoga što je u ustaljenom izrazu već opisano kao veliko prema osnovnom obliku [*veleslalom* → *superveleslalom*, *sport publ.*] ✧ SUPER- + VELE-

SUPRA- kao prvi dio riječi označava ono što je iznad, nad, preko [*supranaturalizam*] ✧ *lat.* supra: nad, preko (*prij.*)

SVE- kao prvi dio riječi oblikuje značenje s drugim dijelom **a.** onoga što obuhvaća ono što znači drugi dio u imenimazemalja i naroda [*svekineski* koji obuhvaća svu Kinu; *svekurdski* koji obuhvaća sve Kurde] **b.** onoga koji svuda i stalno sve čini što znači prilog sadašnji [*sverješavajući* koji sve rješava] **c.** koji je na svakom mjestu ono što znači pridjev [*svenazočan* koji je svuda nazočan, koji svemu prisustvuje] ✧ *v.* sav

SVETO- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što označava drugi dio sveto i da se odnosi na svetinju ili sveca [*svetogrđe*; *svetohranište*; *svetoivanski*] ✧ *v.* svet

SVJETLO- (**SVIJETLO-**) kao prvi dio složenica s pridjevima za boju pokazuje da je ta boja otvorene nijanse, *opr.* TAMNO- [*svjetloplav*] ✧ *v.* svjetlo

Š

ŠESTERO- (**ŠESTORO-**) kao prvi dio pridjevskih i imeničkih složenica označava da se nešto sastoji od šest dijelova, jedinica i sl. označenih

drugim dijelom složenice ✧ *v.* šest

ŠEZDESET(O)- kao prvi dio riječi označava da je ono što je iskazano drugim dijelom u vezi s brojem šezdeset [*šezdesetogodišnjak*] ✧ *v.* šezdeset

ŠIROKO- kao prvi dio pridjevskih, imeničkih i drugih riječi označuje široko prostiranje ili znatan stupanj osobine iskazane drugim dijelom [*širokokrak* koji širi krakove; *širokolist* koji ima širok list] ✧ *v.* širok

ŠUKO- kao prvi dio riječi znači »zaštitni«, s uzemljenjem (za električne aparate) [*~-utičnica*; *~-utikač*; *~-šteker*] ✧ *njem.* Schutz (Schutzkontakt): zaštita

ŠUKUN- (**ČUKUN-**) kao prvi dio riječi znači drugi stupanj krvnog srodstva u uzlaznoj i silaznoj liniji [*šukundjed*; *šukunbaba*; *šukunbaka*; *šukununuk*] ✧ *tur.* kökün: korijen, osnova ukrštanjem s *lat.* secundus: drugi

T

TAHI-, **TAHO-** kao prvi dio riječi znači brz, hitar, koji se odnosi na brzinu [*tahimetar*] ✧ *grč.* takhýs: brz; tákhos: brzina

TAKSI-, **TAKSO-** kao prvi dio riječi znači poredak, raspored, koji se odnosi na red, poredak, raspored [*taksonomija*] ✧ *grč.* táksis: red, poredak

TALASO- kao prvi dio riječi znači ono što je vezano uz more [*talasoterapija*] ✧ *grč.* thálassa: more

TALMI- ⟨*indekl.*⟩ (ob. u riječima koje se povezuju crticom po pravopisnoj konvenciji, odgovara određenom pridjevu) lažni; pseudo-, nadri- [*talmi-sabor* sabor koji samo formalno zasjeda, a ne odlučuje; *talmi-grof*; *talmi-baron*] ✧ prema imenu pariškog izumitelja Talloisa; *krat.* za talois-demi: polu-Tallois

TAMNO- kao prvi dio pridjevskih složenica koje označavaju boju, pokazuje da je ta boja zatvorene, zagasite, tamne nijanse [*tamnozelen*] ✧ *v.* tama, taman

TANATO- (**TANATI-**) kao prvi dio riječi označava ono što je vezano za smrt [*tanatofobija*] ✧ *grč.* thánatos: smrt

TANKO- prvi dio pridjevskih i dr. složenica u zn. da je ono što je u drugom dijelu složenice tanko [*tankostruk*; *tankonožac*] ✧ *v.* tanak

TAUTO- kao prvi dio riječi označava da je ono što je drugim dijelom iskazano isto, identično [*tautologija*] ✧ *grč.* tautó ← tò autó: isto

TEHNO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na vještinu, zanat, umijeće [*tehnolatrija*] ✧ *grč.* tékhnē: umijeće, vještina

TELE- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na daljinu [*telekineza*] ✧ *grč.* têle: daleko, u daljinu (*prij.*)

TEO- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s božanstvom, bogom [*teokracija*] ✧ *grč.* theós: bog

TERA- dekadski prefiks (simbol T), kao prvi dio riječi znači 10^{12} puta jedinica koja je drugi dio te riječi ✧ *grč.* téras: čudovište, čudo

TERATO- kao prvi dio riječi označava

nakazu, nakaznost [*teratogen*] ✧ *v.* TERA-

TERMO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na toplinu [*termonuklearan*] ✧ *grč.* thermós: vruć, topao

TERO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na zvijeri, životinje ✧ *grč.* thḗr ⟨G thērós⟩: zvijer

TETR-, **TETRA-** kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s četiri [*tetralogija*] ✧ *grč.* tetra- (u složenicama), téttares, téssares: četiri

TIPO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na udarac, oblik, obličje [*tipografija*; *tipologija*] ✧ *grč.* týpos: udarac, lik, oblik; uzor

TOALET- *razg.* kao dio polusloženice znači ono što je vezano uz toalet [*toalet-papir*; *toalet-sapun*] ✧ *v.* toalet

TOPO- kao prvi dio riječi označava ono što se odnosi na mjesto, područje [*topografija*] ✧ *grč.* tópos: mjesto, kraj, područje

TRANS-, **TRA-** kao prvi dio riječi znači s onu stranu; preko, nad [*transkontinentalan*] ✧ *lat.* trans (*prij.*)

TREĆO- (**TREĆE-**) kao prvi dio imeničkih i pridjevskih složenica kazuje ono što je iskazano njegovim drugim dijelom svrstano kao **1.** treće po redu u svojoj vrsti, odn. da je vezano za razmake označene brojem tri [*trećogodišnje*] **2.** *pren.* da je treće, tj. posljednje kvalitete [*trećorazredan*] ✧ *v.* tri, treći

TRI- kao prvi dio riječi označava ono što je u vezi s brojem tri [*trifurkacija*]; tro-, troje-, trostruko- ✧ *lat.* tres, tria ← *grč.* treîs, tría: tri; *v.* i tri

TRIDESETO- kao prvi dio riječi označava da je ono što je njenim drugim dijelom iskazano u vezi s brojem trideset, da se pojavljuje u tridesetostrukom iznosu i sl. [*tridesetogodišnji*] ✧ *v.* trideset

TRO- kao prvi dio pridjevskih i imeničkih riječi označava da je ono što je njihovim drugim dijelom označeno trojako, trostruko, utrostručeno [trocifren], *usp.* TRI- ✧ *v.* tri

TROFO- kao prvi dio riječi odnosi se na hranu [*trofoneuroza*] ✧ *grč.* trophḗ: hrana

TURBO- kao prvi dio imeničkih i pridjevskih riječi znači da drugi dio riječi **a.** radi na turbinski pogon [*turbo-kompresor*; *turbo-avion*] **b.** *žarg.* izvodi brze kretnje, da se brzo kreće, da radi pojačano, da se žuri, da je posebne kvalitete i sl. [*turbo-momak*; *turbotulum*] ✧ *lat.* turbo: vrtlog, vihor, sukljanje dima

TVRDO- kao prvi dio riječi označava da je ono što je drugim dijelom iskazano tvrdo ✧ *v.* tvrd

U

U- 1. prefiks složenih glagola i njihovih izvedenica, kojima se označava **a.** prodiranje pod površinu čega [*urezati*; *uvući*] **b.** dospijevanje u što, u unutrašnjost čega [*ugnijezditi se*] **c.** potpuno obuhvaćanje takvom glagolskom radnjom [*uplesti*] **d.** izvršenje glagolske radnje [*ubrati*] **e.**

razvijanje osobine koju označava pridjev u osnovi [*ubrzati*] **2.** prvi dio priloga drugih složenica nastalih od konstrukcije padeža s prijedlogom u [*uoči*; *unazad*] **3.** uz zb. broj dvoje i dalje znači način provođenja radnje s onoliko subjekata koliko je u osnovi [*udvoje*; *utroje*; *učetvero* itd.] ✧ *prasl.* i *stsl.* vъ (*rus.* v, *polj.* w, we), *lit. dijal.* in ← *ie.* *en (*lat.* in, *grč.* en)

UFO- kao prvi dio riječi znači da se što odnosi na nepoznate leteće objekte [*ufologija*; *ufofobija*] ✧ *v.* UFO

ULTRA- kao prvi dio riječi označava da ono što je iskazano drugim dijelom kao stvar, pojava, osoba i sl. **1.** prelazi granicu, domet, djelokrug čega [*ultramikroskop*] **2.** prelazi uobičajen stupanj, koji je krajnji, ekstreman, radikalan [*ultraliberalan*] ✧ *lat.*

UNI- kao prvi dio riječi označava da riječ u cjelini znači jedno, jedan, jedinstven, jednostruk, jednostran [*uniformnost*] ✧ *lat.* unus: jedan

URANO- kao prvi dio riječi kazuje da se riječ odnosi na **1.** nebo **2.** nepce ✧ *grč.* ouranós: nebo

USKO- kao prvi dio riječi znači da je usko ono što znači drugi dio [*uskotračan*] ✧ *v.* uzak

UZ- kao prefiks u glagolskim tvorenicama označava **1.** smjer kretanja odozdo naviše [*uspeti se uzbrdo*] **2.** intenzivan početak glagolske radnje ili početnu svršenost [*ushodati se*] **3.** tvori perfektivni prezent za moment u budućnosti [*uzmognem*] ✧ *prasl.* *vъz- (*rus.* voz-, *polj.* wz-), *lit.* už: iza

V

VARIO- kao prvi dio riječi znači različit, raznolik, nejednak; nejednako, šareno, promjenjivo; razno- [*variorama*] ✧ *lat.* varius: raznolik

VAZO- kao prvi dio riječi znači posuda, sud; koji se odnosi na žile, krvne žile [*vazokonstrikcija*] ✧ *lat.* vas: posuda, sud

VELE- 1. kao prvi dio riječi pokazuje visok stupanj ili veličinu onoga što se kazuje drugim dijelom [*veleposjed*; *velesajam*; *veleposlanik*] 2. (uz pridjev) *iron.* velevažan = tobože važan, umišljeno važan ✧ *v.* velik

VERI- kao prvi dio riječi znači istinit, pravi; istino-, pravo- [*verifikacija*] ✧ *lat.* veri-; verus: pravi, istinit

VICE- kao prvi dio riječi znači pomoćnika, zamjenika ili drugoga po rangu u odnosu na osobu koja se označu-je drugim dijelom [*viceadmiral*] , *lat.*: umjesto

VIDEO- kao prvi dio riječi označuje da se drugi dio odnosi na ono što se vidi ili prati osjetilom vida [*videorekorder*; *videokaseta*; *videokultura*; *videomaterijal*] ✧ *lat.* videre: vidjeti

VISOKO- kao prvi dio riječi znači **1.** koji ide u visinu [*visokogradnja*] **2.** koji ima čega u velikoj mjeri, veoma pun čega [*visokokaloričan*] ✧ *v.* visok

VIŠE- kao prvi dio riječi znači: koji u sebi sadrži veći broj čega [*višeslojan*] ✧ *v.* više

VOJNO- kao prvi dio složenih pridje-

va znači vojni [*vojnopolitički*] ✧ *v.* vojnik, vojni

Z

ZA- kao prvi dio složenih glagola označava **1.** početak radnje ili stanja iskazanog osnovnim glagolom [*zapjevati*; *zazvoniti*] **2.** da je nešto djelomice zahvaćeno radnjom, da se u radnju zašlo [*zasjeći*; *zapričati se*; *zadržati se*] **3.** gotovu radnju [*zapisati*; *zaštititi*] **4.** da je dodana željena količina čega uz drugo što [*začiniti*; *zašećeriti*] **5. a.** da se kretanjem došlo ili da je pokretom nešto smješteno otraga, iza, s druge strane nečega [*zabaciti*] **b.** da se nešto uvlači, utiskuje, smješta u nutrinu [*zabosti*; *zavući*] **6.** da se jedan predmet spaja s drugim [*zakovati*; *zalijepiti*] **7.** da je nešto prekrilo što drugo [*zasuti*; *zarasti*] ✧ *v.* za

ZAGASITO- (u nijansama boja) tamniji [*zagasitoplav*; *zagasitozelen*], *opr.* OTVORENO-, SVIJETLO- ✧ *v.* zagasiti, zagasit

ZANAK- *knjiš. arh.* kao prvi dio riječi označuje dan prije nakjučer i dan poslije naksutra [*zanakjučer*; *zanaksutra*], *usp.* NAK- ✧ *v.* za + NAK-

ZAPADNO- kao sastavni dio složenih pridjeva znači zapadni [*zapadnobosanski*; *zapadnoeuropski*] ✧ *v.* zapasti, zapadni

ZATVORENO- kao prvi dio složenih pridjeva znači da boja izražena drugim dijelom ima tamniju nijansu [*zatvorenoplav*; *zatvorenosiv*] ✧ *v.* zatvoriti, zatvoren

ZEPTO- *mat.* kao prvi dio riječi u nazivu decimalne jedinice, znači 10^{-21} (oznaka z) ✧ *grč.* septós: ozbiljan, ugledan

ZLATNO- 1. kao prvi dio složenih pridjeva znači boju koja se prelijeva u zlatno [*zlatnozelen*; *zlatnožut*] **2.** *v.* ZLATO- [*zlatokos*] ✧ *v.* zlato, zlatan

ZLATO- kao prvi dio složenice znači da je ono što se imenuje drugim dijelom složenice kao zlato ili boje zlata [*zlatovlas*; *zlatogriv*] ✧ *v.* zlato

ZOO- kao prvi dio riječi označava da se ono što je u drugom dijelu odnosi na život, živo biće, životinje; živo- [*zoologija*] ✧ *grč.* zoo-: koji se odnosi na život; zôon: živo biće; zoḗ: život

Ž

ŽUĆKASTO- kao prvi dio složenice označava žutu nijansu boje koja je označena drugim dijelom [*žućkastozelen*; *žućkastosmeđ*] ✧ *v.* žut, žućkast

ŽUTO- kao prvi dio riječi znači **1.** žutom nijansom boje označeno ono što se navodi u drugom dijelu složenice [*žutozelen*; *žutoplav*] **2.** žutu boju onoga što je označeno drugim dijelom složenice [*žutobrk*; *žutonoga*] ✧ *v.* žut

Sufiksi

A

-ACIJA kao drugi dio riječi označava tvorbu glagolskih apstrakta [*publicirati* → *publikacija*] ✧ *lat.* -ātio

-AČ (**-AČICA**) kao drugi dio riječi označava tvorbu radnih imenica [*sijač* (*sijačica*) ← *sijati*; *nosač* ← *nositi*]

-AČA sufiks za tvorbu imenica koje označuju imena stvari [*sumporača* ← *sumpor*]

-AD morfem za tvorbu imenica sa značenjem neke cjeline koja se sastoji od **a.** neizdvojenih dijelova koji je čine [*bujad*] **b.** nečega mladog koje čini zajednicu neizdvojenih ili neizbrojenih dijelova [*potenc.* od raznih imenica na *-e*: *jarepč*(*e*) + *ad* → *jarepčad*; ob. *pil*(*e*) + *ad* → *pilad* tako i *prasad*, *telad*]

-ADA kao drugi dio riječi *razg.* znači prigodnu svečanost [*bakljada*; *brucošijada*]; kada se i prvi dio riječi odnosi na jelo [*bakalarada*; *šalšada*; *kestenjada*], onda znači čašćenje, gošćenje

-AGOG, **-AGOGIČKI**, **-AGOGIJA** kao drugi dio riječi znači vođenje, vođa, koji vodi, vodstvo [*demagog*; *pedagogija*] ✧ *grč.* -agog: vođa; -agoikos: koji vodi; -agógos: koji je vođen; ágeín: voditi

-AID drugi dio riječi sa značenjem: pomoći [*Band-aid*] ✧ *engl.*

-AK u riječima koje znače približnu količinu od deset, dvadeset do stotinu [*desetak*; *stotinjak*]

-AL kao zadnji dio riječi **1.** označava pripadnost čemu/kome, svojstvo čega/koga [*pastoral*] **2.** u posuđenicama iz latinskog ob. u kemijskoj i farmakološkoj nomenklaturi [*acetal*] ✧ *lat.* -alis, -ale

-ALGIJA, **-ALGIČAN**, **-ALGIČKI** kao drugi dio riječi znači bol, -bolja, -bolan [*neuralgija*; *neuralgičan*] ✧ *grč.* -algikos: bolan; álgos: bol

-AN, **-ANA** kao drugi dio riječi **a.** u pridjevskim posuđenicama označava određenu pripadnost ili svojstvo prvoga dijela riječi [*robustan*; *energičan*; *šekspirijana*] **b.** *kem.* ob. označava spojeve zasićenih ugljikovodika ✧ *lat.* -anus, -anum, -ana

-ARH, **-ARHIČAN**, **-ARHIJA**, **-ARHIJSKI** kao drugi dio riječi znači vladar, onaj koji vlada; predvodim, vladam; -vlast, -vlađe, -vladanje [*monarh*; *monarhija*; *monarhijski*] ✧ *grč.* -arkhos: vođa, vladar; -arkhikos: koji vlada; -arkhia: vlast; árk-

hein: biti prvi, zapovijedati; arkho: predvodim, vladam

-AŠ *m* (**-AŠICA** *ž*) dodaje se imenima gradova, regija i sl. kad znače ime organizacije, društva, sportskog kluba i sl. i tada znače pripadnika (za razliku od onoga koji je iz toga grada, regije i sl.) [*zagrebaš* (*zagrebašica*) : Zagrepčanin (Zagrepčanka); *primorjaš* : Primorac (Primorka)] ✧ sufiks djelomice slavenskog podrijetla, ukršten s *mađ.* sufiksom *-ás* (npr. u paprikaš, *v.*)

-AT (**-ATA**, **-ATO**) kao drugi dio riječi kazuje **1.** da se tko ističe kojim dijelom tijela osobite veličine [*nosat*; *rukat*; *glavat*; *nogat*; *plećat*] **2.** da ima svojstva koja izlaze iz jačine organa [*grlat*; *kurat*] **3.** da je u obliku onoga što znači osnova riječi [*zrnat* = u zrnu; *zrnata kava* = kava u zrnu] **4.** da označava sol neke kiseline [*silikat*; *nitrat*] ✧ *lat.* -atum, -atus

-AZA kao drugi dio riječi u kemijskoj i biološkoj nomenklaturi označava enzim [*amilaza*; *ureaza*]

-AŽA uz jedinice mjere kao drugi dio riječi znači da je što izraženo u mjeri koju imenuje prvi dio riječi [*metraža*; *kilometraža*] ✧ *fr.* -age

B

-BAR, **-BARA**, **-BARIČKI** u drugom dijelu riječi znači težak, težina, koji teži, tlači [*kilobar*] ✧ *grč.* barýs: težak; báros: težina, tlak

-BIJ, **-BIJA**, **-BIONT**, **-BIOTIČKI**, **-BIOTIK**, **-BIOZA** kao drugi dio riječi znači živ, živo biće, življenje, živući, koji je živ, životno [*protobiont*; *eubiotički*; *antibiotik*; *simbioza*] ✧ *grč.* -bios: -živ, koji živi; bíon: živući; živo biće; biontikós: životni; bíōsis: življenje

-BLAST, **-BLASTIČKI**, **-BLASTIJA** kao drugi dio riječi upućuje na klicu, mladicu, klijam, ničem [*eritroblasti*; *hemoblastija*] ✧ *grč.* blastós: klica ≃ blasteín: klijati, nicati

-BOJAN kao drugi dio riječi znači da je riječ u vezi s bojom [*trobojan*; *višebojan*] ✧ *v.* boja

-BOL, **-BOLIČKI**, **-BOLIJA**, **-BOLIZAM** kao drugi dio riječi znači bacanje, hitac; bacam [*diskobol*; *katabolizam*] ✧ *grč.* bolós: bacač; bolḗ: bacanje, hitac; bállō: bacam ← bállein: bacati

-BURGER kao drugi dio riječi u kombinacijama jezika znači vrste sendviča, odrezaka i brze hrane [*cheeseburger*] ✧ prema »hamburger«

-BUS drugi dio **a.** latinskih poimeničenih riječi [*omnibus*] **b.** riječi s novijim prvim dijelom [*šin*(*a*) + *o* + *bus* = *šinobus*] **c.** osamostaljena riječ [*bus*] ✧ *lat.* (omni)bus: svima, za sve

C

-CAT (**-ACAT**, **-CIJAT**) *ekspr.* kao dodatak na pridjev znači pojačanje značenja pozitiva pridjeva kojemu se pojačani pridjev dodaje [*sam samcat*/*sam samcijat* = potpuno sam; *bijel bjelcat*/*bijel bjelcijat* = potpuno bijel]

-CEFAL, -CEFALAN, -CEFALIČKI, -CEFALIJA u drugom dijelu riječi znači glava; -glavost, -glav [*hidrocefalus*] ✧ *grč.* -kephalós: -glav; -kephalia: -glavost; kephalḗ: glava

-CEN kao drugi dio riječi znači nov [*oligocen*; *paleocen*] ✧ *grč.* kainós: nov

-CENOZA kao drugi dio riječi znači zajednica, zajedništvo onoga što je u prvom dijelu [*biocenoza*] ✧ CENO- + -OZA

-CENTAR, **-CENTRIČAN**, **-CENTRIZAM** drugi dio riječi sa značenjem središnji, prema središtu [*epicentar*; *egocentričan*; *policentrizam*] ✧ *lat.* centrum: sredina ← *grč.* kéntron: središnja točka (ucrtavanja kruga) ← kenteîn: ubosti

-CID kao drugi dio riječi označava da se ubija ili uništava ono što je u prvom dijelu [*genocid*; *ekocid*; *pesticid*] ✧ *lat.* -cida: ubojica; -cidium: ubojstvo; occidere: ubiti

-CIKL, **-CIKLIČAN**, **-CIKLIČKI**, **-CIKLIZAM** kao drugi dio riječi znači krug, kruženje, kružan [*bicikl*; *monociklički*; *biciklizam*] ✧ *grč.* kýklos: krug

-CIT, **-CITOZA** u drugom dijelu riječi upućuje na stanicu, stanični [*limfocit*; *eritrocitoza*] ✧ *grč.* kýtos: šupljina

Č

-ČLAN kao drugi dio riječi znači da se nešto sastoji od članova [*četveročlan* = koji se sastoji od četiri člana] ✧ *v.* član

D

-DERM, **-DERMA**, **-DERMATSKI**, **-DERMIČAN**, **-DERMIČKI**, **-DERMIJA** kao drugi dio riječi znači koža, kora, kožni [*jododerma*; *hipodermičan*] ✧ *grč.* -dermos; dérma: koža

-DOKS, **-DOKSAN**, **-DOKSIJA** kao drugi dio riječi znači mišljenje, vjerovanje, naučavanje, slavljenje; koji misli, naučava, slavi [*heterodoksija*; *ortodoksan*] ✧ *grč.* -doksos: koji misli; -doksia: mišljenje, vjerovanje, slavljenje; dóksa: mišljenje; slava

-DROM, **-DROMAN**, **-DROMIJA** kao drugi dio riječi znači **a.** trkalište, trčanje [*hipodrom*] **b.** mjesto slijetanja i uzletanja [*aerodrom*; *helidrom*] ✧ *grč.* -dromos; drómos: trčanje, utrka, trkalište

Dž

-DŽIJA kao drugi dio riječi označuje **1.** *reg.* zanat, bavljenje majstora koji što izrađuje i s čime radi ili trguje [*kazandžija*; *samardžija*] **2.** *žarg.* **a.** bavljenje čime [*filmadžija*] **b.** sklonost, svojstvo, nagnuće [*bundžija*]

E

-EDAR, **-EDARSKI**, **-EDRIJA** kao drugi dio riječi znači koji sjedi, počiva, koji ima osnovu; sjedište, osnova; -stran, -plošni, -plošac [*tetraedar*] ✧ *grč.* -edros; édra: sjedište, osnova

-EMIJA, **-EMIČAN**, **-EMIČKI** kao drugi dio riječi upućuje na krv; -krvnost, -krvan [*leukemija*; *anemičan*; *ishemički*] ✧ *nlat.* -(h)aimia: nedostatak krvi ← *grč.* haîma: krv

-EN(I) kao drugi dio riječi, ob. označava spojeve nezasićenih ugljikovodika [*etilen*]

-EZ dodatak na osnovu kojim se imenuje stanovnik nekih mjesta ili krajeva u Italiji [*Pijemontez* (:*Pijemonćanin*), *Torinez* (:*Torinjanin*), *Kalabrez*, *Milanez*, *Bolonjez*]

F

-FAG, **-FAGIČKI**, **-FAGIJA** kao drugi dio riječi znači jedenje, proždiranje; -jed, -žder [*antropofagija*] ✧ *grč.* -phagos: koji jede; -phagia: jedenje; phágeín: pojesti

-FAKCIJA kao drugi dio riječi upućuje na činjenje, nastajanje [*satisfakcija*] ✧ *lat.* -factio; facere: činiti

-FAN, **-FANIJA** u drugom dijelu riječi znači javljanje, pokazivanje; koji se pokazuje [*epifanija*] ✧ *grč.* -phanes: koji se pokazuje; -phania: pokazivanje; phaínein: pojavljivati (se), pokazati (se)

-FAZA, **-FAZAN** kao drugi dio riječi znači razvojni stupanj, razdoblje; -dobni, -stupni [*monofazan*] ✧ *grč.* phásis: pojavljivanje, mijena

-FAZIJA, **-FAZIČAN** kao drugi dio riječi upućuje na govor, govorni [*afazija*] ✧ *grč.* phásis: govor

-FER, **-FERENCIJA**, **-FERIČAN**, **-FERIČKI** kao drugi dio riječi znači nosač, koji nosi, donosi; -noša, -nosni [*konifer*; *interferencija*] ✧ *lat.* -fer; ferre: nositi

-FIKACIJA, **-FICIRATI**, **-FIKAT** u drugom dijelu riječi znači činjenje, nastajanje [*elektrifikacija*; *unifikacija*] ✧ *lat.* -ficatio: činjenje; facere: činiti, načiniti

-FIL, **-FILAN**, **-FILETIZAM**, **-FILIJA** kao drugi dio riječi znači **1.** ljubav, sklonost, prijateljstvo, vezanost, rodbinstvo **2.** *psih.* podložnost, naklonjenost, sklonost ka; -ljub, -ljubac [anglofil; *hemofilija*; *hidrofilan*] ✧ *grč.* phílos: ljubitelj; -philia: ljubav; phileîn: ljubiti

-FIT, **-FITIJA**, **-FITSKI** kao drugi dio riječi znači biljka, biljni, obraštanje [*geofit*; *hidrofitski*] ✧ *grč.* phyto-; phytón: biljka

-FIZA kao drugi dio riječi znači mjehur ✧ *grč.* phýsa

-FOB, **-FOBAN**, **-FOBIJA** kao drugi dio riječi znači **a.** da netko mrzi ili ne podnosi ono što znači prvi dio [*ksenofob*] **b.** koji se čega boji, koji je čemu/komu nesklon [*monofobija*; *lalofobija*] ✧ *grč.* -phobos: koji se boji; -phobia: strah; phóbos: strah

-FON, **-FONIČKI**, **-FONIJA** kao drugi dio riječi znači glas, zvučenje, govor; koji zvuči, koji govori; -glasan [*hidrofon*; *polifonija*; *homofonički*] ✧ *grč.* -phonos: koji zvuči; -phonia: zvučenje; phonḗ: glas

-FOR, **-FORA**, **-FORAN**, **-FORE**, **-FOREZA**, **-FORI**, **-FORIČKI**, **-FORIJA** u drugom dijelu riječi znači nošenje; koji nosi; -nosan, -noša [*iontoforeza*; *heteroforija*] ✧ *grč.* -phoros: koji nosi; -phoria: nošenje;

phérein: nositi

-FORM, **-FORMAN**, **-FORMIZAM**, **-FORMNOST** kao drugi dio riječi znači oblik, koji naliči na; -lik, -ličan [*uniforman*] ✧ *lat.* -formis: koji je nalik; forma: oblik

-FRAZA, **-FRASTIČKI** kao drugi dio riječi znači izreka, rečenica [*parafraza*] ✧ *grč.* phrásis: *v.* fraza

-FREN, **-FRENIČAN**, **-FRENIČKI**, **-FRENIJA** kao drugi dio riječi znači svijest, duša, um; -uman, -umnost [*shizofrenija*; *oligofrenički*] ✧ *grč.* phrḗn

-FUGA, **-FUGALAN**, **-FUGALNI** kao drugi dio riječi znači bijeg, ono što bježi; -bjeg, -bježan [*centrifuga*; *centrifugalan*] ✧ *lat.* fuga: bijeg

G

-GAM, **-GAMA**, **-GAMAN**, **-GAMIJA**, **-GAMIST** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na spolno udruživanje [*poligamija*; *bigamist*] ✧ *grč.* gameîn: ženiti se

-GATE (*izg.* gêjt) prema aferi Watergate u SAD, kao drugi dio riječi znači neku aferu u javnom ili političkom životu u vezi s prvim dijelom [*Iran-~*; *seks-~*] ✧ *engl.*: vrata, prolaz

-GEN, **-GENIJA**, **-GENIČKI**, **-GENIČAN**, **-GENEZA**, **-GENETIČKI**, **-GENETSKI** kao drugi dio riječi znači rađanje, postajanje [*biogeneza*] ✧ *lat.* genus ≃ *grč.* génos: rod; génesis: rađanje, postajanje

-GINIJA kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na ženu i udaju ✧ *grč.* gynḗ: žena

-GNOZA, **-GNOSTIČKI**, **-GNOZIJA** kao drugi dio riječi znači znanje, spoznaja, poznavanje, spoznajni [*dijagnoza*; *geognostički*] ✧ *grč.* gnōsis: znanje; gnōstikós: spoznajni

-GOD drugi, naglašeni dio općih zamjenica ili priloga u kojima je prvi dio neka odnosno-upitna riječ [*tko ~*; *što ~*; *kakav ~*; *gdje ~*] ✧ *v.* god

-GODIŠNJAK kao drugi dio riječi znači da tko ima neki određen broj godina (ob. u deseticama i brojevima koji završavaju na pet) [*dvadesetpetogodišnjak*; *pedesetogodišnjak*; *stogodi*šnjak] ✧ *v.* god, godina

-GODIŠNJI drugi dio riječi znači da tko ili što ima godina koliko izražava broj u prvom dijelu [*trogodišnji*] ✧ *v.* god, godina

-GODIŠNJICA kao drugi dio riječi označava dan poslije onoliko godina koliko se kazuje brojem u prvom dijelu [*petogodišnjica*] ✧ *v.* god, godišnjica

-GON¹, **-GONALAN** kao drugi dio riječi znači ono što se odnosi na kut, kutni [*heksagonalan*; *oktogon*] ✧ *grč.* gōnía: kut

-GON², **-GONIJA**, **-GONSKI** kao drugi dio riječi znači rodan, rođenje; rođen; rađanje, -rodstvo [*monogonija*] ✧ *grč.* gónos (gonḗ): rođenje

-GRAD, **-GRADAN** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na stupanj, »hodan«, »krećući (se)«, hodajući [*retrogradan*] ✧ *lat.* -gradus: -hodan, -stupanj; gradior: hodam, koračam; gradus: stupanj

-GRAF, **-GRAFIČKI**, **-GRAFIJA**, **-GRAFIKA**, **-GRAFIZAM** kao drugi dio riječi znači pišem, pismeni; koji piše, -pisac [*poligraf*; *monografija*; *epigrafika*] ✧ *grč*. -graphos: koji piše; -graphia: pisanje; grápheín ⟨*prez.* gráphō⟩: pisati; graphikós: pismeni

-GRAM, **-GRAMATSKI**, **-GRAMSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na slovo, pismeni znak [*monogram*] ✧ *grč*. grámma: slovo

I

-IĆ sufiks **1.** kojim završavaju umanjenice [*golub – golubić*] **2.** kojim završavaju naša prezimena [*Iveković*] **3.** koji se često dodaje mnogim riječima ili imenima ulica, ustanova itd. (ob. u *žarg*. mladih ljudi i djece) [*krimić* film koji se bavi temama kriminala; *ljubić* ljubavni roman; *Kvatrić* Kvaternikov trg; *sladić* sladoled]

-ID, **-IDA**, **-IDAN**, **-IDE**, **-IDIZAM** kao drugi dio riječi znači nalik na, koji ima oblik; -lik, -ličan [*geoid*; *sferoidan*] ✧ *grč*. -eides; eídos: slika, lik

-IJATAR, **-IJATRIČKI**, **-IJATRIJA**, **-IJATRIJSKI** kao drugi dio riječi znači liječništvo, liječnik, liječnički [*pedijatrija*; *pedijatar*] ✧ *grč*. iatrós: liječnik; iatreía: liječništvo; iatrikós: liječnički

-IJAZA kao drugi dio riječi označava stanje (ob. *med.*) [*psorijaza*] ✧ *nlat.* -iasis prema *grč*. apstraktnim imenicama sa sufiksom -(a)sis

-IN, **-INI** završni dio riječi, ob. imenice izvedene iz latinskog i grčkog pridjeva, označava **1.** pripadnost čemu/komu, da je nalik, da je napravljen [*libertin*] **2.** ime ob. u kemijskoj ili mineraloškoj nomenklaturi [*glicerin*; *acetin*] ✧ *lat.* -inus, -ina, -inum; *grč*. -inos, -in, -inon

-INA kao drugi dio riječi znači onoliki dio koji je u prvom dijelu (od treći dalje) [*treć*(*i*) + *-ina* → trećina; *deset*(*i*) + *-ina* → desetina] i uz dvadeset, trideset itd. (od *drugi* dalje) [*tridesetdrug*(*i*) + *-ina* → tridesetdrugina = trideset drugi dio čega]

-IT, **-ITA** zadnji dio riječi koji označava **1.** imenice, ob. osobe povezane s mjestom, plemenom, vodstvom, doktrinom, sustavom i sl. [*erudit*(*a*); *izraelit*; *kozmopolit*(*a*)] **2.** minerale i fosile [*amonit*; *antracit*] **3.** eksplozive [*dinamit*] **4.** kemijske spojeve, ob. soli i kiseline [*sulfit*; *fosfit*] **5.** farmaceutske i komercijalne proizvode [*vulkanit*; *lesonit*] **6.** člana ili komponentu nekog dijela tijela [*somit*] ✧ *lat.* -ita ← *grč*. itòs; u nekim slučajevima *fr.* -ite, *njem.* -it

-ITIS kao drugi dio riječi znači da se radi o upalnom procesu; upala (ob. *med.*) [*bronhitis*] ✧ *grč*. -itis

-IZAM kao drugi dio riječi označava razne djelatnosti, smjerove, pravce itd. u znanosti, umjetnosti, ideologiji itd. [*kubizam*; *komunizam*] ✧ *lat.* -ismus ← *grč*. -ismos

J

-JAK sufiks složen od -io i -ak; tvori

etnike od imena zemalja i naseljenih mjesta [*Bošnjak*; *zemljak*; *gorštak*]; poimeničuje pridjeve da izgradi nosioca svojstva [*veseljak*; *poštenjak*]; može tvoriti i mušku osobu [*mužjak*; *rođak*; *prosjak*]

K

-KEFAL, **-KEFALAN**, **-KEFALIJA** u drugom dijelu riječi znači da se prvi dio odnosi na glavu; -glavost, -glav [*autokefalan*] ✧ *grč*. kephalḗ: glava (-kephalós: -glav; -kephalia: -glavost), *usp*. -CEFAL

-KINEZA, **-KINETIČKI**, **-KINEZIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na kretanje, gibanje; pokretan, kretni [*diskinezija*] ✧ *grč*. kínēsis: kretanje; kinētikós: koji pokreće

-KLASAN, *usp*. -RAZREDAN ✧ *v*. klasa

-KOZAM, **-KOZMIČKI**, **-KOZMIJA** kao drugi dio riječi kazuje da se što odnosi na svemir, svijet; red, ukras [*mikrokozam*] ✧ *grč*. kósmos

-KRAT, **-KRACIJA**, **-KRATSKI** kao drugi dio riječi znači vladavinu neke snage u društvu ili nekog društvenog sloja [*fiziokrat*; *monokracija*] ✧ *grč*. -kratos; krátos: snaga, moć; krateín ⟨*prez*. kratéo⟩: vladati

-KRATNO kao drugi dio riječi znači da se što ponavlja u nekom razdoblju onoliko puta koliko kaže prvi dio [*dvokratno radno vrijeme*; *višekratno plaćanje*]

-KRILAN ⟨*odr*. -krilnī⟩ kao drugi dio riječi znači da što ima onoliko krila koliko je rečeno u prvom dijelu [*dvokrilna*; *trokrilna vrata*; *višekrilna vrata*] ✧ *v*. krilo

-KROM(A), **-KROMAN**, **-KROMATIZAM**, **-KROMATSKI**, **-KROMIJA** kao drugi dio riječi znači: boja [*monokroman*] ✧ *grč*. khrôma ⟨G khrómatos⟩

-KRON, **-KRONIČKI**, **-KRONIJA**, **-KRONIZAM** kao drugi dio riječi znači vrijeme, vremeni, vremenski; -vremen, -doban [*anakronizam*] ✧ *grč*. khrónos: vrijeme; khronikós: vremenski

L

-LALIJA, **-LALIČKI** kao drugi dio riječi znači brbljanje, govor [*idiolalija*] ✧ *grč*. laliá

-LATRIJA, **-LATRIJSKI** kao drugi dio riječi znači služba, poštovanje, obožavanje [*heliolatrija*] ✧ *grč*. latreía

-LI *reg*. kao drugi dio riječi znači da je nešto bitno određeno onim što je u prvom dijelu [*čorbali* = čorbast; *srmali* = opšiven srmom] ✧ *tur*.

-LIT[1], **-LITIK**, **-LITSKI** kao drugi dio riječi znači: kamen [*monolit*; *eneolitik*] ✧ *grč*. líthos

-LIT[2], **-LITIČKI**, **-LIZA** kao drugi dio riječi znači rastavljiv, razrješiv, rastvoran; raspadanje, otapanje; rastvaram, topim [*elektrolit*; *dijaliza*; *pirolitički*] ✧ *grč*. lytós: topiv

-LOG, **-LOGIČKI**, **-LOGIJA**, **-LOGIJSKI**, **-LOGIZAM** kao drugi dio riječi znači govor, znanje, raspravljanje o; -slovan, -znanac, -znanstvo, -slovlje [*geologija*; *monolog*; *panlogizam*]

✧ *grč.* -logos: koji govori; -logia: znanje; lógos: riječ

-LUK (**-LIK**) kao drugi dio riječi, ob. u riječima turskog postanja, označava imenicu [*lendohanluk*] ✧ *tur.* -lık, -luk, -lūk

Lj

-LJUDAN kao drugi dio riječi kazuje nešto o brojnosti ljudi kao stanovništva, naseljenosti pojedinih krajeva i sl. prema značenju prvoga dijela riječi [*bezljudan kraj* kraj u kojem nema ljudi ili je vrlo rijetko naseljen, nenapučen; *mnogoljudan kraj* kraj s brojnim stanovništvom, napučen] ✧ *v.* ljudi

M

-MAN, **-MANIČKI**, **-MANIJA** kao drugi dio riječi označuje ludost, pomamu, pretjeranost za nečim (*potenc. razg.* lako se kombinira s riječima koje znače novije pojmove) [*televizi*(*j*)(*a*) + *o* + *man* → *televizioman*; *strip* (∅) + *o* + *man* → *stripoman*], *opr.* -FOB, -FOBIJA ✧ *grč.* manía: ludost, pomama, bijes; *grč.* manikós: bijesan, pomaman

-MANT, **-MANTIČKI**, **-MANTIJA**, **-MANTSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se tiče proricanja ili vračanja [*hiromantija*] ✧ *grč.* mántis: prorok, vrač; manteía: proricanje, vračanje; mantikós: proročki, vračarski

-MER, **-MERAN**, **-MERIJA**, **-MERIJSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na dio, -dijelan, -dijelnost [*metamerija*] ✧ *grč.* méros: dio

-METAR, **-METRIČKI**, **-METRIJA**, **-METRIJSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na metar, mjerenje [*manometar*; *geometrijski*] ✧ *grč.* métron: mjera

-MICIN kao drugi dio riječi označava gljivičasto podrijetlo [*streptomicin*] ✧ *grč.* mýkēs: gljiva

-MNEZA, **-MNESTIČKI**, **-MNEZIJA** kao drugi dio riječi znači sjećanje na, pamćenje, koji pamti, pamtilac ✧ *grč.* mnēmosýnē: sjećanje, pamćenje ≃ mnásthai: pamtiti, sjećati se ≃ mnḗmōn: koji se sjeća

-MOBIL kao drugi dio riječi označava ono što je pokretno [*automobil*] ✧ *lat.* mobilis: pokretan

-MORF, **-MORFAN**, **-MORFIJA**, **-MORFIZAM**, **-MORFOZA** drugi dio riječi koji izražava ono koje ima oblik nečega ✧ *grč.* morphḗ: oblik ≃ morphós: koji ima oblik nečega

N

-NOJA, **-NOIČKI** kao drugi dio riječi znači mišljenje, svijest, zamišljanje [*paranoja*] ✧ *grč.* -noia ≃ nóos: razum

-NOM, **-NOMAN**, **-NOMIČKI**, **-NOMIJA** kao drugi dio riječi znači da je što zakonito, po zakonu, prema pravilu, koji uzakonjuje, zakonski [*ergonomija*] ✧ *grč.* -nomos: zakonski; -nomia: zakonitost ≃ nómos: zakon

O

-OD, **-ODIA**, **-ODIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na pjesmu, pjevanje [*rapsod*; *melodija*] ✧ *grč.* ōidḗ: pjesma

-ODONT, **-ODONCIJA**, **-ODONTIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na zube [*ortodoncija*] ✧ *grč.* odoús ⟨G odóntos⟩: zub

-OID, **-OIDAN**, *v.* -ID, -IDAN

-OL kao drugi dio riječi označava **1.** prisutnost masti u kemijskim spojevima [*karbazol*; *tijazol*] **2.** često, znači aromatične etere [*anisol*], alkohole i fenole [*etanol*; *glicerol*] ✧ *lat.* oleum: ulje

-OLA kao drugi dio riječi iz francuskoga i latinskoga te u kasnijim prilagodbama posuđenica iz novolatinskoga, označava umanjenicu izvorne riječi [*aureola*; *vakuola*] ✧ *lat.* -olus, -ola, -olum

-OM, **-OMA** kao drugi dio riječi označava da se prvi dio odnosi na izraslinu, tumor (ob. *med.*) [*sarkom*] ✧ *grč.* -oma

-ON kao zadnji dio riječi ob. u imenima subatomskih čestica [*neutron*] i kemijskoj nomenklaturi [*neon*], te imenicama koje su nastale iz latinskih i grčkih pridjeva [*odeon*] ✧ *grč.* -on ← -os: pridjevski završetak

-ONIM, **-ONIMAN**, **-ONIMIJA** kao drugi dio riječi označava ono što je u vezi s imenom, nazivom [*oronim*; *hidronim*; *toponim*; *metonimija*] ✧ *grč.* ónyma: ime

-OPTIČKI, **-OPIJA**, **-OPSIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na vid, viđenje [*disopsija*] ✧ *grč.* optikós: vidni; ópsis: vid, viđenje

-ORAMA kao drugi dio riječi označava ono što je u vezi s gledanjem; prizor, pogled [*diorama*; *panorama*] ✧ *grč.* hórama: pogled

-OSIS kao drugi dio riječi označava stanje (ob. *med.*) [*neurosis*]; isto **-OZA** ✧ *grč.* -osis

P

-PAR, **-PARAN** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na rađanje [*viviparan*] ✧ *lat.* parere ⟨*prez.* pario⟩: donijeti, uzgojiti, roditi

-PAT, **-PATIJA**, **-PATSKI** drugi dio riječi koji označava trpljenje, bol, osjećanje, čuvstvo [*homeopatija*] ✧ *grč.* páthos: doživljaj, čuvstvo, patnja

-PED, **-PEDIJ**, **-PEDIJA**[1], **-PEDIJSKI**[1] kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na noge ✧ *lat.* pes ⟨G pedis⟩: noga

-PEDIJA[2], **-PEDIJSKI**[2] kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na odgoj, obrazovanje [*logopedija*] ✧ *grč.* paideía: odgoj

-PENIJA kao drugi dio riječi, ob. u medicinskoj terminologiji, označava oskudicu, da nečega nema ili ima premalo [*leukopenija*] ✧ *grč.* penía: oskudica, potrebitost, *v.* Penia

-PERSON *žarg.* kao drugi dio riječi ponekad se javlja kao zamjena za -MAN da se jasnije naglasi neovisnost zanimanja ili posla koji se obavlja od spola onoga koji radi

[*showperson*: *showman*] ✧ *engl.*, *v.* persona

-PLAN, **-PLANSKI** kao drugi dio riječi znači ravan, plošan [*stereoplan*] ✧ *lat.* planus: ravan

-PLAST, **-PLASTIČAN**, **-PLASTIČKI**, **-PLASTIK**, **-PLASTIKA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na podatljivo, oblikovno, što se da oblikovati [*osteoplastika*] ✧ *grč.* plastikós: podatan; plastós: oblikovan; plássein: oblikovati

-PLAZIJA, **-PLAZMA**, **-PLAZMATSKI** kao drugi dio riječi znači oblikovanje, tvorba [*makroplazija*] ✧ *grč.* plásma

-PLEGIJA, **-PLEGIČKI**, **-PLEGIK**, **-PLEKSIJA**, **-PLEKTIČKI** kao drugi dio riječi znači udarac, udaren, udarni [*hemiplegija*] ✧ *grč.* plēgḗ: udar; plēktikós: udaren, udarni; plêksis: udarac

-POD, **-PODIJ**, **-PODIJA**, **-PODIJSKI**, **-PODIZAM** kao završni dio riječi znači noga; -nog, -nožan [*megapod*; *parapodij*] ✧ *grč.* pod(o)-; poús

-POL, **-POLAN**, **-POLARAN**, **-POLARNOST** kao drugi dio riječi znači kraj osi, pol [*dipol*; *transpolaran*] ✧ *lat.* polus ← *grč.* pólos

-POTEZ kao drugi dio riječi kaže od koliko se poteza sastoji problem [*dvopotez*; *tropotez*; *četveropotez*; *višepotez* (više od četiri)] ✧ *v.* potegnuti, potez

-PREG kao drugi dio riječi znači da je upregnuto onoliko konja koliko kaže broj u prvom dijelu [*jed*(*an*)*nopreg*, *dv*(*a*) + *o* + *preg*, *šestero* + *preg* = jednopreg, dvopreg, šesteropreg] ✧ *v.* pregnuti

-PTER, **-PTERAN**, **-PTERIČKI** kao drugi dio riječi označava da se prvi dio odnosi na krilo; -krilan, -krilac [*neoropteri*] ✧ *grč.* -pteros; pterón: krilo

R

-RAZREDAN ⟨*odr.* -dnī⟩ kao drugi dio riječi kazuje da je nešto svrstano po vrijednosti [*prvorazredan* najbolji, prve klase; *drugorazredan* **1.** odmah nakon prvorazrednog **2.** osrednji, prilično loš; *treće* (*četvrto*, *peto*, *deseto*) *razredan* nikakav, sasvim loš, najgori mogući] ✧ *v.* razred

-REJA, **-REIČAN** kao drugi dio riječi označava ono što je u vezi sa značenjem: koji teče, tok, tečenje, curenje [*endoreja*] ✧ *grč.* rheîn: teći; rhoḗ: struja, tijek

S

-SFERA, **-SFERIČKI**, **-SFERSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na kuglu, loptu, kuglasto, oblo [*litosfera*] ✧ *grč.* sphaîra: kugla

-SJED kao drugi dio riječi znači da nešto ima onoliko sjedala koliko je rečeno u prvom dijelu [*jednosjed*; *dvosjed*], v. sjesti, sjediti

-SKO (s promjenama **-ŠKO**, **-ČKO**) ⟨*sr*; -SKI *m*⟩ označuje područje katastarskih jedinica i polja jednoga mjesta i njegovih mještana [*tišnjansko*: Tisno,

vodičko: Vodice; *otišao na Vodičko*]

-SKOP, **-SKOPIJA**, **-SKOPSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na promatranje, gledanje [*epidijaskop*; *gastroskopija*] ✧ *grč.* skopeîn: promatrati; skopiá: promatranje

-SOM, **-SOMATSKI**, **-SOMIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na tijelo [*heterokromosom*] ✧ *grč.* sôma ⟨G sṓmatos⟩: tijelo

-SPORA, **-SPORAN**, **-SPORIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na sijanje, sjemenke [*endospora*] ✧ *grč.* sporá: sijanje, sjeme

-STAT, **-STATIČKI**, **-STATIK**, **-STATIKA**, **-STATSKI**, **-STAZA**, **-STAZIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na postavljanje, stajanje, zaustavljanje; koji stoji, staje, ustavljen; stojni, koji zaustavlja [*heliostat*] ✧ *grč.* statós: postavljen, koji stoji; statikós: koji zaustavlja; stásis: stajanje, zastoj

-STIL, **-STILSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na stup [*tetrastil*] ✧ *grč.* stŷlos

-STRUČITI kao drugi dio broja (ob. uz prijedlog kao prvi dio) znači da se što uvećava za onoliko puta koliko kaže taj broj [(*u*)*tr*(*i*) + *o* + *-STRU-*(*K*) + *-ITI* = *utrostručiti*] ✧ *v.* struk

-STRUK kao drugi dio složenih pridjeva znači: koji je toliko puta veći ili jači koliko pokazuje prvi dio [*dvostruk*; *stostruk*] ✧ *v.* struk

Š

-ŠTINA kao drugi dio riječi oblikuje značenje prvog dijela **1.** *pejor.* loš postupak, lošu praksu čega, *usp.* radićevština i radićevstvo **2.** mikroregija nazvana po nekom mjestu, ob. u čakavskim krajevima [*Poreština*; *Kastavština*; *Bujština*] ✧ *prasl.* * -ščina (*rus.* -ščina)

T

-TAF kao drugi dio riječi označava da je riječ vezana uz grobove, groblja [*kenotaf*; *epitaf*] ✧ *grč.* táphos: grob

-TAKSIJA, **-TAKT**, **-TAKTAN**, **-TAKTIČAN** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na red, poredak [*heterotaksija*] ✧ *grč.* táksis: red, poredak; tássein: poredati, urediti; taktikós: sposoban za uređenje; taktós: uređen

-TEKA kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na spremište [*kinoteka*] ✧ *grč.* thḗkē: posuda, ormar, spremište

-TERIJ, **-TERIČKI**, **-TERIJSKI** kao drugi dio riječi, označava ono što se odnosi na zvijer [*hirakoterij*] ✧ *grč.* thēríon i thḗr: zvijer

-TERM, **-TERMA**, **-TERMALAN**, **-TERMAN**, **-TERME**, **-TERMIRČKI**, **-TERMIJA**, **-TERMIJSKI**, **-TERMIKA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na toplinu [*homeoterman*; *heterotermijski*] ✧ *grč.* thermós: topao; thérmē: toplina

-TETIČAN, **-TETIČKI**, **-TETIKA**, **-TETSKI**, **-TEZA** kao drugi dio riječi znači stavljanje, stav, tvrdnja; koji postavlja [*hipoteza*] ✧ *grč.* thetós:

postavljen; thésis: stavljanje, stav ≃ tithénai: stavljati

-TIP, **-TIPAN**, **-TIPIJA**, **-TIPSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na lik, oblik [*zootipija*] ✧ *grč.* týpos: lik, oblik

-TOM, **-TOMIJA**, **-TOMSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na rez, odrezak, odsjek, rezanje [*nekrotomija*] ✧ *grč.* tomḗ: rez, rezanje; tómos: režanj

-TON, **-TONALAN**, **-TONALNOST**, **-TONIČKI**, **-TONIJA**, **-TONIK** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na napetost, naglasak, zvuk [*ortotonija*; *oksiton*] ✧ *grč.* tónos: napetost, naglasak, glas

-TOP, **-TOPAN**, **-TOPIJA** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na mjesto, smještaj [*biotop*] ✧ *grč.* tópos: mjesto

-TROF, **-TROFAN**, **-TROFIČKI**, **-TROFIJA**, **-TROFIKACIJA**, **-TROFIZAM** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na hranu, hranjenje [*heterotrofan*] ✧ *grč.* trophḗ: hrana; trophós: hranitelj; tréphein: hraniti

-TRON kao drugi dio riječi označava ono što je u vezi s razbijanjem [*elektron*; *ciklotron*] ✧ *grč.* trṓōn ← trṓein: raniti, oštetiti, razbiti

-TROP, **-TROPAN**, **-TROPIJA**, **-TROPIZAM**, **-TROPSKI** kao drugi dio riječi označava ono što se odnosi na smjer, način [*izotropija*] ✧ *grč.* trópos: okret, smjer, način; trépein: okretati

U

-URIJA, **-URIČKI** drugi dio složene riječi koji označava mokrenje, curenje, tok, mokraćni ✧ *lat.* urina ← *grč.* oûron: mokraća

V

-VOR, **-VORAN** kao drugi dio riječi znači proždirem; -žder, -jed [*omnivori*] ✧ *lat.* -vorus; voro: proždirem

Z

-ZOOA (**-ZOA**), **-ZOIČKI**, **-ZOIK**, **-ZOON** kao drugi dio riječi znači da se ono što je u prvom dijelu odnosi na život, da je živo, životno; -živ [*eozoik*; *hilozoizam*] ✧ *grč.* -zoos: -živ; zoós: živ; zoikós: životni

RJEČNIK

A

a[1] (I), **A 1.** ⟨*indekl.*⟩ *lingv.* **a.** (*m*) *fon.* najotvoreniji samoglasnik, prema izgovoru središnji otvornik [*ovaj a*] **b.** (*sr*) prvo slovo u latinici kojim se piše taj glas [*malo a*; *veliko A*] **c.** (*sr*) izvan konteksta [*ovo a*; ⟨*mn*⟩ *ova a*] **2.** *pov.* u glagoljici i bosanici oznaka za brojčanu vrijednost 1 **3.** *glazb.* **a.** talijanski prijedlog »a« u muzičkoj literaturi nalazi se u oznakama za interpretaciju, za dinamiku, za broj izvodilaca u značenju kao, po [*a capella*; *a capriccio*] **b.** u osnovnoj dijatonskoj ljestvici C-dura i melodijskoj ljestvici c-mola šesti stupanj **c.** dur-kvintakord i mol-kvintakord nad tonom a **d.** tonalitet A-dura, odnosno a-mola **4.** *log.* simbol univerzalnog afirmativnog suda **5.** *mat.* u algebri znak za opći broj **6.** znak za jedinicu površine ar **7.** *fiz.* znak kojim se označuje jedinica za ubrzanje **8.** (A) oznaka prvog člana u nizu ili skupini (do Z ili Ž) **9.** (A) *fiz.* simbol za amper **10.** (A) u zrakoplovstvu oznaka za slobodne balone **11.** (A) u kategorizaciji vozačkih dozvola ona koja dopušta upravljanje motociklom **12.** (A) *inform.* kod Windowsa i nekih drugih operativnih sustava oznaka prvoga disketnoga pogona (A:), *usp.* b (**11b**) **13.** (A) *mat.* znak koji u heksadecimalnom brojevnom sustavu označuje broj 10 △ ~ ***deklinacija (sklonidba)*** *gram.* prva deklinacija u kojoj se u G *jd* na osnovu riječi dodaje nastavak -a (npr. per-a); ***A bomba*** *razg.* atomska bomba; ***A3*** standardan europski format papira (420 × 297 mm); ***A4*** standardan europski format papira (210 × 297 mm); ***A5*** standardan europski format papira (210 × 148 mm); ***A vitamin***, *v.* vitamin △ // **a**[1] (II) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *razg.* koji je izvanredne kvalitete [~ *klasa*]; prvoklasan

a[2] *vezn.* **1.** suprotni za iskazivanje oprečnosti [*On je došao, a ona nije*] **2.** za prividnu suprotnost ili naporednost [*Mlad, a hitar*; *Jedan pjeva, a drugi svira*] **3.** korelativ za pojačavanje [*Ako ne želiš, a ti nemoj!*] **4.** konektor u dijalogu, pričanju i sl. za vezivanje teksta [*A gdje to?*] △ ~ ***ti?-efekt*** *psih.* način razgovaranja, vođenja dijaloga i izvođenja zaključaka pomoću stalnog vraćanja takvog pitanja sugovorniku

✧ *prasl.* i *stsl.* a (*rus.* i *polj.* a) ← *ie.* *eh_2t (*skr.* āt: tada, i)

a[3] *uzv.* **1.** spontan izraz boli, iznenađenja itd. **2.** (ah) izraz nevjerice, podcjenjivanja i sl. [~ *ostavite to*] // **ákānje** *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* akati **2.** izgovaranje uzvika a; **ákati** *nesvrš.* ⟨*prez.* âčēm/âkām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *ekspr.* uzvikivati a

✧ *onom.*, *ekspr.*

A-[1] u složenim riječima izražava negaciju, suprotnost, izostanak onoga što kazuje osnovna riječ; ne-, bez- [*asocijalan*; *abrahija*; *asimetrija*] ✧ *grč.* á-: negacija osnovne riječi

A-[2], **AB-** (**AP-**), **ABS-** kao prvi dio riječi označuje odvajanje, odricanje, ukidanje, odbacivanje; od-, iz-, raz- [*abanacija*; *apstinencija*]

✧ *lat.* a-, ab-, abs-

Aachen (*izg.* Âhen) (*fr.* Aix la Chapelle) *m* grad u pokrajini Nordrhein-Westfalen (Rajnska oblast), Njemačka, 247.113 stan. (1994) // **áhenskī** *prid.* koji se odnosi na Aachen △ ***Ahenski mir (ugovor)*** *pov.* mirovni sporazum koji su 812. sklopili Bi-

àbdovina (**hàbdovina**), *v.* abad

abdùkcija *ž* **1.** *knjiš.* odmicanje čega na veću ili manju udaljenost; odvođenje, odvraćanje **2.** *fiziol.* odmicanje ruke ili noge od središnje crte tijela, razmicanje zglobova, gibanje koje nastaje djelovanjem abduktora **3.** *log.* silogizam kojemu je druga premisa samo vjerojatna; apagogija // **abducírati** (∅, što) *dv.* ⟨*prez.* abdùcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ odmaknuti/odmicati; odvesti/odvoditi, odvratiti/odvraćati; **abdùktor** *m anat.* mišić koji izvodi abdukciju

✧ *lat.* abductio ≃ abducere ≃ AB- + *lat.* ducere: voditi

Abdùlāh ⟨G Abduláha⟩ **1.** *v.* ◆ **2.** Muhamedov otac

◆ m. os. ime (*musl.* ← *arap.* Abdu-llāh: sluga Božji, Àlāh); *hip.*: **Àbdija**, **Àbduka**, **Àvdan**, **Àvdija**, **Ávdo** ◇ *pr.*: **Àbdić** (100), **Àbdija**, **Àvdić** (430, *J* Hrvatska, Zagreb), **Àvdija**, **Ávdo**

abecéd|a *ž* **1.** ukupnost slova u latiničkom pismu poredanih po ustaljenom redu [*složiti/poredati po ~i*]; abecevica **2.** neki drugi utvrđeni sustav znakova kojima se u nekom jeziku ili sustavu bilježi svaki zaseban glas [*hrvatska ~a*; *poljska ~a*; *Morseova ~a*], *usp.* alfabet, azbuka **3.** *glazb.* u glazbi, nazivanje tonova slovima iz abecede (u C-duru od c do h, odnosno do c, kao osmoga, završnog tona) **4.** *pren.* osnovno znanje o čemu [*to je ~a*] // **abecèdār** *m* ⟨G abecedára⟩ **1.** početnica iz koje se uče slova, čitanje i pisanje **2.** *v.* abecedarij; **abecèdārij** (**abecedârij**) *m* registar imena ili pojmova poredanih po abecednom redu; abecedar, popis, kazalo; **abecedírati** *dv.* ⟨*prez.* abecèdīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (po)redati, složiti/slagati po abecedi; **ȁbecēdn|ī** *prid.* koji je uređen ili sređen po abecednom redu (ako abecedni red ne služi za svrstavanje riječi ili imena, nego za redoslijed poglavlja i sl., onda isključuje slova č, ć, dž, đ, lj i nj) △ ***~e pjesme*** pjesme u kojima svaki stih ili strofa završavaju sljedećim slovom abecede; **ȁbecēdno** *pril.* na abecedni način, abecednim redom [*svrstati ~*]; **abécevica** *ž zast.* abeceda (**1**), *v.*

✧ naziv prema prva tri slova a, be, ce ≃pr. -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ zastrani *lat.* abecedarium: abecedarij

Ábel *m* **1.** *bibl.* drugi sin Adama i Eve, ubio ga stariji brat Kain **2.** *pren.* nedužno ubijen čovjek

✧ *hebr.* hebhel

Abélard (*izg.* Abelâr), **Petar** (**Pierre**) (1079–1142), francuski ranoskolastički filozof; djela su mu osuđena na crkvenim saborima i spaljena; poznata je njegova ljubav prema učenici Héloïse, tematizirana u kasnijoj književnosti

abélija *ž bot.* rod listopadnih, rjeđe zimzelenih grmolikih biljaka (*Abelia*)

✧ *nlat.* abelia, prema botaničaru C. Abelu (1780-1826)

ábendklajd *ž* ⟨*indekl.*⟩ *reg. zast.* haljina za svečane večernje prigode

✧ *njem.* Abendkleid

a beneplacito (*izg.* a beneplàcito) *pril. glazb.* oznaka za dopuštene slobode u izvođenju i interpretaciji

✧ *tal.*

àber *m*, *v.* haber

aberácija *ž* **1.** zastranjivanje, skretanje s pravca, odstupanje od uobičajenog, predviđenog ili sistemskog [*kromosomska ~*]; nepravilnost, abnormalnost **2.** *biol.* odstupanje/skretanje od oznaka (građa, boja, veličina) tipičnih za neku vrstu **3.** *astron.* prividna promjena položaja zvijezda uslijed godišnjeg gibanja Zemlje oko Sunca **4.** *pravn.* skretanje od istine kako bi se koga dovelo u zabludu **5.** *psih.* **a.** odstupanje od očekivanog načina mišljenja i rasuđivanja [*mentalna ~*] **b.** odstupanje od uobičajenog u spolnom ponašanju [*spolna ~*] **6.** *fiz.* u optici skup pogrešaka u slici zbog nesavršenosti optičkih sustava [*kromatska ~*; *sferna ~*] △ ***aberratio criminis*** (*izg.* aberácio krîminis) zločin koji stjecajem okolnosti mijenja prvotnu namjeru; ***kromatska ~*** *fiz.* nedovoljna oštrina slike kao posljedica nejednake snage prelamanja leća za zrake različitih boja; ***sferna ~ svjetlosti*** *fiz.* pojava u kojoj se svjetlosne zrake koje izlaze iz jedne točke, nakon odbijanja od udubljenog ogledala ili nakon prolaska kroz leću, ne sastaju u jednoj točki, nego daju rasplinutu sliku u obliku mrlje // **aberácījskī** *prid.* koji se odnosi na aberaciju; **aberírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* abèrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. ti/zastranjivati, skrenuti/skretati, odstupati od čega*

✧ *lat.* aberratio ≃ aberrare: skretati

Abesínija *ž geogr. zast.*, *v.* Etiopija // **Abesínac** *m* (**Abèsinka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Abesínci, G Abèsīnācā⟩, *v.* Etiopljanin; **abèsinskī** (**abesínijskī**) *prid.* koji se odnosi na Abesiniju; etiopski △ ~ ***zdenac*** crpka čija je usisna cijev direktno utisnuta u vodonosni sloj

Àbhāzija *ž geogr.* autonomna republika u *SZ* Gruziji // **àbhāskī** (**àphāškī**) *prid.* koji se odnosi na Abhaziju i Abhaze △ ~ ***jezik*** *lingv.* jezik koji se govori u Abhaziji, a svrstava se u abhasko-adigejsku porodicu; **Àbhāz** *m* (**Abhàžānka** *ž*) ⟨N *mn* Àbhazi⟩ stanovnik Abhazije

abhorèntan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji izaziva odbojnost; odvratan, gadan, gnusan **2.** koji se protivi čemu, koji se kosi s čim; suprotan, suprotstavljen, nespojiv // **abhorescírati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* abhorèscīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** protiviti se čemu sa zgražanjem **2.** kositi se s čime

✧ *lat.* abhorrens ≃ abhorrere (abhorrescere): zgroziti se

abhortácija *ž* odgovaranje od čega; odvraćanje od čega

✧ *lat.* abhortatio

Àbidjan *m* grad i luka Obale Bjelokosti, 2.534.000 stan. // **abìdjanskī** *prid.* koji se odnosi na Abidjan

abíhi-slòjevi *m mn geol.* naslage lapora donjeg ponta u *SZ* Hrvatskoj

✧ prema fosilnoj školjci *Paradana abicihi*

ab initio (*izg.* ȁb inìcio) *pravn.* oznaka da je pravni akt nepropisan pa se poništavaju i posljedice koje iz njega proizlaze; iz početka, iznova

✧ *lat.*

ab intestato (*izg.* ȁb intestáto) *pravn.* oznaka da je što određeno nasljednim pravom, a ne oporučno

✧ *lat.*

ab inviso (*izg.* ȁb invízo) (**ab invisis**) (*izg.* invízis) ne vidjevši, bez gledanja

✧ *lat.*

abiogèneza *ž biol.* teorija u antici i srednjem vijeku prema kojoj neka živa bića spontano nastaju od minerala ili raspadajućih organskih tvari; spontano nastajanje

✧ A-[1] + *v.* biogen, biogeneza

abiològija *ž* ukupnost prirodnih znanosti koje proučavaju mrtvu, anorgansku prirodu (mineralogija itd.)

✧ A-[1] + *v.* biologija

abiostàtika *ž* ⟨D L -ici⟩ znanost o beživotnim tijelima

✧ A-[1] + BIO- + -STATIKA

abiòtičk|ī *prid.* **1.** koji nije prikladan za život [~*a atmosfera*] **2.** koji ne utječe na živa bića **3.** koji ne pripada svijetu živih bića, u kojem nema života; neživi △ ~***i faktori*** faktori koji ne utječu neposredno na život na Zemlji (kozmički fenomeni, aktivnost svemirskih tijela i sl.)

✧ A-[1] + -BIOTIČKI

abiotròfija *ž pat.* degenerativni proces preranog starenja tkiva ili stanica, osobito živčanih

✧ A-[1] + BIO- + -TROFIJA

abióza *ž pat.* nesposobnost za život

✧ *nlat.* abiosis ← A-[1] + -BIOZA

abìsāl *m* ⟨G abisála⟩ *biol.* zajednica živih bića u moru od 800 m dubine do morskog dna // **ȁbisal|ān** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji pripada dubokom moru △ ~***na fauna*** životinjski svijet dubokih slojeva mora; ~***na zona*** dubina mora preko 3000 m; ~***ni sedimenti*** sedimenti dubokoga mora

✧ *nlat.* abyssalis ≃ *grč.* ábyssos: bezdan ≃ A-[2] + *grč.* byssós: morsko dno

abisodinàmika *ž* ⟨D L -ici⟩ *geol.* proučavanje i učenje o silama u unutrašnjosti Zemlje

✧ *v.* abisus + *v.* dinamičan, dinamika

abisopelagìjāl *m* ⟨G abisoplagijála⟩ područje slobodne vode iznad abisalne zone

✧ *v.* abisus + *v.* pelagičan, pelagijal

àbisus *m* **1. a.** velika dubina; ponor, provalija, bezdan, ambis **b.** osobito duboka potonina morskoga dna **2.** *pren.* **a.** onaj koji je proždrljiv, proždrljivac, izjelica **b.** ono što je nedokučivo; nedohvatno, nedogledno

✧ *lat.* abyssus ← *grč.* ábyssos

ȁbit *m reg. zast.*, *v.* habit

abìtati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* stanovati, živjeti u kući ili u stanu kao boravištu

✧ *tal.* abitare

abitúra *ž zast.* ispit koji se polaže po završenom srednjem školovanju; ispit zrelosti, matura // **abiturìjent** (**abiturijènt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *zast.* svršeni đak gimnazije, gimnazijalac koji je položio maturu; **abiturìjentica** (**abiturijèntica**) *ž*, *v.* abiturijent; **abiturìjentskī** *prid.* koji se odnosi na abituru i abiturijente

✧ *njem.* Abitur ← *lat.* abiturus: koji će otići (iz gimnazije)

abjudicírati (∅) *dv.* ⟨*prez.* abjudìcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *pravn.* sudski osporiti/osporavati; ne dosuditi, uskratiti, poreći pravo na što, ne priznavati putem suda ili sudski // **abjudikácija** *ž pravn.* sudsko osporenje, uskrata

✧ *njem.* abjudizieren ≃ AB- + *lat.* iudicare: suditi

abjurírati (što) *dv.* ⟨*prez.* abjùrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ odreći/odricati se čega pod prisegom // **abjurácij|a** *ž pov.* svečano odricanje od shizme ili hereze; poreknuće pod prisegom [*dati/davati ~u*]

✧ *lat.* abiurare ≃ AB- + iurare: zakleti se

abkomandírati (koga) *dv.* ⟨*prez.* abkomàndīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *vojn. zast.* premjestiti/premještati po službenoj dužnosti iz jedne vojne jedinice u drugu (u vojsci Habsburške Monarhije); prekomandirati // **abkomàndīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg. zast.* **1.** *vojn.* koji je premješten iz jedne vojne ustanove u drugu; prekomandiran **2.** *pren.* koji je prebačen na neko drugo mjesto bez svoje volje (ob. u nekoj državnoj službi)

✧ AB- + *v.* komandirati

abkràglati (koga) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *ekspr. zast.* zavrnuti vratom kome, ubiti koga, zadaviti koga

✧ *njem.* ab: dolje + Kragen: ovratnik

AB kultúra *ž* fermentirani mliječni proizvod

✧ prema bakterijama od kojih je dobijena kultura **A**cidophilis + **B**(ifidobacterium)

ablácija *ž* **1.** *med. zast.* operativno odstranjivanje organa; amputacija, odljepljivanje, odlubljenje **2.** *meteor.* različiti procesi (isparavanje, otapanje i dr.) kojima se uklanja snijeg ili led s ledenjaka, snježnih površina i dr., a i količina snijega ili leda koji se gube tim procesom **3.** odnošenje dijelova zemlje uzrokovano erozijom i denundacijom **4.** *tehn.* omekšavanje površinskog sloja na vrhu rakete zagrijavanjem do kojeg dolazi uslijed trenja △ ~ ***retine*** *pat.* odljepljenje mrežnice oka

✧ *lat.* ablatio

ablàjter *m reg. rij.* ono što služi za odvođenje čega (munje u zemlju, zaštita od udara groma, gromobran, munjovod); odvodnik

✧ *njem.* Ableiter

ablaktácija *ž med.* odbijanje dojenčeta od majčina mlijeka, odbijanje od sise; prekidanje dojenja

✧ *lat.* ablactatio ≃ AB- + *lat.* lac: mlijeko

ȁblativ *m gram.* šesti padež deklinacije u nekim indoeuropskim jezicima (npr. sanskrt, latinski); ob. izražava odvajanje ili oduzimanje, odgovara zavisnoj rečenici u hrvatskome △ ~ ***apsolutni*** konstrukcija imena u ablativu s participom u latinskom jeziku // **ȁblatīvnī** *prid.* koji se odnosi na ablativ [~ *odnosi*; ~ *genitiv*]

✧ *lat.* ablativus

àblaut *m fon.* morfološki uvjetovano smjenjivanje samoglasnika; prijevoj, apofonija

✧ *njem.* Ablaut

ablefàrija *ž term.* urođeni nedostatak trepavica, vjeđa ili očnih kapaka

✧ A-[1] + *grč.* blépharon: kapak

ablègāt *m* ⟨G ablegáta⟩ **1.** onaj koji je izaslan da zastupa interese drugoga, službena osoba koja zastupa jednu zemlju ili osobu; poslanik, izaslanik (ob. papinski) **2.** *pren.* onaj koji je prognan, koji se nalazi u progonstvu; izgnanik, prognanik

✧ *lat.* ablegatus ≃ ablegare: odaslati, poslati

àblēndati (∅, čime) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *žarg.* **1.** zasjeniti svjetlo, prigušiti duga svjetla kad automobili voze jedan drugome ususret **2.** *pren.* naizmjence paliti i gasiti duga svjetla na vozilu kao signal // **àblender** *m reg.* prekidač za svjetlo

✧ *njem.* abblenden

àblez *m reg. zast.* **1.** izmjena ili smjena straže i slične dužnosti u vojsci Habsburške Monarhije s njemačkim službenim jezikom **2.** smjena radnika

✧ *njem.* Ablösen ≃ ablösen: skinuti

ablocírati (što) *dv.* ⟨*prez.* ablòcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati u najam; iznajmiti/iznajmljivati // **ablokácija** *ž* iznajmljivanje

✧ *lat.* ablocare

ablúcija *ž rel.* ritualno pranje tijela ili dijelova tijela propisano u nekim religijama // **abluírati** *nesvrš.* ⟨*prez.* ablùīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *tehn.* ispiranjem u tekućini (ob. u vodi) uklanjati nečistoću; prati, ispirati

✧ *lat.* ablutio ≃ abluere: isprati

ablutomànija *ž pat.* bolesna potreba za stalnim pranjem i kupanjem
✧ *v.* ablucija + -MANIJA

abmarkírati *dv.* ⟨*prez.* abmàrkīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *žarg. zast.* **1.** otići/odlaziti, nestati/nestajati, maknuti se **2.** (što) ukloniti, odbaciti/odbacivati [~ *suvišno salo*]
✧ *njem.* abmarkieren

abmontírati *dv.* ⟨*prez.* abmòntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* **1.** (u)činiti da se što udalji jedno od drugoga, da se što razdvoji; odstraniti, rastaviti **2.** rastaviti/rastavljati što na sastavne dijelove; razmontirati
✧ *njem.* abmontieren

abnegírati (∅, što, koga) *dv.* ⟨*prez.* abnègīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* odgovoriti/odgovarati niječno, pobiti/pobijati čije tvrdnje, prestati priznavati koga ili što, ne htjeti imati što; poreći, odreći se, zanijekati // **abnegácija** *ž* **1.** nepriznavanje onoga što je rečeno, odricanje od svojih riječi, opozivanje svojih riječi; poricanje, odbijanje, nijekanje **2.** sposobnost ograničavanja i zatajivanja svojih potreba i neposrednih interesa radi viših ciljeva; samoprijegor, samoodricanje, samozatajnost
✧ AB- + *njem.* negieren: nijekati ← *lat.* negare

abnémer *m reg. zast.* **1.** onaj koji (kao posrednik) preuzima neku robu **2.** posebna vrsta noža za rezanje kože
✧ *njem.* Abnehmer

ȁbnormāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji postupcima pokazuje da nije normalan [~*an čovjek*; ~*an postupak*; ~*an porast cijena*] **2.** koji je neuračunljiv (ob. u duševnom smislu); lud [~*no ponašanje*] **3.** koji je izvan prosjeka; nepredvidljiv, neočekivan izniman **4.** koji je pretjerano izražen; izvan svih mjera [~*an vodostaj*; ~*ne cijene*] // **ȁbnormālno** *pril.* **1.** nepravilno, neispravno **2.** neobično, čudno **3.** nastrano, protunaravno; **abnormálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je abnormalan i onoga što je abnormalno
✧ AB- + *v.* normalan

abnormìtēt *m* ⟨G abnormitéta⟩ svojstvo onoga što je izvan norme, izvan normalnosti propisane normom u brojkama ili u ustaljenim običajima
✧ AB- + *v.* norma

abocírati (što, ∅) *dv.* ⟨*prez.* abòcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (na)praviti osnove za buduće umjetničko djelo; skicirati
✧ *tal.* abbozzare

Abodríti *m mn etn. pov.* slavensko pleme naseljeno na srednjem toku Dunava, 825. potpali pod vlast Bugara; Bodriči

aból|a *ž pov.* antički vuneni ogrtač bez rukava [*prebaciti ~u*; *navući ~u*; *obući ~u*]
✧ *lat.* abolla ← *grč.* ambolé

abolícija *ž pravn.* **1.** oslobađanje optuženika aktom amnestije ili aktom pomilovanja (ovisno o fazi sudskog postupka) **2.** ukidanje (zakona, prakse, običaja) // **abolícījskī** *prid.* koji se odnosi na aboliciju [~ *postupak*; ~ *akt*]; **aboliciònist** *m* pristaša abolicionizma; **aboliciònistica** (**aboliciònistkinja**) *ž, v.* abolicionist; **abolicionìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** naziv za društveni i politički pokret usmjeren ukidanju ropstva u SAD-u u 19. st. **2.** akcija za ukidanje nekog zakona; **abolírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* abòlīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati (kome) aboliciju; pomilovati
✧ *lat.* abolitio ≃ abolere: abolirati

ȁbominālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *knjiš.* koji izaziva užas; gadan, gnusan, odvratan, strašan
✧ *lat.* abominabilis

abònmān (**abonmân**) *m* ⟨G abonmána⟩ **1.** pretplata za novine, časopise, knjige, kazališne predstave i sl.; predbilježba, predbrojka [*koncertni* ~] **2.** *ekon.* ugovor između dviju strana kojim jedna stječe posebna prava ili prednosti za trajnije isporuke ili usluge // **abònent** (**abonȅnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji se abonirao, uzeo abonman; pretplatnik, abonirac; **abònentica** (**abònentkinja**) *ž, v.* abonent; **abonèntičin** *prid.* koji pripada abonentici; **abònentskī** *prid.* koji se odnosi na abonente; **abonírac** *m* ⟨G -rca, N *mn* -rci, G abònīrācā⟩ *razg.*, *v.* abonent; **abonírati** (se) (∅, na što) *dv.* ⟨*prez.* abònīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** pretplatiti/pretplaćivati se (ob. uzeti pretplatu na mjesto u kazalištu ili u koncertnoj dvorani za cijelu sezonu) **2.** *pren.* naviknuti/navikavati se na što, imati pravo unaprijed [~ *na uspjeh*]
✧ *fr.* abonnement

àbonos *m bot.*, *v.* ebanovina
✧ *arap.* äbnūs ← ābnūs ← *grč.* ébenos

abordáž|a *ž pom.* **1.** manevar pristajanja broda bokom uz bok drugoga broda **2.** manevar udaranja o brod pramcem drugoga broda [*izvesti ~u*] // **abòrdāžnī** *prid.* koji se odnosi na abordažu [~ *most*]
✧ *fr.* abordage

Aborìdžin *m* (**Aborìdžinica** *ž*) ⟨N *mn* Aborìdžini⟩ starosjedilac u nekoj zemlji; prastanovnik (ob. se koristi za australske domoroce), *usp.* Australac (**1**) // **aboridžìnāl** *m* ⟨G aboridžinála⟩ *rij. antrop.* prastanovnik
✧ *engl.* (Australian) Aborigin ← *lat.* Aborigines: predrimski stanovnici Italije ← ab origine: od početka

ab origine (*izg.* ȁb orígine) od početka, od začetka
✧ *lat.*

abort (*izg.* abȍrt) *inform.* odustati, prekinuti daljnji slijed izvođenja neke funkcije ili programa; break, cancel, *opr.* OK (**2**)
✧ *engl.*

àbort *m* ⟨G *mn* -rātā/-ōrtā⟩ *knjiš. rij.* zahod, nužnik, toalet
✧ *njem.* Abort

abòrtus *m med.* prekid trudnoće; pobačaj, pometnuće [*napraviti ~*; *izvesti ~*] // **abortírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* abòrtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (iz)vršiti abortus; izmetnuti/izmetati, pobaciti, pometnuti; **abòrtīv** *m* ⟨G abortíva⟩ *farm.* sredstvo za izazivanje pobačaja; **ȁbortīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** kojeg je moguće ukloniti abortusom [*plod je ~*] **2.** koji je nerazvijen **3.** *pren.* koji je promašen; **abortívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga što je abortivno
✧ *lat.* abortus: pobačaj ≃ aboriri ≃ AB- + oriri: roditi se

ab ovo (*izg.* ȁb ȏvo) **1.** od početka **2.** *pren. pejor.* nepotrebno podrobno, iscrpno pripovijedanje o čemu
✧ *lat.*: od jajeta

aboyeur (*izg.* aboajȇr) *m knjiš. ekspr.* onaj koji je zagrižen; zagrižljivac, grdilac, lajavac
✧ *fr.*

abradírati, *v.* abrazija

Ȁbraham (**Àbram**, **Àvraam**) *m* **1.** *v.* ♦ **2.** *bibl.* prvi praotac (patrijarh) Izraelaca, poštovan od židova, kršćana i muslimana kao začetnik svih monoteističkih religija; objavio mu se Bog (Jahve) s kojim se zavjetovao na savez (*Stari zavjet*); Bog je obećao Abrahamu da će njemu i njegovu narodu dati zemlju Kanaan (danas Izrael, Palestina), a Abraham se zavjetovao da će on i njegov narod štovati samo Jahvu kao svog i jedinog Boga
♦ m. os. ime (*bibl.* podrijetla), *usp.* Ibrahim; *hip.*: **Àbram**, **Àvram**, **Ȍbram** *zast.* ◇ *pr.*: **Àbram** (125, Opatija, sred. Dalmacija), **Àbramac**, **Àbramić** (120, Valpovo), **Abrámović** (2500, Delnice, Zagreb, Slavonski Brod), **Avrámović** (206, Vukovar, Zagreb)
✧ *hebr.* 'abhrāhām: otac je uzvišen

abrahamíti *m mn* ⟨N abrahàmīt, V abrahamíta⟩ *pov. rel.* **1.** sekta u Siriji (9. st.), poricala je Kristovo božanstvo **2.** kršćanska sekta u Češkoj (18. st.), nasljednici husita, istrijebljeni za vrijeme cara Josipa II (1780–1790)
✧ (**1**) prema Abrahamu iz Antiohije, osnivaču sekte; (**2**) prema Abrahamu, *v.*

abràhija *ž pat.* urođeni nedostatak ruku; bezrukost
✧ A-[1] + *grč.* brakhíōn: ruka

abrakadàbra *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *razg.* čarobnjačka riječ koja je služila kao zapis protiv bolesti; čarobna formula
✧ *srlat.* abracadabra ≃ *aram.* abhadda kedhabra: nestani na ovu riječ; *grč.* ábrakhos: oznaka božanstva + *hebr.* dābhār: riječ, stvar, nešto; od ranoga srednjeg vijeka pisala se u obliku trokuta i takav se zapis nosio oko vrata kao amulet

abràksa *ž* magična riječ grčko-orijentalnog gnosticizma urezana na amajliju; abraksas // **abràksas** *m*, *v.* abraksa
✧ *grč.*, nejasne etimologije, kombinacija brojčane vrijednosti grčkih slova daje broj 365, važan u numerologiji

Àbramić, Mihovil (1884–1962), hrv. arheolog

àbrāš *m* ⟨G abráša⟩ *reg.* **1.** pjegav, lisast konj, sa sivkastim ili bjelkastim pjegama na gubici ili pod repom; abreš **2.** čovjek pjegava lica **3.** šara na ćilimu // **àbraša** *ž*, *v.* abraš; **àbrašast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.* koji je pjegav, šaren, lisast (o konju)
✧ *tur.* abraş ← *arap.* 'äbräš: pjegav

abrázija *ž* **1.** *geol.* mijenjanje i posljedica mijenjanja oblika obale izazvano zapljuskivanjem mora **2.** *med.* uklanjanje površinskog sloja kože **3.** postupak mehaničke obrade materijala struganjem pomoću abraziva, *usp.* abradirati // **abradírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* abràdīrām, *pril.*

sad. -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *žarg. zast.* **1.** struganjem skinuti/skidati sloj čega **2.** brišući (u)činiti što čistim da ne ostane trag (ob. s površine slike, crteža ili zida); izbrisati, ostrugati, *usp.* radirguma; **abrázijskī** *prid.* koji se odnosi na abraziju; **abràzīv** *m* ⟨G abrazíva⟩ tvar velike tvrdoće pomoću koje se trljanjem, brušenjem ili struganjem sa čvrstih površina mogu skinuti sitne čestice materije (npr. dijamant, kvarc, korund); **ȁbrazīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je zahvaćen abrazijom [*~no tlo*]

✧ *lat.* abrasio ≃ abradere: sastrugati ≃ AB- + radere: strugati

abreàkcija *ž psih.* **1.** oslobađanje emocionalne energije vezane uz potisnutu ideju **2.** općenito, olakšanje duševne napetosti pomoću kakve aktivnosti

✧ AB- + *v.* reagirati, reakcija ≃ *njem.* Abreagierung

àbreš *m*, *v.* abraš

abrevijácija *ž* skraćena riječ u pisanju; kratica, skraćenica

✧ *lat.* abbreviatio ≃ AB- + *lat.* brevis: kratak

abrevijatúra *ž* **1.** *glazb.* vrsta kratice ili kraćenja u notnom tekstu **2.** *pov.* znak kojim se krati česta poznata riječ ili riječ koja se ponavlja kao formula u pisanim dokumentima i sličnim tekstovima; sigla // **ȁbrevijatūrn|ī** *prid.*, ob. u: △ *~a* ***riječ*** kratica; *~i* ***govor*** skraćeno izražavanje

✧ *srlat.* abbreviatura

abrèžē (**abrežê**) *m* ⟨G abrežèa⟩ kȑatak sadržaj znanstvenog ili umjetničkog djela; izvod, izvadak, sažetak, kraći sinopsis

✧ *fr.* abrégé

àbrihtati (koga, što) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* dotjerati u red (stvari); izvježbati, disciplinirati (ljude), srediti // **àbrihter** *m reg. tehn.* strojna blanjalica za izglađivanje dasaka

✧ *njem.* abrichten

abròdīl *m* ⟨G abrodíla⟩ *kem.* sumpornokiseli natrij; u medicini kontrastno sredstvo pri rendgenološkim pregledima

✧ prema AB- + *lat.* rodere: nagrizati

abrogácij|a *ž pravn.* ukidanje ili opoziv zakonskog propisa novim zakonskim propisom [*provesti/izvesti/obaviti ~u*]; ukinuće, poništenje, *opr.* derogacija // **abrogírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* abrògīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ izrijekom ukinuti/ukidati pravni postupak prilikom donošenja novih odredbi, *opr.* derogirati

✧ AB- + *lat.* rogatio: molba, prošnja ≃ abrogare: ukidati

abrumpírati (što) *dv.* ⟨*prez.* abrùmpīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** odvojiti/odvajati dio od čega; otkinuti, prekinuti **2.** naglo zaustaviti/zaustavljati radnju, događaj, postupak **3.** prestati se/prestajati se družiti s kim, raskinuti veze // **ȁbrupt|an** (**ȁbruptīvan**) *prid.* ⟨*odr.* -tnī (-vnī)⟩ **1.** koji ima jak nagib, koji se naglo ukoso uzdiže od podloge; strm, vrletan **2.** koji je grub, neugodan u ponašanju, pretjerano odrješit u razgovoru; osoran, neuglađen **3.** koji je prekinut na više mjesta; isprekidan, odsječen [*~an način vođenja dramske radnje*; *~na riječ* presječena, prelomljena riječ ili oblik] **4.** koji ima neobuzdanu narav, lako se ražesti, koji teško vlada sobom; nagao; **ȁbruptīv** *m fon.* suglasnik koji je artikuliran s istodobnim ili približno istodobnim grkljanskim zatvorom; odsječeni suglasnik, glutarizirani suglasnik

✧ *lat.* abrumpere: otkidati

absence (*izg.* absâns) *m pat.* stanje prividne svjesnosti, a zapravo posvemašnje mentalne odsutnosti

✧ *fr.* absence ← *lat.* absentia

absens (*izg.* ȁbsens) *prid.* **1.** koji se ovdje ne nalazi, koji nije ovdje; odsutan **2.** *pren.* koji je u mislima odlutao, koji ne prati ono što se govori

✧ *lat.*

àbšisati *dv.*, *v.* apšisati

àbšmālcati *svrš.*, *v.* apšmalcati

àbšmīnkati *svrš.*, *v.* apšminkati

abtréten *uzv. reg. vojn. zast.* zapovijed u vojsci Habsburške Monarhije s njemačkim službenim jezikom u zn. odstupi!, odstup!; odlazi!

✧ *njem.* abtreten

Abu Bekr (*izg.* Âbu Bèkr) (o.573–634), prvi kalif, neposredni nasljednik Muhameda (od 632)

âbu-hàjāt *m* ⟨G -hajāta⟩ *reg. isl.* izvor ili voda besmrtnosti, voda vječnoga života

✧ *tur.* āb-ı hayat, āb-u hayat ← *perz.* āb: voda + *arap.* ḥayāt: život

abùlij|a *ž pat.* bolesno stanje bezvoljnosti, nesposobnosti stvaranja i provođenja odluka [*patiti od ~e*; *pasti u ~u*] // **abùličār** *m*

1. *pat.* onaj koji pati od abulije **2.** *razg.* bezvoljan čovjek; **abùličārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* abuličar
✧ *nlat.* abulia ≃ A-[1] + *grč.* boulḗ: volja

Abundàncija *ž* **1.** *mit.* rimska božica, personifikacija obilja **2.** (abundancija) *pren.* velika količina čega, obilje novca ili vrijednosti, mnogo stvari ili pojmova; obilnost, obilje, bogatstvo, množina čega // **abundàntan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je obilan i bogat [~ *stil*]; **abùndati** *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši⟩ *reg.* umnožiti se
✧ *lat.* Abundantia

ab urbe condita (*izg.* ȁb ȕrbe kȍndita) izreka kojom se označuje antičko računanje vremena od utemeljenja grada Rima 753. pr. Kr.
✧ *lat.*

abúre *sr mn bot.* drvenaste biljne vrste roda *Mitragyna* iz porodice broćeva (*Rubiaceae*); raširene u tropskim šumama Afrike, upotrebljava se drvo
✧ *engl.* ← *egz.* (*joruba*)

abusalàtin (**habusalàtin**) *m bot.*, *v.* ricinus
✧ *tur.* habbus-salatin ← *arap.* habbu-ssälāṭīn (ḥabb: zrno boba + sälāṭīn ← sulṭān: car)

Âbu Sìmbel *m pov.* lokalitet u *J* Egiptu gdje je faraon Ramzes II (13. st. pr. Kr.) sagradio hram koji je preseljen u cijelosti 1964. zbog gradnje Asuanske brane

abusus (*izg.* abúzus) *m* **1.** zlouporaba, varanje **2.** *psih.* **a.** prekomjerno uživanje nekih tvari (alkohol, nikotin, droge, lijekovi itd.) **b.** svaki oblik tjelesnog ili psihičkog mučenja djece od strane roditelja ili skrbnika **3.** *pravn.* namjerno prekoračenje dopuštenih granica; ovlast radi stjecanja neke koristi ili nanošenja štete drugima // **abuzírati** (∅, što) *dv.* ⟨*prez.* abùzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *knjiš.* zlorabiti, zloupotrebljavati što; **ȁbuzīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ *knjiš.* koji se protivi pravu, zakonitosti; protupravan, nezakonit
✧ *lat.*

âbu-zèmze *sr* (**âbu-zèmzem** *m*) ⟨G abuzèmzeta⟩ **1.** *isl.* voda iz svetog vrela u blizini Ćabe **2.** *reg. pren.* rijetka skupocjena ili neobična stvar; dragocjenost, rijetkost; odgovara: »(kao) sveto ulje«
✧ *tur.* ← *perz.* āb-i Zemzen (āb: voda + *arap.* Zemzen: ime vrela u blizini Ćabe u Meki)

abvilijȅn *m*, *v.* abbevillien

ȁbzac *m reg.* **1.** sastavni dio neke cjeline; odlomak, odsjek, stavka [~ *tiskarskog sloga*] **2.** uvučeni redak
✧ *njem.* Absatz

abzími *m mn* ⟨N ȁbzīm, G abzíma⟩ *biol.* katalitička protutijela, prikladna za biokatalitičke asimetrične sinteze

Ac *kem.* simbol za element aktinij

a. c.[1] *krat.* tekuće, ove godine
✧ *lat.* anno currente (anni currentis)

a. c.[2] *krat. dipl.* kratica na posjetnici »avec compliments« u značenju »s poštovanjem«, »uz najbolje želje«
✧ *fr.*

a capella (*izg.* a kapȅla) *pril. glazb.* **1.** glazba pisana za vokalne sastave, bez instrumentalne pratnje **2.** pjevanje (solo ili zborno) neke kompozicije bez instrumentalne pratnje (npr. gregorijansko pjevanje, crnačke duhovne pjesme i sl.)
✧ *tal.* na način crkvenog (zbora)

Acapulco (*izg.* Akapúlko) (**A. de Juárez**) *m* poznato turističko središte i glavna meksička luka na Tihom oceanu, 592.212 stan. (1990)

accelerando (*izg.* ačeleràndo) *pril. glazb.* oznaka za postupno ubrzavanje tempa; accelerato
✧ *tal.*

accelerato *pril.*, *v.* accelerando

accentus (*izg.* akcèntus) *m glazb.* način na koji se u liturgijskom pjevanju izvode tekstovi recitativnog karaktera: pjevač recitira na jednom stalnom tonu, uz male promjene, *opr.* concentus
✧ *lat.*: naglasak

Access (*izg.* Ȁkses) *m inform.* korisnički program za rad s bazama podataka
✧ *engl.*: pristup, ime programa ⓩ

accidens *m*, *v.* akcidens

accident *m*, *v.* akcident

accidentaliter (*izg.* akcidentáliter) *pril. knjiš. rij.* slučajno, slučajnošću
✧ *srlat.*

accompagnato (*izg.* akompanjâto) *pril. glazb.* u pratnji, prateći
✧ *tal.*

accordatura (*izg.* akordatûra) *ž glazb.* normalna ugodba žica na lutnji, gitari i gudačkim instrumentima
✧ *tal.*

accordo (*izg.* akôrdo) *m glazb.* gudački instrument s 12–15 žica koji se u 17. i 18. st. svirao u Italiji
✧ *tal.*

accoudoir (*izg.* akudoâr/akudòār) *m pov. umj.* naslon za podlakticu na klupi, stolici, naslonjaču ili balkonskoj ogradi
✧ *fr.*

account (*izg.* akàunt) *m int.* mrežna identifikacija sa zaporkom i pravom pristupa koju dodjeljuje administrator sustava; korisnički račun
✧ *engl.*

Accra (*izg.* Àkra) *ž* luka i glavni grad Gane na obali Gvinejskog zaljeva, 1.696.170 stan. // **Àkranin** *m* (**Àkrānka** *ž*) ⟨N *mn* Àkrani⟩ stanovnik Accre; **àkranskī** *prid.* koji se odnosi na Accru i Akrane

acdar (*izg.* àkdar) *m meteor.* **1.** otkrivanje i mjerenje objekata u atmosferi akustičkim metodama **2.** sondaža atmosfere ovom metodom
✧ *engl.* **a**coustic **d**etection **a**nd **r**anging

acèdija *ž psih.* duhovna tupost, nebriga za stvari oko sebe; tupa ravnodušnost
✧ *srlat.* ← *grč.* akēdía ≃ A-[1] + *grč.* kêdos: briga

acefàlija *ž pat.* prirođena malformacija; rođenje (djeteta) bez glave
✧ A-[1] + -CEFALIJA

acefalobràhija *ž pat.* kongenitalna malformacija: rođenje (djeteta) bez glave i gornjih udova
✧ A-[1] + CEFALO- + *grč.* brakhíōn: ruka

acefaloràhija *ž pat.* prirođena nasljedna malformacija karakterizirana nepostojanjem glave i kralješnice fetusa
✧ A-[1] + CEFALO- + *grč.* rakhís: kralješnica

acelòīd *m* ⟨G aceloída⟩ *kem.* vrsta nitratne celuloze
✧ A-[1] + *grč.* koîlos: šupalj + -ID

acelomáti *m mn* ⟨N acelòmāt, G acelomáta⟩ *zool.* beskralješnjaci kod kojih nije razvijena mezodermna šupljina (sekundarna tjelesna šupljina u kojoj su smješteni utrobni organi), celom, *usp.* // **acelòmātnī** *prid.* koji se odnosi na acelomate
✧ A-[1] + *grč.* koílōma: udubina, šupljina

acetaldèhīd *m* ⟨G acetaldehída⟩ *kem.* lako hlapljiva tekućina CH_3CHO, proizvod oksidacije etanola; služi za proizvodnju umjetnih smola
✧ *lat.* acetum: ocat, kiselina + *v.* aldehidi

acetáli *m mn* ⟨N acètāl, G acetála⟩ *kem.* bezbojne tekućine ugodna mirisa; nastaju iz alkohola i aldehida uz odcjepljenje vode
✧ *v.* acetat

acetanhìdrīd *m* ⟨G acetanhidrída⟩ *kem.* $(CH_3CO)_2O$, anhidrid octene kiseline, bezbojna tekućina oštra mirisa, služi za acetiliranje kod organskih sinteza (u proizvodnji plastičnih masa, filma, celuloznih materijala)
✧ *lat.* acetum: ocat, kiselina + *v.* hidrid

acetanìlīd *m* ⟨G acetanilída⟩ *kem.* bijela kristalna tvar C_8H_9ON, dobiva se iz octene kiseline i anilina; koristi se u pripravi lijekova; antifebrin
✧ *lat.* acetum: ocat, kiselina + *v.* anilid

acètāt *m* ⟨G acetáta⟩ *kem.* sol ili ester octene kiseline // **acètātn|ī** *prid.* koji se odnosi na acetat [~*a svila* vrsta umjetne svile]
✧ *fr.* acétate ≃ *lat.* acetum: ocat, kiselina

acetilcelulóza *ž kem.* celulozni acetat; koristi se za izradu plastičnih masa, acetatne svile, neizgorivih filmova, lakova i dr. // **acetilcèlulōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji se odnosi na acetilcelulozu, koji ima svojstva acetilceluloze
✧ *lat.* acetum: ocat, kiselina + *v.* celuloza

acetìlēn *m* ⟨G acetiléna⟩ *kem.* HC≡CH, bezbojan i goriv, a pod tlakom i eksplozivan plin, nezasićeni ugljikovodik, služi za rasvjetu i postizanje visoke temperature (autogeno zavarivanje); etin // **acètīl** *m* ⟨G acetíla⟩ *kem.* CH_3CO-, radikal octene kiseline; **acetilenídi** (**acetilídi**) *m mn kem.* spojevi koji nastaju zamjenom vodikova atoma u acetilenu metalom (npr. srebrov acetilid Ag_2C_2); suhi acetilenidi su eksplozivni; **acetìlēnka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *razg.* svjetiljka u kojoj izgara acetilen, svjetiljka na acetilen, acetilenska lampa; **acetìlēnskī** *prid.* koji se odnosi na acetilen △ ~ ***niz***, *v.* alkini; **acetilírānje** *sr* uvođenje acetilne grupe u organske spojeve, *usp.* acetil
✧ *lat.* acetum: ocat, kiselina + *v.* etil, etilen

acetilklòrīd *m* ⟨G acetilklorída⟩ *kem.* $CH_3 \cdot CO \cdot Cl$, dimljiva bezbojna tekućina oštra mirisa; služi u organskim sintezama za acetiliranje
✧ *v.* acetilen, acetil + *v.* klor, klorid

acetilkòlīn *m* ⟨G acetilkolína⟩ **1.** *anat.* vrsta neurotransmitera; prijenosnik je živčanih impulsa u autonomnom živčanom sustavu **2.** *farm.* bijeli hidroskopični prašak $C_7H_{17}NO_2$, kolinov acetat, u enzimu ace-

tilkolin-esterazi; koristi se u farmaciji/medicini (širi krvne žile)
✧ *nlat.* acetyletanol-trimethylammonium hydroxide

acetìsāl *m* ⟨G acetisála⟩ *farm.* poznati lijek, teško topiv u vodi, po sastavu jednak aspirinu; acisal // **acìsāl** *m* ⟨G acisála⟩, *v.* acetisal
✧ tvorničko ime proizvoda® ≃ **acetil**(o)**salicilna kiselina**, *v.* aspirin

acetofènōn *m* ⟨G acetofenóna⟩ *kem.* fenil-metil-keton $C_6H_5 \cdot CO \cdot CH_3$, najjednostavniji mješoviti alifatsko-aromatski keton; dobiva se destilacijom smjese octene kiseline i benzojeve kiseline preko užarenog torijevog oksida; upotrebljava se u parfimeriji kao otapalo

àcetometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *kem.* uređaj za mjerenje jakosti kiseline; acidimetar
✧ *lat.* acetum: ocat, kiselina + -METAR

acètōn *m* ⟨G acetóna⟩ *kem.* bezbojna hlapiva i zapaljiva tekućina $CH_3 \cdot CO \cdot CH_3$, dobivena suhom destilacijom drva (sintezom), najjednostavniji keton, služi kao otapalo za nitrocelulozu, acetilcelulozu i acetilen (u svakodnevnoj upotrebi kao otapalo laka za nokte i sl.), te kao sirovina u proizvodnji kloroforma, jodoforma i sulfonala // **acètōnskī** *prid.* koji se odnosi na aceton
✧ *lat.* acetonum ≃ *v.* acetat

acetonèmija *ž pat.* nakupljanje acetona i drugih ketonskih spojeva u krvi
✧ *v.* aceton + -EMIJA

acetonùrija *ž pat.* prisutnost acetonskih tvari u mokraći (kod šećerne bolesti)
✧ *v.* aceton + -URIJA

Achenwall (*izg.* Àhenval), **Gottfried** (1719-1772), njemački statističar, jedan od utemeljitelja statistike kao znanosti

acheuléen (*izg.* ašelèēn, ašeleēn) *m geol.* druga faza paleolitika (nakon abbevilliena)
✧ *fr.*, prema francuskom gradu St. Acheul gdje je otkriveno arheološko nalazište

acid (*izg.* àsid) *m glazb.* podžanr rocka, karakterističan po instrumentalnim improvizacijama, psihodeličnim tekstovima, jakom ritam sekcijom i naglašenim gitarskim zvučnim efektima △ ~ ***house*** (*izg.* ~ hâus) *glazb.* podžanr popularne plesne glazbe, nastao oko 1985. kombiniranjem housea i dubokih bas fraza odsviranih na sintesajzeru; ~ ***techno*** (*izg.* ~ tèhno) *glazb.* podžanr popularne plesne glazbe, nastaje o. 1985. miješanjem raznih stilova s izvornom techno glazbom
✧ *engl.*

àcīd *m* ⟨G acída⟩ naziv za sintetsku drogu LSD // **acidìtēt** *m* ⟨G aciditéta⟩ *kem.* svojstvo kiselosti, postojanje kiseline u nekoj tvari ili smjesi [*visok* ~; *nizak* ~]
✧ *engl.* acid: kiselina ← *lat.* acidus: kiseo

àcidimetar *m*, *v.* acetometar // **acidimètrija** *ž kem.* analitička metoda kvantitativnog određivanja kiselina pomoću titracije standardnom otopinom neke baze
✧ *v.* acid + -METAR

acidobàzič|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji se odnosi na kiseline i baze (lužine) △ ~***na ravnoteža*** održavanje stalnog stupnja kiselosti (pH vrijednost) tjelesnih tekućina, u prvom redu krvi, *usp.* acidoza, alkaloza
✧ *v.* acid + *v.* baza, bazičan

ȁcidofīl (**acidofȉl**) *m* mliječni napitak na bazi acidofilnih bakterija, sličan jogurtu // **ȁcidofīl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *kem.* koji podnosi kiseline ili kiselu sredinu [~*ne bakterije*; ~*no mlijeko*]
✧ *lat.* acidus: kiseo + -FIL

acidorezìstentan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je otporan na kiseline
✧ *v.* acid + *v.* rezistencija, rezistentan

acidóza *ž pat.* poremećaj uzrokovan nagomilavanjem kiselina ili gubitka baza u organizmu △ ***dijabetička*** ~ nakupljanje ketona; ***metabolička*** ~ poremećaj acidobaznog statusa u organizmu; ***uremička*** ~ kronično zatajenje bubrega uslijed smanjene sposobnosti izlučivanja dušičnih supstanci
✧ *nlat.* acidosis ≃ *lat.* acidus: kiseo + -OZA

-ACIJA kao drugi dio riječi označava tvorbu glagolskih apstrakta [*publicirati* → *publikacija*]
✧ *lat.* -ātio

acìkličk|ī *prid.* koji nije u pravilnim razmacima, koji nije kružni △ ~***i spojevi*** *kem.* organski spojevi nizova, lanaca atoma ugljika koji se mogu i granati; alifatski spojevi; ~***o kretanje*** *term.* u biomehanici složeno kretanje u kojem se tijelo premješta raznom brzinom u nejednakom vremenskom trajanju, u različitim pravcima, bez tendencije za ponavljanjem istih pokreta
✧ A-[1] + -CIKLIČKI

àcīl *m* ⟨G acíla⟩ *kem.* organski radikal RCO- // **acilírānje** *sr kem.* uvođenje acilne skupine RCO- u organske kemijske spojeve

àcinus *m anat.* **1.** elementarna jedinica žlijezda s vanjskim lučenjem **2.** proširenje na kraju plućnih alveola // **ȁcinōz|an** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je po obliku sličan jagodi, jagodičast; grozdast [*~ne žlijezde*]
✧ *lat.*: bobica (osobito grožđa)

acìsāl, *v.* acetisal

acocotl (*izg.* akokòtl) *m* **1.** *bot.* drvo koje raste u Latinskoj Americi **2.** *glazb.* meksički puhački instrument (danas poznat kao clarin); ima usku cijev od acocotlova drva, dugu oko 3 m
✧ *meks. šp.* ← *nahuatl*

Aconcagua (*izg.* Akonkàgua) *m geogr.* najviši vrh Anda (6959 m) u Argentini

a conto *pril.*, *v.* akonto

acqualung *m*, *v.* akvalung

acquatinta *ž*, *v.* akvatinta

acquit (*izg.* akî) *m* **1.** potvrda, priznanica **2.** podmirenje (duga) △ ***pour*** ~ (*izg.* pûr ~) plaćeno, primio
✧ *fr.*

acranius (*izg.* akránius) *m term.* biće s nerazvijenim ili nepotpuno razvijenim kostima lubanje i mozgom // **akrànija** *ž* **1.** *pat.* prirođena malformacija glave (nepostojanje svoda lubanje) **2.** (*mn*) *zool.* najprimitivniji razred kralješnjaka; bezlubanjci
✧ *lat.* ≃ A-[1] + *grč.* kraníon: lubanja

acre (*izg.* èikr) *m* angloamerička jedinica površine (4050 m^2)
✧ *engl.*

Acta Sanctorum (*izg.* Ȁkta Sanktórum) *pov.* zbirke legendi koje se odnose na živote svetaca
✧ *lat.*: Djela Svetaca

action painting (*izg.* èkšn péinting) *m pov. umj.* tehnika i stil u apstraktnom slikarstvu, boja se na podlogu nanosi prskanjem i prolijevanjem
✧ *engl.*

Acton (*izg.* Èktn), **John Emerich** (1834–1902), engleski povjesničar, vođa liberalnih katolika, surađivao s J. J. Strossmayerom

actus (*izg.* ȁktus) *m glazb. pov.* u 17. st. **a.** svečano izvođenje glazbenih djela, ob. u prigodi krštenja, krunidbe i sl. **b.** kompozicija u formi kantate ili oratorija
✧ *lat.*: čin

-AČ (**-AČICA**) kao drugi dio riječi označava tvorbu radnih imenica [*sijač (sijačica)* ← *sijati*; *nosač* ← *nositi*]

-AČA sufiks za tvorbu imenica koje označuju imena stvari [*sumporača* ← *sumpor*]

ȁče *sr* ⟨G -ta⟩ *reg.* mlado konja, ždrijebe
✧ *tur.* ← at: konj

ačètati *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. rad.* ačètao⟩ *reg.* primiti
✧ *tal.* accettare

àčik (I) (**hàčik**) *pril.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* otvoreno, jasno [~ *reći*; ~ *priznati* (što)] // **àčik** (II) (**hàčik**) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je otvoren, jasan [~ *čovjek*]; **ačìkluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ jasnoća
✧ *tur.* açık ← açmak: otvoriti

áčiti se *nesvrš.* ⟨*prez.* âčīm se, *pril. sad.* -čēći se, *gl. im.* áčēnje⟩ *reg.* govoriti razvlačeći riječi, na nepristojan način
✧ *tur.* açmak: otvoriti

Ȁćim, *v.* Joakim ◆

-AD morfem za tvorbu imenica sa značenjem neke cjeline koja se sastoji od **a.** neizdvojenih dijelova koji je čine [*bujad*] **b.** nečega mladog koje čini zajednicu neizdvojenih ili neizbrojenih dijelova [*potenc.* od raznih imenica na *-e*: *jarepč(e)* + *ad* → *jarepčad*; ob. *pil(e)* + *ad* ← *pilad* tako i *prasad*, *telad*]

A/D (*izg.* èi dî) *krat. tehn.* koji se odnosi na pretvorbu analognih vrijednosti u digitalne, *opr.* D/A △ ~ ***converter*** (*izg.* ~ konvèrter) *inform.* analogno-digitalni pretvarač, elektronički sklop koji na ulazu u računalo pretvara (vanjske) analogne signale u digitalne za dalju obradu
✧ *engl.* **A**nalog to **D**igital

a. d. *krat.* ljeta Gospodnjeg
✧ *lat.* anno Domini

AD- kao prvi dio riječi znači pri-, uz-, do- [*adhezija*; *adskribirati*]
✧ *lat.* ad-

-ADA kao drugi dio riječi **a.** *razg.* znači prigodnu svečanost [*bakljada*; *brucošijada*] **b.** kada se i prvi dio riječi odnosi na jelo onda znači čašćenje, gošćenje [*bakalarada*; *šalšada*; *kestenjada*]

áda (**àda**) *ž* ⟨G *mn* -ā⟩ *reg.* riječni otok // **àdačkī** *prid.* koji se odnosi na adu
◆ *top.* (često ime riječnih otoka u *mikrotop.* Slavonije): **Àda** (otok na Savi preko kojega su mostom spojeni Slavonski i Bosanski Brod; otok kod Darde; otok kod Bodalja u Baranji), **Àdica** (otok kod Torjanaca i kod Benga u Baranji), **Čȉfutska àda** (otok, Vukovar), **Èrdūtska àda** (bara, Vukovar), **Hàda** (zemljište, Baranja), **Ȉvir àda** (bara, Osijek), **Kòvačeva àdica** (Podravi-

na); (naselja): **Àda** (Osijek, 319 stan.), **Àda Lȕkāčkā** (Virovitica, 233 stan.), itd.
✧ *tur.* ada

àdāb *m* ⟨G adába⟩ *pov.* u srednjovjekovnoj arapskoj književnosti naziv za poučnu literaturu, neku vrstu općeobrazovne enciklopedije
✧ *arap.*: odgoj, kultura, obrazovanje, profinjenost

ad absurdum (*izg.* ȁd absùrdum) do apsurda, do besmisla (npr. zakomplicirati, otežati što i sl.) △ ***reductio*** ~ (*izg.* redùkcio ~) u logici svođenje neke tvrdnje na besmislicu
✧ *lat.*

ad acta (*izg.* ȁd ȁkta) odlaganje spisa u arhiv u zn. stvar se neće uzeti u obzir, više nije aktualna [*staviti* ~] (*krat.* a. a.) // **adaktírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* adàktīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *razg.* staviti/stavljati ad acta, odložiti/odlagati među spise
✧ *lat.*

Àdad *m mit.* asirski i babilonski bog groma, vjetra i nevremena

adagio (I) (*izg.* adȁđo) *pril. glazb.* oznaka za polagani tempo (polaganiji nego andante, brži nego largo) // **adagio** (II) (*izg.* adȁđo) *m* **1.** *glazb.* polagani stavak simfonijskih i komornih djela **2.** *tipogr.* tip slova nalik na rukopis, vrsta kurziva; **adagietto** (I) (*izg.* adađȅto) *pril. glazb.* oznaka za nešto brži tempo od adagia; **adagietto** (II) (*izg.* adađȅto) *m glazb.* kratak polagani stavak u djelu od više stavaka
✧ *tal.*: lagano, bez žurbe

adaktìlija *ž pat.* prirođeni manjak prstiju na rukama ili nogama
✧ A-[1] + *grč.* dáktylos: prst

Àdalbert 1. *v.* ◆ **2.** (o.1000–1072), nadbiskup bremenski i hamburški, zalagao se za pokrštavanje baltičkih Slavena
◆ m. os. ime (germanskoga podrijetla); isto: **Àlbert** (stegnuto); *hip.*: **Bêrti** m., **Bêrta** ž. ◇ *pr.*: **Àlbert** (170, Slavonija, Baranja), **Albèrtović**, **Bêrta** (175, Podravina), **Bèrtek** (134, Podravina), **Bêrtić** (540, Slavonija), **Bèrtoša** (235, Istra), **Bêrtović** (900, Ogulin)

adàlet *m reg.* svojstvo ili postupak onoga koji je pravedan; stečeno pravo; pravda, pravica, pravednost
✧ *tur.* ← *arap.* ʿadālä

adàlīn *m* ⟨G adalína⟩ *farm.* sredstvo za uspavljivanje
✧ tvorničko ime karbromalnog proizvoda®

Àdam *m* **1.** *bibl.* prvi čovjek (prema knjizi *Postanak*) **2.** opće ime za čovjeka ili ljudski rod [*početi od ~a i Eve* **a.** započeti što od početka **b.** *pejor.* nepotrebno se vraćati u prošlo, gubiti na vremenu] // **Àdamov** *prid.* koji pripada Adamu △ ***~a jabuka*** *anat.* štitna hrskavica u grkljanu, na prednjem dijelu vrata, osobito izražena kod nekih muškaraca; ***~o koljeno*** potomci Adamovi, čovjek kao pojedinac i svi ljudi kao zajednica jednog ishodišta; ***~o rebro*** *bibl.* rebro od kojega je Bog stvorio prvu ženu, Evu; ***u ~u kostimu*** gol, neobučen, kao prvoga Adamovog, čovjekovog dana postanja; **àdamovskī** *prid.* koji je svojstven Adamu
◆ m. os. ime (*bibl.* podrijetla) ◇ *pr.*: **Àdam** (190, Slavonija, Baranja), **Adàmček**, **Adámčević**, **Àdāmčić**, **Adàmčik**, **Adàmčuk**, **Àdamec** (**Adȁmec**), **Àdamek**, **Àdamić** (280, Zagorje), **Àdamik**, **Àdāmko**, **Àdamov**, **Àdamović** (**Adámović**) (1200, Slavonija, Banovina), **Jàdan** (140, Koprivnica, Zabok), **Jadánec** (Zagreb, Dugo Selo), **Jàdanić** (120, Ludbreg, Koprivnica), **Jadánović** (Koprivnica) ◇ *top.* (naselje): **Adámovec** (Grad Zagreb, 968 stan.)
✧ *hebr.* ʾādhām: (*dosl.*) čovjek ≃ ʾᵃdhāmāh: zemlja (jer je Bog stvorio Adama od praha zemaljskoga)

Adam[1] (*izg.* Adȁm), **Adolphe Charles** (1803–1856), francuski skladatelj (balet *Giselle*)

Adam[2] (*izg.* Ȅdm), **Robert** (1728–1792), britanski arhitekt, neoklasicist, izdao monografiju o Dioklecijanovoj palači 1764.

adàmant *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *rij.* dijamant
✧ *lat.* adamant ← *grč.* adámas: tvrdi metal (možda čelik)

adamàntān *m* ⟨G adamantána⟩ *kem.* $C_{10}H_{16}$, najstabilniji C_{10}-triciklički zasićeni ugljikovodik; ima strukturu kristalne rešetke dijamanta; mnogi derivati adamantana djeluju antivirusno
✧ *v.* adamant

adamantinóma *ž pat.* dobroćudan, benigni tumor čeljusti
✧ *v.* adamant + -OMA

adamantòblast *m fiziol.* stanica koja stvara zubnu caklinu
✧ *v.* adamant + -BLAST

adamèlīt *m* ⟨G adamelíta⟩ *min.* dubinska eruptivna stijena
✧ prema planini Monte Adamello u Italiji

Adámič 1. Bojan (1912–1995), slov. dirigent i skladatelj jazz i filmske glazbe (o. 200 filmova) **2. Emil** (1877–1936), slov. skladatelj vokalne i orkestralne glazbe **3. Louis** (1898–1951), američki književnik slovenskog porijekla

Àdamić, Andrija Ljudevit (1767–1828), riječki industrijalac, veletrgovac, poduzetnik i mecena

adàmīt *m* ⟨G adamíta⟩ *pov.* pripadnik kršćanskih sekti u 2. i 3. st. u Africi koje su propovijedale povratak načinu života kakav je bio u Adamovo vrijeme, odbacivali su brak i obnaženi prisustvovali vjerskim obredima // **adamìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pov. rel.* učenje adamita
✧ prema Adamu

Adámovec *m* ⟨G -vca⟩ naselje (u blizini Zagreba), 962 stan. // **Adamóvčanin** *m* (**Adámovčānka, Adámovēčka** *ž*) ⟨N *mn* Adámovčani⟩ stanovnik Adamovca; **adámovečkī** *prid.* koji se odnosi na Adamovec i Adamovčane
♦ *v.* Adam

Adámović, Lujo (1864–1935), hrv. botaničar (*Vegetacijske prilike balkanskih zemalja, Biljni svijet Dalmacije*)

Adams (*izg.* Èdemz) **1. Henry Brooks** (1838-1918), američki povjesničar, autor temeljnih historiografskih radova o ranim razdobljima SAD-a **2. John** (1735–1826), prvi potpredsjednik SAD-a (1789–1797) i drugi predsjednik SAD-a (1797–1801) **3. John Quincy** (1767–1848), američki političar, glavni autor *Monroeove doktrine* **4. Samuel** (1722–1803), američki političar, jedan od ideologa i organizatora pokreta za neovisnost SAD-a

adàmsīt *m* ⟨G adamsíta⟩ *kem.* bojni otrov, osobito djeluje na kožu i dišne putove; uzrokuje kratkotrajno onesposobljavanje
✧ prema američkom kemičaru R. Adamsu (1889–1971)

adansònija *ž bot.*, *v.* baobab
✧ prema francuskom biologu M. Adansonu

Ȁdapa *m mit.* prvi čovjek prema vjerovanju Babilonaca; odbivši nebesku hranu, izgubio besmrtnost za sve ljude

adaptácij|a *ž* **1.** (na što, čemu) prilagođivanje čemu [*~a okolini*]; prilagodba, privikavanje **2.** *med.* **a.** reguliranje (kroz zjenicu) količine svjetlosti koja ulazi u oko **b.** pojačana aktivnost osjetilnih organa na promijenjene vanjske okolnosti **3.** (čega) prepravljanje, mijenjanje čega u druge svrhe [*izvesti ~u stana*]; preuređenje **4.** *psih.* promjena ponašanja na način da se zadovolje potrebe koje postavlja okolina, što obično uključuje promjenu poriva, emocija ili stavova **5.** *sociol.* jednosmjerna prilagodba pojedinca ili etničke zajednice s drugačijim sociološkim okolnostima, *usp.* integracija (5) **6.** *film.* prenošenje temeljnih odrednica nekog književnog djela u filmski ili TV medij; ekranizacija // **ȁdaptabīlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩, *v.* adaptivan; **adaptabílnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ sposobnost jedinke da se privikne na novu okolinu; prilagodljivost, adaptivnost; **adaptácījskī** *prid.* koji se odnosi na adaptaciju; **adàptātor** *m* onaj koji prilagođava; prepravljač; **adàptātorov** *prid.* koji pripada adaptatoru; **adàpter** *m tehn.* naprava preko koje se spajaju dva ili više međusobno neprilagođena, neusklađena dijela, elementa ili komponente; adaptor, prilagodnik, pretvornik, pretvarač; **adàptirano** *pril.* na adaptiran način; prilagođeno; **adaptírati** (što, se) *dv.* ⟨*prez.* adàptīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što) preurediti/preuređivati što po želji ili prema novim potrebama i novim okolnostima; preinačiti [*~ kuću*] **2.** (se na što) prilagoditi/prilagođavati (se) čemu [*~ se na novu sredinu*; *~ se na primorsku klimu*] **3.** preraditi/prerađivati što za drugu namjenu [*~ prijevod dijaloga*]; **ȁdaptīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva adaptiranja [*~ne strukture*; *~ne promjene*; *~na svojstva kameleona*]; prilagodljiv, preinačiv, adaptabilan; **ȁdaptīvno** *pril.* na adaptivan način; prilagodljivo; **adaptívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* adaptabilnost; **àdaptor** *m*, *v.* adapter
✧ *srlat.* adaptatio ≃ *njem.* adaptieren: prilagoditi ← *lat.* adaptare

àdaptometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* uređaj za određivanje toka, brzine ili stupnja senzorne adaptacije
✧ *v.* adaptacija + -METAR

àdār *m* ⟨G adára⟩ **1.** *jud.* **a.** šesti mjesec prema aktualnom židovskom kalendaru **b.** *rel.* šesti mjesec po računanju od stvaranja svijeta i

dvanaesti mjesec po izlasku iz Egipta **c.** veljača/ožujak prema gregorijanskom kalendaru **2.** *rel.* sveta vatra kod Iranaca

✧ *hebr.* ’ªdhār

àdāš *m* ⟨G adáša⟩ *rij.* onaj koji ima isto ime kao drugi prema tome drugome; imenjak, istoimenjak

✧ *tur.* adaş

a dato (*izg.* â dȁto) od danas, od označenog datuma

✧ *lat.*

ad bene placitum (*izg.* ȁd bȅne plȁcitum) po vōlji, prema nahođenju, kako se komu sviđa

✧ *lat.*

ad bestias (*izg.* ȁd bȅstias) **1.** zvijerima, izjava u starom Rimu kojom su se gladijatori ili osuđenici tjerali u arenu u borbu sa zvijerima **2.** u javnoj polemici podvrgnuti koga bespoštednoj osudi, ruglu

✧ *lat.*

ad circulandum (*izg.* ȁd cirkulàndum) **1.** tako da ide što naokolo (što poslati) **2.** od ruke do ruke

✧ *lat.*

ad deliberandum (*izg.* ȁd deliberàndum) na razmišljanje, na odluku

✧ *lat.*

addenda (*izg.* adènda) ono što treba dodati; prilozi, dodaci (ob. uvršteni na kraju knjige ili rukopisa) // **adde** (*izg.* ȁde) oznaka u zn. dodati nekom zbroju; dodaj!, pribroj!

✧ *lat.*

Addis Abeba (*izg.* Àdis Abéba) *ž* glavni grad Etiopije, 2.213.300 stan. // **adisàbebskī** *prid.* koji se odnosi na Addis Abebu

adefàgija *ž*, *v.* bulimija

ȁdekvāt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji odgovara po svojstvima, mjerama, vrijednosti itd. drugome ili onomu s čime se zamjenjuje, uspoređuje, nadoknađuje itd.; odgovarajući, jednak, jednakovrijedan, podudaran, primjeren, prikladan, razmjeran [*~na vrijednost*; *~na protuvrijednost*; *~an izraz*; *~an pojam*], *opr.* inadekvatan, neadekvatan △ ***~an podražaj*** u fiziologiji i psihologiji podražaj izazvan energijom kojom se najlakše i uz najmanji potrošak nadraži neko osjetilo; ***~na ideja (pojam)*** *pov. fil.* ideja (pojam) koja potpuno predočava objekt (Spinozin izraz kojim se definira istina) // **adekvácija** *ž fil.* podudaranje između mišljenja i stvari kao obilježje istinite spoznaje; **ȁdekvātno** *pril.* na adekvatan način; primjereno [*~ odgovoriti*]; **adekvátnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je adekvatno; podudarnost, razmjernost, sukladnost

✧ *lat.* adaequatus: izjednačen

Àdela (**Adèla**) ž. os. ime (germanskoga podrijetla); *hip.*: **Áda**

✧ *fr.* Adèle ← *germ.* *adal: plemenit (*stvnjem.* Adel: plemstvo)

Adelaide (*izg.* Àdelaid) *m* glavni grad države Južna Australija, 1.076.400 stan. // **adelàidskī** *prid.* koji se odnosi na Adelaide

adèlfija *ž* **1.** *knjiš. antrop.* pobratimski odnos, veza između pobratima; pobratimstvo **2.** *bot.* sraštenost prašničkih niti

✧ *grč.* adelphós: brat

adelfofàgija *ž biol.* uobičajeno usisavanje jednog ili više životinjskih ili biljnih embrija koje obavi najzreliji među njima

✧ *grč.* adelphós: brat + -FAGIJA

Âden *m* najveći grad i luka Jemena, 400.783 stan. (1991) // **ádenskī** *prid.* koji se odnosi na Aden

Adenauer (*izg.* Àdenauer), **Konrad** (1876–1967), njemački političar, osnivač njemačke Kršćansko-demokratske unije (1946), savezni kancelar 1949–1963, obnovitelj poslijeratne Zapadne Njemačke (Adenauerova era, »njemačko čudo«)

àdend *m* ⟨G *mn* -nādā⟩ *mat.* broj koji treba pribrojiti u zbrajanju; pribrojnik, sumand

✧ *lat.* addendus

adenektòmija *ž med.* operacija odstranjivanja jedne ili više žlijezda

✧ *grč.* adḗn: žlijezda + *v.* ektomija

adènīn *m* ⟨G adenína⟩ *biol.* $C_5H_5N_5$, dušična baza koju sadrže nukleinske kiseline u živim stanicama (npr. DNA, RNA i dr.)

✧ *grč.* adḗn: žlijezda

adenȉtis *m pat.* upala limfnih čvorova

✧ *grč.* adḗn: žlijezda + -ITIS

adenoflègmōn *m* ⟨G adenoflegmóna⟩ *pat.* gnojna upala, apsces žlijezde

✧ *grč.* adḗn: žlijezda + phlegmonḗ: upala

adenògram *m med.* citološka pretraga uzorka koji je dobiven punktiranjem žlijezde

✧ *grč.* adḗn: žlijezda + -GRAM

adenòīd *m* ⟨G adenoída⟩ *anat.* limfatično tkivo u stražnjem dijelu nosa // **ȁdenoīd|an** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩, ob. u: △ ***~ne vegetacije*** nakupine limfatičnog tkiva u području ždrijela

✧ *grč.* adḗn: žlijezda + -ID

adenoidektòmija *ž med.* operativno uklanjanje limfatičnog tkiva kod adenoidne vegetacije
✧ *v.* adenoid + *v.* ektomija

adenokarcìnōm *m* ⟨G adenokarcinóma⟩ *pat.* zloćudni tumor žljezdanog tkiva
✧ *grč.* adḗn: žlijezda + *v.* karcinom

adènōm *m* ⟨G adenóma⟩ *pat.* dobroćudni tumor žljezdanog tkiva (dojke, prostate i dr.); može prijeći u zloćudan (adenokarcinom)
✧ *grč.* adḗn: žlijezda + -OM(A)

adenomikóza *ž pat.* upala limfnih čvorova uzrokovana gljivicom *Adenomyces cruzi*
✧ prema uzročniku bolesti

adenopàtija *ž pat.* skupno ime za oboljenja limfnih čvorova
✧ *grč.* adḗn: žlijezda + -PATIJA

adenoskleróza *ž pat.* sifilisom uzrokovano otvrdnuće limfnih čvorova
✧ *grč.* adḗn: žlijezda + sklḗrōsis: otvrdnjavanje

adenotòmija *ž med.* operativno odstranjenje povećane adenoidne vegetacije
✧ *grč.* adḗn: žlijezda + -TOMIJA

adenovírusi *m mn* skupina DNA-virusa; uzrokuju upalu dišnih organa, ždrijela, očne spojnice, gastroenteritis
✧ *grč.* adḗn: žlijezda + *v.* virus

adenòzīn *m* ⟨G adenozína⟩ *fiziol.* spoj adenina i riboze, sastavni je dio nukleinskih kiselina; značajan u energetskom metabolizmu △ ~**-difosfat** *kem. fiziol.* ester, adenozinski derivat koji se stvara u stanicama i pretvara u adenozin-trifosfat kako bi se sačuvala energija; ~**-monofosfat** *kem. biol.* mononukleotid koji se nalazi u životinjskim stanicama, može se vraćati u adenozin-difosfat ili adenozin-trifosfat; ~**-trifosfat** *kem. fiziol.* adenozin koji se dobiva iz adenozina koji stanice opskrbljuje energijom putem pretvaranja u adenozin-difosfat
✧ *grč.* adḗn: žlijezda

àdent *m pov. umj.* način spajanja komada drva rezbarenjem u obliku zubaca
✧ *tal.* a dente ≃ *lat.* dens: zub

àdeps *m* životinjska mast
✧ *lat.*

àdept *m* ⟨G *mn* -pātā/-ēptā⟩ **1.** *pov.* alkemičar koji je ostvario vrhunac tajnih vještina **2.** onaj koji je upućen u tajne određenog društva ili kruga ljudi **3.** *pejor.* slijepi, vjerni, bezrezervni pristaša koga (učitelja, ideologa, dogmatika itd.)
✧ *srlat.* adeptus: onaj koji je postigao (koji je uspio otkriti tajnu pretvorbe metala)

aderácij|a *ž* pretvaranje kakve vrijednosti u novac; unovčenje/unovčivanje [*provesti/izvesti ~u*] // **aderácijskī** *prid.* koji se odnosi na aderaciju; **aderírati** (što, ∅) *dv.* ⟨*prez.* adèrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izvesti/izvoditi aderaciju
✧ AD- + *lat.* aes, aeris: mjed, novac, imovina

adèrmīn *m* ⟨G adermína⟩ *kem.* vitamin B_6, bezbojna kristalna tvar, nalazi se u žitaricama, mesnim proizvodima i kvascu; piridoksin
✧ *grč.* dérma: koža

ádet *m reg. etnol.* **1.** običaj iz narodnog života; navika, navada, običaj, hadet **2.** običajno pravo koje proizilazi iz učenja u *Kur'anu* // **adetòsum** *pril. reg.* reda radi, običaja radi
✧ *tur.* adet ← *arap.* ʿādā(t)

ad exemplum (*izg.* àd eksèmplum) na primjer, primjerice, radi primjera
✧ *lat.*

ad gloriam (*izg.* àd glôriam) na slavu
✧ *lat.*

ad gustum (*izg.* àd gȕstum) po volji, prema ukusu, prema želji
✧ *lat.*

adherèncija *ž* **1.** držanje, stiskanje skupa ili vrlo blizu; sastavljanje, sastavljenost, spojenost **2.** osobina onoga koji podržava (koga, što); privrženost // **adhèrent** (**adherènt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji bez ostatka slijedi neku ideju ili pokret; pristalica, privrženik, sljedbenik, pristaša; **adherèntan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji pristaje, koji je sklon čemu [~ *pridjev*] **2.** koji je spojen s čim
✧ *srlat.* adhaerentia ≃ *lat.* adhaerens: pripojen ← adhaerere: prilijepiti se, prionuti

àdhēzija (**adhézija**) *ž* **1.** *fiz.* privlačna interakcija između površina dvaju tijela koja se međusobno dodiruju; prianjanje **2.** *pat.* priraslica od vezivnog tkiva u organizmu; sraštenje **3.** *farm.* ljepljivi ovoj osnovan na sili adhezije **4.** *bot.* prirodno ili umjetno spajanje organa **5.** *pravn.* **a.** naknadni pristup neke države nekom (međunarodnom) ugovoru **b.** naknada štete, povrat oduzete stvari **6.** *pren.* čvrsto pristajanje uz čije ideje, nazore, metode rada // **àdhēzijskī** *prid.* koji se odnosi na adheziju △ ~ ***postupak***

pravn. postupak pridružen drugom glavnom postupku (npr. zajedno s izricanjem kazne određuje se naknada štete, povrat oduzetog i dr.); ~ ***ugovor*** *pravn.* ugovor u kojem su elementi ponude nepromjenjivi; **àdhēzivan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva adhezije; **àdhēzivno** *pril.* kao adhezija, na način adhezije
✧ *lat.* adhaesio

ad hoc (*izg.* ȁd hȍk) *služb. admin.* upravo za to, posebno radi toga, samo za tu priliku [*osnovati ~ povjerenstvo*; *bila je to ~ reakcija*] △ ~ ***diplomacija*** diplomatska djelatnost usmjerena na obavljanje specifičnog zadatka, odvija se izvan redovnih diplomatskih misija i uobičajenih diplomatskih kanala; ~ ***odbor (vijeće)*** *dipl.* tijelo formirano sa zadaćom da za potrebe neke međunarodne organizacije ili plenarne konferencije obradi točno definirani tekst ili problem
✧ *lat.*

adhokìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pov. umj.* dizajnerska metoda slobodnog kolažiranja i citiranja elemenata prethodnih stilova koju zagovaraju postmodernisti
✧ *engl.* adhocism ≃ *lat.* ad hoc, *v.*

ad hominem (*izg.* ȁd hȍminem) **1.** što odgovara ljudskom shvaćanju, razumljivo, lako shvatljivo **2.** što predrasude ili emocije pretpostavlja razumu △ ***argument*** ~ argument koji je usmjeren protiv ličnosti protivnika (u polemici i sl.), a ne protiv argumenata koje on koristi, za razliku od argumenta ad rem
✧ *lat.*

ad honorem (*izg.* ȁd honórem) u čast, iz počasti
✧ *lat.*

adhortácija *ž* **1.** ono što potiče na kakvu djelatnost, postupak i sl.; pomaganje riječima ili primjerom u svladavanju teškoća; poticaj, bodrenje, ohrabrivanje **2.** skretanje pozornosti na kakvu opasnost, lošu posljedicu postupka; opomena, podbadanje // **ȁdhortatīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji potiče, koji u sebi nosi poticaj; poticajan
✧ *lat.* adhortatio

adiàfora *ž fil.* ono što je u etičkom pogledu indiferentno (ni dobro ni zlo, ni štetno ni korisno)
✧ *grč.* adiáphoros: ravnodušan

adiaforéza *ž fiziol.* smanjenje ili potpun nestanak znojenja
✧ A-[1] + *grč.* diaphorētikós: koji izaziva znoj ≃ DIA- + -FOREZA

adícija *ž* **1.** *mat.* zbrajanje, sumiranje, dodavanje **2.** *kem.* proces spajanja atoma vodika, drugih elemenata ili radikala na dvostruke ili trostruke veze u nezasićenim organskim spojevima // **adícijskī** (**ȁdicionī**) *prid.* koji se odnosi na adiciju; **adicírati** *dv.* ⟨*prez.* adìcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati komu što; dodijeliti, dosuditi
✧ *lat.* aditio ≃ addicere: dodati

adìđār (**jadìđar**) *m* ⟨G adiđára⟩ *reg.* **1.** uspomena, darovani predmet za uspomenu **2.** dragulj, dragi kamen; nakit **3.** *pren. hip.* takva osoba, zlato
✧ *tur.* yadiğar ← *perz.* yādgār ← yād: sjećanje

adieu (*izg.* adjê) *uzv. zast. rij. ekspr.* zbogom!, pozdrav pri oproštaju, adio
✧ *fr.*

adijabáta *ž fiz.* krivulja koja pokazuje termodinamičke promjene u plinu // **adijabàtičk|ī** *prid.* **1.** u koji ne prodire toplina (o nekom sustavu i sl.) **2.** koji je neovisan o toplini (o kemijskoj reakciji i sl.) [*~a krivulja*]; **adijabatìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fiz.* stanje nekog sustava koji ne prihvaća nikakvu količinu topline; **adijàbatsk|ī** *prid.* koji se odnosi na adijabatizam △ ***~e promjene*** *fiz.* procesi promjena u nekom tijelu ili sustavu koji nastaju bez dovođenja ili odvođenja topline (općenito, kod adijabatskih promjena temperatura sistema se mijenja, odnosno pada ili raste); ***~i dijagram*** grafikon na kojem se mogu odrediti promjene temperature i vlage kod adijabatskog procesa; ***~i procesi*** *meteor.* procesi u atmosferi prilikom kojih se zraku koji se diže ili spušta ne oduzima i ne dodaje toplina pa se zrak pri dizanju hladi a pri spuštanju zagrijava
✧ *grč.* adiábatos: kroz kojega se ne može prijeći

adijadohokinéza *ž pat.* nemogućnost izvođenja brzih alternirajućih pokreta, poremećenost koordinacije pokreta
✧ A-[1] + *grč.* diádokhos: nasljednik ≃ DIJA- + dekhesthai: primiti + -KINEZA

ȁdijafōn *m glazb.* **1.** instrument s tipkama, sličan harmonici, konstruiran 1826. u Beču **2.** klavir koji umjesto žica ima viljuške, konstruiran 1882. u Leipzigu
✧ A-[1] + *v.* dijafonija, dijafon

àdika *ž*, *v.* đìka

ádim *m zast.* nekadašnja turska mjera za dužinu [*dva ~a*]
✧ *tur.* adım: korak (75–80 cm)

adinàmija *ž term.* klonulost i slabost tijela, nastala zbog raznih bolesnih stanja; malaksalost, iznemoglost // **adinàmičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je bez dinamike; slab, iznemogao, klonuo
✧ *grč.* adynamía ≃ A-[1] + dýnamis: snaga

adinàtōn *m* ⟨G adinatóna⟩ *jez. knjiž.* oblik perifraze u kojem se pojmovna nemogućnost izražava prirodnom nemogućnošću
✧ *grč.* adynatón: nemoguće

ad infinitum (*izg.* ȁd infinítum) *pril.* bez granice i kraja; u beskonačnost, u beskraj; zauvijek, u nedogled, neprestano [*pričati ~*]
✧ *lat.*

ad informandum (*izg.* ȁd informàndum) *pril.* kao obavijest, na znanje
✧ *lat.*

ad interim (*izg.* ȁd ȉnterim) *pril.* privremeno, na neko vrijeme, u međuvremenu, do trajnog rješenja
✧ *lat.*

adȉo (**àdio**) *uzv. reg. fam.* pozdrav u odlasku; zbogom!
✧ *tal.* addio

ADIPO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na mast, masno
✧ *lat.* adeps: mast

adipocíre *m kem. biol.* proces razgradnje masti u potkožnom tkivu koje dugo boravi u vlažnom tlu (vodi i sl.) nakon prestanka vitalnih funkcija; proces u umrlom tkivu (organizmu)
✧ *fr.* ← *lat.* adeps: mast + cire: vosak ← cere

adipogèneza *ž biol.* stvaranje masnih rezervi u tkivima čovjeka ili životinja
✧ ADIPO- + -GENEZA

adipolíza *ž biol.* proces u kojem neko tkivo prenosi u krv rezerve masnih tvari
✧ ADIPO- + -LIZA

adipopèksija *ž fiziol.* proces taloženja masnoća u tkivima
✧ ADIPO- + *grč.* pêksis: taloženje

adipóza *ž pat.* stanje onoga koji je gojazan; adipoznost, gojaznost, debljina, ugojenost, pretilost // **adipòcīt** *m* ⟨G adipocíta⟩ *biol.* masna stanica; **ȁdipōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji boluje od adipoze; gojazan, pretil; **adipozȉtēt** *m* ⟨G adipozitéta⟩ nakupljanje masnoća u tkivima; debljanje; **adipóznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* adipoza
✧ *nlat.* adiposis ≃ ADIPO- + -OZA

ȁdipozogenitalnī *prid.*, ob. u: △ ~ ***sindrom*** *pat.* sindrom gojaznosti uzrokovan ozljedom ili poremećajem u radu hipofize i hipotalamusa
✧ *v.* adipoza + *v.* genitalije, genitalni

adȉpsija *ž pat.* pomanjkanje osjeta žeđi (kod nekih duševnih bolesti)
✧ A-[1] + *grč.* dípsa: žeđ

adírati (što, što čemu) *dv.* ⟨*prez.* àdīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dodati/dodavati ili pribrojiti/pribrajati jedan broj drugome; zbrajati, zbrojiti, priračunati, sumirati // **ȁditīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji treba dodati, pribrojiti; **aditívi** *m mn* ⟨N adìtīv, G aditíva⟩ sredstva koja se pridodaju raznim industrijskim proizvodima radi poboljšanja kvalitete (npr. konzervansi, boje); dodaci; **aditívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *mat.* svojstvo određenih matematičkih elemenata da se mogu zbrajati; zbrojivost
✧ *njem.* addieren ← *lat.* addere ≃ additivus: dodatni

adíti *m fil.* u indijskoj filozofiji označava neograničenost i materiju
✧ *skr.* Aditī: božica slobode, nesputanost

adȉtōn *m* ⟨G aditóna⟩ *rel. arhit.* mjesto u drevnim hramovima i proročištima u koje nije smio ući nitko osim posvećenih osoba; svetište, *usp.* abaton
✧ *grč.* ádyton

adjàcent *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *pravn.* onaj koji ima posjed u blizini ili uz drugoga; susjed, međaš, međašnik
✧ *lat.* adiacens: koji je blizu ← adiacere: pridružiti

adjèkcija (Ø, čega) *ž* **1.** uvećanje čega u odnosu na već postojeću masu, volumen ili broj; dodavanje, dometanje **2.** *ekon.* povećanje ponuđene svote novca
✧ *lat.* adiectio

ȁdjektīv *m gram.*, *v.* pridjev // **ȁdjektīvnī** *prid.* koji se odnosi na adjektiv, koji ima svojstva adjektiva [~ *oblik*]; **adjektivizácija** *ž lingv.* morfološko-sintaktički način tvorbe konverzijom drugih riječi u pridjeve; popridjevljenje [*ugroziti – ugrožen*]
✧ *lat.* adiectivum ← adiectus: dodan, pripojen

adjudikácija (∅, čega) *ž pravn.* dosuda (reparacija teritorija i sl.), presuda u čiju korist, na temelju ugovora; dodjela, doznačenje // **adjudicírati** (∅, što) *dv.* ⟨*prez.* adjudìcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ vršiti/izvršiti adjudikaciju
✧ *lat.* adiudicatio ≃ adiudicare ≃ AD- + iudicare: suditi

adjulóna *ž glazb.* naziv za više brazilskih narodnih puhačkih instrumenata (vrsta trombona, vrsta frule i sl.)
✧ *port.*

adjùnkcija *ž* dodavanje, prilaganje (o stvarima, mjerama čega) // **àdjunkt** (**adjùnkt**) *m* ⟨G *mn* -kātā/àdjūnktā⟩ *zast.* pristav, pomoćni činovnik
✧ *lat.* adiunctio ≃ adiunctus: koji je pridružen

adjurácija *ž pravn.* polaganje zakletve, prisega
✧ *lat.* adiuratio

adjustáža *ž rij. razg.* uređivanje vanjštine, dotjerivanje osobe prije izlaska // **adjùstēr** *m* ⟨G adjustéra⟩ (+ *potenc.*) onaj koji adjustira; **adjustírati** (**ađustírati**) (što, se) *dv.* ⟨*prez.* adjùstīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što) opremiti/opremati [~ *robu*] **2.** (što) ispraviti/ispravljati, popraviti, prilagoditi, baždariti **3.** (se) urediti se/uređivati se, dotjerati se
✧ *njem.* adjustieren: prilagoditi ≃ AD- + *lat.* iustus: pravedan, ispravan

adjútum *m* pomoć, pripomoć (u naravi); adjuvat, potpora, doplatak, plaća // **àdjūtor** *m* onaj koji pomaže (npr. u crkvenim službama); adjuvant; **àdjutorica** *ž*, *v.* adjutor; **adjùvant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** *v.* adjutor **2. a.** ono što pomaže da se poboljšaju svojstva čega drugoga (o nekim materijalima, spojevima i sl.) **b.** onaj koji pomaže djelovanje drugoga (o lijekovima i sl.); **adjùvantica** *ž*, *v.* adjuvant; **àdjuvantičin** *prid.* koji pripada adjuvantici; **àdjuvantov** *prid.* koji pripada adjuvantu; **adjùvāt** *m* ⟨G adjuváta⟩, *v.* adjutum
✧ *lat.* adiutum ← adiuvare: pripomoći ≃ AD- + iuvare: pomoći

ad kalendas graecas (*izg.* àd kalèndas grêkas) na sveto Nigdarjevo, na svetog Nikada, tj. nikada jer tog sveca nema; u nedogled, na neodređeno vrijeme
✧ *lat.*

adlátus *m* **1.** *pov.* pomoćnik, savjetnik, pobočnik, pouzdanik [*civilni* ~] **2.** *pren. pejor.* onaj koji podržava stavove nekog moćnijeg; slugan, poslušnik
✧ AD- + *lat.* latus: bok

ad legendum (*izg.* àd legèndum) na čitanje
✧ *lat.*

Adler (*izg.* Àdler) **1. Alfred** (1870–1937), austrijski psihijatar i psiholog; osnovao vlastitu školu individualne psihologije **2. Friedrich** (1879–1960), austrijski fizičar, filozof i političar, teoretičar »austromarksizma« **3. Guido** (1855–1941), austrijski muzikolog; jedan od pionira moderne europske muzikologije (*Stil u glazbi*, *Metoda povijesti glazbe*) **4. Max** (1873–1937), austrijski filozof i sociolog (*Kant i marksizam*) **5. Viktor** (1852–1918), osnivač i dugogodišnji vođa austrijske socijaldemokratske stranke // **adlerìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* učenje A. Adlera, tzv. individualna psihologija

ad libitum (*izg.* àd lìbitum) *pril.* **1.** po volji, slobodno **2.** *glazb.* oznaka da neki dijelovi ili stavci mogu izostati, da je izbor instrumenata (ili tempa) slobodan
✧ *lat.*

ad litteram (*izg.* àd lìteram) *pril.* doslovno, od riječi do riječi, bukvalno [*citirati Krležu* ~]; ad verbum
✧ *lat.*

ad locum (*izg.* àd lȍkum) *pril.* na mjestu, na licu mjesta [*obaviti očevid/uviđaj* ~]
✧ *lat.*

ad maiorem Dei gloriam (*izg.* àd majórem Dȅi glȏriam) na što veću slavu Božju, geslo isusovačkog reda
✧ *krat.*, *lat.* A. M. D. G.

administrácija *ž* **1. a.** skup organizacija u kojima ljudi kao svoje stalno zanimanje obavljaju društvene, upravne i sl. poslove **b.** upravna i izvršna vlast; uprava, ob. u demokratskim zemljama [*američka* ~] **c.** ukupna aktivnost države u izvršavanju njezine ustavne funkcije, uključujući djelovanje zakonodavnih, sudskih i izvršnih tijela; vlast [*državna* ~] **2. a.** uredski poslovi, poslovi koji se obavljaju u neproizvodnom dijelu poduzeća **b.** dio poduzeća u kojem se obavljaju takvi poslovi // **administrácijskī** *prid.* koji se odnosi na administraciju; **administratíva** *ž* **1.** ukupnost administrativnog ustroja **2.** *pejor.* pisarska služba, činovnički stalež, činovništvo; **admini-**

stratívac *m* ⟨G -vca, N *mn* -vci, G administràtīvācā⟩ *razg.* onaj koji vodi administrativne poslove, koji radi u administraciji (ob. za razliku od radnika u proizvodnji); **ȁdministratīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva administrative △ *~na zabrana* ukidanje nekih prava, zabrana nekih aktivnosti; nije ozakonjena, ali je pismeno proglašena; *~ne cijene* cijene koje određuju organi javne vlasti; *~no upravljanje* oblik organiziranja i funkcioniranja koji planira i usmjerava državni administrativni aparat; **administratívčev** *prid.* koji pripada administrativcu; **administràtīvka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* administrativac; **ȁdministratīvno** *pril.* na administrativan način, putem administracije; **adminìstrātor (administrátor)** *m* **1.** osoba koja u uredskom ili uredovnom smislu čime upravlja; izvršni upravitelj, nadzornik **2.** upravitelj biskupije ili opatije, kada nema biskupa ili opata △ ***administrator apostolicus*** (*izg.* administrátor apostòlikus) svećenik kojega papa u iznimnim slučajevima postavlja da upravlja dijecezom; **adminìstratorica (administràtīvka)** *ž, v.* administrator; **adminìstratoričin** *prid.* koji pripada administratorici; **adminìstrātorov** *prid.* koji pripada administratoru; **administrírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* adminìstrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ provesti/provoditi administraciju, djelovati putem administracije

✧ *lat.* administratio

admìrāl[1] *m* ⟨G admirála⟩ *vojn.* najviši čin u ratnoj mornarici, odgovara činu generala u kopnenoj vojsci // **admiràlica** *ž, v.* admiral[1]; **admiralìtēt** *m* ⟨G admiralitéta⟩ **1. a.** u nekim državama vrhovno zapovjedništvo mornarice **b.** službeni skup svih admirala **2.** *pravn.* sud s jurisdikcijom nad slučajevima iz pomorskog prava; **admiralìtētskī** *prid.* koji se odnosi na admiralitet; **admirálov** *prid.* koji pripada admiralu; **admìrālskī** *prid.* koji se odnosi na admirale [*~ brod*] △ *~ stožer vojn.* u većim ratnim mornaricama tijelo vrhovnog zapovijedanja

✧ *arap.* amir al-bahr: zapovjednik mora

admìrāl[2] *m* ⟨G admirála⟩ *zool.* danji leptir (*Pyrameis atlanta*)

✧ *v.* admiral[1]

admirírati (∅, što) *dv.* ⟨*prez.* admìrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ gajiti osjećaje velike ljubavi, (za)diviti se komu ili čemu, biti privržen s oduševljenjem; obožavati, adorirati, *usp.* // **ȁdmirabīlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji izaziva divljenje; divan, krasan, izvrstan, čudesan; **admirácija** *ž* divljenje, čuđenje; obožavanje; **admirácijskī** *prid.* koji se odnosi na admiraciju; **admìrant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *reg.* onaj koji se divi, onaj koji obožava (koga, što); adorant, admirator; **admiràtīv** *m* ⟨G admiratíva⟩ *lingv.* **1.** uporaba pridjeva u pozitivu kako bi se označio najviši stupanj svojstva u uskličnim rečenicama [*Divna stvar!*] **2.** u albanskom jeziku, glagolski način kojim se izražava čuđenje, neočekivanost; **admìrātor** *m, v.* admirant

✧ *lat.* admirari ≃ admirativus: koji izražava čuđenje

admìsija *ž* dozvola za što; dopuštenje // **ȁdmisibīlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se može dopustiti; prihvatljiv, usvojiv, prijemljiv

✧ *lat.* admissio ≃ admittere: pripustiti, prihvatiti, dopustiti

admitàncija *ž fiz.* recipročna vrijednost impedancije (znak Y); povezano s vodljivošću (G) i susceptibilnošću (B) prema relaciji: Y2=G2+B2

✧ AD- + *lat.* mittere: poslati

admonírati (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* admònīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izreći/izricati komu opomenu; opomenuti, ukoriti, upozoriti

✧ *lat.* admonēre

ȁdnāđ *m reg. zast.* **1.** *pov.* vojvoda i niži vojnički starješina **2.** općinski stražar

✧ *mađ.* hadnagy

àdneks *m* ⟨N *mn* -i, G -kāsā/ȁdnēksā⟩ **1.** ono što dopunjuje, ono što čini da nešto postane cjelovito; dodatak, prilog, dopuna, aneks **2.** (*mn*) *anat.* ženski spolni organi uz maternicu (jajnici i jajovodi) // **ȁdnektīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva adneksa, koji dopunjuje △ *~ni odnos gram.* priključni odnos relativno samostalnih, nezavisnih dijelova ili članova sintaktične cjeline

✧ *lat.* adnexum: ono što je pripojeno, privezak

adneksìtis *m pat.* upala jajovoda i jajnika

✧ *lat.* adnexum ← adnectere: spojiti, vezati + -ITIS

ȁdnomināl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *gram.* koji se odnosi na imenice; imeničan [*~ni atribut*; *~ni infinitiv*; *~ni padež*]

✧ AD- + *lat.* nomen: ime

adnotácija *ž* zemljišno-knjižni upis činjenica važnih za pravo vlasnika zemljišta; ubilježba, uknjižba, uknjiženje // **adnòtāta** (**adnotâta**) *sr mn* bilješke, opaske, napomene, primjedbe; **adnotírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* adnòtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** primiti/primati na znanje; zapisati, pribilježiti **2.** (za)pisati sažeto ono što je rečeno ili kao podatak ono što je viđeno; zabilježiti, pribilježiti
✧ *lat.* adnotatio ≃ AD- + notare: bilježiti

ad notam (*izg.* ȁd nȍtam) na znanje, *usp.* adnotacija, adnotata
✧ *lat.*

adolescèncija *ž* životna dob između puberteta i ranog zrelog doba kada dolazi do ubrzanog tjelesnog i emocionalnog razvoja što dovodi do spolne i psihološke zrelosti // **adolèscent** (**adolescȅnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** onaj koji se nalazi u razdoblju adolescencije **2.** *pren.* onaj koji je nezreo; neozbiljan, zaigran; **adolèscentica** *ž*, *v.* adolescent
✧ *lat.* adolescentia ≃ adolescere: dozrijevati

Âdon ili **Âdo** (799–874), franački kroničar, u djelu *Kronika o sedam razdoblja svijeta* dao mnogo podataka o Južnim Slavenima

Ȁdonaj *m rel. pov.* starozavjetna biblijska riječ za obraćanje Bogu, jer se Božje ime Jahve nije smjelo izgovarati
✧ *hebr.* ᵃdhonāy: moj gospodar, moj Gospodin, Gospodar nad Gospodarima

adònej *m* stih od dvije stope (daktil i trohej spondej) u antičkoj metrici // **adònejskī** *prid.*, ob. u: [~ *stih*]
✧ *lat.* (versus) Adoneus, *v.* Adonis

ȁdonis *m zool.* leptir izrazito plave boje; belargus
✧ prema Adonisu, *v.*

Ȁdonis *m* **1.** *mit.* prelijepi kraljević u kojeg se zaljubila Afrodita; nakon njegove smrti izmolila od Zeusa dopuštenje da Adonis bude četiri mjeseca na Zemlji s njom, četiri mjeseca u podzemnom svijetu s Perzefonom, a četiri mjeseca gdje sam poželi **2.** *pren.* rađanje i umiranje prirode

adòpcija *ž pravn.* posvojenje djeteta; usvojenje, adoptacija // **adòpcijskī** *prid.* koji se odnosi na adopciju; **adopciònist** *m rel. pov.* sljedbenik adopcionizma; **adopcionìzam** *m* ⟨G -zma⟩ učenje u 8. st. da je Krist kao čovjek tek posinak Božji i da nije božanske naravi; više puta osuđeno kao hereza; **adoptácija** *ž* **1.** adopcija **2.** prihvaćanje, usvajanje tuđeg mišljenja, stava i sl.; **adòptant** (**adoptȁnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji nekoga uzima pod svoju skrb; poočim, pomajka; **adòptantica** *ž*, *v.* adoptant; **adòptāt** *m* ⟨G adoptáta⟩ onaj koji je posvojen; posvojče (posinak/pokćerka); **adoptírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* adòptīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* adòptīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (koga) (iz)vršiti adopciju; usvojiti/usvajati (dijete), posvojiti/posvajati, posiniti/pokćeriti **2.** (što) *pren.* prihvatiti, usvojiti tuđe (mišljenje i sl.); **ȁdoptīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je priskrbljen, dobiven adopcijom [*~ni roditelji*] △ ***~ni oblici*** *lingv.* dijalektne varijante riječi koje su nastale na temelju analogije s tzv. urbanim riječima
✧ *lat.* adoptio ≃ adoptare: usvojiti

adorácija *ž* **1.** *pov.* u Rimskom Carstvu (kraj 3. st.) ceremonija u kojoj podanik klečeći ljubi rub careva plašta **2.** *pov. umj.* **a.** u antičkim prikazima klanjanje božanstvu, vladaru ili heroju **b.** u ikonografiji, poklonstvo pastira ili Triju Kraljeva Isusu **3.** *kršć.* u liturgiji, ritualno klanjanje, klečanje; vanjski znak poštovanja isključivo prema Bogu **4.** obožavanje, klanjanje, vrlo veliko štovanje // **adorácījskī** *prid.* koji se odnosi na adoraciju; **adòrant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji obožava koga ili što, onaj koji se klanja; štovatelj, poklonik, admirant; **adòrantica** *ž*, *v.* adorant; **adòrati** *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. rad.* adòrao⟩ *reg.*, *v.* adorirati; **adòrātor** *m* onaj koji javno hvali i iznosi najbolja svojstva koga ili čega, onaj koji jako i neumjereno hvali koga ili što; hvalitelj; **adòrātorica** *ž*, *v.* adorator; **adorírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* adòrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ obožavati, štovati; adorati
✧ *lat.* adoratio: klanjanje, poklonstvo ≃ adorare: obožavati

Adorno (*izg.* Àdorno), **Theodor** (1903–1969), njemački filozof, sociolog i glazbeni teoretičar, u emigraciji u SAD-u za vrijeme nacizma, od 1949. opet u Njemačkoj (frankfurtska škola)

ad personam (*izg.* ȁd persónam) **1.** samo za jednu osobu **2.** samo za dotični slučaj
✧ *lat.*

adpozícija *ž gram.* vrsta riječi koja dolazi prije ili poslije imenice na koju se odnosi, prepozicija ili postpozicija; prijedlog ili poslijelog
✧ *lat.* adpositio

ad publicandum (*izg.* ȁd publikàndum) za objelodanjenje, proglašenje; radi puštanja u javnost
✧ *lat.*

àdrapovac *m* ⟨G -vca, N *mn* -vci⟩ *pejor. rij. ekspr.* (+ *srp.*) **1.** *pov.* nadimak vojnika iz pričuve u 18. st. **2.** odrpanac, skitnica, probisvijet // **àdrapovačkī** *prid.* koji se odnosi na adrapovac
✧ *njem.* Haderlump

ad referendum (*izg.* ȁd referèndum) **1.** do ponovnog obraćanja, do prihvaćanja **2.** *dipl.* potpisivanje nekog akta ili ugovora koji naknadno još mora dobiti suglasnost ili potvrdu vlade, parlamenta itd. jedne od strana da bi stupio na snagu
✧ *lat.*

ad rem (*izg.* ȁd rȅm) *pril.* na stvar, na problem, u kontekstu: što je važno, bitno za temu koja se raspravlja; primjereno (u nekim situacijama, *opr.* ad hominem) [*govorim ~, a ne ad hominem*]
✧ *lat.*: u vezi sa stvari

adrenàlīn *m* ⟨G adrenalína⟩ *fiziol.* hormon srži nadbubrežne žlijezde ($C_{19}H_{13}O_3N$); kao lijek sužava krvne žile i povisuje krvni tlak; epinefrin // **adrenalinèmija** *ž pat.* prisutnost adrenalina u krvi; **adrenàlīnskī** *prid.* koji se sastoji od adrenalina, koji ima adrenalin kao bitan sastavni dio
✧ AD- + *lat.* renalis: bubrežni + -IN

adrenokòrteks *m anat.* kora nadbubrežne žlijezde // **adrenokòrtikāl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩, ob. u: [*~ni hormoni*]
✧ AD- + *lat.* ren: bubreg + cortex: kora

adrès|a *ž* ⟨G *mn* adrésā⟩ **1.** ime primatelja na pošiljci s točnim određenjem mjesta življenja [*dati svoju ~u; napisati ~u*] **2.** mjesto na kojem fizička ili pravna osoba živi ili radi [*~a stana; ~a ureda*] **3.** *inform.* broj ćelije u spremištu podataka koji određuje smještaj podatka u memoriji računala **4.** *pol. pravn.* zajednički, po strogim pravilima oblikovan dopis kojim više potpisnika upućuje prijedloge, želje i sl. visokom organu vlasti ili vladaru [*uputiti ~u*] // **adrèsant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji šalje pismo, pošiljku ili poruku; pošiljatelj; **adrèsār** *m* ⟨G adresára⟩ **1.** notes predviđen za unošenje adresa **2.** abecedni popis adresa **3.** obrađena knjiga s popisom adresa; imenik; **adrèsāt** *m* ⟨G adresáta⟩ onaj komu je upravljeno pismo, pošiljka ili poruka; naslovnik, primatelj; **adresíra|ti** *dv.* ⟨*prez.* adrèsīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što) uputiti/upućivati pošiljku na određenu adresu, (na)pisati adresu na pošiljku; nasloviti **2.** (što komu) *pren.* namijeniti/namjenjivati, uputiti [*uvrede su njemu bile ~ne*]
✧ *fr.* adresse

àdrfato *m zast.* zadužbina za koju se dobivala hrana u manastiru // **àdrfator** *m* onaj koji prilaže adrfato

Àdrija *ž, v.* Jadran // **àdrija** *ž* specijalna tkanina tamnomodre boje, izrađena u dijagonalnom rips vezu, s efektom veza u osnovi ili potki; **ȁdrijānskī (adrìjatskī)** *prid. arh.* koji se odnosi na Jadran, koji pripada Jadranu [*Adrianskoga mora sirena*]
◆ **Ȁdrijān** m. os. ime; **Adrijàna (Adriàna)** ž. os. ime (mlađega postanja ≃ *tal.* Adriano ← *lat.* (H)adrianus)
✧ *tal.* Adria, naziv za Jadransko more ← Hadria: talijanski grad (osnovao ga rimski imperator Hadrijan), nekad uz obalu, po njemu naziv Mare (H)adriaticum

adskrìpcija *ž* pismeni dodatak; pripis // **adskribírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* adskrìbīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *rij.* (na)činiti adskripciju; pripisati; **àdskriptor** *m* onaj koji zajedno s drugim potpisuje službeni akt, dokument, dopis i sl.; supotpisnik
✧ *lat.* adscriptio ≃ *lat.* adscribere ≃ AD- + scribere: pisati

ADSL *krat. tehn.* naziv za brzu, digitalnu vezu s internetom
✧ *engl.* **A**symmetric **Di**gital **S**ubscriber **Li**ne

adsorbírati (što) *dv.* ⟨*prez.* adsòrbīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ primiti/primati u sebe, upiti/upijati, usisati/usisavati, uvući/uvlačiti // **adsorbabílnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo neke tvari da adsorbira drugu; **adsòrbāt** *m* ⟨G adsorbáta⟩ tijelo podložno adsorpciji; **adsòrbent** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ tijelo koje vrši adsorpciju, onaj koji adsorbira; **adsòrpcija** *ž fiz.* formiranje plinovitog, tekućeg ili krutog sloja na površini krutog tijela, ili rjeđe na površini tekućine; **adsòrpcījskī** *prid.* koji pripada, koji se odnosi na adsorpciju
✧ AD- + *lat.* sorbere: srkati, gutati

àdstrāt *m* ⟨G adstráta⟩ *lingv.* susjedni jezik koji utječe na neki drugi jezik
✧ *lat.* adstratum ≃ AD- + *v.* (sup)strat

adstrìkcija *ž* postavljanje granica čemu; stezanje, sužavanje, ograničavanje, začepljenje // **adstringéncije** *ž mn, v.* adstringenti; **adstrìngentan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji ima svojstva adstringenta; **adstrìngenti** *m mn* ⟨G *mn* -nātā⟩ *farm.* sredstva za stezanje tkiva, za zgrušavanje krvi (tanin, stipsa); adstringencije; **adstringírati** (što, se) *dv.* ⟨*prez.* adstrìngīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ gusto se stisnuti/stiskati u česticama, postati manji u mjeri; stezati, sužavati, skupljati, zatvarati

✧ *lat.* adstrictio ≃ adstringere: stezati

adùkcija *ž* **1.** dovođenje, privođenje, privlačenje **2.** *anat.* primicanje ekstremiteta (u odnosu na medijalnu ravninu) u jednom ili više zglobova; rezultat rada aduktora **3.** *pravn.* iznošenje dokaza, citiranje razloga u sudskom postupku // **aducírati** *dv.* ⟨*prez.* adùcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (∅) *fiz.* dovesti/dovoditi do čega **2.** (što) privesti/privoditi, privući/privlačiti neku tvar ili tijelo; **àduktor** *m anat.* mišić primicač △ ***paraliza ~a*** *pat.* oštećenje inervacije zatvornih pokreta nabora glasnica

✧ *lat.* adductio ≃ *lat.* adducere ≃ AD- + ducere: voditi

adùlār *m* ⟨G adulára⟩ *min.* vrsta kalijskog glinenca; ukrasni kamen

✧ prema prijevoju Mons Adular (današnji St. Gotthard) gdje ga ima u silikatnom kamencu

adùltērij (**adultérij**) *m* preljub // **adùlter** *m* onaj koji se ogriješio o vjernost u braku; preljubnik, brakolomnik

✧ *lat.* adulterium ≃ adulterare: onečistiti

adultìzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* ponašanje odrasle osobe sposobne da se prilagodi okolini, *opr.* infantilizam

✧ *lat.* adultus: odrastao ≃ adolescere: rasti

adumbracionìzam *m* ⟨G -zma⟩ *ekon.* poimanje prema kojem sve velike klasične teorije društva iz 19. st. zasjenjuju sve novije spoznaje u društvu

✧ *lat.* adumbrare: zasjeniti + -IZAM

ad usum (*izg.* ȁd ȗzum) na (za) uporabu, prema običaju △ ~ ***internum*** (*izg.* ~ intèrnum) za unutarnju uporabu; ~ ***omnium*** (*izg.* ~ ȍmnium) svima za uporabu; ~ ***proprium*** (*izg.* ~ prȍprium) za vlastitu uporabu, za sebe

✧ *lat.*

àdūt *m* ⟨G adúta⟩ **1.** najjača boja u kartaškim igrama [*igrati* ~] **2.** *pren.* okolnost, dokaz, sredstvo i sl. koje nekome osigurava prednost ili uspjeh **3.** *sport* u kuglanju, najbliži čunj kuglaču u poziciji na čunjskom postolju, čijim se pogotkom ruši veći broj čunjeva // **àdūtskī** *prid.* koji se odnosi na adut

✧ *fr.* atout

advaíta *ž fil.* u indijskoj filozofiji (Veda) jednakost subjekta i objekta, jedinstvo stvoritelja i stvorenog △ ~ ***vedanta*** *fil.* jedna od škola indijske filozofije

✧ *skr.*: nepodvojenost

ad valorem (*izg.* ȁd valórem) *pril.* prema vrijednosti (o cijeni neke robe, o postupku prema nekoj osobi)

✧ *lat.*

àdvans *m* legura bakra, nikla, željeza i mangana; koristi se kao elektrotehnički otporni materijal

✧ *engl.* advance

advekácija (**advèkcija**) *ž meteor.* horizontalno prenošenje neke meteorološke veličine (npr. temperature, vlage i dr.) samo vjetrom // **àdvektiv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji se odnosi na advekciju △ ***~na magla*** magla koja nastaje advektivnim strujanjem toplijeg i vlažnog zraka iznad hladnije podloge (često vodene površine)

✧ *lat.* advectio ≃ advehere: odnositi, prenositi ≃ AD- + vehere: nositi, donijeti

àdvent *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *kat.* **1.** (Advent) dolazak Kristov na zemlju; Došašće **2.** dio liturgijske godine, posljednja četiri tjedna pred Božić posvećena molitvi i razmatranjima; advenat // **àdvenat** *m reg., v.* advent (**2**); **advèntist** *m* član kršćanske Adventističke crkve, onaj koji je kršten u Adventističkoj crkvi; subotar △ ***~i sedmoga dana*** *kršć.* jedna od denominacija Adventističke crkve, izdvojili se u 19. st.; **advèntistica** (**advèntistkinja**) *ž, v.* adventist; **advèntističin** *prid.* koji pripada adventistici; **adventìstičk|ī** *prid.* koji se odnosi na advent i adventiste △ ***~a crkva*** *kršć.* crkva koja promiče učenje da je drugi dolazak Isusov (Advent) neminovan, svetkuje subotu; **ȁdventīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je nastao slučajem; neočekivan, neplaniran, pridošli △ ***~ne biljke*** *bot.* biljke što ih je čovjek (namjerno ili slučajno) prenio izvan njihove prirodne sredine; **adventìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *rel.* učenje i način života posebno vezan uz Advent (**1**); **àdvent-**

skī *prid.* koji se odnosi na Advent (advent)

✧ *lat.* adventivus: pridošao ≃ adventus: dolazak ≃ AD- + venire: doći

àdverb *m* ⟨G *mn* -ērbā⟩ *gram.*, *v.* prilog² // **ȁdverbāl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji ima svojstva adverba, koji se ponaša kao adverb △ ***~na čestica*** *gram.* čestica koja stoji uz glagol; ***~na upotreba*** *gram.* upotreba riječi uz glagol; **àdverban** *prid.* ⟨*odr.* -bnī⟩ koji se odnosi na adverb; priložni; **adverbìjāl** *m* ⟨G adverbijála⟩ *gram.* priložna oznaka ili odredba; **ȁdverbijālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi na adverbijal; **adverbijalizácija** *ž gram.* prijelaz riječi iz koje druge gramatičke kategorije u kategoriju priloga; popriloženje; **adverbijálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ ono što je svojstveno prilogu; priložnost

✧ *lat.* adverbium ≃ AD- + verb(um): riječ, glagol

ad verbum (*izg.* ad vèrbum) *pril.*, *v.* ad litteram

✧ *lat.*

ȁdverzatīvan *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji smislom proturječi komu ili čemu; po smislu suprotan, protivan, obrnut, oprečan // **ȁdverzīv** *m gram.* padež riječi, izražava cilj prema kojemu je upravljeno neko kretanje

✧ *lat.* adversativus ← adversus: nasuprot

ad vivum (*izg.* ȁd vȋvum) *pril. term.* u likovnim umjetnostima, crtati, slikati ili modelirati prema prirodi, prema živom biću (modelu)

✧ *lat.*: prema živom

advocatus (*izg.* advokátus) *m reg. zast.* advokat △ ***~ Dei*** (*izg.* ~ Dèi) osoba koja u Rimokatoličkoj crkvi opovrgava prigovore; ***~ diaboli*** (*izg.* ~ diàboli: đavlov odvjetnik) **1.** onaj koji iznosi razloge protiv kanonizacije ili beatifikacije **2.** *pren.* onaj koji u najboljoj namjeri zastupa stavove što sugovorniku nisu po volji, što mu ne ide u prilog (ob. u znanstvenoj, intelektualnoj diskusiji), kako bi onaj drugi mogao upotpuniti podatke, argumentaciju i sl.

✧ *lat.*

ad vocem (*izg.* ȁd vôcem) kod te riječi, na riječ; što se tiče čega

✧ *lat.*

advòkāt *m* ⟨G advokáta⟩ **1.** *pravn.* branitelj okrivljenog u kaznenom postupku, zastupnik stranke u parničnom postupku; odvjetnik **2.** *razg. iron.* branitelj u kakvoj prepirci // **advocírati** *dv.* ⟨*prez.* advòcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (∅) *arh. knjiš.* baviti se advokaturom, biti po zanimanju advokat **2.** (koga, komu) *razg. pejor.* založiti/zalagati se za koga, nastupiti/nastupati kao čiji zaštitnik ili zastupnik čijih mišljenja ili interesa; **advokàtica** (**advokàtkinja**) *ž*, *v.* advokat; **advokàtičin** *prid.* koji pripada advokatici; **advòkātskī** *prid.* koji se odnosi na advokate; **advòkātski** *pril.* kao advokat, na način advokata; **advokátstvo** *sr*, *v.* advokatura; **advokatúr|a** *ž* **1.** zvanje i poziv advokata, advokatski posao; odvjetništvo, advokatstvo **2.** odvjetnički ured [*otvoriti ~u*]

✧ *lat.* advocatus ≃ advocare: prizvati, zvati u pomoć

ad votandum (*izg.* ȁd votàndum) na glasovanje

✧ *lat.*

Ady (*izg.* Âdi), **Endre** (1877–1919), mađarski književnik, začetnik moderne mađarske lirike, najutjecajniji mađarski pjesnik 20. st.

adzùki *m*, *v.* azuki

Ȁdžam *m geogr. zast.*, *v.* Perzija // **Adžàmlija** *m* (**Ȁdžāmkinja** *ž*) ⟨N *mn* Adžàmlije⟩ **1.** *zast.*, *v.* Perzijanac **2.** *reg.* neiskusan čovjek, početnik, novi u poslu ili u vojsci, onaj koji je još »zelen«; žutokljunac, novajlija **3.** (hadžamija) došljak, stranac **4.** neizvježban konj; **adžàmījskī** *prid.* koji se odnosi na Adžamije; **adžamìluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* neiskustvo, neupućenost, početništvo; **àdžāmkinja** *ž reg.* perzijska sablja, sablja perzijske izrade; **àdžamsk|ī** *prid. reg. zast.* perzijski △ ***~a književnost*** književnost nearapske tradicije pisana arapskim jezikom, alhamijado književnost

✧ *tur.* acemi ← *arap.* ʿağämiyy; *tur.* Acem: Perzijanac, Perzija ← *arap.* ʿağäm

àdžami-òglan *m reg. pov.* ob. kršćanski mladić uzet iz osvojene zemlje u odgoj za budućeg janjičara; džamoglan

✧ *tur.* acami oğlan ← acami: adžamija + oğlan: dječak

Adžámovci *m mn* naselje (u blizini Nove Gradiške), 658 stan. // **adžámovačkī** *prid.* koji se odnosi na Adžamovce i Adžamovčane; **Adžámovčanin** *m* (**Adžámovčānka** *ž*) ⟨N *mn* Adžámovčani⟩ stanovnik Adžamovaca

àdžija *ž reg.* osjećaj tjelesne ili duševne patnje; bol, gorčina

◆ *v.* hadžija

✧ *tur.* acı ← acımak: boljeti

Àdžija, Božidar (1890–1941), hrv. politički publicist, urednik ljevičarskih časopisa; strijeljan kao talac u prvom valu ustaškog terora u NDH

ádžo *m* ⟨G -ē⟩ *hip.* **1. a.** starac, djed **b.** amidža, striko **2.** hadžija
✧ *v.* hadž, hadžija

ađustírati *dv.*, *v.* adjustirati

ađùtant (ađutȁnt) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** onaj koji je dodijeljen visokom časniku neke vojske ili visokom službeniku; pobočnik **2.** viši administrativac u vojsci, ob. član visokog zapovjedništva // **ađùtantskī** *prid.* koji se odnosi na ađutanta; **ađutántstvo** *sr*, *v.* ađutantura; **ađutantúra** *ž vojn. pov.* ured u vojsci u kojem rade ađutanti visokih zapovjednika; ađutantstvo
✧ *lat.* adiutans: koji je od pomoći ← adiuvare: pomoći

àēd *m* ⟨G aéda, N *mn* aédi⟩ *pov.* u antičkih Grka pjevač junačkih pjesama; pjesnik
✧ *grč.* aoidós

aékati *nesvrš.* ⟨*prez.* àečēm⟩ tjerati volove vičući ae!
✧ *ekspr.*

Aelfric (*izg.* Èlfrik) (zvan Grammaticus) (955–1020), anglosaksonski pisac crkvenih propovijedi koje se uvrštavaju među najbolja djela staroengleske književnosti

Aemona (*izg.* Emóna) *ž ant.* ime za Ljubljanu, *v.*

Aenona (*izg.* Enóna) *ž ant.* ime za Nin, *v.*

aeolíne *m glazb. zast.* **1.** usna harmonika **2.** *v.* aeolodion // **aeolodìōn** *m* ⟨G aeolodióna⟩ *glazb.* instrument nalik na harmonij, s tipkama, mijehom i sviralama, konstruiran 1800. u Hamburgu; aeoline
✧ *konstr.* prema *grč.* Aíolos: Eol, grčki bog vjetrova

AER-, AERO- kao prvi dio riječi znači da se cjelina riječi odnosi na zrak ili atmosferu, odnosno na kretanje, plovidbu zrakom; zrako-, plino- [*aeroban*; *aeronautika*]
✧ *lat.* aer: zrak ← *grč.* aḗr

ȁer¹ *m knjiš. rij. neob.* zrak kao slobodan prostor iznad tla; uzduh, arija // **aerácija** *ž* **1.** postupak izlaganja svježem zraku; zračenje, provjetravanje [~ *organizma*] **2.** postupak uvođenja zraka u biološke filtere za čišćenje voda tekućica **3.** *fiziol.* oksidacija venozne krvi u plućima; **àerārij (aerârij)** *m* terasa za zračne kupke; **aerifikácija** (∅, čega) *ž fiz.* prijelaz tekućih i krutih tvari u plinovito stanje; **aerírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* àerīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izložiti/izlagati svježem zraku; zračiti, provjetravati
✧ *grč.* aḗr: zrak

ȁer² *m pravosl.* bogato izvezena tkanina, služi kao prekrivač trpeze za vrijeme liturgije u Pravoslavnoj crkvi

àerenhim *m* **1.** *bot.* temeljno tkivo u biljaka, najčešće celuloznih stijenki **2.** glavni funkcijski dio organa; parenhim
✧ *nlat.* aerenchyma ≃ AER- + *grč.* énchyma: ulijevanje

aeroakrofòbija *ž pat.* strah od otvorenih visokih mjesta
✧ AERO- + *v.* akrofobija

aeroautomòbīl *m* ⟨G aeroautomobíla⟩ *tehn.* malen avion koji se preklapanjem i uvlačenjem krila pretvara u automobil
✧ AERO- + *v.* automobil

aeróba *ž* vrsta američke rakete; dala prve fotografske podatke o izgledu Zemlje
✧ *engl.* tvorničko ime proizvoda®

aerobalìstika *ž* ⟨D L -ici⟩ proučavanje kretanja bombe bačene iz zraka radi precizne izrade ciljnih sprava i oblika bombe
✧ AERO- + *v.* balista, balistika

aeròbāt *m* ⟨G aerobáta⟩ **1. a.** akrobat na užetu (u cirkusu i sl.) **b.** kaskader u scenama u kojima se mora letjeti kroz zrak **2.** *pren. iron.* onaj koji je spretan preko svake mjere, onaj koji se služi nedopuštenim sredstvima; lisac, liska, (verbalni) ekvilibrist
✧ AERO- + *v.* (akro)bat ← *grč.* baínein: ići

aeróbi *m mn* ⟨N aèrōb, G aeróba⟩ *biol.* organizmi kojima je za život potreban slobodan kisik; aerobeonti // **ȁerōb|an** *prid.* ⟨*odr.* -bnī⟩ *biol.* koji živi ili se pojavljuje samo u prisutnosti kisika [~*na bakterija*], *opr.* anaeroban △ ~***na sposobnost*** *fiziol.* maksimalna mogućnost rada organizma uz kisik; sposobnost podnošenja napora, bez povećane potrošnje kisika i pojačanog primitka; ~***ni kapacitet*** *fiziol.* ukupna količina energije kojom raspolaže organizam za čije je korištenje potreban kisik; **aeròbija** *ž*, *v.* aerobioza; **aerobèonti** *m mn*, *v.* aerobi
✧ AERO- + *v.* (mikro)bi

aerobics *m*, *v.* aerobik

aeròbik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ **1.** vježbe koje sustavno jačaju srčani i dišni sustav **2.** posebne gimnastičke vježbe koje ob. žene izvode uz glazbenu pratnju; aerobika // **aeròbičkī** *prid.*

koji se odnosi na aerobik; **aeròbika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* aerobik
✧ *engl.* aerobic (exercises), aerobics

aerobiològija *ž* znanost koja se bavi proučavanjem mikroorganizama koji žive u zraku (pelud, mikrobi i sl.)
✧ AERO- + *v.* biologija

aerobióza *ž* ukupnost aeroba, zajednica aeroba u povoljnim životnim uvjetima; aerobija
✧ AERO- + -BIOZA

ȁerobōmba *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *rij.* avionska bomba, bomba koja se baca iz zrakoplova; aviobomba
✧ AERO- + *v.* bomba

ȁerobus *m* putnički avion za prijevoz više stotina putnika
✧ AERO- + -BUS

ȁerodin *m tehn.* svako tijelo koje leti, a teže je od zraka (leti uz pomoć aerodinamičkih sila), *opr.* aerostat
✧ AERO- + *v.* din(amo)

aerodinàmika *ž* ⟨D L -ici⟩ *fiz.* dio mehanike, znanost o gibanju i fizikalnim svojstvima zraka i drugih plinova // **aerodinàmičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je u skladu sa zakonima aerodinamike △ ~ ***oblik (linija)*** oblik nekog pokretnog tijela oblikovan tako da otpor zraka bude što manji; **aerodinàmičk|ī** *prid.* koji se odnosi na aerodinamiku, *usp.* aerodinamičan △ ~***a kočnica*** **1.** naprava za ispitivanje snage klipnih motora zrakoplova **2.** uređaj na krilima ili trupu letjelice koji povećanjem otpora smanjuje brzinu pri slijetanju; ~***a vaga*** uređaj za mjerenje aerodinamičkih sila i momenata; ~***i tunel*** uređaj za ispitivanje aerodinamičkih svojstava tijela kad se ono nalazi u struji fluida; ~***o ispitivanje*** eksperimentalno određivanje ponašanja nekog tijela u zračnoj struji
✧ AERO- + *v.* dinamičan, dinamika

aerodistòrzija *ž tehn.* izobličenje koje se događa na tijelu aviona u letu i u vrijeme postizanja najvećih brzina
✧ AERO- + *v.* distorzija

aeròdrom *m term.* mjesto uređeno za slijetanje, uzlijetanje i servisiranje aviona; zračna luka [*sletjeti na* ~; *uzletjeti s* ~*a*] // **aeròdromsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aerodrom [~*a služba*]
✧ AERO- + -DROM

aerodùktor *m tehn.* sprava, uređaj, cijev itd. koja služi dovođenju zraka (u prostoriju, dio stroja, nekog uređaja, postrojenja itd.); dovodnik zraka, zrakovod
✧ AERO- + *lat.* ductor: vodič

aeroelasticìtēt *m* ⟨G aeroelasticitéta⟩ ponašanje materijala pod utjecajem aerodistorzije, ugibanje pod djelovanjem pritiska zraka
✧ AERO- + *v.* elastičan, elasticitet

aeroelektràna *ž* ⟨G *mn* aeroelektrānā⟩ električna centrala s pogonom na vjetar
✧ AERO- + *v.* elektrika, elektrana

aeroembòlija *ž pat.* opstrukcija (začepljenje) krvne žile mjehurićima zraka ili plina
✧ AERO- + *v.* embolija

aerofàgija *ž fiziol.* prekomjerno gutanje zraka pri jelu
✧ AERO- + -FAGIJA

aerofìltar (**aerofìlter**) *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* filtar kroz koji se propuštaju tekuće vode radi aeracije
✧ AERO- + *v.* filtar

aeròfīt *m* ⟨G aerofíta⟩ *bot.* biljka koja živi na drugim biljkama, a nije nametnik, *usp.* epifiti
✧ AERO- + -FIT

aerofòbij|a *ž psih.* poseban osjećaj jake odbojnosti ili bolesnog straha od zraka, osobito od propuha [*patiti od* ~*e*] // **aerofȍbījskī** *prid.* koji se odnosi na aerofobiju
✧ AERO- + -FOBIJA

ȁerofōn *m tehn.* svaki uređaj koji prenosi ljudski glas na veliku udaljenost // **ȁerofōnī** *prid.* koji proizvodi zvuk titranjem zračnog stupca (u cijevi) [~ *instrumenti* puhački instrumenti, sirene i sl.]
✧ AERO- + -FON

ȁerofōr *m* **1.** *glazb.* pomoćna naprava kod puhačkih instrumenata **2.** dio ronilačke opreme za reguliranje zraka
✧ AERO- + -FOR

aerofotogràfija *ž* **1.** snimanje iz zraka (aviona, satelita i sl.) **2.** snimka iz zraka; aerosnimka
✧ AERO- + *v.* fotografija

aerofotogramètrija *ž* grana fotogrametrije; zasnovana je na snimanju zemljišta iz zraka (za izradu karata, lociranje arheoloških lokaliteta i sl.)
✧ AERO- + *v.* fotogrametrija

aerofotohidrològija *ž* grana hidrologije; proučava rijeke, jezera, ledenjake služeći se aerofotosnimcima
✧ AERO- + FOTO- + *v.* hidrologija

aerofototaksácija *ž* metoda kojom se iz odgovarajućih aerofotosnimaka utvrđuje vrsta drveća, njihov broj, bonitet i sl.
✧ AERO- + FOTO- + *v.* taksa, taksacija

ȁerogēn *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji dolazi iz zraka, koji se stvara pomoću zraka
✧ AERO- + -GEN

aeroglìser *m tehn.* hoverkraft
✧ AERO- + *v.* glisirati, gliser

ȁerograf *m* **1.** sprava za prskanje boje na obrezani dio knjige **2.** *meteor. zast.* opći naziv za registrirne instrumente za meteorološka mjerenja u slobodnoj atmosferi; aerometeorograf // **aerogràfija** *ž meteor.* opisivanje zraka prema raznim svojstvima fizičke i kemijske prirode; **aerògrafskī** *prid.* koji se odnosi na aerograf i aerografiju
✧ AERO- + -GRAF

ȁerogram *m* **1.** pismo ili pošiljka odaslana zračnim putem **2.** *meteor.* vrsta termodinamičkog dijagrama za određivanje raznih meteoroloških veličina u atmosferskim procesima; aerološki dijagram
✧ AERO- + -GRAM

ȁerokār *m* specijalno vozilo koje se može kretati po zraku i po zemlji
✧ *engl., konstr.* aerocar ≃ AERO- + car: kola

aerokartògraf *m* univerzalni stereoinstrument s optičko-mehaničkom projekcijom za izradu zemljopisnih karata pomoću avionskih snimaka
✧ AERO- + *v.* kartograf

aeroklimatològija *ž meteor.* dio klimatologije koji se bavi proučavanjem statističkih osobina najvećeg dijela atmosfere, tj. do 40–50 km, osim sloja pri tlu
✧ AERO- + *v.* klimatologija

ȁeroklūb *m* ⟨N *mn* -ubovi⟩ **1.** klub u kojem se članovi podučavaju i treniraju u vještini zrakoplovstva **2.** *rij.* državni zrakoplovni savez ili udruženje na razini države
✧ AERO- + *v.* klub

aerokòlij|a *ž term.* prekomjerna prisutnost zraka u crijevima [*patiti od ~e*]
✧ AERO- + *grč.* kólon: crijeva

aerokònvoj *m* zračni konvoj, skup aviona koji prate neki zračni transport radi njegove zaštite
✧ AERO- + *v.* konvoj

ȁerolift *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ dizanje nafte, stlačene vode i dr. iz podzemnih ležišta na površinu pomoću stlačenog tlaka
✧ AERO- + *v.* lift

aerolínija *ž* **1.** zračna pruga (kojom leti zrakoplov) **2.** oblik nekog pokretnog tijela dizajniran tako da otpor zraka pri kretanju bude što manji [*~ bolida*]
✧ AERO- + *v.* linija

aeròlīt *m* ⟨G aerolíta⟩ kameni meteorit
✧ AERO- + -LIT[1]

aerològija *ž meteor.* dio meteorologije koji istražuje pojave i procese u troposferi i stratosferi, osim sloja zraka neposredno uz tlo // **aeròlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ *meteor.* stručnjak za aerologiju; **aeorològ|ī** *prid.* koji se odnosi na aerologiju i aerologe [*~i dijagram*] △ *~**a postaja*** *ž meteor.* meteorološka postaja na kojoj se operativno i za istraživačke svrhe provode visinska mjerenja u atmosferi radiosondama i drugim uređajima
✧ AERO- + -LOGIJA

aeromagnetomètrija *ž min.* istraživanje sastava tla i ruda iz zraka
✧ AERO- + *v.* magnetometar, magnetometrija

aeromakètār *m* ⟨G aeromaketára⟩, *v.* aeromodelar
✧ AERO- + *v.* maketa

aeromedicína *ž med.* proučavanje i liječenje zdravstvenih poremećaja koji su posljedica letova
✧ AERO- + *v.* medicina

aeromehànika *ž* ⟨D L -ici⟩ *fiz.* dio mehanike, proučava aerodinamiku i aerostatiku plinova // **aeromehàničar** *m* onaj koji servisira zrakoplove, *usp.* automehaničar; **aeromehàničarev** (**aeromehàničarov**) *prid.* koji pripada aeromehaničaru; **aeromehàničarka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* aeromehaničar; **aeromehàničarskī** *prid.* koji se odnosi na aeromehaničare
✧ AERO- + *v.* mehanički, mehanika

ȁerometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *fiz.* uređaj za mjerenje gustoće i težine plinova
✧ AERO- + -METAR

ȁeromiting *m* ⟨N *mn* ȁeromitinzi⟩ javna priredba s vježbama i natjecanjima te ekshibicijama letjelica, natjecatelja i modela
✧ AERO- + *v.* miting

aeromodelárstvo *sr* djelatnost aeromodelara, *usp.* modelarstvo // **aeromodèlār** *m* ⟨G aeromodelára⟩ onaj koji izrađuje modele/makete letjelica; aeromaketar, *usp.* modelar
✧ AERO- + *v.* model, modelirati

aeromotòrist *m* stručnjak koji posjeduje znanje o motorima zrakoplova i sl.
✧ AERO- + *v.* motor, motorist

aeronaùtika *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** ukupnost bavljenja i primjene znanja konstruiranja, proizvodnje i tehnike letenja na raznim letjelicama (jedrilice, baloni, sportski i drugi avioni) i u razne svrhe **2.** zrakoplovstvo // **aeronàut** *m* onaj koji se bavi aeronautikom; **aeronaùtičk|ī** *prid.* koji se odnosi na aeronautiku △ *~a bolest* kinetoza izražena kod posade svemirskih letjelica; rezultat je bestežinskoga stanja; **aeronaùtički** *pril.* kao aeronaut, na način aeronauta
✧ *nlat.* aeronautica ← *fr.* aéronautique ≃ AERO- + *v.* nautika

aeronavigácija *ž* vođenje zrakoplova iz jednog mjesta u drugo najpovoljnijim zračnim koridorima; zračna navigacija // **aeronavigácījskī** *prid.* koji se odnosi na aeronavigaciju
✧ AERO- + *v.* navigacija

aeronòmija *ž fiz.* dio meteorologije, istražuje pojave i procese u visokoj atmosferi, tj. iznad 40–50 km, posebno sastav, gibanja i utjecaje zračenja iz svemira
✧ AERO- + -NOMIJA

aerootítis *m med.* promjene na bubnjiću i sluznicama srednjeg uha pri vožnji zrakoplovom zbog nagle promjene tlaka
✧ AERO- + *v.* otitis

aeropàuza *ž meteor.* sloj atmosfere u kojem je gustoća zraka tako mala (obično iznad 20–25 km) da u njemu više ne mogu letjeti avioni, *opr.* aerosfera
✧ AERO- + *v.* pauza

aeropìknik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ sportsko-turistička priredba na kojoj se zrakoplovni program upotpunjuje drugim zabavnim programima, *usp.* aeromiting
✧ AERO- + *v.* piknik

ȁeroplān *m zast.* avion, zrakoplov // **ȁeroplānskī** *prid.* koji se odnosi na aeroplan; **ȁeroplānski** *pril.* na način aeroplana, kao aeroplan
✧ *fr.* aéroplane ≃ AERO- + -PLAN ime je dao francuski kipar i izumitelj J. Pline 1885.

ȁeroplast *m med.* umjetno tkivo kojim se prekriva rana da bi se spriječila infekcija
✧ AERO- + -PLAST

aeropolúcija *ž* onečišćenje zraka iz prirodnih izvora ili čovjekovim djelovanjem
✧ AERO- + *v.* polucija

ȁeroport *m zast.* zračna luka, aerodrom
✧ AERO- + *lat.* portus: luka

aeropròjektor *m* uređaj za izradu topografskih karata pomoću aerofotografija (**2**)
✧ AERO- + *v.* projekcija, projektor

aerorèlī (**aerorelī̏**) *m* ⟨G aerorelíja⟩ *sport* natjecanje sportskih zrakoplovaca u kojem se boduju određeni elementi (brzina, točnost i sl.)
✧ AERO- + *engl.* rally: utrka ← *fr.* rallier: skupiti, okupiti

ȁerosfera *ž meteor.* donji dio atmosfere u kojem je moguće letenje aviona i drugih letjelica
✧ AERO- + -SFERA

ȁeroskop *m zast.* uređaj kojim se mjeri količina prašine u zraku // **aeroskòpija** *ž* u najširem smislu svako proučavanje zraka
✧ AERO- + -SKOP

aeroslikárstvo *sr* reducirani umjetnički program futurizma (1926–1944), slikanje tehničkih senzacija modernog života i doživljavanje letenja
✧ AERO- + *v.* slika, slikarstvo

ȁerosnīmka *ž* ⟨D L -mci⟩, *v.* aerofotografija (**2**)
✧ AERO- + *v.* snimati

ȁerosōl *m* **1.** ukupnost koloidno raspršenih čestica tekućih ili krutih tvari u zraku (npr. magla, dim i sl.) **2.** sredstvo za dezinfekciju, pročišćavanje i osvježavanje zraka // **ȁerosō|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji ima svojstva aerosola (**1**) △ *~na bomba* bomba prostornog djelovanja punjena visokokaloričnim tekućim gorivom
✧ AERO- + *nlat.* (hydro)sol: koloidna otopina

aerosondáža *ž meteor.* općenito, svaka vrsta meteorološkog mjerenja atmosfere iznad prizemnog sloja (radiosondama, balonima, avionima, radarima i dr.)
✧ AERO- + *v.* sonda, sondaža

ȁerostāt *m* **1. a.** letjelica lakša od istisnutog zraka (npr. balon) **b.** *meteor.* balon punjen plinom i opremljen meteorološkim instrumentima **2.** *med.* aparat za inhalaciju // **aerostàtskī** *prid.*, ob. u: [~ *tlak*]
✧ AERO- + -STAT

aerostàtika *ž* ⟨D L -ici⟩ *fiz.* dio aeromehanike; proučava zakone ravnoteže plinova, odnosno zakone ravnoteže tijela u zraku // **aerostàtičkī** *prid.* koji se odnosi na aerostatiku; **aerostàtički** *pril.* kao aerostatika, na način aerostatike
✧ AERO- + -STATIKA

aerotàksi *m* ⟨G -ja⟩ *tehn.* zrakoplov za prijevoz putnika na manje udaljenosti; zračni taksi
✧ AERO- + *v.* taksi

ȁerotank *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ bazen za aeraciju (**2**) tekućih voda
✧ AERO- + *v.* tank

aerotèhnika *ž* ⟨D L -ici⟩ *tehn.* grana tehnike koja rješava probleme letenja aerostata i aerodina // **aerotèhničar** *m* onaj koji se bavi aerotehnikom; **aerotèhničkī** *prid.* koji se odnosi na aerotehniku i aerotehničare
✧ AERO- + *v.* tehnika

aeroteràpija *ž med.* liječenje zrakom, klimom, klimatsko liječenje; zračna kupka // **aeroteràpījskī** *prid.* koji se odnosi na aeroterapiju
✧ AERO- + *v.* terapija

aerotermodinàmika *ž* ⟨D L -ici⟩ *fiz.* grana termodinamike, proučava toplinske probleme letenja pri velikim brzinama
✧ AERO- + *v.* termodinamika

aerotrànsport *m* zračni promet, promet zračnim putem; aviotransport // **aerotrànsportnī** *prid.* koji se odnosi na aerotransport
✧ AERO- + *v.* transport

aerotriangulácija *ž* određivanje položaja terenskih točaka pomoću lanca trokuta što međusobno povezuju te točke pri fotogrametrijskoj izradi karata i planova prema aerofotografijama
✧ AERO- + *v.* triangl, triangulacija

aerotropìzam *m* ⟨G -zma⟩ *bot.* svojstvo biljke da se okreće i oblikuje u rastu prema smjeru strujanja zraka
✧ AERO- + -TROPIZAM

aerotùnēl *m* ⟨G aerotunéla⟩ *tehn.* tunel posebne konstrukcije u kojem se ispituju zrakoplovi i druge letjelice
✧ AERO- + *v.* tunel

aeroturbína *ž* uređaj za pretvaranje energije vjetrova u električnu energiju
✧ AERO- + *v.* turbina

ȁerovlāk *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *tehn.* vlak koji se kreće na zračnom jastuku
✧ AERO- + *v.* vlak

aerozagađénje *sr* prisutnost stranih tvari u atmosferi, oštećuju dišni sustav
✧ AERO- + *v.* zagaditi, zagađenje

aerozáprega *ž* ⟨D L -ezi⟩ *term.* vuča bezmotorne letjelice avionom tegljačem
✧ AERO- + *v.* zaprega

aerugo (*izg.* erúgo) *m pov.* zelenilo oksidiranog bakra
✧ *lat.*

àes *m pov.* u antičkom Rimu **1.** bakar **2.** bakreni novac
✧ *lat.*

AF *fiz.* simbol za audiofrekvenciju

ȁf *m reg.* oprost, oproštenje △ ~ ***učiniti*** oprostiti
✧ *tur.* ← *arap.* ʿafw

ȁfabīlan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je ugodan, prijatan, prihvatljiv po ugođaju i sl. [~ *prostor*]
✧ *lat.* affabilis

afágij|a *ž* **1.** *psih.* odsutnost gladi usprkos manjku hranjivih tvari u organizmu [*patiti od ~e*] **2.** *term.* nemogućnost gutanja hrane
✧ *nlat.* aphagia ≃ A-^{1} + -FAGIJA

afȁkija *ž term.* pomanjkanje leće u području zjenice oka, kao posljedica urođenog poremećaja ili operativnog zahvata odstranjenja leće
✧ *nlat.* aphacia ≃ A-^{1} + *grč.* phakós: leća

àfān *m* ⟨G afána⟩ *reg.* stanje bez svijesti; nesvijest, nesvjestica [*pasti u* ~ onesvijestiti se] // **afȁnati** (∅) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši⟩ *reg.* onesvijestiti se; **afanávati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* afànāvām, *pril. sad.* -ājući, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** padati u nesvijest **2.** *pren.* uzrujavati se
✧ *tal.* affanno: nespokoj, zadihanost; cader in affanno: onesvijestiti se

ȁfare *sr* ⟨G -ta⟩ *reg. pejor.* vrlo ružna, nagrđena osoba; nakaza, rugoba, akrap, jakrep
✧ *tur.* ← ʿafārä

àfāzija (**afázija**) *ž pat.* govorni poremećaj, posljedica disfunkcije jezika uzrokovane oštećenjem središnjeg živčanog sustava // **afȁtič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva afazije [*~ne smetnje*]; **afȁtičār** *m razg.*, *v.* afatik; **afȁtičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* afatičar; **afȁtik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ onaj koji boluje od afazije; afatičar
✧ A-^{1} + -FAZIJA

afèkcija *ž* **1.** *v.* afekt **2.** osjećaj prema drugome ili za drugoga; sklonost, simpatija **3.** *fon.* svaka glasovna promjena izvršena po fonetskom zakonu // **àfekatskī** *prid.* koji se odnosi na afekt; **afèkcijskī** *prid.* koji se odnosi na afekciju; **ȁfekciōz|an** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji ima svojstva afekcije △ ***~na vrijednost*** *term.* vrijednost nekog predmeta za ljubitelja, skupljača ili onoga kojemu znači posebnu uspomenu i sl., *opr.* objektivna, realna tržišna vrijednost; **àfekt** *m* ⟨G *mn* -kātā⟩ *psih.* snažno uzbuđenje praćeno promjenama u optoku krvi, napetosti mišića, izlučivanju žlijezdia itd. (ob. srdžba, bijes) [*pasti u* ~]; afekcija; **ȁfektī-**

v|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je uvjetovan afektima; uzbuđen, uzrujan, osjećajan, čuvstven [*~na psihoza*; *~ni labilitet*; *~ni govor*]; **afektivìtēt** *m* ⟨G afektivitéta⟩ **1.** *psih.* područje afekata **2.** sposobnost izražavanja emocija; **afektívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** sveukupan raspon čuvstvenih doživljaja **2.** svojstvo pojedinca da na sve nove situacije snažno čuvstveno reagira **3.** *sociol.* prevladavajuće čuvstveno raspoloženje u grupi ljudi [*jezična ~*]; **ȁfektuōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ *rij. knjiš.* koji je srdačan; ljubazan, prijazan
✧ *lat.* affectio: djelovanje ← afficere: djelovati

afektácija *ž* usiljeno, neprirodno ponašanje, odsutnost iskrenosti i prirodnosti [*stilistička ~*]; prenemaganje, afektiranost // **afèktīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je neprirodan; usiljen; **afèktīrano** *pril.* na afektiran način; usiljeno [*~ govoriti*]; **afèktiranōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* afektacija; **afektírati** (∅, (s) čime) *dv.* ⟨*prez.* afèktīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ ponašati se usiljeno i neprirodno; prenemagati se
✧ *lat.* affectatio ← affectare: prenemagati se

àfel *m astron.* najveća udaljenost planeta ili kometa od Sunca, *opr.* perihel
✧ APO- + *grč.* hḗlios: sunce

afémija *ž pat.* nemogućnost govora uz razumijevanje tuđeg
✧ *grč.* aphēmía

afér|a *ž* nezgodan ili nepriličan slučaj koji odjekuje u javnosti ili se odigrava pred javnošću; skandal [*izazvati ~u*; *prirediti ~u*; *imati ~u s kim*] // **afèrāš** *m* ⟨G aferáša⟩ onaj koji izaziva afere, koji priređuje afere, koji »živi« od afera; **afèrašica** *ž*, *v.* aferaš; **afèraškī** *prid.* koji se odnosi na aferu; skandalozan
✧ *fr.* affaire ≃ AD- + *lat.* facere: činiti

afèrdsun (**afedèrsun**) *uzv. reg.* u ispričavanju, pardon!, oprostite!, ne zamjerite!
✧ *tur.* affedersin ← *arap.* ʿafw + *tur.* edersin: učinit ćeš; etmek: (u)činiti

afèrentan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji javlja od osjetnog organa prema centru (o živcima, podražajima i sl.), *opr.* eferentan
✧ *lat.* afferens ≃ afferre: donositi

afèreza *ž* **1.** *pravn.* nasilno oduzimanje; otimanje, pljačka, otimačina **2.** *lingv.* **a.** izostavljanje početnog glasa ili sloga u govoru [*Antun-Tuna*; *ovako-vako*] **b.** izostavljanje kratkoga vokala pred dugim vokalom u govoru [*demokrácija-demkracija*]
✧ *grč.* aphaíresis: oduzimanje

afèrim (I) *uzv. reg. ekspr.* bravo!, odlično!, izvrsno!, svaka (ti) čast!, tako je! // **afèrim** (II) *m reg. iron.* pohvala, odobravanje
✧ *tur.* ← *perz.* āferīm: pohvala, aplauz

aféza *m* **1.** *lingv.* gubitak dijela riječi ili skupa riječi u procesu njihove povijesne promjene **2.** *sport pov.* linija starta za trčanje na starogrčkom stadionu (na njoj su postojala udubljenja za što bolji odraz u startu)
✧ *grč.* áphesis

affetto (*izg.* afèto) *pril. glazb.* oznaka za izražajno i slobodno u interpretaciji; čuvstveno, uzbuđeno
✧ *tal.*

affidavit (*izg.* èfidejvit) *m pravn.* pismena izjava data sudu pod zakletvom; afidavit
✧ *engl.* ← *srlat.*: izjavio je pod prisegom

affirmative action (*izg.* èfirmativ èkšn) afirmativna akcija, *v.* afirmativan △

affresco (*izg.* afrèsko) *pril. lik.* slikanje na zidu nanosom boje na svježu žbuku; al fresco
✧ *tal.*

affrettando (*izg.* afretândo) *pril. glazb.* oznaka za tempo; ubrzavajući
✧ *tal.*

affretur (*izg.* afretûr) *m* unajmitelj ili zakupnik tuđeg broda koji ga upotrebljava za plovidbene pothvate
✧ *fr.* affréteur

Afganìstān *m* ⟨G Afganistána⟩ *geogr.* država u sred.Aziji, 652.225 km^2, 22.664.000 stan (1996), glavni grad Kabul // **Afganistánac** (**Àfgan**, **Afgánac**) *m* (**Afganìstānka**, **Àfgānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Afganistánci⟩ *etn.* **1.** *pov.* Paštunac **2.** stanovnik ili državljanin Afganistana; **afganìstānskī** *prid.* koji se odnosi na Afganistan i Afganistance △ ~ ***hrt*** *kinol.* vrsta psa duge dlake, porijeklom iz Afganistana; **àfgānskī** *prid.* koji se odnosi na Afgane (Afganistance) △ ~ ***jezik*** *lingv.* jezik kojim se govori u Afganistanu; afgan, pašto
✧ *perz.* Afghānī: Afganistanac

aficionado (*izg.* afisionâdo) *m* ⟨N *mn* aficionádosi⟩ onaj koji oduševljeno pristaje uza što, ob. navija za koga ili što; navijač, pristaša, zanesenjak

✧ *šp.* aficionar: izazvati ljubav ← afición: sklonost, ljubav

aficírati *dv.* ⟨*prez.* afìcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izazvati/izazivati uzbuđenje; uzbuditi, nadražiti
✧ *lat.* afficere

afidácija *ž pravn.* suglasnost dviju ili više osoba ili dviju strana o uspostavljanju međusobnih odnosa i uređivanju postanka, prestanka i promjena tih odnosa; ugovor, sporazum, nagodba // **afìdāt** *m* ⟨G afidáta⟩ onaj koji je vezan afidacijom, ugovorna strana
✧ *srlat.* affidatio ≃ AD- + *lat.* fides: vjera

afidàvit *m, v.* affidavit

afìjūn *m, v.* afion

afikòmān *m* ⟨G afikomána⟩ *jud.* tijekom Sedera (večera uoči Pesaha, Pashalna večera), komadić macesa koji starješina otkine i sakrije kako bi onaj koji ga nađe bio nagrađen
✧ *jidiš* afikoymen ← *hebr.* ʾaphīqōmān: otkriće

àfiks *m* ⟨N *mn* -i, G -kāsā/àfīksā⟩ *lingv.* zbirni pojam za prefiks, infiks i sufiks; vezani morfem koji ima neku gramatičku ulogu // **afìgīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je pribijen, pričvršćen za što; pripojen; **afigírati** *dv.* ⟨*prez.* afìgīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ pribiti/pribijati, pričvrstiti/pričvršćivati; **afiksácija** *ž gram.* jedan od 3 načina tvorbe riječi (uz slaganje i bezafiksni način tvorbe) dodavanjem afiksa korijenu ili osnovi; **àfiks|an** *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji ima svojstva afiksa [*~ni morfem*]; **ȁfiksatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji se temelji na afiksaciji [*~ni jezici*]
✧ *lat.* affixum: pribijeno, pričvršćeno ≃ AD- + figere: pričvrstiti

afìličan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ *bot.* koji je bez lišća, bezlistan
✧ A-[1] + *grč.* phýlon: list

afilijácija (**afilícija**) *ž* **1.** posvojenje, posinjenje, adopcija **2.** *kat.* primanje u neki samostanski red ili društvo (ob. gdje se na čelu nalazi »otac«) **3.** *ekon.* sporedno, formalno neovisno poduzeće, pripojeno glavnom poduzeću **4.** *lingv.* srodstvo među jezicima koji su se razvili iz zajedničkog prajezika // **afilírati** *dv.* ⟨*prez.* afìlīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (koga) (iz)vršiti afiliciju **2.** (što) *ekon.* pripojiti/pripajati neko poduzeće drugom poduzeću kao podružnicu
✧ *srlat.* affiliatio ≃ AD- + *lat.* filius: sin

afȉn *prid.*, ob. u: △ *~a* ***funkcija realne varijable x*** *mat.* funkcija oblika $y = ax + b$; linearna funkcija; *~a* ***geometrija*** *mat.* dio geometrije koji proučava invarijantna svojstva afinih transformacija; *~a* ***transformacija*** *mat.* preslikavanje euklidske ravnine ili prostora koje čuva svojstvo kolinearnosti, tj. pravce preslikava u pravce, npr. translacija i homotetija
✧ *fr.* afin ≃ *lat.* affinitas: srodnost, podudarnost

afinírati (što) *dv.* ⟨*prez.* afìnīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (u)činiti što čistim; (o)čistiti (ob. od primjesa) [*~ metal*] // **afinácij|a** *ž* čin afiniranja [*obaviti ~u; izvršiti ~u*]; pročišćavanje, oplemenjivanje
✧ *njem.* affinieren ← *fr.* affiner

afinìtēt *m* ⟨G afinitéta⟩ **1.** *razg.* **a.** (za što) privlačnost ili sklonost koju tko osjeća prema nekom predmetu istraživanja, poslu, umjetnosti itd. [*imati/nemati ~a za umjetnost/prema umjetnosti*] **b.** međusobna privlačnost dviju osoba [*osjećati ~* (za koga)]; srodnost **2.** (∅) (+ *potenc.*) *term.* sila privlačenja ili spajanja **3.** (∅) *kem.* **a.** sklonost pojedinih tvari prema ulaženju u određene reakcije [*međusobni ~*] **b.** svojstvo atoma da stvori kemijsku vezu s drugim atomima [*elektronski ~*] **c.** veličina koja opisuje termodinamičku sklonost prema reakciji (negativna reakcijska Gibbsova energija) // **afinìtēt|an** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩, ob. u: △ ***~na kromatografija*** *biol.* metoda razdvajanja bioloških makromolekula na osnovu njihova afiniteta prema određenom prirodnom partneru
✧ *njem.* Affinität ← *fr.* affinité ← *lat.* affinitas: srođivanje putem braka

afìōn *m* ⟨G afióna⟩ **1.** lijek, opojno sredstvo i droga, dobiva se preradom maka; opijum, afijun **2.** *bot.* bijeli mak, *v.* mak △
✧ *tur.* afyon ← *grč.* ópion: opijum

afirmácij|a *ž* **1.** *log.* iskazano potvrđivanje neke tvrdnje, *opr.* negacija **2.** uspjeh, potvrđenost ili potvrđivanje pred javnošću ili pred drugima; postignuće [*postići/steći ~u* afirmirati se] // **afirmácījskī** *prid.* koji se odnosi na afirmaciju; **ȁfirmatīv** *m* **1.** *lingv.* afirmativna riječ ili fraza **2.** *pravn. pol.* strana u nekom razgovoru, debati i sl. koja podržava prethodno izneseni prijedlog; **ȁfirmatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je potvrdan, koji se odnosi na afirmaciju, koji

potvrđuje da je što istina △ ~*an* ***sud*** u logici, potvrdan, jestan sud; ~*na* ***akcija*** (*engl.* affirmative action, *izg.* èfirmativ èkšn) *sociol.* djelovanje koje nastoji stvoriti jednake uvjete za one koji su diskriminirani (za sve rase, za ravnopravnost spolova itd.); ~*na* ***rečenica*** *gram.* rečenica kojom se izriče da nešto jest, jesna rečenica; **ȁfirmatīvno** *pril.* potvrdno, jesno, pozitivno [*misliti* ~]; **afirmatívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je afirmativan ili svojstvo onoga što je afirmativno; **afirmírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* afìrmīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što, koga) pozitivno se izraziti/izražavati, podržati što/podržavati što [~ *prijedlog*] **2.** (se) potvrditi se/potvrđivati se u javnosti, dokazati/dokazivati pred drugima (ispravnim postupkom, radom, djelovanjem i sl.)

✧ *lat.* affirmatio ≃ affirmare: potvrditi ≃ AD- + firmus: čvrst, tvrd

àfiš *m* oglas na javnom mjestu ili u novinama [*dati* ~; *objaviti* ~; *izvjesiti* ~] // **afìša** *ž*, *v.* afiš; **afišírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* afìšīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ objaviti/objavljivati javnosti putem afiša, dati/davati oglas, izvjesiti plakat; oglasiti, plakatirati

✧ *fr.* affiche

àfit *m reg.* najam // **afìtati** (što) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *prid. trp.* ȁfitān, *gl. im.* -ānje⟩ uzeti ili dati u najam; iznajmiti, unajmiti

✧ *tal.* affitto

aflàstōn *m* ⟨G aflastóna⟩ *pov.* ukrasni i konstruktivni element na krmi antičkih brodova

✧ *grč.* áphlaston

aflatoksikóza *ž pat.* otrovanje životinja i čovjeka plijesnivom hranom; uzročnik mikotoksin aflatoksin

✧ prema uzročniku bolesti *nlat.* ← **A**(spergillus) **fla**(vus) + *grč.* toksikós: otrovan + -OZA

aflatoksíni *m mn* ⟨N aflatòksīn, G aflatoksìna⟩ *kem.* spojevi poznati u nekoliko izomera formule $C_{17}H_{10}O_6$, vrlo otrovni i kancerogeni metaboliti plijesni *Aspergillus flavus* koja se razvija na kikirikiju, na orašastim plodovima i na nekim žitaricama

✧ *nlat.* ← A(spergillus) fla(vus) + *v.* toksini

afluírati (∅) *dv.* ⟨*prez.* aflùīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (o)bogatiti se, steći/stjecati

✧ *lat.* affluere: pritjecati

afònija *ž pat.* **1.** gubitak glasa (glas je sveden na šapat) kao posljedica oboljenja organa govora; bezglasnost, (potpuna) promuklost **2.** nesposobnost stvaranja normalnih glasova // **afòničan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ *pat.* koji je bez glasa; bezglasan, (potpuno) promukao, koji je izgubio glas

✧ *nlat.* ← *grč.* ≃ A-¹ + -FONIJA

aforìzam *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ kratak oblik jednostavne i duhovito izrečene teze ili sažete misli, sve češće sa svojstvima paradoksa [*Smak svijeta je blizu, ali ne očekujte previše*]; maksima, sentencija // **afòrist** *m*, *v.* aforističar; **aforìstičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je kratak, jezgrovit; **aforìstičār** *m* onaj koji piše aforizme, književnik kojemu su specijalnost aforizmi; aforist; **aforìstičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* aforističar; **aforìstičk|ī** *prid.* koji se odnosi na aforistiku [~*i stil*; ~*o izražavanje*]; **aforìstičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je aforistično; **aforìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** književna vrsta koja obuhvaća aforizme u užem smislu te aforističko pisanje i tekstove **2.** pisanje aforizama

✧ *grč.* aphorismós ≃ aphorízein: odrediti, razlučiti, definirati

a fortiori (*izg.* â forcióri, ob. fortióri) *pril.* koji se odnosi na jači razlog i sl.; tim više, još više [*pošto smo čuli svjedočenja,* ~ *su argumenti optužbe uvjerljiviji*]

✧ *lat.*

afòtičk|ī *prid.*, ob. u: △ ~*a* ***zona*** područje mora dublje od 200 m

Afránije, Lucije (o.100. pr. Kr.), pisac komedija iz svakodnevnog rimskog života

afrázija *ž pat.* nesposobnost pravilne upotrebe riječi

✧ *lat.* aphrasia ≃ A-¹ + *grč.* phrásis: način govora, govor

afrèsko *pril.*, *v.* affresco

Áfrić, Vjekoslav (1906–1980), hrv. kazališni i filmski glumac, redatelj i pedagog, autor prvog cjelovečernjeg igranog filma u poslijeratnoj FNRJ (*Slavica*, 1947)

àfrik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ **1.** palmina vlakanca kojima se pune strunjače ili ležajevi **2.** *zast.* jugozapadni vjetar; vjetar iz Afrike

✧ *fr.* afrique

Àfrika *ž geogr.* prema veličini drugi kontinent na Zemlji, 30.309.495 km^2, 720.363.000 stan. △ ***Centralna*** ~ *geogr.* sred. dio afričkog kontinenta; ***Crna*** ~ *geogr.* Afrika *J* od Sahare, pretežiti dio stanovništva čine negridi; ***Južna*** ~ *razg.* Južnoafrička Republika; ***supsaharska*** ~ *geogr.* Afrika *J* od saharskog pojasa; ***žarka*** ~ tropski pojas afričkog kontinenta // **àfričk|ī** *prid.* koji se odnosi na Afriku △ ~***a ljubičica*** *bot.* mala istočnoafrička biljka iz porodice *Saintpaulia* s baršunastima lišćem i plavim ili ružičastim cvjetovima (npr. *S. ionantha*); ***Afrički nacionalni kongres*** *pol.* organizacija koja prerasta u stranku, osnovana 1912, bori se za ukidanje apartheida, na vlasti u Južnoj Africi od 1994; **Afrikánac** (**Afrí̧čanin** *neob. rij.*) *m* (**Afrìkānka**, **Àfričānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Afrikánci⟩ stanovnik Afrike; **afrikànist** *m* onaj koji se bavi afrikanistikom; **afrikanìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ ukupnost proučavanja autohtonih kultura, jezika i civilizacije Afrike (ob. u zn. Crne Afrike); **afrikànistkinja** (**afrikànistica**) *ž*, *v.* afrikanist; **afrikanizácija** *ž* proces i posljedica procesa afrikaniziranja; **afrikanìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** ukupnost svojstava Afrike **2. a.** afrička riječ prepoznatljiva u neafričkim jezicima **b.** riječ koja se govori u afričkoj varijanti neafričkog jezika (engleskoga, francuskoga itd.); **afrikanizírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* afrikanìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ načinu života dati/davati autentična i tradicionalna obilježja Afrike, *opr.* europeizirati; **afrìkānka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *žarg.*, *v.* afro-look (**1**); **afrìkānsk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Afriku i Afrikance [~*o siromaštvo*] **2.** *pren.* koji je vrlo zaostao; primitivan

✧ *lat.* Africa, prema narodu Afri, koji je živio u *S* Africi

Afrikáner *m* (**Afrikánerka**, **Afrikánerica** *ž*) ⟨N *mn* Afrikáneri⟩ stanovnik Južnoafričke Republike burskog podrijetla // **afrikaans** (*izg.* àfrikāns) *m lingv.* varijanta nizozemskog jezika kojim govore Buri (jedan od službenih jezika u Južnoafričkoj Republici)

✧ *bur.*

afrikàntrop *m antrop.* fosil čovjekova pretka iz Afrike

✧ *nlat.* Africanthropus ≃ *v.* Afrika + *grč.* ánthrōpos: čovjek, ljudsko biće

afrikáta *ž gram.* fonetski složen konsonant, sliveni suglasnik; nastaje tako da se sastavni elementi artikuliraju kao cjelina na istom mjestu, npr. dž ← d + ž, c ← t + s; slivenik // **àfrikatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva afrikate [~*na artikulacija*]; **afrìkātskī** *prid.* koji se odnosi na afrikatu

✧ *lat.* affricatus: trven ≃ AD- + fricare: trti, trljati

àfrīt *m* ⟨G afríta⟩ *min.* vrsta vapnenca

✧ *grč.* aphrós: pjena + -IT

afroamèričkī *prid.* koji se odnosi na Amerikance (građane SAD-a) afričkog porijekla, koji se odnosi na američke Crnce // **Afroamerikánac** *m* (**Afroamerìkānka** *ž*) ⟨N *mn* Afroamerikánci⟩ stanovnik SAD-a afričkog podrijetla, američki Crnac

✧ *v.* Afrika + *v.* Amerika, američki

afroâzījskī (**afrâzījskī**) *prid.* koji se odnosi na Afroaziju △ ~ ***jezici*** *lingv.* jezična porodica koja obuhvaća semitske, čadske, kušitske, berberske, omotske jezike i staroegipatski jezik // **afroazijatìzam** *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost solidarnosti afričkih i azijskih zemalja, ob. nekadašnjih kolonija

✧ *v.* Afrika + *v.* Azija

afro-beat (*izg.* àfro-bīt) *m glazb.* stil popularne glazbe; sadrži elemente afričkog i američkog jazza te kalipsa

✧ *engl.*

afrocentrìzam *m* ⟨G -zma⟩ stav koji afričku kulturu i Afrikance (osobito Afroamerikance) pretpostavlja drugim kulturama i rasama // **afrocèntrist** *m* pristaša afrocentrizma; **afrocentrìstičkī** *prid.* koji se odnosi na afrocentrizam i afrocentriste

✧ *v.* Afrika + -CENTRIZAM

afro-cuban jazz (*izg.* àfro-kùban džȅz) *m glazb.* podžanr nastao spajanjem jazz improvizacija s afričkim i kubanskim ritmovima; utemeljen 1920-ih i 1930-ih, globalno popularan krajem 1940-ih

✧ *engl.*

Afròdita (**Afrodìta**) *ž mit.* grčka božica ljubavi i ljepote, najljepša božica antičkih mitologija, rođena iz morske pjene, nevjerna žena božanskog kovača Hefesta; prema Homeru, kći Zeusa i Dione

✧ *grč.* Aphrodítē

afrodìzijak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ sredstvo koje se u obliku hrane ili oralno upotrijebljenog lijeka uzima radi pojačavanja spolne želje // **afro-**

dízija *ž* stanje seksualne razdraženosti; **afrodìzijačk|ī** *prid.* koji se odnosi na afrodizijak [*~o sredstvo*]; **afrodìzijački** *pril.* kao afrodizijak, na način afrodizijaka

✧ *grč.* aphrodisiakós: Afroditin, koji se odnosi na ljubav ili strast, prema božici ljubavi Afroditi, *v.*

afro-look (*izg.* ȁfro-lȕk) *m* **1.** kovrčava frizura popularna među američkim Crncima kao izraz emancipacije 1960-ih, prihvaćena diljem svijeta; afrički izgled, afrikanka **2.** moda nadahnuta afričkim nošnjama, stilom i bojama

✧ *engl.*

ȁfrometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ manometar za određivanje tlaka ugljičnog dioksida u šampanjskim bocama

✧ *grč.* aphrós: mjehur od pjene + -METAR

afrònija *ž psih.* nesposobnost razumijevanja

✧ *lat.* aphronia ≃ A-[1] + *grč.* phroneîn: razumijeti

àfront *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *žarg. zast.* otvoreni napad u obliku incidenta; nasrtaj, uvreda [*napraviti ~*] // **afrontírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* afròntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izvesti/izvoditi afront

✧ *fr.* affront ← *lat.* ad frontem: ka čelu (kao mjestu nečijih osjećaja ili časti)

afropìtek *m* ⟨N *mn* -eci⟩ *zool. geol.* fosilni hominid (*Afropithecus*) iz miocenskih naslaga

✧ *v.* Afrika + *grč.* píthēkos: majmun

afrormózija *m bot.* afričko drvo (*Pericopsis elata*); nalikuje tiku

ȁfta *ž* ⟨G *mn* ȃftā/-ī⟩ *pat.* bolna, upalna promjena na sluznici usne šupljine; javlja se samostalno ili kao simptom druge bolesti // **ȁftōz|an** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ **1.** koji ima svojstva afte **2.** zahvaćen aftama, osut aftama [*~na usta*]

✧ *grč.* áphtha: osip

afterbeat (*izg.* àfterbȋt) *m glazb.* ritam u kojem se naglašavaju parni taktovi u 4/4 taktu; karakteristični u dixielandu, rhythm and bluesu i rocku

✧ *engl.*

after-hours (*izg.* àfter-àurs) *m* **1.** *žarg.* izraz za ono što se događa ili organizira poslije vremena koje je uobičajeno u društvenom životu **2.** *glazb.* muziciranje jazz-glazbenika u ranim jutarnjim satima (kada sviraju za svoje zadovoljstvo, »za dušu«)

✧ *engl.*

aftershave (*izg.* àfteršéiv) *m* muški losion za upotrebu poslije brijanja; dopo barba, *usp.* barba[2]

✧ *engl.*

aftòngija *ž pat.* nesposobnost govora zbog grča mišića; pojava slična mucanju

✧ *lat.* aphtongia ≃ A-[1] + *grč.* phthóngos: zvuk

afzèla *ž bot.* teško, čvrsto, elastično, trajno drvo Z Afrike (*Afzelia africana*); služi u građevinarstvu i vodogradnji

✧ *egz.*

AFŽ *krat.* za Antifašistički front žena, ženska organizacija koja je 1941–1945, uglavnom pod vodstvom istaknutih komunistkinja, u Hrvatskoj i Jugoslaviji podupirala NOB

Ag *kem.* simbol za element srebro

àg|a *m* ⟨G *mn* âgā⟩ *pov.* **1.** vlasnik obradive zemlje u Osmanskom Carstvu; posjednik [*ovaj ~a*; ⟨*mn*⟩ *ove ~e*] **2. a.** naslov zapovjednika osmanske regularne vojske ili svakog onog koji ne pripada inteligenciji i plemstvu; dodaje se iza imena [*Smail-~a*] **b.** u Bosni, za vrijeme osmanske vladavine, niži plemić, feudalac [*kao ~a* u svakom pogledu dobro, gospodski] // **agàluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pov.* **1.** titula, svojstvo i vlast age; gospodstvo, zapovjedništvo **2.** posjed age; aginska zemlja **3.** dio prihoda što se davao agi **4.** *pren.* nasilje u vršenju vlasti; samovolja, surovost; **àgica** *m dem.* od aga; **àgīn** *prid.* koji pripada agi; **àginica** *ž pov. reg.* agina žena nazvana i prema imenu muža [*Hasanaginica* prema Hasan-aga]; **àginičin** *prid.* koji pripada aginici; **àgīnskī** *prid.* koji se odnosi na agu; **ágo** *m* ⟨V âgo!⟩ *hip.* od aga; **agòvati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* àgujēm, *pril. sad.* àgujūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* **1.** gospodariti i vladati kao aga **2.** *pren.* ponašati se poput age, ob. uživati u udobnostima

♦ **Àgan** m. os. ime; *hip.*: **Ágo** ◊ *pr.*: **Ágić** (450, Trogir, Slavonija, u krajevima pod islamskim utjecajem)

✧ *tur.* ağa: veliki, stariji; gospodin, gospodar, starješina; službena civilna i vojna titula

àgabeg *m* ⟨N *mn* -ezi/-ovi⟩ stariji brat

✧ *v.* aga + *v.* beg

ȁga-kân *m* nasljedna titula vjerskog poglavara šijitske grane ismaelita

✧ *perz.* ← *tur.* ağa (*usp.* aga) + ḫān, qān (u *engl.* Khan) ← *qağan: vladar; kan, han

agalàkcija (agalàksija) *ž pat.* **1.** pomanjkanje mlijeka u rodilje nakon porođaja **2.** ista

pojava u sisavaca △ ***zarazna*** ~ *pat.* bolest ovaca i koza koju uzrokuje *Mycoplasma agalactiae*
✧ A-[1] + *grč.* gála: mlijeko
agàma *ž* ⟨G *mn* agámā⟩ *zool.* gušter iz porodice *Agamidae* s oko 200 vrsta
✧ *nlat.* Agama ← *karip.*
agamaglobulinémija *ž pat.* nedostatak bjelančevina gamaglobulina u krvi
✧ A-[1] + *v.* gamaglobulini + -EMIJA
Agamèmnōn *m* ⟨G Agamemnóna⟩ *mit.* mikenski kralj i vrhovni zapovjednik grčke vojske u Trojanskom ratu; za uspjeh u tom pohodu žrtvovao je kćerku Ifigeniju i time začeo cijeli niz velikih tragedija u grčkoj mitologiji i književnosti, *usp.* Egist, Klitemestra, Orest
agámi *m* ⟨G -ja⟩ *zool.* amazonska ptica veličine fazana (*Psophia crepitanis*); može se naučiti da upozorava kreštanjem
✧ *egz.*
agàmija *ž* **1.** stanje u kojem nije sklopljen brak između dviju osoba; izvanbračnost, bezbračnost **2.** *bot.* besplodnost cvjetova; bespolan način razmnožavanja, *usp.* agamospermija // **agàmist** *m* onaj koji vezu s osobom suprotnog spola ne ozakonjuje brakom; **agàmistkinja** *ž*, *v.* agamist
✧ A-[1] + -GAMIJA
agamospèrmija *ž bot.* bespolno razmnožavanje diobom neoplođenih jajašaca
✧ *v.* agamija + *v.* sperma
àgamōvka *ž* ⟨D L -vci⟩ *reg. zast.* perzijska sablja
✧ *tur.* ʿgem, aʿgam: tuđin (u zn. Perzijanac)
àgapa *ž*, *v.* agape (**2**)
agàpant *m bot.* južnoafrička trajnica (*Agapanthus umbellatus*) iz porodice ljiljana (*Liliaceae*)
✧ *nlat.* Agapanthus ≃ *grč.* agápē: ljubav + ánthos: cvijet
àgape *ž* ⟨G *mn* ȁgāpā⟩ **1.** *pov.* zajednička večera prvih kršćana kao uspomena na posljednju večeru Krista s apostolima; na njoj se slavila euharistija **2.** (agapa) nesebična i nečulna ljubav (prema Bogu, bližnjemu, prijatelju) **3.** *pren.* večera među prijateljima
✧ *grč.* agápē: ljubav
agapèta *ž* ⟨G *mn* agapétā⟩ *paš.* *pov.* mlada djevojka koja se u ranom kršćanstvu posvećivala laičkoj službi u crkvi i izabrala put kreposti
✧ *grč.* agapētós: ljubljeni

Àgara *ž*, *v.* Hagara
ȁgar-ȁgar *m* koloidna tvar iz crvenih algi istočne Azije, služi u prehrambenoj industriji i mikrobiološkim istraživanjima
✧ *mal.* agaragar: morske alge iz kojih se dobiva želatinska tvar
agarìcīn *m* ⟨G agaricína⟩ *kem.* nečisti oblik acetil-limunove kiseline; dobiva se od ariševe gube
✧ *nlat.* Agaricus: ime roda gljiva ≃ *grč.* agarikós: agarijski (Agarija, mjesto na Sinaju) + -IN
agàrjanin *m* ⟨N *mn* agàrjani⟩ *pov.* pripadnik Muhamedove vjere, musliman bez obzira na narodnost ili jezik (Turčin, Arapin itd.) // **agàrjanskī** *prid* **1.** koji se odnosi na Turke, Osmanlije ili Arape (agarjane) **2.** koji je nevjernički (iz perspektive kršćanstva)
✧ prema Agariji, mjestu na Sinaju
Àgata ž. os. ime (svetačkoga podrijetla), *usp.* Dobrila; *hip.*: **Jága**, **Jàgata**, **Jȁgica** (na kajkavskom području) ◇ *pr.*: **Àgatić** (200, Slavonija), **Àgić** (450, češće od ȁga), **Jàgač**, **Jàgačić** (150, Varaždin), **Jȁgāš** (Pokuplje), **Jàgatić** (530, Prigorje, Pokuplje), **Jàgec** (190, Čakovec), **Jàgečić** (170, Donja Stubica), **Jàgenčić** (Varaždin), **Jàgešić**, **Jàgetić** (270, Ivanec, Dvor), **Jȁgica** (Vinkovci), **Jȁgičić** (Zadar, Rijeka), **Jȁgičić** (Kutina, Varaždin), **Jȁgatić** (Međimurje, Zagorje), **Jágić** (1140, Zagorje, *v.* i jagoda i sl.), **Jȁgić** (1160, Zagorje, Slavonija)
✧ *grč.* agathós: dobar
Agátija (6. st.), grčki pjesnik, povjesničar i pravnik; pisac epigrama
agátis *m bot.* drvenaste biljke iz roda *Agathis*, porodica *Araucariaceae*
✧ *nlat.* ← *grč.* grč. agathís: klupko (zbog oblika cvata)
agatodèmon *m mit.* u grčkom vjerovanju dobri duh, čuva svakog čovjeka i zajednicu općenito
✧ *grč.* agathós: dobar + *v.* demon
Ȁgaton, Sv. 79. papa (678–681); prema Konstantinu Porfirogenetu, Hrvati su s papom Agatonom sklopili ugovor o nenapadanju na susjedne zemlje
agáva *ž bot.* biljni rod iz porodice agava (*Amaryllidaceae*) s više trajnih, sukulentnih vrsta, najpoznatija loparina, primorski netres (*Agava americana* itd.)
✧ *nlat.* Agave ≃ *grč.* agauḗ ← agauós: plemenit, sjajan

agàzija *ž reg. zool.* konj crne, vrane dlake; vranac // **agàzli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* koji je crne dlake [~ *bedevija*]; vrani
✧ *tur.* yağız: crnomanjast

àgba *ž* ⟨G *mn* ágbā/-ī⟩ *bot.* portugalski mahagonij (*Gossweilerodendron balsamiferum*), drvo tropskih afričkih šuma, široka uporaba u tehnici
✧ *engl.* agba ← *egz.*

àgda *ž* ⟨G *mn* ágdā/-ī⟩ *reg.* **1.** ukuhani šećer **2.** bombon od ukuhanog, topljenog šećera; karamela // **àgditi** (se) *nesvrš.* ⟨*prez.* àgdīm (se), *pril. sad.* àgdēći (se), *gl. im.* àgđēnje⟩ čistiti lice, njegovati lice
✧ *tur.* ağda ← *arap.* ʿaqīd: spojen, vezan

agèncija *ž* **1.** ured (tvrtka) koji predstavlja ili radi u ime nekog drugoga [*pomorska* ~; *turistička* ~] **2. a.** organizacija koja prikuplja podatke [*novinska* ~] **b.** organizacija koja obavlja određeni posao unutar većeg sustava (ob. u državnoj upravi); odjel, uprava [*državna* ~ *za privatizaciju*] // **agéncīјsk|ī** *prid.*, ob. u: △ ~***a vijest*** vijest koju je poslala novinska agencija (za razliku od vijesti koje sastavljaju novinari u redakcijama TV-a, novina i sl.); **àgent** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** predstavnik ili zastupnik kakve tvrtke ili zavoda [~ *osiguravajućeg društva*] **2.** samostalni posrednik u nekim poslovima, ob. trgovačkim, uvozno-izvoznim, transportnim [*pomorski* ~] **3.** osoba koja tajno i protupravno prikuplja vojne, političke ili gospodarske podatke za neku stranu obavještajnu službu; špijun [~ *tajne službe*] **4.** *dipl.* osoba kojoj je vlada povjerila neku funkciju [*diplomatski* ~; *konzularni* ~] △ ~ ***provokator*** onaj koji navodi nekoga na iskazivanje mišljenja s prikrivenom namjerom da ga prijavi policiji ili izvrgne pravnim posljedicama; ***dvostruki*** ~ **1.** onaj koji radi za više obavještajnih službi **2.** *pren.* onaj koji izigrava povjerenje; varalica, izdajnik; ***trgovački*** ~ onaj koji zaključuje ili zastupa tuđe kupoprodajne ugovore ili u tome zastupa treću stranu; **àgentica** (**àgentkinja**) *ž, v.* agent; **àgentičin** *prid.* koji pripada agentici; **ȁgentīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩, ob. u: △ ~***ni sufiks*** *gram.* nastavak koji označuje vršioca radnje; **agentúr|a** *ž* **1.** predstavništvo, zastupstvo [*trgovačka* ~*a*] **2.** obavljanje agentskog posla uopće [*baviti se* ~*om*] **3.** *pejor.* najamna ispostava, plaćena organizacija za nečije svrhe, u nečijoj službi s prikrivenim ciljevima [~*a strane sile*]; **ȁgentūrnī** *prid.* koji se odnosi na agenturu
✧ *srlat.* agentia ≃ *lat.* agere: činiti, djelovati

agènda *ž* ⟨G -ā/-ī⟩ **1.** *pov. kršć.* **a.** (*mn*) ukupnost čina bogoslužja u rano kršćansko doba **b.** u srednjem vijeku misa i oficij **c.** u Evangeličkoj crkvi priručnik s propisanim molitvama i obrednim postupcima za pastorovu uporabu **2. a.** lista poslova koje treba obaviti, podsjetnik ili notes s takvom listom **b.** program obavljanja poslova s te liste **3.** program i raspored rada nekog skupa, simpozija, tečaja i sl.
✧ *srlat.* ≃ agere: činiti

agenèzija *ž* **1.** *biol.* **a.** nepotpun razvoj organizma ili pojedinih organa **b.** neplodnost neke vrste (ob. križanaca); jedinke se ne mogu reproducirati između sebe ni s drugim vrstama **2.** *kršć.* nerođenost prve osobe Trojstva (Oca)
✧ A-[1] + *grč.* génesis: postanak

Àgenor *m mit.* sin boga Posejdona i Okeanide Libije, kralj u gradu Sidonu, otac Feniksa po kojem su Feničani dobili ime, a Agenor prozvan ocem Feničana

àgens *m* ⟨G *mn* àgēnsā⟩ **1.** pokretna sila, ono što djeluje (u politici i sl.) **2.** *kem.* element ili spoj koji djeluje u nekom procesu; djelotvorno sredstvo [~ *oksidacije*] **3.** *pov. fil.* djelotvoran uzrok **4.** *lingv.* pokretač, vršilac radnje
✧ *lat.* agens: koji radi ← agere: činiti, raditi, djelovati

ȁger *m pov.* državno zemljište, služi za javnu uporabu; polje, oranica △ ***ager publicus*** (*izg.* ȁger pûblikus) *pov.* u Rimskom Carstvu državna zemlja koja se poklanja isluženim vojnicima
✧ *lat.* ager

àgerat *m bot.* biljni rod (*Ageratum*) iz porodice glavočika (*Compositae*); ukrasne biljke bogatih cvjetnih glavica
✧ *nlat.* Ageratum ← *lat.* ← *grč.* agḗraton

áge ùke *m* ⟨G áge ùkea⟩ *sport* u karateu jedna od osnovnih blokada kojom se zaštićuje glava i gornji dio tijela od udarca odozgo
✧ *jap.*

ageúzij|a *ž pat.* gubitak osjeta okusa prilikom oštećenja određenih regija mozga [*patiti od* ~*e*]
✧ *nlat.* ageûsia ≃ A-[1] + *grč.* geûsis: osjećaj okusa

áge zùki *m* ⟨G áge zùkija⟩ *sport* u karateu: udarac šakom prema gore, u glavu, vrat ili prsa
✧ *jap.*

àgfa *ž* ⟨G *mn* ágfā/-ī⟩ istočnjačka vrsta bodeža dužine do 50 cm, s obje strane zaoštren
✧ *arap.* akfā

aggio *m*, *v.* ažio

aggiornamento (*izg.* ađornamênto) *m* **1.** hvatanje koraka s vremenom, prilagođavanje novoj stvarnosti; osuvremenjivanje **2.** u katolicizmu od 1960-ih, prilagođavanje Crkve potrebama vremena
✧ *tal.*

agílnōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je agilan, koji se odlikuje voljom za rad i akciju; poduzetnost, marljivost, radinost, agilitet // **ȁgīlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji djeluje; živ, marljiv, poduzetan; **agilìtēt** *m* ⟨G agilitéta⟩ *rij.*, *v.* agilnost; **ȁgīlno** *pril.* na agilan način; poduzetno; **agírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* àgīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ djelovati, obaviti/obavljati javni posao, utjecati na što s visokog položaja u hijerarhiji
✧ *fr.* agilité ← *lat.* agilitas ← agere: raditi

agitácija, *v.* agitirati

agitato (*izg.* ađitâto) *pril. glazb.* oznaka za interpretaciju; uzbuđeno, nemirno
✧ *tal.*

agitírati (∅, za koga) *dv.* ⟨*prez.* agìtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ usmjereno (u)raditi na pridobivanju ljudi za kakvu aktivnost, obično za uključivanje u organiziran politički rad, akciju i sl. // **agitácij|a** *ž* **1.** agitiranje [*vršiti ~u*], *usp.* agitirati **2.** *psih.* stanje unutarnje napetosti uz jaku tjeskobu, što se izražava psihomotornim nemirom; **agitácijskī** *prid.* koji se odnosi na agitaciju; poticajni, nagovarački; **agìtātor** (**agitâtor**) *m* onaj koji agitira [*politički ~*; *idejni ~*]; **agìtātorica** (**agitâtorica**) *ž*, *v.* agitator; **agìtātoričin** *prid.* koji pripada agitatorici
✧ *lat.* agitare: raditi

agitofázija *ž psih.* pretjerana ubrzanost govora; agitolalija
✧ *lat.* agitophasia ≃ agitare: raditi + -FAZIJA

agitogràfija *ž psih.* vrlo brzo pisanje s nesvjesnim ispuštanjem slova ili riječi
✧ *lat.* agitare: raditi + -GRAFIJA

agitolàlija *ž*, *v.* agitofazija
✧ *lat.* agitare: raditi + -LALIJA

àgitprop *m ideol. pov.* **1.** odio partijskih komiteta za agitaciju i propagandu u komunističkim zemljama **2.** *meton.* djelatnost toga odjela u političkom i kulturnom životu **3.** *pren. pejor.* agresivna propaganda suvremenih nedemokratskih stranaka // **àgitka** *ž* ⟨D L -i⟩ propagandna brošura, spis, članak s istaknutom agitatorsko-političkom tezom; **àgitpropovac** *m* ⟨G -ōvca, N *mn* -ōvci⟩ **1.** *ideol.* onaj koji radi u agitpropu, koji se bavi agitacijom i propagandom **2.** *pren. pejor.* onaj koji deplasirano, neumjesno (i ob. nasilno) nešto propagira; **àgitpropovskī** *prid.* koji se odnosi na agitprop i agitpropovce
✧ *rus.* agitpròp

aglikóni *m mn* ⟨N aglìkōn, G aglikóna⟩ *kem.* nešećerne tvari, dijelovi glikozida; aglukoni
✧ A-[1] + glikoni: ugljikohidrati (ob. alkohol, fenol), *usp.* glukoza

aglobùlij|a *ž pat.* manjak krvnih zrnaca [*patiti od ~e*]
✧ A-[1] + *lat.* globulus: grudica

aglomerácija *ž* **1.** cjelina dobivena nakupljanjem, gomilanjem ili naseljavanjem [*gradska ~*] **2.** *min.* zbijanje sitnih ruda u komade **3.** *kem.* okrupnjivanje sitnozrnatog i praškastog materijala, *usp.* sinteriranje // **aglomèrāt** *m* ⟨G aglomeráta⟩ više raznovrsnih tvari, pojedinosti ili slojeva ili prepoznatljivih dijelova nagomilanih u jedno; nakupina [*~ jezika*]; **ȁglomeratīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva aglomerata △ ***~ni jezici*** polisintetski jezici; **aglomerírati** (što, se) *dv.* ⟨*prez.* aglomèrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ oblikovati se u zrno, u grudu ili u stijenu i sl. (o tvarima), nakupiti se, (na)gomilati se
✧ *lat.* agglomeratio ≃ agglomeratus: nagomilan ← agglomerare: nagomilavati

aglòsij|a *ž pat.* urođeni nedostatak jezika [*bolovati od ~e*]
✧ *lat.* aglosia ≃ A-[1] + *grč.* glôssa: jezik

aglúcija *ž pat.* nemogućnost gutanja; agloticija // **aglotícija** *ž*, *v.* aglucija
✧ A-[1] + *lat.* glutire: gutati

aglukóni *m mn*, *v.* aglikoni

aglutinácija *ž* **1.** sljepljivanje, skupljanje tvari [*~ brašna*] **2.** *fiziol.* pojava skupljanja, zgrušavanja ili sljepljivanja pojedinačnih stanica prouzročena reakcijom antigen-antitijelo [*~ krvi*; *~ bakterija*] **3.** *lingv.* nizanje afiksa s točno određenim gramatičkim funkcijama uz

korijen riječi // **ȁglutinatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva aglutinacije △ **~*ni jezici*** *lingv.* jezici u kojima se oblici riječi tvore pripajanjem afiksa (npr. turski, mađarski); **aglutinatívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je aglutinativno; **aglutiníni** *m mn* ⟨N aglutìnīn, G aglutinína⟩ protutijela koja mogu sljepljivati antigenske čestice; **aglutinírati** *dv.* ⟨*prez.* aglutìnīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ skupiti/skupljati se, slijepiti/sljepljivati; **ȁglutinogēn** *m* ⟨G aglutinogéna⟩ tvar koja uzrokuje aglutinaciju

✧ *nlat.* agglutinatio ≃ *lat.* agglutinare: lijepiti

ȁgma *ž* ⟨G âgmā/-ī⟩ *lingv.* naziv za glas *n* kada stoji ispred glasova *k*, *g*, *h* [*Kongo*]

✧ *lat.* ← *grč.* ágma

àgnāt *m* ⟨G agnáta⟩ **1.** *pov.* u rimskom pravu onaj koji je pod očinskom vlašću, *opr.* kognat **2.** potomak po muškoj lozi, rođak s očeve strane // **agnácija** *ž* srodstvo po ocu, krvno srodstvo, pravna veza koja spaja agnate; **àgnatskī** *prid.* koji se odnosi na agnaciju i agnate

✧ *lat.* agnatus

àgnāti *m mn zool.* skupina kralješnjaka (*Agnatha*) iz potkoljena svitkovaca, ribolika izgleda; bez čeljusti, beščeljusti

✧ *nlat.* Agnatha ≃ A-[1] + *grč.* gnáthos: čeljust

agnàtija *ž pat.* urođena nakaznost, nedostatak čeljusti

✧ *nlat.* agnathia ≃ A-[1] + *grč.* gnáthos: čeljust

Ȁgnec *m rel. pravosl.* dio posvećenog kruha koji se u pravoslavnoj liturgiji na staroslavenskom jeziku prinosi kao žrtva; Jaganjac Božji

✧ *stsl.* агньць: janjac

Agnéza ž. os. ime (svetačkoga podrijetla); *hip.*: **Ȁgnja** *zast.*, **Ínes** (← *šp.*), **Jánja**, **Njéža** ◇ *pr.*: **Agnéza**, **Agnézović**, **Ȁgnić**, **Jàgnetić**, **Jàgnežić**, **Jánja**, **Jánjić** (1220, Kordun, *v.* i janje, Ivan)

✧ *fr.* Agnès ← *lat.*

Àgni *m mit.* staroindijsko (vedsko) božanstvo vatre, domaćeg ognjišta, posrednik je između ljudi i bogova

agnícija *ž rij.* **1.** *pravn.* izjava o istinitosti čega; priznanje **2.** rezultat misaone djelatnosti čovjekove svijesti u poimanju objektivne stvarnosti; spoznaja

✧ *lat.* agnitio

agnoscírati (∅, što) *dv.* ⟨*prez.* agnòscīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ postati/postajati svjestan čega, utvrditi/utvrđivati da je ispravno, točno; spoznati

✧ *lat.* agnoscere: poznati, priznati

agnosticìzam *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *fil.* pravac koji uči da se bit stvari i objektivna realnost ne mogu spoznati, koji općenito odriče mogućnost spoznaje **2.** *teol.* učenje koje dopušta opstojnost neke više sile, ali odriče da je ljudski um može spoznati **3.** općenito, stav da na mnoga bitna pitanja ne postoje i nikada neće postojati odgovori, da su pred njima nemoćni i znanost i filozofija i teologija, odnosno da apsolutne istine nema // **agnòstičār** *m*, *v.* agnostik; **agnòstičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* agnostičar; **agnòstičkī** *prid.* koji se odnosi na agnostike i agnosticizam; **agnòstik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ pristaša, sljedbenik agnosticizma; agnostičar

✧ *grč.* ágnōstos: nepoznat, nespoznatljiv + -IZAM

agnòstus *m geol. zool.* malen trilobit (*Agnostus*); živio u kambriju i siluru

✧ *nlat.*

agnózija *ž pat.* poremećaj percepcije koji se sastoji u nemogućnosti spoznavanja predmeta po njihovim osjetilnim specifičnostima △ ***akustička*** ~ *pat.* slušna nijemost, neprepoznavanje akustičkih utisaka i pored neoštećenog osjetila sluha

✧ A-[1] + -GNOZIJA

<u>**agnus**</u> (*izg.* ȁgnus) *m kršć.* **1.** (Agnus) **a.** janje kao čest simbol Krista, najčešće uskrsloga **b.** ikonografski prikaz janjeta s nimbusom u kojem je križ kojega ono pridržava **2. a.** litanijska aklamacija, obraćanje Isusu Spasitelju, prethodi pričesti; sadrži vapaje za Božjim milosrđem nad grešnicima **b.** glazba koja prati ovu molitvu △ ~ <u>***Dei***</u> (*izg.* ~ Dȅi) *kat.* Jaganjac Božji, najčešći simbol Krista Otkupitelja

✧ *lat.*: janje

<u>**ago de sicurezza**</u> (*izg.* âgo de sikurȅca) ⟨*indekl.*⟩ *reg.* igla koja se sastoji od oštrog dijela, zgloba i utora u koji ulazi oštri dio i tako učvršćuje platno ili tkaninu; zihernadl(a), ziherica, šikureca, sigurnica, učvrsnica

✧ *tal.*

-AGOG, -AGOGIČKI, -AGOGIJA kao drugi dio riječi znači vođenje, vođa, koji vodi, vodstvo [*demagog*; *pedagogija*]

✧ *grč.* -agog: vođa; -agoikos: koji vodi; -agógos: koji je vođen; ágeín: voditi

agòge *m* ⟨*indekl.*⟩ *glazb. pov.* izraz za manje promjene u tempu u interpretaciji umjetničkog djela; modifikacija tempa; agogika // **agògičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva agoge; **agògika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *v.* agoge **2.** znanost o ritmičkoj građi ili tempu govora

✧ *grč.* agōgé

âgon *m pov.* **1.** gimnastičko, konjičko ili glazbeno natjecanje na antičkim grčkim svečanim igrama **2.** natječaj za izbor dramskog djela i glumca u kazalištu antičke Grčke **3.** natjecanje dvaju aktera drame od kojih jedan često zastupa mišljenje autora // **ȁgonālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi na borbu, natjecanje [~ *hram*]; **agònist** *m* **1.** onaj koji se bori; borac, natjecatelj **2.** *anat.* mišić koji s grupom drugih mišića djeluje na isti zglob **3.** *kem.* kemijska tvar koja pospješuje rezultate izmjene tvari; **agonìstičkī** *prid.* koji se odnosi na agoniste △ ~ ***instinkt*** borbeni nagon u životinja i čovjeka; **agonìstički** *pril.* kao agonisti, na način agonista; **agonìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ *sport rij. pov.* natjecanje, nadmetanje (ob. u staroj Grčkoj); **agonòtēt** *m* ⟨G agonotéta⟩ *pov.* onaj koji nadzire natjecanje u antičkom (grčkom) sportu

✧ *grč.* agṓn: borba, natjecanje

agóna *ž geogr.* crta koja na karti spaja mjesta čija je magnetska deklinacija na površini Zemlje nula

✧ *grč.* ágonos: bez uglova

agònij|a *ž* **1.** *pat.* stanje pomućene svijesti ili nesvijesti pred smrt; samrtna borba, umiranje [*pasti u ~u*] **2.** *pren.* proces odumiranja **a.** neke društvene pojave **b.** nekog povijesnog razdoblja [*~a komunizma*] // **agònič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je u agoniji [*~no stanje*]; **agònījskī** *prid.* koji se odnosi na agoniju

✧ *grč.* agōnía ← agṓn: smrtni strah

àgora *ž* **1.** *pov.* **a.** prvotni naziv za narodnu skupštinu starih Grka **b.** *meton.* mjesto na kojem se skupština održavala; trg, javni prostor **2.** sastajalište, zborište, javno mjesto **3.** skup vojske ili puka // **agorànōm** *m* ⟨G agoranóma⟩ *pov.* nadglednik ponašanja ljudi na mjestima trgovanja; tržišni nadzornik, inspektor

✧ *grč.* agorá: tržnica, skupština ≃ agereíein: okupljati

agorafòbija *ž pat.* osjećaj jake odbojnosti ili bolesnog straha od otvorenog prostora (npr. ulica ili trgova) i uopće prostranih površina

✧ *v.* agora + -FOBIJA

AGP *krat. inform.* vrsta sabirnice na matičnoj ploči koja je namijenjena isključivo za računalnu grafiku s velikom propusnošću podataka [~ *utor*]

✧ *engl.* **A**ccelerated **G**raphics **P**ort: ubrzani grafički ulaz

àgr (**àgar**) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je intenzivna okusa i jak po učinku [~ *kava*]

✧ *fr.* aigre ← *srlat.* *acrus ← acer

àgrafa[1] *ž* ⟨G *mn* ȁgrāfā⟩ **1.** umjetnički izrađena kopča **2.** *arhit.* **a.** plastičan ukras koji prividno povezuje pojedine dekorativne elemente **b.** željezna spona koja veže po dva kamena u zidu ili luku

✧ *fr.* agrafe

àgrafa[2] *sr mn* ⟨G ȁgrāfā⟩ Kristove izreke koje nisu zapisane u kanonskom Evanđelju (tzv. usmena predaja)

✧ *grč.* ágraphos ≃ A-[1] + gráphein: pisati

agràfija *ž pat.* nesposobnost pisanja zbog motoričkih smetnji uzrokovanih poremećajem u središnjem živčanom sustavu (simptomi često povezani s afazijom) // **agràfično** *pril.* na usmen način, govornim sredstvima, bez pisanja

✧ *nlat.* agraphia ≃ A-[1] + -GRAFIJA

Agram (*izg.* Àgram) *m* njemačko ime za Zagreb // **Àgramer** *m* (**Àgramērka** *ž*) ⟨N *mn* Àgrameri⟩ *žarg.* **1.** stanovnik Zagreba **2.** *pren.* onaj koji u ponašanju iskazuje tipične zagrebačke odlike (ob. iz prošlih vremena, u suprotnosti prema danas prevladavajućem ponašanju – ljubaznost, kavalirština itd.); **àgramerskī** *prid.* koji se odnosi na Agramere △ ~ ***štih*** način ponašanja, života, odnosa prema umjetnosti i sl. svojstven Zagrepčanima (osobito kada se govori o prošlim vremenima); **àgramerski** *pril.* kao Agrameri, na način Agramera

◆ *pr.*: **Àgramović**

✧ *austr.njem.*: Zagreb ≃ Agramer: Zagrepčanin

agràma *ž*, *v.* ograma

agramatìz|am *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* oblik afazije kad pacijent nije u stanju stvarati gramatički korektne, suvisle rečenice, iako može izgovoriti pojedine riječi [*patiti od ~ma*] // **agramàtičkī** *prid.* negramatički

✧ *grč.* agrámmatos: nepismen ≃ A-[1] + grámma: slovo

agràmpati (koga, što) *svrš.* 〈*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àgrampān〉 *reg. ekspr.* osvojiti, prisvojiti, ugrabiti, opljačkati (velikom spretnošću na brzinu ili nesolidnim radnjama)
✧ *njem.* Kramp: gramp, trnokop, pijuk

agranulocitóza *ž pat.* smanjenje ili potpuna nestašica granulocita u krvi (ob. znak teškog oštećenja koštane srži)
✧ A-[1] + *v.* granulocit + -OZA

àgrār *m* 〈G agrára〉 **1.** ukupnost odnosa zemlje kao posjeda i predmeta obrađivanja, ukupnost odnosa u poljoprivredi, ukupnost odnosa u poljodjelstvu **2.** poljodjelsko zemljište // **agrárac** *m* 〈G -rca, V -rče, N *mn* -rci, G àgrārācā〉 **1.** onaj koji posjeduje određeni agrar **2.** *razg.* zemljoradnik, poljodjelac; **agrárčev** *prid.* koji pripada agrarcu; **agrarìzam** *m* 〈G -zma〉 *sociol.* **1.** pokret koji se zalaže za jednaku podjelu zemljišnih posjeda i promaknuće interesa poljoprivrednika **2.** pokret koji tretira agrar kao temelj društva; **àgrārn|ī** *prid.* koji pripada agraru [*~a država*; *~a kriza*; *~a politika*]; zemljišni △ *~a* ***reforma*** potezi državne vlasti kojima se nastoji promijeniti vlasništvo nad zemljom; često u značenju razdiobe velikih (često feudalnih i crkvenih) posjeda siromašnim seljacima i bezemljašima; *~i* ***maksimum***, *v.* agromaksimum; *~i* ***minimum***, *v.* agrominimum; *~o* ***pitanje*** *term.* problem vlasništva nad zemljom u vrijeme ili nakon većih društvenih promjena
✧ *v.* ager

agravácija *ž* **1.** ono što je postalo teško, otežanje **2.** *pravn.* povišenje kazne **3.** *med.* predočavanje vlastitog stanja (bolesti) gorim nego što ono u stvari jeste // **agràvati** *nesvrš.* 〈*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje〉 *reg.* **1.** otežati, činiti tegobu **2.** (se) osjećati da (mi) je počinjena nepravda; **agravírati** (∅) *dv.* 〈*prez.* agràvīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje〉, *v.* agravati [~ *kaznu*]
✧ *lat.* aggravatio ≃ aggravare: otežati

agreement (*izg.* egríment) *m dipl.* **1.** *v.* agrement **2.** međudržavni sporazum uopće; međunarodni ugovor
✧ *engl.*

agrègāt *m* 〈G agregáta〉 **1.** neka složena cjelina sastavljena od dijelova **2.** *geol.* relativno stabilan spoj čestica zemlje **3.** *građ.* cjelina sastojaka koji čine smjesu žbuke ili betona (pijesak i šljunak) **4.** *ekon.* karakteristična veličina koja je rezultat kombiniranja različitih vrijednosti društvenog proizvoda i sl. (npr. bruto i neto nacionalni proizvod) **5.** *tehn.* sklop više strojeva u jednu cjelinu (generator itd.) **6.** *rij. kat.* onaj koji poučava u vjeri; dušobrižnik, vjeroučitelj // **agregácija** *ž* **1.** *fiz.* sjedinjavanje čestica tvari fino raspršenih u tekućini radi taloženja ili uklanjanja filtracijom **2.** združivanje, pridruživanje nekoj organizaciji, najčešće s ograničenim pravima **3.** u Francuskoj, akademski stupanj iznad fakultetske diplome koji daje pravo predavanja na veleučilištima i sveučilištima; **agrègātn|ī** *prid.* koji se odnosi na agregat △ *~a* ***potražnja*** *ekon.* ukupna potražnja u nekom gospodarstvu; *~o* ***stanje*** način na koji su skupljene čestice tvari; plinsko (plinovito), tekuće, kruto (čvrsto); **agregírānje** *sr* zbrajanje određenih veličina, pojava i procesa
✧ *lat.* aggregatus ← aggregare: gomilati

agrèmān (**agremân**) *m*, *v.* agrement

agrément (*izg.* agremân) *m* **1.** suglasnost s čijim prijedlogom; pristanak, agreement **2.** *dipl.* odobrenje vlade kod primanja novog diplomatskog predstavnika druge države [*zatražiti/uskratiti* ~]
✧ *fr.*

agrèsij|a *ž* **1.** *pol.* neizazvani napad jedne ili više država na drugu, kojim se ugrožava nezavisnost, suverenitet ili teritorijalni integritet napadnute države [*izvesti ~u*; *poduzeti ~u*; *odgovoriti na ~u*] **2.** *razg.* napad, grub nasrtaj **3.** *psih.*, *v.* agresivnost (2) // **agresívac** *m* 〈G -vca, N -vci, G agrèsīvācā〉 *razg.* onaj koji se agresivno ponaša; agresivna osoba; **ȁgresīv|an** *prid.* 〈*odr.* -vnī〉 **1.** koji napada, koji traži sukob, koji je sklon napadima na drugoga; nasilan, nasrtljiv **2.** *razg.* koji se zna nametnuti; prodoran, nametljiv **3.** *med. psih.* koji izaziva bolove, koji pričinja fizičke ili psihičke neugodnosti [*~an liječnički pregled*] △ *~na* ***kemijska i biološka sredstva*** *kem.* spojevi koji akutno truju ljudski organizam ili biološki agensi koji izazivaju bolesti; *~ne* ***vode*** u znatnijim koncentracijama zagađene prirodne ili otpadne vode, ekološki štetne, zakonskom regulativom nastoji ih se ukloniti; **ȁgresīvno** *pril.* na agresivan način; nasrtljivo, napadački, nasilno [~ *se ponašati*]; **agresívnōst** *ž* 〈G -osti, I -osti/-ošću〉 **1.** iskazivanje agresije prema nekom drugom; svojstvo

ili stanje onoga koji/što je agresivan/agresivno [~ *nastupa*] **2.** *psih.* jedna od osnovnih manifestacija psihoze; iskazivanje instinkta agresivnosti koji se u stanjima neuravnoteženosti može pretvoriti u stalno neprijateljstvo prema okolini; agresija; **àgresor** *m* onaj koji provodi agresiju (**1**); napadač, zavojevač; **àgresorica** *ž, v.* agresor; **àgresorskī** *prid.* koji se odnosi na agresore
✧ *lat.* aggressio ≃ aggressus: nasrtljiv ← aggredi: napasti

àgrest *m reg.* nedozrela boba grožđa
✧ *tal.* agresto

AGRI- (**AGRO-**) kao prvi dio riječi označuje vezu sa zemljom, poljem, poljodjelstvom, ratarstvom [*agronomija*]
✧ *lat.* ager: polje ← *grč.* agrós: obrađena zemlja

Agricola (*izg.* Agrìkola) **1. Aleksander** (o.1446–1506), nizozemski skladatelj renesansne polifonije **2. Georgius** (pravo ime Georg Bauer) (1494–1555), njemački liječnik i prirodoslovac, utemeljitelj mineralogije, metalurgije i rudarske znanosti **3. Martin** (pravo ime M. Sore) (1486–1556), njemački humanist, glazbeni teoretik i skladatelj, tvorac njemačke glazbene terminologije **4. Mikael** (1508–1557), finski reformator, utemeljitelj finskog književnog jezika

agrikultúra *ž* znanost, umijeće i posao obrade zemlje i uzgoja životinja korisnih čovjeku; poljodjeljstvo
✧ AGRI- + *v.* kultura

Agrìpina, Mlađa (15–59), praunuka prvog rimskog cara Augusta, unuka njegova glavnog vojskovođe Agripe, sestra cara Kaligule, supruga cara Klaudija kojeg je dala otrovati da bi carem postao njezin 16-godišnji sin Neron, koji se ubrzo osilio i dao ubiti majku

agrìpnija *ž pat.* nesanica, besanica, nespavanje, insomnija [*senilna* ~]; ahipnija
✧ *nlat.* agripnia ← *grč.* agrypnía

agr̀luk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* oprema (otkupnina) što je mlada dobiva od mladoženje prema muslimanskim ženidbenim običajima
✧ *tur.* ağırlık

AGRO-, *v.* AGRI-

agrobiocenóza *ž biol.* poljoprivredna životna zajednica, utemeljio je i održava čovjek
✧ AGRO- + *v.* biocenoza

agrobiològija *ž* dio biologije, proučava iskoristivosti biljaka s obzirom na kakvoću zemljišta
✧ AGRO- + *v.* biologija

agrobìotōp *m* poljoprivredno stanište
✧ AGRO- + *v.* biotop

agrobìznis *m publ.* poljoprivreda organizirana kao poslovno poduzetništvo
✧ AGRO- + *v.* biznis

agrobotànika *ž* ⟨D L -ici⟩ primijenjena grana botanike; botanika u službi poljoprivrede // **agrobotàničkī** *prid.* koji se odnosi na agrobotaniku
✧ AGRO- + *v.* botanika

agroekològija *ž* grana ekologije koja istražuje mogućnosti poljoprivredne proizvodnje u skladu s ekološkim zakonitostima // **agroekòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak koji se bavi agroekologijom; **agroekològījskī** *prid.* koji se odnosi na agroekologiju; **agroekòloškī** *prid.* koji se odnosi na agroekologiju i agroekologe
✧ AGRO- + *v.* ekologija

agroekonòmija *ž* grana ekonomije, proučava poljoprivrednu proizvodnju // **agroekònomskī** *prid.* koji se odnosi na agroekonomiju
✧ AGRO- + *v.* ekonomija

agroekosústav *m* poljoprivredni ekološki sustav, temeljna ekološka jedinica u poljoprivredi
✧ AGRO- + *v.* ekosustav

agroindùstrija *ž* industrija prerade poljoprivrednih proizvoda
✧ AGRO- + *v.* industrija

agrokémija *ž* znanost o kruženju kemijskih tvari između kulture, biljke, tla i gnojiva; proučava i primjenu kemijskih sredstava u poljodjelstvu // **agrokémījskī** *prid.* koji se odnosi na agrokemiju
✧ AGRO- + *v.* kemija

agroklimatològija *ž* dio klimatologije, proučava utjecaj klime na razvoj i rasprostranjenost poljoprivrednih kultura
✧ AGRO- + *v.* klimatologija

agrokòmpleks *m agr.* skupni naziv za poljoprivredne proizvođače i agroproizvodnju
✧ AGRO- + *v.* kompleks

agrològija *ž* proučavanje tla u odnosu prema agrikulturi
✧ AGRO- + -LOGIJA

agromàksimum *m sociol.* najveća količina zemljišnog posjeda dopuštena pojedincu prema različitim uredbama u različitim dr-

žavama (ob. socijalističkim); agrarni maksimum, zemljišni maksimum
✧ AGRO- + *v.* maksimalan, maksimum

agromànija *ž psih.* bolestan nagon i želja za životom na selu ili u osami; čest simptom latentne ili manifestne shizofrenije
✧ AGRO- + -MANIJA

agromeliorácija *ž* njegovanje tla racionalnom obradom gnojivima, zaštićivanjem od erozije i sl.
✧ AGRO- + *v.* melioracija

agrometeorològija *ž meteor.* dio meteorologije koji proučava utjecaje vremenskih prilika i pojava na razvoj poljoprivrednih kultura // **agrometeoròlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩ stručnjak koji se bavi agrometeorologijom; **agrometeoròlošk|ī** *prid.* koji se odnosi na agrometeorologiju i agrometeorologe △ *~**a postaja** meteor.* postaja na kojoj se prikupljaju meteorološki podaci za poljoprivredne i biološke namjene
✧ AGRO- + *v.* meteorologija

agromìnimum *m* najmanja veličina zemljišnog posjeda koju smije posjedovati pojedinac; agrarni minimum, zemljišni minimum, *opr.* agromaksimum
✧ AGRO- + *v.* minimum

agronomètrija *ž* mjerenje proizvodne mogućnosti određenih vrsta tla
✧ AGRO- + -METRIJA

agronòmija *ž* znanost o poljoprivredi, ukupnost teorijskih i praktičnih znanja o poljoprivredi // **agrònom** *m* visokoobrazovani stručnjak, inženjer agronomije; **agrònomskī** *prid.* koji se odnosi na agronomiju i agronome [~ *fakultet*]; **agrònomski** *pril.* kao agronom, na način agronoma
✧ AGRO- + -NOMIJA

agrostològija *ž bot.* dio botanike; proučava biljke iz porodice trava
✧ *grč.* ágrōstis: ime nekih trava + -LOGIJA

agrotèhnika *ž* ⟨D L -ici⟩ ukupnost radova u polju i u poljoprivredi određena višom tehnikom (strojevima) i usavršenijom tehnologijom // **agrotèhničār** *m* **1.** onaj koji se bavi agrotehnikom, stručnjak za agrotehniku **2.** praktičar koji primjenjuje znanja s područja agrotehnike kao svoju specijalnost i struku; **agrotèhničārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* agrotehničar; **agrotèhničk|ī** *prid.* koji se odnosi na agrotehniku [*~e mjere*]; **agrotèhnički** *pril.* na agrotehnički način, kao agrotehničari
✧ AGRO- + *v.* tehnika

agroturìzam *m* ⟨G -zma⟩ seoski turizam, organizirano provođenje dužeg ili kraćeg odmora na selu (često uz sudjelovanje u seoskim poslovima)
✧ AGRO- + *v.* turist, turizam

agȑšak *m* ⟨G -ška, N *mn* -šci, G àgr̄šākā⟩ *reg.* komadić kosti ili roga (u obliku kolutića, pršljena) što se natiče na vreteno da bude teže
✧ *tur.* ağırşak

àgrum|i *m mn* ⟨N àgrum⟩ *bot. agr.* zajednički naziv za kiselkasto voće bogato vitaminom C (limuni, naranče, mandarine itd.); plodovi roda *Citrus* iz porodice rutvice (*Rutaceae*) [*uzgoj ~a*] △ *~**-kultura*** djelatnost uzgajanja agruma // **àgrumnik** *m* ⟨N *mn* -īci⟩ voćnjak agruma
✧ *tal.*

agurá *ž* ⟨N *mn* aguròt⟩ **1.** *pov.* jedinica težine za srebro kod semitskih naroda **2.** sitan novac izraelske valute (1 šekel = 100 agurota)
✧ *hebr.* ʼªghōrāh, ⟨*pl.*⟩ ʼªghōrōt

agùti *m* ⟨G -ja⟩ *zool.* južnoamerički stepski glodavac (*Dasyprocta leporina*); crvenkastosmeđe dlake
✧ *šp.* ← *egz.*

àgvānskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* jezik poznat s natpisa nađenih na Kavkazu iz 7–9. st.

Ah *fiz.* znak za jedinicu ampersat

ȁh *uzv.* **1.** *v.* ih (2) **2.** *v.* eh

ahȁ *uzv.* **1.** (ob. zatvorenih usta) **a.** izraz zadovoljstva [~ *kako je ručak bio dobar*] **b.** potvrđivanje (često u dijalogu, telefonskom razgovoru) **2.** iskaz prijetnje [~, *uhvatio sam te da prepisuješ*] △ *~**-doživljaj** psih.* onomatopejski izraz za nenadani uvid u rješenje nekog problema
✧ *ekspr.*

ahalàsija *ž term.* nesposobnost relaksacije mišićnih niti glatke muskulature probavnog trakta na mjestima gdje se pojedini probavni organi spajaju △ ~ ***jednjaka*** nemogućnost relaksacije sfinktera između jednjaka i želuca; kardiospazam
✧ *nlat.* achalasia ≃ A-[1] + *grč.* khálasis: opuštanje ← khalân: popuštati

àhār *m* ⟨G ahára⟩ *reg.* **1.** gospodarska zgrada u kojoj se drže goveda i konji; štala, konjušnica **2.** gostinska soba, odvojena prostorija za primanje muških osoba
✧ *tur.* ahır ← *perz.* āḫōr, āḫūr

Ahàsvēr *m* **1.** *bibl.* hebrejsko ime perzijskog cara Kserksa u starozavjetnoj knjizi o Esteri, *v.*, *usp.* Purim **2.** *usp.* vječni Žid, *v.* Žid △

ȁhāt *m min.* vrsta sitnozrnastog kremena; poludragulj
✧ *grč.* akhátēs

ahatína *ž zool.* rod najvećih puževa plućnjaka (*Achatina*); žive u Južnoj Africi
✧ *nlat.* Achatina

áhavac *m* ⟨G -āvca, N *mn* -āvci⟩ *pov. lingv. pejor.* naziv za sljedbenika »Zagrebačke škole«, u genitivu množine imenica ženskoga roda slovo h pisali su na kraju [*ženah*; *knjigah*] // **áhavačkī** *prid.* koji se odnosi na ahavca

àhbāb *m* ⟨G ahbába⟩ *reg.* blizak poznanik; prijatelj // **ahbàbluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* prijateljstvo
✧ *tur.* ← *arap.* ⟨*mn*⟩ aḥbāb ← ḥabīb

ahdnàma *ž reg. pov.* isprava kojom se daje neka povlastica; povelja [~ *bosanskim franjevcima*]
✧ *tur.* ahdname ← *arap.* ʿahd: obaveza + *perz.* nāme: pismo, knjiga, djelo

aheiropoietȍs *m kršć.* ikona za koju se vjeruje da je nastala posebnim darom Božjim
✧ *grč.* akheiropoíētos: neizrađen rukom ≃ A-[1] + *grč.* kheír: ruka + poiētós: napravljen

Ahèja *ž* pokrajina na *S* Peloponezu; u doba Rimskog Carstva naziv za cijelu Grčku kao rimsku provinciju // **Ahéjac** *m* (**Àhējka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* Ahéjci, G Àhējācā⟩ u homerskim epovima i hetitskim tekstovima ime za sve Grke; **àhējskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Aheju i Ahejce **2.** *lingv.* jedan od dorskih dijalekata stare Grčke, govorio se u Aheji **3.** *meton. poet.* grčki △ ***Ahejski savez*** *pov.* savez peloponeskih gradova (280. pr. Kr.) sklopljen radi borbe protiv Makedonije
✧ *grč.* Akhaiós: ahejski

Ahemenídi *m mn pov.* perzijska dinastija (o.700–330. pr. Kr.); uništio ju je Aleksandar Makedonski

áhenskī, *v.* Aachen

Ȁheront *m mit.* **1.** rijeka u podzemnom svijetu Hadu preko koje starac Haron prevozi duše pokojnika **2.** podzemni svijet

Àhil (**Ahìlej**) *m mit.* najveći junak Trojanskog rata, lijep, hrabar, snažan; glavni lik *Ilijade*, *v.*, prema kojoj je poginuo pod zidinama Troje u posljednjoj godini 10-godišnjeg rata // **Àhilov** *prid.* koji pripada Ahilu (Ahileju) △ ~***a peta*** **1.** *mit.* jedino Ahilovo ranjivo mjesto jer ga je po rođenju majka uronila u vodu podzemne rijeke Stiks, pa je tako postao neranjiv, osim pete za koju ga je držala; usmrtila ga je Parisova strelica koju je usmjerio bog Apolon upravo u ranjivu petu **2.** (ahilova peta) nečija slaba strana, jedina ranjiva točka; ~***a tetiva*** *anat.* završna tetiva troglavog lisnog mišića na stražnjoj strani potkoljenice, hvata se na petnu izbočinu; često puca uslijed dugotrajno povećanih (sportskih) napora

ahiléja *ž bot.*, *v.* stolisnik
✧ *lat.* achillea ≃ *grč.* akhílleios: Ahilejeva (trava)

ahìlija *ž fiziol.* nedostatak klorovodične kiseline i pepsinogena u želučanom soku, nedostatak želučane kiseline
✧ A-[1] + *grč.* khylós: sok

ahìmsa *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *bud.* **1.** zabrana ubijanja živih bića; osnovni moralni zakon budizma, hinduizma i jainizma (odatle vegetarijanstvo, nenasilje i sl.) **2.** jedna od prvih vještina koju uči učenik joge, prvi od 8 stupnjeva potpune koncentracije **3.** *pol.* načelo prema kojemu je Mahatma Gandhi razvio svoju teoriju pasivnog otpora kao sredstva za postizanje slobode
✧ *skr.* ahimsa: neozljeđivanje

áhinjāk *m* ⟨N *mn* -āci⟩ *reg.* ugodno provođenje vremena; zabava
✧ *tur.* ahenk ← *perz.* âhenik: sklad

ahìpnija *ž*, *v.* agripnija

ahíret *m isl.* drugi svijet, onaj svijet, svijet u koji se odlazi nakon smrti po islamskom učenju, dijeli se na dženet i džehenem [*preseliti (se) na* ~ umrijeti]
✧ *tur.* ← *arap.* āḫirā

ahistòrījskī *prid.* koji ne uzima u obzir historiju // **ahistorìzam** *m* ⟨G -zma⟩ manjak smisla i osjećaja za povijest; neuvažavanje povijesne dimenzije pri objašnjenju događaja i procesa u društvu
✧ A-[1] + *v.* historija

àhlāk *m* ⟨G ahláka, N *mn* ahláci⟩ *reg.* **1.** ćud, narav **2.** moral, lijep odgoj // **ahlákli** (I) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je bez poroka; čedan, moralan, pristojan [~ *djevojka*]; **ahlákli** (II) *pril. reg.* čedno, moralno, pristojno; **ahláksuz** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* koji je neodgojen, ružne ćudi; nemoralan

✧ *tur.* ahlâk ← *arap.* ⟨*mn*⟩ aẖlāq ← ẖulq: ćud, narav

ȁhm (**àham**) *m reg. zast.* stara mjera za tekućinu
✧ *njem.* Ohm, *v.* akov

àhmak *m* ⟨V -ače, N *mn* -aci⟩ *reg. ekspr.* onaj koji je umno ograničen; glupak, budala // **ahmàkluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* osobina onoga koji je glup; glupost, blesavost
✧ *tur.* ← *arap.* aḥmaq

Ahmatova (*izg.* Ahmátova), **Ana** (pravo ime A. Andrejevna Gorenko) (1889–1966), ruska lirska pjesnikinja snažnog modernog izraza, *usp.* akmeizam; zapostavljana i diskriminirana za vrijeme staljinizma, poslije smrti općenito ocjenjivana kao najveća poetesa ukupne ruske književnosti

Àhmed (**Àhmet**) m. os. ime (*musl.*); *hip.*: **Áhmo**, **Àhmāš** ◇ *pr.*: **Àhmetagić**, **Ahmétović** (300, Slavonija), **Àhmičić**, **Àhmić**

ahmèdija *ž reg. etnol.* platneni ovoj oko fesa ili drugog pokrivala za glavu; čalma, saruk
✧ *tur.* ahmediye ← *arap.* aḥmädiyyä

Áhmići *m mn* selo pored Viteza, sred. Bosna, poznato po masovnom zločinu što ga je u travnju 1993. jedna paravojna jedinica HVO-a izvršila nad lokalnim bošnjačkim stanovništvom
◆ *v.* Ahmed

ahólija *ž pat.* prestanak izlučivanja žuči
✧ *grč.* ákholos: koji nema žuč

ahòndrīt *m* ⟨G ahondríta⟩ kameni meteorit koji ne sadrži hondre (zrnca olivina ili piroksena)
✧ A-[1] + *grč.* khóndros: hrskavica + -IT

ahondroplázija *ž pat.* nasljedna bolest (ljudi i životinja), hrskavično tkivo okoštava i dolazi do poremećaja rasta, trup je duži od udova; patuljasti rast
✧ A-[1] + *grč.* khóndros: hrskavica + -PLAZIJA

Ȁhriman *m pov. rel.* u Zaratustre i u mazdaizmu načelo zla i duh tame, *usp.* Zaratustra, zoroastrizam

àhvāl *m* ⟨G ahvála⟩ *reg.* ukupnost prilika, okolnosti, stanja, zbivanja, događaja [*takav je bio* ~]
✧ *tur.* ← *arap.* ⟨*mn*⟩ aḥwāl ← ḥāl

-AID drugi dio riječi sa značenjem: pomoći [*Band-aid*]
✧ *engl.*

aída *ž* pamučna tkanina za kućanstvo izrađena u posebnom vezu ili sitastom platnovezu s malim prozirnim mjestima

Aída-trȕblja *ž glazb.* uzdužna trublja s jednim ventilom, oštra i blistava zvuka
✧ G. Verdi dao je 1870. konstruirati za operu »Aida«

aide-memoire (*izg.* èd memoâr) *m* **1.** popis onoga čega se treba sjetiti, što treba učiniti; podsjetnik **2.** *dipl.* u diplomaciji, pismeni sažetak onoga što se kome daje na znanje
✧ *fr.*

AIDS (*izg.* èids) *m pat.* oboljenje imunološkog sustava koje se očituje u pojačanoj izloženosti infektivnim procesima, sindrom stečenog gubitka imuniteta; sida, kopnica △ ***virus* ~-*a*** varijanta retrovirusa (tzv. HIV: **H**uman **I**mmuno **D**eficiency **V**irus) koji napada i uništava pomoćničke T stanice imunološkog sustava i uzrokuje oboljenje od AIDS-a
✧ *engl.*: **a**cquired **i**mmune **d**eficiency **s**yndrome

aigialosàurus *m geol. zool.* zmijoliki gmaz iz doba krede
✧ *nlat.* ≃ *grč.* aigialós: obala, žal + saûros: gušter

aihmofòbija *ž psih.* patološki strah od oštrih predmeta
✧ *grč.* aikhmḗ: vršak koplja + -FOBIJA

aikìdo *m* ⟨*indekl.*⟩ japanska borilačka vještina samoobrane, temeljena na starijoj vještini aikidžucu i na vjerskom misticizmu // **aikidòka** *m* ⟨N *mn* -e, G aikidókā⟩ *sport* onaj koji se bavi aikidom; majstor aikida
✧ *jap.* ← ai: uskladiti + ki: dah + do: put

aikidžùcu *m* ⟨*indekl.*⟩ *sport* drevna japanska borilačka vještina, stara 700 godina, dio džu džucua; suvremena je verzija aikido
✧ *jap.* aikijutsu

ailèrōn *m* ⟨G aileróna⟩ *tehn.* pomični dio na stražnjem rubu zrakoplovnog krila
✧ *fr.*: krilce

ailurofòbija *ž pat.* bolestan strah od mačaka
✧ *grč.* aílouro(s): mačka + -FOBIJA

Àinu *m mn* **1.** *etn.* narod na otocima Sahalin, Hokaidu i Kurili, o. 17.000 do 24.000 pripadnika **2.** *antrop.* prastanovnici japanskih otoka europeidnih antropoloških značajki // **àinu** (**àjnu**, **àinuskī**) *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* genetski izoliran jezik u izumiranju koji se govori na Hokaidu (sjeverni Japan) i na Sahalinu

àip (**àjip**, **ȁjp**) *m reg. ekspr.* čin koji posramljuje; sramota
✧ *tur.* ayıp ← *arap.* ʿayb

air (*izg.* êr) *m glazb.* **1.** melodija, napjev, arija **2.** *pov.* u baroku, pjesma s instrumentalnom pratnjom
✧ *fr.*

air-brush (*izg.* êr-brȁš) *m* **1.** *tehn.* raspršivač boje, koristi se komprimiranim zrakom, u obliku je olovke **2.** slikarska tehnika koja se koristi takvim pomagalom
✧ *engl.*

air-bus (*izg.* êr-bȁs) *m* avion za prijevoz putnika na kraćim i srednjim letovima
✧ *engl.*

air-condition (*izg.* êr-konđȉšn) *m tehn.* **1.** izmjena i pročišćavanje zraka i održavanje željene temperature **2.** uređaj za klimatizaciju
✧ *engl.* air-conditioning

air-lift (*izg.* êr-lȉft) *m* **1.** zračni prijevoz putnika, vojnika ili robe, posebno kada su drugi putevi blokirani; zračni most **2.** turistički aranžman sa zračnim prijevozom, hotelskim smještajem i transferom
✧ *engl.*

air-mail (*izg.* êr-mêjl) *m* pošiljke koje se šalju zračnim putem; zračna pošta
✧ *engl.*

àis *m glazb.* kromatski povišeni ton a (enharmonijski odgovara tonu b)

Àiša (**Àjša**) (614–678), treća i najmlađa žena proroka Muhameda, njegova ljubimica, »majka pravovjernih«

âj *uzv.* kao poziv i odaziv (ob. u čudu, pitanju, molbi i sl.) [~ *djevojko, dušo moja*]
✧ *onom.*

àja (**ajȁ**) *uzv.* u čuđenju prema nečemu što je prethodno rečeno ili poricanju [~, *ne kada ti hoćeš, nego kada bude potreba*]
✧ *onom.*

ajakòlija *ž reg. zast.* uređeno mjesto na otvorenom gdje se obavlja nužda; poljski zahod, nužnik, ćenifa
✧ *tur.* ayakyolu ← ayak: noga + yol: put

Àjaks *m mit.* grčki junak u Trojanskom ratu, prema *Ilijadi* malen rastom i hrabar

ajálet *m reg.* nadležno područje valije; oblast, pokrajina, provincija, ejalet
✧ *tur.* eyalet ← *arap.* ʾäyālä

ájam *m reg. zast.* prednji kraj samara što upregnutu konju stoji oko vrata
✧ *tur.* ojum

àjān *m* ⟨G ajána⟩ **1.** *reg. zast.* onaj koji je ugledan, predstavnik klase, staleža i sl.; prvak, odličnik, velikaš **2.** *pov.* funkcionar lokalne uprave u 18. st. u Osmanskom Carstvu biran obično iz istaknutih begovskih porodica // **ajànluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. pov.* **1.** čast i dužnost ajana; ajanstvo **2.** područje kojemu je na čelu ajan; **ajánstvo** *sr* ⟨G *mn* àjānstāvā⟩, *v.* ajanluk
✧ *tur.* âyan ← *arap.* ⟨*mn*⟩ aʿyān ← ʿayn: oko; izvor, vrelo; prvak, odličnik

Àjant *m mit.* starogrčki junak iz Trojanskoga rata, golem rastom, prvi iza Ahileja po snazi i hrabrosti; pomračio mu se um i počinio samoubojstvo jer je Ahilejevo oružje predano Odiseju

àjār[1] *m* ⟨G ajára⟩ *reg.* **1.** mjera; stupanj čistoće zlata, karat **2.** naravnanje ure; točno vrijeme na satu // **ajáriti** (što) *nesvrš.* ⟨*prez.* àjārīm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ dotjerivati, regulirati, provjeravati točnost sata
✧ *tur.* ← *arap.* ʿiyār

àjār[2] *m* ⟨G ajára⟩ mjesec svibanj po arapskome kalendaru
✧ *arap.* ʾäyyār

Àja Sòfija *ž* bazilika u Carigradu, remek-djelo bizantskog graditeljstva (6. st.); Mehmed Osvajač pretvorio ju je (krajem 15. st.) u džamiju, danas muzej

ajatòlah *m* ⟨N *mn* -asi⟩ *rel.* u šiitskom islamu naslov za visokog duhovnog velikodostojnika koji se odlikuje izuzetnim znanjem te je općenito prihvaćen kao autoritet u vjerskim pitanjima
✧ *arap.* āyātu-llâh, āyāt Allāh, u *perz.* izgovoru āyetollāh: znak Božji

àjbiš *m bot.* bijeli sljez, *v.* sljez △
✧ *njem.* Eibisch

ajdàmak (**hajdàmak**) *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *reg.* batina ili motka za tjeranje upregnutih konja, volova i sl. // **ajdàmačiti** (**hajdàmačiti**) (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -čēći, *pril. pr.* -īvši, *gl. im.* -čēnje⟩ *reg.* udarati toljagom, batinati, mlatiti batinom; degenečiti
✧ *tur.* haydamak: tjerati upregnutu životinju motkom ili uzvikom hajde, *usp.* hajde (I)

àjde *uzv. reg.*, *v.* hajde (I)

àjdīn *m* ⟨G ajdína⟩ *glazb.* narodni turski ples iz Anatolije, polagana tempa
✧ *tur.* aydın: svijetao, jasan, sretan

ȁjerkonjāk *m* ⟨N *mn* -āci⟩ *reg.* napitak od jaja i konjaka, vrsta likera; konjak s jajetom

✧ *njem.* Eiercognac ← Eier: jaja + *fr.* cognac: konjak

ȁjeršpajz *m kulin. reg.* jelo od tučenih i prženih jaja; kajgana
✧ *njem.* Eierspeise

ȁjerštok *m reg.* rasplodni organ žene koji proizvodi jajne stanice; jajnik, ovarij
✧ *njem.* Eierstock

ájet *m isl.* jedan od 6219 izričaja ili strofa od kojih se sastoji *Kur'an*, svrstanih u 114 sura (poglavlja)
✧ *arap.* āyä(t)

ajferzìhtig *prid.* i *pril. reg. zast.* koji je ljubomoran; zavidan; ljubomorno, zavidno
✧ *njem.* eifersüchtig

àjgīr *m* ⟨G ajgíra⟩ *reg.* neuškopljen konj sposoban za rasplod; ždrijebac, pastuh // **ajgìrača** *ž reg. zast.* upaljenica, uspaljenica; ajgiruša; **ajgìruša** *ž*, *v.* ajgirača
✧ *tur.* aygır

àjhl *m reg. zast.* boja u garnituri tzv. mađarskih karata; žir, tref
✧ *njem.* Eichel: žir

àjhornija *ž bot.* biljni rod (*Eichornia*), vodene jednosupnice tropskih i suptropskih oblasti iz porodice *Pontederiaceae*; vodeni zumbul
✧ *nlat.* eichornia ≃ *njem.* Eichorn: vjeverica

ȁjin *m* **1.** *lingv.* devetnaesto slovo hebrejskog alfabeta **2.** *pov.* u hebrejskom bilježenju brojeva oznaka za broj sedamdeset (70)
✧ *hebr.* ʿayin: (*dosl.*) oko

ȁjkula *ž* **1.** *zool.* (+ *srp.*) morski pas, *v.* **2.** *pren.* onaj koji je napastan, proždrljiv; grabežljivac, agresivac
✧ *rus.* akúla ← *norv.* háhall

àjlaz *m*, *v.* hajlaz

ájluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* stalna mjesečna plaća, zarada // **ajlùgdžija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* plaćeni službenik ili radnik s mjesečnom plaćom; ajlukčija; **ajlùkčija** *m*, *v.* ajlugdžija
✧ *tur.* aylık ← ay: mjesec

àjmak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *pov.* upravna jedinica u nekim sovjetskim republikama za vrijeme SSSR-a (s većinskim muslimanskim stanovništvom, u srednjoj Aziji); odgovara rajonu
✧ *mong.* ajmag: okrug

ajmàrānskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik (àjmara)*** *lingv.* indijanski jezik koji se govori u Boliviji (oko 2 mil. govornika), svrstava se u porodicu haki

àjme (**àjmeh**) *uzv. reg. jez. knjiž.* za izražavanje **1.** bola, užasa, *usp.* jao **2.** čuđenja, zgražanja [~ *koja glupost*] **3.** prijekora [~ *bolje da me ništa i ne pitaš*] // **ajmékati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* àjmēkām/àjmēčēm, *pril. sad.* -ajūći/ajméćūći, *gl. im.* -ānje⟩ stalno govoriti »ajme«, stalno se tužiti, jadati se, kukati; **ajméknuti** *svrš.* ⟨*prez.* àjmēknēm, *pril. pr.* -ūvši⟩, *v.* ajmekati
✧ *tal.* (*ekspr.*): ahime

àjmokac *m* ⟨G -kca, N *mn* -kcī⟩ *kulin. reg.* vrsta krepke juhe s mesom i drugim dodacima, *usp.* ajngemahtes
✧ *njem.* Eingemachtes

àjmpindekl *m* ⟨G *mn* -dēklā⟩ *reg.* jastuk u koji se stavlja dojenče
✧ *njem.* einbinden: uvezati + Deckel: poklopac

àjna *ž* ⟨G *mn* ájnā/-ī⟩ *reg.* ogledalo, zrcalo
✧ *tur.* ayna ← *perz.* āyine, āyne

ȁjnc *m reg.* vrsta hazardne kartaške igre △ ~ ***a*** *žarg.* koji je najboljih odlika, prve kategorije, klase i sl. (u dijaloškim situacijama kada valja naglasiti čiju vrsnost); ***~-cvaj*** (***~-cvaj-draj***) *žarg.* **1.** brzo, bez odlaganja, odjednom (u dijaloškim situacijama kada valja naglasiti brzinu i odlučnost) **2.** *glazb.* odbrojavanje brzine ritma pred početak sviranja // **ȁjncati** *nesvrš.* ⟨*prez.* ȁjncām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* igrati ajnc
✧ *njem.* eins: jedan

àjnfalc *m reg.* jednostruki preklop (platna, lima pri limarskim radovima i sl.), *usp.* falc, falcati
✧ *njem.* Einfalz

ajnfàsung *m reg.* obrub // **àjnfasati** (što) *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* **1.** uglaviti/uglavljivati, učvrstiti/učvršćivati **2.** obrubiti/obrubljivati **3.** obuhvatiti/obuhvaćati
✧ *njem.* Einfassung

ajngemàhtes *m reg.* ujušak, umokac, *usp.* ajmokac
✧ *njem.* Eingemachtes

ȁjnlāg *m* ⟨N *mn* -āzi/-i⟩ *reg.* **1.** uložak [~ *u cipeli*]; umetak **2.** unos za sudjelovanje u poslu, igri, ulog [*štedni* ~]
✧ *njem.* Einlage

ajnléger *m reg.* **1.** *tipogr. žarg.* **a.** radnik koji umeće arke u tiskarski stroj, umetač, ulagač **b.** dio tiskarskog stroja koji služi za umetanje papira u stroj **2.** uopće, svaki radnik koji vrši neko umetanje (npr. u pilani, onaj

koji umeće drvo pod pilu) // **ajnlégerica** *ž*, *v.* ajnleger (**1a**,**2**)
✧ *njem.* Einläger

àjnpren *m kulin. reg.* prepržено brašno na ulju kao dodatak varivu ili juhi; zaprška △ ~-***juha*** *kulin. reg.* prežgana juha
✧ *njem.* Einbrenn(e)

àjnrikati (∅) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àjnrikān⟩ *reg. zast.* stupiti u vojsku Habsburške Monarhije; ajnrukati // **àjnrukati** *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.*⟩, *v.* ajnrikati
✧ *njem.* einrücken

ajnšpàltig *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* jednostupčan (npr. novinski članak u samo jednom stupcu)
✧ *njem.* einspaltig

àjnštājnij *m*, *v.* einsteinij

ajnštèlung *m* ⟨N *mn* -nzi/-i⟩ *reg.* točka s koje se promatra, kut gledanja, ugao promatranja, motrište; stav, gledište
✧ *njem.* Einstellung

àjnzac *m reg.* **1.** manji dio ili komad koji se umeće u što; umetak, uložak (za krevet, u krojenju odjevnih predmeta, u tiskarskoj tehnici i sl.) **2.** *v.* Einsatz (**1**)
✧ *njem.* Einsatz

ajnzàjtig (I) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je jednostran, koji se nalazi samo s jedne strane // **ajnzàjtig** (II) *pril.* jednostrano
✧ *njem.* einseitig

ajȍ *m* **1.** onaj koji odgaja, odgojitelj (ob. u Španjolskoj) **2.** *pov.* upravitelj plemićkog dvora
✧ *šp.* ayo

àjskafē *m reg.* ledena kava s tučenim slatkim vrhnjem i sladoledom
✧ *njem.* Eiskaffee

àjte (**hàjte**) *uzv. reg.*, *v.* hajde

àjuk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pom.* eskimski čamac od kitovih kostiju presvučen tuljanovom kožom; kajak
✧ *inuit*

àjvajs *m reg. rij.* bjelanjak od jaja
✧ *njem.* Eiweiss

àjvār *m kulin.* prilog uz obrok oštra i pikantna okusa; kuhani ili pečeni, paprika, patlidžan i rajčica, potom mljeveni i začinjeni
✧ *tur.* havyar: posoljena ikra

àjzlibān (**àjznbān**) *m reg. zast.* kompozicija od više željezničkih vagona koje vuče lokomotiva; vlak, željeznica
✧ *njem.* Eisenbahn

-AK u riječima koje znače približnu količinu od deset, dvadeset do stotinu [*desetak*; *stotinjak*]

àkācija *ž bot.* biljni rod (*Acacia*) iz porodice mimoza (*Mimosaceae*) s više stotina tropskih i suptropskih vrsta △ ***kineska*** ~, *v.* đulimbrišim; ***lažna*** ~ *bot.*, *v.* bagrem
✧ *nlat.* Acacia ← *grč.* akakía: nevinost

Ȁkad *m pov.* u starom vijeku **a.** neidentificirani grad u Mezopotamiji **b.** kraljevstvo Akad (2334–2279. pr. Kr.), obuhvaćalo je Babiloniju, Asiriju i Siriju // **àkādskī** *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* najstariji zabilježeni semitski jezik (jezik zemlje Akad) istočnosemitske grane; skupni naziv za jezik starih Babilonaca i Asiraca

Ȁkadem *m mit.* starogrčki junak koji je spasio mitsku ljepoticu Helenu; u atenskom gaju, koji je bio posvećen Akademu, filozof Platon utemeljio je 387. pr. Kr. školu koju je nazvao »akademija«

akadèmij|a *ž* **1.** *pov.* **a.** naziv Platonove filozofske škole **b.** od 16. st. učeno društvo onih koji se bave znanostima ili umjetnostima **2.** u nekim državama, središnja institucija koja okuplja istaknute znanstvene istraživače i umjetnike, pokreće znanstveno-istraživačke projekte i sl. [*redovni, izvanredni, dopisni član ~e*] **3.** naziv nekih viših stručnih ili umjetničkih škola [*muzička ~a*; *pomorska ~a*; *vojna ~a*] **4.** svečana priredba s koncertnim točkama, predavanjima, recitacijama, gimnastikom, akrobatikom i sl. [*prirediti ~u*; *svečana ~a*] // **akadémac** *m* ⟨G -mca, V akàdēmče, N *mn* -mci, G akàdēmācā⟩ onaj koji pohađa neku akademiju, ob. vojnu; pitomac (vojne) akademije; **akadèmačkī** *prid.* koji se odnosi na akademca i akademce; **akadèmičār** *m pov. arh.* onaj koji pohađa višu školu ili fakultet, doslovno akademiju; student, akademski građanin; **akadèmičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* akademičar; **akadèmičārev** (**akadèmičārov**) *prid.* koji pripada akademičaru; **akadèmičārskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na akademičare **2.** *pren.*, *v.* akàdemskī (**3ab**); **akadèmičārski** *pril.* kao akademičar, na način akademičara; **akadèmījskī** *prid.* koji se odnosi na akademiju [~ *rječnik*]; **akadèmik** *m* ⟨V -iče, N *mn* -ici⟩ član akademije, znanstvenik ili umjetnik izabran u akademiju (**2**) (učeno društvo); **akademìstičkī** *prid.* koji se odnosi na akademizam; **akademìzam** *m* ⟨G -zma⟩

1. odvojenost znanosti od života **2.** tradicionalni formalizam i teoretiziranje, ustaljene forme, osobito u umjetnosti, knjiškost **3.** tehnička vještina bez invencije i novina; **akademizírati** *dv.* ⟨*prez.* akademìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati čemu obilježje hladne akademske učenosti, nepristranosti; **akàdemsk|ī** *prid.* **1. a.** koji se odnosi na akademiju [*~i naslov*] **b.** koji se odnosi na akademije; visokoškolski, sveučilišni **c.** koji ima visokoškolsko obrazovanje [*~i građanin*] **2.** koji je znanstven [*~i razgovor*; *~i stil*]; učen, *opr.* làički, amàtērskī **3. a.** koji je apstraktan; teoretski, akademičarski **b.** *razg.* koji nije povezan s praktičnim životom; suviše beživotan [*~o pitanje*]; knjiški, akademičarski △ *~**a četvrt*** četvrt sata ostavljena slušačima i studentima za koncentraciju poslije službenog početka predavanja; *~**a figura*** *lik.* slika ili crtež gole osobe, ob. u pola stvarne veličine, u pravilu u herojskoj pozi; *~**e slobode*** **1.** slobode koje sveučilištu i sveučilišnoj zajednici osigurava autonomija sveučilišta, *usp.* autonomija **2.** *razg.* slobode koje su svojstvene ponašanju sveučilišnih nastavnika i studenata (neformalnost i sl.) **3.** pravo članova akademske zajednice da istražuju istinu; *~**i građanin*** **1.** *pov.* akademičar, student, ob. u zn. nekih privilegija kao što su pravila o pravu glasa ili služenju vojske u Habsburškoj Monarhiji **2.** onaj koji ima visokoškolsko obrazovanje; **akàdemski** *pril.* na način akademičara, kao akademičar
✧ *nlat.* ← *lat.* academia ← *grč.* akadémeia, prema Akademovu gaju, *v.* Akadem

akàīd *m* ⟨G akaída⟩ *isl.* **1.** ukupnost islamskih vjerskih propisa, islamski vjeronauk **2.** dogmatika islama
✧ *arap.* ʿaqā'id: vjerovanja

akalkùlija *ž pat.* nesposobnost vršenja bilo kakvih računskih operacija (obično kod organskog oštećenja mozga)
✧ *nlat.* acalculia ≃ A-[1] + *lat.* calculare: računati

àkānskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* jezik središnje nigersko-kongoanske grane nigersko-kordofanskih jezika, govori se u Centralnoafričkoj Republici

akantestèzija *ž psih.* smetnja površinskog osjeta koju bolesnik u određenom području osjeća kao ubode iglicama
✧ *nlat.* acanthaesthesia ← *grč.* ákantha: trn + aísthēsis: osjet

akantoídi *m mn* ⟨N akanòīd, G akanoída⟩ *zool.* izumrle ribe (*Acanthoceras*); živjele između silura ili perma
✧ *grč.* àkantha: trn + -OID

akantóza *ž pat.* odebljanje srednjeg sloja epiderma
✧ *grč.* àkantha: trn + -OZA

akàntus (**àkant**) *m* **1.** *bot.* rod trajnih zeljastih biljaka porodice primoga (*Acanthaceae*) s perasto razdijeljenim listovima i cvijetom u obliku debelog vršastog klasa; primog **2.** *arhit.* dekorativni element u obliku stiliziranog akantova lista karakterističan za korintski kapitel; kima
✧ *nlat.* Acanthus ← *grč.* ákanthos: medvjeđa šapa

akaparírati *dv.*, *v.* kapariti

akàrdija *m pat.* urođena malformacija, dijete rođeno bez srca
✧ *grč.* akárdios ≃ A-[1] + kardía: srce

akarijáza *ž pat.* **1.** zaraženost grinjama **2.** kožna zarazna bolest izazvana grinjom, svrab **3.** vrsta šuge domaćih životinja // **akarinóza** *ž* bolest pčela i vinove loze izazvana raznim vrstama grinja; grinjavost; **akarofòbij|a** *ž pat.* bolesno umišljanje da je koža zaražena grinjama ili insektima, često dovodi do samounakažavanja kako bi se uklonila zaraza [*patiti od ~e*]
✧ *nlat.* acariasis ≃ *grč.* ákari: grinja

akàrpija *ž* **1.** osobina onoga koji je neplodan ili svojstvo onoga što je neplodno; neplodnost, jalovost, sterilnost **2.** *bot.* svojstvo biljki da ne proizvode plodove
✧ *grč.* akarpía: neplodnost

akárus *m zool.* vrsta grinje (*Acarus scabiei*); ženka je uzročnik svraba
✧ *nlat.* acarus ≃ *grč.* ákari: grinja

àkaša *ž fil.* u indijskoj filozofiji (sustav Samkhya) pojam prostora, tvari, neba, srodan nekadašnjem pojmu etera u europskoj filozofiji
✧ *skr.* ākāśa-

akatafázija *ž pat.* smetnje govora; bolesnik ne pronalazi pravu riječi i gubi sposobnost izražavanja u vezanoj govornoj formi; sintaktička afazija
✧ *nlat.* acataphasia ≃ A-[1] + KATA- + -FAZIJA

akatàleksa *ž jez. knjiž.* potpunost, neskraćenost stope ili stiha // **akatalèktičkī** *prid.* koji nije okrnjen △ ~ ***stih*** stih koji završava potpunom stopom

✧ *lat.* acatalexis ≃ acatalecticus: neokrnjen ≃ A-[1] + *lat.* catalecticus ← *grč.* katalēktikós: nepotpun

akatalèpsija *ž* **1.** *fil.* kod grčkih skeptika (posebice Arhesilaja), nemogućnost sigurne spoznaje **2.** *med.* **a.** mentalna zaostalost, demencija **b.** nemogućnost sigurnog postavljanja dijagnoze // **akatalèptičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je nepojmljiv, nedostižan umom; nedokučiv, neshvatljiv

✧ *srlat.* acatalepsia ← *grč.* akatalēpsía ≃ akatálēptos: neshvatljiv ≃ A-[1] + katalambánein: shvaćati, razumijevati

akatapóza *ž pat.* teškoća pijenja i gutanja, organske naravi

✧ *nlat.* acataposis ≃ A-[1] + *grč.* katápōsis: gutanje

akàtist *m pravosl.* bogoslužbeni čin i pjesma u čast Bogorodice s temom Navještenja

✧ *grč.* akáthistos

akatìzija *ž psih.* pojava motornog nemira kod bolesnika, od potrebe za stalnim kretanjem do nemogućnosti da se sjedi

✧ *nlat.* acathisia ≃ A-[1] + *grč.* káthisis: sjedenje

akaùstičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je nesagoriv; nezapaljiv, vatrostalan

✧ A-[1] + *lat.* causticus ← *grč.* kaustikós: zapaljiv

akcelerácij|a *ž* **1.** ubrzanje [*dobiti ~u*] **2.** *fiz.* promjena brzine u jedinici vremena (simbol a) (kako je to vektorska veličina, jer ima smjer, do nje dolazi kod svake promjene smjera gibanja čestice, kod kružnog gibanja apsolutna brzina čestice može biti konstantna – čestica se giba jednolikom brzinom po kružnici – ali čestica stalno mijenja smjer gibanja i stoga ima ubrzanje prema centru kružnice); ubrzanje, *opr.* deceleracija △ ***kutna ~a*** *fiz.* povećanje kutne brzine u jedinici vremena, to je pseudovektor koji je orijentiran u smjeru osi oko koje tijelo rotira; ***školska ~a*** oblik potpore dobrim učenicima kod kojih se očituje akceleracija intelektualnih sposobnosti // **akcelerácījskī** *prid.* koji se odnosi na akceleraciju; **akcelèrātor** *m* pospješitelj brzine nekog procesa, ubrzivač △ ***~ čestica*** *tehn.* uređaj u kojem se nabijene čestice ili ioni ubrzavaju do visokih energija pomoću električnog polja (magnetsko polje se koristi za održavanje čestica na željenoj putanji); čestice se mogu gibati pravocrtno, spiralno, ili kružno, *usp.* ciklotron, sinkrotron, betatron; ***3D ~*** *inform.* vrsta procesora koji se nalazi na grafičkoj kartici i koji obrađuje i ubrzava iscrtavanje 3D grafike (trodimenzionalne grafike); **akcelèrīrān** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je podvrgnut akceleraciji; ubrzan; **àkcelerometar** *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* uređaj za mjerenje ubrzanja u navigaciji, aeronautici, seizmologiji, ispitivanju vibracija i za sl. svrhe

✧ *lat.* acceleratio ≃ accelerare: ubrzavati

àkcent (**àkcenat**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** *lingv.* **a.** isticanje vokala ili slogotvornoga glasa u riječi (većom duljinom, snažnijim izgovorom, povišenjem ili sniženjem tona pri izgovoru); naglasak **b.** prozodijski (suprasegmentni) element po kojemu se slogovi razlikuju **c.** dijakritički znak iznad vokala kojim se bilježi naglasak; u hrvatskom jeziku: kratkouzlazni (à), dugouzlazni (á), kratkosilazni (ȁ), dugosilazni (â) **2.** *razg.* specifičan način izgovora, karakterističan za izvornog govornika drugoga jezika ili za govornika materinjeg jezika sa snažnim dijalektalnim ili lokalnim obilježjima [*francuski ~*; *splitski ~*] **3.** *glazb.* isticanje jednog tona ili akorda u muzičkom govoru △ ***rečenični ~*** melodija rečenice, intonacija i naglasak što ih rečenica realizira u govoru // **àkcenatsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akcent; naglasni [*~o pravilo*] △ ***~a alternacija*** naglasni prijevoj; **akcèntīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je naglašen [*~a slova*; *~i izgovor*]; **akcentírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* akcèntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* akcèntīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** staviti/stavljati znak naglaska; akcentuirati **2.** dati/davati čemu veću važnost, staviti težište, istaknuti važnost; naglasiti; **akcentòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak za akcentologiju; **akcentològija** *ž lingv.* disciplina koja se bavi proučavanjem akcenata; **akcentològījskī** *prid.* koji se odnosi na akcentologiju; **akcentòlošk|ī** *prid.* koji se odnosi na akcentologiju i akcentologe [*~a promjena*; *~i rječnik*]; **akcentuácija** *ž* **1.** ukupnost svojstava akcenata **2.** čin određivanja i upisivanja akcenata na riječima; **akcentuácījskī** *prid.* koji se odnosi na akcentuaciju; **akcentuírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* akcentùīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩, *v.* akcentirati

✧ *lat.* accentus: govorni ton

akceptírati (što) *dv.* ⟨*prez.* akcèptīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ us-

vojiti/usvajati, prihvatiti/prihvaćati (neku činjenicu, nečije mišljenje i sl.); akcipirati // **akcèpcija** *ž* **1.** stanje onoga što je akceptirano **2.** čin akceptiranja; **àkcepis** *m* potvrda primitka; **àkcept** *m* ⟨G *mn* -pātā⟩ **1.** suglasnost o sklapanju ugovora ili nagodba **2.** potpis na mjenici kojim se jamči uplata svote u određeno vrijeme **3.** prihvaćanje mjenica; **ȁkceptabīlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se može prihvatiti; prihvatljiv; **akceptácījskī** *prid.* koji se odnosi na akcepciju; **akcèptant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji prihvaća mjenicu, tj. koji svojim potpisom jamči da će je isplatiti; **àkceptnī** *prid. bank.* koji se odnosi na akcept △ ~ ***nalog*** instrument platnog prometa; upotrebljava se za prijenos sredstava s računa dužnika na račun vjerovnika; **àkceptor** *m* **1.** onaj koji prima, odobrava; primalac, odobravalac **2.** *fiz.* **a.** atom, atomska grupa ili ion koji, primajući par elektrona od drugog atoma, atomske grupe ili iona (donora) stvara s ovim kovalentnu ili koordinacijsku vezu **b.** spoj koji veže atome, ione, molekule ili subatomske čestice **c.** nečistoće kod poluvodiča (kao što su bor, aluminij ili galij u siliciju) koje primaju elektrone i na taj način stvaraju pokretne pozitivne šupljine
✧ *lat.* acceptare: primati

akcèsija *ž* **1.** dostizanje nekog stupnja (obrazovanja i sl.) ili časti **2. a.** povećanje količine ili veličine dodavanjem sporedne stvari glavnoj **b.** dodatak **3.** *dipl.* jedan od načina davanja pristanka države ili drugog subjekta međunarodnog prava da bude vezan nekim međunarodnim ugovorom; pristupanje međunarodnom ugovoru // **akcèsist** *m zast.* niži činovnik u upravnoj službi; početnik, pripravnik; **ȁkcesōr|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ **1.** koji ima manju važnost u odnosu na što bitnije, koji nije glavni; sporedan, nebitan, manje važan **2.** koji je dodatan, pridodan; dopunski △ ~***na tužba*** tužba kojom se novi tužitelj pridružuje prijašnjoj tužbi drugog tužitelja protiv istog tuženika; ~***ni ugovor*** dopunski ugovor koji se dodaje drugom (glavnom) ugovoru; **akcèsōrij** *m* ono što se dodaje nekoj cjelini ili čemu završenom; dodatak, dopuna △ ***modni*** ~ sitniji predmet ili detalj garderobe koji upotpunjuje opći dojam (šal, rukavice itd.)
✧ *lat.* accessio: pristup, dodatak ≃ accedere: pristupiti

akcidèncija *ž* stjecaj okolnosti, slučajna oznaka ili moment, posljedica čina bez namjere; slučajnost, nebitnost, akcidens // **akcidèničan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva akcidencije △ ~ ***slog*** *tisk.* oznaka za poslove ručnog slagara; **àkcidens** (**accidens**) *m*, *v.* akcidencija; **àkcident** (**accident**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** *fil.* **a.** promjenjivo, slučajno, nebitno svojstvo predmeta **b.** ono što ne postoji samostalno, po sebi, već postoji u drugom, kao dio drugoga **2.** *teol.* u tomističkoj filozofiji i teologiji u kontekstu razmišljanja o vezi između biti i pojave, ono što pripada nekoj supstanciji i usavršava je (akcident ne može postojati bez supstancije) **3.** *rij. knjiš.* nezgoda, nesreća, havarija prouzrokovana nepažnjom [~ *u nuklearnoj elektrani*]; **ȁkcidentālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji se pojavljuje neočekivano i nenamjerno; slučajan **2.** koji nije intrinzičan; nebitan, *opr.* bitan **3.** *knjiž.* koji nema organske veze s cjelinom; **akcidèntālije** *ž mn glazb.* stalne povisilice i snizilice, koje se bilježe između muzičkog ključa i oznake za mjeru; **akcidentálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ ono što je slučajno; slučajnost
✧ *srlat.* accidentia ≃ accidens: slučajan, koji se dogodio ← accidere: pasti, slučiti (se), dogoditi (se)

Ȁkcīj *m pov.* mjesto pomorske bitke između Oktavijana (kasnijeg cara Augusta) i Antonija (31. pr. Kr.), pobjedom Oktavijan postaje samovladar

àkcij|a *ž* **1.** djelovanje, radnja, pothvat [*politička ~a*; *društvena ~a*; *samostalna ~a*; *poduzeti ~u*; *izvesti ~u*] **2.** *bank.*, *v.* dionica (1) **3.** organizirana društvena ili politička djelatnost **4.** *pov. umj.* u slikarstvu 1960-ih niz pokreta, zvukova i zahvata na likovno netradicionalnim materijalima; prikazuje se uživo ili pomoću snimaka, videozapisa **5.** *neol.* akcijska prodaja △ ***čovjek od*** ~***e*** poduzetan čovjek; ***Katolička*** ~***a*** *pov.* pokret poč. 20. st. u Hrvatskoj koji se zauzimao za veći utjecaj Katoličke crkve i katolika u javnom životu; ***radne*** ~***e*** *pov.* radovi na izgradnji velikih objekata koji se izvode s velikom grupom ljudi, ob. omladinaca i uglavnom jednostavnom tehnikom (npr. u Jugoslaviji nakon 1945) // **akcijášiti** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* akcìjāšīm, *pril. sad.* -šēći, *gl. im.* -šēnje⟩ *pejor.* baviti se (kojekakvim nekorisnim i uzaludnim) akcijama; **akcìjāškī**

prid. koji se odnosi na akcijaše; **àkcījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akciju △ ~***a prodaja*** prigodna prodaja po sniženim cijenama; rasprodaja; ~***e struje*** električne struje koje nastaju pri djelatnosti stanica; ~***i centri*** *meteor.* prostrana i gotovo stacionarna područja visokog ili niskog tlaka, koja kontroliraju gibanje atmosferskih poremećaja nad velikim područjima (npr. takvi su centri islandska i aleutska ciklona, sibirska i azorska anticiklona i dr.); ~***i radijus*** najveća udaljenost koju vozilo može prevaliti bez ponovnog opskrbljivanja pogonskim gorivom; **akciònār** *m* ⟨G akcionára⟩ vlasnik koji posjeduje akcije (**2**); dioničar; **akcionárev** (**akcionárov**) *prid.* koji pripada akcionaru; **akciònārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* akcionar; **akciònārsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akcionare △ ~***a skupština*** *term.* redoviti ili izvanredni sastanak akcionara na kojem se odlučuje o bitnim pitanjima akcionarskog društva; skupština dioničara; ~***o društvo*** poduzeće nastalo ulaganjem kapitala akcionara; dioničko društvo; **àkciōn|ī** *prid.* koji pripada akciji, koji se odlikuje akcijom △ ~***i film*** film koji se odlikuje dinamičnom radnjom; ~***i program*** program za provedbu nekog plana; ~***o jedinstvo*** *ideol. pov.* u komunističkim partijama fraza kojom se nameće maksimalna disciplina u izvršavanju dobivenih zadataka

✧ *lat.* actio ≃ agere: djelovati

Ȁkcije, Lucije (*lat.* Lucius Accius ili Attius) (170–86. pr. Kr.), rimski pisac tragedija i povijesnih drama (45 poznatih naslova)

akcipírati (što) *dv.* ⟨*prez.* akcìpīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *rij.*, *v.* akceptirati

✧ *lat.* accipere: primiti, osjetiti

akcíza *ž* trošarinski porez na robu proizvedenu u zemlji

✧ *fr.* accise ≃ *lat.* accidere: prirezati

àkče *sr* (**àkča** *ž*) ⟨G -ta⟩ *reg. pov. hip.* srebrnjak

✧ *tur.* akçe ← ak: bijel

akhjàna *ž* dijaloška pripovijedanja u spomenicima vedske književnosti; počeci staroindijske epske i dramske književnosti

✧ *skr.* akhyāna-

Akìba ben Josef (Rabbi Akiba) (o.55–135), židovski rabin i talmudist, sastavio prvi opsežni zbornik *Mišne*, *v.*; Ben Akiba

akìda *ž isl.* vjerovanje, *usp.* credo

✧ *tur.*

Akihíto (1933), osobno ime japanskog cara koji je 1989. preuzeo vlast od svoga oca Hirohita

àkik *m*, *v.* hakik

àkīn[1] *m* ⟨G akína⟩ pjesnik-improvizator; pjevač kod nekih azijskih naroda (npr. u Kazahstanu)

✧ *turkm.*

àkīn[2] *m* ⟨G akína⟩ *pov.* žestoki vojnički juriš i pohod popraćen nesmiljenim odnosom prema protivniku, civilima i pljačkom; zulum (ob. u značenju pljački pripadnika osmanskih četa – akindžija na pograničnom teritoriju) // **akìndžija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *pov.* pripadnik jurišne konjice, pokretnih navalnih odreda osmanske vojske; konjanik

✧ *tur.* akın: upad u neprijateljsku zemlju

akinézija (∅, čega) *ž pat.* ukočenost, nepokretnost tijela, teškoća pokreta sa i bez organskih oštećenja

✧ A-[1] + -KINEZIJA

akitírati (što) *dv.* ⟨*prez.* akìtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* izravnati/izravnavati račun, isplatiti/isplaćivati dug

✧ *fr.* acquitter

akìzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* vrsta ironične aluzije, odnosi se na onoga koji svoju želju prikriva prividnom nezainteresiranošću

✧ *grč.* akkismós

àkja *ž* ⟨G *mn* ákjā⟩ saonice u obliku čamca, služe u gorskoj službi spašavanja za transport unesrećenog po snijegu i ledu

✧ *fin.*

aklamácij|a *ž* **1.** izraz entuzijastičkog, glasnog odobravanja [*pozdraviti ~om*] **2.** usmeni glas, osobito onaj koji je dan glasnim odobravanjem bez formalnog prebrojavanja glasova [*prihvatiti/odobriti/izglasati ~om*] **3.** (*mn*) *pov.* kratke, svečane pozdravne pjesme u čast bizantskih careva pri njihovu ulasku u crkvu i sl. // **aklamácījskī** *prid.* koji se odnosi na aklamaciju; **ȁklamatīvno** *pril.* na aklamacijski način [*odluka je donesena ~*]; **aklàmātor** *m* onaj koji odobrava, odobravatelj; **aklàmātorica** *ž*, *v.* aklamator

✧ *lat.* acclamatio ≃ acclamare: dovikivati

aklimatizírati (se) (∅, čemu, na što) *dv.* ⟨*prez.* aklimatìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** prilagoditi/prilagođavati (se) klimi i klimatskim uvjetima nekoga kraja ili mjesta (nadmorskoj visini, vlazi itd.) **2.** *pren.* prilagodi-

ti/prilagođavati (se) okolini ili atmosferi koja vlada (među ljudima na radnom mjestu, općim radnim i drugim uvjetima itd.) // **aklimatizácija** *ž* privikavanje, prilagodba; **aklimatizácījskī** *prid.* koji se odnosi na aklimatizaciju

✧ *njem.* akklimatisieren ← *fr.* acclimater, *v.* klima

aklína *ž geogr.* izocrta (izolinija) koja na karti spaja točke u kojima je magnetna inklinacija nula; magnetski ekvator, *usp.* agona

✧ A-[1] + *grč.* klínein: nagibati (se)

aklorhìdrija *ž term.* izostanak lučenja solne kiseline iz želučane sluznice

✧ *nlat.* achlorhydria ≃ A-[1] + *grč.* khlōrós: zelen + hýdrios ≃ hýdōr: voda

akmàdža (**atmàdža**) *ž reg. zast.* **1.** kobac obučen za lov na ptice **2.** vrst sokola kojim su se lovile ptice u Bosni

◆ *pr.*: **Akmàčić** (250, Nova Gradiška), **Akmàdža, Akmàdžić, Akmàđić**

✧ *tur.* atmaca: kobac

àkmē (**akmê**) *m* ⟨G akmèa⟩ **1.** *pat.* kritično stanje u bolesti, kriza **2.** *psih.* vrhunac užitka za vrijeme seksualnog odnosa **3.** godina ili razdoblje vrhunskog stvaralaštva umjetnika, pisca ili znanstvenika // **akmèist** *m* pristalica akmeizma; **akmèistkinja** *ž*, *v.* akmeist; **akmeìzam** *m* ⟨G -zma⟩ struja u ruskoj književnosti (1912–1922), zastupa sažetost i perfekcionizam u izrazu

✧ *grč.* akmḗ: najviša točka, vrh

àkna *ž* ⟨G *mn* áknā/-ī⟩ *pat.* gnojni čvorić oko korijena dlake ili na izvodu žlijezde lojnice; bubuljica, sujedica, prištić, fiskula, miteser [*adolescentska ~*]

✧ *nlat.* acne ← *grč.* akmḗ

ȁko *vezn.* **1.** pogodbeni pod uvjetom da, u slučaju da; če [*doći ću ~ budem imao vremena*] **2.** dopusni (+ *i*) neka, neka i [*sretan sam ~ (i) nisam bogat*] **3.** (ob. udvojeno) *reg. žarg.* (+ *srp.*) neka, neka, ne smeta, ništa zato [A: *Bit će nam ovdje hladno* B: *Ako (~)*]

✧ *prasl.* i *stsl.* *(j)ako: kako, ako (*polj.* jak, *ukr.* ak)

akoàzma *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *pat.* halucinacija sluha, bolesnik umišlja da čuje šumove, zvonjavu, govor i sl., granično stanje između iluzije i prave halucinacije

✧ *nlat.* acoasma ≃ *grč.* akoḗ: sluh (≃akúein: čuti) + (phánt)asma: mašta

akòbōgdā *pril.* poštapalica koja izriče želju da se nešto ostvari i da se neće izjaloviti, da neće ostati neostvareno [A: *Onda, sutra krećemo!* B: *Akobogda!*]

✧ *v.* ako + *v.* bog + *v.* dati

akoládja *ž* **1.** *pov.* srednjovjekovna ceremonija investiture novoga viteza: zagrljaj i udarac mačem pljoštimice po ramenu [*napraviti ~u*] **2.** vitičasta zagrada koja obuhvaća više redaka ili više skupina redaka pod jedan naslov ili oznaku [*označiti ~om*] **3.** *glazb.* u notnom pismu, okomita crta ili vitičasta zagrada koja povezuje dva ili više crtovlja; glazba zapisana na tom crtovlju izvodi se istodobno

✧ *fr.* accolade: zagrljaj

akolírati (što) *dv.* ⟨*prez.* akòlīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ spojiti/spajati više stavaka u cjelinu; sastaviti, priljubiti

✧ *fr.* accoler ← *lat.* accollare

akòlīt *m* ⟨G akolíta⟩ **1.** *rel.* vjernik laik kojemu je povjerena služba pomaganja svećeniku ili đakonu, posebice za vrijeme mise; ministrant **2.** svijećnjak od dvije svijeće koji akoliti nose na svečanim misama **3.** *pren.* onaj tko postojano slijedi i služi neku osobu; sljedbenik, pristaša // **akolìtāt** *m* ⟨G akolitáta⟩ *rel.* četvrti od četiriju nižih svećeničkih redova; red kojim se akolit uvodi u službu; **akolitírati** (∅, komu) *dv.* ⟨*prez.* akolìtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (iz)vršiti službu akolita; **akolùtija** *ž pravosl.* zbirka propisa koji se odnose na vršenje liturgijskih čina u istočnim crkvama; odgovara oficiju (časoslovu) u zapadnim crkvama

✧ *lat.* acolytus ← *grč.* akólouthos: pratilac ≃ *grč.* akoloutheîn: slijediti

akomodácija *ž* **1.** *term.* proces prilagođavanja, prilagodba **2.** *fiziol.* privikavanje živca ili osjetnog organa na podražaje (npr. sposobnost oka da gleda na različitu daljinu; prilagođavanje oka na svjetlo i tamu; privikavanje na buku sa stalno prometne ulice, na smrad itd.) **3.** *sociol.* spontani ili namjerno izazvani proces usklađivanja socijalnih odnosa [*~ na ljude i radne uvjete*] // **ȁkomodabīlan** (∅, na što) *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je prilagodljiv, svrsishodan; **akomodabílnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je akomodabilan; prilagodljivost; **akomodácījskī** *prid.* koji se odnosi na akomodaciju; **akomòdati** (se) *dv.* ⟨*prez.*

-ām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ *reg.*, *v.* akomodirati (**2**); **akomodírati** (se) (čemu, na što) *dv.* ⟨*prez.* akomòdīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *prid. trp.* akomòdīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** prilagoditi/prilagođavati (se) **2.** udobno se smjestiti/smještati; akomodati (se)

✧ *lat.* accommodatio ≃ accommodare: prilagoditi se

akompanjírati (se) *dv.* ⟨*prez.* akompànjīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ *žarg.* pratiti (npr. na klaviru u glazbenim produkcijama); pridružiti se, surađivati

✧ *fr.* accompagner

akomplì, *v.* fait accompli

akomplírati (što) *dv.* ⟨*prez.* akòmplīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ obaviti/obavljati do kraja; završiti, izvesti

✧ *fr.* accomplir

akòncije *ž mn zool.* duge tanke niti u koralja posute žarnicama; služe za obranu [*te/ove* ~]

✧ *grč.* akóntion: malo koplje

akonfesionálnōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je akonfesionalan; nereligioznost // **ȁkonfesionālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *rel.* koji ne pripada konfesiji, *opr.* konfesionalan

✧ A-[1] + *v.* konfesija, konfesionalan

akonìtīn *m* ⟨G akonitína⟩ otrovan alkaloid iz korijena jedića (*Aconitum*) iz biljne porodice *Ranunculaceae*

✧ *grč.* akóniton

akònto *pril.* **1.** na račun čega (u obračunavanjima i radom s naplatama i sl.), unaprijed od iznosa; a conto **2.** (ob. uz koga, što) *žarg.* **a.** što se tiče toga, o tome (ovome, onome itd.) [~ *najnovijih vijesti*] **b.** na račun (čega), zahvaljujući (tome) [~ *starih zasluga, stare slave* dobiti nešto što se inače ne zaslužuje, što se ne bi dobilo] // **akontácija** *ž* unaprijed položen novac u količini manjoj od cijelog iznosa; predujam, kapara, foršus, *usp.* [*položiti ~u; dati ~u*]; **akontácījskī** *prid.* koji se odnosi na akontaciju; **akontírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* akòntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati akontaciju

✧ *tal.* acconto

ȁkoprem *vezn. arh.* premda, ako

✧ *v.* ako + *v.* premda

àkord *m* ⟨N *mn* -i, G -rādā/-ōrdā⟩ **1.** *glazb.* suglasje triju ili više tonova različite visine **2.** *ekon.* plaćanje radnika po broju izrađenih komada proizvoda ili koliko je dogovoreno i mjereno na drugi način (kilogramima, kubicima itd.) [*biti plaćen po ~u; raditi na ~*] // **akòrdant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩, *v.* akordaš; **akòrdāš** *m* ⟨G akordáša⟩ *razg.* onaj koji radi na akord (**2**); akordant; **akordàšica** *ž*, *v.* akordaš; **akòrdator** *m glazb.* onaj koji akordira glazbalo; ugađač glazbala; **akordírati** *nesvrš.* ⟨*prez.* akòrdīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ ugađati (ob. žice na glazbalu); **àkordnī** *prid.* koji se odnosi na akord

✧ *fr.* accord; *tal.* accordo; *njem.* Akkord ← *srlat.* achorda ← *lat.* accordare: uskladiti ≃ AD- + cor: srce, duša; *grč.* khordḗ: struna, žica od ovčjeg crijeva

àkord-cìtra *ž glazb.* citra na kojoj se pomoću posebnih naprava mogu isključiti žice sa stranim harmonijskim tonovima, konstruirana krajem 19. st.

✧ *njem.* Akkordzither

akòrdeon *m glazb.* velika kromatska harmonika rastezača

✧ *fr.* accordéon ← *njem.* Akkordion, ime kojim je instrument patentiran u Beču, 1829; prema *fr.* accorder ili *tal.* accordare: uskladiti

àkord-flàuta *ž glazb.* njemački naziv za puhački instrument, vrstu dvostruke flaute koja se (poput dvojnica) sastoji od dvije svirale

✧ *njem.* Akkordflöte

akòrija *ž pat.* **1.** osjećaj gladi uzrokovan izostankom osjećaja sitosti nakon jela (za razliku od bulimije,) **2.** neprestana želja za jelom (i kad apetit nije jak)

✧ *nlat.* acoria ≃ A-[1] + *grč.* kóros: sitost

akòstati (**akòštati**) (∅) *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** pristati/pristajati uz obalu **2.** *reg.* (is)krcati se, stići/stizati lađom

✧ *tal.* accostare

akotiledóne *ž mn bot.* biljke bescvjetnice; besupnice

✧ A-[1] + *grč.* kotylēdṓn: prazna glava

àkov *m zast.* **1.** mjera za tekućinu (56,589 litara) **2.** mjera za žito (51 litra) **3.** *pov.* daća za vino u 13. i 14. st. // **àkōvče** *sr* ⟨G -ta⟩ bure od jednoga akova

✧ *mađ.* akó

akozmìzam *m* ⟨G -zma⟩ *fil.* nazor prema kojem fizički svijet ne postoji nezavisno od svijesti // **akòzmist** *m* pristalica akozmizma

✧ A-[1] + *grč.* kósmos: svijet

ȁkra *ž* ⟨G *mn* ȁkārā/-ī⟩ *anat.* krajnji dijelovi tijela, okrajine (nos, brada, uši, prsti)
✧ *grč.* ákron: vrh

akrànija, *v.* acranius

àkrap *m*, *v.* akrep

akratàfōr *m* ⟨G akratafóra⟩ **1.** *pov. umj.* vrsta grčke vaze, posuda u kojoj se na stol iznosilo vino **2.** *mit.* jedan od atributa boga Bakha
✧ *grč.* ákratos: čisto vino + -FOR

ȁkratoterme *ž mn* ⟨G *mn* -ērmā/-ērmī⟩ topli, većinom radioaktivni ljekoviti izvori s malim količinama mineralnih tvari
✧ *grč.* ákratos: nepomiješan, jak + *v.* terme

akrèba *ž* ⟨G *mn* akrébā⟩ *reg.* **1.** ukupnost onih s kojima se tko nalazi u srodstvu; rodbina **2.** onaj koji je s nekim u rodbinskoj vezi; rođak, srodnik // **akrebàluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* odnos rodbinstva, srodstva, roda, rođaštva [*biti u ~u (s kim)*]
✧ *tur.* akraba ← *arap.* ⟨*mn*⟩ aqribā' ← qarīb: bližnji, rođak

akrécija *ž* **1.** *meteor.* rast smrznutih oblačnih ili oborinskih čestica sudaranjem ili spajanjem s ohlađenim kapljicama koje se pri tom smrzavaju **2.** proces prikupljanja okolne materije (ob. o zvijezdama)
✧ *lat.* accretio

akredìtīv *m* ⟨G akreditíva⟩ **1.** *dipl.* pismena punomoć diplomatskog predstavnika pri vladi druge zemlje [*predati ~e*]; vjerodajnica **2.** *bank.* **a.** polog na posebnom bankovnom računu koji služi kao jamstvo za financijsko pokriće poslova što su u toku ili se stavlja na raspolaganje nekoj fizičkoj ili pravnoj osobi **b.** *meton.* nalog banci da otvori takav poseban račun **3.** *bank.* oblik naloga da se donosiocu stave na raspolaganje neka novčana sredstva u različite svrhe [*budžetski ~*; *dati ~*; *podnijeti ~*] △ ***dokumentarni ~*** akreditiv kod kojega je isplata uvjetovana predočenjem propisanih dokumenata // **akreditácija** *ž* **1.** *dipl.* čin kojim država pošiljateljica izražava volju da imenovanu osobu smatra svojim diplomatskim agentom koji će je predstavljati u državi primateljici **2.** svaki čin kojim se koga predstavlja kao ovlaštenog zastupnika; **akreditírati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* akredìtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati potrebne ovlasti, opunomoćiti koga da predstavlja pravnu osobu pred drugom (ob. o diplomatskim predstavnicima u drugoj državi); **akredìtīvn|ī** *prid.* koji se odnosi na akreditiv △ ***~o pismo*** *term.* **1.** punomoć određenoj osobi da zastupa potpisnika pisma u nekim poslovima, odnosno raspolaže izvjesnom sumom novca **2.** *v.* vjerodajnica
✧ *fr.* accréditif ← accréditer: opunomoćiti

àkrep (**àkrap**) *m reg.* **1.** *zool.* člankonožac odbojna izgleda (*Buthus occitanus*); škorpion sredozemni, štipavac **2.** kazaljka na uri; pokazuje sate **3.** *pren.* onaj koji je vrlo ružan [*ružan kao ~*]; grdoba
◆ *pr.*: **Àkrap** (480, Sinj, Zagora), *usp.* Grdenić, Grubišić
✧ *tur.* ← *arap.* ʿaqräb

akrescèncija *ž* brojno povećanje iskazano u razlici; prirast, priraštaj, povećanje
✧ *srlat.* accrescentia ≃ AD- + *lat.* crescere: rasti

akrìbija *ž* osobita brižljivost, pomnja, točnost u radu (osobito u pisanju tekstova koji se oslanjaju na materijalne podatke i dokumentaciju) [*znanstvena ~*]; savjesnost, temeljitost, akribičnost // **akrìbičān** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji posjeduje akribiju; **akrìbičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* akribija; **akrìbījskī** *prid.* koji se odnosi na akribiju; **akrìbījski** *pril.* na akribijski način; pomnjivo [*~ proučiti*]
✧ *grč.* akríbeia: oštrina

akrìdīn *m* ⟨G akridína⟩ *kem.* bijela kristalna tvar $C_{13}H_9N$, dobiva se iz katrana kamenog ugljena; služi u proizvodnji boja i lijekova; hidrokarbon
✧ *fr.* acrydine

akriflàvīn *m* ⟨G akriflavína⟩ *kem.* prašak iz skupine akridinskih boja; snažan baktericid

akrìje *ž mn farm.* ljuti lijekovi, intenzivno podražavaju sluznice i kožu [*te/ove ~*]
✧ *lat.* acria ≃ acer: oštar

akrìlān *m* ⟨G akrilána⟩ umjetno, sintetično vlakno, dobiva se polimerizacijom akrilonitrila s još jednim ili više monomera; akril // **àkrīl** (**akrȉl**) *m* ⟨G akríla⟩, *v.* akrilan
✧ *fr.* acrylaine

akrìlik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ **1.** boja koja zamjenjuje u slikarstvu uljenu boju i uz neke kemijske dodatke daje slici sjajnu smolastu površinu [*~ na platnu*] **2.** slika izrađena takvom tehnikom
✧ *fr.* acrylique ← *lat.* acer: oštar + olere: mirisati

akrimònija *ž psih.* agresivan karakter osobe koji se očituje u vrsti humora ili na jeziku; žučljivost, oporost, zajedljivost
✧ *lat.* acrimonia

akríti *m mn* ⟨N àkrīt, G akríta⟩ *pov.* u Bizantskom Carstvu seljaci – ratnici, stalno naseljeni čuvari granice; graničari
✧ *srgrč.* akhríthes: graničari

AKRO- kao prvi dio riječi znači onaj koji je na vrhu; gornjo-, vrhu- [*akropola*; *akropetalan*]
✧ *grč.* ákron: vrhunac, vršak, okrajak ← ákros: najviši

akroàma *ž* ⟨G *mn* akroámā⟩ **1. a.** ono što se čuje **b.** usmeno izlaganje o nečemu **2.** *meton.* pjevač // **akroamàtičk|ī** *prid.* koji je namijenjen slušanju △ *~a* ***metoda*** način poučavanja u nastavi, služi se samo predavanjem građe, bez ispitivanja i učenja iz knjiga; **akroàmatskī** *prid.* naziv za Aristotelove spise
✧ *grč.* akróama ≃ akróasis: ono što se čuje ≃ akroamatikós: određen za slušanje

akroasfìksija *ž pat.* poremećaj cirkulacije u krajnjim dijelovima tijela (udovi, nos, uši i sl.)
✧ *nlat.* acroasphyxia ≃ AKRO- + *grč.* asphyksía ≃ A-[1] + sphýksis: puls, bilo

akròbat *m* onaj koji izvodi vježbe za koje je potrebna vještina i smjelost; artist [*cirkuski ~*] // **akrobàcij|a** *ž* **1.** vježba koju izvodi akrobat, vratoloman, pogibeljan pothvat [*cirkuska ~a*; *zračne ~e*] **2. a.** *pren.* komplicirana, vješto vođena, nekad i nečasna radnja [*računovodstvena ~a*] **b.** vješt odgovor ili obrat u načinu razmišljanja ili ponašanja [*mentalna ~a*; *politička ~a*]; **akrobàtika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** umijeće hodanja na razapetom užetu **2.** u novije vrijeme, naporne i teške vježbe koje razvijaju sposobnost gibanja u prostoru, a zahtijevaju koordinaciju, sve vrste snage, hrabrost i samokontrolu; **akròbatkinja** *ž*, *v.* akrobat; **akròbatskī** *prid.* koji se odnosi na akrobate; **akròbatski** *pril.* kao akrobat, na način akrobata
✧ *fr.* acrobate ← *grč.* acrobátēs: koji hoda na vršcima prstiju ≃ akrobateîn: hodati na vršcima prstiju

akrocijanóza *ž pat.* ljubičasta boja kože okrajina (uši, nos, prsti) zbog loše cirkulacije, ishemije
✧ *nlat.* acrocyanosis ≃ AKRO- + *grč.* kýanos: plav + -OZA

akrodermatìtis *m pat.* kožne upalne promjene na okrajinama
✧ *nlat.* acrodermatitis ≃ AKRO- + *v.* dermatitis

akrodìnija *ž pat.* bolest rane dječje dobi obilježena bolovima i otokom prstiju na rukama i nogama, crvenilom obraza i vrška nosa, a ponekad i psihičkim poremećajima (neposluh, iritabilnost, zaostanak u razvoju)
✧ *nlat.* acrodynia ≃ AKRO- + *grč.* odýnē: bol

akrodistròfija *ž pat.* pojava bezbolnih ulceracija na stopalima
✧ AKRO- + *v.* distrofija

àkrodus *m zool.* fosilna riba (*Acrodus*) iz mezozoika, srodnik morskih pasa
✧ *nlat.* acrodus

akrofòbij|a *ž psih.* poseban osjećaj jake odbojnosti i bolesnog straha od visine (strah od gledanja u dubinu); često popraćeno vrtoglavicom [*patiti od ~e*], *usp.* hipsofobija
✧ *nlat.* acrophobia ≃ AKRO- + -FOBIJA

akrogèrija *ž pat.* prijevremeno starenje kože na okrajinama
✧ *nlat.* acrogeria ≃ AKRO- + *grč.* gérōn: starac

akrohiperhidróza *ž term.* pojačano znojenje šaka i stopala
✧ *nlat.* acrohydrosis ≃ AKRO- + *v.* hiperhidroza

akrohipotèrmija *ž pat.* abnormalna hladnoća krajnjih dijelova ekstremiteta
✧ *nlat.* acrohypothermia ≃ AKRO- + *v.* hipotermija

akrokalcinóza *ž fiziol.* odlaganje kalcija u kožu i potkožje šake
✧ *nlat.* acrocalcinosis ≃ AKRO- + *v.* kalcinoza

akrokefàlija *ž pat.* deformacija lubanje sa spljoštenim i visokim tjemenom te jako razvijenim zatiljnim dijelom i ukošenim čelom; šiljatost glave // **akrokèfal (os)** *m term.* čovjek šiljaste glave; šiljoglavac
✧ *nlat.* acrocephalia ≃ AKRO- + -KEFALIJA

akrokeratóza *ž pat.* pojava pločastih izraslina nalik bradavicama na šakama i stopalima
✧ *nlat.* acroceratosis ≃ AKRO- + *v.* keratoze

akrokinézija *ž pat.* prekomjerni psihomotorni nemir kod pojedinih psihijatrijskih sindroma
✧ *nlat.* acrocinesis ≃ AKRO- + -KINEZIJA

akrolèīn *m* ⟨G akroleína⟩ *kem.* akril-aldehid CH_2=CH·CHO, žuta, zapaljiva tekućina oštra mirisa, aldehid glicerola, služi za različite organske sinteze; propenal
✧ *fr.* acroléine ← *lat.* acer: oštar + olēre: mirisati

akròlīt *m* ⟨G akrolíta⟩ *pov. umj.* kip kojem je nepokriveni dio tijela od kamena, a ostali dijelovi (odjeća) od obojenog drveta ili od metala // **akròlītskī** *prid.* koji se odnosi na akrolit
✧ *grč.* akrólithos: s gornje strane od kamena

akromàtīn *m* ⟨G akromatína⟩ *biol.* tvar u staničnim jezgrama; slabo se boji bazičnim bojama
✧ *grč.* akhrṓmatos: bezbojan + -IN

akromatìzam *m* ⟨G -zma⟩ **1.** bezbojnost **2.** pomanjkanje spektralnog bojenja slike u optičkim staklima **3.** *term.* bljedoća // **akromàtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩, *opr.* kromatičan; **akromàtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** *term.* svojstvo optičkih leća da stvaraju slike bez obojenih rubova **2.** bezbojnost
✧ *fr.* achromatisme ≃ A-[1] + KROMAT(O)- + -IZAM

akromatòpsija *ž pat.* sljepilo za boje, *usp.* daltonizam
✧ *nlat.* achromatopsis ≃ AKRO- + -OPSIJA

akromàzija *ž pat.* pomanjkanje normalne pigmentacije kože; bljedoća, bezbojnost akromija
✧ *nlat.* achromatosis ≃ A-[1] + KROM(A)- + -OZA

akromegàlija (∅, čega) *ž pat.* abnormalno, patološko uvećanje okrajina (nos, čeljust, šake, stopala) u odrasle osobe, uzrokovano prekomjernom sekrecijom hormona rasta // **akromegàlījskī** *prid.* koji se odnosi na akromegaliju
✧ *nlat.* acromegalia ≃ AKRO- + *grč.* mégas: velik

akromelàlgij|a *ž pat.* bolovi u ekstremitetima uslijed cirkularnih problema [*patiti od ~e*]
✧ *nlat.* acromelalgia ≃ AKRO- + *grč.* mélos: ud + -ALGIJA

akròmija *ž pat.* pomanjkanje pigmenta u koži; bezbojnost
✧ *nlat.* achromia ≃ *grč.* ≃ A-[1] + -KROMIJA

akromìkrija *ž pat.* neprirodna umanjenost jednog ili više ekstremiteta
✧ *nlat.* acromicria ≃ AKRO- + *grč.* mikrós: malen

akromìōn *m* ⟨G akromióna⟩ *anat.* najviši dio ramena, najviša točka u građi ramena
✧ *nlat.* acromion ≃ AKRO- + *grč.* ômos: rame

akromioplàstika *ž* ⟨D L -ici⟩ *med.* kirurški zahvat oblikovanja akromiona
✧ *v.* akromion + -PLASTIKA

àkrōn *m* ⟨G akróna⟩ *zool.* prvi članak tijela kolutićavaca člankonožaca
✧ *nlat.* acron ← *grč.* ákron: vrh

akrònim *m gram.* kratica složena od početnih slova ili slogova nekog naziva od više riječi [UN; NATO]; složena kratica // **akrònimskī** *prid.*, ob. u: [*~ stih*]
✧ AKRO- + -ONIM

akroosteolíza *ž pat.* razaranje koštanog tkiva uslijed jake apsorpcije kosti
✧ *nlat.* acroosteolysis ≃ AKRO- + OSTEO- + -LIZA

akroparestézija *ž term.* osjećaj utrnuća, utrnutosti, obamrlosti gornjih ili donjih udova
✧ *nlat.* acroparaesthesia ≃ AKRO- + *v.* parestezija

akropàtija *ž term.* opći naziv za patološke promjene na udovima i drugim okrajinama
✧ AKRO- + -PATIJA

akropètālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *bot.* koji se odnosi na razvoj pri kojem se najmlađi novi organ pojavljuje pri vrhu stabljike
✧ AKRO- + *grč.* pétalon: list

akròpōd *m* ⟨G akropóda⟩ *anat.* završni dio udova u kralježnjaka, u pravilu formiran od 5 paralelnih nizova kostiju (prsti, papci i sl.)
✧ AKRO- + -POD

akròpola *ž arhit. pov.* tvrđava starogrčkih gradova s hramovima i državnim zgradama [*atenska ~*]; gornji grad // **akròpolsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akropole [*~o naselje*]
✧ *grč.* akrópolis ≃ AKRO- + pólis: grad

akròsōm *m* ⟨G akrosóma⟩ *biol.* prednji dio spermatozoida
✧ AKRO- + -SOM

ȁkrostih *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *jez. knjiž.* pjesma u kojoj početna slova stihova, distiha ili strofa, čitana odozgo prema dolje daju nečije ime, misao i sl.
✧ AKRO- + *v.* stih

akròstōlij *m pov. pom.* pramčani ukras na grčkim i rimskim ratnim brodovima
✧ *grč.* akrostólion

akròtērij *m arhit. pov. umj.* plastični ukras vrška i krajeva na zabatnom trokutu antičkog hrama i sarkofaga
✧ *lat.* acroterium ← *grč.* akrotḗrion

akròtona *ž lingv.* **1.** riječ koja ima naglasak na prvom slogu **2.** *rij.* riječ koja ima akut na posljednjem slogu // **akròtoničkī** *prid.*, *v.* akrotonski; **akròtonskī** *prid.* koji se odnosi na akrotonu; akrotonički
✧ AKRO- + *grč.* tónos: zvuk, naglasak

àksa *ž* ⟨G *mn* âksā/-ī⟩ zamišljen pravac oko kojega se okreće neko tijelo; os, osovina // **àksijāl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je u osovini, koji je simetričan u odnosu na os [*~na sila*; *~na simetrija*]; **àksijālno** *pril.* tako da je u skladu s aksom
✧ *lat.* axis: osovina

aksága *ž pov.* stara mjera za plemenite kovine, bisere i sl.; iznosi jednu šestinu unče; aksadža // **aksádža** *ž*, *v.* aksaga
✧ *grč.* hekságion: šestina

àksak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *glazb.* četverodijelna asimetrična muzička mjera u turskoj muzičkoj teoriji
✧ *tur.*

aksàmīt *m* ⟨G aksamíta⟩ **1.** vrsta svile, tkane u šest niti **2.** *meton.* odjeća od takve svile
✧ *grč.* héks: šest + mítos: nit

àksel (**àksl**) *m sport* skok u umjetničkom klizanju i koturaljkanju: nakon odraza naprijed, klizač se okreće jedan i pol, dva i pol ili više puta i doskače na drugu nogu u luk natrag van [*jednostruki, dvostruki ~*]
✧ prema norveškom klizaču Axelu Paulsenu (1855–1930)

àkselband *m vojn. pov.* dekorativna pletena vrpca koja pada s ramena na prsa, kao oznaka posebne službe u nekim vojskama
✧ *njem.* Achselband ← Achsel: rame + Band: vrpca

àkselrōlna *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *vojn.* svitak od sukna na desnom ramenu vojničkog kaputa, da ne klizi remen od puške
✧ *njem.* Achselrolle ← Achsel: rame + Rolle: svitak

aksénija *ž sociol.* neprijaznost prema strancima; negostoljubivost
✧ A-¹ + *grč.* ksénos: stranac

akseròftōl *m* ⟨G akseroftóla⟩ vitamin A, stvara se u organizmu iz karotina; ima ga u ribljem ulju, jetri, mlijeku itd.
✧ tvorničko ime za vitamin A®

àksī (∅, čemu, čega/komu, koga) *pril. reg.* jedno prema drugom suprotno, oprečno po sadržaju, u suprotnosti s čim; protivno čemu, suprotno od čega, naopako, kontra
✧ *tur.* ← *arap.* ʻaksī, ʻaksiyy

àksijālan, *v.* aksa

aksìla *ž anat.* unutrašnji, udubljeni dio ramenog zgloba između prsnog koša i gornjeg dijela nadlaktice ispunjen masnim tkivom u kojem su smješteni limfni čvorovi, znojne žlijezde, živci ruke i pazuha // **àksilār|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se tiče pazuha; pazušni [*~na temperatura*]
✧ *lat.* axilla: pazuh

aksiològija *ž fil.* filozofska disciplina koja ispituje vrijednosti, osobito moralne; vrijednosnu sferu drži središnjom u svakom bavljenju filozofijom // **aksiòloškī** *prid.* vrijednosni [*~ sud*]
✧ *fr.* axiologie ≃ *grč.* aksía: vrijednost + -LOGIJA

aksiōm *m* ⟨G aksióma⟩ **1.** općenito, temeljno načelo čija se valjanost i istinitost prihvaća bez dokazivanja; praistina **2.** *fil.* tvrdnja koja se bez dokazivanja prihvaća da je istinita [*specijalan odnos vladara prema Bogu ~ je svake teokracije*] **3.** *mat.* polazna tvrdnja koja se drži neupitnom i iz koje se izvode teoremi // **aksiomàtičkī** *prid.* koji se odnosi na aksiomatiku; **aksiomàtika** *ž* ⟨D L -ici⟩ skup aksioma, dovođenje aksioma neke znanosti u povezani sustav; **aksiomatizácija** *ž* uspostavljanje sustava aksioma; **aksiomatizírati** *dv.* ⟨*prez.* aksiomatìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *mat.* zasnovati/zasnivati matematičku teoriju popisivanjem osnovnih (nedefiniranih) pojmova i tvrdnji koje se pretpostavljaju istinitima (aksiomi); **aksiòmatsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aksiome [*~a metoda*; *~i sustav*]
✧ *lat.* axioma ← *grč.* axíōma: dostojnost, prikladnost ≃ aksioûn: cijeniti ≃ aksiōmatikós: očigledan, sam po sebi razumljiv

àksiometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *pom.* indikator koji služi za određivanje položaja kormila
✧ *v.* aksa- + -METAR

àksl *m*, *v.* aksel

àksminster *m* tehnika izrade sagova
✧ prema engleskom gradu Axminsteru

aksolòtl *m zool.* pripadnik jedne od nekoliko vrsta repatih vodozemaca iz roda *Ambystoma*; živi u meksičkim jezerima i barama, ostaje u stadiju spolno zrele ličinke
✧ *meks.šp.* ← *nahuatl*

àksōn *m* ⟨G aksóna⟩ *anat.* izdanak živčane stanice; prenosi živčane impulse od staničnog tijela na druge živčane stanice
✧ *nlat.* axon ≃ *grč.* áksōn: osovina, os

aksonomètrija *ž mat.* metoda deskriptivne geometrije, postupak po kojem se prostorni objekti prikazuju pomoću projekcije na ravninu zajedno s projekcijom odabranog pravokutnog koordinatnog sustava [s obzirom na način projiciranja razlikuju se: *centralna ~*, *kosa ~*, *ortogonalna ~*]
✧ *v.* akson + -METRIJA

àkšam *m reg.* **1.** vrijeme od zalaza Sunca do potpunog mraka; predvečerje **2.** *isl.* molitva u to vrijeme (po propisima islama) △ ~ ***cvijet***, *v.* akšamčiček; ~ ***hajrola/hajrosum*** večernji pozdrav među muslimanima; dobra večer!; ~ ***pazari*** *pren.* posao kad mu nije vrijeme; akcija, napor itd. u nevrijeme i kad je već prekasno (odgovara: »kasno je popodne ići na misu«) // **akšȁmlučār** *m* onaj koji moli akšam; **akšȁmlučiti** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -čēći, *gl. im.* -čēnje⟩ *reg.* sjedjeti u predvečerje u društvu; provoditi akšam u ugodnom ćaskanju; **akšȁmluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* večernji razgovor, večernja sjedjeljka obično uz piće i mezu

✧ *tur.* akşam ← *perz.* aḫšām

àkšamčiček *m bot.*, *v.* noćurak

✧ *tur.* akşamçiçeği

àkšenac *m* ⟨G -ēnca, N *mn* akšénci⟩ *bot.*, *v.* pelin

✧ *tal.* assenzio

ȁkt *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ **1. a.** nešto što je učinjeno; djelo, postupak, čin **b.** službeni spis, dokument **2.** slika, crtež ili kip koji prikazuje nago ljudsko tijelo **3.** *rij.* dio kazališne predstave; čin **4.** *fil. pol.* u tomističkoj filozofiji jedan od dva temeljna načina bitka zbog mijenjanja svega što jest u različita stanja (drugi način je potencija); izvršenje // **ȁkta** *sr mn* ⟨G ȁktā⟩ **1.** spisi, dokumenti, papiri o nekom pitanju, predmetu **2.** *kršć.* crkveni spisi, službeni dokumenti crkvenih sabora; **àktant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩, *v.* akter (**1**); **àktēr** *m* ⟨G aktéra⟩ **1.** sudionik u nekom događaju, onaj koji ima udjela u nekoj radnji ili akciji, (su)učesnik, sudionik, čimbenik; aktant **2.** glumac; **ȁktōvka** *ž* ⟨D L -vci/-i⟩ **1.** torba za spise, akte; aktentaška **2.** lak dramski komad u jednom činu; jednočinka

✧ *lat.* actus ← agere: činiti

àktentaška (**àktentašna**, **àktntaška**) *ž* ⟨G *mn* -āškī⟩ *reg.*, *v.* aktovka

✧ *v.* akt[1] + *v.* taška

àktīn *m* ⟨G aktína⟩ *biol. fiziol.* nitasta kontraktilna bjelančevina (globulin); uz miosin sastavni dio aktinske niti u svim staničnim tvorbama koje imaju svojstvo kontrakcije // **àktīnskī** *prid.* koji se odnosi na aktin

✧ *lat.* actus: čin, djelo ← agere: činiti + -IN

aktinídi *m mn* ⟨N aktìnīd, G aktinída⟩ *kem.* skupina radioaktivnih elemenata u periodičkom sustavu elemenata (od aktinija do lawrencija); atomski brojevi od 89 do 103; aktinoidi

✧ *grč.* aktís: zraka

aktinídija *ž bot.*, *v.* kivi[2]

✧ *nlat.* Actinidia

àktīnij *m kem.* radioaktivni element; simbol Ac, atomski broj 89

✧ *grč.* aktís: zraka

àktīnije *ž mn zool.* morske životinje (*Actinia*), mekana sluzava tijela (bez skeleta) iz razreda koralja; žive na podmorskim stijenama; crvene moruzgve, vlasulje, morske anemone

✧ *nlat.* actinia equina

aktinògraf *m* aktinometar s uređajem za zapisivanje

✧ *grč.* aktís: zraka + -GRAF

aktinoídi *m mn*, *v.* aktinidi

aktinològija *ž* disciplina koja se bavi proučavanjem utjecaja svjetla i radijacije na život ljudi i životinja // **aktinòloškī** *prid.* koji se odnosi na aktinologiju

✧ *grč.* aktís: zraka + -LOGIJA

aktinomètrija *ž fiz. meteor.* grana fizike koja se bavi proučavanjem i mjerenjem zračenja, u meteorologiji osobito Zemljinog i Sunčevog zračenja // **àktinometar** *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *meteor.* **1.** opći naziv za instrumente za mjerenje različitih vrsta zračenja, osobito Sunčevog i Zemljinog **2.** instrument za mjerenje direktnog Sunčevog zračenja, *usp.* pirheliometar

✧ *grč.* aktís: zraka + -METRIJA

aktinomicéte *ž mn* ⟨N aktinomicèta⟩ *biol.* rod nepokretnih štapićastih bakterija (*Actinomyces*); neke vrste, tzv. aktinomikoze, izazivaju patološke reakcije kod ljudi i životinja

✧ *nlat.* Actinomycetes ≃ *grč.* aktís: zraka + mýkēs: gljiva

aktinomicíni *m mn* ⟨N aktinomìcīn, G aktinomicína⟩ *farm.* grupa antibiotika, upotrebljavaju se u liječenju nekih vrsta raka

✧ *nlat.* Actinomyces antibioticus ≃ *grč.* aktís: zraka + -MICIN

aktinomikóza *ž pat.* kronično zarazno oboljenje goveda i svinja (rjeđe i čovjeka), uzročnici su aktinomiceti // **aktinomikòtičkī** *prid.* koji se odnosi na aktinomikozu

✧ *grč.* aktís: zraka + *v.* mikoza

aktȉnōn *m* ⟨G aktinóna⟩ *kem.* stari naziv za izotop radona; atomski broj 86, maseni broj 222

✧ *v.* aktinij

aktinoteràpija *ž med. zast.* liječenje zračenjem, osobito ultraljubičastim zrakama
✧ *grč.* aktís: zraka + *v.* terapija

àktīv *m* ⟨G aktíva⟩ **1.** skupina ljudi okupljena na zadatku privremenog tipa (političkom, društvenom, profesionalnom) [*stranački* ~] **2.** *gram.* kategorija, skup glagolskih oblika koji označavaju da subjekt vrši glagolsku radnju na objektu, radno stanje [*on gleda (što) : on biva gledan (po komu)*], *opr.* pasiv // **aktív|a** *ž* **1.** *ekon.* cjelokupna imovina i sva potraživanja, *opr.* pasiva **2.** *vojn.* aktivni sastav vojske, djelatna vojna služba, *opr.* pričuva, rezerva; **aktívac** *m* ⟨G -vca, N *mn* -vci, G àktīvācā⟩ **1.** onaj koji je u aktivi (2), *opr.* pričuvnik **2.** *razg.* onaj koji je vrlo aktivan; **aktivácija** *ž* **1.** poticanje ili ubrzavanje neke djelatnosti ili procesa **2.** stavljanje u pokret neke naprave ili mehanizma; pobuđivanje **3.** prevođenje službenika u djelatnu službu (iz stanja mirovanja), vojnog osoblja iz pričuve u stalni sastav oružanih snaga; **aktivácijsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aktivaciju; aktivizacijski △ *~a* ***analiza*** *kem.* kvantitativno i kvalitativno određivanje kemijskog sastava tvari; *~a* ***energija*** *fiz.* najmanja energija potrebna molekuli kako bi mogla sudjelovati u preustroju kemijskih veza; **ȁktīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji ima inicijativu, koji je radišan; djelatan, poduzetan, *opr.* pasivan **2.** koji je u radnom odnosu, *opr.* umirovljen, *v.* umiroviti **3.** *ekon.* kojem su potraživanja veća od dugova, *opr.* u dugu, u pasivi, pasivan **4.** koji sudjeluje [*preuzeti ~nu ulogu u stranci*]; angažiran **5.** koji djeluje, koji još postoji u svom osnovnom svojstvu (o prirodnim pojavama) [*~an vulkan*] △ *~na* ***galaktika*** *astron.* galaktika koja snažno zrači iz procesa svoje zgusnute jezgre, nastaje akrecijom plinova na crnu rupu; *~na* ***kamata*** *ekon.* kamata koju banka naplaćuje kada je sama vjerovnik za određenu vrstu poslova; *~na* ***vojska*** *vojn.* vojne snage koje su u miru pod oružjem; djelatna vojska; *~ni* ***glagol*** *gram.* prijelazni, tranzitivni glagol upotijrebljen u aktivu (aktivnom obliku); *~ni* ***jezik*** *lingv.* jezik u kojem neprelazni glagoli koji znače stanje gramatički tretiraju svoj subjekt jednako kao objekt prijelaznih glagola koji znače radnju (npr. navaho, gruzijski); *~ni* ***odmor*** način odmaranja uz primjenu odgovarajućih tjelesnih i umnih aktivnosti koje omogućuju povoljne fiziološke i psihološke reakcije; *~ni* ***ugljen*** porozni ugljen dobiven pougljenjivanjem drveta, služi kao apsorbent za plinove; *~no* ***pravo glasa*** *pol.* pravo glasača da bira, *opr.* pasivno pravo glasa, *v.* pasivan △; *~no* ***stanovništvo*** *sociol.* ukupan broj radno sposobnih ljudi koji privređuju (za razliku od uzdržavanog dijela stanovništva); *~no* ***učenje*** oblik učenja u kojem je učenik subjekt nastave, *opr.* pasivno učenje, *v.* pasivan △; **aktȉvātor** *m kem.* kemijski spoj, supstancija; pokreće ili pospješuje djelovanje neke druge supstancije, ob. fermenata, sam ne djeluje fermentativno; **aktívčev** *prid.* koji pripada aktivcu; **aktivírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* aktìvīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** staviti/stavljati u djelovanje, u pokret [~ *stroj*] **2.** organizirati tako da djeluje [~ *rad društva*]; potaknuti, poticati, aktivizirati **3. a.** *kem.* potaknuti/poticati, ubrzati kemijsku reakciju **b.** *fiz.* (u)činiti (neku tvar) radioaktivnom **4.** (se) ući/ulaziti u službeni odnos, prihvatiti službu, *opr.* otići u mirovinu i sl.; **aktȉvist** *m* onaj koji se zalaže, koji aktivno djeluje u nekom javnom, osobito političkom radu [~ *pokreta za ljudska prava*]; **aktȉvistica** (**aktȉvistkinja**) *ž*, *v.* aktivist; **aktivìstičin** *prid.* koji pripada aktivistici; **aktivìstičkī** *prid.* koji se odnosi na aktivistu; **aktivìstički** *pril.* kao aktivist, na način aktivista; **aktivìtēt** *m* ⟨G aktivitéta⟩ **1.** ukupnost snage, volje i napora koji čine da što ili tko bude aktivan, da se odlikuje aktivnošću **2.** *kem.* djelatna koncentracija tvari u nekom reakcijskom sustavu △ ***koeficijent*** *~a* razlika između aktiviteta i stvarne koncentracije neke otopine koja je proporcionalna privlačnim silama među otopljenim česticama; **aktivizácija** *ž* čin ili postupak aktiviranja; **aktivizácījskī** *prid.* koji se odnosi na aktivizaciju; **aktivìzam** *m* ⟨G -zma⟩ stanje ili projekt aktivnosti, djelovanja, angažiranja, sudjelovanja u čemu, spremnost za preuzimanje odgovornosti, *opr.* pasivnost, nedjelovanje; **aktivizírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* aktivìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩, *v.* aktivirati; **ȁktīvno** *pril.* zalažući se, živo radeći, marljivo nastojeći, trudeći se; vrijedno, marljivo; **aktívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina onoga koji je aktivan [*razviti, razvijati veliku* ~;

gospodarska ~]; djelovanje, djelatnost **2.** *kem.* fizikalna veličina koja opisuje brzinu raspada jezgri ili čestica △ ***imanentna*** ~ *psih.* svojim je posljedicama ograničena na biće koje je obavlja; ***tranzitna*** ~ *psih.* svojim posljedicama zahvaća druge osobe
✧ *lat.* activus: djelatan, radin

àktuāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji je u sadašnjem trenutku, koji je sada, koji se tiče današnjice, današnjeg svijeta; suvremeni, sadašnji **2.** za koji (kojega) se danas svi zanimaju [*~an problem*] **3.** *fil.* koji je realiziran, *opr.* virtualan, potencijalan △ ***~ni prezent*** *gram.* prava sadašnjost, radnja koja se odvija upravo u vrijeme kad se o njoj govori // **aktualìtēt** *m* ⟨G aktualitéta⟩ ukupnost okolnosti, zahtjeva koji se postavljaju, ukusa ili mjerila prema zahtjevima vremena, mode i običaja koji čine da što bude aktualno, da se odlikuje aktualnošću; aktualnost; **aktualizácija** *ž* **1.** *fil.* prevođenje iz mogućnosti (potencijalnosti) u čin (stvarnost) **2.** *lingv.* postupak kojim virtualni, apstraktni i neodređeni jezični elementi dobivaju u iskazu određeno (konkretno) značenje ili službu; prelaženje jezika u govor; **aktualìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *fil.* postavka da je sva stvarnost neprekidna djelatnost, *opr.* supstancijalizam **2.** *psih.* teorija koja duševni život tretira kao stalni proces, zbivanje, a ne stanje **3.** *geol.* shvaćanje po kojemu su u prošlosti na Zemlju djelovale iste sile koje i danas djeluju; **aktualizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* aktualìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (u)činiti aktualnim [~ *davno zaboravljeno pitanje*]; **aktuálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* aktualitet
✧ *lat.* actualis: sadašnji

aktùār *m* ⟨G aktuára⟩ **1.** *pov.* perovođa, sudski pisar **2.** *ekon.* stručnjak specijaliziran za osiguranje i/ili gospodarstvo // **aktuárstvo** *sr admin.* struka u osiguranju; matematički utvrđuje financijske obveze između osiguranika i osiguravajućeg društva
✧ *lat.* actuarius

akulalìon *m* ⟨G akulalióna⟩ sprava za učenje gluhonijemih govorenju
✧ *grč.* akoúein: čuti + laliá: govorenje

akulturácija *ž* proces gubljenja obilježja uvriježene kulture, preuzimanje pojedinosti i svojstava druge kulture, promjena u kulturi kao rezultat kontakta s drugom kulturom, osobito jače materijalne moći
✧ *amer.engl.* acculturation

akùmēn *m* ⟨G akuména⟩ osobina onoga koji je pronicljiv; oštroumlje, domišljatost, pronicavost
✧ *lat.* acumen ≃ acuere: oštriti

akumètrija *ž med.* ispitivanje sluha akustičkim napravama // **àkumetar** *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *med. tehn.* uređaj za mjerenje i određivanje stupnja jačine osjetila sluha, odnosno gluhoće
✧ *grč.* akoúein: čuti + -METRIJA

akumulácija *ž* **1.** nakupljanje, koncentracija čega **2.** *hidr.* većinom veće spremište za nakupljenu vodu u obliku jezera, iz kojeg se voda kontrolirano ispušta i troši, *usp.* retencija **3.** *ekon.* dio dobiti koji se odvaja za povećanje poslovnog fonda i investicije [*prvobitna* ~; ~ *kapitala*] **4.** *geogr.* nakupljanje rastrošenog nanesenog materijala // **akumulácījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akumulaciju [*~o jezero*]; **àkumulacīonī** *prid.* koji pripada akumulaciji; **akumùlāt** *m* ⟨G akumuláta⟩ nakupina (ob. kamena); **àkumulatīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ *ekon.* koji je sposoban za proširenu reprodukciju (poduzeće i sl.); **akumulatívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo čega da akumulira; **akumùlātor** *m* **1.** *tehn.* sprava za skupljanje i pohranjivanje električne energije **2.** *inform.* dio procesora u kojem se pohranjuju podaci nakon aritmetičko-logičkih operacija; **akumùlātorsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akumulator △ ***~o vozilo*** opskrbljuje voznu energiju iz akumulatora (elektrokolica, elektrobus); **akumùlīrān** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** ⟨*prid. trp.*⟩, *v.* akumulirati **2.** koji je nakupljen; umnožen, zgrnut; **akumulírati** (što, se) *dv.* ⟨*prez.* akùmulīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *prid. trp.* akumùlīrān, *gl. im.* -ānje⟩ (na)kupiti (se), umnožiti na jednom mjestu; sakupiti, nagomilati, zgrnuti (o stvarima i pojmovima) [~ *vodu u jezeru*; ~ *novac*; ~ *mržnju*]
✧ *lat.* accumulatio ≃ accumulare: prikupiti ≃ AD- + cumulus: hrpa, gomila

akupresúra *ž med.* umijeće liječenja pritiskanjem na pojedine točke i mjesta tijela
✧ *lat.* acus: igla + pressura: pritisak

akupunktúra *ž med.* umijeće liječenja zabadanjem igala u određene točke tijela, potječe iz tradicionalne kineske medicine // **aku-**

pùnktūr|an *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se odnosi na akupunkturu △ ~***ne točke*** određena mjesta, točke na tijelu koja se tretiraju akupunkturom; **akupunktùrist** *m* onaj koji se bavi akupunkturom, koji obavlja akupunkturu; **akupunktùristica** (**akupunktùristkinja**) *ž*, *v.* akupunkturist

✧ *nlat.* acus: igla + punctura: ubadanje

àkurātan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji je pažljiv u radu; pedantan, pomnjiv **2.** koji nema greške; pažljivo učinjen, točan, pravilan [~ *dokument*] // **akurátnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina koga da je akuratan; točnost, pažljivost, pomnjivost, pravilnost

✧ *lat.* accuratus ≃ AD- + cura: briga

akùstika *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *fiz.* znanost o zvuku, proučava nastajanje, svojstva i detekciju zvuka **2.** cjelovit efekt zvuka, potpuna zvučna kulisa (osobito u zatvorenom prostoru) [*dobra* ~; *loša* ~] △ ***atmosferska*** ~ grana meteorologije, proučava širenje valova zvuka zavisno o stanju atmosfere; ***građevna*** ~ bavi se zaštitom od buke // **akùstič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji se odnosi na zvuk ili proučavanje zvuka; akustički, zvučan **2.** koji dobro prima i prenosi zvuk i glas, koji se dobro ispunja zvukom, u kojem nema suvišne jeke, u kojem dobro odjekuje [~*na dvorana*]; **akùstičkī** *prid.*, *v.* akustičan; **akùstičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je akustično; **akùzmija** *ž pat.* slušna halucinacija različitih manifestacija (zviždanje, zujanje, prijetnje jednog ili više glasova, zapovijedi)

✧ *grč.* akoustikḗ (tékhnē) ≃ *grč.* akoustikós: akustičan ← akoúein: čuti

akùšēr *m* ⟨G akušéra⟩ *med.* liječnik-specijalist za porode // **akùšērka** *ž*, *v.* akušer; **akušérstvo** *sr med.* grana medicine koja se bavi trudnoćom i porođajima; porodništvo, porodiljstvo, primaljstvo

✧ *fr.* accoucheur

àkūt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1. a.** koji je trenutno vrlo ozbiljan ili značajan; bitan, ključan [~*an manjak hrane*; ~*na kriza*] **b.** koji se mora odmah rješavati [~*an problem*]; neodgodiv **2.** *med.* koji je naglo buknuo, koji je u kritičnoj fazi [~*na bolest*; ~*ni bronhitis*]; žestok, jak **3.** koji je manji od 90°; oštar (o kutovima) // **àkūt** *m* ⟨G akúta⟩ *lingv.* **1. a.** uzlazni naglasak ili visoki ton (npr. u praslavenskom, starogrčkom) **b.** grafički znak kojim se u hrvatskom književnom jeziku označuje dugouzlazni naglasak (á, é, í, ó, ú) **c.** u raznim jezicima znak za mjesto naglaska, zatvorenost vokala, duljinu vokala i sl. **2.** znak »~« kojim se u pisanoj čakavštini i kajkavštini označuje dugi silazno-uzlazni (neravnomjerni uzlazni) naglasak; **akutànca** *ž tehn.* objektivna mjera moguće oštrine slike zabilježene na nekoj fotografskoj emulziji; **àkūtnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** stanje onoga što je akutno **2.** *fon.* svojstvo glasova koji se izgovaraju na zubima, desnima i tvrdom nepcu; **àkūtsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akut [*uzlazni naglasak* ~*og postanja*]

✧ *lat.* acutus: oštar

àkuzatīv *m lingv.* četvrti padež deklinacije, padež izravnog objekta prijelaznih glagola; odgovara na pitanje »koga ili što«, dolazi i uz prijedloge (u, na, pod, pred, uz, kraj) // **àkuzatīvnī** *prid.* koji se odnosi na akuzativ [~ *objekt*] △ ~ ***jezici*** *lingv.* jezici u kojima je subjekt prijelaznog i neprijelaznog glagola jednako gramatički tretiran (npr. hrvatski, latinski)

✧ *lat.* accusativus (casus), prijevod *grč.* aitiatikḗ ptôsis: uzročni padež ≃ aitiatikós ← aitiatós: uzrokovan, izazivan, kauzativan

akùzatorsk|ī *prid. pravn.* koji se odnosi na akuzatora; tužiteljni, optužni △ ~***i postupak*** *pravn.* tip kaznenog postupka u kojem je sud procesno pasivan, a stranke u procesu ravnopravne, *opr.* inkvizicijski postupak, *v.* inkvizícījskī △; ~***o načelo*** *pravn.* načelo u kaznenom postupku prema kojemu su sve tri procesne funkcije (optužna, obrambena i sudbena) odijeljene i povjerene posebnom procesnom subjektu (»nitko nije kriv dok mu se ne dokaže krivica«)

✧ *lat.* accusator: tužitelj ← accusare: tužiti

àkva *ž reg.*, *v.* voda

✧ *lat.* aqua

AKVA- predmetak u složenicama; vodo-, vod(e)ni [*akvaterarij*; *akvakultura*]

✧ *v.* akva

akvabàtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *tehn.* naprava na električni pogon za promatranje života pod vodom

✧ AKVA- + *grč.* bathýs: dubok

akvadùkt *m*, *v.* akvedukt

akvafòbija *ž psih.* bolestan strah od vode (kupanja ili plivanja)

✧ AKVA- + -FOBIJA

àkvaforte *m term.* bakropis
✧ *tal.* acqua forte

àkvagān *m* naprava po kojoj se kupači skližu i padaju u more ili u vodu, upotpunjava sadržaje turističkih objekata; tobogan
✧ AKVA- + *v.* (tobo)gan

akvakultúra *ž* grana ribarstva; umjetni uzgoj vodenih organizama za hranu u morskoj, bočatoj ili slatkoj vodi
✧ AKVA- + *v.* kultura

akvàlung (**àkvalung**) *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *tehn.* prvi autonomni ronilački aparat na komprimirani zrak; acqualung, vodena pluća
✧ *engl.* Acqua-Lung ≃ AKVA- + lung: pluća

akvamànil *m* ⟨G *mn* akvamanílā⟩ *pov.* posuda, zdjela od bronce ili mjedi u ljudskom ili životinjskom obliku (lav, pas, jelen itd.); u srednjemu vijeku služi za pranje ruku, u crkvi i danas pri nekim ceremonijama
✧ *srlat.* aqua(e)manile ≃ AKVA- + *lat.* manus: ruka

akvamàrīn *m* ⟨G akvamarína⟩ **1.** boja koja se poistovjećuje s bojom mora **2.** *min.* vrsta berila; dragi kamen modrozelene boje
✧ *lat.* aqua marina: morska voda

akvamòbil *m tehn.* stroj namijenjen podvodnom istraživanju na manjim dubinama (lokalizacija ribljih jata, algi i sl.)
✧ AKVA- + *v.* (auto)mobil

akvanàutika (**akvanaùtika**) *ž* ⟨D L -ici⟩ ronjenje i istraživanje dubokih dijelova oceana // **akvanàut** *m* onaj koji istražuje morske dubine
✧ AKVA- + *v.* nautika

akvàplān (**àkvaplān**) *m* ⟨G akvaplána⟩ *sport* **1.** malo plovilo oblika daske; služi za skijanje na vodi uz vuču motornog čamca **2.** sport koji se sastoji u održavanju, pravljenju figura i sl. na toj dasci
✧ AKVA- + *v.* (aero)plan

akvaplàning *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *term.* sloj vode koji se stvara za vrijeme vožnje između mokrog kolnika i gume, a uzrokuje klizanje vozila; vodeni jastuk, vodeni klin
✧ AKVA- + *engl.* planing: klizanje

akvàrel (**akvarȅl**) *m* **1.** vodena boja **2.** slikarska tehnika u kojoj voda služi za otapanje boje **3.** *meton.* slika izrađena tom tehnikom // **akvàrelan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji ima svojstva akvarela, koji je načinjen akvarelom; **akvarèlist** *m* onaj koji slika u tehnici akvarela; **akvarelìstičkī** *prid.* koji se odnosi na akvareliste; **akvarelìstički** *pril.* kao akvarelist, na način akvarelista; **akvarèlistkinja** (**akvarèlistica**) *ž*, *v.* akvarelist
✧ *fr.* aquarelle ≃ *lat.* aquarius: vodeni

àkvārij (**akvârij**) *m* **1.** bazen prozirnih stijenki za držanje i uzgoj riba i drugih vodenih životinja ili vodenih biljaka radi ukrasa, upoznavanja ili proučavanja **2.** muzej u kojemu se u akvarijima drže zbirke vodenih životinja // **àkvarījskī** *prid.* koji se odnosi na akvarije; **Àkvārijus** *m* horoskopski znak; Vodenjak; **akvàrist** *m* onaj koji se bavi uzgajanjem riba za akvarij ili držanjem akvarija; **akvarìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ djelatnost njegovanja vodenih životinja u akvariju; **akvarìstkinja** (**akvàristica**) *ž*, *v.* akvarist
✧ *lat.* aquarium ≃ aquarius: vodeni ≃ vivarium: mjesto gdje se drže životinje

akvàtel (**àkvatel**) *m* hotel na vodi; brod ili brodica preuređena za udoban turistički boravak
✧ AKVA- + *v.* (ho)tel

akvatèrārij (**akvaterârij**) *m* vrsta akvarija s nešto suhog tla; služi za držanje i promatranje života kornjača, žaba i drugih vodozemaca
✧ AKVA- + *v.* terarij

akvatìlije *ž mn biol.* vodene životinje i vodeno bilje
✧ *lat.* aquatilis: vodeni

àkvatīnta *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ jedan oblik izmijenjene tehnike bakropisa koji nalikuje crtanju tušem; aquatinta
✧ *tal.* acqua tinta ≃ AKVA- + *v.* tinta

akvàtōrij (**akvatôrij**) *m* površina mora shvaćena kao područje koje gravitira značajnijoj luci ili gradu [*dubrovački* ~; *lučki* ~; *predlučki* ~]
✧ AKVA- + *v.* (teri)torij

akvàvīt (**àkvavit**) *m* ⟨G akvavíta⟩ vrsta rakije, likera
✧ *tal.* acquavita ← *srlat.* aqua vitae: voda života

akvèdukt (**àkvedukt**, **akvadùkt**) *m* ⟨G *mn* -kātā⟩ **1.** *pov.* otvoreni kanal na stupovima za dovod vode [*rimski* ~]; vodovod **2.** most s ugrađenom vodovodnom cijevi **3.** *anat.* najuži dio sustava moždanih komora, nalazi se u srednjem mozgu
✧ *lat.* aquae ductus ≃ AKVA- + ducere: voditi

âkvila *ž arh.*, *v.* orao
✧ *lat.* aquila

akvìlōn *m* ⟨G akvilóna⟩ *meteor.* **1.** sjever **2.** sjeverni vjetar, sjevernjak [*reci, sjeveru,*

~u: nemoj puhati] // **akvìlōnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na akvilon; sjeverni [*od mora velikoga ~oga do adriatskoga*]
✧ *lat.* aquilo

akvizícij|a *ž* **1.** *admin.* pribavljanje, skupljanje, traženje, ob. u poslovanju [*~a brodskog tereta*] **2.** *ekon.* spajanje dvaju ili više poduzeća u jednu poslovnu jedinicu [*provesti ~u*] **3.** posao akvizitera [*baviti se ~om*] **4.** (ob. *iron.*) *pren.* onaj kojega je pretpostavljeni, mjerodavni ili drugi autoritet uveo u karijeru s očekivanjem da će postići uspjeh [*on je njegova ~a*] // **akvizìtēr** *m* ⟨G akvizitéra⟩ onaj koji prodaje neku robu (knjige, kozmetiku i sl.) ili prikuplja pretplate, oglase i sl.
✧ *lat.* acquisitio ≃ acquirere: pribaviti

-AL kao zadnji dio riječi **1.** označava pripadnost čemu/kome, svojstvo čega/koga [*pastoral*] **2.** u posuđenicama iz latinskog, ob. u kemijskoj i farmakološkoj nomenklaturi [*acetal*]
✧ *lat.* -alis, -ale

Al *kem.* simbol za element aluminij

âl *m*, *v.* hal

ȁl *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je rumen, otvoreno crven; ružičast, alali, alast, alen, alev // **alàli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.*, *v.* al; **ȁlast** *prid.*, *v.* al; **ȁlen** *prid.*, *v.* al; **ȁlev** *prid. reg.*, *v.* ȁl △ ***~a paprika*** crvena mljevena paprika
✧ *tur.* ← *perz.* āl

à la (*izg.* àla) na (način) △ ~ ***baisse*** (*izg.* ~ bȅs) »prema dolje«, »na niže«; računati i trgovati na pad tečajeva i cijena; ~ ***bonne heure*** (*izg.* ~ bonêr) u dobar čas!; tako valja!; ~ ***carbonara*** (*izg.* ~ karbonâra) *kulin.* špageti i druga tjestenina u umaku od jaja i prepržene slanine; ~ ***carte*** (*izg.* ~ kârt) u restoranu slobodan izbor jela prema jelovniku, prema meniju, *opr.* gotovo jelo, *v.* gotov △; ~ ***fin*** (*izg.* ~ fên) najposlije, naposljetku; ~ ***minute*** (*izg.* ~ minȉt) smjesta, odmah, za minutu; ~ ***mode*** (*izg.* ~ môd) po modi, po najnovijem ukusu; ~ ***turca*** (*izg.* ~ tȕrka), *v.* a la turka; ~ ***vild*** (*izg.* ~ vȉld) kao divljač, kuharski izraz za poseban način priređivanja nekih jela od mesa, ob. mesa divljači
✧ *fr.*

ála (**hála**[2]) *ž reg. mit.* čudovište koje sve proždire; slično aždaji // **ȁlav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.* koji je proždrljiv, koji je pohlepan; nezasitan, proždrljiv (kao ala)
✧ *tur.*: velika zmija; zmaj

ȁla *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* šaren, višebojan; pjegav // **alàdža** *ž reg.* **1.** pamučna tkanina s utkanim uzdužnim prugama, a kasnije i s različitim biljnim ornamentima **2.** (Aladža) znamenita džamija u Foči potpuno srušena u ratu 1992.
✧ *tur.*

àla[2] *ž* ⟨G *mn* álā⟩ **1.** *pov. arhit.* dvostrana proširenja atrija u etrurskoj kući **2.** *pov.* u rimskoj vojsci, konjanički odred koji se borio na krilima (vojne formacije)
✧ *lat.* ala

àla[1] (I) *uzv. reg.* riječ za poticanje; alaj, *usp.* hajde (I) // **àla**[1] (II) *pril. reg.* nesamostalna riječ na početku rečenice u zn. **a.** čuđenja i isticanja onoga što se vidi ili o čemu se govori [*~ je navalio*]; što, baš **b.** isticanja u uskličnoj rečenici da nije uspjelo ili da je učinjeno oprečno od onoga što je htio onaj o kojemu se govori [*~ si se proslavio* baš, e baš, jesi, e jesi], *usp.* jesam; **àlāj**[1] *uzv. arh. jez. knjiž.*, *v.* àla[1] (I)
✧ *tur.* 'allah: bog ← *arap.*

àlā-àlā *uzv. razg.*, *v.* leva-leva

Alabàma *ž* **1.** *geogr.* rijeka u SAD, duga 1064 km, utječe u Meksički zaljev **2.** savezna država u *JI* dijelu SAD-a, 4.136.000 stan., glavni grad Montgomery

alàbānda *pril. reg. ekspr.* na strani, na stranu, postrance [*nositi šešir ~*]
✧ *tal.*, *dijal.*

alabàstar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ **1.** starogrčka posudica za mirise i balzame **2.** *v.* alabaster
✧ *grč.* alábastron

alabàster *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ **1.** *min.* ruda, bijela sitnozrnata vrsta gipsa; alabastar, ubjel **2.** *pren.* bjelina pȕti [*bijela kao ~*] // **alabàstren** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je sačinjen od alabastra
✧ *lat.* ← *grč.* alábastros, prema egipatskom gradu Alabastronu

àlad *m* **1.** etiopijska novčana jedinica **2.** *reg.* uteg (15,60 g)

Alàdin *m* **1.** *v.* ♦ **2.** *knjiž.* dječak iz priča *Tisuću i jedna noć* koji je našao čarobnu svjetiljku iz koje na dječakov poziv izlazi golemi duh koji ispunjava sve želje // **Alàdinov** *prid.* koji pripada Aladinu △ ***~a svjetiljka*** čarobno, bajkovito sredstvo za ispunjavanje želja
♦ m. os. ime (← *arap.*), *rij.*; *hip.*: **Àlada**
◊ *pr.*: **Àladić** (110, Slavonija), **Alàdin**

àladžak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *reg.* potraživanje, primitak (od dužnika)
✧ *tur.* alacak

Àlāh *m* ⟨G Aláha⟩ *isl.* jedini Bog, stvoritelj svijeta, vječan, nevidljiv, sveprisutan, svemoguć i sveznajuć; vlada svijetom kojem se objavljuje preko svojih meleka (anđela) i svojih poslanika (proroka) Adema (Adama), Nuhe (Noe), Ibrahima (Abrahama), Muse (Mojsija), Ise (Isusa) i napokon Muhameda, koji je posljednji i najveći prorok, »pečat proroka« △ *~**ćerim (Alahkerim)** uzv. reg.* što Bog da, dat će Bog (utješno); ~ ***rahmetile*** pokoj mu duši; ~ ***selamet*** dobra želja koja se upućuje živome; ~***u ekber*** Bog je velik
✧ *tur.* Allah ← *arap.* 'Alla-h ← al: (određeni član) + illa-h: božanstvo

alahàbād *m* ⟨G alahabáda⟩ *pov.* administrativna jedinica u jednom dijelu nekadašnje Indije
✧ prema gradu Allahābādu u Indiji

àlāj[2] *m* ⟨G alája⟩ **1. a.** mnoštvo, masa **b.** svjetina, gomila **2.** parada, svečana povorka, svečanost △ ~ ***barjak*** svečana zastava, službena zastava
✧ *tur.* alay

alajbarjàktār *m* ⟨G alajbarjaktára⟩ *reg.* časnik ili podčasnik koji pred alajem nosi barjak
✧ *v.* alaj + *v.* barjaktar

àlājbeg *m* ⟨N *mn* -ezi/-ovi⟩ *pov.* **1.** zapovjednik **a.** spahijā u sandžaku **b.** žandarmerijskog puka **2.** ćehaja u tabačkom cehu // **alajbégo** *m hip.* od alajbeg; **àlājbegov** *prid.* koji pripada alajbegu △ *~**a slama*** ono što nema vlasnika, o čemu nitko ne vodi računa; svačije i ničije; **àlajbegovica** *ž* žena alajbega; **àlajbegović** *m* sin alajbega
◆ *pr.*: **Àlājbeg** (380, Trogir, sred. Dalmacija), **Àlājbegović**
✧ *tur.* alaybeyi: beg alaja

àlāj-čàuš *m reg.* **1.** *pov.* časnik u turskoj vojsci, zapovjednik čete **2.** vođa čete sinjskih alkara kopljanika i vojvodin zamjenik
✧ *v.* alaj + *v.* čauš

àlaka *ž* ⟨D L -aci⟩ veza, odnos
✧ *tur.* alâka ← *arap.* 'alāqa

alákati (**halákati**) (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* àlāčēm, *pril. sad.* aláčūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** glasno zazivati Alaha u boju ili jurišu: Allāh ili jā Allāh: Bože! **2.** silno se čuditi **3.** vikati, derati se, galamiti, dići galamu // **alàpača** (**alàkača**) *ž pejor.* ženska osoba koja se nepristojno ponaša, viče, ogovara itd.; prostakuša, blebetuša
✧ *tur.* alahmak

alalà *ž glazb.* španjolska (galicijska) narodna pjesma, strastvena i čeznutljiva, s dugo držanim završnim tonom
✧ *šp.*

alalî *m* uzvik ili znak lovačkim rogom koji obavještava o skorom hvatanju životinje i njezinoj smrti (tijekom lova), potom se jahači okupljaju
✧ *fr.* hallali

alàlija *ž pat.* **1.** nesposobnost jasnog izgovaranja ili gubitak govora uslijed nekog organskog oštećenja ili paralize **2.** afazija kao posljedica psihičkog poremećaja
✧ A-[1] + -LALIJA

Alamáni (**Alemáni**) *m mn* germansko pleme koje se u seobi nomada naseljava u *JZ* Njemačkoj

alàmānka *ž* ⟨D L -nci/-i, G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* sablja kovana u Njemačkoj, njemačka sablja // **alàmanskī** *prid. reg. arh.* njemački
✧ *tur.* Alaman, Alman: Nijemac

alamànta *ž pom.* crnomorski ribarski čamac na vesla
✧ *tur.* alamana

alàmbak *m bot.* mirisno drvo iz Indije (*Aloëxylon agallochum*); služi za kađenje

alàmbik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *kem.* aparat za kemijsku destilaciju
✧ *arap.* al-änbīq ← *grč.* ámbikos: čaša s uzvinutim rubom

àlāme *m* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* učen, svestrano obrazovan čovjek
✧ *tur.* allâme ← *arap.* 'allāmä

alámet *m reg.* ono što prethodi događaju i sl.; znak, simptom, predznak [*dobar/loš* ~] // **alámetnjāk** *m* ⟨N *mn* -āci⟩ *reg.* oblak koji najavljuje oluju
✧ *tur.* alâmet ← *arap.* 'alāmä

Alámo *m pov.* franjevačka misija iz 18. st. u San Antoniju, Texas (danas SAD); poprište legendarne bitke u kojoj je izginula skupina američkih dobrovoljaca braneći nezavisnost Teksasa od Meksika

alàmunja *m reg.* onaj koji ni u čemu ne pazi kako radi, nego juri kao sumanut

alamvàšut *m pov. reg.* državna željeznica nazivana tako u Bosni (u doba Austro-Ugarske)
✧ *mađ.* állam-vasút

Àlan m. os. ime; **Alána** ž. os. ime ◊ *pr.*: **Alánović** ◊ *top.*: **Àlan** (prijevoj na Velebitu kod Starigrada; Senj, 11 stan.)

Àlani *m mn pov.* iranski stepski narod sarmatskog podrijetla; dio seli s Vandalima do *S* Afrike, dio ostaje na Kavkazu (preteče Oseta)

alànīn *m* ⟨G alanína⟩ *kem.* $CH_3 \cdot CH(NH_2) \cdot COOH$, alfa-aminopropionska kiselina, aminokiselina, važan sastojak većine bjelančevina
✧ *v.* al(dehid) + -IǸ

alànsōnsk|ī (**alansònskī**) *prid.*, ob. u: △ ~***a čipka*** čipka s bogatim girlandama i cvjetnim motivima
✧ prema francuskom gradu Alençonu čuvenom po čipkarstvu još od 17. st.

alantijáza *ž*, *v.* botulizam

alantòīn *m* ⟨G alantoína⟩ *biol. fiziol.* $C_4H_6N_4O_3$, konačni proizvod metabolizma mokraćne kiseline; pospješuje zaraščivanje rana i koštanih prijeloma
✧ *v.* alantois

alantòīs *m* ⟨G alantoísa⟩ *anat.* dišni i hranidbeni organ zametka u viših kralješnjaka
✧ *nlat.* ≃ *grč.* allantoeidés: nalik na kobasicu

alàpača, *v.* alakati

Àlapić, Gašpar (?–1584), vojskovođa i hrv. ban 1574–1578, jedan od četvorice spašenih branitelja Sigeta 1566, kao zapovjednik banske vojske sudjelovao u gušenju hrv.-slov. seljačke bune 1573.

Alàrik I (o.374–410), vizigotski kralj; pod njegovim vodstvom Vizigoti 410. opljačkali Rim

àlarm (**alȁrm**) *m* **1.** zvučni ili svjetlosni signal koji upozorava na neposrednu opasnost **2. a.** mehanizam koji proizvodi takve zvučne ili svjetlosne signale **b.** satni mehanizam koji budi **3.** poziv na uzbunu (u vojsci, vatrogasnoj službi i sl.) △ ~***-pištolj*** oružje s punom cijevi (kroz koju ne prolazi zrno) za davanje signala, znak starta na utrkama, *usp.* šprih **//** **alarmànt|an** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji djeluje uzbuđujuće; uzbunjujući, uznemirujući [~*na vijest*] **2.** koji je krajnje zabrinjavajući, koji je razlog za najveće uznemirenje [~*no stanje bolesti*]; **alarmàntno** *pril.* na alarmantan način; uzbuđujuće, uznemirujuće; **alarmàntnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je alarmantno [~ *situacije*]; **alarmírati** *dv.* ⟨*prez.* alàrmīrām, *pril. sad.* -ajūćī, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** pozvati/pozivati na uzbunu **2.** upozoriti/upozoravati na opasnost; **àlarmn|ī** *prid.* koji pripada alarmu, koji služi za alarm [~*i uređaj*; ~*o dugme*; ~*i signal*; ~*o zvonce*]
✧ *fr.* alarme ← *sttal.* all'arme: na oružje

àlās *m* ⟨G alása⟩ *reg.* ribar na rijeci; ribič, halas
◆ *pr.* (prema zanimanju): **Àlasić**, **Alásović**, **Àlaš**, **Àlaša**, **Hàlas** (120, Slavonija), **Halász**, **Hàlaš** (Moslavina), **Hàlaši** (*I* Slavonija)
✧ *mađ.* halász

alàstrīm *m* ⟨G alastríma⟩ *pat.* blagi oblik velikih boginja; varioloid
✧ *port.* alastrar: pokriti

àlāš *m* ⟨G aláša⟩ *reg.* plovilo za prijevoz preko rijeke koje se kreće vezano na uže; skela
✧ *mađ.* állás

àlāt *m* ⟨G aláta⟩ **1.** *reg.* sredstvo kojim se obavlja zanat, kojim se što obrađuje ili izrađuje (npr. oruđe, pribor, sprava) **2.** posebno sredstvo za rad koje se drži u ruci, a služi za obradu materijala, pojedini komad alata **//** **àlatka** *ž* ⟨D L -aci/-atki, G *mn* àlātākā/àlātkī⟩, *v.* alat (2); **alàtljika** *ž* ⟨D L -ici⟩ stroj koji izrađuje, održava i popravlja oruđe; **àlātnī** *prid.* koji pripada alatu, koji ima svojstva alata △ ~ ***čelik*** čelik koji sadrži 0,35% do 1,1% ugljika i 0,4–0,8% mangana, a služi za izradu različitih alata (čekića, turpija i sl.); ~ ***strojevi*** strojevi koji obavljaju mehaničku obradu materijala alatom (tokarski strojevi, glodalice, brusilice i dr.); **alàtnica** *ž* **1.** zatvorena prostorija u kojoj se drži alat **2.** radionica za izrađivanje alata; **alàtničār** *m* onaj koji izrađuje alate; **alàtničārev** (**alàtničārov**) *prid.* koji pripada alatničaru; **alàtničarskī** *prid.* koji se odnosi na alatničare; **alàtničarski** *pril.* kao alatničar, na način alatničara
✧ *tur.* ← *arap.* ⟨*mn*⟩ ālāt ← ālä(t): alatka

ȁlat *m* konj crvenkaste, riđaste dlake; riđan **//** **ȁlatast** (**hȁlatast**) *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je riđe boje; **ȁlatov** *prid.* koji pripada alatu; **alàtuša** *ž* alatasta kobila; **alàtušin** *prid.* koji pripada alatuši
✧ *tur.* alat ← *v.* al + *v.* at

<u>**a latere**</u> (*izg.* â làtere) *pril.* sa strane, s boka, pobočno, lateralno
✧ *lat.*

alatúra *ž* pokretna i nepokretna imovina koju žena od roditeljske kuće donosi u brak; miraz
✧ ≃ *lat.* allatum ≃ afferre: donositi

a la tȕrka *pril.* **1.** na turski način, prema turskom običaju, istočnjački **2.** natpis u euro-

pskim zemljama koji upozorava da je u toaletu moguće zadovoljiti strože higijenske zahtjeve po propisima islama △ ~ ***odijelo*** **1.** tursko, istočnjačko odijelo **2.** odjeća, ob. ženska, koja stilom imitira takvo odijelo; ***sjediti*** ~ sjediti prekriženih i podvučenih nogu

✧ *tal.* alla turca

alàun *m kem.* kalijev aluminijev sulfat dodekahidrat, bezbojni oktaedarski kristal, topljiv u vodi, sredstvo za stezanje, lijepljenje i dezinfekciju; »kiseli kamen«, kocelj, stipsa

✧ *njem.* Alaun ← *lat.* alumen

alàuža *ž reg. zast.* kiša sa snijegom, susnježica

✧ *ngrč.* alakhosýnē

alàvanta *ž reg.* gomila, gungula

âlba[1] *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** *pov.* rimska donja bijela tunika **2.** *kat.* dugačka i široka bijela svećenička tunika do tla s dugim rukavima, nosi se za vrijeme mise

✧ *lat.* albus: bijel

âlba[2] *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *knjiž.* srednjovjekovna strofična, najčešće ljubavna pjesma provansalskih trubadura, ob. pjeva o rastanku u zoru

✧ *stprov.*: zora ← *lat.* albus: bijel

Àlbānija *ž* država u *JZ* dijelu Balkanskog poluotoka, na obali Jadranskog i Jonskog mora, 28.748 km^2, 3.249.000 stan. (1989), glavni grad Tirana // **Albánac** *m* (**Àlbānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Albánci⟩ **1.** stanovnik ili državljanin Albanije **2.** onaj koji je po nacionalnosti Albanac; Arbanas, Arnaut, Šiptar, Gegi; **albanizácija** *ž* **1. a.** stanje onoga što je albanizirano **b.** proces albaniziranja, *usp.* albanizirati (**1**) **2.** *pol.* samozatvaranje, samoizolacija, usamljenost jedne zemlje, ekonomska i politička samodovoljnost i odsutnost veza s drugim zemljama (kao što je bila Albanija u 20. st. za vrijeme dogmatske komunističke vladavine Envera Hoxhe); **albanizírati** (što, se) *dv.* ⟨*prez.* albanìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (u)činiti da što postane albansko **2.** *pol.* provesti/provoditi proces albanizacije (**2**); **àlbānsk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Albaniju i Albance **2.** *žarg. iron.* koji je nerazvijen; zaostao [*to ti je ~a tehnologija*] △ ***~i jezik*** *lingv.* osamljen član indoeuropske jezične porodice; tipološki i kulturološki pripada balkanskom jezičnom savezu, danas se piše latinicom, fonetski; **àlbānski** *pril.* kao Albanac, na način Albanaca; arnautski

◆ *pr.* (etnonimska ili prema podrijetlu doseljenja): **Albanése**, **Albanéze**, **Albanéže** (24, Istra, Primorje, prema *tal.*), *usp.* Arbanas, Arnautović

albanològija *ž* znanost o albanskom jeziku, književnosti i kulturi // **albanòlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩ onaj koji se bavi albanologijom; **albanològījskī** *prid. konstr. neob.* koji pripada, koji se odnosi na albanologiju; **albanòloškī** *prid.* koji se odnosi na albanologiju i albanologe; **albanòloški** *pril.* kao albanolog, na način albanologa; **albanòloškinja** *ž konstr. neob.*, *v.* albanolog

✧ *v.* Albanija + -LOGIJA

ȁl-báščа *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* vrt s mnogo crvenog cvijeća, crvena bašča

✧ *tur.* al bahçe ← *perz.*, *v.* al + *v.* bašča

àlbatros *m zool.* velika ptica južnih mora (*Diomedea exulans*), odlično leti i pliva; ptica burnica, ptica koja najavljuje oluju, burevjesnik

✧ *port.* alcatraz ← *arap.* al-ghaṭṭāṣ: vrsta morskog orla, (*dosl.*) ronilac (-b- umjesto -g- vjerojatno prema *lat.* albus: bijel)

Al Battani (*izg.* Âl Batáni), **Muhamed ibn Džabir** (*lat.* Albategnius) (850. ili 858–929), arapski astronom i matematičar, korigirao Ptolomeja, unaprijedio trigonometriju

albédo *m fiz. meteor.* **1.** omjer između odbijene i dolazne Sunčeve energije na neku površinu ili u nekom sredstvu (tlo, zrak, oblak, voda i dr.); izražava se u postocima (npr. za zelenu travu je 18%, za svježi snijeg 80%) **2.** moć odražavanja svjetlosti tijela koja sama ne svijetle **3.** vjerojatnost da će se neutron koji je ušao kroz površinu u neko područje vratiti kroz tu površinu

✧ *lat.*: bjelina

àlbedometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *meteor.* instrument za mjerenje reflektirane energije s neke površine (snijega, tla i dr.), *usp.* piranometar

✧ *v.* albedo + -METAR

Albee (*izg.* Ólbi), **Edward** (1928), američki dramski pisac, redatelj i pedagog, istaknuti predstavnik suvremenog američkog kazališta apsurda (*Tko se boji Virginije Woolf?*)

Albéniz (*izg.* Albèniz), **Isaac** (1860–1909), španjolski skladatelj i pijanistički virtuoz, utemeljio španjolski nacionalni glazbeni stil nadahnut temperamentnim folklorom (klavirski ciklus *Iberia*)

Àlbert 1. *v.* Adalbert ♦ **2.** ime šestorice njemačkih kraljeva (njemačko-rimskih, -austrijskih, -ugarskih, -čeških, -saksonskih), jednog belgijskog kralja, četvorice markgrofova od Brandenburga, više austrijskih, pruskih i njemačkih vladara u rangu namjesnika, nadvojvode ili vojvode, jednog princa od Monaca i jednog engleskog princa (suprug kraljice Viktorije, 19. st.) **3. iz Saske** (Albertus de Saxonia, Albertus Parvus, Albertuccius) (1316-1390), njemački učenjak i filozof, tvrdio da se Zemlja okreće i zastupao postavku o prirodnoj nužnosti svega zbivanja; osuđen za herezu **4. Veliki** (Albertus Magnus) (1193?–1280), njemački teolog i filozof, učitelj Sv. Tome Akvinskog

Alberti (*izg.* Albèrti), **Leon Battista** (1404-1472), talijanski humanist, pjesnik, slikar, kipar, graditelj, glazbenik i matematičar; prototip »univerzalnog čovjeka« renesanse i inicijator teorije umjetnosti

albertotìpija *ž tisk.* postupak svjetlotiska u kojemu je staklena ploča nosilac tiskarske forme
✧ prema austrijskom fotografu J. Albertu + -TIPIJA

àlbi (**albî**) *m* ⟨G -ja⟩ piće iz Normandije, napravljeno od fermentiranog soka kruške i jabuke
✧ *fr.* halbi ← *nizoz.* maalbier: malo pivo

ȁl-bìber *m* crveni papar
✧ *v.* al + *v.* biber[1]

albìcija *ž bot.* tropski i suptropski biljni rod listopadnog drveća i grmlja (*Albizzia*) iz porodice mimoza (*Mimosaceae*)
✧ *nlat.* Albizzia, prema F. degli Albizzi, toskanskom plemiću koji je donio svileno drvo u Italiju sredinom 18. st.

albìgenz (**àlbigenz**) *m pov.* pripadnik dualističkog pokreta na jugu Francuske (12. i 13. st.), protivnik pape i Katoličke crkve; sljednici pokreta pripadaju vjerskoj skupini katara (patarena), a slični su i bosanskim bogumilima // **albigenìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pov.* učenje albigenza; **albìgenškī** *prid.* koji se odnosi na albigenze
✧ ime prema južnofrancuskom gradu Albiju

àlbīn (**albíno**) *m* ⟨G albína⟩ čovjek ili životinja s karakteristikama albinizma // **albinìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *pat.* nestajanje ili nedostatak pigmenta melanina (ob. u kralješnjaka) što dovodi do izrazito bijele boje kože, kose i trepavica, *opr.* melanizam **2.** *bot.* nedostatak klorofila kod biljaka; **àlbīnskī** *prid.* koji se odnosi na albine
♦ **Àlbin** (**Albíno**) m. os. ime (← *lat.* Albinus); **Albína** ž. os. ime ◊ *pr.*: **Albína, Albíjanić**
✧ *port.* ← *lat.* albus: bijel

Albíni 1. Alfred (1896–1978), hrv. arhitekt **2. Srećko** (1869–1933), hrv. skladatelj (operete *Bosonoga plesačica*, *Barun Trenk*)

Albinoni (*izg.* Albinôni), **Tomaso** (1671-1750), talijanski skladatelj kasnobarokne instrumentalne glazbe

Ȁlbiōn *m* **1.** *pov. geogr.* stari keltski naziv za otok Britaniju **2.** *pren. pol.* metafora za Englesku, potom za Veliku Britaniju [*gordi ~; perfidni ~*]

àlbīt *m* ⟨G albíta⟩ *min.* natrijski glinenac, natrijev aluminijev silikat $Na(AlSi_3O_8)$, sastavni dio nekih eruptivnih stijena, kristalastih škriljaca i pegmatita; upotrebljava se u keramici i proizvodnji stakla
✧ *lat.* albus: bijel + -IT

Alboin (*izg.* Albòin) langobardski kralj (o.565–572); pod njegovim vodstvom Langobardi preko Slovenije stigli i zauzeli *S* Italiju

Albóna *ž ant.* ime za Labin, *v.*

alborèzīn *m* ⟨G alborezína⟩ vrsta izolacijskog materijala
✧ tvorničko ime proizvoda®

àlbot *m pov.* u zn. »glavna straža« u doba Vojne krajine
✧ iskrivljeno od *njem.* Hauptwacht

àlbūm *m* ⟨G albúma⟩ **1.** *pov.* u antičkom Rimu bijela ploča za ispisivanje važnih događaja, imena senatora i sl. **2.** u srednjem vijeku, knjiga za privatne bilješke **3.** danas svezak, uvezana knjiga koja ima listove predviđene za lijepljenje ili umetanje fotografija, razglednica, poštanskih maraka itd. **4.** (+ *potenc.*) **a.** zbirka onoga što je snimljeno na gramofonskoj ploči, kaseti ili CD-u **b.** više gramofonskih ploča, kaseta ili CD-a koji se prodaju zajedno
✧ *lat.*: prazna tablica za pisanje obojena bijelo ≃ albus: bijel

Albumblatt (*izg.* Albùmblat) *m glazb.* kraća kompozicija trenutnog raspoloženja, različitog oblika (nastala o.1900); Charakterstück
✧ *njem.* Album: album + Blatt: list

albùmen *m* **1.** *rij.* bjelance, bjelanjak **2.** *zast.* albumin
✧ *lat.* ≃ albus: bijel

albumíni *m mn* ⟨N albùmīn, G albumīna⟩ *biol.* grupa jednostavnih bjelančevina, rasprostranjena u biljaka i životinja; za razliku od globulina male su molekularne težine, topivi u vodi, bogati sumporom // **albumìnāt** *m* ⟨G albumináta⟩ *biol. kem.* spoj albumina s drugom tvari; **albuminoídi** *m mn* ⟨N albuminòīd, G albuminoída⟩ *biol.* skupina bjelančevinastih prirodnih spojeva koji u životinjskim organizmima, često povezani s anorganskim materijalom, služe kao mehanička građa i zaštita nježnijih tkiva (npr. kolagen, keratin, spongin); **albùmīnskī** *prid.* koji se odnosi na albumine; **albuminúrija** *ž pat.* pojava bjelančevina u mokraći, posljedica nekih bolesti, trudnoće ili otrovanja
✧ *v.* albumen + -IN

Albuquerque (*izg.* Elbekèrki), **Alfonso d'** (1453–1515), portugalski istraživač, utemeljio portugalski kolonijalni imperij u Aziji, potkralj Indije (1509–1515)

al-burùndžuk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* ružičasta tanka prozirna tkanina
✧ *v.* al + *v.* burundžuk

àlbus *m pov.* sitan srebrn novac (od 14–19. st.), kovan u različitim mjestima Njemačke
✧ *lat.* albus grossus; *njem.* Weisspfening

Al Capone (*izg.* Al Kapône) (pravo ime Alfonso Capone) (1897–1947), organizator i šef jake gangsterske skupine 1930-ih u Chicagu, SAD; ime mu je često sinonim opasnog i prepredenog gangstera

ȁlča *ž inform. žarg.* skup prethodno određenih i kompiliranih rutina koje programer koristi kod pisanja programa za određeno računalo, okolinu ili aplikaciju
✧ *engl.* all charts

àlčak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *reg.* vragolan, lola, obiješenjak // **àlčakast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.* koji je vragolast
✧ *tur.* alçak: nizak

aldehídi *m mn* ⟨N aldèhīd, G aldehída⟩ *kem.* organski spojevi s jednovalentnom skupinom -CHO (aldehidska grupa), nastaju opreznom oksidacijom primarnih alkohola, a daljnjom oksidacijom prelaze u organske kiseline (npr. formaldehid u mravlju, acetaldehid u octenu itd.); pojavljuju se kao tekućine, kao krutine, a najniži, formaldehid, plinovit je // **aldèhīdsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aldehide △ *~e smole* umjetne smole, kemijski vrlo otporni polimeri dobiveni grijanjem aldehida s koncentriranim alkalijem
✧ *konstr.* al(cohol) dehyd(rogenatum): alkohol oslobođen hidrogena

al dente (*izg.* àl dênte) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ i *pril.* *reg.* takav/tako da nije raskuhan, nego se »osjeća pod zubima«, umjereno kuhan [*riža ~*; *kuhati ~*], *opr.* raskuhan, *v.* raskuhati, *opr.* prekuhan, *v.* prekuhati
✧ *tal.*

Alder (*izg.* Àlder), **Kurt** (1902–1958), njemački kemičar, za razvoj Diels-Alderove reakcije (široko upotrebljavane metode sintetiziranja cikličkih organskih tvari); Nobelova nagrada za kemiju 1950 (s O. Dielsom)

aldȉne *ž mn pov. tisk.* tip slova i knjige
✧ prema mletačkom tiskaru Aldusu Manutiusu (1450–1515)

Áldo m. os. ime (germanskoga podrijetla, u *hrv.* često preko *tal.*), skraćeno od Aldebrand, Aldegar i sl. ◇ *pr.*: **Áldić**

aldòmāš (**aldomâš**) *m* ⟨G aldomáša⟩ *reg.* **1.** prvotno, prinošenje žrtve, žrtvovanje **2.** gozba prigodom pričesti **3.** čašćenje nakon sklopljena ili obavljena posla [*popiti ~*]; likovo // **àldomāšnīk** *m* ⟨N *mn* -īci⟩ *reg.* svjedok pri kupnji koji pije aldomaš
✧ *mađ.* áldomás ← *tur.* aldım akçesi ← aldım: kupio sam ← almak: uzeti, kupiti + akçe, *v.* akče

aldostèrōn *m* ⟨G aldosteróna⟩ *fiziol.* steroidni hormon kore nadbubrežne žlijezde, nastaje od progesterona; povećava zadržavanje vode u organizmu
✧ *v.* aldehidi + *v.* steroli

àldōv *m* ⟨G aldòva⟩ *reg.* žrtva // **ȁldōv|an** *prid.* ⟨*odr.* vnī⟩ koji se odnosi na žrtvu; žrtven [*~na hiža*; *~na posuda*; *~na živina*]; **ȁldovati** *nesvrš.* ⟨*prez.* ȁldujēm, *pril. sad.* ȁldujūći, *gl. im.* -ānje⟩ žrtvovati; **aldovávac** *m* ⟨G -vca, N *mn* -vci⟩, *v.* aldovnik; **àldōvnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji prinosi žrtvu; aldovavac, *usp.* oblat, oblator
✧ *mađ.* áld: blagosloviti

aldóze *m mn kem.* monosaharidi s aldehidskom skupinom // **àldōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji ima svojstva aldoza
✧ *v.* aldehidi

àldrej *m kem.* slitina aluminija, silicija, željeza, mangana; služi za nadzemne električne kablove velikih raspona

Aldrich (*izg.* Óldrič), **Robert** (1918–1983), američki filmski redatelj (*Vera Cruz*, *Dvanaest žigosanih*)

àldrin *m kem.* $C_{12}H_8Cl_6$, sintetski insekticid; zbog jake otrovnosti u mnogim je zemljama isključen iz upotrebe
✧ prema njemačkom kemičaru Kurtu Alderu

aldrovánda *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *bot.* vodena biljka mesožderka (*Aldrovanda vesiculosa*) iz porodice rosika
✧ prema talijanskom botaničaru Ulisseu Aldrovandiju

aleatòričkī *prid.* koji ovisi o slučaju, sreći, kocki; slučajan, akcidentalan △ ~ ***posao*** *rij.* posao ovisan o sreći; kockarski, opasan posao // **aleatòrika** *ž* ⟨D L -ici⟩ *glazb.* kompozicijski postupak u modernoj glazbi koji uključuje igru slučaja
✧ *lat.* aleatorius ≃ aleator: kockar ≃ alea: kocka, igra slučaja

àlef *m* **1.** *lingv.* prvo slovo starih semitskih alfabeta **2.** *pov.* u hebrejskom bilježenja brojeva oznaka za jedan, prvi
✧ *hebr.* ’eleph

alegácija *ž* **1.** *pravn.* izjava zasnovana na činjenicama; alegat, tvrdnja **2.** citat koji se navodi kao dokaz; navod // **alegácījskī** *prid.* koji se odnosi na alegaciju; **alègāt** *m* ⟨G alegáta⟩, *v.* alegacija (**1**); **alegírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* alègīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ doslovno prenijeti/prenositi čije riječi ili dio teksta; navoditi, citirati
✧ *lat.* allegatio ≃ allegare: navoditi

alegáni *m mn* ⟨N alègān, G alegána⟩ *antrop.* rasa amerikanida na Newfoundlandu i jugoistočnoj obali Kanade // **alègānka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* alegani; **alègānsk|ī** *prid.*, ob. u: [*~a rasa*]
✧ prema gorju Allegheny

alegòrija *ž* **1.** opis, pripovijedanje koje se služi metaforom da bi izrazilo opću ili apstraktnu ideju **2.** simbolizirana slika neke ideje predočena likovnim sredstvima (kostur s kòsōm kao alegorija smrti) // **alegòričan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji izražava alegoriju; slikovit; **alegòričkī** *prid.* koji se odnosi na alegoriku; **alegòričnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je alegorično [*~ pjesme*]; **alegòrījskī** *prid.* koji se odnosi na alegoriju; **alegòrika** *ž* ⟨D L -ici⟩ ukupnost alegorija sadržanih u nekom djelu [*~ Danteova Pakla*]; **alegorizírati** *dv.* ⟨*prez.* alegorìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ predočiti/predočavati što pomoću alegorija
✧ *lat.* allegoria ← *grč.* ≃ allēgoreîn: govoriti tako kao da se misli na nešto drugo

aleìptērij (**aleiptérij**) *m pov.* prostorija u starogrčkom gimnaziju gdje su se vježbači mazali uljem, prije i poslije kupanja, nakon tjelesnog vježbanja // **aleìptes** *m sport pov.* odgojitelj i stručni maser atleta (hrvača i šakača) u antičkoj palestri; alipt(a)
✧ *grč.* aleiptérion ≃ aleíptēs: odgojitelj

aléja *ž* **1.** pravilan red zasađenih stabala **2.** ulica, put, staza ili slična javna površina omeđena i ukrašena gradskim nasadima, drvoredima itd. [*Aleja branitelja*]
✧ *fr.* allée

alejhilàne *sr* ⟨G -ta⟩ *reg. etnol.* biće koje utjelovljuje zlo; đavao, vrag, šejtan
✧ *tur.* ← *arap.* ʿaläyh-i-llāʿnä: proklet bio, neka je proklet

alejhisèlām *m* ⟨G alejhiseláma⟩ *rel.* **1.** »neka je blagoslovljen«, dodatak iza imena muslimanskih proroka [*Adem ~*] (*krat.*: a. s.) **2.** (Alejhiselam) Muhamed
✧ *arap.* ʿaläyh-i- ssälām

alèjkumu sèlām *uzv.* odgovor na pozdrav »selamūn alejkūm«
✧ *arap.* ʿaläykum-u-ssälām

Aleksándar[1] (**Alèksāndar**) ⟨G -dra⟩ **1.** *v.* ♦ **2.** ime osmorice papa, trojice ruskih careva, trojice škotskih kraljeva, dvojice makedonskih kraljeva, dvojice srpskih kraljeva, jednog britanskog cara, po jednog bugarskog, grčkog, jugoslavenskog i poljskog kralja, te većeg broja vladara nižega ranga (kneževi, vojvode i sl.) **3. I** (1777–1825), ruski car (od 1801), predvodnik ujedinjenih europskih sila u pobjedi nad Napoleonom Bonapartom (1812–1815), najmoćniji vladar svog vremena, pripojio Poljsku svojoj

carevini **4. I Karađorđević** (1888–1934), kralj države SHS (1921–1929) i Jugoslavije (1929–1934), diktator s proklamiranim jugo-unitarističkim koncepcijama i s velikosrpskom politikom u praksi; ubijen u atentatu prilikom državnog posjeta Francuskoj u Marseilleu **5. III** papa (1159–1181), jedan od najodlučnijih pobornika supremacije papinske vlasti nad kraljevskom i carskom **6. VI** (pravo ime Rodrigo Borgia) papa (1492–1503), znamenit po dvorskim aferama, raskalašenom životu, korupcionaštvu, izdašnom mecenatstvu, velikim političkim ambicijama, a osobito po nepotizmu i intrigama pomoću kojih je osiguravao kardinalske, vojvodske i druge visoke titule trojici svojih sinova i kćerki Lukreciji (obitelj Borgia) **7. Nevski** (o.1220-1263), knez Novgoroda, 1240. pobijedio Švеđane na rijeci Nevi; pobjedom na zaleđenom Čudskom jezeru suzbio nadiranje Nijemaca (Teutonaca) u Rusiju // **aleksàndristi** *m mn* filozofi aleksandrizma, poricali su natprirodni svijet, individualna duhovna bića i besmrtnost duše; **aleksandrìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fil.* smjer renesansnog aristotelizma nastao kao opozicija službenom crkvenom tumačenju Aristotelova učenja

◆ m. os. ime; isto: **Skénder** (*v.*); *hip.*: **Áco**, **Ȁlča**, **Àleksa**, **Alèksej**, **Léko**, **Lèksa**, **Lèsāndro**, **Sândro** (**Sȁndro**) (← *tal.*), **Sàša** (← *rus.*); **Alèksāndra** ž. os. ime; *hip.*: **Ȁlka**, **Sándra** (← *tal.*), **Sàša** (← *rus.*) ◊ *pr.*: **Âlčić**, **Àleksa** (170), **Alèksāndar**, **Alèksāndrov**, **Àleksić** (1750, Lika, Slavonija), **Alèši**, **Lèkić**, **Léko** (1040, Zagreb, Slavonija), **Lêković**, **Lêsović**, **Lèšica** (prema *alb.* Lesh), **Šȉmleša** (prema *alb.*) ◊ *top.* (naselja): **Aleksàndrovac** (Slatina, 376 stan.; Požega, 212 stan.), **Alèksinica** (Gospić, 258 stan.)

✧ *grč.* Aléksandros: zaštitnik ljudi

Aleksándar², **Veliki** (356–323. pr. Kr.), sin Filipa II, tri godine Aristotelov učenik, od 336. kralj Makedonije i pokorene Grčke; u 10-godišnjem pohodu osvojio Malu Aziju, cijeli Bliski istok, Egipat, Babiloniju, pokorio Perziju i dospio do Indije; jedan od najvećih vojskovođa svih vremena, osnivač više novih gradova i kraljevina, veliki promicatelj helenske kulture // **aleksandrída** *ž* književno djelo o životu Aleksandra Velikoga; **Aleksàndrija** (*arap.* Al-Iskandariya) *ž* luka i grad na Sredozemnom moru (Egipat), 2.382.000 stan. (1986), osnovao je Aleksandar Veliki 331. pr. Kr.; **aleksàndrījsk|ī** (**aleksàndrīnskī**) *prid.* koji se odnosi na Aleksandriju △ ~*a* ***književnost*** *pov.* literatura iz doba helenizma (330–30. pr. Kr.); izrazito kozmopolitska; ~*a* ***knjižnica*** najpoznatija i najbogatija biblioteka antike, veliku knjižnicu razrušili su Rimljani krajem 3. st., a manju kršćani 391; ~*a* ***škola*** **1.** *pov.* filološko-gramatičarska predaja u helenističkoj Aleksandriji **2.** *rel.* prva viša kršćanska škola, osnovana o. 150. godine; ~*i* ***sinod*** sinod održan 362. godine, bavio se odnosom prema arijanstvu i Sv. Trojstvu; ~*o* ***doba*** kulturno-povijesni pojam; sinonim za helenizam; **Aleksandrínac** *m* (**Aleksàndrinka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Aleksandrínci, G Aleksàndrīnācā⟩ stanovnik Aleksandrije

aleksandrínac *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci, G aleksándrīnācā⟩ *jez. književ.* klasičan francuski stih od 12 ili 13 slogova sa stankom iza 6. ili 7. naglašenog sloga

✧ *srfr.* alexandrin, prema starofrancuskom epu o Aleksandru Velikom, koji je napisan tim stihom

aleksàndrīt *m* ⟨G aleksandríta⟩ *min.* vrsta minerala hrizoberila, lijepe zelene i žute boje; cijenjen kao dragi kamen

✧ prema ruskom caru Aleksandru I

Alèksid (372–270. pr. Kr.), grčki komediograf

alèksija *ž pat.* gubitak sposobnosti čitanja, oblik afazije kao posljedica ozljede tjemenog dijela kore velikog mozga

✧ A-¹ + *grč.* léksis: riječ

Alèksije I (1048–1118), bizantski car (1081-1118), prvi iz dinastije Komnena

alèksīn *m* ⟨G aleksína⟩ *farm.* naziv za nekadašnji komplement (dodatak) krvnoj tekućini protiv zaraza

✧ *grč.* aléksein: obraniti

aleksitìmija *ž pat.* nemogućnost verbaliziranja čuvstvenih doživljaja, otežana uporaba simbola, zaokupljenost nevažnim, praktičnim detaljima svakodnevice

✧ *v.* aleksija + *grč.* thymós: duša, razum

alektriomàhija *ž* borba pijetlova, kao zabava i kladionica u nekih naroda

✧ *grč.* alektryṓn: pijetao + mákhē: borba

alektriomàntija *ž* gatanje, proricanje, vračanje po kukurikanju pijetlova

✧ *grč.* alektryṓn: pijetao + -MANTIJA

aléli *m mn* ⟨N àlēl, G aléla⟩ *biol.* geni koji zauzimaju isto mjesto na homolognim kro-

mosomima; alelogeni, alelomorfi
✧ *nlat.* alleles, *v.* ALELO-

ALELO- kao prvi dio riječi znači među, uzajamno [*alelomorfan*]; protu-
✧ *grč.* allélōn: uzajamno, međusobno, jedan drugoga

àlelogēni *m mn*, *v.* aleli
✧ ALELO- + -GEN(I)

alelomóre *ž mn biol.* nejednaki geni koji se mogu zamijeniti na istom mjestu na kromosomu
✧ ALELO- + *grč.* mórion: dio

àlelomorf *m* ⟨N *mn* -ī⟩ *biol.* naziv za pojedini od dva gena koji čine par i uvjetuju razvitak dvaju alternativnih svojstava (npr. žutu i zelenu boju graškova sjemena), *usp.* aleli // **àlelomorfan** *prid.* ⟨*odr.* -fnī⟩ koji se odnosi na alelomorf; zamjenjiv, promjenjiv
✧ ALELO- + -MORF

alelùja (**alilùja** *pravosl.*) *uzv.* **1.** »hvalite Boga«, pripjev radosti u hvalu i slavu Boga u židovstvu i kršćanstvu (u napjevima gregorijanskog korala i sl.); haleluja **2.** *pren.* radost, veselje, zanos
✧ *lat.* alleluia ← *grč.* allēlouia ← *hebr.* halĕlūyāh: slavite Jahvu

àlem *m* **1.** *reg. jez. knjiž.* dragi kamen, dijamant; brilijant **2.** *isl.* polumjesec s tri ili četiri kugle ispod njega
✧ *tur.* ← *arap.* ʿalām: znak, simbol, zastava

álem *m reg.* svijet [*butum* ~ cio svijet]
✧ *tur.* ← *arap.* ʿālām: svijet

alemànda *m*, *v.* allemande

Alemáni *m mn*, *v.* Alamani // **alèmanskī** (**alèmanjskī**) *prid.* **1.** jedan od gornjonjemačkih dijalekata **2.** germanski dijalekt (o.1000) iz kojeg se razvio visokonjemački **3.** *arh.* njemački

Alembert (*izg.* Alambêr), **Jean le Rond d'** (1717–1783), francuski filozof, fizičar i matematičar zatim i suradnik i uvodničar velike francuske *Enciklopedije*

àlen *m zast.* stara mjera za dužinu u mnogim zemljama Europe s različitom vrijednošću

aléni *m mn kem.* nezasićeni alifatski ugljikovodici s kumuliranim dvostrukim vezama

alèrgija *ž* **1.** (∅, na što) *pat.* imunološka reakcija preosjetljivosti, obilježena kožnim promjenama, otokom sluznica, bronhospazmom i drugim simptomima; promijenjena reaktivnost, hiperergija, hipersenzitivnost **2.** (na koga, na što) *pren.* odbojnost prema komu ili čemu, nesnošljivost stečena prema drugome, prema postupcima i sl. // **alèrgēn** *m* ⟨G alergéna⟩ tvar koja izaziva alergičnu reakciju u organizmu; **alèrgičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** *pat.* koji ima alergiju, koji ima simptome ili je obolio od alergije **2. a.** (na što) koji je vrlo osjetljiv na podražaje [~ *na prašinu*] **b.** (na koga, na što) *razg.* koji ne podnosi koga ili što, koji gaji antipatiju prema komu ili čemu [~ *na afektacije*; ~ *na umišljene osobe*]; **alèrgičar** *m* onaj koji boluje/pati od alergije; **alèrgičarev** (**alèrgičarov**) *prid.* koji pripada alergičaru; **alèrgičarka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* alergičar; **alèrgično** *pril.* na alergičan način; **alèrgičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je alergičan
✧ *nlat.* allergia ← *grč.* állos: drugi + érgon: rad, djelatnost

alergodèrmija *ž pat.* kožna bolest preosjetljivosti na neki alergen
✧ *v.* alergija + -DERMIJA

alergogràfija *ž med.* metoda procjene alergije, uzima u obzir različite elemente (promjene na koži, sluznicama i sl.) [*obaviti ~u*]
✧ *v.* alergija + -GRAFIJA

alergològija *ž med.* dio medicine koji proučava mehanizme preosjetljivosti i bolesti koji nastaju uslijed alergijske reakcije // **alergòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ *med.* specijalist na području alergologije; **alergològījskī** *prid.* koji se odnosi na alergologiju; **alergòloškī** *prid.* koji se odnosi na alergologiju i alergologe [~ *centar*]; **alergòloški** *pril.* kao alergolog, na način alergologa
✧ *v.* alergija + -LOGIJA

alergóze *ž mn med.* opći naziv za različita alergijska stanja
✧ *v.* alergija + -OZA

alèrtnōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje optimalnog aktiviranja (o osobi, o nekom sustavu); uzbuna, uzbuđenje // **alèrtan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji budno, živo reagira
✧ *tal.* all'erta ← alla: na + erta: straža, prismotra

àlerze *m* ⟨G -a⟩ *bot.* četinarsko drvo (*Fitzroya cupressoides*) iz Čilea, velike mogućnosti upotrebe
✧ *šp.* alerce ← *arap.* al-arz: tisa

Àleši, **Andrija** (1420/25–1504/05), hrv. kipar i graditelj albanskog podrijetla (krstionica katedrale u Trogiru)

àlet *m reg. zast.* počasna odjeća
✧ *tur.* ← *arap.* ḫil'at

aleukémij|a *ž pat.* oblik leukemije sa sniženim ili normalnim brojem leukocita u perifernoj krvi [*imati ~u*; *patiti od ~e*]
✧ *nlat.* aleukemia ≃ A-[1] + *v.* leukemija

àleurometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ sprava koja služi za određivanje količine glutena u brašnu
✧ *grč.* áleuron: raženo brašno (s posijama) + -METAR

aleùrōn (**àleuron**) *m* ⟨G aleuróna⟩ *biol.* bjelančevinasta tvar biljnih sjemenki (albumin u žitarica, kotiledon u povrću) // **aleùronsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aleurone [*~a zrnca*]
✧ *grč.* áleura: brašno

Aleúti *m mn geogr.* otočje *Z* od Aljaske, 17.666 km², o. 15.000 stan., glavni grad Dutch Arbor; Aleutsko otočje // **alèutsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Aleute △ ~***a rasa*** *antrop.* ogranak loze amerikanida; ~***i jezici*** *lingv.* skupina blisko srodnih jezika eskimsko-aleutske porodice; govore se na Aleutskom otočju

alèvīt *m* ⟨G alevíta⟩ *pov.* pripadnik feudalne islamske dinastije koja se smatrala potomstvom četvrtoga kalifa Alije (656–661); prema alevitskoj predaji Muhamed je predao Aliji »tajno znanje«, pravo na vjersku i političku vlast; alid

Alexander (*izg.* Aleksànder), **Harold George** (1891–1969), britanski feldmaršal, u 2. svjetskom ratu od ljeta 1943. zapovijedao savezničkim trupama u Italiji koje su surađivale s hrv. i jugoslavenskim partizanima (NOV, zatim JNA)

ȁlfa *ž* **1.** *lingv.* prvo slovo grčkog alfabeta **2.** *pov.* u grčkom sustavu bilježenja brojeva oznaka za 1 **3.** *mat.* oznaka za prvi u nizu kutova **4.** *kem.* oznaka pojedinih izomera **5.** *astron.* oznaka najsjajnije zvijezde u nekom zviježđu **6.** *inform.* oznaka za nedovršenu inačicu programa koja je u ranoj fazi programiranja s brojnim »bugovima«; gdjekad se piše malim slovom *a* i pridaje iza brojke koja označuje stupanj gotovosti programa [*program 0.45a*, *~-program*], *usp.* beta[1] (**6**) △ ***Alfa Centauri*** najveća i najsjajnija zvijezda u zviježđu Centauri; ~***-čestice*** *fiz.* jezgre atoma helija (tj. atomi helija koji su izgubili svoja dva elektrona pa zbog toga nose pozitivan naboj *2e*) sastavljene su od dva protona i dva neutrona međusobno čvrsto vezana; ~***-dionice*** *ekon.* dionice najvećih kompanija kojima se najživlje trguje; ~***-neuron*** *anat.* velika živčana stanica u leđnoj moždini; ~***-test*** *psih.* grupni test verbalnog tipa za ispitivanje stupnja intelektualnog razvoja; ***Alfa u Malom medvjedu*** najsjajnija zvijezda u Malim kolima, Polarna zvijezda, Sjevernjača; ~ ***zavojnica*** *kem.* razmještaj aminokiselina u građi nekih bjelančevina; ~***-zračenje*** *fiz.* snop alfa-čestica koji izlijeće iz radioaktivnih atoma velikom brzinom, prodire nekoliko centimetara u zrak, ali se može zaustaviti tankim komadom papira; intenzivno ionizirajuće zračenje (brze alfa-čestice djeluju na fotografsku ploču, a pri sudaru s jezgrama atoma mogu izazvati nuklearne reakcije), *usp.* beta-zrake i gama-zračenje, *v.* beta[1] △, gama[1] △
✧ *grč.* álpha ← *fen.*, *v.* alef

alfàbēt *m* ⟨G alfabéta⟩ **1. a.** ukupnost i poredak slova u (starom) grčkom pismu **b.** *razg.* poredak slova u abecedi i azbuci **2.** sustav glasovnog pisma općenito; alfabetika // **alfabètār** *m* ⟨G alfabetára⟩ *zast.* alfabetski popis imena, pojmova, natuknica (misli se na red po abecedi = abecedar; kad je po srpskoj azbuci = azbučnik); **alfabètičkī** *prid.* koji se odnosi na alfabetiku; **alfabètika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* alfabet (**2**) △ ~ ***ICAO*** *term.* međunarodni način sricanja slova (preuzet iz engleskoga) u zrakoplovstvu radi lakšeg i razumljivijeg sporazumijevanja radiovezom između posade i kontrole letenja (A = alfa, B = bravo, C = charlie itd.); **alfabetizácija** *ž* **1.** opismenjavanje **2.** sređivanje po alfabetu; **alfabetìzam** *m* ⟨G -zma⟩ pisanje zasnovano na alfabetu (za razliku od ideografskih ili silabičkih pisama); **alfabetizírati** *dv.* ⟨*prez.* alfabetìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (na)učiti čitati i pisati određenu skupinu ljudi (ob. odraslih); opismeniti/opismenjavati; **alfàbētskī** *prid.* koji se odnosi na alfabet, koji je sređen po alfabetu
✧ *lat.* alphabetum ← *grč.* alphábētos (prema prvim slovima grčkog alfabeta: alfa i beta)

alfafetoprotèīn *m* ⟨G alfafetoproteína⟩ *fiziol.* fetusni glikoprotein, stvara se u žumanjčanoj vreći i jetri fetusa
✧ *v.* alfa + *v.* fetus + *v.* protein(i)

alfanumèričk|ī *prid. inform.* koji se sastoji od slova (*a* do *z*) i brojki (0 do 9); slovnobrojčani △ ~***i kod*** slovno-brojčani znako-

vnik (npr. ASCII kod); *~i* ***terminal*** *inform.* terminal s mogućnošću prikaza znakova (slova, brojeva i simbola), ali ne i grafike; *~o* ***razvrstavanje*** *inform.* način razvrstavanja sličan abecednom razvrstavanju, ali koji uzima u obzir i brojeve, interpunkcijske znakove, posebne znakove i sl.
✧ *v.* alfa + *v.* numera

Al-Fàtah *m pol.* najjača politička i vojna organizacija palestinskih Arapa, osnovana 1965.
✧ *krat.*, *arap.*: pokret za nacionalno oslobođenje, *usp.* Palestina

alfatènzīn *m* ⟨G alfatenzína⟩ *farm.* anestetik brza i kratka djelovanja
✧ *v.* alfa, u kemijskoj terminologiji ukazuje na to da je drugi dio složenice prvi u seriji

alfàtrōn *m* ⟨G alfatróna⟩ *fiz.* aparat za mjerenje intenziteta ionizirajućeg zračenja, određuje tlak razrijeđenog plina
✧ *v.* alfa + -TRON

alfavíta *ž* knjiga, zbirka pouka raspoređenih po abecedi
✧ *v.* alfa + *lat.* vita: život

al fine (*izg.* al fìne) *pril. glazb.* termin koji se upotrebljava zajedno s oznakom *da capo* (od početka); nalazi se u kompozicijama u kojima se nakon drugoga dijela prvi dio ponavlja sve do mjesta označenog s *fine* (svršetak)
✧ *tal.*: do kraja

Alfírević, **Frano** (1903–1956), hrv. pjesnik, putopisac i prevodilac; pjesnik primorskih motiva i nostalgične lirske meditativnosti

alfírstvo *sr pov.* privilegij izbornoga kneza [*Vujinčević Jure je ~ na sablji dobio*]
✧ *njem.* Wahlfürstenthum

Alfònso ime trinaestorice španjolskih kraljeva (prvi u 8. st. posljednji u 20. st.)

Àlfred, **Veliki** (849–899), engleski kralj (od 871), protjerao je Dance, utvrdio državne zakone, poticao školstvo i književnost

al fresco *pril.*, *v.* affresco

ALG-, **ALGO-** kao prvi dio u riječi znači bolan, koji se odnosi na bol [*algolagnija*; *algospazam*]
✧ *grč.* álgos: bol

âlg|a *ž* **1.** *razg.* morska trava **2.** (*mn*) *bot.* *Algae Phycophyta*, skupni naziv za sve niže biljke koje sadrže klorofil uz još neke pigmente △ *~a-****ubojica*** *bot.* mutant tropske alge (*Caulerpa taxifolia*, *Alga Monaco*); registriran u Monacu 1984, u nas kod Malinske itd., uništava biljni podmorski svijet; ***japanske*** *~e* alge uzgajane u Japanu ili po načinu usvojenom iz Japana i priređene kao dodatak jelima (ob. od žitarica i tjestenine)
✧ *lat.* alga: morska trava

algaíta (**algaitàsu**) *ž glazb.* afrička svirala s dvostrukim jezičcem, duga oko 45 cm, slična arapskom zamru
✧ *egz.*

àlgēbra *ž* ⟨G *mn* -bārā/-ī⟩ **1.** *mat.* jedna od osnovnih grana matematike, istražuje matematička svojstva brojeva; povijesni razvitak u velikoj mjeri motiviran traženjem općenitih rješenja različitih jednadžbi [*niža ~*; *viša ~*] **2.** knjiga s tom tematikom △ ~ ***događaja*** *mat.* pojam iz teorije vjerojatnosti; aksiomatski se zasnivaju algebarske operacije s tzv. događajima kao ishodima nekog pokusa, npr. bacanja kocke; ***Booleova*** ~ (*izg.* Búlova ~) *mat. inform.* algebra temeljena na logičkim operacijama, skup elemenata ima samo dvije vrijednosti; bitna u konstrukciji računala // **àlgēbarsk|ī** *prid.* koji se odnosi na algebru △ *~a* ***geometrija*** **1.** *pov.* izvorno, metoda istraživanja geometrijskih tvorevina algebarskim sredstvima **2.** *mat.* disciplina koja algebarskim metodama proučava svojstva algebarskih mnogostrukosti; *~a* ***jednadžba*** *mat.* jednadžba oblika $f(x) = 0$ pri čemu je f polinom s realnim koeficijentima; *~a* ***lingvistika*** dio matematičke lingvistike, uspostavlja modele koji mogu apstrahirati svojstva pojedinih jezika; *~a* ***notacija*** *šah* način zapisivanja poteza, pozicija i partija u šahu; *~a* ***struktura*** *mat.* skup na kojemu su definirane operacije i relacije; *~e* ***operacije*** *mat.* zbrajanje, oduzimanje, množenje, dijeljenje i korjenovanje; *~i* ***broj*** *mat.* realni broj koji je rješenje neke algebarske jednadžbe s cijelim koeficijentima; *~i* ***izraz*** *mat.* izraz sastavljen od općih i posebnih brojeva pomoću algebarskih operacija; **àlgēbarski** *pril.* na način kako traži algebra, pomoću metoda algebre; **algèbričār** *m* matematičar, stručnjak za algebru; algebrist; **algèbrist** *m*, *v.* algebričar
✧ *srlat.* ← *arap.* al-ǧābr: uspostavljanje, namještanje kostiju

algézija *ž pat.* osjetljivost kože ili kojeg dijela tijela na bol, *opr.* analgezija // **algézījskī** *prid.* koji se odnosi na algeziju
✧ *grč.* álgēsis: osjećaj boli

algèzimetar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *med. tehn.* uređaj za mjerenje i ispitivanje osjeta na bol
✧ *v.* algezija + -METAR

alghóza (**algóza**) *ž glazb.* indijska uzdužna frula arapskog porijekla od bambusovine ili drva
✧ *egz.*

-ALGIJA, -ALGIČAN, -ALGIČKI kao drugi dio riječi znači bol, -bolja, -bolan [*neuralgija*; *neuralgičan*]
✧ *grč.* -algikos: bolan; álgos: bol

àlgīn *m* ⟨G algína⟩ *biol.* želatinozna tvar koja se dobiva od morske trave
✧ *v.* alga + -IN

algodistròfija *ž pat.* bolni živčani, cirkulatorni i hranidbeni poremećaji na nozi ili ruci; dovode do promjena na kostima, zglobovima, mišićima i koži
✧ ALGO- + *v.* distrofija

algofìlija *ž psih.* uživanje u tjelesnom bolu; može postojati i bez erotskog užitka, *usp.* mazohizam
✧ ALGO- + -FILIJA

algofòbija *ž psih.* bolesni, često neurotični strah od boli i patnje
✧ ALGO- + -FOBIJA

algokultúra *ž* umjetan masovan uzgoj algi
✧ *v.* alga + *v.* kultura

ALGOL *m inform.* prvi strukturirani procesualni programski jezik
✧ *engl.* ≃ **algo**rithmic **l**(anguage): algoritamski jezik

algolàgnija *ž pat.* užitak u bolu, pripada području seksualne nastranosti △ ***aktivna*** ~ sadizam; ***pasivna*** ~ mazohizam
✧ ALGO- + *grč.* lagneía: požuda

algològija *ž* grana biologije koja se bavi proučavanjem alga // **algòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak za algologiju; **algològījskī** *prid.* koji se odnosi na algologiju; **algòloškī** *prid.* koji se odnosi na algologiju i algologe
✧ *v.* alga + -LOGIJA

algomenoréja *ž pat.* bolna disfunkcijska ili organska menstruacija
✧ ALGO- + *v.* menoreja

Algonkíni *m mn etn.* indijanska skupina *J* od rijeke Otava (Kanada) i u rezervatima SAD-a, o. 90.000 pripadnika // **àlgōnkij** *m geol.* mlađi odsjek prekambrija, javljaju se alge, spužve, meduze, koralji; proterozoik; **algònkījskī** *prid.* koji se odnosi na Algonkine △ ~ ***jezici*** *lingv.* jedna od najvećih skupina američkih indijanskih jezika, dio algičke jezične porodice, govorili su se uglavnom uz *I* obalu Sjeverne Amerike (npr. jezici kri, menomini, čejenski itd.)
✧ *amer.engl.* Algonquians ← *fr.* Algonquine ← *egz.* algumakin: gdje se ribe love harpunom

algopareùnija *ž* bolan spolni odnos
✧ ALGO- + *grč.* páreunos: ležeći pokraj

algorìtam *m* ⟨G -tma, N *mn* -tmi⟩ **1.** opis niza postupaka koji dovode do rješenja nekog problema, skup pravila kako nešto učiniti **2.** *mat.* točan propis o izvođenju matematičkih operacija zadanim redoslijedom s ciljem rješavanja određenog problema [*Euklidov* ~; ~ *učenja i nastave*] **3.** *inform.* logički slijed operacija koje će izvršiti računalni program; postupnik // **algorìtamskī** *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *inform.* svaki programski jezik koji probleme rješava algoritmima; ALGOL; **algorìtmist** *m pov.* srednjovjekovni matematičar koji je računao koristeći se desetinskim pozicijskim zapisom brojeva; algoritmisti su pobijedili u sukobu protiv abacista, čime je prihvaćen današnji način zapisivanja brojeva
✧ *konstr.* prema *grč.* arithmos: broj *srlat.* algorithmus, algorismus ← *arap.* Al-Khuwārizmi, perzijski matematičar koji je u 9. st. u Europu uveo arapski sustav decimalnih brojeva

algràfija *ž tisk.* način tiskanja pri kojem je aluminijska ploča podloga pojedinim elementima; aluminijski tisak
✧ *v.* al(uminij) + -GRAFIJA

alguacila (*izg.* algvasìla) *ž* **1.** *pov.* niži sudski činovnik u Španjolskoj **2.** ⟨*zb.*⟩ pratioci na konjima koji predvode paradu na početku koride
✧ *šp.* alguacil ← *arap.* al-wazīr: vezir

algùrija *ž pat.* bolno mokrenje kao simptom upale mokraćnog mjehura
✧ ALG- + -URIJA

Alhàmbra *ž* utvrđeni dvor maurskih vladara kraj Granade (13–14. st.), najpoznatiji spomenik maurske arhitekture i umjetnosti u Španjolskoj
✧ *arap.* alhambra: crvena

alhamiado (*izg.* aljamiádo) *m* tekst pisan prilagođenim arapskim pismom na jeziku koji nije arapski
✧ *šp.* ← *arap.* al-ʿağāmī, al-ʿağāmiyy: stran

alhèta *ž* ⟨G *mn* alhétā⟩ *pom.* otvoreni jedrenjak s tri jarbola s Azora
✧ *egz.*

alhidáda *ž tehn.* **1.** radijalno pokretno ravnalo na sekstantu **2.** gornji okretni dio teodolita **3.** ravnalo što nosi okular i objektiv
✧ *srlat.* ← *arap.* iḍādah: radijus kruga (poput kazaljke sata)

Áli, Muhamed (pravo ime Cassius M. Clay) (1942), američki boksač, titula apsolutnog svjetskog prvaka (1964–1967) oduzeta mu je zbog odbijanja sudjelovanja u Vijetnamskom ratu, borac za ravnopravnost Crnaca u SAD-u

ȁli (I) *vezn.* **1.** suprotni **a.** na početku rečenice kojom se kazuje što suprotno onome što je rečeno u prethodnoj rečenici [*Lako je reći, ~ je teško ostvariti*; *On je bogat, ~ škrt*] **b.** *ekspr.* u korelaciji s vremenskim veznicima i prilozima kazuje što neočekivano [*Kad je bilo na zalazak sunce, ~ ide vila na konjicu*] **2.** za pojačavanje [*To zna svatko, ~ baš svatko*] // **ȁli** (II) *čest.* za isticanje [*Prihvaćate li ponudu? Ali naravno!*]
✧ *prasl.* *ali, ale (*slov.* ali, *polj.* i *češ.* ale) ← a + *v.* čestica li

âlias *pril.* (rečeno) na drugi način; ili, odnosno, drukčije; prethodi ob. pseudonimu ili vrlo poznatom imenu [*Marija Jurić ~ Zagorka*; *Jean-Baptiste Poquelin ~ Molière*]
✧ *lat.*

Àli Bȁba *m književ.* siromašni drvodjelac iz zbirke priča *Tisuću i jedna noć* koji je čarobnim riječima »Sezame, otvori se« ušao u pećinu u kojoj je četrdeset hajduka skrivalo svoje blago

àlībi (**alȉbi**) *m* ⟨G -ja⟩ **1.** *pravn.* sredstvo obrane koje se poziva na to da se osumnjičeni u vrijeme inkriminiranog djela nalazio na drugom mjestu, drugdje [*dokazati svoj ~*; *srušiti ~*; *imati/nemati ~*] **2.** *razg.* dobar izgovor; isprika, izlika [*naći ~ za nedolazak*]
✧ *lat.*: na drugom mjestu, drugdje

alibidinóznōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *pat.* kronično izostajanje spolne želje
✧ A-[1] + *v.* libido

àlica *ž reg.* krupna rana trešnja (*Prunnsalium*), otvoreno crvene boje
✧ *v.* al

alicìklīčkī *prid. kem.* hidroaromatski, hidrociklički △ ~ ***spojevi*** *kem.* organski spojevi cikličke strukture, imaju svojstva alifatskih (nearomatskih) spojeva, npr. ciklopropan, cikloheksan i dr.
✧ ALO- + -CIKLIčKI

alìcīn *m* ⟨G alicína⟩ *kem.* $C_6H_{10}OS_2$, biološki aktivan sastojak češnjaka, antibakterijskog je djelovanja

àlīd *m*, *v.* alevit

alifàtsk|ī *prid.*, ob. u: △ *~**i spojevi*** *kem.* masni organski spojevi atoma ugljika vezanih u obliku otvorenih lanaca (npr. parafin) [*~i alkoholi*; *~e kiseline*]
✧ *grč.* áleipha: pomast, ulje

àlifba (**èlifba**) *ž* arapski alfabet (i alfabetar) nazvan prema prvim slovima arapskoga alfabeta (*alif* i *ba*)
✧ *arap.*

alìgātor (**aligâtor**) *m zool.* krokodil kratke njuške (porodica krokodila *Alligatoridae*); živi u vodama američkog kontinenta (misisipi aligator *Alligator mississippiensis*) i u Kini (kineski aligator *Alligator sinensis*) // **alìgātorov** *prid.* koji pripada aligatoru; **alìgātorskī** *prid.* koji se odnosi na aligatore
✧ *nlat.* Alligator ← *šp.* el lagarto: gušter

Alighieri, *v.* Dante Alighieri

alìja *ž* doseljavanje Židova u Palestinu i Izrael od kraja 19. st.
✧ *hebr.* ʿªlīyyāh: uspon

Àlija **1.** *v.* ♦ **2.** muž Muhamedove kćerke Fatime, četvrti kalif (656–661) kojeg i danas muslimanski šijiti drže legitimnim Muhamedovim nasljednikom
♦ m. os. ime (*musl.*); *hip.*: **Álja**, **Àljin**, **Áljo**, **Àljuš**; (turski lik Ali nalazi se u osnovi muslimanskih imena): **Ȁlaga** m. os. ime (*musl.*, stegnuto od Aliaga) ◇ *pr.*: **Ȁladžić**, **Ȁlagić** (350, Zagreb, Slavonija), **Alibàbić**, **Alibarjaktárević**, **Àlibašić** (100), **Àlibegić**, **Alibègović** (28), **Àlija** (120), **Àlihodžić**, **Alispáhić**, **Aljínović** (410, Split, Zagora) ◇ *top.* (naselje): **Alílovci** (Požega, 454 stan.)
✧ *tur.* ← *arap.* ʿAliyy: moćan

álija *ž pov.* carska ili državna zemlja koju su spahije davale u najam
✧ *tur.* ← *arap.* ʾâli: carski

alìjansa (**alijȁnsa**) *ž* ⟨G *mn* -jānsā/-jānsī⟩ **1.** *pol.* **a.** sporazum o savezu, posebnim odnosima, konfederaciji i sl. između dvije ili više država **b.** međunarodna unija organizacija **2.** jedinstvo ili odnos koji proizlazi iz srodstva, braka, prijateljstva i sl. △ ***Sveta*** ~ *pov.* savez vladara Rusije, Austrije i Pruske 1815.
✧ *fr.* alliance

alijenácija *ž psih.* **1.** *pat.* poremećaj u doživljavanju pri kojem poznati sadržaji postaju strani i nepoznati **2.** *sociol.* osjećaj nelagode, bespomoćnosti i izolacije uvjetovan društvenim odnosima; otuđenje (od društva i/ili od svojega bića) // **alijenácījskī** *prid.* koji se odnosi na alijenaciju; **alijenírati** *dv.* ⟨*prez.* alijènīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (koga) potaknuti/poticati da tko/što postane bezosjećajan ili neprijateljski nastrojen; otuđiti/otuđivati **2.** (što) *pravn.* prepisati/prepisivati imovinu na drugog vlasnika
✧ *lat.* alienatio ← alienare: otuđiti ≃ alienus: tuđ

àlikvōt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je djelomičan, koji razmjerno otpada na neku veličinu [*~ni dio*] △ ***~ni tonovi*** *glazb.* niz tiših tonova koji prate osnovni glasniji ton i daju mu boju i punoću; parcijalni tonovi, harmonijski tonovi
✧ *lat.* aliquot: nekoliko ≃ ali-: neki drugi + quot: (toliko) koliko

àlīl *m* ⟨G alíla⟩ *kem.* organski radikal, nezasićena atomska skupina $CH_2{=}CH{\cdot}CH_2$-, sastavni dio mnogih prirodnih spojeva, sintetskih lijekova, polimera i dr. △ ***~-alkohol*** *kem.* propenol C_3H_5OH, bezbojna tekućina oštra mirisa; oksidacijom daje akrolein i akrilnu kiselinu; služi kao otapalo; ***~-gorušično ulje*** *kem.* alilizotiocijanat C_4H_5NS, bezbojna tekućina oštra mirisa po gorušici (senfu), sastojak više biljaka iz porodice krstašica; dobiva se iz sjemena gorušice; jak je insekticid; ***~-klorid*** $CH_2 = CH-CH_2Cl$, tekućina mirisa po gorušici; primjenjuje se za uvođenje alkilne grupe u organske spojeve; ***~-sulfid*** $(CH_2 = CH{\cdot}CH_2)_2S$, češnjakovo ulje, sintetski spoj karakteristična mirisa po češnjaku
✧ *lat.* allium: češnjak

alìlēn *m* ⟨G aliléna⟩ *kem.* $CH_3{\cdot}CH{\cdot}CH_2$, drugi član etinskog homolognog niza, po svojstvima sličan acetilenu
✧ ALO- + *v.* (eti)len

alilèngij *m pov.* porezni sustav u Bizantskom Carstvu od 7–11. st. (svaka seoska općina daje određenu svotu, za što odgovaraju svi članovi općine)
✧ ALELO- + *grč.* éggyos: jama

álim *m reg.* onaj koji je vjerski ili svjetovno obrazovan, učen čovjek; učenjak
✧ *tur.* âlim ← *arap.* ʿālim

alimentácija *ž* **1.** *pravn.* iznos koji se po odluci suda mora isplaćivati za izdržavanje (npr. otac nakon rastave braka isplaćuje majci za izdržavanje djeteta); izdržavanje, potpora **2.** *ekon.* opskrbljivanje tržišta robom, budžeta poreznim prihodima i sl. **3.** *term.* ishrana // **alimentácījskī** *prid.* koji se odnosi na alimentaciju; **àlimentār|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji služi za prehranu; prehrambeni [*~na intoksikacija*]; **alimentírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* alimèntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ zbrinuti/zbrinjavati koga, materijalno osigurati/osiguravati za budućnost; opskrbiti/opskrbljivati
✧ *srlat.* alimentatio ≃ alimentum: hrana; alimentarius: prehrambeni ≃ alere: hraniti

alimfocitóza *ž pat.* manjak limfocita u perifernoj krvi
✧ *nlat.* alymphocytosis ≃ A-[1] + *v.* limfocitoza

a limine (*izg.* â lìmine) *pril.* od početka, u potpunosti, potpunoma [*odbiti prijedlog ~*]
✧ *lat.*: od (samoga) praga

alinèja *ž* ⟨G *mn* alinéjā⟩ dio paragrafa koji počinje novim redom, novi redak u tekstovima zakona i drugim tekstovima podijeljenima na paragrafe; stavak, odlomak, pasus
✧ *lat.* a linea: od crte

alìnjmān (**alinjmàn**) *m* ⟨G alinjmána⟩ *astron.* pravac kojim se od poznatih zvijezda ili zviježđa dolazi do nepoznatih
✧ *fr.* alignement

alìpt *m* (**alìpta** *ž*), *v.* aleiptes

alìskaf (**àliskaf**) *m pom.* hidrokrilni brod; hidrokrilac
✧ *konstr.*, *lat.* ala: krilo + *grč.* skáphē: brod

alìtarh *m* ⟨N *mn* -rsi⟩ *pov.* vrhovni službenik starogrčkih olimpijskih igara
✧ *grč.* alytárkhēs

aliterácija *ž jez. književ.* stilska figura u kojoj se isti suglasnik ponavlja u nizu naglašenih slogova [*Vijavica. Vjetar vije./Čovjeka ni vuka nije.*] // **aliterácījskī** *prid.* koji se odnosi na aliteraciju
✧ *srlat.* allitteratio ≃ *lat.* a littera: od slova

alitírati (što) *dv.* ⟨*prez.* alìtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *tehn.* prevući/prevlačiti čelični predmet aluminijem radi povećanja vatrostalnosti
✧ *fr.* aliter: naslagati

alizàrīn *m* ⟨G alizarína⟩ *kem.* $C_{14}H_6O_2(OH)_2$, dihidroksiantrakinon, jedna od najstarijih prirodnih boja, nekada izrađivana od korijena biljke

broća (*Rubia tinctorum*), od 1870. sintetički proizvod
✧ *fr.* alizarine ← *šp.* alizari ← *arap.* al--'aşārah: sok

âlk|a (**hâlka**) *ž* ⟨D àlci/-i, G *mn* -ī⟩ **1.** manji obruč od kovine; kolut, karika, biočug **2.** metalna naprava kojom se kuca o vrata; zvekir **3.** *etnol.* viteška igra u kojoj konjanik u galopu kopljem cilja u alku (**1**) △ ***Sinjska ~a*** *etnol.* viteška igra koja se svake godine priređuje u Sinju // **àlkār** *m* ⟨G alkára⟩ onaj koji sudjeluje u viteškoj igri alke; **alkárev** (**alkárov**) *prid.* koji pripada alkaru; **àlkarsk|ī** *prid.* koji se odnosi na alku i alkare [*~a nošnja*]
♦ **Ȁlka** ž. os. ime ◇ *pr.*: **Ȁlkić**, **Ȁlković** (150, Slavonija)
✧ *tur.* halka ← *arap.* ḫalqa

àlkālija *ž* ⟨N *mn* -e⟩ *kem.* hidroksid ili oksid alkalnih metala, tvar jake lužnate reakcije; lužna sol, baza // **àlkālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *kem.* koji je lužnat, koji je bazične reakcije; alkaličan; **alkàličan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩, *v.* alkalan; **àlkālījsk|ī** *prid. kem.* koji se odnosi na alkalij; lužnat △ ***~e zemlje*** *kem.* zemno-alkalijski metali druge skupine periodnog sustava elemenata; ***~i metali*** jednovalentni elementi iz prve skupine u periodnom sustavu; **alkalìtēt** *m* ⟨G alkalitéta⟩ *kem.* svojstvo lužnatog reagiranja; pH vrijednost, bazičnost
✧ *arap.* al-qilwī: lužina

alkalimètrija *ž kem.* analitička metoda količinskog određivanja baza
✧ *v.* alkalij + -METRIJA

alkàlīt *m* ⟨G alkalíta⟩ vrsta proteinoplasta; koristi se u niskofrekventnoj elektrotehnici
✧ *v.* alkalij + -LIT[2]

alkaloídi *m mn* ⟨N alkalòīd, G alkaloída⟩ *kem.* **1.** zajednički naziv za organske spojeve koji sadrže dušik i reagiraju lužnato, nalaze se i u nekim biljkama, ob. služe u liječenju (kinin, morfin, kofein, nikotin itd.) **2.** opojne tvari, osnove nekih droga // **alkalòīdan** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji se odnosi na alkaloide
✧ *v.* alkalij + -OID(I)

alkalóza (∅, čega) *ž pat.* povišenje alkalija (baza, lužina), smanjenje kiselosti u tjelesnim tekućinama [*~ krvi*; *~ tkiva*]
✧ *v.* alkalij, alkalan + -OZA

alkàna *ž* ⟨G *mn* alkínā⟩ *bot.* biljka iz porodice oštrolista (*Alkanna tinctoria*); iz korijena se dobiva kana
✧ *nlat.* Alkanna ← *arap.* al-ḫinnā': kana

alkáni *m mn* ⟨N àlkān, G alkána⟩ *kem.* zasićeni alifatski ugljikovodici opće formule C_nH_{2n+2} u kojima su vodikovi atomi međusobno lančasto vezani samo jednom valencijom; prva 4 člana homolognog niza su plinovi (metan, etan, propan, butan), alkani sa 5–15 atoma C su tekućine, a viši su u čvrstom stanju, sastavni su dio nafte; parafini
✧ *njem.* **Alk**(ohol) + -AN(I)

alkaptonùrija *ž pat.* urođeni poremećaj metabolizma aminokiseline fenilalanin-tirozina uslijed čega se u mokraći izlučuju alkaptoni (homogentična kiselina)
✧ *nlat.* alkaptonuria ← alkapton: dihidrofeniloctena kiselina ← *v.* alkalij, alkalan + *grč.* káptein: hvatati + -URIJA

alkàtmer *m bot. reg.*, *v.* klinčić[2] (**2**)
✧ *tur.* ← *perz.* al: crven i *tur.* katmer: slojevit, višestruko preklopljen

àlkazār *m pov.* utvrđen dvor maurskih vladara u Španjolskoj
✧ *šp.* alcazar ← *arap.* al-qaşr ← *lat.* castrum: tvrđava

Àlkej (6. st. pr. Kr.), grčki liričar iz Mitilene, uz Sapfu najveći predstavnik eolske lirike // **àlkejsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Alkeja △ ***~a strofa*** *jez. knjiž.* klasična strofa sastavljena od dva jednaka i dva različita stiha (preuzeta iz eolskih narodnih pjesama); ***~i stihovi*** stihovi alkejske strofe [*~i deveterac*; *~i jedanaesterac*]

alkémija *ž* **1.** *pov.* srednjovjekovno okultno učenje, *usp.* egzoterična i ezoterična alkemija **2.** *pren.* dokazivanje nemogućeg, prikazivanje kao da je uspjelo nešto što nije moguće itd. (ob. u intelektualnom životu i svijetu ideja) △ ***egzoterična*** ~ traženje laboratorijskog postupka za pripravu, prvo, kamena mudraca kojim bi se obične kovine pretvorile u plemenite, drugo, životnog eliksira, lijeka protiv starosti i svih bolesti; uvjerenje (12–18. st.) da su kovine međusobno pretvorljive, temeljilo se na Aristotelovom nauku; iskustva alkemičara bila su podlogom ijatrokemije u 16. st. i kemijske znanosti u 18. st.; ***ezoterična*** ~ (14–19. st.), kemijsku pretvorbu kao simbol svog spasenja izvodio je alkemičar da bi postigao duševno savršenstvo uz pomoć nadnaravne objave i povoljnog položaja zvijezda i planeta, nije ničim pridonijela kemijskoj znanosti // **alkèmičār** *m* **1.** onaj koji se bavi alkemijom; alkemist **2.** *pren.*, *usp.* alke-

mija (**2**); **alkèmičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* alkemičar; **alkémījskī** *prid.* koji se odnosi na alkemiju; alkemistički; **alkèmist** *m*, *v.* alkemičar (**1**); **alkemìstičkī** *prid.*, *v.* alkemijski

✧ *srlat.* alchimia ← *arap.* al-kīmyā, *v.* kemija

alkéni *m mn* ⟨N àlkēn, G alkéna⟩ *kem.* nezasićeni ugljikovodici s dvostrukom vezom između ugljikovih atoma (olefini, alkileni), opće formule $C_nH_{2\ (n+1-d)}$, gdje je d broj dvostrukih veza u molekuli, vrlo su reaktivni, neophodni u sintetskoj organskoj kemiji; prvi član niza je etilen C_2H_4

✧ *njem.* **Alk**(ohol) + -EN(I)

alkèrmes *m* crveno bojilo što se dobiva od uši *Coccus ilicis*; koristi se u prehrambenoj industriji

✧ *šp.* alquermes ← *arap.* al-qirmiz ← *skr.*

Alkibìjad (o.450–404. pr. Kr.), atenski vojskovođa koji je pobjeđivao na ratištima, ali je zbog svojih bezobzirnih političkih ambicija i prevrtljivosti izazvao mnoge unutarnje sukobe, mijenjao strane i znatno pridonio porazu Atene u Peloponeskom ratu

àlkīl *m* ⟨G alkíla⟩ *kem.* jednovalentni organski radikal izveden od zasićenih ugljikovodika (alkana) odvajanjem jednog atoma H iz molekule, npr. metil CH_3 (iz metana), etil C_2H_5 (iz etana) // **alkilácija** *ž kem.* uvođenje alkilne skupine u molekulu organskog spoja pri organskim kemijskim sintezama (npr. u proizvodnji sintetičkih goriva, boja, lijekova, plastičnih masa i sl.); alkiliranje; **alkilírānje** *sr*, *v.* alkilacija; **àlkīln|ī** *prid.* koji se odnosi na alkil [*~a grupa*]

✧ *njem.* Alk(ohol)

Àlkindi (puno ime Abu Jusuf ibn Išak al Kindi) (o.800–873), arapski filozof, svestrani znanstvenik, prevodio Aristotela, začetnik arapske filozofske misli

alkíni *m mn* ⟨N àlkīn⟩ *kem.* nezasićeni alifatski ugljikovodici opće formule C_nH_{2n-2}, s trostrukom vezom između 2 atoma ugljika; najpoznatiji je acetilen ili etin; acetilenski niz

✧ *njem.* **Alk**(ohol) + -IN

Alkìnoj (**Àlkinoj**) *m mit.* feački kralj kod kojeg se Odisej sklonio nakon brodoloma

alkìōn *m* ⟨G alkióna⟩ *mit.* mitološka morska ptica koja proriče sreću

✧ *grč.* alkyṓn

Àlkman (7. st. pr. Kr.), grčki pjesnik iz Sparte, najstariji pjesnik korske lirike // **àlkmānsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Alkmana △ *~**a strofa*** klasična strofa (npr. kod Horacija), sastoji se od katalektičkog heksametra i daktilskog dimetra; *~**i stih*** *jez. knjiž.* u klasičnoj metrici daktilski dimetar

àlkohol *m kem.* **1.** bezbojna, zapaljiva i hlapiva tekućina, pripada organskim spojevima koji sadrže hidroksilnu (OH) skupinu vezanu za ugljik ako taj nije član aromatske jezgre **2.** (*mn*) zajednički naziv za spojeve ugljikovodika s jednom ili više hidroksilnih skupina (derivati ugljikovodika): prema broju skupina OH dijele se na jedno-, dvo-, tro- i viševalentne, a prema položaju atoma C na koju su vezane skupine OH, mogu biti primarni, sekundarni i tercijarni **3.** *meton.* alkoholno piće, piće u kojem ima alkohola (riječ je o etilnom alkoholu, etanolu) (npr. vino, rakija, pivo) [*piti ~*; *odreći se ~a*] △ ***industrijski*** ~ etilni alkohol koji se ne upotrebljava za piće nego u različite tehničke svrhe; ***obični*** ~ bezbojna tekućina koja se proizvodi iz škrobnih i šećernih sirovina (krumpira, kukuruza, ječma, voća, šećerne repe, melase) vrenjem pomoću kvasca; dobiva se i sintetski iz acetilena ili etilena; služi kao otapalo, za ekstrakciju, dezinfekciju, konzerviranje i u organskim sintezama; etilni alkohol, žesta, špirit // **alkoholáti** *m mn* ⟨N alkohòlāt, G alkoholáta⟩ *kem.* spojevi koji nastaju zamjenom vodika hidroksilne skupine alkohola alkalijskim metalom; važni su u organskim sintezama (za alkiranje); **alkohòličār** *m* ovisnik o alkoholu, onaj koji se odao piću [*izliječeni ~*]; pijanica, alkoholik; **alkohòličarev** (**alkohòličarov**) *prid.* koji pripada alkoholičaru; **alkohòličārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* alkoholičar; **alkohòličārskī** *prid.* koji se odnosi na alkoholičare; **alkohòlija** *ž*, *v.* alkoholizam; **alkohòlīk** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *zast.*, *v.* alkoholičar; **alkoholìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pat.* ovisnost o alkoholu; izaziva organska oštećenja i psihičke promjene; alkoholija; **alkoholìzīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je pod utjecajem alkohola [*biti u ~om stanju*]; pijan, pripit; **alkoholìzīrānōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je alkoholiziran ili onoga što je alkoholizirano; zasićenost alkoholom; **alkoholizírati** (∅, se) *dv.* ⟨*prez.* alkoholìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *prid. trp.* alkoholìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1. a.** navesti/navoditi

koga na konzumiranje alkohola **b.** dodati/dodavati čemu alkohol **2.** (se) odati se/odavati se djelovanju alkohola; opiti se/opijati se; **àlkoholn|ī** *prid.* koji sadrži alkohol kao bitno svojstvo po kojem se određuje [*~o piće*], *opr.* bezalkoholan △ *~**a demencija*** *pat.* gubitak intelektualnih sposobnosti kao posljedica alkoholizma; *~**a psihoza*** *pat.* psihoza u akutnom i kroničnom alkoholizmu kao primarna ili sekundarna posljedica toksičkog djelovanja alkohola; *~**i delirij*** *pat.* najčešća alkoholna psihoza; *~**o vrenje*** *kem.* razgradnja šećera na etanol i ugljikov dioksid uz posredovanje kvaščevih gljivica
✧ *srlat.* alcohol ← *šp.* ← *arap.* al-kuḥūl: alkohol ≃ al-kuḥl: fini prah antimonit (šminka za oči), destilat

alkoholofìlija *ž pat.* postojana želja za alkoholnim pićem
✧ *v.* alkohol + -FILIJA

alkoholomànija *ž pat.* ovisnička faza kroničnog alkoholizma
✧ *v.* alkohol + -MANIJA

alkoholomètrija *ž* određivanje sadržaja alkohola u tekućinama **//** **àlkoholometar** *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ sprava za odčitavanje sadržaja etanola u smjesi s vodom
✧ *v.* alkohol + -METRIJA

àlkomaks *m kem.* legura željeza, aluminija, nikla i kobalta; koristi se za izradu jakih magneta
✧ *v.* **al**(uminij) + *v.* **ko**(balt) + *v.* **mag**net

àlkotest *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ pokus kojim se ustanovljuje postojanje, količina ili nepostojanje alkohola u organizmu (ob. vozača) [*uzeti ~*; *podvrgnuti ~u*]
✧ *v.* alkohol + *v.* test

alkóven *m* **1.** *arhit.* nadsvođeni prostor **2.** dio sobe s krevetom i baldahinom u istočnjački uređenim kućama
✧ *fr.* alcôve ← *šp.* alcoba ← *arap.* al-qubbä: luk, svod, kupola, *v.* kube

Àlkuin (Ealhwine, *lat.* Flaccus Albinus) (732–804), anglosaski pjesnik i pedagog, predstojnik palatinske škole Karla Velikog u Aachenu, istaknuti predstavnik karolinške renesanse

Alkùrān *m* ⟨G Alkurána⟩, *v.* *Kur'an*

alla breve (*izg.* àla brêve) *glazb.* dvodobni takt s produljenim trajanjem note
✧ *tal.*

alla mente (*izg.* àla mênte) *pril. glazb.* izraz za tehniku improviziranog kontrapunktiranja na postojeću melodiju, temu i sl.
✧ *tal.*: u duhu ← alla: kao + mente: duh, um, pamet

alla milanese (*izg.* àla milanêze) *pril.* na milanski način; tjestenina prelivena umakom od rajčica i posuta parmezanom
✧ *tal.*

alla polacca (*izg.* àla poľàka) *pril. glazb.* naziv za stavak u ritmu poloneze
✧ *tal.*

alla prima (*izg.* àla prîma) *pril. lik.* način slikanja kojim se boja nanosi na podlogu u jednom, izravnom namazu bez popravaka
✧ *tal.*

allargando (*izg.* alargândo) *pril. glazb.* oznaka za postupno širenje, usporavanje tempa i dobivanje na snazi
✧ *tal.* ← largo: široko

alla rinfusa (*izg.* àla rinfûza) *pril.* **1.** tako da se roba prodaje u različitim mjerama težine i volumena (na kilograme i litre), a ne u mjerama određenima pakovanjem, težinom paketića ili veličinom boce, *opr.* flaširano (o piću), u tetrapaku i sl. **2.** *pren. iron.* svi odreda, svi do jednoga, svi takvi kakvi jesu, (svi) bez razlike [*pred pametnim čovjekom ispali su jadni ~*]; đuture
✧ *tal.*

alla romana (*izg.* àla románа) *pril.* na rimski način, odnosno u svakoj sredini ponašaj se kako toj sredini priliči, na način te sredine
✧ *tal.*

alla tedesca (*izg.* àla tedèska) *pril.* na njemački način
✧ *tal.*

allatura (*izg.* alatúra, ob. àlatura) *ž pravn.* sva imovina što ju je žena donijela u brak
✧ ≃ *lat.* allatum ← afferre: donositi

alla turca *pril.*, *v.* a la turka

alla zingarese (*izg.* ob. àla dzingarêze) *pril. glazb.* naziv za stavak s obilježjima ciganskog muzičkog folklora
✧ *tal.*

allegro (I) (*izg.* alêgro) *pril. glazb.* oznaka tempa:brzo, vedro, živo **//** **allegretto** (I) (*izg.* alegrèto) *pril. glazb.* oznaka tempa: umjereno brzo, umjereno živo; **allegretto** (II) (*izg.* alegrèto) *m* naziv stavka glazbene skladbe; **allegro** (II) (*izg.* alêgro) *m* ⟨G -a⟩ prvi ili posljednji stavak klasične simfonije ili sonate
✧ *tal.*

allemande (*izg.* almând) *m glazb. pov.* **1.** ples i instrumentalna forma (16–18. st.) umjerena, gotovo polagana tempa **2.** njemački društveni ples, sličan brzom valceru ili austrijskom Ländleru, raširen sve do najnovijeg doba u *J* Njemačkoj i Švicarskoj; alemanda, Deutscher Tanz
✧ *fr.*

Allende Gossens (*izg.* Aljénde Gòsens), **Salvador** (1908–1973), čileanski lijevo orijentirani političar i predsjednik (od 1970), ubijen u vojnom puču što ga je predvodio A. Pinochet

Allons enfants (*izg.* alônz anfân) *uzv.* **1.** početne riječi *Marseljeze*, francuske nacionalne himne **2.** *pren.* usklik kojim se poziva, ob. u vedrijem raspoloženju, na neku manju akciju, neposredni zadatak, na čašćenje ili provod (prema mentalitetu i generaciji odgovara *tal.* avanti Savoia! i *rus.* davajte rebjata!)
✧ *fr.*: krenimo djeco (domovine)

all'ottava (*izg.* al otâva) *pril. glazb.* oznaka koja upućuje da se note uz koje se nalazi izvode za oktavu više ili niže, ovisno o tome stoji li znak ispod ili iznad note
✧ *tal.*

all-right (*izg.* ôl-ràjt) *pril. žarg.* u redu (kao izraz odobravanja)
✧ *engl.*

all-round (*izg.* ôl-ràund) *prid.*, ob. u: △ ~ ***igrač*** **1.** *sport* igrač koji može igrati na svim mjestima u momčadi (npr. u nogometu) **2.** *pren.* onaj koji može po potrebi raditi više različitih poslova
✧ *engl.*

all-star (*izg.* ȍl-stâr) *prid. žarg.* koji se sastoji, u kojem sudjeluju isključivo zvijezde, starovi [~ *susret,* ob. u sportu]
✧ *engl.*

ȁlma *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* jabuka
✧ *tur.*

Âlma Ȁta *ž* glavni grad Kazahstana, 1.156.000 stan. // **almaȁtskī** *prid.* koji se odnosi na Alma Atu

almàgāt *m* ⟨G almagáta⟩ *farm.* nesistemski anticid koji sadrži aluminij i magnezij; brzo neutralizira slobodne kiseline
✧ *v.* al(uminij) + *v.* mag(nezij) + -AT

alma mater (*izg.* ȁlma mâter) **1.** (*dosl.*) mati hraniteljica **2.** *pren.* sveučilište (kao izvor na kojem se stvaraju učeni ljudi)
✧ *lat.*

almànah *m* ⟨N *mn* -asi⟩ **1.** *pov.* kalendar s astronomskim podacima za potrebe astrologa **2.** povremena edicija, ob. godišnjak s prilozima više autora // **almànaškī** *prid.* koji se odnosi na almanah; godišnjački
✧ *srlat.* almanachus ← *šp.* ← *arap.* al-mānāḫ: klima

almàndīn *m* ⟨G almandína⟩ *min.* željezni aluminijski granat, od crvene i smeđe do crne boje; dragi kamen
✧ *fr.* almandine ← *srlat.* alamandina, alabandina, prema Alabandinu, gradu u Maloj Aziji

al marco (*izg.* àl mârko) **1.** u srednjem vijeku, kontrolno vaganje novokovanog novca **2.** u trgovini zlatom, srebrom i starim novcem, određivanje cijene prema težini čiste kovine
✧ *tal.*: po marki

àlmas (**èlmas**) *m reg.* dragi kamen, dijamant // **almàsli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* koji je ukrašen dragim kamenom
✧ *tur.* elmas ← *arap.* älmās ← *grč.* adámas: tvrda kovina

alméja *ž pov.* staroegipatska profesionalna plesačica svečanih plesova; izvodi plesove s oružjem
✧ *arap.* 'almah

alménda *ž reg. zast.* zajedničke šume i pašnjaci, općinska imovina; gmajna
✧ *njem.* Allmende ← *srvnjem.* al(ge)meind: zajedničko

àlmēno *pril. reg.* barem, bar
✧ *tal.* almeno

almogavéri (**almogavári**, **almugavêri**) *m mn* ⟨N almogàvēr, G almogavéra⟩ *pov.* pripadnici neregularne pješačke čete u Aragoniji u 12. st.; kasnije plaćenici u Kataloniji (»katalonska družina«), u Italiji i Bizantu
✧ *arap.* al-mughāwir: onaj koji napada na prepad; vojnik koji se bori u neprijateljskoj zemlji

àlmoštvo (**àlmuštvo**) *sr* milostinja podijeljena u pobožne svrhe; lemozina // **àlmužan** *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ koji se odnosi na almoštvo; **àlmužnica** *ž*, *v.* almužnik; **àlmužnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji udjeljuje almoštvo; **àlmužno** *pril.* na almužan način

almukantàrāt (**almukântar**) *m* ⟨G almukantaráta⟩ *astron.* mali krug na nebeskom svodu usporedo s astronomskim horizontom; visinska paralela // **almukàntārskī** *prid.*, ob. u: △ ~ ***štap*** *astron. zast.* sprava za kontrolu devijacije kompasa

✧ *srlat.* almucantarath ← *arap.* ⟨*mn*⟩ al-muqanṭarāt: mostovi na luk

alo *uzv.*, *v.* hàlō

ALO- kao prvi dio riječi znači drugo, strano, drugačije; drugo-, ino- [*aloglot*; *aloplastika*]
✧ *grč.* állos: drugi

aloàntigēn *m biol.* antigen specifičan za jedinku unutar jedne životinjske vrste, antigen koji se javlja u alternativnim oblicima (alelnim) unutar jedne vrste; izoantigen
✧ ALO- + *v.* antigen

aloartroplàstika *ž* ⟨D L -ici⟩ *med.* zamjena bolesnoga ili oštećenog zgloba stranim materijalima
✧ ALO- + *v.* artroplastika

alocentrìzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* usmjerenost pažnje na druge ljude, *opr.* egocentrizam
✧ ALO- + -CENTRIZAM

àlōdij *m pravn.* nasljedno imanje, pravo vlasništva nad imanjem koje nije ograničeno (feudalnim i drugim) pravom drugoga // **ȁlodijāl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi na alodij [*~ni prihodi*]
✧ *srlat.* allodium ← *fran.* alodis ≃ al: sav + odis: očevina

alòđati *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. ekspr.* **1.** (se) smjestiti se u stan, nastaniti se (u stanu) **2.** (koga) primiti na stan, uzeti u kuću kao podstanara
✧ *tal.* alloggiare

aloerotìzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* prihvaćanje ili usmjeravanje spolne želje na drugu osobu
✧ ALO- + *v.* Eros, erotizam

alòfān *m* ⟨G alofána⟩ *min.* glineni materijal, nastaje trošenjem silikatnih minerala
✧ ALO- + -FAN

ȁlofōn *m lingv.* kombinatorna inačica fonema (npr. različit izgovor *n* u riječi *novac* i u riječi *banka*), *usp.* fonem, alomorf
✧ ALO- + -FON

alogàmija *ž biol.* oplodnja između gameta koje se nisu razvile na istoj jedinki; heterogamija
✧ ALO- + -GAMIJA

alògija *ž* **1.** *pov. fil.* u skolastičkoj filozofiji apsurd **2.** *v.* alogizam **3.** *psih.* odsutnost spontanog govora ili nesposobnost govorenja izazvana intelektualnim manjkavostima ili zbunjenosti // **alògičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nije logičan, *usp.* nelogičan; **alògičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga koji je alogičan ili onoga što je alogično; **alogìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ manjak logičnosti, nelogičnost; nesračunatost, nepromišljenost, alogija
✧ A-[1] + -LOGIJA

alòglot *m* onaj koji govori nekim drugim jezikom osim materinskog // **alòglotsk|ī** *prid.*, ob. u: [*~i dijalekti neke zemlje*; *~a plemena*]
✧ *grč.* alóglōttos ≃ ALO- + *grč.* glõtta: jezik

alògraf *m* ono što je pisano tuđom rukom // **alògrafskī** *prid.* koji se odnosi na alograf
✧ ALO- + -GRAF

ȁlohtōn *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je stran; tuđ, inozeman △ ***~i organizam (mineral)*** organizam (mineral) koji potječe iz nekog drugog područja, *opr.* autohton
✧ ALO- + *grč.* khthṓn: zemlja

àloj (**àloi**) *m* zakonom određen sadržaj druge kovine u kovanom novcu
✧ *srfr.* ← *stfr.* alei ← aleier: slagati ← *lat.* alligare: vezati

àloja (**alòja**) *ž* **1.** *bot.* afrički biljni rod (*Aloë*) iz porodice ljiljana (*Liliaceae*); ima mesnate listove (poznata vrsta *Aloë vera*) **2.** *farm.* osušeni sok tih biljki, služi kao purgativ
✧ *lat.* aloe ← *grč.* alóē

alokácija *ž* **1.** smještanje, doznačivanje **2.** *ekon.* raspoređivanje sredstava za proizvodnju, raspoloživih resursa, troškova privređivanja i zaposlenog osoblja u pojedinim gospodarskim cjelinama [*~ resursa*; *~ troškova*; *~ funkcija*] **3.** *inform.* postupak dodjeljivanja memorijskog prostora računala naredbama ili podacima
✧ *lat.* allocatio ≃ locus: mjesto

alokúcija *ž* **1.** kratak svečani govor **2.** *kat.* papin govor na zboru kardinala
✧ *lat.* allocutio ≃ loqui: govoriti

alomnézija *ž psih.* iluzija pamćenja, sjećanje na ranije doživljaje u iskrivljenom smislu
✧ ALO- + -MNEZIJA

alomorfóza *ž biol.* pojava različitih dimenzija homolognih organa u različitih vrsta na istoj razini razvoja // **ȁlomorf** *m lingv.* varijanta morfema uvjetovana kontekstom (niz- i nis- u nizak i niskost), *usp.* morfem, alofon; **alomorfìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *kem.* pojava da se tvari istog kemijskog sastava javljaju u različitim kristalografskim oblicima
✧ *nlat.* allomorphosis ≃ ALO- + -MORFOZA

alònim *ž* varijantno ime osobe, geografskog objekta i sl.
✧ ALO- + -(O)NIM

ȁlōnž *m* **1.** ono što se dodaje nekoj stvari da joj se poveća duljina **2.** papir koji se lijepi na mjenicu (itd.) kad na njoj nema dovoljno mjesta za potpise △ **~-*perika*** vlasulja francuskog dvora iz 17. st. i poslije, kao moda, po čitavoj Europi
✧ *fr.* allonge

alopàtija *ž med.* liječenje sredstvima što u organizmu izazivaju drukčije učinke nego sama bolest, *opr.* homeopatija
✧ ALO- + -PATIJA

alopècija *ž pat.* djelomični ili potpuni gubitak **a.** kose (u čovjeka); ćelavost, ćosavost **b.** krzna (u životinja) // **alopècījskī** *prid.* koji se odnosi na alopeciju
✧ *nlat.* ← *grč.* alōpekía: bolest poput šuge kod lisica

aloplàstika *ž* ⟨D L -ici⟩ *med.* plastična operacija zamjene dijela ili čitavog organa različitim anorganskim materijalima
✧ ALO- + -PLASTIKA

alôra *čest. reg.* onda, ob. kao pitanje što je bilo, što se dogodilo ili onda (kako ste) [A: *Alora?* B: *Ništa, sve po starom*]
✧ *tal.* allora

alòsija *ž* glomazna i neskladna osoba // **àlosan** *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji je glomazan; neskladan
✧ *v.* ála

ȁlosōmi *m mn* ⟨N ȁlosōm⟩ *biol.* spolni kromosomi, razlikuju se od ostalih kromosoma u istom organizmu po veličini i ulozi u staničnoj diobi; heterokromosomi
✧ ALO- + -SOM

alòtmān *m* ⟨G alotmána⟩ *ekon.* ugovor o angažiranju ugostiteljskih kapaciteta
✧ *engl.* allotment ≃ allot: podijeliti

alotransplàntāt *m* ⟨G alotransplantáta⟩ *med.* transplantat tkiva ili organa presađen na genetski različitu jedinku iste vrste
✧ ALO- + *v.* transplantirati, transplantat

alòtrij|a *ž* neprilična šala, lakrdija [*praviti ~e*]
✧ *grč.* allótrios: stran, tuđ

alotriofàgija *ž pat.* patološki apetit na nejestive tvari
✧ *grč.* allótrios: stran, tuđ + -FAGIJA

alòtropi *m mn* ⟨N alòtrop⟩ *kem.* različiti strukturni oblici jednog elementa // **alotròpija** *ž* **1.** *kem.* svojstvo elemenata da se kao čiste tvari pojavljuju u više oblika **2.** *lingv.* supostojanje riječi koje su po obliku različite, ali su po podrijetlu i značenju iste; **ȁlotropsk|ī** *prid.* koji se odnosi na alotrope [*~e modifikacije*]
✧ ALO- + -TROP(I)

álov *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *reg.* ribarska mreža alasa u slatkim vodama
✧ *mađ.* haló

alpàdati *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. zast.* lažno optuživati

alpàka *ž* ⟨D L -i⟩ **1.** *zool.* vrsta lame duge dlake, dvopapkar iz porodice deva (*Lama pacos*); domaća životinja Perua i Bolivije **2.** *meton.* vuna te životinje i tkanine od te vune čija se vlakna tkaju zajedno sa svilom ili pamukom
✧ *šp.* alpaca ← *ajmara* alpaka

àlpaka *ž* ⟨D L -aci⟩ legura (bakar, cink, nikl) svijetle boje slične srebru, otporna na hrđu, od nje se izrađuju pribor za jelo, stolne svjetiljke, finiji ukrasni predmeti itd.; bijeli mesing, kina-srebro, novo srebro, argentan
✧ *tur.*

al pari (*izg.* al pâri) *pril.* **1.** jednako ili približno vrijedno; podjednako [*po ljepoti, Dubrovnik je ~ bilo kojem renesansnom gradu u svijetu*] **2.** ravnopravno [*ne može on biti ~ Krleži*]
✧ *tal.*

Âlpe *ž mn* ⟨G -ā⟩ *geogr.* planinski masiv (sustav) koji oblikuje klimatsku, hidrografsku i drugu granicu između srednje i južne Europe, proteže se od Francuske, preko Švicarske, Italije i Austrije do Slovenije i Hrvatske, dug o. 1100 km, širok 150–250 km, obuhvaća o. 220.000 km^2, najviši vrh Mont Blanc (4810 m) △ **~-*Jadran*** *dipl.* oblik prekogranične suradnje u raznim područjima između regija u području Alpa i Jadrana // **Alpínac** *m* ⟨G -nca, V -nče, N *mn* -nci, G Àlpīnācā⟩ *razg.* **1.** onaj koji je s Alpa, koji živi na Alpama **2.** (alpinac) *vojn.* pripadnik specijalnih brdskih pješačkih jedinica u nekim vojskama **3.** *sport* skijaš koji se natječe u alpskim skijaškim disciplinama (za razliku od klasičnih); **alpinijáda** *ž sport pov.* godišnji međunarodni skup alpinista koji se od 1957. organizirao u zemljama članicama Varšavskog ugovora uz sudjelovanje i alpinista iz Zapadne Europe; **alpìnist** *m sport* planinar koji se bavi alpinizmom; **alpinìstičkī** *prid.* koji se odnosi na alpinizam i alpiniste; **alpinìstički** *pril.* kao alpinist, na način alpinista; **alpinìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* alpinizam; **alpìnistkinja** *ž*, *v.* al-

pinist; **alpinìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *sport* uspinjanje na visoke planine i strme stijene uz posebnu opremu radi otkrivanja i doživljavanja prirodnih ljepota i zanimljivosti; alpinistika; **Àlpīnka** *ž*, *v.* Alpinac; **àlpīnka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *sport* vrsta planinarskih cipela; **àlpīnskī** *prid.*, *v.* alpski; **alpínum** *m* planinski botanički vrt; **âlpsk|ī** *prid·* koji se odnosi na Alpe [*~a kuća*; *~i masiv*]; alpinski △ ***~a kombinacija*** *sport* kombinirano skijaško natjecanje u spustu (ili superveleslalomu) i slalomu pri čemu se zbrajaju bodovi; ***~a orogeneza (nabiranje)*** *geol.* nastajanje ulančanog gorja tijekom mezozoika i kenozoika; ***~a rasa*** *antrop.* ogranak loze europida; ***~e discipline*** *sport* natjecateljske skijaške discipline (spust, superveleslalom, veleslalom i slalom); ***~i rog*** *glazb.* prastaro puhačko glazbalo pastira u Alpama; ***~i žar*** *meteor.* ružičasto ili crveno obojeni vrhovi visokih planina nasuprot Suncu na zalazu kad se ono nalazi tik ispod horizonta, a ubrzo nakon toga vrhovi dobivaju plavičastu boju; ***~o mlijeko*** mlijeko krava s alpskih pašnjaka

✧ *lat.* Alpes

alràuna *ž*, *v.* mandragora

✧ *stvnjem.* alrūna ← al(p): alpska + rūna: tajna

al rovescio (*izg.* àl rovȅšo) *pril. glazb.* oznaka koja upućuje da se tema izloži natraške, od njezina posljednjeg tona prema prvome

✧ *tal.*

Alsace (*izg.* Alzȁs) *m geogr.* pokrajina u *I* Francuskoj, 8294 km², 1.812.000 stan., glavni grad Strasbourg; Elzas // **Alzášanin** *m* (**Alzàšānka** *ž*) ⟨N *mn* Alzášani⟩ stanovnik Alsacea; **àlzaškī** *prid.* koji se odnosi na Alzas i Alzašane; **àlzaški** *pril.* kao Alzašanin, na način Alzašana

✧ *fr.* Alsace

al secco (*izg.* àl sȅko) *pril. lik.* tehnika zidnog slikarstva; boje se nanose na suhu podlogu, *opr.* al fresco

✧ *tal.* al: na + secco: suh

al segno (*izg.* àl sȅnjo) *pril. glazb.* oznaka koja upućuje da određeni odsjek valja ponoviti do naznačenog mjesta

✧ *tal.*

alstónija *ž bot.* afričko drvo (*Alstonia congensis*), široke uporabe

✧ prema škotskom botaničaru Charlesu Alstonu (18. st.)

alšàrīt *m* ⟨G alšaríta⟩ *min.* kemijski neispitan mineral

ALT *krat. inform.* tipka na tipkovnici koja se koristi u kombinaciji s drugim tipkama za dobivanje različitih znakova ili za izvršenje neke funkcije

✧ *engl.* **alt**ernate: zamjena

ȁlt *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *glazb.* **1.** dublji ženski ili dječački glas (u odnosu na sopran) **2.** pjevač ili pjevačica takva glasa **3.** instrument koji odgovara altovskom registru ljudskoga glasa [*~-klarinet*; *~-saksofon*] // **altȉstica** *ž* alt pjevačica; **altȉstičin** *prid.* koji pripada altistici

✧ *tal.* alto ← *lat.* altus: visok, dubok

âlta *ž* ⟨G *mn* -ā⟩ *pov. glazb.* u 15. st. naziv za ansambl glazbenih instrumenata

✧ *tal.* alta (musica)

Àltaj *m geogr.* gorje u sred. Aziji, najviši vrh Beluha (4506 m) // **àltajskī** *prid.* koji se odnosi na Altaj △ ~ ***jezici*** *lingv.* pretpostavljena jezična natporodica koja bi uključivala mongolske, turkijske i tungusko-mandžurske jezike, a prema nekim mišljenjima i korejski i japanski

Altamîr|a *ž geogr. pov.* špilja u *S* Španjolskoj čuvena po crtežima divljih životinja i nekih antropomorfnih likova iz starijeg kamenog doba, o. 25.000 pr. Kr.; najstariji spomenik likovne umjetnosti // **altàmīrsk|ī** *prid.*, ob. u: [*~o doba* starije kameno doba]

altána *ž arhit.* **1.** terasa na stupovima **2.** zatvoreni izbočeni balkon na konzolama; doksat, erker **3.** paviljon na vrhu građevine u obliku tornja; belvedere

✧ *tal.* ← *lat.* altus: visok

altàrist *m kat.* **1.** svećenik **2.** ministrant **3.** crkveni otac // **altàrija** *ž pov. zast.* kapital koji se ulaže za financiranje crkvenih misa

✧ *srlat.* altarista ≃ *lat.* altaria: oltar

altàzimut *m astron.* univerzalna naprava za mjerenje visine i azimuta nebeskih tijela

✧ *lat.* altus: visok + *v.* azimut

altdeutsch (*izg.* àltdȍjč) *m lik.* staronjemački stil u umjetnosti; oponaša njemačku renesansu

✧ *njem.*

Altdorfer (*izg.* Âltdorfer), **Albrecht** (o.1480-1538), njemački renesansni slikar, bakrorezac, drvorezac i graditelj

alterácija *ž* **1.** promjena na lošije; pogoršanje (ob. o promjeni vremena ili povišenju temperature tijela) **2.** *glazb.* **a.** kromatska promjena ljestvičnog tona (npr. *f* u fis u C-du-

ru ili *e* u es u G-duru) **b.** *pov.* u menzuralnoj notaciji udvostručenje druge od dviju nota jednake vrijednosti **3.** *geol.* raspadanje stijenja djelovanjem prirodnih procesa △ ~ ***teksta*** promjena, izmjena, preinačenje teksta // **alteráćījskī** *prid.* koji se odnosi na alteraciju; **alterírati** (koga/što) *dv.* ⟨*prez.* altèrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (u)činiti drugačijim u odnosu na sadržaj, oblik, vanjštinu, jačinu; promijeniti/mijenjati, preobražavati **2.** umjesto jednoga uzeti/uzimati drugo; zamjenjivati, nadomještati **3.** (po)kvariti
✧ *srlat.* alteratio ≃ *lat.* alter: drugi

altera pars (*izg.* ȁltera pȁrs) drugi dio, druga strana; protivna stranka
✧ *lat.*

alter ego (*izg.* ȁlter ȅgo) *m* **1.** prisni prijatelj, dvojnik **2.** zastupnik, opunomoćenik **3.** *psih.* oznaka za podsvjesni i nesvjesni dio u osobi
✧ *lat.*: drugo »ja«; prvi izrekao Ciceron, vjerojatno prijevod iz *grč.* állos egṓ, héteros egṓ: drugi ja

alternácija *ž* **1.** u kazališnom komadu, naizmjenično tumačenje dvaju glumaca iste uloge **2.** (+ *potenc.*) izmjenjivanje, dviju (ili više) realizacija čega na istom mjestu **3.** *lingv.* promjena [*dijete – djeteta* alternacija u riječima istoga korijena] **4.** *fiz.* postupak periodične promjene napona od ništice do najveće vrijednosti, pa opet do ništice i negativne najveće vrijednosti i opet do ništice **5.** *dipl.* način poštivanja načela suverene jednakosti država // **altèrnant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji sudjeluje u promjeni; **alternatíva** *ž* **1.** jedna od dviju mogućnosti kao izbor [~ *ne postoji*] **2. a.** drugi način izražavanja, djelovanja, liječenja itd. prema ustaljenom, službenom ili akademskom [*medicinska* ~; *umjetnička* ~] **b.** pokret koji se razlikuje od službenih i općeprihvaćenih stavova **3.** *glazb.* niskoprofitna produkcija, glazba sklona eksperimentu; **alternatívac** *m* ⟨G -vca, N *mn* -vci⟩ onaj koji pripada alternativi; **ȁlternatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji je drugi, koji je druga mogućnost od dviju [~*no rješenje*] **2.** koji je pored, koji postoji pored onoga što je općenito priznato, službeno, akademsko itd. △ ~***na energija*** energija i toplina koje se dobivaju iz izvora različitih od uobičajenih; ~***na kultura*** ob. umjetnička proizvodnja, način odijevanja i neki oblici života izvan građanske umjetnosti i načina života; ~***na medicina*** liječenje metodama koje nisu obuhvaćene tradicionalnim obrazovanjem liječnika i lijekovima koje proizvodi industrija lijekova (liječenje domaćim lijekovima, melemima, travama, dodirima itd.); ~***na obveza*** *pravn.* obveza prema kojoj se dužnik oslobađa svih svojih obveza čim ispuni jednu od njih; ~***na škola*** škola koja se u namjeni i sadržajima razlikuje od konvencionalne; ~***ne sankcije*** nezatvorske sankcije, uvode se kao zamjena za kratkotrajne kazne zatvora; ~***no disanje*** tehnika u jogi u kojoj djelovanje prane, kao pozitivne i negativne energije, ovisi o njenom protoku kroz nozdrve; tehnika udisanja, zadržavanja daha i izdisanja; **altèrnātor** *m* *fiz.* električni generator izmjenične struje; **alternírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* altèrnīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ biti u alternaciji, biti onaj koji se izmjenjuje; zamijeniti/zamjenjivati
✧ *lat.* alternatio ≃ alternus: izmjeničan ← alternare: činiti što naizmjence, izmjenjivati (se)

alternativo (*izg.* alternatȋvo) *pril. glazb.* oznaka kod baroknih dvodijelnih suitnih stavaka da se svaki dio može po volji naizmjence ponavljati
✧ *tal.*

ȁltgajge *m* ⟨*indekl.*⟩ *glazb.* instrument iz obitelji violina, veći od viole, konstruiran u 19. st.
✧ *njem.* Altgeige ← alt: star + Geige: violina

ȁlthōrn *m glazb.* limeno puhače glazbalo, vrsta dubokog Bügelhorna
✧ *njem.* Althorn ← alt: star + Horn: rog

altȉluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ **1.** *pov.* srebrni novac kovan u Osmanskom Carstvu u prvoj pol. 19. st. **2.** *reg. zast.* šestak (predmet u vrijednosti 6 groša ili težine 6 oka, komad platna od 6 aršina, i sl.)
✧ *tur.* altılık ← altı: šest

àltimetar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ aneroid udešen za mjerenje visina; visinomjer
✧ *lat.* altus: visok + -METAR

altitúda *ž* visina nekog mjesta iznad zadane razine (razine mora, Zemljine površine)
✧ *lat.* altitudo: visina

Altman (*izg.* Óltmen), **Robert** (1925), američki filmski redatelj (*M.A.S.H.*, *Kockar i bludnica*, *Nashville*)

altmìšluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pov.* stariji srebrni osmanski novac
✧ *tur.* altmışlık ← altmış: 60

altobasso (*izg.* altobàso) *m glazb. pov.* venecijansko narodno žičano glazbalo; vrsta cimbala
✧ *tal.*

altokùmulus *m meteor.* rod slojastih bijelih oblaka u obliku gruda ili pločica na visinama od 2 do 6 km, ne daje oborine
✧ *lat.* altus: visok + *v.* kumulus

altostrátus *m meteor.* rod oblaka u obliku sivkastog ili plavičastog sloja vlaknaste strukture na visinama od 2 do 6 km, može dati samo slabe oborine
✧ *lat.* altus: visok + *v.* stratus

altrimenti (*izg.* altrimênti) *pril. reg.* na drugi način, u suprotnom
✧ *tal.*

altroche (*izg.* altrokê) *pril. reg.* još i kako, i te kako, dapače, kud i kamo, (a) kamoli (u dijaloškoj situaciji na riječ sugovornika ili u vlastitom govoru u zn. pojačavanja rečenoga) [*teška mi je jesen, ~ zima*]
✧ *tal.*

altruìzam *m* ⟨G -zma⟩ razumijevanje za interese drugoga, požrtvovnost koja se iskazuje prema drugome, spremnost da mu se na razne načine pomogne; nesebičnost, *opr.* egoizam, sebičnost // **altrùist** *m* onaj koji je prožet altruizmom, čiji postupci pokazuju altruizam; **altruìstičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je nesebičan, požrtvovan; **altruìstičkī** *prid.* koji se odnosi na altruizam i altruiste [~ *nazori*]; **altruìstički** *pril.* kao altruist, na način altruista [*postupiti* ~]; **altrùistkinja** *ž*, *v.* altruist
✧ *fr.* altruisme ≃ *lat.* alter: drugi

àltūn *m* ⟨G altúna⟩ *reg.* zlato, zlatni novac, zlatnik; altin // **àltīn** *m* ⟨G altína⟩, *v.* altun; **altùnī** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg. ekspr.* koji je posut ili pomiješan zlatom; zlatast
✧ *tur.* altun, *arh.* altın: zlato

aludírati, *v.* aluzija

alùdle *ž mn* ⟨N -a⟩ *kem.* cilindrične glinene posude, međusobno cjevasto spojene; služe pri procesu kondenzacije
✧ *šp.* aludel ← *arap.* al-idẖa: dijelovi aparata koji izvode kondenziranu tekućinu van

alúfa *ž reg. pov.* plaća u državnoj službi // **alufèdžija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* **1.** *pov.* janjičar koji dobiva alufu **2.** onaj koji uz redovnu plaću služi državnu službu
✧ *tur.* ← ulûfe ← *arap.* ʿulūfä: hrana

alufólija *ž* tanki aluminijski list, služi u domaćinstvu za zamatanje, izolaciju od zagrijavanja u pećnici itd.
✧ *v.* aluminij + *v.* folija[1]

alùmel *m kem.* legura nikla i aluminija; koristi se u elektrotehnici
✧ *njem.* Alumel ≃ *lat.* alumen: stipsa

alumetírati (što) *dv.* ⟨*prez.* alumètīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ prevući/prevlačiti aluminijem površinu čeličnog predmeta
✧ *v.* aluminij

alumináti *m mn* ⟨N alumìnāt⟩ *kem.* soli hipotetske aluminatne kiseline H_3AlO_3; nastaju djelovanjem alkalija na aluminijev hidroksid
✧ *v.* aluminij

alùmīnij (**alumînij**) *m kem.* element (simbol Al, atomski broj 13), lagani metal srebrnastobijele boje koji se industrijski proizvodi od glinice △ ~***-hidroksid*** $Al(OH)_3$, aluminijski oksihidrat, sastavni je dio boksita, primjenjuje se za pročišćavanje vode, u proizvodnji stakla i dr.; ~***-klorid*** $AlCl_3$, bijeli prah, upotrebljava se kao katalizator u organskim sintezama, za rafiniranje i krekiranje u industriji nafte i dr.; ~***-oksid*** Al_2O_3, bezbojna, vrlo tvrda i teško taljiva kristalna tvar, u prirodi se nalazi kao korund; industrijski se dobiva iz aluminijskih hidroksida (glinica); ~***-sulfat*** $Al_2(SO_4)_{18} \cdot H_2O$, bezbojna ili bijela kristalna tvar lako topiva u vodi, dobiva se iz boksita; služi u bojadisarstvu, kožarstvu i za lijepljenje papira; otopljen se upotrebljava u aparatima za gašenje požara // **alùmīnijev** *prid.* koji sadrži aluminij △ ~ ***acetat*** $(CH_3COO)_3Al$, bijeli prah, lako topiv u vodi; vodena otopina stajanjem izlučuje bazični acetat koji se upotrebljava za obloge (Burowa voda); ~***a bronca***; ~***e legure***; ~***i silikati (alumosilikati)*** većinom bazične soli koje u molekuli sadrže više atoma aluminija nego silicija; glavni su sastavni dio Zemljine kore (glina, kaolin, andaluzit, albit, anortit); **alùmīnījskī** *prid.* koji se odnosi na aluminij [~ *kombinat*] △ ~ ***sapuni*** *kem.* aluminijeve soli viših masnih kiselina
✧ *nlat.* aluminium, aluminum ≃ *lat.* alumen: stipsa

aluminotèrmija *ž kem.* zastario postupak spajanja željeznih dijelova (tračnice) topli-

nom od izgaranja aluminijeva praha pomiješana sa željezovim oksidom
✧ *v.* aluminij + -TERMIJA

aluminóza *ž pat.* pneumokinoza izazvana udisanjem aluminijske pare ili prašine
✧ *v.* aluminij + -OZA

àlundum *m* umjetni korund; koristi se kao vatrostalni materijal
✧ tvorničko ime proizvoda®

alunírati (∅) *dv.* ⟨*prez.* alùnīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *konstr.* spustiti se/spuštati se na tlo Mjeseca, *usp.* aterirati
✧ *fr.* alunir ← *lat.* luna: Mjesec, analogijom prema aterirati, *v.*

àlūvij *m geol.* **1.** najmlađe geološko doba, dio kvartara; aluvija **2.** nanos koji nanese rijeka; naplavina // **àlūvija** *ž, v.* aluvij (**1**); **ȁluvijāl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi na aluvij (**2**); naplavni, aluvijev △ ~***na ravan*** *geol.* ravan nastala taloženjem u aluviju; ~***no tlo*** tlo nastalo recentnim taloženjem riječnih nanosa; **àlūvijev** *prid., v.* aluvijalan; **àlūvijskī** *prid.* koji se odnosi na aluvij (**1**)
✧ *lat.* alluvium

àlūzija (**alúzija**) *ž* **1.** izreka kojom se posredno, preko čega drugoga, upozorava na nešto što se izričito ne spominje [*u ovom komadu ~ na suvremenu političku situaciju posve je jasna*] **2.** *jez. knjiž.* pjesnička figura u kojoj se smisao izriče neizravno pomoću poznatog pojma // **aludírati** (na što, na koga) *dv.* ⟨*prez.* alùdīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ nabaciti/nabacivati aluziju, (na)praviti aluzije; (na)ciljati na što ili koga, natuknuti [*iako nigdje ne piše, aludira se da u unapređivanju suradnje ništa nije učinjeno*]; **ȁluzīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji izaziva aluzije
✧ *lat.* allusio ← alludere: šaleći se dolaziti, natuknuti ≃ AD- + ludere: igrati se

ȃlva *ž, v.* halva

Alvarez (*izg.* Èlverez), **Luis** (1911–1988), američki eksperimentalni fizičar, za otkriće rezonantnih čestica (subatomskih čestica s iznimno kratkim životnim vijekom koje se pojavljuju samo u visoko energetskim nuklearnim kolizijama) Nobelova nagrada 1968.

àlvatan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ prostran (ob. o haljini, kući)
✧ *arap.* alwat

alveóla *ž* **1.** *anat.* **a.** čeljusna šupljina u kojoj je smješten zubni korijen; zubište **b.** (*mn*) dio žlijezda u obliku mjehurića; izlučuju sekret **c.** (*mn*) završni dijelovi dišnih cijevi u plućima **2.** *arhit.* dekorativni element u maurskom graditeljstvu **3.** u umjetničkom obrtu, naziv za šupljine u prstenu u koje se umeće drago kamenje // **alveòlār** *m* ⟨G alveolára⟩, *v.* desnik; **ȁlveolār|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se oblikuje na alveolama (gornjih zuba) △ ~***ni okluzivi*** *lingv.* glasovi *t*, *d*, *n*
✧ *lat.* alveolus *dem.* ≃ alveus: izdubina

alveolína *ž zool.* rod krečnjaka jajolike spiralne kućice (*Foraminifera*)
✧ *v.* alveola

alveolȉtis *m pat.* **1.** upala plućnih mjehurića **2.** upala zubnih jamica
✧ *v.* alveola + -ITIS

alveolotòmija *ž med.* kirurško oblikovanje alveola (**1a**) za bolji prihvat zubne proteze ili kod vađenja zuba
✧ *v.* alveola + -TOMIJA

Alzheimer (*izg.* Àlchajmer), **Alois** (1864-1915), njemački liječnik, neuropatolog; 1906. opisao bolest koja je po njemu dobila ime // **Alzheimerov** (*izg.* Àlchajmerov) *prid.*, ob. u: △ ~***a bolest*** *pat.* neizlječiva degenerativna bolest mozga nepoznata uzroka; bolesnik gubi pamćenje, sposobnost govora, orijentacije itd.

Àlžīr *m* ⟨G Alžíra⟩ država u *SZ* Africi s izlazom na Sredozemno more, 2.381.741 km^2, 25.063.000 stan. (1989), glavni grad Alžir (*arap.* El-Djezair) // **Alžírac** *m* (**Àlžīrka** *ž*) ⟨G -rca, N *mn* Alžírci, G Àlžīrācā⟩ stanovnik ili državljanin Alžira; **àlžīrskī** *prid.* koji se odnosi na Alžir

aljamiádo *m, v.* alhamiado

Àljaska *ž geogr.* **1.** poluotok na *SZ* Sjeverne Amerike, 22.000 km^2 **2.** najveća savezna država SAD-a, na *SZ* Sjeverne Amerike, 1.530.693 km^2, 603.617 stan. // **àljaskī** *prid.* koji se odnosi na Aljasku △ ~ ***malamut*** *kinol.* vrsta psa, osposobljava se za vuču saonica
✧ *aleut.* alahšah: poluotok

Aljehin (*izg.* Aljéhin), **Aleksandar Aleksandrovič** (1892–1946), ruski šahist, prvak svijeta (1927–1935) te od 1937. do smrti

ȁljkav *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *ekspr.* koji je nemaran; površan, neuredan; atljav // **ȁljkavac** *m* ⟨G

-āvca, V -āvče, N *mn* -āvci⟩ *ekspr.* onaj koji je aljkav; **ȁljkavica** *ž*, *v.* aljkavac; **aljkávko** *m hip.* od aljkavac; **ȁljkavo** *pril. ekspr.* na aljkav način [~ *raditi*]; **ȁljkavōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je aljkav; **ȁtljav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.*, *v.* aljkav

✧ *mađ.* hatla: nemarno raditi

Àljmaš *m* naselje (u blizini Osijeka), 823 stan. // **Àljmašanin** *m* (**Àljmašānka** *ž*) ⟨N *mn* Àljmašani⟩ stanovnik Aljmaša; **àljmāškī** *prid.* koji se odnosi na Aljmaš i Aljmašane

♦ *pr.* (doseljenici iz Aljmaša): **Âlmasi**, **Âlmasy**, **Âlmaš**, **Àlmaši**, **Àlmašić**

Am *kem.* simbol za element americij

AM *krat.* **1.** jedan od načina radijskog prenošenja zvučnih signala [~ *radio*] **2.** *fiz.* oblik modulacije pri kojoj se amplituda harmonijskih titraja visoke frekvencije mijenja po zakonu modulacijskog signala, amplitudna modulacija, *opr.* FM

✧ *engl.* Amplitude Modulation

a. m. *krat.*, *v.* ante meridiem

ȁma[1] *čest. orij.* **1.** riječ za pojačavanje prethodno rečenog, i to, i to baš, baš upravo, ništa manje nego, ništa manje nego baš [*svatko, ~ svatko*] **2.** riječ pitanja, čuđenja, zapovijedanja (na početku iskaza); ma [*Ama... znate li?*] **3.** riječ kojom se kazuje što suprotno onome što je rekao ili učinio sugovornik; ali [*Ama jesam li ti rekao da to ne smiješ raditi?*]

✧ *tur.* ← *arap.* amma: ali, ipak

ȁma[2] *ž* ⟨G *mn* âmā⟩ žena koja u Japanu iz mora vadi školjke i morsku travu radi prodaje i prehrane

✧ *jap.*

amàjlija (**hamàjlija**) *ž* predmet koji se nosi kao zaštita protiv uroka, ob. oko vrata ili ruke; amulet, filakterion, talisman

✧ *tur.* hamâil, hamaylı ← *arap.* ⟨*mn*⟩ ḥamā'il ← ḥamīlä, ḥimālä: remen oko sablje

amàlgām *m* ⟨G amalgáma⟩ **1.** *kem.* legura žive i drugog metala (npr. sa srebrom, zlatom ili cinkom za punjenje šupljine zuba) **2.** *pren.* ono što je postalo jedno, učinjeno jednim od najmanje dva sastojka koji ga tvore; čvrst spoj // **amalgamácija** *ž* **1.** *kem.* postupak ekstrakcije zlata iz rude, pijeska, starog brokata itd. **2.** *tehn.* prevlačenje običnih kovina plemenitima pomoću žive **3.** *ekon.* spajanje više poduzeća u jedno **4. a.** *antrop.* postupak nastajanja novih rasnih osobina kao ishod spolnih odnosa između pripadnika raznih rasa (npr. mulata, kreola i dr.) **b.** *sociol.* povezivanje više osoba ili društvenih skupina u cjelinu; **amalgamírati** (∅, što, se) *dv.* ⟨*prez.* amalgàmīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (na)praviti amalgam; **amàlgāmsk|ī** *prid.* koji se odnosi na amalgam [~*a plomba*]

✧ *srlat.* ← *arap.* al-malgham ← *grč.* málagma: omekšivač ≃ malássein: smekšavati

àmām (**hàmām**) *m* ⟨G amáma⟩ **1.** *arhit.* javno orijentalno kupalište, jednostavna natkrivena građevina s prostorijama za svlačenje, znojenje u pari i kupanje **2.** kupaonica u tradicionalnoj orijentalnoj gradnji

✧ *tur.* ≃ *arap.* ḥammām

àmān (I) *m* ⟨G amána⟩ *reg. pov.* milost, samilost, sažaljenje, oprost [*pasti komu na ~* preklinjati koga za milost] // **àmān** (II) *uzv.* **1.** zaboga!, ob. u značenju kao »za boga miloga!« (u čuđenju) **2.** budi milostiv!, oprosti!, pomozi! (kad se traži milost, oproštaj ili pomoć) [*Aman pomagaj!*] **3.** boga mi!, vjere mi!, duše mi! itd. (za pojačavanje) [*Lijepe li djevojke ~ brate!*]

✧ *tur.* ← *arap.* ämān

àmanat (**àmant**) *m* ⟨G -nta, N *mn* -nti⟩ *reg.* ljubavnik // **àmanca** *ž reg.* ljubavnica, ljuba; **àmancīn** *prid.* koji pripada amanci

✧ *tal.* amante

amàndmān *m* ⟨G amandmána⟩ **1.** u zakonodavnoj proceduri prijedlog dopune (ili izmjene) predloženog nacrta zakonodavnog teksta [*predložiti/prihvatiti/usvojiti/odbaciti ~*] **2.** izmjena nekih dijelova teksta propisa, zakona ili međunarodnog ugovora [*zakonski ~*; *ustavni ~*] // **amàndmānskī** *prid.* koji se odnosi na amandman

✧ *fr.* amendement ≃ amender: popraviti ← *lat.* emendare

amánet *m reg.* **1.** ono što se ostavlja kome na čuvanje, njegovanje ili na izvršenje; zalog, zavjet, amanat **2.** *meton.* ono što je dano u amanet; nasljedstvo **3.** uzdarje za zaruke ili za vjenčanje // **amánat** *m reg. zast.*, *v.* amanet; **amánetan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji ima svojstva amaneta

✧ *tur.* emanet ← *arap.* ämānä(t): povjerenje, vjernost, povjerena vrijednost

amànija *ž bank.* afganistanski zlatnik

amaníta *ž bot.* rod gljiva (*Amanita*) iz porodice *Amanitaceae* s najotrovnijim vrs-

tama u našim krajevima (npr. zelena pupavka *A. phalloides*, bijela pupavka *A. verna*) i cijenjenim vrstama (npr. blagva *A. cesarea*) ✧ *lat.* Amanita ← *grč.* ⟨*mn*⟩ amanîtai: vrsta gljiva

amantàdīn *m* ⟨G amantadína⟩ *farm.* antivirusno sredstvo

amanuènsis *m pov.* **1.** u antičkom Rimu rob koji obavlja pisarske poslove **2.** u srednjem vijeku prepisivač rukopisa **3.** naziv za početnika u bibliotekarskom zvanju
✧ *lat.* (servus) amanuensis ≃ manus: ruka

àmar *pril. reg. zast.* vrlo gorko, žao [*zato mi je ~ na nj*]
✧ *arap.* amarr

amára *sr mn farm.* gorka sredstva za pobuđivanje teka
✧ *lat.* amarus: gorak

amàrant *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** *bot.* **a.** biljke iz roda šćira (*Amarantus*), porodice šćirova (*Amarantaceae*); neke se vrste uzgajaju kao hrana, a neke kao ukrasno cvijeće **b.** teško, tvrdo drvo Južne Amerike (*Copaifera bracteata*) iz roda *Peltogyne*; služi u mostogradnji i brodogradnji; plava ebanovina **2.** *kem.* ružičasto-crveni prah, jedna od azoboja što se upotrebljava za bojanje lijekova i hrane
✧ *lat.* amarantus ← *grč.* amárantos: koji ne vene

amarèla *ž bot.* vrsta višnje, krupnoga kvalitetnog ploda
✧ *njem.* Amarelle ← *srlat.* amarellum ≃ *lat.* amarus: gorak

amàrēna *ž* višnjevac (od zadarske maraske)
✧ *tal.*

amarìlis *m bot.* ukrasne biljke iz porodice sunovrata (*Amaryllidaceae*)
✧ *nlat.* ← *lat.* Amaryllis, ime djevojke u pastoralnoj poeziji

amáro (amâro) *m* ⟨N *mn* -a⟩ gorko alkoholno piće, ob. od višnje maraske
✧ tvorničko ime proizvoda®

amarotic|o (*izg.* amaròtiko) *prid. reg.* u opisu okusa u zn. gorak u odnosu na sladak [*~a* gorka mliječna čokolada]
✧ *tal.*

Amaru (*izg.* Amáru) (4. st. pr. Kr. ili 5. st.? pr. Kr.), indijski pjesnik, autor jednog od najvećih djela klasične sanskrtske lirike *Sto pjesama Amaruovih*

amàstija *ž pat.* urođeni nedostatak dojke, ob. na jednoj strani
✧ A-^{1} + *grč.* mastós: dojka

amàtēr *m* ⟨G amatéra⟩ **1.** onaj koji što radi iz ljubavi (glumac, nogometaš i sl.), koji nema redovite naobrazbe za taj posao, koji tim bavljenjem ne rješava svoje egzistencijalne probleme, kome to nije profesija, *opr.* profesionalac **2.** *pejor.* onaj koji što radi onoliko dobro koliko amater može; nestručnjak // **amaterìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** djelatnost amatera; amaterstvo **2.** kvaliteta rada amatera, *usp.* amater (**2**); **amàtērka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* amater; **amàtērsk|ī** *prid.* koji se odnosi na amatere; nestručan, neprofesionalan △ ***~i posao*** *razg.* nesavršeno, neprofesionalno obavljen posao; fušeraj; ***~o kazalište*** *kazal.* neprofesionalna kazališna družina; **amàtērski** *pril.* na amaterski način, kao amateri; **amatérstvo** *sr*, *v.* amaterizam
✧ *fr.* amateur ← *lat.* amator: zaljubljenik

Amati (*izg.* Amáti) *m mn* talijanska obitelj graditelja gudačkih instrumenata 16–18. st. u Cremoni

amatofòbij|a *ž psih.* patološki strah od prašine [*patiti od ~e*]
✧ *nlat.* amathophobia ≃ *grč.* ámathos: prašina, pijesak + -FOBIJA

amauróza *ž pat.* potpuno sljepilo bez vanjskih vidljivih promjena na oku, prirođeno ili stečeno
✧ *nlat.* amaurosis ≃ *grč.* amaurós: taman + -OZA

Amazòna (*port.* Rio de las Amazonas i Rio Mar) *ž geogr.* rijeka u Južnoj Americi, duga 6400 km, izvire u peruanskim Andama, utječe u Atlantski ocean; nakon Nila najdulja rijeka na svijetu // **amàzonsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Amazonu [*~e prašume*]

amazònīt *m* ⟨G amazonítа⟩ *min.* zelena vrsta minerala ortoklasa; koristi se za ukrasne predmete
✧ prema rijeci Amazoni + -IT

amàzōnka (amazônka) *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** (Amazonke) (*mn*) *mit.* žene ratnice koje su imale svoju državu na *S* obali Male Azije; kćeri boga rata Aresa **2.** *žarg.* **a.** *sport* ona koja se natječe u jahačkim disciplinama u konjičkom sportu **b.** *zast.* duga ženska haljina za jahanje **3.** *pren.* ratoborna žena, koja je po karakteru slična muškarcima; muškobanja // **amàzōnskī** *prid.* koji se odnosi na Amazonke; **amàzōnski** *pril.* kao Amazonke, na način Amazonka
✧ *grč.* Amázones: Amazonke ≃ A-^{1} + mas-

tós: dojka, prema legendi, rezale su desnu dojku da im ne smeta pri napinjanju luka

ambaláž|a *ž* **1.** zaštitni omot, paket, sanduk itd. u koji se oprema roba radi čuvanja ili prijevoza **2.** *pren.* ono što skriva pravu narav neke stvari, pojave i sl. [*taj je prijedlog zamotan u ~u lažne demokracije*] // **ambalàžēr** *m* ⟨G ambalažéra⟩ *razg.* onaj koji **1.** osmišljava, smišlja ambalažu **2.** pakira u ambalažu; **ambalažírati** *dv.* ⟨*prez.* ambalàžīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *razg.* (s)pakirati u ambalažu; **ambàlāžnī** *prid.* koji se odnosi na ambalažu [~ *materijal*]
✧ *fr.* emballage

ȁmbār *m*, *v.* hambar

ambarvália *ž rel. pov.* rimska proljetna svetkovina u čast Cerere i ostalih poljskih božanstava
✧ *lat.* ← ambire: obilaziti + arvalis: poljski; žrtvene životinje vodile su se oko oranica

ambasáda *ž* **1.** diplomatsko predstavništvo najvišega ranga jedne države u drugoj; veleposlanstvo **2.** zgrada diplomatskog predstavništva, sjedište ambasadora // **ambàsādor** *m* **1.** prva osoba ambasade, najviši diplomatski predstavnik u stranoj zemlji; veleposlanik, poklisar **2.** *publ.* osoba s trenutnom ili povremenom misijom [~ *ljubavi*; ~ *mira*; ~ *muzike*] △ ~ ***dobre volje*** onaj koji u neku diplomatsku (ob. pregovaračku) misiju kreće motiviran ponajprije dobrom voljom (a ne nekim političkim ili egoističnim motivima); **ambàsādorica** *ž*, *v.* ambasador; **ambàsādoričin** *prid.* koji pripada ambasadorici; **ambàsādorov** *prid.* koji pripada ambasadoru; **ambàsādorskī** *prid.* koji se odnosi na ambasadu i ambasadore [~ *status*]
✧ *fr.* ambassade ← *tal.* ambasciata ≈ *gal.* ambactus: sluga

ȁmber *m*, *v.* ambar

ambèrlīt *m* ⟨G amberlíta⟩ *kem.* fenolformaldehidna smola, vrlo jaki kationski i anionski izmjenjivač iona; služi kao ljepilo za drvo
✧ trgovački naziv proizvoda

AMBI-, AMBO- kao prvi dio riječi sa značenjem dvojako, obostrano; dvo- [*ambidekster*; *ambivalencija*]
✧ *lat.* ambo: oboje, oba

àmbīcija (**ambícija**) *ž* **1.** snažna, izrazita volja ili želja da se što postigne ili učini (s pozitivnom konotacijom); pregalaštvo **2.** cilj koji se na taj način želi postići [*moja ~ jest da postanem odvjetnik*] △ ***bolesna*** ~ *pejor.* spremnost da se što postigne svim sredstvima, neprimjerena i neumjerena želja za uspjehom; častoljublje, slavoljublje ili vlastoljublje razvijeni do bolesnih razmjera // **ȁmbiciōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ **1.** koji je pun ambicije, koji se želi afirmirati, istaći [~ *asistent*]; poduzetan **2.** koji zahtijeva mnogo truda, energije; izazovan [~ *projekt obnove gradske jezgre*]; **ȁmbiciōzno** *pril.* na ambiciozan način [~ *zamisliti*]; **ambicióznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina onoga koji je ambiciozan; slavoljubivost, častoljubivost **2.** svojstvo onoga što je ambiciozno
✧ *lat.* ambitio

ambidèkster *m* onaj koji jednako dobro upotrebljava obje ruke // **ambidèkstrij|a** *ž* podjednaka spretnost u radu i lijeve i desne ruke [*imati ~u*]
✧ AMBI- + *lat.* dexter: desni

ambient (*izg.* èmbient) *m glazb.* žanr koji nastaje na temeljima sintesajzerske glazbe 1970-ih i techno-trance plesne glazbe kasnih 1980-ih, karakteriziraju ga fluidne glazbene teksture i repetitivnost
✧ *engl.*

ambigvìtēt *m* ⟨G ambigvitéta⟩ **1.** dvojakost, dvostrukost (ob. u razvitku ili smjerovima razvitka ili napredovanja čega) **2.** dvosmislenost (u shvaćanju čega), podijeljenost u načinu mišljenja [*pri pisanju pravnih propisa uvijek se nastoji izbjeći ~*] // **ȁmbigvitētan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji sadrži ambigvitet; dvojak, dvostruk
✧ *lat.* ambiguitas

ambìjent (**ambìjenat** *neob.*) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** atmosfera koja vlada u sredini u kojoj se tko ili što nalazi, ukupnost predmeta (namještaj, slike i sl.); okolina **2.** *biol.* skup fizičko-kemijskih i bioloških uvjeta koji omogućuju život i razvoj živih bića; životna sredina, biotički faktori // **ȁmbijentāl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji pripada ambijentu, koji čini ambijent [~*na umjetnost*]; **ambijentírati** (što, koga) *dv.* ⟨*prez.* ambijèntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** smjestiti/smještati na prikladan način u neki ambijent, (u)činiti da bude u skladu s ambijentom, uklopiti/uklapati u ambijent **2.** *umj.* odrediti/određivati, utvrditi ambijent neke slike (otkuda je stigla, što predstavlja i sl.)
✧ *lat.* ambiens: koji obilazi, opkoljuje ← ambire: opkoljavati

ambiofònija *ž term.* ukupnost umjetnih (za razliku od prirodnih) zvukova u ambijentu
✧ AMBI- + -FONIJA

ambipára *ž bot.* mladica koja istovremeno daje listove i cvjetove
✧ AMBI- + -PAR(A)

àmbis *m* **1.** *ekspr.* velika dubina u prirodi u koju se pada s razine na kojoj se krećemo; provalija, bezdan, ponor **2.** *pren.* velika opasnost, propast [*pasti u ~*]
✧ *grč.* ábyssos: ponor

ambiseksuálnost *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *psih.* **1.** svojstvo djeteta da zametke čulnosti ne veže uz spol **2.** sklonost odrasle osobe prema osobama istog i suprotnog spola
✧ AMBI- + *v.* seks, seksualnost

ambistóma *ž zool.* daždevnjak (*Ambystoma tigrinum*), porijeklom iz Meksika (ličinka aksolotl)
✧ *nlat.* Ambystoma ≃ *grč.* amblýs: slab + stóma: usta

ambitendèncija *ž psih.* pojava dviju suprotnih tendencija, istovremena želja osobe da što učini i da ne učini, *usp.* ambivalencija
✧ AMBI- + *v.* tendencija

ambítus *m glazb.* melodijski raspon od najdubljeg do najvišeg tona
✧ *lat.* ← ambire: obilaziti

ambivalèncija *ž* dvojaka vrijednost; podvojenost, *usp.* ambivalentnost (2) // **ambivàlentan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji se ne može objasniti samo na jedan način, koji se iskazuje, očituje u suprotnim, dvojakim tendencijama [*~ odnos*]; **ambivàlentnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** *psih.* istodobna pojava dvaju suprotnih afektivnih stanja, ob. u shizofrenika i histerika [*~ karaktera*] **2.** dvojaka vrijednost, dvojaka iskoristivost, dvojako značenje [*~ ove naše situacije*]
✧ AMBI- + *lat.* valentia: snaga, vrijednost

ambivèrtīranōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** *psih.* svojstvo osobe u kojoj su podjednako zastupljene karakteristike introvertiranosti i ekstrovertiranosti **2.** seksualna sklonost pripadnicima oba spola
✧ AMBI- + *lat.* vertere: okretati

àmblēm *m* ⟨G ambléma⟩ simbolički konvencionalni znak; vanjska oznaka kojom se predočuje kakva vlast, ustanova, stranka itd. [*~ kluba*; *~ stranke*] // **amblemàtika** *ž* ⟨D L -ici⟩ smjer u slikarstvu koji se služi amblemima posebnih značenja ili izgrađuje neke konvencionalne sustave (značke, plakate itd.)
✧ *fr.* emblème ← *lat.* amblema ← *grč.* émblēma

ambliòpija *ž pat.* nejasan vid bez jasne morfološke promjene na oku; ne da se ispraviti običnim korekcijskim staklima
✧ *nlat.* ambliopia ≃ *grč.* ≃ amblýs: mutan, prigušen + -OPIJA

amblìrink *m* ⟨N *mn* -nci⟩ *zool.* gmaz sličan iguani, stanište mu je na Galapagosu
✧ *nlat.* amblyrhynchus ≃ *grč.* amblýs: slab + rhýnkhos: kljun

âmbo *m* spoj od dva broja (npr. u tomboli); par
✧ *tal.*

àmbōn (**àmvōn** *pravosl.*) *m* ⟨G ambóna⟩ **1.** *kršć.* povišeno mjesto starokršćanske bazilike s kojeg se čitalo Sv. pismo ili su se držale propovijedi **2.** *pravosl.* povišeno mjesto ispred ikonostasa
✧ *grč.* ámbōn: ispupčenje, ono što se ističe

ȁmbra¹ *ž biol. kem.* mirisava izlučina spolnih žlijezda morskog sisavca ulješure glavate (*Physeter macrocephalus*), upotrebljava se u proizvodnji parfema [*siva ~*]
✧ *srlat.* ← *stfr.* ambre ← *arap.* 'anbär; kako se radi o dvijema različitim tvarima iste etimologije (ambra¹, ambra²), pretpostavlja se da su obje bile rijetke, cijenjene i da su se nalazile uz more

ȁmbra² *ž* fosilna smola, jantar [*žuta ~*]; ambar, amber // **ȁmbar** (**ȁmber**) *m*, *v.* ambra²
✧ *v.* ambra¹

ambrazúra *ž arhit. vojn.* otvor u zidu tvrđave kroz koji se provlači cijev topa
✧ *fr.* embrasure

ambréla (**amréla**) *ž reg.* kišobran; ambrel, lumbrela, numbrela // **àmbrel** *m*, *v.* ambrela
✧ *tal.* ombrello

àmbrōzija *ž* **1.** *mit.* hrana bogova na Olimpu koja im daje besmrtnost **2.** *bot.* biljni rod (*Ambrosia*) iz porodice glavočika (*Compositae*); sjevernoamerička glavočika (*A. artemisiaefolia*), kao korov raširena po Europi, alergen; peludjejak // **àmbrōzījskī** *prid.* koji se odnosi na ambroziju (1); božanski
✧ *lat.* ← *grč.* ambrosía ≃ ambrósios: besmrtan

Àmbrōzije **1.** *v.* ◆ **2. Sv.** (o.339–397), crkveni otac, pisao crkvene himne, egzegetska, dogmatska i moralistička djela // **ambrozìjānsk|ī** *prid.*, ob. u: △ ***~e himne*** *glazb. kat.* himne

rimskog i ambrozijanskog obreda, što ih je spjevao, a možda i uglazbio milanski biskup Sv. Ambrozije (4. st.); ~*o* ***pjevanje*** *glazb.* poseban glazbeni stil karakterističan za milansku liturgiju čiji je začetnik Sv. Ambrozije

♦ m. os. ime, *zast.* (svetačkoga podrijetla ← *lat.* Ambrosius ← *grč.* ambrósios: božanski); isto: **Ȁmbrōs Ȁmbrōz Ȁmbrōž Ȁmrōz Ȁmrūš** (← *mađ.* Ambrus); *hip.*: **Ámbro**, **Jàmbrek** (*kajkavski*) ◊ *pr.*: **Àbrus**, **Ȁmbreuš**, **Ȁmbroš**, **Ȁmbrošić**, **Ȁmbrozić**, **Ȁmbrož**, **Ȁmbruš** (180, Slavonija, Baranja), **Ȁmbrušec**, **Ȁmruš**, **Brôz** (600, Zagorje), **Bròzālj**, **Brozíčević** (180, Primorje), **Brózić** (260, Krk), **Bròzinčević** (160, Slunj), **Bròzinić** (130, Duga Resa), **Bróznić** (130, Primorje), **Brózović** (1500, Ogulin, Karlovac, Crikvenica), **Bróžić**, **Jàmbrāč** (Vrbovec), **Jàmbrāk** (Sveti Ivan Zelina), **Jàmbrec** (120, Križevci), **Jambrèčāk**, **Jàmbrečec** (Dugo Selo), **Jàmbrečić** (Zlatar Bistrica, Zagreb), **Jambrèčina** (150, Zagreb, okolica Zagreba), **Jàmbrek** (580, Zagreb, okolica Zagreba), **Jambréković** (130, Bjelovar, Zlatar Bistrica), **Jàmbres** (Varaždin), **Jàmbrešić** (920, Zagreb, Zagorje), **Jàmbreuš** (Samobor, Koprivnica), **Jambrèušić** (Koprivnica), **Jambrìšāk** (**Jambrišâk**) (220, Zagreb, Novska), **Jàmbrišec** (Prigorje), **Jambrìško** (Varaždin), **Jàmbrošić** (560, Čakovec), **Jàmbrović** (720, Međimurje, Zagorje), **Jàmbrušić** (200, Čazma, Prigorje, Podravina) ◊ *top.* (u *mikrotop.*): **Ambróšćina**, **Ȁmbrozica** (Nin)

ambulàkrāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji služi za kretanje △ ~***ni sustav*** *zool.* vodožilni sustav, splet kanala u tijelu bodljikaša (*Echinodermata*) ispunjen morskom vodom koji se izvan tijela nastavlja u cjevaste nožice za kretanje

✧ *nlat.* ambulacrum ≃ *lat.* ambulare: šetati

ambùlanta (**ambulȁnta**) *ž* ⟨G *mn* -nātā/-ī⟩ **1.** zdravstvena ustanova za jednostavnije liječenje bolesnika koji ne leže u bolnici **2.** soba u zdravstvenoj ustanovi u kojoj se pruža pomoć lakšim bolesnicima ili daje prva pomoć težim bolesnicima **3.** *vojn.* pokretna sanitetska formacija koja prati vojnu jedinicu // **ambùlantn|ī** (**ambùlantskī**) *prid.* **1.** koji se obavlja u ambulanti [~*o liječenje*; ~*a usluga*] **2.** koji se kreće, koji uključuje dolaženje na mjesto gdje se pruža usluga; pokretni, putujući △ ~***a kola***, ~***o vozilo*** *razg.* vozilo prve pomoći

✧ *lat.* ambulans: šetajući ← ambulare: šetati

ambùstija *ž pat.* opeklina uzrokovana vrelom tekućinom ili parom

✧ *lat.* ambustio: opeklina

AMD *krat.* automotodruštvo

améba *ž zool.* sitna, golim okom nevidljiva jednostanična praživotinja iz skupine korjenonožaca (*Amoeba proteus*) // **àmēbn|ī** *prid.*, ob. u: △ ~***a dizenterija*** *pat.* dizenterija prouzrokovana srdoboljom; griža

✧ *nlat.* amoeba ← *grč.* amoibḗ: mijenjanje, izmjenjivanje

amèbej *m glazb.* pjesma namijenjena pjevanju naizmjence dvije ili više osoba; sastoji se od stihova jednakoga metra, sastavljenih od amebejskih stopa // **amèbejsk|ī** *prid.*, ob. u: [~*a stopa* petosložna stopa s dva duga, dva kratka i posljednjim dugim slogom]

✧ *lat.* amoebeus ← *grč.* amoibaîos: određen za promjenu, izmjeničan, uzajaman

amebijáza *ž pat.* crijevno infektivno oboljenje; izaziva ga protozoa *Entamoeba histolytica*

✧ *nlat.* amrebiasis ≃ *v.* ameba + -IJAZA

amebòcīt *m* ⟨G amebocíta⟩ *fiziol.* slobodna stanica u vezivnom tkivu sa sposobnošću ameboidnog gibanja

✧ *v.* ameba + -CIT

ȁmeboīdan *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji podsjeća na amebu, poput amebe

✧ *v.* ameba + -OIDAN

àmel *m reg.* djelovanje na čemu; rad, postupak, čin [*lijepog li* ~*a*]

✧ *tur.* ← *arap.* ʿamäl

amelanóza *ž term.* posvemašnji nedostatak ili veliki manjak pigmenta melanina

✧ *nlat.* amelanosis ≃ A-[1] + *v.* melanoza

ȁmēlija *ž pat.* malformacija, manjak jednog ili više udova

✧ A-[1] + *grč.* mélos: ud

amelioràcija *ž* promjena na bolje, promjena kojom se što poboljšava; poboljšanje, popravljanje

✧ *fr.* amélioration ← *lat.* melioratio

ameloblàstōm *m* ⟨G ameloblastóma⟩ *pat.* epitelni odontogeni tumor, ob. benigni tumor donje čeljusti

amelogèneza *ž* stvaranje cakline za vrijeme razvitka zuba

✧ *nlat.* amelogenesis ≃ *stfr.* amel: caklina + -GENEZA

ámen (**ámin** *pravosl.*) *uzv.* **1.** *rel.* u katoličkom i židovskom bogoslužju aklamacija puka u molitvi: zaista je tako!, uistinu je tako!, neka

bude!, tako jest!, završetak mnogih molitava i obrednih tekstova **2.** *pren.* svršeno!, gotovo!; potvrda, priznanje // **amènāš** *m* ⟨G amenáša⟩ onaj koji na sve pristaje, poslušnik; **amènaškī** *prid.* koji se odnosi na amenaša; **amènaški** *pril.* kao amenaš, na način amenaša; poslušnički; **ámenovati** (što) *dv.* ⟨*prez.* ámenujēm, *pril. sad.* ámenujūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *pren.* odobriti/odobravati, pristati/pristajati na što uglavnom bez prigovora [~ *takvo stanje*]; aminovati, potvrditi/potvrđivati; **áminovati** *dv.* ⟨*prez.* áminujēm, *pril. sad.* áminujūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* (+ *pravosl.*), *v.* amenovati

✧ *lat.* ← *grč.* ← *hebr.* 'āmēn: (tako) će biti

amèncija *ž pat.* **1.** urođena mentalna retardacija različitog stupnja **2.** akutno psihotično stanje, obilježeno sumanutim idejama i konfuzijom, obično organskog porijekla

✧ *lat.* amentia: ludilo

Amendola (*izg.* Amèndola), **Giovanni** (1886–1926), talijanski političar, protivnik iredente u Dalmaciji, 1924–1926. na čelu grupacije opozicijskih stranaka koje su se pokušale oduprijeti fašizmu

Amenèmhet ime trojice egipatskih faraona (20–18. st. pr. Kr.)

aménija *ž*, *v.* amenoreja

Amenòfis (**Amenhòtep**) **1.** ime četvorice egipatskih faraona (16–14. st. pr. Kr.) **2. IV** egipatski faraon (1363–1345. pr. Kr.), vrhovnim božanstvom proglasio Atona, sebe prozvao Ehnaton (vjerojatno težnja k monoteizmu)

amenoréja *ž term.* izostajanje menstruacije; može biti fiziološka (trudnoća) ili patološka (različita oboljenja); amenija

✧ A-[1] + *v.* menoreja

amenzalìzam *m* ⟨G -zma⟩ *ekol.* međusoban odnos organizama različite vrste u kojem je jedan neometan, a drugi onemogućen ili uništen

<u>**americana**</u> (*izg.* amerikâna) *ž glazb.* podžanr rocka (u 90-ima 20. st.), objedinjuje elemente rocka i neke žanrove countryja

✧ *amer.engl.*

amèrīcij *m kem.* radioaktivni element (simbol Am, atomski broj 95); transuran

✧ *nlat.* americium, prema Americi

Amèrik|a *ž* ⟨D L -ici⟩ *geogr.* **1.** zajedničko ime za dva kontinenta koji se prostiru između Atlantskog i Tihog Oceana, od Arktičkog arhipelaga na *S* polutki do rta Horn na *J* o. 42,3 mil. km^2 **2.** *pov.* zemlje koje su Europljani otkrili tek potkraj 15. st. i nazvali ih Novi svijet; ime Amerika stekle su po moreplovcu Amerigu Vespucciju koji ih je prvi opisao i nazvao kontinentom **3.** *meton. razg.* SAD, *usp.* Angloamerika △ ***Južna ~a*** *geogr.* Amerika *J* od Panamskog kanala, po veličini četvrti kontinent, 17.611.000 km^2; ***Latinska ~a*** *geogr.* zemlje u Južnoj, Srednjoj te u Sjevernoj Americi *J* od rijeke Rio Grande del Norte u kojima se govori španjolski i portugalski jezik; ***Sjeverna ~a*** *geogr.* Amerika *S* od Panamskog kanala; kao kontinent treći po veličini, obuhvaća i Srednju Ameriku, 25.349.000 km^2; ***Srednja (Centralna) ~a*** uzak pojas sjevernoameričkog kopna od Panamskog kanala do Meksika (prevlaka Tehuantepec), obuhvaća i Bahamsko otočje i Velike i Male Antile, o. 750.000 km^2 // **Ȁmeri** *m mn* ⟨N Ȁmer⟩ *žarg.* Amerikanci, ob. u situacijama koje podrazumijevaju ili pokazuju razliku prema Europljanima (velika vojna moć i način ratovanja, sklonost podvizima pojedinca, bogatstvo); **Amerīčanin** *m* (**Amerīčānka** *ž*) *arh.*, *v.* Amerikanac; **amèričk|ī** (**amerìkānskī**) *prid.* **1.** koji se odnosi na Ameriku i Amerikance **2.** *pren.* koji je vrlo kvalitetan [~*i standard*]; izvrstan △ ***~a vožnja parova*** *sport* u biciklizmu natjecanje u parovima na trkalištu, dok jedan partner vozi, drugi se odmara; ***~i engleski*** engleski jezik kakvim se govori i piše u Americi; ***Američki građanski rat*** *pov.* rat između razvijenog Sjevera i uglavnom poljoprivrednog Juga 1861–1865; ***~i nogomet*** *sport* igra dviju momčadi s 11 igrača slična ragbiju; igrači nose štitnike za potkoljenice, bedra, rebra i ramena; ***~i plan***, *v.* amerikan (**2**); ***~i san*** **1.** mitski san svakog Amerikanca, različito se definira u pogledu materijalnih dobara koje valja priskrbiti; u globalu, želja da svaka generacija živi bolje od prethodne **2.** *pren. pejor.* brzi uspjeh po svaku cijenu; ***~i španjolski*** *lingv.* španjolski jezik kakvim se govori i piše u Latinskoj Americi; **amèrički** (**amerìkānski**) *pril.* kao Amerikanac, na način Amerikanaca; **amerikána** *sr mn* sva znanost, knjige koje se odnose na Ameriku, osobito na SAD; **Amerikánac** (**Amerīčanin** *neob. rij.*) *m* (**Amerìkānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Amerikánci⟩ **1.** stanovnik Amerike **2.** stanovnik ili državljanin SAD-a **3.** *razg.* povratnik koji je kao iseljenik živio u Americi

4. a. (amerikanac) *žarg.* američki proizvod, ono što dolazi iz Amerike **b.** (amerikanka) špekula posebnih boja, kliker; **amerikáner** *m tehn.* dio alatnog stroja s pokretnim čeljustima; **amerikanídi** *m mn* ⟨N amerikànīd, G amerikanída⟩ *antrop.* skupina sekundarnih pacifičko-američkih rasnih odlika; obuhvaća 9 rasa Sjeverne, Srednje i Južne Amerike; **amerikanijáda** (**amerikànāda** *reg.*) *ž pejor.* **1.** stereotipni film ili TV-serija slabije kvalitete, ob. melodramskog ili akcijskog sadržaja s hepiendom i tipičnim elementima masovne holivudske produkcije **2.** bučna i nametljiva ob. neinventivna propaganda ili reklama, npr. za neki proizvod ili u predizbornoj kampanji; **amerikànist** *m* stručnjak koji se bavi amerikanistikom; **amerikanìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** znanost koja se bavi proučavanjem američkog engleskog jezika i ukupnosti kulture izgrađene na tom jeziku **2.** proučavanje izvornih jezika i kulture Amerike (indijanskih jezika itd.); **amerikanizácija** *ž* prihvaćanje sjevernoameričkog načina i shvaćanja života; **amerikanìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** običaj, mentalitet ili način rada svojstven Amerikancima u SAD-u; amerikanština **2.** *lingv.* **a.** izgovorna i pisana odlika engleskoga jezika u SAD-u **b.** američki izraz u neameričkom jeziku **3.** *pov. kršć.* modernističko strujanje u katoličanstvu SAD-a u drugoj pol. 19. st. koje je bilo važan faktor u ukupnim crkvenim reformama; **amerikanizírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* amerikanìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati obilježja Amerike i njena načina života; **amerìkānsk|ī** *prid.*, *v.* amèričkī △ *~a glava tehn.* naprava za stezanje predmeta koji se obrađuju na alatnom stroju; škripac, *usp.* amerikaner; **amerikánština** *ž razg.*, *v.* amerikanizam (**1**)

amerìkān *m* ⟨G amerikána⟩ **1.** grubo, nebijeljeno platno srednje gustoće, izrađeno u platnovezu od debelog prediva za plahte, jastučnice i rublje **2.** *film.* plan kadra koji obuhvaća lik čovjeka do koljena; američki plan

✧ *engl.* american, *v.* Amerika

amerikomànija *ž* slijepo i nekritičko povođenje za američkim (SAD) načinom života

✧ *v.* Amerika + -MANIJA

amerindìjānskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezici*** *lingv.* jezici Indijanaca obiju Amerika

àmetice *pril.*, *v.* hametice

amètist *m min.* vrsta ljubičastog kremena; poludragi kamen

✧ *grč.* améthystot

ametròpija *ž med.* anomalija oka, poremećaj refrakcije, nepravilni lom svjetlosti uslijed čega slika ne pada u fokus na mrežnici oka

✧ *nlat.* ametropia ≃ A-[1] + METRO- + -OPIJA

amfènōl *m* ⟨G amfenóla⟩ vrsta polistirena; upotrebljava se u elektrotehnici kao izolacijski materijal

✧ *nlat.* **a**(lpha) + **m**(ethyl) + *v.* fenol

amfetàmīn *m* ⟨G amfetamína, N *mn* amfetamíni⟩ *farm.* fenilizopropril-amin $C_9H_{13}N$, kemijska supstanca koja stimulirajuće djeluje na središnji živčani sustav; njezini derivati dužom uporabom dovode do ovisnosti (zabranjeno doping sredstvo) // **amfetàmīnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na amfetamin [*~a terapija*]

✧ *nlat.* **a**(lpha) + **m**(ethyl) + **ph**(enyl) + **et**(hyl) + *v.* amin(i)

AMFI- kao prvi dio riječi znači na obje strane, uokolo; oko-, okolo-, ob- [*amfibij*; *amfiteatar*]

✧ *grč.* ámphi: s obje strane

amfiartróza *ž pat.* zglob vrlo male gibljivosti

✧ *nlat.* amphiarthrosis ≃ AMFI- + *v.* artroza

àmfībija (**amfíbija**) *ž* **1.** (*mn*) *zool.* životinje koje žive i na kopnu i u vodi, dišu škrgama i plućima (*Amphibia*); vodozemci **2.** *tehn.* **a.** motorno vozilo koje se kreće po vodi i po suhu **b.** letjelica koja može uzlijetati i slijetati na površinu vode i zemlje // **àmfībījsk|ī** (**amfíbījskī**) *prid.* koji ima svojstva amfibija (**1**) △ ***~e biljke*** *bot.* biljke koje žive djelomice ili sasvim u vodi, a ponekad i izvan vode; ***~e ribe*** *zool.* ribe prilagođene duljem boravku izvan vode

✧ *nlat.* amphibia ≃ *grč.* amphíbia (zôia): koji žive dvojaki život (životinje) ≃ AMFI- + -BIJA

amfibóli *m mn* ⟨N amfìbōl, G amfibóla⟩ *min.* silikatni minerali različita oblika; bitni su sastojci eruptivnih i metamorfnih stijena

✧ *fr.* amphibole ≃ *grč.* amphíbolos: bačen na obje strane, nejasan

amfibòlija *ž*, *v.* amfibologija

amfibòlīt *m* ⟨G amfibolíta⟩ *min.* tamnozeleni kristalni škriljevac; stijena; služi kao tucanik za ceste, željezničke pruge i sl.

✧ *v.* amfiboli + -IT

amfibològija *ž* **1.** dvoznačnost neke fraze ili rečenice [*ići ćeš u ratu poginuti nećeš vratiti se kući* = može značiti **a.** da ćeš poginuti u ratu i nećeš se vratiti kući **b.** da nećeš poginuti u ratu i da ćeš se vratiti kući]; dvosmislica, amfibolija **2.** *fil.* dvoznačnost koja proizlazi iz nejasnoće neke ideje i realnosti koju želi opisati
✧ *grč.* amphibología ≃ AMFI- + -BOL + -LOGIJA

ȁmfibrah *m* ⟨N *mn* -asi⟩ *jez. knjiž.* trosložna antička stopa s dugim ili naglašenim slogom u sredini // **amfibràhičkī** *prid.* koji se odnosi na amfibrah [~ *stihovi*]
✧ *grč.* amphíbrakhys: kratak na obje strane ≃ AMFI- + brakhýs: kratak

amfierotȉzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* oblik seksualnog ponašanja, naizmjeničan ili istovremeni homoseksualni i heteroseksualni erotski doživljaj
✧ AMFI- + *v.* Eros, erotizam

amfigònija *ž biol.* spolno razmnožavanje u kojem nova jedinka nastaje od spolnih elemenata obaju roditelja
✧ AMFI- + -GONIJA

amfiktiònija *ž pov.* skupština na kojoj su se predstavnici grčkih antičkih država dogovarali o pitanjima zajedničkog interesa i presuđivali o međusobnim sporovima // **amfiktȉōn** *m* ⟨G amfiktióna⟩ *pov.* predstavnik neke grčke države na amfiktioniji
✧ *grč.* Amphiktyonía ≃ amphiktýones: susjedi

amfimȉksija *ž biol.* spajanje zametne plazme dviju roditeljskih jedinki u procesu spolnog razmnožavanja
✧ AMFI- + *grč.* mîksis: miješanje

amfiòksus *m zool.* morska životinja (*Branchiostoma lanceolatus*) iz koljena svitkovaca, bezlubanjac bez razvijena srca; kopljača
✧ *nlat.* amphioxus ≃ AMFI- + *grč.* oksýs: oštar

amfipròstīl *m* ⟨G amfiprostíla⟩ *arhit. pov.* vrsta grčkoga hrama s otvorenim predvorjima na pročelju i začelju
✧ *lat.* amphiprostylus ← *grč.* amphipróstylos ≃ AMFI- + próstylos: sa stupovima sprijeda

amfȉpter *m mit.* krilata zmija i zmaj (na grbovima); amfister, *usp.* amfisben
✧ AMFI- + -PTER

amfȉsben *m* **1.** *zool.* gmaz američkih tropa, jede insekte, gotovo slijep (kako glava i rep izgledaju slično, zovu ga i zmija s dvije glave) **2.** *mit.* krilata zmija kojoj rep ponekad završava glavom (na grbovima)
✧ *nlat.* amphisbaena ≃ *grč.* amphísbaina ≃ amphís: oko + baínein: hodati

amfȉster *m*, *v.* amfipter

amfiteátar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ **1.** *pov. arhit.* u rimsko doba kružna ili eliptična građevina s borilištem (arenom) oko kojeg se stepenasto uzdiže gledalište; u njoj su održavane gladijatorske igre (naumahije) i borbe s divljim zvijerima **2.** dvorana ili predavaonica u obliku amfiteatra // **amfiteátarskī** *prid.* koji se odnosi na amfiteatar; **amfitèatrālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji ima oblik amfiteatra
✧ *lat.* amphitheatrum ≃ *grč.* amphithéatron ≃ AMFI- + *v.* teatar

amfolíti *m mn* ⟨N amfòlīt, G amfolíta⟩ *kem.* tvari koje mogu reagirati i kao kiselina i kao baza; u vodi se ponašaju amfolitibilno // **amfolitȉbīlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *kem.* koji ima svojstva amfolita
✧ *grč.* ámphō: oba, oboje + -LIT[2]

àmfora *ž pov.* **1.** antička glinena posuda za žito, ulje, vino, med itd., trbušastog oblika, uskog vrata s dva drška [*nalazište* ~ mjesto na morskom dnu gdje se nalaze amfore, ostale poslije potonuća broda]; žara **2.** stara mjera za tekućinu (grčka 19,44, rimska 26,26 litara)
✧ *lat.* amphora ≃ *grč.* amphoreús: nosač (ručka) ≃ phérein: nositi

ȁmfoter|an *prid.* ⟨*odr.* -nī⟩ koji kemijski djeluje kao kiselina ili baza ovisno o mediju u kojem se nalazi △ ***~ni elementi*** *kem.* elementi koji izgrađuju elektrolite koji pod određenim uvjetima mogu stvarati katione, a pod drugim anione, tj. jednom se vladaju kao metali, a drugi put kao nemetali // **amfòternōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *kem.* svojstvo nekih tvari da djeluju amfoterno
✧ *grč.* amphóteros: oba, i jedan i drugi

Àmhara *ž geogr.* predio oko jezera Tana u Etiopiji // **Àmhari** (**Amhárci**) *m mn etn.* narod u Etiopiji, o. 12 mil. pripadnika; **àmharskī** *prid.* koji se odnosi na Amharu i Amhare △ ~ ***jezik*** *lingv. JZ* semitski jezik, službeni jezik Etiopije, amarinja

amîce! *uzv.* ⟨V od amicus⟩ *zast.* prijatelju!, riječ obraćanja, skretanja pozornosti i po-

jačavanja značenja rečenoga među osobama više naobrazbe, posebno humanističkih struka
✧ *lat.* amicus: prijatelj

Àmida (**Mída**) (*kin.* Omito) *m rel.* jedno od glavnih božanstava kasnog budizma
✧ ≃ *skr.* Amitabha, Amitajus: vječni život

amídi *m mn* ⟨N àmīd, G amída⟩ *kem.* organski spojevi koji se dobivaju od amonijaka zamjenom jednog, dvaju ili triju atoma vodika kiselinskim radikalima [*primarni* ~; *sekundarni* ~; *tercijarni* ~]
✧ *v.* amonijak

AMIDO-, **AMINO-** *kem.* kao prvi dio riječi označava spojeve koji se izvode iz amonijaka
✧ *v.* amonijak

amidopìrīn *m*, *v.* aminopirin

amidostomóza *ž pat.* parazitska bolest (često se javlja u peradi)
✧ AMIDO- + *grč.* stóma: usta + -OZA

àmidža *m* ⟨N *mn* -e⟩ *fam. reg.* stric
♦ *pr.*: **Àmidžić** (450, Slavonija, Hercegovina), **Àmiđić**, **Àmižić** (150, Split), **Mìdžan** (Velika Gorica, Pula), **Mìdžić** (130, Osijek, Slavonija, Banovina, Prigorje), *usp.* Barbić, Čikić, Dundić, Stričević
✧ *tur.* amca ← *arap.* ʿamm: stric

amigdàla *ž anat.* struktura u prednjem dijelu mozga, važan dio limbičkoga sustava
✧ *srlat.* amygdala ≃ *grč.* amygdálē: badem

amigdàlīn *m* ⟨G amigdalína⟩ *kem.* $C_2OH_{27}NO_{11}$, glikoza u košticama plodova nekih biljaka; hidrolizom daje otrovnu cijanovodičnu kiselinu
✧ *srlat.* amygdala ≃ *grč.* amygdálē: badem + -IN

amigdalòīd *m* ⟨G amigdaloída⟩ *pov.* **1.** paleolitičko kremeno oruđe u obliku badema **2.** kretski polupečat od dragog kamena u obliku badema
✧ *srlat.* amygdala ≃ *grč.* amygdálē: badem + -OID

amigdalotòmija *ž med. zast.* djelomično odstranjenje nepčanih tonzila
✧ *grč.* amygdálē: badem + -TOMIJA

Amìjan Marcèlin (o.330–400), rimski povjesničar, nastavljač Tacita (*Res gestae*)

amìksija *ž biol.* nemogućnost dvaju životinjskih bliskih vrsta da se pare (za biljke i herkogamija) // **amìksījskī** *prid.* koji ima svojstva amiksije
✧ A-[1] + *grč.* mîksis: miješanje

àmikt *m* ⟨G *mn* àmīktā⟩ *kat.* dio obrednog svećeničkog ruha, bijeli laneni rubac što se stavlja ispod tunike
✧ *lat.* amictus ← amicere: omotati

àmīl[1] *m* ⟨G amíla⟩, *v.* pentil △ ~**-*alkohol*** *kem.* $C_5H_{11}OH$, otrovna uljasta tekućina koja postoji u više izomernih oblika; služi kao otapalo za masti i smole

àmīl[2] *m* ⟨G amíla⟩ *pov.* upravitelj arapskih provincija nadležan za civilne poslove, u prvom redu za skupljanje poreza
✧ *arap.* ʿāmil ← ʿamälä: raditi

amiláza *ž fiziol.* enzim raširen u biljkama i životinjama; razgrađuje škrob na glikogen i maltozu ili glukozu; dijalaza
✧ *grč.* ámylon: škrob

amilnìtrīt *m* ⟨G amilnitríta⟩ *farm.* žućkasta tekućina aromatična mirisa, udisanjem podiže krvni tlak // **amilnìtrītnī** *prid.* koji je odnosi na amilnitrit, koji ima svojstva amilnitrita
✧ *grč.* ámylon: škrob + *v.* nitrit(i)

amilòīd *m* ⟨G amiloída⟩ *biol.* homogena, prozirna tvar slična škrobu, koja se odlaže unutar i između stanica različitih organa u nekim patološkim stanjima (poremećajima) // **amilòīdnī** *prid.* koji pripada amiloidima; **amiloidóza** *ž pat.* patološko taloženje amiloida u tkivu; **amilòīdskī** *prid.* koji se odnosi na amiloide
✧ *grč.* ámylon: škrob + -OID

amilopèktīn *m* ⟨G amilopektína⟩ *kem.* gotovo netopljivi, visokomolekulski vanjski sastojak škrobnih zrnaca, sastavljen od molekula glukoze povezanih glikozidnim vezama u razgranjene lance; kuhanjem daje ljepilo // **amilopèktīnskī** *prid.* koji se odnosi na amilopektin
✧ *grč.* ámylon: škrob + *v.* pektin

amilóza *ž kem.* u vodi topljivi, visokomolekulski unutrašnji sastojak škrobnih zrnaca, sastavljen od dugih lanaca molekula glukoze povezanih glikozidnom vezom; s jodom se oboji u plavo
✧ *grč.* ámylon: škrob + -OZA

amìmija *ž psih.* potpun ili djelomičan gubitak mogućnosti da se gestama simbolički izraze osjećaji ili misli
✧ *nlat.* amymia ≃ A-[1] + *grč.* mîmos: oponašanje

ámin *uzv. pravosl.*, *v.* amen

amíni *m mn* ⟨N àmīn, amína⟩ *kem.* bazični organski spojevi koji se dobivaju od amonija-

ka zamjenom jednog, dva ili sva tri atoma vodika ugljikovodičnim radikalima (alkilima) [*primarni* ~; *sekundarni* ~; *tercijarni* ~] // **aminírānje** *sr* uvođenje amino-skupine (-NH_2) u organske spojeve
✧ *v.* amonijak

aminofenàzōn *m* ⟨G aminofenazóna⟩ *farm.* $C_{13}H_{17}O_3N$, bezbojni kristali ili bijeli kristalni prah gorka okusa, antipiretik, jedan od najstarijih sintetskih lijekova (aminopirin, piramidon), proizveden 1897.
✧ AMINO- + *v.* fen(ol) + AZO- + -ON

aminofenóli *m mn* ⟨N aminofènōl, G aminofenóla⟩ *kem.* $C_6H_4(OH)NH_2$, tri izomerna spoja [*orto-*, *meta-* i *para-*~]; bezbojni kristali koji na svjetlu potamne; sastojci su fotografskih razvijača, a služe i u sintezama organskih bojila
✧ AMINO- + *v.* fenoli

aminofìlīn *m* ⟨G aminofilína⟩ *farm.* bijeli, lako topljivi prašak, služi kao diuretik
✧ AMINO- + (teo)filin ← *lat.* tea: čaj + -FIL + -IN

aminoglikòzīd *m* ⟨G aminoglikozída⟩ *farm.* antibiotik sa značajnim i specifičnim toksičnim učinkom
✧ AMINO- + *v.* glikozid(i)

aminokiselìne *ž mn* ⟨N aminokiselìna⟩ *kem.* organske kiseline koje sadrže jednu ili više aminoskupina (-NH_2); izgrađuju biljne i životinjske bjelančevine i dobivaju se njihovom hidrolitičkom razgradnjom
✧ AMINO- + *v.* kiseo, kiselina

aminopirètik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za snižavanje temperature tijela (kod nekih bolesti)
✧ AMINO- + *v.* piretici

aminopìrīn *m* ⟨G aminopirína⟩ *farm.* aminopiretik i analgetik; amidopirin, *usp.* aminofenazon
✧ *nlat.* aminopyrina ≃ AMINO- + *grč.* pŷr: vatra + -IN

àminoplasti *m mn* ⟨N àminoplast⟩ *kem.* tvrde plastične mase koje se dobivaju djelovanjem amino-spojeva (npr. karbamida na formaldehid); služe za izradu posuđa, izolacijskoga materijala i sl.
✧ AMINO- + -PLAST(I)

aminoptèrīn *m* ⟨G aminopterína⟩ *farm.* citostatik u terapiji akutne leukoze
✧ AMINO- + (tero)pterin = sodium pteroiltriglutamat

àminoskupina *ž kem.* organska skupina koja sadrži natrij i dva atoma vodika (NH_2)
✧ AMINO- + *v.* skup, skupina

aminošèćeri *m mn kem.* šećeri u kojima je hidroksilna skupina zamijenjena aminoskupinom
✧ AMINO- + *v.* šećer

áminovati, *v.* amen

amiotònija *ž pat.* nestanak mišićnog tonusa
✧ A-[1] + *v.* miotonija

ámir *m reg.* zapovjednik, starješina
✧ *tur.* ← *arap.* āmir ← 'ämärä: narediti, zapovjediti

Amis (*izg.* Éimis), **Kingsley** (1922), engleski književnik, u romanima tvorac likova gnjevnih mladih ljudi (*Sretni Jim*, *Taj nesigurni osjećaj*)

àmiš *m kršć.* pripadnik sekte menonita, zatvorene zajednice koja ne prihvaća postignuća suvremene civilizacije, a koja se krajem 17. st. naselila uglavnom na *JI* američke države Pennsylvanije
✧ *amer.engl.* Amish ← *njem.* Amisch, prema Jakobu Ammannu, menonitskom biskupu iz Švicarske i njegovim sljedbenicima

àmit *m crkv. reg.* misno odijelo [*misnik će se obući ~om*]

amitóza *ž biol.* izravna dioba stanica jednostavnim razdvajanjem jezgre i citoplazme na dva dijela
✧ *nlat.* amitosis ≃ A-[1] + *v.* mitoza

amizírati (koga, se) *dv.* ⟨*prez.* amìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *žarg. ekspr.* (u)činiti da bude ugodno, zabavno, naći/nalaziti razonodu; zabavljati, razonoditi, uveseljavati // **amizàntan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ *žarg. ekspr.* koji je zabavan, koji umije razonoditi, koji je ugodan
✧ *njem.* amüsieren ← *fr.* amuser

Amman (*izg.* Àman) *m* glavni grad Jordana, 965.000 stan. // **àmanskī** *prid.* koji se odnosi na Amman

amma-no-fuye (*izg.* amanofùje) *m* ⟨*indekl.*⟩ japanska dvostruka svirala (dvojnice) slijepljena od dvije bambusove cijevi
✧ *jap.*

amnèstija *ž pravn.* čin šefa države ili državnog tijela kojim se osuđeniku potpuno ili djelomično dokidaju presude i njihove kaznene posljedice (često za političke delikte); pomilovanje, oprost // **amnestírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* amnèstīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.*

-āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** provesti/provoditi amnestiju; pomilovati **2.** *razg.* osloboditi/oslobađati odgovornosti, oprostiti komu što
✧ *grč.* amnēstía: zaborav ≃ ámnēstos: koji zaboravlja, zaboravljiv

Amnesty International (*izg.* Èmnesti Internèšonal) *m* nevladina, međunarodna organizacija koja se zalaže za poštivanje ljudskih prava i oslobađanje političkih i vjerskih zatvorenika
✧ *engl.*

àmnēzij|a *ž* **1.** *pat.* gubljenje ili slabljenje sjećanja, potpuno ili djelomično zaboravljanje nekih događaja i ličnosti [*patiti od ~e*] **2.** *razg.* zaboravljivost
✧ *grč.* amnēsía

âmnij, *v.* amnion

amniocentéza *ž med.* punkcija amnionske vreće zbog uzimanja uzorka amnionske tekućine (plodove vode) koja se izvodi kroz cervikalni kanal ili rjeđe kroz trbušnu stijenku, pod kontrolom ultrazvuka
✧ *nlat.* amniocentesis ≃ *v.* amnion + *grč.* kenteîn: ubosti

amniogràfija *ž med. zast.* pregled fetusa pošto se amniocentezom uštrca kontrastno sredstvo
✧ *v.* amnion + -GRAFIJA

amnìōn *m* ⟨G amnióna⟩ *fiziol.* unutrašnjost embrijske ovojnice; poput mjehura obavija embrij i sadrži amnionsku tekućinu (plodovu vodu); amnij // **âmnij** *m*, *v.* amnion; **âmnijsk|ī** *prid.* koji se odnosi na amnij; amnionski; **amnìonsk|ī** *prid.*, *v.* amnijski, ob. u: △ ~***a embolija*** *pat.* prodor amnionske tekućine u krvotok majke; ~***a tekućina*** plodova voda u trudnica
✧ *nlat.* ← *grč.* amníon: posteljica ≃ amnós: janje

amnioskòpij|a *ž med.* postupak kojim se pomoću posebnog instrumenta promatra amnionska tekućina [*izvesti ~u*; *obaviti ~u*] // **amniòskop** *m* instrument pomoću kojega se dolazi do amnijske tekućine
✧ *v.* amnion + -SKOPIJA

amnióti *m mn* ⟨N àmniot⟩ *zool.* kralješnjaci (gmazovi, ptice, sisavci) koji u embrionalnoj fazi imaju amnion
✧ *nlat.* Amniota ← *grč.*, *v.* amnion

âmo *pril. razg. jez. knjiž.* ovamo, na ovu stranu; amoder [*dođi ~*] // **âmoder** *pril. ekspr.*, *v.* amo; **âmošnj|ī** *prid. arh.* ovdašnji [*~e novinsko glasilo*]
✧ preoblikom priloga *samo pod utjecajem zamjenica ovaj, onaj, *v.*

àmok *m* ⟨N *mn* -oci⟩ **1.** *pat.* napadaj bijesa u kojem bolesnik uništava predmete i pokušava ubijati oko sebe ili bjesomučno trči bez cilja [*trčati ~* poznata pojava u Malaji] **2.** općenito, napad nekontroliranog bijesa [*uhvatio ga ~*]
✧ *engl.* amuck ← *mal.* amok: bijesan

Âmon *m rel.* drevno egipatsko i libijsko božanstvo, zaštitnik Tebe, personifikacija zraka ili daha; kasnije poistovjećen s bogom Sunca, *usp.* Râ

amònāl *m* ⟨G amonála⟩ *kem.* eksplozivna smjesa; sadrži amonijev nitrat, aluminij u prahu i trinitrotoluen ili neki drugi eksploziv, upotrebljava se uglavnom u vojne svrhe
✧ *v.* amonij

Amónci (**Amoníćani**) *m mn pov.* staro semitsko pleme *I* od rijeke Jordan, u stalnom sukobu s Izraelcima

àmōnij *m kem.* NH_4, kation nastao od amonijaka i vodikova iona, pravi soli slične solima alkalijskih metala △ ~***-karbonat*** $(NH_4)_2CO_3$, bijeli igličasti kristali, mirisa po amonijaku; pod tim nazivom u prometu se zapravo pojavljuje amonij-hidrogenkarbonat NH_4HCO_3 u smjesi s amonij-karbaminatom $NH_2 \cdot COO \cdot NH_4$; upotrebljava se kao prašak za pecivo i kao umjetno gnojivo; ~***-klorid*** NH_4Cl, bijela sol koja nastaje direktnim spajanjem amonijaka i klorovodika; nalazi se uz kratere vulkana; služi u kemijskoj industriji, u medicini, kao umjetno gnojivo, pri lemljenju i galvanizaciji; salmijak, nišador; ~***-sulfat*** $(NH_4)SO_4$, tehnički najvažnija amonijeva sol; dobiva se iz gipsa, ugljikova dioksida i amonijaka; važan je kao umjetno gnojivo // **amònijev** *prid.* koji pripada amoniju △ ~ ***hidroksid*** NH_4OH, amonijeva baza, nastaje uvođenjem amonijaka u vodu; ~ ***nitrat*** NH_4NO_3, amonijska salitra; upotrebljava se, pomiješan sa snijegom, kao sredstvo za hlađenje, kao umjetno gnojivo i eksploziv; **amònijsk|ī** *prid.* koji se odnosi na amonij [*~e soli*]
✧ *nlat.* ammonia, *v.* amonijak

amònijak *m kem.* NH_3, bezbojan plin, oštra mirisa; nastaje raspadom dušičnih organskih tvari, dobiven sintezom od dušika i vodika, služi za dobivanje umjetnih gnojiva, dušične kiseline i dr. // **amònijač|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva amonijaka

△ *~na voda* produkt suhe destilacije kamenog ugljena; služi kao sirovina za dobivanje amonijaka i amonijskih soli; *~no vrenje* proces raspada karbamida na ugljik-dioksid i amonijak djelovanjem enzima ureaze; **amònijakov** *prid.* koji pripada amonijaku

✧ *lat.* ammoniacum ← *grč.* ammoniakón ≃ ammoniakós: koji pripada Amonu, egipatskom bogu koga su Grci identificirali sa Zeusom, a Rimljani s Jupiterom; odnosi se na sol koja se proizvodila u blizini Amonova hrama u Libiji

amoníti *m mn* ⟨N amònīt, G amoníta⟩ *zool. geol.* rod izumrlih ljušturastih glavonožaca iz mezozoika (*Ammonoidea*)

✧ *nlat.* Ammonites ← *srlat.* (cornu) Ammonis: Amonov rog, nazvan tako zbog sličnosti s rogom boga Amona

Âmor *m mit.* rimski bog ljubavi, sin Marsa i Venere, prikazuju ga ob. kao krilata dječaka s lukom i strijelama, *usp.* Eros

ȁmorālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji nema morala, koji je bez morala; nemoralan **2.** kojem nedostaje sposobnost moralnog prosuđivanja **3.** koji ne prihvaća moralne razlike ili prosudbe; ni moralan ni nemoralan // **amoralìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fil.* učenje o nepostojanju morala, poricanje moralnih načela kao filozofska doktrina; **amorálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** stanje onoga koji je amoralan, stanje bez morala **2.** nedostatak zanimanja za moralni aspekt stvari

✧ A-[1] + *v.* moral, moralan

Amoréjci (**Amorìćani**) *m mn pov.* semitski nomadski narod u 3. i 2. st. pr. Kr.

amòret *m* **1.** kipić (npr. u vrtu), nakit, privjesak, figurica koja prikazuje boga ljubavi Amora; amorić **2.** *v.* putto

✧ *tal.* amoretto

àmōrfa *ž bot.* sjevernoamerički rod listopadnih grmova (*Amorpha*) iz porodice lepirnjača (*Fabaceae*) (npr. grmolika medonosna biljka *A. fruticosa*; divlji bagrem, bagremica, čivitnjača)

✧ *nlat.* Amorpha ≃ A-[1] + *grč.* morphḗ: oblik

amòrfija *ž* stanje nečega koje nema prepoznatljiva oblika; amorfizam, amorfnost, bezobličnost // **àmorf|an** *prid.* ⟨*odr.* -fnī⟩ **1.** *min.* koji nema kristaličnu građu, koji nema oblik kristala **2.** *razg.* koji je bez određena oblika, neodređen (o tvarima, oblicima, pojmovima); bezobličan △ *~na masa* **1.** masa bez svojstava (o tvarima) **2.** *pren.* oni koji su bez jasne ideje vodilje, bez stava i mišljenja; svjetina (o ljudima); *~na rečenica* neoblikovana rečenica; **amorfìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** stanje organizma koji je u procesu degeneracije izgubio specifični oblik **2.** *v.* amorfnost, amorfija; **àmorfno** *pril.* na amorfan način; bezoblično; **àmorfnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* amorfija

✧ *lat.* amorphia ← *grč.* ámorphos: bezobličan ≃ A-[1] + -MORFIJA

amortizíra|ti *dv.* ⟨*prez.* amortìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što) ublažiti/ublažavati, smanjiti/smanjivati do nestajanja [*~ti udarac*; *~ti razarajući efekt inflacije*] **2.** (se) isplatiti se, prihodima pokriti/pokrivati uloženi novac [*ovaj se stroj brzo ~o*] // **amortizácija** (∅, čega) *ž* **1.** *ekon.* **a.** regulirano otpisivanje vrijednosti investirane imovine, smanjenje vrijednosti koje dolazi upotrebom **b.** nadoknada sredstava uloženih u proizvodnju ili u neko sl. poduzetništvo **c.** *pravn.* službeno poništenje vrijednosnog papira, njegovo proglašavanje nevažećim, ništetnim [*~ čeka/mjenice*; *~ obveznice*; *~ zajma*] **2.** ublažavanje snage udarca (pri kretanju vozila, u tučnjavi) ili posljedica nekog nepredviđenog događaja [*~ posljedica ekonomske krize*]; **amortizácījskī** *prid.* koji se odnosi na amortizaciju [*~ fond*]; amortizacioni; **ȁmortizaciōnī** *prid.*, *v.* amortizacijski; **amortìzēr** *m* ⟨G amortizéra⟩ **1.** *tehn.* dio vozila koji ublažava posljedice udara pri kretanju; gibanj **2.** općenito, svako sredstvo koje služi za ublažavanje čega (snage zvuka, jačine šoka, snage udarca i sl.) △ *socijalni ~* zakonski ili drugi propis koji zaštićuje ugrožene slojeve društva od loših popratnih posljedica zahvata na području ekonomije, investicija, likvidacija, modernizacija itd., u prvom redu od posljedica nezaposlenosti, pada standarda i kvalitete života

✧ *srlat.* admortizare ≃ *admortire: umrtviti

ampelodèzma *ž bot.* biljka (*Ampelodesmus mauritanica*) iz porodice trava (*Gramineae*); ugrožena vrsta

ampelogràfija *ž* u vinogradarstvu istraživanje vinove loze i biljnih vrsta iz porodice lozica

✧ *grč.* ámpelos: vinova loza + -GRAFIJA

àmpēr *m reg.* vjedro, kabao

✧ *srvnjem.* ember, možda pod utjecajem *lat.* ampora ← *grč.* ámphora

ampere (*izg.* ampêr) *m fiz.* SI jedinica jakosti električne struje (simbol A) // **amperáža** *ž* količina izmjerenoga; **àmpērskī** *prid.* koji se odnosi na amper
✧ prema francuskom fizičaru A. M. Ampèreu (1775–1836)

àmpermetar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* sprava za mjerenje jakosti električne struje
✧ *v.* ampère + -METAR

àmpērsât *m fiz.* mjerna jedinica količine elektriciteta (znak Ah)
✧ *v.* ampère + *v.* sat[1]

ampilìdīn *m* ⟨G ampilidína⟩ *tehn.* istosmjerni, dvostupanjski električni generator s velikim i brzim pojačanjem snage

àmpīr (**ampîr**) *m*, *v.* Empire

amplifier (*izg.* èmplifajer) *m tehn. žarg.*, *v.* pojačalo (**1**)
✧ *engl.* ← *stfr.* amplifier: pojačavati, povećavati ← *lat.* amplificare

amplifikácija *ž* **1.** podrobnija obrada, razvijanje kakve teze, zamisli, plana i sl.; uvećanje, proširenje, razradba **2.** *retor.* u antičkoj retorici, nabrajanje, često u pohvalnim govorima // **amplifikácījskī** *prid.* koji se odnosi na amplifikaciju; **ȁmplifikativ** *m lingv.* amplifikativni sufiks (služi za tvorbu augmentativa); **ȁmplifikativan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji povećava; augmentativan; **amplifikātor** *m tehn.* sredstvo za pojačavanje; pojačalo
✧ *lat.* amplificatio

amplissime (*izg.* amplìsime) *prid. zast.* veleugledni, preodlični, preslavni (titula u svečanom obraćanju)
✧ *lat.*

amplitúda *ž* **1. a.** *fiz.* najveća udaljenost tijela koje se njiše od položaja ravnoteže (npr. klatna) [*velika/mala* ~] **b.** raspon između dvije krajnje vrijednosti **2.** *pren.* prostranstvo, širina, zahvat, opseg **3.** *sport* u hrvanju, putanja po kojoj se kreće tijelo protivnika nakon izvedenog bacanja i na osnovi koje se dodjeljuje napadaču 1–3 boda // **amplìtudnī** *prid.* koji se odnosi na amplitudu
✧ *lat.* amplitudo

ȁmpula *ž* **1.** *pov.* u antičkom Rimu posudica za miomirise, ulja i sl. **2.** *kršć.* u kršćanskoj liturgiji posudica za vino, vodu i ulje **3.** hermetički zatvorena staklena cjevčica za čuvanje sterilnih medicinskih preparata **4.** *anat.* proširenje na kraju neke cijevi ili izvodnog kanala neke žlijezde
✧ *lat.* ampulla ← *grč.* ámphora

amputírati (što) *dv.* ⟨*prez.* ampùtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *med.* ukloniti/uklanjati neizlječive ili teško oštećene dijelove tijela operacijom, (iz)vršiti amputaciju **2.** *razg.* uklanjati, odstraniti/odstranjivati ono što je bilo na smetnju, štetno; (o)kljaštriti, sakatiti (ob. u negativnoj konotaciji) [~ *deficitarne dijelove poduzeća*] **3.** odcijepiti od državne cjeline [~ *teritorij*] // **amputácija** *ž* čin amputiranja [*traumatska* ~ otrgnuće dijelova tijela pri ranjavanju]; **amputácījskī** *prid.* koji se odnosi na amputaciju; **ampùtatōr** *m* onaj koji amputira; **amputírac** *m* ⟨G -rca, N *mn* -rci⟩ *razg.* onaj nad kojim je obavljena amputacija (o osobi); **amputírānje** *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* amputirati **2.** *v.* amputacija
✧ *lat.* amputare ≃ AM- + putare: ostrići

amrèdita *ž gram.* iterativna složenica; nastaje prostim ponavljanjem jedne te iste riječi [*gdjegdje*]
✧ *skr.*

amrìta (**àmrta**) *ž mit.* **1.** hrana koju pripremaju hinduski bogovi; daje besmrtnost **2.** tako dobivena besmrtnost // **àmrta** *ž*, *v.* amrita
✧ *skr.* amrtā-: besmrtnost

AMS *krat.* automoto savez

Àmsterdam *m* luka i glavni grad Nizozemske, 719.856 stan. // **àmsterdamskī** *prid.* koji se odnosi na Amsterdam

amtírati *dv.* ⟨*prez.* àmtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. zast.* (za)vršiti službu, uredovati
✧ *njem.* amtieren ≃ Amt: ured, služba

Ȁmu-Dárja *ž geogr.* rijeka u srednjoj Aziji, u Turkestanu, Tadžikistanu i Uzbekistanu, 2336 km, utječe u Aralsko jezero

amùlef *m pov.* grumen soli koji služi umjesto novca (u Etiopiji)
✧ *amhar.*

amùlet *m*, *v.* amajlija
✧ *tal.* amulèto; *fr.* amulette

Amundsen (*izg.* Àmundsen), **Roald Engelbreht** (1872–1928), norveški istraživač polarnih krajeva, prvi stigao do Južnog pola (1911)

àmūr *m* ⟨G amúra⟩ *zool.* slatkovodna riba koštunjača (*Ctenopharyngodon idella*); živi u Amuru i nekim njegovim pritocima, uzgaja se i u ribnjacima [*bijeli* ~; *crni* ~]
✧ prema rijeci Amur, *v.*

Àmur (*kin.* Heilong Jiang) *m geogr.* rijeka u *I* Aziji, duljina 2980 km, utječe u Tatarski prolaz

ȁmurozan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji ima svojstva ljubavi; ljubavni
✧ *njem.* amourös ← *fr.* amoureux

àmūzija *ž* nemogućnost prepoznavanja glasovne, odnosno instrumentalne produkcije glazbenih tonova
✧ *grč.* amousía ≃ A-[1] + moûsa: muza

amuzikálnost *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina nekoga koji nema sluha za muziku // **amùzikālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji nema osjećaj za muziku; nemuzikalan
✧ A-[1] + *v.* muzika, muzikalnost

àmvōn *m pravosl.*, *v.* ambon

-AN, -ANA kao drugi dio riječi **a.** u pridjevskim posuđenicama označava određenu pripadnost ili svojstvo prvog dijela riječi [*robustan*; *energičan*; *izdjelana*] **b.** *kem.* ob. označava spojeve zasićenih ugljikovodika
✧ *lat.* -anus, -anum, -ana

AN- (AM-), ANA- kao prvi dio riječi znači uz-, na-, nad-, pri- [*anasarka*; *anatocizam*]
✧ *grč.* an(a)-, an-; aná (*prij.*)

Ȁna (Ána) 1. *v.* ◆ **2.** ime jedne ruske carice (1730–1740), jedne škotsko-engleske kraljice (1702–1714), jedne ruske carice-regentkinje, jedne britanske i tri francuske kraljice-regentkinje i dviju kraljica – žena engleskog kralja Henrika VIII **3. Sv.** majka Marije Bogorodice (prema apokrifnom Protoevanđelju Jakovljevu)
◆ ž. os. ime (*bibl.* podrijetla; ime se širi štovanjem kulta Bogorodičine majke; u Hrvatskoj potvrđeno od 16. st.); isto: **Áne** (*reg.* Dalmacija), **Ânka**, **Jána** (**Jȁna**) (*kajkavski*); *hip.*: **Ânča**, **Ânčica**, **Anèta** (← *fr.* Annette), **Ȁnica**, **Ȁničica**, **Ànita** (**Ànīta**) (← *šp.* Juanita), **Ànkica**, **Ànuša** (pučki lik), **Ànuška**, **Ȁnja**; (složena imena): **Ȁna-Màrija** ◇ *pr.*: **Ânčić** (700, sred. Dalmacija), **Ánić** (2500, *S* i sred. Dalmacija, Lika), **Àničić** (920, Primorje, sred. Dalmacija, Istra), **Ȁničin** (Šibenik), **Ànočić**
✧ *hebr.* Hanna: milost, naklonost

anabàptist *m*, *v.* baptist

anabaptìzam *m*, *v.* baptizam

anàbasis *m bot.* biljni rod slanih staništa i pustinja iz porodice loboda (*Chenopodiaceae*)
✧ *grč.* anábasis: uspinjanje

anabáza *ž* **1. a.** uspinjanje, penjanje, napredovanje prema gore, uzdizanje (o duševnim stanjima, idejnim i duhovnim izgrađivanjima) **b.** lutanje, traženje, gubljenje [*švejkovska budjejovička* ~] **2.** (Anabaza) *pov. knjiž.* Ksenofontov opis, sistematiziran u 7 knjiga, o dramatičnom i pogibeljnom povratku poraženih 10.000 unajmljenih grčkih vojnika (plaćenika) iz (tada) perzijske Babilonije do grčkih kolonija u Maloj Aziji (401. pr. Kr.); prva autentična memoarska literatura u povijesti književnosti **3.** *med.* razvoj bolesti, napredovanje bolesnog stanja // **anabàtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji se odnosi na anabazu **2.** *meteor.* koji se odnosi na usponsko zračno strujanje, kao npr. na toploj fronti
✧ *grč.* anábasis

anabióza *ž biol.* prividna smrt uslijed nepovoljnih uvjeta života (npr. zimski san u životinja)
✧ *grč.* anabíōsis: vraćanje u život

anabolìzam *m* ⟨G -zma⟩ *biol.* proces izgradnje tvari u organizmu; biosinteza // **anabòličkī** *prid.* koji se odnosi na anabolizam [~ *steroidi*]; **anabòlik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *biol.* steroidni spoj, u organizmu pojačava izgradnju bjelančevina, što uvjetuje porast težine, povećanje mišićne mase i jačanje kostura; može biti i doping-sredstvo; stanozolol
✧ ANA- + *v.* (meta)bolizam

anacefàleza *ž*, *v.* anakefaleza

anacidìtēt *m* ⟨G aciditéta⟩ *fiziol.* pomanjkanje slobodne solne kiseline u želučanom soku
✧ AN- + *v.* acid, aciditet

ȁnacionālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji nema osjećaj pripadnosti naciji, koji nema obilježja nacionalnosti, koji je bez nacije // **anacionalìzam** *m* ⟨G -zma⟩, *v.* anacionalnost; **anacionálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ položaj onoga koji nema nacionalnosti ili svojstvo onoga što je anacionalno; anacionalizam
✧ A-[1] + *v.* nacija

anadiplóza *ž jez. knjiž.* pjesnička figura, završne riječi jednoga stiha početne su onoga koji slijedi; epanastrofa, udvostručenje, *usp.* antimetabola
✧ *lat.* anadiplosis ← *grč.* anadíplōsis

Ànadir *m geogr.* rijeka u *SI* Sibiru, duga 1145 km, utječe u Beringovo more

Anadólija (**Anatólija**) *ž geogr.* naziv za Malu Aziju odnosno za azijski dio Turske // **Anadólac** *m* (**Anàdōlka** *ž*) ⟨G -lca, N *mn* Anadólci, G Anàdōlācā⟩ stanovnik Anadolije; **anadólījskī** (**anatólījskī**) *prid.*, *v.* anadolski, ob. u: △ ~ ***jezici*** *lingv.* grana indoeuropske porodice jezika koja je obuh-

vaćala izumrle jezike hetitski, luvijski i palajski, te likijski, lidijski i karijski; **anàdōlskī** *prid.* koji se odnosi na Anadoliju [*Anadolska visoravan*]; anadolijski, anatolijski

ànadrōm|an *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩, ob. u: △ *~**ne ribe** zool.* ribe koje žive u moru, a mrijeste se u slatkim vodama [*~na migracija*], *opr.* katadromne ribe, *v.* katadroman △
✧ *grč.* anádromos

ànaerob|an *prid.* ⟨*odr.* -bnī⟩ koji se odvija bez prisutnosti kisika △ ~***na sposobnost*** maksimalna mogućnost rada organizma bez prisutnosti kisika; odlučujući faktor za maksimalnu brzinu pokreta i eksplozivnu snagu (jer čovjek troši više energije nego što je kisikom prima); ~***ne bakterije*** bakterije koje se razvijaju bez prisutnosti kisika; ~***ni kapacitet*** najveća ukupna količina energije dobivena iz anaerobnih procesa, *usp.* aerobni kapacitet, *v.* aeroban △ // **anaeróbi** *m mn* ⟨N anaèrōb, G anaeróba⟩ *biol.* mikroorganizmi koji mogu živjeti bez slobodnog kisika; anaerobionti
✧ AN- + *v.* aerobi, aeroban

anafáza *ž biol.* treća faza u podjeli stanice tijekom mitoze
✧ ANA- + -FAZA

anàfē *m* ⟨G anafèa⟩ vrsta prirodne svile dobivene od neuzgajane vrste dudova svilca iz porodice *Anaphe*
✧ prema porodici kojoj pripada dudov svilac ≃ *grč.* anaphaínein: činiti da svijetli

anafilàksija *ž fiziol.* ekstremno izražena preosjetljivost organizma prema nekom alergenu, stranoj bjelančevini ili drugoj tvari na koju je prethodnim kontaktom došlo do senzibilizacije; rezultat je oslobađanje histamina, serotonina i drugih vazoaktivnih supstanca // **anafilàktičkī** *prid.* koji se odnosi na anafilaksiju △ ~ ***šok*** *pat.* šok koji nastaje nakon izravnog unosa alergena u krv onoga koji je osjetljiv na taj alergen, po život opasna alergijska reakcija
✧ ANA- + *grč.* phýlaksis: zaštita, *v.* profilaksa

anàfora[1] *ž jez. knjiž.* stilska figura ponavljanja neke riječi ili istih riječi na početku više uzastopnih stihova ili rečenica
✧ *lat.* anaphora ← *grč.* anaphorá

anàfora[2] *ž pravosl.* prinošenje Bogu darova (kruha i vina) na liturgiji
✧ *grč.* anaphorá

anaforéza *ž fiz.* gibanje sitnih čestica koje lebde u tekućini prema anodi pri elektroforezi (pod utjecajem električnog polja)
✧ ANA- + -FOREZA

anafrodìzija *ž fiziol.* izostajanje ili smanjenje spolnog nagona // **anafrodìzijak** *m* ⟨N *mn* -aci⟩ sredstvo kojim se smiruje, potiskuje spolni nagon, *opr.* afrodizijak; **anafrodìzijskī** *prid.* koji se odnosi na anafrodiziju i anafrodizijake
✧ *grč.* anaphrodisía

anagèneza *ž* ponovno stvaranje tkiva koje je bilo uništeno // **anagènetskī** *prid.* koji se odnosi na anagenezu
✧ *nlat.* anagenesis ≃ ANA- + -GENEZA

anàglif *m* **1.** reljef izveden urezivanjem kontura u tvrdu podlogu; bareljef, anaglipt **2.** ukrasni natpis na kojem su znakovi raspoređeni tako da sugeriraju i neko drugo značenje (u dizajnu, u propagandnim porukama i sl.) **3.** *tehn.* fotografija ili stereoskopska projekcija napravljena iz dvije komplementarne boje // **anàglifskī** *prid.* koji se odnosi na anaglif △ ~ ***postupak*** optički postupak koji omogućava stereoskopsko promatranje trodimenzijskog objekta ili terena
✧ *grč.* anáglyphos

anàglipt *m*, *v.* anaglif (**1**)

anàgnost *m* **1.** *pov.* u starom Rimu obrazovan slobodnjak ili rob u službi patricija, zadužen da u određenim prilikama čita gospodaru književna djela **2.** *kršć.* u ranom kršćanstvu čitač odlomaka iz *Biblije* pri crkvenim obredima
✧ *grč.* anagnṓstēs

anagògija *ž* **1.** *kršć.* tumačenje biblijskih tekstova koje od književnog smisla nastoji proniknuti do mističnoga **2.** *pren.* traženje skrivenog smisla u književnom tekstu // **anagògičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji posjeduje skrovit i uzvišen smisao; mističan, tajanstven, tajnovit; **anagògījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na anagogiju △ ~***a indukcija*** *fil.* način razmišljanja kojim se nastoji doći do prvotnog uzroka
✧ *srlat.* anagogia ← *grč.* anagōgḗ

anàgram *m* riječ dobivena premještanjem slova ili slogova; premetaljka [*mogila – gomila*] // **anagramàtist** *m* autor anagrama; **anagramàtistkinja** (**anagramàtistica**) *ž*, *v.* anagramatist; **anàgramnī** *prid.* koji pripada anagramu; **anàgramskī** *prid.* koji se odnosi na anagram
✧ *nlat.* anagramma ≃ ANA- + -GRAM

anahòret (**anakòret**) *m* pustinjak iz razdoblja ranoga kršćanstva (Egipat, Sirija, Palestina, 3–4. st.); prethodnici zapadnih cenobita, *usp.* eremit // **anahoretìzam** *m* 〈G -zma〉 *koršć.* način života anahoreta; **anahòretskī** *prid.* koji se odnosi na anahoreta
✧ *grč.* anakhōrētḗs: koji se povlači

anakefàleza (**anacefàleza**) *ž teol.* spasenjska formula, tvrdi se da je čitavo stvaranje usmjereno na učovječenje Božje (stvaranje uopće valja shvatiti kao pripravu na partnerstvo s učovječenim)
✧ ANA- + *grč.* kephalḗ: glava

anàklaza *ž jez. knjiž.* **1.** izmjena stopa unutar jednoga pjesničkog metra **2.** u antičkoj metrici, način skandiranja pri kojemu se jedan dugi slog rascijepi na dva kratka **3.** govornička figura: dvojica govore jednu te istu riječ, a svaki je razumije u drugom smislu [A: *Ona ima mnogo blaga (tj. novca, dragocjenosti)!* B: *Koliko grla (tj. stoke)?*]
✧ *grč.* anáklasis

anakòlut *m* u retorici, nesklad u slijedu misli u sklopu rečenice // **anakolùtija** *ž psih.* izostavljanje riječi ili slova u toku govora; nedosljednost u konstruiranju misli i izreka
✧ *grč.* anakólouthon ≃ anakólutos: bez sveze

anakònda *ž zool.* najveća živuća, neotrovna tropska zmija (*Eunectes murinus*) iz porodice udavki; podvodna udavka
✧ *njem.* ← *sinh.* henakandayā

anakòret *m, v.* anahoret

Anakrèont (druga pol. 6. st. pr. Kr.), grčki pjesnik, proveo život na dvorovima raznih vladara slaveći mladost, vino i ljubav // **anakreòntej** *m jez. knjiž.* katalektički jampski dimetar s anaklazom u prvoj stopi; anakreontski stih; **anakreòntik** *m* 〈N *mn* -ici〉 pjesnik koji piše anakreontiku; **anakreòntika** *ž* 〈D L -ici〉 *knjiž.* poezija životnog zanosa, uživanja i prolaznosti; **anakrèontsk|ī** *prid.* koji je kao u Anakreonta [*~o pjesništvo*]

anakronìzam *m* 〈G -zma, N *mn* -zmi〉 **1.** osoba, običaj, ideja, događaj i sl. koji je stavljen u epohu kojoj ne pripada **2.** ono što je zastarjelo, ono što se zakašnjelo javlja iz nekog drugoga, prošlog vremena; nesuvremenost, nepravodobnost [*boljševizam krajem 20. st. je čisti ~*] // **anakròničan** *prid.* 〈*odr.* -čnī〉 koji ima obilježja ili svojstva anakronizma (**2**), koji je obilježen zastarjelošću; anakronističan; **anakronìstičan** *prid.* 〈*odr.* -čnī〉, *v.* anakroničan
✧ *grč.* anakhronismós: koji je u pogrešno vrijeme

anakrúza *ž* **1.** *jez. knjiž.* početni nenaglašeni slogovi stiha **2.** *glazb.* početni takt
✧ *lat.* anacrusis ← *grč.* anákrousis ≃ anakroúein: udariti, gurati

Anaksàgora iz Klazomene (o.500–428. pr. Kr.), grčki filozof, drži da se svijet sastoji od spajanja i razdvajanja nepromjenjivih čestica (homeomerija *O prirodi*)

Anaksàndrid (4. st. pr. Kr.), pjesnik »srednje« grčke komedije, prvi iznio na scenu ljubavne intrige

Anaksìmandar (o.610–546. pr. Kr.), grčki filozof, drži da je beskonačno, neodređeno (apeiron) pratemelj svih stvari

Anaksìmen 1. iz Lampsàka (o.380–o.320. pr. Kr.), grčki povjesničar, štićenik Aleksandra Velikog, napisao povijest Grčke od njezina početka do Aleksandra Velikog **2. Milécanin** (o.585–o.528/523. pr. Kr.), grčki filozof, smatrao da je zrak opća praosnova (arhé)

anàkuza *ž pat.* potpuna gluhoća
✧ *lat.* anacusis ≃ AN- + *grč.* akoúein: slušati

analàgmatskī *prid.* **1.** koji se ne mijenja; nepromjenjiv **2.** *mat.* koji je identičan svojoj slici nakon transformacije (o površini, krivulji i sl.)
✧ AN- + *grč.* alláttein: mijenjati

analatìzam *m* 〈G -zma〉 *tehn.* optičko svojstvo nekih mjernih instrumenata da automatski ispisuju razdaljinu do promatranog objekta
✧ ANA- + *lat.* latus: širok

anàlcīt *m* 〈G analcíta〉 *min.* natrijev aluminijski silikat, sastavni dio površinskih eruptivnih stijena
✧ *grč.* análkimos: slab

anàlekta *ž* zbornik jednog ili više radova o istoj tematici; antologija
✧ *lat.* analecta ← *grč.* análekta

anàlepsa *ž* 〈G *mn* -ēpsā/-ī〉 književni postupak kojim se radnja vraća u prošlost (sjećanja iz djetinjstva itd.)
✧ *grč.* análēpsis

analèptik *m* 〈N *mn* -ici〉 *farm.* sredstvo koje potiče psihičku i fizičku aktivnost // **analèptičk|ī** *prid.* koji se odnosi na analeptike [*~a terapija*]; **analèptički** *pril.* kao analeptik, na način analeptika [*djelovati ~*]
✧ *grč.* analēptikós: obnovljiv

analèrgičan *prid.* 〈*odr.* -čnī〉 *kem.* koji ne izaziva alergiju (o tvari)
✧ AN- + *v.* alergija, alergičan

analfàbēt (**analfàbēta**) *m* ⟨G analfabéta⟩ **1.** onaj koji ne zna čitati ni pisati; nepismen čovjek, nepismenjak **2.** *pejor.* onaj koji je nedovoljno stručan; neznalica // **analfabètkinja** *ž*, *v.* analfabet; **analfàbetskī** *prid.* koji se odnosi na analfabete [~ *tečaj*]; **analfàbetski** *pril.* neznalački

✧ *grč.* analphábētos: koji ne zna alfabet

anàlgēzija (**analgèzija**) *ž pat.* neosjetljivost za bol na pojedinim dijelovima tijela pri potpunoj svijesti; analgija // **analgètičkī** *prid.* koji se odnosi na analgeziju i analgetike; **analgètički** *pril.* kao analgetik, na način analgetika; **analgètik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje ublažava bolove

✧ *grč.* analgēsía: bezbolnost ≃ AN- + *grč.* álgos: bol

anál|i *m pl. tantum* **1. a.** spisi u kojima se događaji opisuju, bilježe po vremenskom slijedu; ljetopisi, godišnjaci **b.** *meton.* cjelokupna povijesna memorija nekog društva [*u ~ima je ostalo zapisano/će biti zapisano*] **2.** *pov.* **a.** zapisi o najvažnijim povijesnim događajima što ih je u antičkom Rimu za svaku godinu bilježio pontifex maximus **b.** srednjovjekovna književno-povijesna vrsta, pisali su je ob. redovnici u samostanima // **anàlist** (**analìst**) *m* **1.** pisac anala **2.** *pov.* preteča historiografa u antičkom Rimu **3.** *pov.* autor samostanskih ljetopisa u srednjemu vijeku; ljetopisac **4.** pripadnik francuske historiografske škole *Anala* nazvane prema časopisu koji izlazi od 1929; **analìstičkī** *prid.* koji se odnosi na analiste i analistiku; **analìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ proučavanje ili pisanje anala; **anàlistkinja** *ž*, *v.* analist; **ànālskī** *prid.* koji se odnosi na anale

✧ *njem.* Annalen ← *lat.* (libri) annales: godišnje (knjige) ← annalis: godišnji

analìtičan, *v.* analiza

analíza *ž* **1.** *log.* traženje veze, uzroka i posljedice i izvođenje zaključka pomoću rastavljanja, raščlanjivanja cjelovitoga na sastavne elemente; raščlamba, razgloba, razludžba [~ *pojma*; *gramatička* ~; *politička* ~], *opr.* sinteza (**1b**) **2.** *kem.* skup operacija kojima se istražuje **a.** sastav neke smjese ili tvari [*kvalitativna* ~] **b.** omjer pojedinih sastojaka [*kvantitativna* ~] **3.** *psih.*, *v.* psihoanaliza **4.** *mat.* dio matematike koji se bavi proučavanjem funkcija metodom limesa odnosno beskonačno malih veličina (diferencijalni i integralni račun); matematička analiza **5.** *tehn.* rastvaranje slike koja se prenosi na televizor u razdvojene elemente, koji se obično vide kao horizontalne crte **6.** *šah* raščlanjivanje igre, postupak kojim se ispituju mogućnosti i ocjenjuju izgledi obiju strana u nekoj poziciji // **anàlīt** *m* ⟨G analíta⟩ sastavni dio uzorka koji se može identificirati kvantitativnom analizom; **analìtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji radi postupkom analize, kojem je analiza bitna odlika; **analìtičār** *m* **1.** onaj koji provodi analizu; analitik **2.** onaj koji je vješt u analiziranju i koji često naginje promišljajućim sudovima; **analìtičārskī** *prid.* koji se odnosi na analitičare; **analìtičārski** *pril.* kao analitičar, na način analitičara; **analìtičk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na analizu **2.** koji se koristi metodom analize [*~i sud*] △ ***~a filozofija*** škola suvremene filozofije kojoj su predmet istraživanja izričaji i načela pojedinačnih znanosti te pojmovi i aksiomi; ***~a funkcija*** *mat.* općenito, svaka funkcija kojoj je područje definicije otvoren skup i koja u svojoj točki ima derivaciju; ***~a geometrija*** *mat.* dio geometrije u kojem se problemi rješavaju algebarski, uz pomoć koordinatnog sustava; ***~a kemija*** *kem.* grana kemije koja određuje sastojke uzorka tvari (kvalitativna analiza) i udjel sastojaka (kvantitativna analiza); ***~a metoda*** metoda u znanosti u kojoj se izdvajaju pojedini elementi u procesu i zasebno analiziraju, a potom povezuju u cjelinu; ***~a psihologija*** teorija C. G. Junga koja u analizi psiholoških slojeva osobe pretpostavlja, osim individualno nesvjesnog, i postojanje kolektivno nesvjesnog; ***~i jezici*** *lingv.* jezici kojima samostalne riječi služe za izricanje gramatičkih odnosa; ***~i problem*** *šah* jedan od najtežih problema; sastoji se od analize pozicije na osnovi prošlih poteza i pozicija; **analìtički** *pril.* na način, poput analize; **analìtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ sposobnost provođenja analize, odlika onoga koji je analitičan [~ *teksta*; ~ *mišljenja*]; **analìtik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *zast.*, *v.* analitičar; **analìtika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *fil.* vještina analiziranja misaonih oblika, pojmova, sudova i zaključaka **2. a.** ukupnost analitičkih metoda **b.** *meton.* onaj koji u svom radu koristi analitičku metodu (odjel poduzeća i sl.); **analizātor** *m* **1.** onaj koji analizira **2.** mineral kalcit smješten u tubusu polarizacijskog mikroskopa **3.** *fiz.* sprava za obavljanje analize [~ *zvuka*] **4.** *tehn.* elektronički mjerni in-

strument △ ~ ***električnih krugova*** *tehn.* svaki uređaj za mjerenje (osciloskop, multimetar i sl.) jednog ili više svojstava električnog kruga, ob. se mjere napon, struja, otpor i sl.; **analìzātorskī** *prid.* koji se odnosi na analizatore; **analìzātorski** *pril.* kao analizator, na način analizatora; **analizírati** (što, koga) *dv.* ⟨*prez.* analìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (u *žarg.* teži da se odredi prefiksom: proanalizirati, izanalizirati) provesti/provoditi, (iz)vršiti analizu, raščlaniti/raščlanjivati

✧ *nlat.* analysis ← *grč.* análysis ≃ *grč.* analýein: rastavljati; analytikḗ tékhnē: vještina razrješivanja

ànālnī, *v.* anus

analògija *ž* **1. a.** sličnost između dvojega; nalika **b.** istovrsnost, podjednakost **2.** primjena jednog zaključka, propisa itd. na drugi koji mu je sličan **3.** *lingv.* načelo u skladu s kojim se neki jezični oblici prilagođavaju drugima s kojima stoje u kakvoj vezi [*zovio* u dječjem jeziku prema *zovem* umjesto *zvao*] **4.** *pravn.* izuzetna primjena pravnog propisa koji vrijedi za jedan slučaj na drugi slučaj, koji mu je po svojim osnovnim obilježjima očigledno sličan **5.** *fiz.* podudarnost dinamičkog vladanja različitih sustava **6.** *log.* način učenja i razmišljanja u kojem se novi problem rješava primjenom postupka koji su prije toga doveli do rješenja sličnog problema // **ȁnalōg|an** *prid.* ⟨*odr.* -gnī⟩ **1.** koji je nečemu nalik, koji je po nekoj osobini nečemu sličan, koji nečemu odgovara; istovrstan **2.** *inform.* **a.** koji veličine predstavlja neprekinuto promjenjivim fizikalnim svojstvom (o elektroničkom uređaju) **b.** koji ima promjenjivu, varirajuću vrijednost u obliku sinusoide i kod kojeg prilikom prijenosa podataka dolazi do gubitaka [*~ni zapis*], *opr.* digitalni **3.** koji ne izražava veličine u obliku brojeva [*~ni sat*], *opr.* digitalni △ ***~ni ekran*** *tehn.* videoekran s mogućnošću prikaza neprekinutog raspona (neograničenog broja) boja ili nijansi sivog, *opr.* digitalni ekran (prikazuje ograničeni broj boja), *v.* digitalni △; ***~ni kompjuter*** *inform.* obrađuje vremenski kontinuirane podatke na temelju analogije između ulazne fizikalne veličine i fizikalne veličine prikladne za obrađivanje; ***~ni organi*** *biol.* organi isti po funkciji, različiti po podrijetlu i građi (npr. škrge i pluća); ***~no snimanje zvuka*** metoda snimanja zvuka u kojoj se ulazni zvučni valovi pretvaraju u analogne valove; **analògījskī** *prid.*, *v.* anàloškī; **analogìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ zaključak po analogiji; **analogizírati** *dv.* ⟨*prez.* analogìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (iz)vršiti analogiju, pratiti postupak analogije; **ȁnalogno** *pril.* na analogan način; istovrsno; **ȁnalognōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina/svojstvo onoga koji/što je analogan (komu/čemu drugome); **analògōn** *m* ⟨G analogóna⟩ proizvod sličan izvornim oblicima; služi kao zamjena [*Zellwoll (drvena vuna) je ~ runskoj vuni*]; **anàloškī** *prid.* koji se odnosi na analogiju; analogijski; **anàloški** *pril.* po analogiji

✧ *grč.* analogía

anàloj *m pravosl.* u Pravoslavnoj crkvi naziv za visok stalak na koji se polažu crkvene knjige i ikone

✧ *srgrč.* analogeîon

Ànam *m pov.* naziv za *S* i sred. Vijetnam // **Anàmīt** *m* (**Anamíćānka** *ž*) ⟨G Anamíta, N *mn* Anamíti⟩ stanovnik Anama; **anàmīt-sk|ī** *prid.* koji se odnosi na Anam i Anamite △ ***~e trupe*** francuske kolonijalne trupe iz Anama (Vijetnama i Kambodže) u Europi u 1. svjetskom ratu; ***~i jezik*** *lingv.* nacionalni, službeni jezik Vijetnama s tri osnovna narječja, od kraja 19. st. piše se latinicom; **anàmītski** *pril.* kao Anamit, na način Anamita

anamnéza *ž* **1.** *kat.* molitva u kanonu mise; sadrži uz sjećanje na Kristovu žrtvu, izričaje zahvale Bogu; spomen, spomen-čin **2.** *med.* **a.** obavijesti što ih bolesnik daje liječniku o prethodnom stanju svoje bolesti **b.** povijest bolesti **3.** *fil.* **a.** razumska spoznaja kao prepoznavanje **b.** prisjećanje na uzore iz svijeta ideja **4.** *pravn.* biografski podaci o ponašanju okrivljenika u društvu [*socijalna ~*] △ ***euharistijska ~*** *kat.* sjećanje vjernika tijekom euharistije na temeljnu Isusovu poruku tijekom posljednje večere: njegovo prihvaćanje sudbine i nagovještaj konačne radosti u slavi

✧ *grč.* anámnēsis

anamnìōt *m* ⟨G anamnióta⟩ *fiziol.* kralješnjak bez amnionske zametne ovojnice i alantoisa

✧ *nlat.* anamniotae ≃ AN- + *v.* amnioti

anamorfóza *ž* **1.** iskrivljena slika predmeta koja se dobiva iskrivljenim ogledalom, nesferičnim optičkim sustavom ili rendgen-

skim aparatom **2.** optički efekt, sastoji se u iskrivljavanju koje pod određenim kutom čini da predmet dobije svoj istinski izgled

✧ *grč.* anamórphōsis ≃ ANA- + -MORFOZA

ȁnanas *m bot.* višegodišnja tražena tropska biljka (*Ananas sativus*, *A. comosus*, *Bromelia ananas*) // **ȁnanasōvke** *ž mn* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *bot.* rod zeljastih ukrasnih biljki (*Bromeliaceae*) s listovima poredanim u obliku rozete

✧ *njem.* Ananas ← *port.* ← *tupi*

Anánda *m bud.* Buddhin mlađi bratić, najmiliji učenik i legendarni vjerni sljedbenik; napisao važne budističke tekstove; prema legendi živio 120 godina

anàndrija *ž psih.* odsutnost muškosti (u muškarca)

✧ A(N)-[1] + *grč.* anḗr ⟨G andrós⟩: muškarac

anangioplàzija *ž pat.* urođena manjkavost krvožilnog sustava, povezana s mentalnom zaostalošću

✧ A-[1] + ANGIO- + -PLAZIJA

anankàzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* blaži oblik prisilnih neuroza u kojima osoba teži perfekcionizmu

✧ *grč.* anágkē: prisila

anàpest *m jez. književ.* u metrici, trosložna stopa od dva kratka i trećim dugim ili naglašenim slogom // **anapèstičkī** *prid.* koji se odnosi na anapest [~ *stih*; ~ *dimetar*]

✧ *grč.* anápaistos: udaren natrag, preokrenut

anaplàstika *ž* ⟨D L -ici⟩ *med.* operacija kojom se rekonstruiraju dijelovi tijela presađivanjem drugih dijelova tijela s iste osobe (koža, mišići i sl.)

✧ ANA- + -PLASTIKA

anaplàzija *ž* **1.** *biol.* gubitak diferencijacije stanica **2.** *pat.* nepotpun ili nenormalan razvoj neke stanice ili tkiva, karakterističan za tumorski rast

✧ *grč.* anáplasis ≃ ANA- + -PLAZIJA

anaplazmóza *ž pat.* krvna zarazna bolest nekih domaćih životinja uzrokovana praživotinjama iz roda *Anaplasma*

✧ *nlat.* anaplasmosis, prema imenu uzročnika bolesti ≃ ANA- + *v.* plazma + -OZA

anàrhija *ž pol.* **1.** nepostojanje bilo kakve političke vlasti; anarhizam, bezvlađe, bezvlašće **2.** stanje potpunog nereda; kaos, konfuzija, zbrkanost, smušenost (osobito u organizaciji rada i društva), nered, pometnja // **anàrhič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji je bez vlasti [~*no stanje nakon velikih nemira*] **2.** koji je u neredu, u kojem nema sustava; nesistematičan, zbrkan, smušen, kaotičan [~*an način razmišljanja*]; **anàrhičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga što je anarhično; **anàrhist** *m* **1.** pristaša anarhizma **2.** pripadnik anarhističkog pokreta; **anarhìstičkī** *prid.* koji se odnosi na anarhiste △ ~ ***pokret***, *v.* anarhizam (**2**); **anarhìstički** *pril.* kao anarhist, na način anarhista; **anàrhistkinja** *ž*, *v.* anarhist; **anarhìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** učenje koje se zasniva na moralističkoj tezi da je sloboda apsolutna vrijednost i da nitko nije obavezan pokoravati se bilo kojoj vlasti ako nije sam, dobrovoljno, na to unaprijed pristao; zagovara se napuštanje svih oblika upravljanja nad društvom, posebno državnih, zbog toga što su oni *a priori* represivni i nepoželjni; teži se apsolutnoj slobodi ličnosti **2.** pokret koji je zagovarao takve ciljeve, osobito jak u 19. st. **3.** *razg.*, *v.* anarhija (**1**); **anarhòīdan** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji teži anarhiji i anarhičnim rješenjima; **anarhoídnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je anarhičan

✧ *grč.* anarkhía: bezakonje ≃ ánarkhos: koji je bez vođe ≃ AN- + arkhós: vođa

anarhoindividualìzam *m* ⟨G -zma⟩ učenje koje smatra da se društvo svodi na slobodne pojedince kojima nikakav zakon ni red ne smiju biti nametnuti

✧ *v.* anarhija + *v.* individualan, individualizam

anarhosindikalìzam *m* ⟨G -zma⟩ *ideol.* sindikalno organiziranje radništva u borbi za svoja prava, protivi se organiziranju radništva u političke stranke i sudjelovanju radnika u političkoj i parlamentarnoj borbi

✧ *v.* anarhija + *v.* sindikat, sindikalizam

anàrtrij|a *ž pat.* teškoća u izgovoru, u nemogućnosti artikulacije glasova, usprkos neoštećenosti organa [*bolovati od* ~*e*]

✧ *nlat.* anarthria ≃ *grč.* ánarthros: neartikuliran ≃ AN- + árthron: spoj

anàsārka (**anašàrka**) *ž pat.* nakupljanje tekućine u potkožnom tkivu; edem

✧ *nlat.* anasarca ≃ *grč.* anà sárka: kroz čitavo tijelo ≃ sárks: meso

anàson *m bot.*, *v.* koromač (**2**)

anastáza *ž* **1.** *rel.* ponovno ustajanje, uskrsnuće **2.** *pov. umj.* motiv Kristova uskrsnuća

(u bizantskom slikarstvu) // **anàstatskī (anastàtičkī)** *prid.*, ob. u: △ ~ ***pretisak*** *tisk.* grafički postupak za umnožavanje starih tiskanih knjiga

◆ **Anàstas** m. os. ime (svetačkoga podrijetla, *usp.* Paško; ime se širi kultom solinskoga mučenika iz 4. st., zaštitnika tkalaca i slagara kojemu je posvećen oltar u splitskoj katedrali); isto: **Anastázije (Anàstāzije)**; *hip.*: **Nȃče, Nàste, Stàsije, Stȁš, Stázo, Stȍš** ◇ *pr.*: **Anastasíjević, Anàstasov, Anàstasović, Nàčeta** (Krk, Primorje), **Načínović** (560, Labin, Istra, Primorje), **Naćínović** (Labin, Primorje), **Nákić** (1160, Zagora, sred. i *S* Dalmacija), **Náko** (Slavonski Brod), **Nàstasić** (Petrinja, Primorje), **Nastasíjević, Nàstasić, Nàstić** (Rijeka, *I* Slavonija), **Nàšić, Stàščik** (Osijek), **Stàšćik** (Osijek, Našice, Petrinja), **Stàšek** (Rijeka), **Stàšević** (Zagreb), **Stášić** (140, Krk, Primorje), **Stázić** (220, Đakovo, Slavonski Brod), **Stȍšić** (Knin); **Anastázija** ž. os. ime (svetačkoga podrijetla; ime se širi kultom srijemske mučenice iz 4. st., kojoj biskup Donat 807. prenosi kosti u Zadar gdje joj je posvećena romanička katedrala Sv. Stošije); *hip.*: **Nàsta, Nàste, Stáša, Stója, Stóša, Stòšica, Stòšija** ◇ *pr.*: **Anastázija, Stȁšić** (Krk), **Stȍšić** (Zadar)

✧ *grč.* anástasis: podizanje, preseljenje; *lat.* Anastasius ← *grč.* Anastásios: uskrsnuo, na uskrs rođen

Anastázija, Nikolajevna (1901–1918), ruska nadvojvotkinja, najmlađa kćerka posljednjeg ruskog cara Nikolaja II; najvjerojatnije ubijena s cijelom carskom obitelji 16/17. srpnja 1918, ali se narednih godina u *Z* Europi i SAD-u pojavilo nekoliko žena koje su za sebe tvrdile da su Anastazija i po tome polagale pravo na nasljedstvo carske obitelji Romanov; na tu temu brojne javne i stručne rasprave, književne obrade i film (Ingrid Bergman, nagrada Oscar za naslovnu ulogu 1956)

◆ *v.* anastaza

Anastázije 1. ime četvorice papa (4–12. st.) i dva bizantska cara (5–6. i 8. st.) **2. Knjižničar** (810–878), kardinal, 855-858. antipapa Benediktu III; nakon pomirenja, papski knjižničar i savjetnik; pisac cijenjenih teoloških i historiografskih rasprava i studija; važan izvor o boravku Ćirila i Metoda u Rimu i o odnosu rimske kurije prema Hrvatima **3. Sinajski, Sv.** (7. st.), teolog i prior samostana Sv. Katarine na Sinajskoj gori; pisac žustrih teoloških polemika protiv svih vrsta heretika, posebno monofizita

◆ *v.* anastaza

anastìgmāt *m* ⟨G anastigmáta⟩ *fiz.* objektiv optičkog aparata izrađen od više leća; služi za korekciju sferne i kromatske aberacije, radijalnog astigmatizma i zakrivljenosti slike (posebno kod širokokutnih objektiva i kod velikih otvora objektiva)

✧ *njem.* Anastigmat ≃ AN- + *v.* astigmatizam

anastilóza *ž* obnavljanje, uspostavljanje izvornog stanja oštećenih antičkih spomenika dizanjem porušenih stupova [~ *Partenona*]

✧ *grč.* anastýlōsis ≃ ANA- + stýlos: stup

anastomóza *ž* **1.** *anat.* spoj krvnih žila ili spoj živaca **2.** *med.* kirurško spajanje cjevastih organa

✧ *grč.* anastómōsis ≃ ANA- + stóma: usta + -OZA

anastrófa *ž jez. knjiž.* u retorici, promjena mjesta ili reda riječi

✧ *grč.* anastrophḗ: okret unatrag ≃ ANA- + *v.* strofa

ànāt *m* ⟨G anáta⟩ *pov.* papin godišnji prihod od dodijeljenog dobra [*uživati* ~; *dobivati* ~]

✧ *srlat.* annata ≃ annus: godina

anàteksa *ž geol.* djelomično stapanje stijena na velikoj dubini pod utjecajem povećanja temperature i tlaka; rezultat je tekućina granitnog sastava

✧ *grč.* anátēksis: topljenje

anàtem|a *ž* **1.** *pov.* u starogrčkim hramovima žrtveni darovi isključeni iz svakodnevne uporabe **2.** *pov.* u židovstvu, pod utjecajem helenizma i u kršćanstvu izopćenje iz crkvene zajednice; prokletstvo **3.** javna osuda (osobe, čina, knjige, spisa i sl.) koju izvode moćnici, sastoji se u potpunom odbacivanju i izolaciji [*baciti ~u* (na koga)] // **anatemizírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* anatemìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *kat.* baciti/bacati anatemu, prokletstvo; isključiti iz crkvene zajednice **2.** proglasiti/proglašavati koga nepodobnim za što, proglasiti nepoželjnim, zaobilaziti koga u njegovim pravima i kompetencijama, organizirati napade radi onemogućavanja čijeg mišljenja ili obezvređivanja čijeg rada; izopćiti

✧ *grč.* anáthēma ← anathēmatízein: anatemizirati

anatocìzam *m* ⟨G -zma⟩ uzimanje kamata na kamatu, lihvarenje

✧ *lat.* anatocismus ≃ ANA- + *grč.* tokismós: lihvarenje

anatòksīn *m* ⟨G anatoksína⟩ *farm.* toksin bakterija u kojoj je uništena toksična a sačuvana obrambena komponenta; koristi se za cijepljenje protiv određenih bolesti
✧ ANA- + *v.* toksin

anatóla *ž glazb.* tema u jazzu u kojoj se glavna melodija ponavlja 3 puta, uz umetak »mosta«

anatólījskī *prid., v.* anadolijski

anatòmija *ž* **1. a.** disciplina medicine i biologije koja proučava građu, oblik i sastav organskih bića (čovjeka, životinja i biljaka) [*rendgenska ~; kirurška ~; topografska ~*] **b.** (+ *potenc.*) proučavanje građe, oblika i sastava čega drugoga (ljudskog društva i sl.) [*~ ljudske destruktivnosti*] **2.** *meton.* struktura koju proučava anatomija [*~ ljudskoga tijela vrlo je složena*] // **anàtōm** *m* ⟨G anatóma⟩ onaj koji se bavi anatomijom; **anatomizírati** *dv.* ⟨*prez.* anatomìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *rij.* **1.** istražiti/istraživati do u detalje **2.** secirati; **anàtomskī** *prid.* koji se odnosi na anatomiju i anatome [*~ institut*]
✧ *srlat.* anatomia ← *grč.* anatomḗ: rasijecanje

anblȍk *pril., v.* en bloc

ànceps *m* ⟨G *mn* ȁncēpsā⟩ *jez. knjiž.* u metrici, slog koji može biti dug i kratak
✧ *lat.*: dvoglav, dvojak

ânci *čest. reg.* pače, da, dapače, *opr.* nianci
✧ *tal.* anzi

ancien régime (*izg.* ansjȅn režîm) *m* **1.** *pov.* naziv za tzv. stari režim, apsolutističku vlast u Francuskoj prije 1789. koji se nastojao obnoviti nakon pada Napoleona 1815. **2.** *pol.* općenito, svaki bivši, jednom odbačeni poredak ili režim, koji se nastoji vratiti na vlast
✧ *fr.*

ancìla *ž* ⟨G *mn* ancílā⟩ **1.** *pov.* ženska osoba na službi u otmjenoj kući; služavka **2.** ona koja služi tuđim interesima [*historijska znanost je ~ politike*]
✧ *lat.* ancilla

Ancona (*izg.* Ankôna) *ž* grad i luka na talijanskoj obali Jadranskog mora, 99.905 stan., *usp.* Jakin // **ànkōnskī** *prid.* koji se odnosi na Anconu
✧ *tal.*

àncug *m* ⟨N *mn* -uzi/-i⟩ *reg. zast.* muška odjeća, sastoji se od kratkog kaputa i hlača; odijelo
✧ *njem.* Anzug

ând|a *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** *reg.* držanje prema drugima i u društvu kojim se uspostavlja ili želi uspostaviti opći dojam o sebi [*oni imaju ~u ozbiljnog lista, pa opet donose glupe dopise čitalaca*]; poza, držanje **2.** onda, dakle
✧ *tal., dijal.*

andàbāt *m* ⟨G andabáta⟩ *pov.* gladijator u Rimskom Carstvu koji se bori naslijepo, bez vizira na kacigi (služio za uveseljavanje gledalaca)
✧ *lat.* Andabata ← *gal.*

Andàlūzija *ž geogr.* autonomna regija u *J* Španjolskoj, u primorju Atlantskog oceana i Sredozemnog mora, 87.559 km^2, 7.053.043 stan., glavni grad Sevilla // **andàlusk|ī** (**andalúžanskī**) *prid.* koji se odnosi na Andalužane △ *~**i jezik** lingv.* dijalekt *J* Španjolske (Andaluzije) koji se razvio iz kastiljskoga; *~**o pismo** pov.* pismo sačuvano u natpisima na kamenu i kovinama (osobito novcu), a razvilo se iz iberskoga pisma; **andàluzijskī** *prid.* koji se odnosi na Andaluziju; **Andalúžanin** *m* (**Andalúžānka**, **Andalúzījka** *ž*) ⟨N *mn* Andalúžani⟩ stanovnik Andaluzije

andalùzīt *m* ⟨G andaluzíta⟩ *min.* aluminijev silikat, Al_2SiO_5 (alumosilikat), bitan sastojak metamorfnih stijena; ukrasni kamen
✧ prema španjolskoj pokrajini Andaluziji, gdje je prvi put pronađen

andante (I) (*izg.* andânte) *pril. glazb.* oznaka za umjeren miran tempo // **andante** (II) (*izg.* andânte) *m* ⟨G andȁntea⟩ *glazb.* polagan stavak; **andantino** (*izg.* andantîno) *pril. glazb.* oznaka za tempo nešto brži no što je andante
✧ *tal.*

Andautónija *ž arheol.* antičko naselje, nalazilo se na nekadašnjoj rimskoj cesti, na području današnjega sela Ščitarjeva *JI* od Zagreba

Ânde *ž mn geogr.* nabrano gorje na *Z* strani Južne Amerike, od Panamske prevlake na *S* do rta Horn na *J*, najviši vrh Aconcagua (6959 m) // **àndskī** *prid.* koji se odnosi na Ande

andènzīn *m* ⟨G andenzína⟩ *min.* mineral iz grupe glinenaca, sastojak eruptivnih stijena
✧ prema Andama, gorju u Latinskoj Americi

àndergrāund *m*, *v.* underground (I)

Andersen (*izg.* Àndersen), **Hans Christian** (1805–1875), danski književnik, jedan od najpopularnijih bajkopisaca svih vremena (*Ružno pače*, *Mala sirena*, *Snježna kraljica*, *Carevo novo ruho*, *Princeza na zrnu graška*); pisao i romane, putopise i autobiografiju za odrasle // **Àndersenov** *prid.*, ob. u: △ ~***a nagrada*** bienalna međunarodna nagrada za dječju knjigu živućeg pisca i ilustratora

andèzīt *m* ⟨G andezíta⟩ *min.* efuzivna magmatska stijena sive boje i porfirne strukture

✧ prema Andama, gorju u Latinskoj Americi

àndi (**àndskī**) *m* ⟨G ândija⟩ jezik iz nahsko-dagestanske porodice kavkaskih jezika

AND-operator (*izg.* ènd-òperejtor) *m inform.* jedan od osnovnih operatora u algebri logike, logičko množenje ili konjunkcija; oznaka »a« & »b«

✧ *engl.*

Andôra *ž* država u *J* dijelu *I* Pireneja, 464 km^2, 56.000 stan., glavni grad Andorra la Vella // **Andórac** *m* (**Àndōrka** *ž*) ⟨G -rca, N *mn* Andórci, G Àndōrācā⟩ stanovnik ili državljanin Andore; **àndorskī** *prid.* koji se odnosi na Andoru i Andorce

ANDR-, ANDRO- kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi sa čovjekom, muškarcem, ljudima uopće; čovjeko-, ljudo-, mužo- [*androfobija*; *andrologija*]

✧ *grč.* anḗr ⟨G andrós⟩: muškarac, čovjek

andràdīt *m* ⟨G andradíta⟩ *min.* svjetlozelena prozirna vrsta granata; poludragi kamen

✧ prema brazilskom državniku i znanstveniku J. B. de Andrada e Silva (1763–1838)

andragògija *ž* disciplina pedagogije koja se bavi odgojem i obrazovanjem odraslih // **andràgog** *m* ⟨G *mn* -ozi⟩ specijalist andragogije; **andragògījskī** *prid.* koji se odnosi na andragogiju; **andràgoškī** *prid.* koji se odnosi na andragogiju i andragoge

✧ ANDR- + *v.* (ped)agogija

andràmolj *m reg.* stvar bez vrijednosti; starež, dronjak

✧ *ngrč.* khondromallon

Andrássy (*izg.* Ándraši) **1. Gyula** (1823–1890), mađarski političar, prvi ugarski ministar predsjednik dualističke Austro-Ugarske Monarhije **2. Juraj** (1896–1977), hrv. pravnik, autor zapaženih djela o međunarodnom pravu

Andráševec *m* naselje u Hrvatskom zagorju (u blizini Donje Stubice), 951 stan. // **Andráševčanin** *m* (**Andráševčānka** *ž*) ⟨N *mn* Andráševčani⟩ stanovnik Andraševca; **andráševečkī** *prid.* koji se odnosi na Andraševec i Andraševčane

◆ *v.* Andrija

Àndreis 1. Dominik (1586–1658), hrv. pjesnik, pisac i prevoditelj **2. Fran Trankvil** (1490-1571), hrv. humanist, latinist i diplomat **3. Josip** (1909–1982), hrv. muzikolog i povjesničar glazbe, glavni urednik Muzičke enciklopedije JLZ (*Povijest hrvatske glazbe*) **4. Matej** (**Matthaeus Tragurinus**) (o.1480–prva pol. 16. st.), hrv. humanist, »poeta laueratus« 1502.

Andrejev (*izg.* Andrèjev), **Leonid Nikolajevič** (1871–1919), ruski književnik, blizak simbolistima

Ándrić, Ivo (1892–1975), pripovjedač i romanopisac uglavnom bosanskih motiva, »djela epske snage« (prema obrazloženju pri dodjeli Nobelove nagrade 1961) (*Na Drini ćuprija*, *Travnička hronika*, *Prokleta avlija*)

Àndrija 1. *v.* ◆ **2. I** (prva pol. 13. st.), humski knez i vazal Raške **3. II Arpadović** hrv.-ugarski kralj 1205–1235. **4. III Mlečanin** hrv.-ugarski kralj 1290–1301.

◆ m. os. ime (svetačkoga podrijetla); isto: **Ànderlin**, **Ȁndrāš** (← *mađ.* András), **Àndrej**, **Ȁndrijāš**, **Ȁndroš**, **Ȁndruš**, **Àndruško**; *hip.*: **Ȁndrak**, **Ándre**, **Ándro**, **Jàdrija**, *v.* **Jándre**, **Jȁndreš**, **Jȁndriš**; **Àndrea** (**Àndreja**) ž. os. ime

◇ *pr.*: **Ànderlin**, **Ȁndračić** (150, Slavonija), **Andráković** (200, Slavonija), **Andràšec** (150, Međimurje), **Andràšek** (350, Međimurje), **Andrášević** (160), **Àndrašić** (320, Posavina), **Àndreis** (130, Korčula), **Àndrešić**, **Andríčević** (180, Slavonija), **Ándrić** (1700, Slavonija), **Andrìjančić**, **Andrìjanić** (290, Slavonija), **Andrijášević** (500, Makarsko primorje), **Andríjević** (370, Slavonija), **Àndrijić** (200, Korčula), **Ȁndriš**, **Andròčec** (200), **Ȁndroić** (400, Zagorje), **Andróšević** (120, Slavonija), **Àndrović**, **Ȅndes** (Županja, ← *mađ.*), **Jadrašínčec**, **Jàdrējčić** (Istra), **Jàdrešić** (Šibenik), **Jàdrešin** (*S* Dalmacija), **Jàdreškić** (Labin, Primorje), **Jàdreško** (160, Pula), **Jádrić** (480, Split, sred. Dalmacija; *v.* i Jadro), **Jadrìjev** (Zadar), **Jadríjević** (280, Sinj, sred. Dalmacija), **Jadrìško**, **Jádro** (Zagreb, Rijeka), **Jádronja** (Rijeka, sred. Dalmacija), **Jàdrošić** (Zadar, Primorje), **Jàd-**

rov, **Jàdrušić** (Dubrovnik) **Jàndras** (100, Zaprešić), **Jândrāš** (Zagreb i okolica) **Jàndrašec** (Koprivnica, Križevci), **Jàndrašek** (Zaprešić) **Jàndrašić** (Koprivnica), **Jàndrečić** (180, Samobor), **Jàndrej** (Jastrebarsko), **Jàndrējčić**, **Jàndrek** (Zagora), **Jándri** (Pokuplje), **Jàndriček** (Zaprešić), **Jàndričić** (Jastrebarsko, Posavina), **Jandrìčko**, **Jándrić** (700, Banovina), **Jandríjević** (Prigorje), **Jandrílović** (Čazma), **Jândriš** (Velika Gorica), **Jândrlić** (150, Ogulin), **Jàndrōk** (Zagorje, Slavonija), **Jandróković** (180, Bjelovar, Prigorje), **Jàndrović**, **Jèdrejčić** (120, Pazin, Istra), **Jèdrlinić** (Primorje), **Jèndrašić** (Đurđevac), **Jèndrej**, **Jèndrek**, **Jèndrīčko** (Sisak), **Jèndrić** (Đurđevac), **Jèndriš** (Prigorje), **Òndrašek** (Đakovo, Zlatar Bistrica) ◊ *top.* (naselja): **Andráševec** (*v.*), **Andrijáševci** (*v.*), **Andrìlovec** (Dugo Selo, 261 stan.)

✧ *lat.* Andreas ← *grč.* Andréas: hrabar, muževan

Andrijáševci *m mn* naselje (u blizini Vinkovaca), 2076 stan. // **andrijáševačkī** *prid.* koji se odnosi na Andrijaševce i Andrijaševčane; **Andrijáševčanin** *m* (**Andrijáševčānka** *ž*) ⟨N *mn* Andrijáševčani⟩ stanovnik Andrijaševaca

♦ *v.* Andrija

ANDRO-, *v.* ANDR-

androcèfāl (**androkȅfal**) *m* ⟨G androcefála⟩ **1.** *mit.* lik životinje s ljudskom glavom **2.** *pov. umj.* skulptura životinje s ljudskom glavom (npr. sfinga)

✧ ANDRO- + -CEFAL

androfòbija *ž psih.* vrlo izražen strah od muškaraca

✧ ANDRO- + -FOBIJA

androgamóni *m mn* ⟨N androgàmōn, G androgamóna⟩ *fiziol.* složene bjelančevine što ih izlučuju muške spolne stanice, *usp.* gamoni

✧ ANDRO- + *v.* gamoni

androgèneza *ž biol.* razvoj jajne stanice aktivirane spermijem bez sudjelovanja ženskog nukleusa, *opr.* ginogeneza

✧ ANDRO- + -GENEZA

àndrogēni *m mn* ⟨N àndrogēn⟩ *fiziol.* muški spolni hormoni steroidne strukture (najvažniji testeron i androsteron)

✧ ANDRO- + -GEN

andrògīn *m* ⟨G androgína⟩ **1.** onaj koji ima dva spola; dvospolac **2.** *bot.* biljka koja ima istovremeno i muške i ženske cvjetove (npr. orah) **3.** *mit.* onaj koji ima dva tijela; jedno muško, drugo žensko // **androgìnija** *ž* **1.** *bot.* svojstvo biljke da ima muške i ženske cvjetove **2.** *zool.* sličnost spolnih organa mužjaka spolnim organima ženke **3.** fizički izgled kao prividni, lažni hermafroditizam muškarca **4.** *psih.* kombinacija muških i ženskih obilježja kod iste osobe; **andrògìnskī** *prid.* koji se odnosi na androginiju i androgine

✧ *grč.* andrógynos ≃ ANDRO- + gynḗ: žena

andròīd *m* ⟨G androída⟩ *tehn.* usavršena verzija robota, čovjekoliki robot // **andròīdskī** *prid.* koji se odnosi na androide

✧ ANDRO- + -ID

Andròklo *m mit.* lik iz starogrčke mitologije kome je lav poštedio život jer mu je izliječio šapu

androlàtrija *ž* božanski kult posvećen muškarcu

✧ ANDRO- + -LATRIJA

androlèpsija *ž* **1.** *pov.* kod starih Grka uzimanje talaca ili uhićenje uglednih građana neprijateljskog grada **2.** *pren.* nastojanje da se pridobije čija naklonost ili pokroviteljstvo

✧ *grč.* androlēpsía ≃ ANDRO- + lambánein: hvatati

andrològija *ž* proučavanje problema preranog starenja, osobito muškaraca

✧ ANDRO- + -LOGIJA

Andròmaha *ž mit.* žena trojanskog junaka Hektora; uzor lijepe, plemenite, brižne žene i majke, doživotno je tugovala za poginulim suprugom

andromànija *ž pat.*, *v.* nimfomanija

✧ ANDRO- + -MANIJA

Andròmeda *ž mit.* **1.** etiopska kraljevna (kći kralja Cefeja i Kasiopeje) koja je trebala biti žrtvovana morskoj nemani, ali ju je spasio Perzej i oženio se njome, *usp.* Perzej **2.** *astron.* zviježđe sjevernog neba znano po spiralnoj maglici

àndrōn *m* ⟨G andróna⟩ **1.** *pov.* u antičkoj grčkoj kući prostorija za muškarce; kasnije se iz nje razvila blagovaonica **2.** *pravosl.* u Pravoslavnoj crkvi prostor određen za muškarce

✧ *grč.* ≃ ANDR- + -ON

Andrònik 1. ime četvorice bizantskih careva (od 12. do 14. st.) **2. Rođanin** (1. st. pr. Kr.), grčki filozof, napisao komentare uz Aristotelova djela

andròнīm *m* ⟨G androníma⟩ osobno ime (prezime) žene izvedeno od imena (prezimena) muža
✧ *grč.* ≃ ANDR- + -ONIM

andropàuza *ž fiziol.* somatske i psihičke promjene u muškarca između 50. i 70. godine uslijed smanjenog lučenja spolnih hormona
✧ ANDRO- + *v.* pauza

androspèrmij *m* spermij koji sadrži Y-kromosom
✧ ANDRO- + *v.* spermij

androstèrōn *m* ⟨G androsteróna⟩ *fiziol.* muški spolni hormon $C_{19}H_{30}O_2$
✧ ANDRO- + *v.* steroid(i)

anđèlika (**angèlika**) *ž* ⟨D L -ici⟩ *bot.* ljekovita biljka trajnica (*Angelica archangelica*) iz porodice štitarki (*Umbelliferae*); kravujac
✧ *tal.* angelica, *v.* anđeo

ânđeo *m* ⟨G -ela, N *mn* -eli⟩ **1.** duhovno biće, glasnik i službenik Božji koji posreduje između Boga i ljudi, u tradicionalnoj se religioznoj umjetnosti obično prikazuje kao krilato biće s aureolom i odjeveno u dugu bijelu haljinu [~ *mira* anđeo simbol s maslinovom grančicom] **2.** *pren.* ljupka, bezazlena i dobra osoba bez obzira na dob, a osobito dijete ili žena [*pravi je* ~] △ ~ ***čuvar*** **1.** *rel.* anđeo **2.** *pren.* onaj koji previše ili vrlo uočljivo strepi, bdi, i sl. nad kim [*ona je njegov ~ čuvar*]; onaj koji čuva (ob. dijete); ~ ***gospodnji***, *v.* angelus; ~ ***navjestitelj*** anđeo Gabrijel, koji je Mariji navijestio da će roditi Isusa; ***pali*** ~ **1.** drugi naziv za Sotonu **2.** *pren. iron.* onaj koji se pokazao u pravom svjetlu, koji je previše moralizirao // **anđélak** *m* ⟨G -lka, V -lče, N *mn* -lci, G ànđēlākā⟩ *dem.* od anđeo, mali anđeo, kerubin; anđelčić, anđelić; **anđȅlčić** *m*, *v.* anđelak; **ânđelić** *m*, *v.* anđelak; **ânđelskī** *prid.*, *v.* anđeòskī; **anđeòsk|ī** *prid.* koji se odnosi na anđela [*~a ljepota*; *~o biće*]; anđelski △ ***~i prah***, *v.* fenciklidin; ***Anđeoska tvrđava*** *pov.* carski (Hadrijanov) mauzolej u Rimu, danas muzej; **anđeòski** *pril.* kao anđeo, na način anđela
◆ **Ànđēlko** m. os. ime; isto: **Ânđel** (**Ângel**), **Ânzul**, **Ânžul** (*reg.* ← *mlet.*); **Ànđela** (**Àndjela**, **Àngela**) ž. os. ime; isto: **Anđelína**, **Anđèlija**, **Ànđēlka**; *hip.*: **Ánđa**, **Ànđica**, **Ànđuša**, **Jéša** (Lika), **Jȅšna** ◇ *pr.*: **Ânđal** (120, Baranja, Slavonija), **Ânđel** (**Ângel**) (140, Zagorje, Međimurje), **Anđȅlīć** (1350, sred. Dalmacija, Slavonija), **Anđèlinić**, **Anđélković** (230), **Anzúlović** (190, Zadar), **Anžúlović**, **Jànđel** (110, Zabok), **Jàngjel** (Zagreb)
✧ *lat.* angelus ← *grč.* ággelos: Božji glasnik

anegdòta *ž* ⟨G *mn* anegdótā⟩ **1.** u antici, još neobjavljeni, javnosti nedostupni spisi **2.** kratka priča o zgodi iz društvenog života, obično ostaje zabilježena ako se radi o poznatim osobama, umjetnicima i znanstvenicima // **anegdòtālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji je u duhu anegdote, koji je prožet anegdotama; anegdotičan **2.** koji ima vrijednost i prolaznost anegdote; **anegdotálnōst** (**anegdotárnōst**) *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* anegdotičnost; **anegdòtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩, *v.* anegdotalan (**1**); **anegdòtičar** *m* onaj koji piše ili skuplja anegdote; **anegdòtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ anegdota kao svojstvo ili osobina koga/čega; anegdotalnost, anegdotarnost; **anègdotskī** *prid.* koji se odnosi na anegdotu; **anègdotski** *pril.* kao u anegdoti, na način anegdote
✧ *njem.* Anekdote ≃ *grč.* anékdota: neobjavljene stvari (naziv Prokopijeve *Tajne povijesti*, neobjavljenih memoara o Justinijanu i Teodori i drugim ličnostima)

anèksij|a *ž* zauzimanje, ob. kakvog teritorija ili zemlje; pripojenje, pripajanje čega [*provesti ~u*] // **àneks** *m* ⟨G *mn* ȁnēksā⟩ ono što se dodaje kao višak nekoj cjelini ili čemu završenom; dodatak, prilog [~ *ugovora*; ~ *stambenog kompleksa*]; **anèksījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aneksiju △ ***~a kriza*** *pov.* međunarodna kriza koja je izbila 1908. pošto je Austro-Ugarska anektirala BiH; **ȁneksiōnī** *prid.* koji pripada aneksiji; **aneksiònist** *m* onaj koji provodi aneksiju ili je zagovara; **aneksionìstičkī** *prid.* koji se odnosi na aneksioniste [~ *zahtjevi*]; **aneksionìstički** *pril.* kao aneksionist, na način aneksionista; **aneksionìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pol.* politika prisvajanja tuđih teritorija; **anektírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* anèktīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izvršiti ili vršiti aneksiju; pripojiti, pripajati; **ȁnektīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva aneksije △ ***~na sila*** privlačna moć enklitike
✧ *lat.* annexio ≃ annexum: pripojeno ← annectere: pripojiti

anekuména *ž* nenastanjena područja na površini Zemlje, pustinje, polarne oblasti, *opr.* ekumena
✧ AN- + *v.* ekumena

anelektrotónus *m fiziol.* stanje umanjene podražajnosti i fiziološke vodljivosti mišića i živaca pod istosmjernom strujom

✧ *nlat.* anelectrotonus ≃ AN- + *v.* elektron + *v.* tonus

anèmija *ž* **1.** *pat.* smanjenje broja eritrocita i količine hemoglobina u krvi; slabokrvnost, malokrvnost **2.** *pren.* stanje krize; slabost (o društvu, gospodarstvu, intelektualnom životu i sl.) △ ***aplastična*** ~ *pat.* bolest matične stanice krvotvornog sustava s redukcijom krvotvornog tkiva u koštanoj srži; ***hemolitična*** ~ *pat.* slabokrvnost uslijed pojačane, patološke razgradnje eritrocita; ***sideropenična*** ~ *pat.* anemija uzrokovana nedostatkom željeza u krvi // **anèmičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** *pat.* koji je slabokrvan; malokrvan, blijed (za osobu) **2.** *pren.* koji je bezbojan, bezizražajan, slab, bez okusa, bez svojstava [~ *tekst*]; **anèmičar** *m* onaj koji pati od anemije; **anèmičarka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* anemičar; **anèmično** *pril.* na anemičan način; slabo; **anèmičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *pat.* stanje onoga koji je anemičan, stanje onoga što je anemično

✧ *grč.* anaemiá ≃ AN- + -EMIJA

ANEMO- prvi dio riječi sa značenjem vjetreni, vjetro- [*anemograf*; *anemotahometar*]

✧ *grč.* ánemos: vjetar

anemofíli *m mn* ⟨N anemòfīl, G anemofíla⟩ *bot.* biljke koje se oprašuju uz pomoć vjetra

✧ ANEMO- + -FIL

anemogàmija *ž bot.* oprašivanje biljaka vjetrom

✧ ANEMO- + -GAMIJA

anemògraf *m meteor.* uređaj za neprekidno bilježenje smjera i brzine vjetra na papirnatoj traci ili magnetnom mediju

✧ ANEMO- + -GRAF

anemohòrija *ž bot.* širenje dijaspora biljaka vjetrom

✧ ANEMO- + *grč.* khōreía: širenje

ànemokord (**ànimokord**) *m glazb. pov.* instrument s mijehom, vanjskim oblikom sličan klaviru, konstruiran krajem 18. st.; žice trepere djelovanjem strujanja zraka [*svirati* ~; *svirati na* ~*u*]

✧ ANEMO- + *grč.* khordḗ: žica

ànemometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *meteor.* sprava za mjerenje brzine vjetra; vjetromjer // **anemomètrija** *ž meteor.* postupci i sustavi za mjerenje smjera i brzine vjetra, uključujući i njegovu vertikalnu komponentu

✧ ANEMO- + -METAR

anemóna *ž bot.*, *v.* šumarica[2]

✧ *grč.* anemṓnē: gorski vjetrov cvijet

ànemostāt *m tehn.* naprava za provjetravanje prostorija

✧ ANEMO- + -STAT

ȁnemotahometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ sprava za mjerenje brzine kojom leti neki leteći stroj

✧ ANEMO- + *v.* tahometar

ànemotrop *m tehn.* motor koji funkcionira uz pomoć vjetra; aeromotor

✧ ANEMO- + -TROP

anencefàlija *ž pat.* urođena malformacija, nedostatak mozga i malog mozga zajedno s plosnatim kostima lubanje

✧ *nlat.* anencephalia ≃ AN- + *grč.* egképhalos: mozak

anepìgraf *m* spis, djelo bez naslova

✧ AN- + *v.* epigraf

anèrgija *ž pat.* stanje smanjene sposobnosti organizma da reagira na specifičan alergen

✧ *nlat.* anergia ≃ AN- + *grč.* érgon: rad

aneritròpsija *ž pat.* sljepoća za crvenu boju

✧ *nlat.* anerytropsia ≃ AN- + ERITRO- + -OPSIJA

aneròīd *m* ⟨G aneroída⟩ *meteor.* barometar koji ima kao osjetnik za mjerenje tlaka aneroidnu kutiju a mjerna skala baždarena je u hPa ili mb; točnost mu je manja od živinog barometra

✧ AN- + *grč.* nērós: voda, vlaga + -ID

anestèzij|a *ž* **1.** *fiziol.* neosjetljivost ili inducirani gubitak osjeta, posebice osjeta bola radi obavljanja kakva zahvata ili operacije [*lokalna/opća* ~*a*] **2.** *meton. razg.* anestetik [*dati/dobiti* ~*u*] **3.** *pat.* odsutnost svih osjeta (zbog posljedica oštećenja živaca i sl.) // **anestètičār** *m* **1.** onaj koji pronalazi i proučava anestetike **2.** liječnik specijalist koji primjenjuje (daje) anesteziju; anesteziolog; **anestètičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* anestetičar; **anestètičkī** *prid.* koji se odnosi na anesteziju i anestetike; **anestètik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje uzrokuje neosjetljivost na mjestu primjene ili u cijelom tijelu [*dati/uzeti* ~]; **anestezírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* anestèzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** dati/davati anesteziju **2.** (koga, što) postati/postajati neosjetljiv na bol

✧ *grč.* anaisthēsía ≃ anaísthētikós: neosjetljiv

anesteziològija *ž med.* grana medicine koja se bavi kliničkom anestezijom // **anesteziòlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩, *v.* anesteti-

čar; **anesteziòloškī** *prid.* koji se odnosi na anesteziju i anesteziologe
✧ *grč.* anaisthēsía + -LOGIJA

anetodèrmija *ž pat.* primarna oštro ograničena atrofija kože; opuštanje kože
✧ *nlat.* anetodermia ≃ *grč.* anetós: opušten + -DERMIJA

aneuploìdija *ž pat.* smanjenje ili povećanje broja pojedinih kromosoma; neujednačenost kromosomskog sklopa
✧ ≃ AN- + EU- + *grč.* -ploos: sklop + -ID

aneùrīn *m* ⟨G aneurína⟩ vitamin B_1, važan za metabolizam ugljikohidrata, najviše ga ima u kvascu i u klicama žitarica; tiamin
✧ AN- + *v.* neuron, ime su dali kemičari Jansen i Donath koji su ga prvi izolirali u kristaličnom obliku

aneurìzma *ž* ⟨G *mn* -zāmā/-ī⟩ *pat.* lokalno abnormalno proširenje krvne žile, najčešće aorte i arterije
✧ *grč.* aneúrysma: proširenje, rastezanje

aneurizmektòmija *ž med.* kirurško odstranjenje aneurizme
✧ *v.* aneurizma + *v.* ektomija

anfàs *pril.*, *v.* en face

anfiláda *ž vojn.* bočna vatra
✧ *fr.* enfilade

Angàra *ž geogr.* rijeka u Z Sibiru, duga 1779 km, izvire iz Bajkalskog jezera, utječe u Jenisej

àngārija[1] *ž* **1.** *pov.* u antičkom Rimu vršenje poštanske službe **2.** *pravn.* pravo zaraćene države da zaplijeni imovinu neutralnih država uz obvezu isplate pune kompenzacije
✧ *lat.* angaria ← *grč.* aggareía: kurirstvo

àngārija[2] *ž reg.* **1.** prisilan rad, tlaka, kuluk uopće **2.** patnja, muka
✧ *tur.* angarya

angažírati (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* angàžīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (koga, što) primiti/primati, uzeti/uzimati u posao ili službu po ugovoru, sklopiti/sklapati angažman, zadobiti koga za što, pokrenuti na što, na neki posao, projekt i sl. [~ *stručnjake*; ~ *suradnike*] **2.** (se) **a.** založiti se/zalagati se, zauzimati se za što [~ *se da se nevin čovjek oslobodi*] **b.** (u)miješati se u što, postati sudionik čega, uzeti udjela u čemu [~ *se u radu sindikata*] // **angàžīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji se angažira △ ~***i autor*** *term.* osoba koja u svom djelu iskazuje jasnu političku, društvenu angažiranost, ob. /navodno ili stvarno/ u smislu zagovaranja opće društvenih i humanističkih ciljeva; **angàžīranōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je angažiran, uključenost u kakvu obvezu ili službu, pokret, društvenu akciju, političku stranku i sl.; **angàžmān** *m* ⟨G angažmána⟩ **1.** služba ili rad na određeno vrijeme po ugovoru (obično umjetnika) [*potpisati* ~] **2.** *v.* angažirati (**2**)
✧ *njem.* engagieren ← *fr.* engager

Ângeli *m mn pov.* bizantska carska dinastija (1185–1204)

Angelico (*izg.* Anđèliko), **fra** (1395/1400-1455), istaknuti slikar idealističkog duha kasne talijanske gotike s pòčetnim elementima rane renesanse (freske u samostanu Sv. Marka u Firenci)

angèlika *ž*, *v.* anđelika

Ângeli Radováni, **Kosta** (1916–2002), hrv. kipar i grafičar; radi portrete, aktove, kompozicije i spomeničku skulpturu pretežno u bronci i terakoti

angelìzam *m* ⟨G -zma⟩ *rel.* pokret nastao 1948. u Parizu; zastupa tezu da svakog čovjeka kroz život prati i djelima upravlja njegov anđeo čuvar
✧ *fr.* angélisme ≃ *grč.* ággelos: anđeo

angelològija *ž teol.* znanje o anđelima; sustav koji razlikuje anđele po funkciji i hijerarhiji; fiksira ih na 9 zborova podijeljenih na 3 reda
✧ *v.* anđeo + -LOGIJA

àngelus *m kat.* **1.** jutarnje i večernje zvonjenje kod rimokatolika (ljeti u 4 odn. u 20 sati, a zimi u 5 odn. u 19 sati) **2.** rimokatolička molitva uz jutarnja i večernja zvona; Pozdrav Gospin, Zdravo, Marijo! (prema početnim riječima) **3.** anđeo gospodnji
✧ *lat.* ← *grč.* ággelos

ANGI-, ANGIO- kao prvi dio riječi znači da je u vezi s krvnim žilama ono što je u drugome dijelu [*angiofibrom*]
✧ *grč.* aggeîon: žila

angiektàzija *ž pat.* proširenje krvne žile
✧ *nlat.* angiectasia ≃ ANGI- + *v.* ektazija

angína[1] *ž* **1.** općenito, stežuća bol, gušenje **2.** *pat.* upala grla i ždrijela, upala mandula, tonzila, upala krajnika; davnica, grlobolja △ ***abdominalna*** ~ grčevita ili intermitentna tupa bol u srednjem dijelu želuca; ***angina pectoris*** (*izg.* ~ pèktoris) *pat.* napadaj bolnog

stezanja u predjelu srca uz hladan znoj i tjeskobu, stenokardija; ***Plant-Vicentova*** ~ *pat.* nekrotizirajuća upala obično jedne tonzile; ***Prinzmetalova*** ~ *pat.* varijanta angine pectoris; ***streptokokna*** ~ *pat.* upala grla uzrokovana bakterijom iz skupine streptokoka

✧ *lat.* angina ← angere: gušiti

angína² *ž* jastučno platno; angin, inlet

angioarhitektònika *ž* ⟨D L -ici⟩ *anat.* raspored krvnih žila u organu ili tkivu

✧ ANGIO- + *v.* arhitektura, arhitektonika

angioblàstōm *m* ⟨G angioblastóma⟩ *pat.* tumor građen od krvnih žila u ovojnicama mozga i leđne moždine

✧ *nlat.* angioblastoma ≃ ANGIO- + *v.* blastom

angiodisplàzija *ž pat.* **1.** nepravilan razvoj krvne žile **2.** degenerativna vaskularna lezija

✧ ANGIO- + *v.* displazija

angioèdēm *m* ⟨G angioedéma⟩ *pat.* lokalizirana ili difuzni otok rahlog potkožnog tkiva, a ponekad i sluznice gornjeg respiratornog trakta

✧ ANGIO- + *v.* edem

angioendotelìōm *m* ⟨G angioendotelióma⟩ *pat.* krvožilni tumor s umnažanjem endotelnih stanica

✧ *nlat.* angioendothelioma ≃ ANGIO- + *v.* endoteliom

angiofìbrōm *m* ⟨G angiofibróma⟩ *pat.* tumor građen od krvnih žila i vezivnog tkiva

✧ *nlat.* angiofibroma ≃ ANGIO- + *v.* fibrom

angiogèneza *ž anat.* razvitak krvnih žila tijekom embrionalnog razvoja

✧ ANGIO- + -GENEZA

angioglìōm *m* ⟨G angioglióma⟩ *pat.* jako prokrvljeni gliom, tumor mozga građen od krvnih žila i tumorski promijenjenih stanica glije

✧ *nlat.* angioglioma ≃ ANGIO- + *v.* gliom

angiogràfija *ž med.* rendgenska dijagnostička metoda prikaza krvnih žila uz primjenu kontrasta

✧ ANGIO- + -GRAFIJA

angiokardiogràfija *ž med.* radiografski prikaz srčanih šupljina

✧ ANGIO- + KARDIO- + -GRAFIJA

angiokeràtōm *m* ⟨G angiokeratóma⟩ *pat.* kožna bolest kod koje dolazi do umnažanja i proširenja krvnih žila korijuma (jedan od slojeva kože) uz zadebljanje epidermisa

✧ *nlat.* angioceratoma ≃ ANGIO- + *v.* keratom

angiokirùrgija *ž med.* grana kirurgije koja se bavi kirurškim liječenjem bolesti krvnih žila

✧ ANGIO- + *v.* kirurgija

angióle *ž mn anat.* zajednički naziv za najtanje krvne žile

✧ *nlat.* angiola ≃ ANGIO-

angiolimfangìōm *m* ⟨G angiolimfagióma⟩ *pat.* tumor građen od krvnih i limfnih žila

✧ *nlat.* angiolymphagioma ≃ ANGIO- + *v.* limfangiom

angiològija *ž med.* disciplina koja se bavi proučavanjem sustava krvnih žila // **angiòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ liječnik specijalist za angiologiju; **angiològijskī** *prid.* koji se odnosi na angiologiju; **angiòloškī** *prid.* koji se odnosi na angiologe i angiologiju

✧ ANGIO- + -LOGIJA

angiolùpōid *m* ⟨G angiolupoída⟩ *pat.* granulomatozna promjena koja se obično javlja na nosu, građena od ovalnih crvenkastih plikova s proširenim krvnim žilama na površini, nekada jedna od manifestacija sarkoidoze

✧ ANGIO- + *lat.* lupus: vuk + -OID

angìōm *m* ⟨G angióma⟩ *pat.* benigni tumor izgrađen od krvnih ili limfnih žila, *usp.* hemangiom, limfangiom

✧ *nlat.* angioma ≃ ANGIO- + -OM(A)

angiomalácija *ž term.* posmrtno razmekšanje stijenki krvnih žila

✧ *nlat.* angiomalacia ≃ ANGIO- + *grč.* malakiá: smekšavanje

angiomatóza *ž pat.* poremećaj krvožilja koji karakterizira stvaranje brojnih angioma

✧ *nlat.* angiomatosis ≃ *v.* angiom + -OZA

angiomìksōm *m* ⟨G angiomiksóma⟩ *pat.* tumor građen od krvnih kapilara i sluzavog vezivnog tkiva

✧ *nlat.* angiomixoma ≃ ANGIO- + *v.* miksom

angiomìōm *m* ⟨G angiomióma⟩ *pat.* tumor građen od snopića glatkih mišićnih stanica i krvnih žila

✧ *nlat.* angiomyoma ≃ ANGIO- + *v.* miom

angiomiopàtija *ž pat.* poremećaj funkcije krvnih žila koji se odražava na rad mišića

✧ *nlat.* angiomyopathia ≃ ANGIO- + *v.* miopatija

angiomiosàrkōm *m* ⟨G angiomiosarkóma⟩ *pat.* zloćudni tumor građen od mišićnih stanica i krvožilja

✧ *nlat.* angiomyosarcoma ≃ ANGIO- + MIO- + *v.* sarkom

angioparalìtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje širi krvne žile i snižava krvni tlak
✧ ANGIO- + *grč.* paralytikós

angiopàtija *ž pat.* opći naziv bolesti krvnih žila
✧ *nlat.* angiopathia ≃ ANGIO- + -PATIJA

angiopatològija *ž med.* znanost o patološkim promjenama u krvnim žilama
✧ ANGIO- + *v.* patologija

angiosàrkōm *m* ⟨G angiosarkóma⟩ *pat.* tumor građen od sitnih krvnih žila obloženih endotelnim stanicama
✧ *nlat.* angiosarcoma ≃ ANGIO- + *v.* sarkom

angiosklerόza *ž pat.* otvrdnuće krvnih žila
✧ *nlat.* angiosclerosis ≃ ANGIO- + *v.* skleroza

ȁngioskop *m med.* aparat kojim se ispituju kapilarni krvni sudovi
✧ ANGIO- + -SKOP

angiosonogràfija *ž med.* dijagnostička pretraga krvnih žila ultrazvukom
✧ ANGIO- + *v.* sonografija

angiospàzam *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ *pat.* spastičko sužavanje, stezanje krvnih žila
✧ ANGIO- + *v.* spazam

angiospèrme *ž mn bot.*, *v.* kritosjemenjače
✧ ANGIO- + *v.* sperma

angiostenόza *ž pat.* suženje lumena krvne žile
✧ *nlat.* angiostenosis ≃ ANGIO- + *v.* stenoza

angiotènzīn *m* ⟨G angiotenzína⟩ *fiziol.* aktivna tvar (oligopeptid) koja se nalazi u krvnoj plazmi, povisuje krvni tlak i stimulira lučenje aldosterona
✧ ANGIO- + *v.* (hiper)tenzin

angiòtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje umanjuje ili povećava napetost krvnih žila
✧ ANGIO- + *grč.* tónos: napetost

angiotomogràfija *ž med.* primjena angiografije u kombinaciji s tomografijom radi prikazivanja krvnih žila mozga
✧ ANGIO- + *v.* tomografija

angiotònik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje suzuje krvne žile i povećava krvni tlak
✧ ANGIO- + *v.* tonik

angítis *m pat.* upala krvnih žila
✧ ANGIO- + -ITIS

àngklung *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *glazb.* idiofoni instrument s Jave; dva ili tri komada bambusovine smještena su na bambusovu stalku te kod trzanja u nj udaraju i odzvanjaju
✧ *jav.*

Àngkor *m arheol.* ostaci i ruševine istoimenog grada u Kambodži, najvažniji spomenik kmerske civilizacije // **àngkorskī** *prid.* koji se odnosi na Angkor

anglaise (*izg.* anglêz) *m glazb. pov.* živahan ples u dvodobnoj mjeri; engleski ples (u Francuskoj u 17. st.)
✧ *fr.*

anglèzīt *m* ⟨G anglezíta⟩ *min.* mineral jaka sjaja blijedožute ili smeđe boje; olovni sulfat
✧ prema Angleseyju, otoku na *SZ* Walesa, gdje je prvi put pronađen

anglicìzam, *v.* anglistika

anglikánac *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ pripadnik engleske (anglikanske) vjerske zajednice; anglikan // **anglìkān** *m* ⟨G anglikána⟩, *v.* anglikanac; **anglikánčev** *prid.* koji pripada anglikancu; **anglìkānka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* anglikanac; **anglìkānsk|ī** *prid.* koji se odnosi na anglikance △ ***Anglikanska crkva*** državna crkva u Engleskoj, nastala odcjepljenjem od Rimokatoličke crkve u 16. st.; poglavar joj je engleski kralj; ~***a zajednica*** savez crkava ujedinjenih u jednu Anglikansku crkvu, jedinstvo koje se očituje u liturgiji, nauku i crkvenom uređenju; ~***o crkveno pjevanje*** poseban način izvođenja psalama, biblijskih pjesama i drugih nabožnih tekstova u Anglikanskoj crkvi; **anglikánstvo** *sr*, *usp.* Anglikanska crkva, *v.* anglikanski △
✧ *srlat.* Anglicanus: engleski

anglìstika *ž* ⟨D L -ici⟩ znanstveno proučavanje i studij jezika, književnosti i kulture naroda engleskog jezika // **anglicìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩, *v.* anglizam; **ànglījskī** *prid.* skupni naziv za anglosaksonske dijalekte; **ànglist** *m* onaj koji se stručno bavi anglistikom (proučava, studira itd.); **anglìstičkī** *prid.* koji se odnosi na anglistiku i angliste; **anglìstički** *pril.* kao anglist, poput anglista; **ànglistkinja** (**ànglistica**) *ž*, *v.* anglist; **anglìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ prepoznatljiva riječ ili jedinica iz engleskog jezika preuzeta i prilagođena drugom jeziku; anglicizam
✧ *njem.* Anglistik ≃ *nlat.* Anglia: Engleska

ANGLO- kao prvi dio riječi znači engleski, koji se odnosi na Engleze, Englesku [*anglofil*; *anglosaksonski*]
✧ *lat.* Anglus: Englez

Angloamèrika *ž* zemlje Sjeverne Amerike (*S* od rijeke Rio Grande del Norte u kojima je službeni jezik) **a.** engleski (SAD, Kanada, Bermuda) **b.** nije španjolski (Grenland, St. Pierre i Miquelon) // **angloamèričk|ī** *prid.*

1. koji se odnosi na Angloamerikance **2.** (ȁnglo-amèrički) koji se tiče Engleza (Britanaca) i Amerikanaca ili se na njih odnosi [*~i odnosi*] △ ***~e jedinice*** skupovi raznolikih mjernih jedinica; dijelom zamijenjene metričkim jedinicama; **Angloamerikánac** *m* (**Angloamerikánka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Angloamerikánci, G Angloamerìkānācā⟩ **1.** stanovnik Amerike koji govori engleskim jezikom **2.** stanovnik, građanin SAD-a **a.** kojem je materinski jezik engleski **b.** koji je podrijetlom iz Engleske i Europe i baštini europsku kulturu, *usp.* Afroamerikanac; **Ȁnglo-Amerikánci** *m mn* Englezi i Amerikanci

✧ ANGLO- + *v.* Amerika

angloàrap *m zool.* konj dobiven križanjem engleskog punokrvnjaka i arapskog konja; prikladan za razne discipline u konjičkom sportu

✧ ANGLO- + *v.* Arapin, arapski

anglòfīl *m* ⟨G anglofíla⟩ onaj koji voli Engleze i sve englesko, *opr.* anglofob // **anglòfīlskī** *prid.* koji se odnosi na anglofile i anglofilstvo; **anglofílstvo** *sr* obožavanje svega što je englesko

✧ ANGLO- + -FIL

anglofòbija *ž* mržnja prema Englezima i svemu što je englesko // **anglòfōb** *m* ⟨G anglofóba⟩ onaj koji ne voli Engleze i sve englesko, *opr.* anglofil; **anglòfopskī** *prid.* koji se odnosi na anglofobiju i anglofobe

✧ ANGLO- + -FOBIJA

anglofràncuskī *prid.* koji se istovremeno odnosi na Engleze i Francuze △ ~ ***jezik*** francuski jezik koji se održao i razvijao u Engleskoj nakon normanskog osvajanja 1066.

✧ ANGLO- + *v.* Francuska, francuski

Angloindíjac *m* (**Angloìndījka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* -jci, G Angloìdījācā⟩ *term.* **1.** onaj koji je britanskog podrijetla, ali je rođen ili dugo živi u Indiji **2.** onaj koji je iz mješovitog anglo-indijskog braka // **angloìndījskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Angloindijce **2.** koji se istovremeno odnosi na Britance (Engleze) i Indijce; **angloindìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ *term.* indijska riječ prihvaćena u engleskom jeziku

✧ ANGLO- + *v.* Indija

Angloírac *m* ⟨G -rca, N mn -rci⟩ *term.* **1.** onaj koji je engleskog podrijetla, ali je rođen ili dugo živi u Irskoj **2.** onaj koji je iz mješovitog englesko-irskog braka // **angloírskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Angloirce **2.** koji se istovremeno odnosi na Engleze i Irce △ ~ ***jezik*** varijanta engleskog jezika koja se govori u Irskoj

✧ ANGLO- + *v.* Irska

anglokàtolički *prid. kršć. pov.* koji se odnosi na zajednicu unutar pripadnika Anglikanske crkve koji su se u 19. st. liturgijom i učenjem približili Rimokatoličkoj

✧ ANGLO- + *v.* katolički

anglolàtinskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** varijanta latinskoga koja se njegovala u Engleskoj

✧ ANGLO- + *v.* latinski

anglomànija *ž* pretjerana zanesenost i uzdizanje svega što je englesko // **anglòmān** *m* ⟨G anglomána⟩ onaj koji je zahvaćen anglomanijom; **anglòmānka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* angloman; **anglòmānskī** *prid.* koji se odnosi na anglomaniju i anglomane

✧ ANGLO- + -MANIJA

Anglonòrmān *m* (**Anglonòrmānka** *ž*) ⟨N *mn* Anglonormáni⟩ **1.** *term.* Norman u Engleskoj nakon 1066. **2.** (anglonorman) *zool.* snažan, žilav i brz normandijski vučni konj koji se križanjem s engleskim punokrvnim konjima razvio u sportskog konja // **anglonòrmānskī** *prid.* **1.** koji se istovremeno odnosi na Angle (Engleze) i Normane **2.** koji se odnosi na Normane u Engleskoj nakon 1066. △ ~ ***jezik*** *lingv.* francuski dijalekt što su ga normanski osvajači (nakon 1066) prenijeli u Englesku

✧ ANGLO- + *v.* Normani, normanski

Anglosaksónac (**Anglosȁs**) *m* (**Anglosàksōnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Anglosaksónci, G Anglosàksōnācā⟩ onaj koji se smatra dijelom ili baštini tradicionalnu bjelačku kulturu Britanije (Engleske) i SAD-a, osobito engleski jezik kao temelj te kulture // **anglosàksōnsk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Angle i Sase; anglosaski **2.** *pov.* koji se odnosi na **a.** Engleze i Amerikance (iz SAD-a) **b.** Britance i Amerikance (iz SAD-a) **3.** naziv za narode (Anglosasi, Anglosaksonci) kojima je materinji jezik engleski **4.** *pov.* **a.** naziv za stara germanska plemena (Angli, Sasi, Juti) koja su se u 5. i 6. st. naselila u današnju Englesku **b.** narod koji je nastao iz tih plemena (za razliku od Kelta, kasnije i od Danaca i Normana) **5.** naziv za jezik toga naroda, odn. za najstarije razdoblje engleskoga jezika △ ***~i jezik*** stari

engleski jezik; staroengleski; *~i* ***sustav mjera*** sustav koji se još zadržao u nekim zemljama engleskog jezičnog područja (inč, stopa, jard i sl.); *~o* ***pismo*** naziv za sve tipove nacionalnog pisma u Britaniji [*~a minuskula*]; **anglosàskī** *prid.*, *v.* anglosaksonski

✧ *srlat.* Anglo-Saxones: Anglosaksonci, u upotrebi od 10. st. kao ime za potomke zapadnogermanskih plemena koji žive u Britaniji

angofrázija *ž psih.* nepravilan način govora s otezanjem zbog osjećanja tjeskobe prije početka govora

✧ *lat.* angophrasia ≃ *grč.* ágkhein: prigušiti + phrásis: način govora

Angôla *ž* država u *JZ* Africi s izlazom na Atlantski ocean, 1.246.700 km², 11.904.000 stan. (1989), glavni grad Luanda // **Angólac** *m* (**Àngōlka** *ž*) ⟨G -lca, N *mn* Angólci, G Àngōlācā⟩ stanovnik ili državljanin Angole; **àngolskī** *prid.* koji se odnosi na Angolu i Angolce

Angóra *ž neodom.*, *v.* Ankara // **angóra** *ž* **1.** *zool.* zec, mačka ili koza koja ima dugu, svilenkastu dlaku, uglavnom uzgojeni u Turskoj i susjednim zemljama **2.** *meton.* vlakno napravljeno od dlake angora-kunića ili koze; **àngōrsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Angoru [*~a mačka*; *~i ćilim*; *~a vuna*; *~i kunić*]

angostúra *ž* vrsta gorkog likera

✧ *šp.* prema gradu Angosturi u Venezueli

àngro (**angrô**) *pril. žarg.* na veliko; na veliko što prodavati, kupovati // **angròsist** (**angrosìst**) *m žarg. zast.* onaj koji trguje robom na veliko; veletrgovac

✧ *fr.* en gros

àngster *m pov. umj.* okrugla staklena posuda s dugačkim savijenim vratom, završava širim otvorom; proizvodila se u 16. st.

✧ *njem.* Angster ≃ *lat.* angustus: uzak

ȁngstneurōza *ž psih. reg.* neuroza koja ima uzrok u strahu

✧ *njem.* Angstneurose

ångström (*izg.* ȁngstrem) *m fiz.* jedinica za mjerenje valne dužine svjetlosti (ili nekog drugog zračenja) i međusobne udaljenosti atoma u molekulama i kristalima; 1 Å = 1/10.000 mikrona ili 10^{-7} mm; danas je u službenoj upotrebi nanometar

✧ prema švedskom fizičaru A. J. Ångströmu (1814–1874)

àngus (**-gòvedo**) *sr agr.* pasmina bezrogog goveda

✧ prema škotskoj pokrajini Angus

angustifòlija *ž bot.* pojava da biljka ima vrlo uske listove

✧ *nlat.* angustifolia ≃ *lat.* angustus: uzak + folium: list

angustipènija *ž zool.* pojava da ptica ima vrlo uska krila

✧ *nlat.* angustipennia ≃ *lat.* angustus: uzak + penna: pero, krilo

anhedònija *ž psih.* emocionalni poremećaj u kojem bolesnik ne može doživjeti osjećaj zadovoljstva ni u kojem području života

✧ *nlat.* anhedonia ≃ AN- + *grč.* hēdonḗ: zadovoljstvo

anhepàtija *ž pat.* gašenje ili smanjivanje funkcioniranja jetre

✧ *nlat.* anhepathia ≃ AN- + *grč.* hêpar: jetra + -PATIJA

anhidrídi *m mn* ⟨N anhìdrīd, G anhidrída⟩ *kem.* tvari koje s vodom daju kiseline, ili koje nastaju oduzimanjem vode kiselinama (npr. oksidi nemetala) // **anhidrírānje** *sr* proces oduzimanja vode

✧ AN- + *v.* hidridi

anhìdrīt *m* ⟨G anhidríta⟩ *min.* bezvodni kalcijev sulfat, javlja se u ležištima soli; s vodom daje gips

✧ AN- + HIDR- + -IT

anhidrózija *ž pat.* nemogućnost znojenja

✧ *nlat.* anhidrosia ≃ *grč.* anídrōsis ≃ AN- + hidrṓs: znoj

anhitérij *m zool.* izumrli rod konja (*Anchitherium*) iz doba miocena

✧ *nlat.* anchiterium

Ànić, Vladimir (1930–2000), hrv. jezikoslovac i leksikograf, autor *Rječnika hrvatskoga jezika* (1991), prvoga nakon 90 godina; opirao se purizmu, suprotstavljao se ideološkim i političkim pritiscima na jezikoslovlje

anihilácija *ž* uništenje, međusobno poništenje // **anihilírati** *dv.* ⟨*prez.* anihìlīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *neob.* uništiti/uništavati

✧ *lat.* annihilatio ≃ annihilare ≃ AD- + nihil: ništa

ànil *m bot.* zeljasta biljka (*Indigofera suffruticosa*), cvjeta u izduljenim grozdovima malim crvenkasto-žutim cvjetovima; indigo-biljka

✧ *port.* ← *arap.* an-nīl: indigo ← *skr.* nīlī: indigo

anìlīd *m* ⟨G anilída⟩ *kem.* organski spoj, nastaje od anilina djelovanjem organskih kiselina

✧ *v.* anil + -ID

anìlīn *m* ⟨G anilína⟩ *kem.* $C_6H_5NH_2$, aminobenzen, bezbojna uljasta tekućina karakterističnog mirisa; važna za dobivanje anilinskih boja i lijekova // **anìlīnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na anilin △ **~*a boja*** prirodna boja, dobivena od anilina; koristi se u tiskarstvu; **~*a koža*** koža za obuću s malo pokrivne boje; **~*a smola*** umjetna smola

✧ *v.* anil

ȁnima *ž psih.* prema C. G. Jungu **a.** unutrašnja ličnost okrenuta podsvjesnom **b.** »načelo ženskosti«, posebno oblik prisutan u muškaraca, *opr.* animus

✧ *lat.*: duša, život

ȁnimāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji je svojstven životinjama; životinjski [*~ni nagon*] **2.** koji je svojstven fizičkom u čovjeku (što je slično životinji), različit od njegove spiritualne naravi △ **~*ni ugljen*** *farm.* ugljen koji se dobiva od životinjskih ostataka // **animàlist** *m lik.* umjetnik kojem je glavni motiv životinjski lik; **animalìstičkī** *prid.* koji se odnosi na animaliste; **animalìstički** *pril.* kao animalist, na način animalista; **animalìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ *lik.* tretiranje životinja kao teme u likovnoj umjetnosti; animalizam; **animalìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** životinjstvo **2.** *v.* animalistika **3.** *pren.* životinjski nagon, životinjski postupak, pretjerana putenost; **animálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga koji je animalan **2.** tjelesna ili čulna osobina neke pojave

✧ *lat.* animalis

animato (*izg.* animâto) *pril. glazb.* oznaka za karakter i tempo interpretacije; živahno

✧ *tal.*

animatrònika *ž* ⟨D L -ici⟩ *neol.* tehnika stvaranja i djelovanja čovjekolikih robota // **animatròničkī** *prid.*, *v.* animatronski; **animàtrōnskī** *prid.* koji se odnosi na animatroniku; animatronički

✧ *engl.* animatronics ≃ ANIMA- + *v.* elektron, elektronika

animírati (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* anìmīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *med.* posebnom tehnikom potaći/oticati život [*~ fetus*] **2.** (pro)buditi kod koga interes ili strast za čim [*~ za treniranje karatea*] **3.** *film.* režirati, (na)crtati ili proizvesti crtani film stvarajući iluziju pokreta // **animácija** *ž* **1.** *fiziol.* postupak i konkretan pokazatelj života; oživljavanje [*~ fetusa*] **2.** *film.* tehnika postizanja pokreta u crtanom filmu **3.** vođenje, organiziranje zabavnih i kulturnih priredaba **4.** *kazal.* pokretanje, vođenje lutke △ ***računalna ~*** *inform.* postupci u grafičkom prikazu objekata tako da se dobije privid kretanja; **anìmātor** (**animâtor**) *m* **1.** pokretač, poticatelj, voditelj (ob. kakve kulturne akcije ili djelatnosti) [*~ kulture*] **2.** *film.* crtač početnih i završnih pokreta u crtanom filmu **3.** *kazal.* glumac koji pokreće, vodi lutku; **anìmīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je pun životnosti, koji je pun interesa, strasti za čim △ **~*i film*** crtani film

✧ *lat.* animare: animirati

anìmīr-dáma (**animîr-dáma**) *ž* barska dama; ona koja zabavlja goste, stvara atmosferu i raspoloženje

✧ *njem.* Animierdame

animìzam *m* ⟨G -zma⟩ *rel.* vjerovanje da sve stvari, biljke i životinje imaju dušu, da u prirodi djeluju duševne sile [*afrički ~*] // **anìmist** *m* pripadnik ili sljedbenik animizma; **animìstičk|ī** *prid.* koji se odnosi na animizam △ **~*e religije*** brojna vjerovanja vezana uz kultna štovanja životinja; **anìmistkinja** *ž*, *v.* animist

✧ *njem.* Animismus ≃ *lat.* anima: dah + -IZAM

animozìtēt *m* ⟨G animozitéta⟩ odbojnost prema čemu [*navući na sebe ~*; *izazvati ~*]; nesnošljivost, ogorčenost, animoznost // **ȁnimōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je prema kome ili čemu neprijateljski raspoložen; **animóznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* animozitet

✧ *njem.* Animosität ← *lat.* animositas ≃ animosus: srčan, strastven

ànimus *m* **1.** duševno raspoloženje, sklonost ka čemu; oduševljenje, volja **2.** *pravn.* namjera obavljanja određene pravne radnje što ima za rezultat određenu pravnu posljedicu **3.** *psih.* prema G. C. Jungu »načelo muškosti«, posebno oblik prisutan u žena, *opr.* anima

✧ *lat.* animus

ȁniōn *m fiz.* ion negativnog naboja; u električnom polju kreće se prema pozitivnoj elektrodi, anodi // **ȁniōnskī** *prid.* koji se odnosi na anion

✧ *v.* anoda + *v.* ion

anirídija *ž pat.* urođeno nepostojanje šarenice u oku
✧ *nlat.* aniridia ≃ AN- + *grč.* îris: duga, iris

ànis *m bot.* jednogodišnja začinska i ljekovita biljka (*Pimpinella anisum*) iz porodice štitarki (*Umbelliferae*), aromatičnih plodova // **anisèta** (**anižèta**) *ž reg.* rakija s mirisom anisa; **ànisov|ac** *m* ⟨G -vca, N *mn* -vci⟩ **1.** korijen anisa [*začin od ~ca*] **2.** liker kojemu je anis bitno obilježje okusa i arome; anisovača; **ànisovača** *ž, v.* anisovac (2)
✧ *lat.* anisum ← *grč.* ánēs(s)on

Ànita, *v.* Ana ♦

anitampònātor *m vet.* instrument za ispiranje vodom debelog crijeva (životinje)
✧ *lat.* anus: čmar + *v.* tampon

anizakidóza *ž pat.* parazitska bolest peradi
✧ *nlat.* anisaccidosis ≃ *lat.* anus: čmar + saccus: vreća

anizeikònija *ž pat.* nejednoliko velika slika na mrežnici oba oka
✧ *nlat.* aniseiconia ≃ ANIZO- + eikṓn: slika

anìzīk *m* ⟨G anizíka⟩ *geol.* stariji odsjek srednjeg trijasa alpskoga razvoja
✧ *fr.* anisyque

ANIZO- kao prvi dio riječi označuje nejednakost po obliku, namjeni i sl. onog što se kazuje u drugom dijelu [*anizokorija*]
✧ *grč.* ánisos: nejednak

anizocitóza *ž pat.* anomalija koja se očituje u velikim razlikama u veličini pojedinih crvenih krvnih tjelešaca
✧ *nlat.* anisocytosis ≃ ANIZO- + CITOOZA

anizofílija *ž bot.* pojava po veličini nejednakih listova u istoj zoni stabljike
✧ ANIZO- + *lat.* filum: nit

anizogamète *ž mn biol.* gamete koje se međusobno razlikuju po veličini, obliku i kretanju
✧ ANIZO- + *v.* gameta

anizogàmija *ž biol.* spajanje spolnih stanica nejednake veličine i strukture, *opr.* izogamija
✧ ANIZO- + -GAMIJA

anizokòrija *ž pat.* različito velike zjenice, znak određenih oboljenja (luesa, npr.)
✧ *nlat.* anisocoria ≃ ANIZO- + *grč.* kórē: zjenica

anizokròmija *ž pat.* anomalija nejednako obojenih krvnih zrnaca
✧ *nlat.* anisochromia ≃ ANIZO- + -KROMIJA

anizometròpija *ž pat.* nejednaka refrakcija na oba oka
✧ *nlat.* anisometropia ≃ ANIZO- + METRO- + -OPIJA

anizotònija *ž term., opr.* izotonija // **anizotòničan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ *biol.* koji nije u molekularnoj ravnoteži s okolinom (o nekim rastvorima)
✧ ANIZO- + -TONIJA

anizotròpija *ž fiz.* osobina nekih tijela da u različitim smjerovima imaju različita fizička svojstva [*magnetska ~*; *optička ~*], *opr.* izotropija
✧ ANIZO- + -TROPIJA

ànkah (**ànk'h**) *m pov.* staroegipatski naziv za »križ života«, križ s drškom; lik koji je u starom Egiptu simbolizirao život
✧ *stegip.* 'nḫ: život, duša; istovjetno zvuči i riječ koja označava remen na sandali, odatle stilizirana slika remena kao simbola života

Ànkara *ž* glavni grad Republike Turske, 2.782.200 stan.; Angora // **ànkarskī** *prid.* koji se odnosi na Ankaru

ànker[1] *m zast.* stara mjera za tekućinu različite sadržine
✧ *njem.* Anker ≃ *srlat.* ancheria

ànker[2] *m pom. rij.* sidro, ankora, lenger
✧ *njem.* Anker

ankèrīt *m* ⟨G ankeríta⟩ *min.* mineral srodan i sličan dolomitu; ne tvori stijene
✧ prema austrijskom mineralogu M. S. Ankeru

ankèt|a *ž* prikupljanje mišljenja i podataka o nekoj pojavi među većim brojem osoba radi statistike, ispitivanja tržišta ili javnog mišljenja ili kao baza za neko daljnje proučavanje (sociološko, medicinsko i sl.) [*provesti ~u*] // **ankètār** *m* ⟨G anketára⟩ onaj koji provodi anketu; **anketárev** (**anketárov**) *prid.* koji pripada anketaru; **anketírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* ankètīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* ankètīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** provesti/provoditi anketu **2.** postaviti/postavljati pitanja u okviru ankete ili sličnog posla; **ànketn|ī** *prid.* koji se odnosi na anketu [*~i listić*; *~a komisija*]
✧ *fr.* enquête ≃ *lat.* inquisita ≃ inquirere: istraživati

ànk'h *m, v.* ankah

ANKILO- kao prvi dio riječi označuje stezanje, stješnjavanje onog što se kazuje u drugom dijelu [*ankiloza*]
✧ *grč.* agkýlos: iskrivljen

ankiloblefàrōn *m* ⟨G ankiloblefaróna⟩ *pat.* urođeno ili stečeno srašćenje gornje i donje vjeđe
✧ ANKILO- + *grč.* blépharon: očni kapak

ankiloglòsija *ž pat.* urođena ili stečena anomalija; sraštenost jezika
✧ *nlat.* ancyloglossia ≃ ANKILO- + *grč.* glôssa: jezik

ankilostóma *ž pat.* smetnje u normalnom otvaranju usta
✧ *nlat.* ancylostomum ≃ ANKILO- + *grč.* stóma: usta

ankilostomijáza *ž pat.* bolest toplih krajeva i rudnika uzrokovana »rudarskom glistom« (*Ancylostoma duodenale*) koja živi u dvanaesniku
✧ *nlat.* ancylostomiasis ≃ ANKILO- + *grč.* stóma: usta + -IJAZA

ankilóza *ž pat.* srastanje zglobnih ploha, ukočenje zgloba [*koštana ~*; *fibrozna ~*]
✧ *nlat.* ancylosis ← *grč.* agkýlōsis

ânkora *ž pom. reg.* sidro // **ankoràtik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *pov. pom.* lučka pristojba; sidrarina
✧ *tal.* ancora ← *lat.* ← *grč.* ágkyra

anksiolìtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za liječenje sindroma anksioznosti; ataraktik
✧ *lat.* anxius: zabrinut, uznemiren + *grč.* lytikós: koji odrješuje

ȁnksiōz|an *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji pati od anksioznosti, koji je trajno napet, uplašen [*~na nervoza*] // **anksióznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *pat.* bolesno čuvstvo straha, napetosti i nesigurnosti praćeno aktiviranjem autonomnog živčanog sustava
✧ *lat.* anxiosus: uplašen

anladùnmi *uzv. reg.* shvaćaš li?, jesi li razumio?
✧ *tur.* anladın mı? ← anlamak, *v.* anlaisati

anlàisati (što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -išēm, *pril. sad.* -išūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* razumjeti (što), shvatiti (koga)
✧ *tur.* anlamak: razumjeti, shvatiti

ànlaser *m reg.* tehnički uređaj za pokretanje nekog stroja; starter // **ànlasati** *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. tehn.* pustiti/puštati anlaser u pogon, uključiti/uključivati anlaser
✧ *njem.* Anlasser

ȁn mȁs *pril.*, *v.* en masse

ȁnna *ž* **1.** istočnoindijski sitan novac **2.** bivši pakistanski sitan novac (do 1960) **3.** uteg u Karačiju
✧ *hind.* ānā

anno (*izg.* ȁno) ablativ od annus (godina) u različitim kontekstima [~ *Domini* ljeta Gospodnjeg; ~ *ante Christum* datum godine prije Kristova rođenja]
✧ *lat.*

annunziata (*izg.* anuncijâta) *ž* **1.** (Annunziata, Anuncìjāta) **a.** *kat.* Navještenje, *v.* **b.** *arhit.* naziv za crkvu posvećenu Navještenju Marijinu, *usp.* Nuncijata **c.** *pov.* talijansko odlikovanje vjerskog viteškog karaktera (14–19. st.) **2.** *pov.* talijanski kovani novac za vrijeme Ferdinanda II Gonzage
✧ *tal.* ≃ *lat.* annuntiare: najaviti, navijestiti

anóda *ž fiz.* elektroda spojena s pozitivnim polom izvora električne struje (s negativnim: katoda) // **anodizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* anodìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *tehn.* oksidirati metalni predmet (koji je uzet kao anoda u procesu elektrolize); **ànōdn|ī** *prid.* koji se odnosi na anodu [*~a baterija*; *~a struja*; *~i napon*] △ ***~i mulj*** talog nakupljen ispod anode tijekom pročišćavanja metala elektrolizom; ***~o zračenje*** *fiz.* roj pozitivnih iona koji pri visokom naponu između anode i katode izbija iz anode u vakuumskoj cijevi
✧ *njem.* Anode ≃ *grč.* ánodos: put prema gore

anòdīn *m* ⟨G anodína⟩ *farm.* sredstvo protiv bola
✧ *nlat.* anodynus ← *grč.* anódynos: bezbolan ≃ AN- + *grč.* odýnē: bol

anodòncija *ž pat.* čeljust bez zuba; prirođena anomalija
✧ *nlat.* anodontia ≃ AN- + -ODONCIJA

anòdont *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *zool.* **1.** onaj koji nema zuba **2.** veliki mekušac školjkaš slatkih voda, sa zglobnicom bez zubi (*Anodonta cygnea*); bezupka
✧ AN- + -ODONT

anòfeles *m zool.* rod kukaca dvokrilaca (*Anopheles*) iz porodice komaraca; ženke su prijenosnici uzročnika malarije
✧ *nlat.* anopheles ≃ *grč.* anōphelés: beskoristan, štetan

anoftàlmija *ž pat.* manjak (nemanje) oka, prirođen ili stečen
✧ *nlat.* anophthalmia ≃ AN- + *grč.* ophthalmós: oko

ànogēn *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je nastao kretanjem odozdo prema gore (o eruptivnim stijenama), *opr.* katogen
✧ *grč.* anō: gore + -GEN

anojávati (se) *nesvrš.* ⟨*prez.* anòjāvām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* dosađivati se, ići »na živce«, nervirati; napastovati
✧ *tal.* annoiare ← *lat.* inodiare (in odio habere: držati u nemilosti)

anoksèmija *ž pat.* pomanjkanje kisika u arterijskoj krvi; dovodi do anoksije
✧ *nlat.* anoxemia ≃ AN- + OKSI- + -EMIJA

anòksija *ž pat.* pomanjkanje količine kisika u organizmu, *usp.* hipoksija
✧ *nlat.* anoxia ≃ AN- + OKSI-

anomàlija *ž* odstupanje od pravila, reda ili oblika [*društvena ~*; *~ u razvoju djeteta*]; nepravilnost, greška // **anomàlījskī** *prid.* koji se odnosi na anomaliju; **anomalìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ udaljavanje dijela oblika jedne te iste paradigme od pravila kojemu prvotno pripada [*išao: ići/idem*; *ljudi: čovjek*; *jesam: biti*]
✧ *lat.* anomalia ≃ *grč.* anṓmalos: neravan, nepravilan

anomaloskòpij|a *ž med.* ispitivanje anomalije kolornog vida [*izvesti ~u*] // **anomalòskop** *m* uređaj kojim se određuje stupanj djelomične sljepoće za boje
✧ *v.* anomalija + -SKOPIJA

anòmija[1] *ž pat.* nemogućnost da se imenuju stvari ili da se raspoznaju napisana ili izgovorena imena stvari
✧ *nlat.* anomia ≃ A-[1] + *lat.* nomen: ime

anòmija[2] *ž* **1.** *sociol.* situacija u kojoj pojedinac ili društvena grupa odbacuje vladajuće ciljeve u društvu, vrednote ili dotada uobičajene oblike ostvarivanja tih ciljeva, a ne uspostavlja svoje; bezakonje, rasulo, nered **2.** *psih.* gubitak životnih ciljeva do kojih se držalo, a čije su posljedice beznađe, bezvoljnost itd.
✧ *grč.* anomía: bezakonje ≃ A-[1] + -NOMIJA

anóna *ž bot.* tropska drvenasta biljka (*Annona*), mesnatih, sočnih i ukusnih plodova
✧ *nlat.* Annona ← *egz.* (iz nekog južnoameričkog indijanskog jezika)

anonìhija *ž pat.* pomanjkanje nokata
✧ *nlat.* anonychia ≃ AN- + *grč.* ónyks: nokat

ȁnonīm|an (**anòniman**) *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ **1.** kojemu se ne zna ime; bezimen [*~ni autor pamfleta*; *ostati ~an*] **2.** *pejor.* koji nema ime ni glas u javnosti; nepoznat △ *~**no kršćanstvo*** *teol.* stav crkve (nakon 2. vatikanskog koncila) da čovjek može biti opravdan u milosti Božjoj ako joj i ne pripada i ako se smatra ateistom; *~**no pismo*** pismo nepoznate osobe (nepotpisano, s izmišljenim imenom ili nepoznatim pseudonimom) kojim se tko žali na što, prijavljuje vlastima ili višima po rangu, prijeti ili ucjenjuje, u kojem se iznose ili izmišljaju nečije slabosti ili prijestupi itd. // **anonímac** *m* ⟨G -mca, N *mn* -mci⟩ *pejor.* onaj koji je anoniman [*totalni ~*]; anonimus; **anonimìtēt** *m* ⟨G anonimitéta⟩, *v.* anonimnost; **anònīmka** *ž* ⟨D L -mci, G *mn* -mākā/-ā/-ī⟩ **1.** *v.* anonimac **2.** *žarg.* anonimno pismo; **ȁnonīmno** (**anònīmno**) *pril.* na anoniman način; bezimeno; **anonímnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je anoniman ili svojstvo onoga što je anonimno [*ostati u ~i*; *izvući se (koga) iz ~i*]; bezimenost, nepoznatost, anonimitet; **anònimus** *m* **1.** *razg.*, *v.* anonimac **2.** djelo bez imena autora **3.** *pejor.* onaj koji nema ime u javnosti, koji ne uživa glas, koji nema reputaciju [*neki ~*]; bezimenjaković, *opr.* ime, autoritet
✧ *lat.* anonymus ← *grč.* anṓnymos ≃ AN- + -ONIMAN

anòns|a *ž* ⟨G *mn* anónsā/-ī⟩ *žarg.* oglas ili obavijest u novinama [*dati ~u*] // **anonsírati** *dv.* ⟨*prez.* anònsīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *žarg.* objaviti/objavljivati anonsu
✧ *fr.* annonce

anopistògraf *m* ⟨N *mn* -ī⟩ rukopis ili knjiga kojoj su poleđine listova prazne
✧ AN- + *grč.* apisthógraphos: ispisan odostraga

anoplocefalóza *ž pat.* bolest konja uzrokovana trakavicama
✧ *nlat.* anoplocephalosis ≃ *grč.* ánoplos: nezaštićen + CEFALO- + -OZA

anoplòtērij *m zool. geol.* troprsti papkar iz gornjeg eocena i oligocena
✧ *nlat.* Anoplotherium ≃ *grč.* ánoplos: nezaštićen + thēríon: životinja

ànorāk *m* ⟨N *mn* -āci⟩ **1.** eskimski kaputić s kapuljačom izrađen od tuljanove kože i podstavljen krznom **2.** suvremena sportska odjeća nadahnuta eskimskim kaputićem izrađena ob. od sintetskih vlakana, *usp.* parka
✧ *engl.* ← *grnl.* annoraaq

anorèksij|a *ž pat.* potpuno pomanjkanje potrebe za jelom, bolest odbijanja hrane, odvratnost prema hrani (*Anorexia nervosa*) [*patiti od ~e*], *opr.* bulimija // **anorèksičkī** *prid.* koji se odnosi na anoreksiju; anoreksijski; **anorèksījskī** *prid.*, *v.* anoreksički;

anorèksik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje uzrokuje smanjenje teka; **anorèktičār** *m* onaj koji boluje od anoreksije; **anorèktičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* anorektičar
✧ *nlat.* anorexia ≃ AN- + *grč.* óreksis: čežnja, apetit

anorèktāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi istovremeno na anus (čmar) i rektum [*~na fistula*]
✧ *nlat.* anorectalis ≃ *v.* anus + *v.* rektum

ȁnorgānsk|ī *prid. term.* koji pripada neživoj prirodi; neorganski, *opr.* organski △ ***~a kemija*** grana kemije, proučava sve poznate elemente i njihove spojeve izuzev spojeva ugljika, odn. organskih spojeva; ***~i spojevi*** *kem.* spojevi bez ugljika
✧ AN- + *v.* organ, organski

anorgàzmija *ž pat.* nesposobnost doživljavanja orgazma u spolnom snošaju
✧ AN- + *v.* orgazam

anorhídija *ž pat.* nedostatak jednog ili oba testisa
✧ AN- + *grč.* órchis: testis

ȁnormālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji odstupa od pravila; nepravilan // **anormálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je anormalan ili svojstvo onoga što je anormalno; nepravilnost
✧ AN- + *v.* normalan

anòrtīt *m* ⟨G anortíta⟩ *min.* vrsta kalcijeva glinenca
✧ AN- + ORT(O)- + -IT

anortòzīt *m* ⟨G anortozíta⟩ *min.* eruptivna dubinska stijena situirana u velikim masama
✧ AN- + *grč.* orthós: ravan, uspravan + -IT

anòrzati *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. rad.* anòrzao⟩ *reg.* potaknuti, inicirati, pokrenuti

anoskòpij|a *ž med.* endoskopska pretraga anusa i analnog kanala [*izvesti/obaviti ~u*] // **ȁnoskop** *m med.* instrument za pregled analne sluznice
✧ *lat.* anus: čmar + -SKOPIJA

anosodiafòrija *ž pat.* prijelaz iz stanja euforične ravnodušnosti u stanje ozbiljnog patološkog organskog poremećaja
✧ AN- + NOSO- + *grč.* adiaphoría: ravnodušnost

anosognòzija *ž psih.* rijetko stanje u kojem bolesnik nije u stanju shvatiti da je bolestan
✧ *nlat.* anosognosia ≃ A-[1] + NOSO- + -GNOZIJA

anotácija *ž inform.* pojašnjenje ili primjedba kojim se daje dodatna informacija o korištenju računalnog programa i sl.
✧ *engl.* annotation

anotírati *dv.* ⟨*prez.* anòtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* anòtīrān, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* (za)bilježiti, (pri)bilježiti; napomenuti/napominjati // **anòtati** *svrš. reg.*, *v.* anotirati
✧ *tal.* annotare

anòtrōn *m* ⟨G anotróna⟩ *tehn.* ispravljačka vakuumska elektronika s anodom od bakra
✧ *v.* an(oda) + -TRON

Anouilh (*izg.* Anȕj), **Jean** (1910–1987), francuski dramski pisac, jedan od najplodnijih i najizvođenijih kazališnih autora 20. st.; rafinirani majstor i inovator moderne dramaturgije (*Antigona*)

anovulácija *ž pat.* izostanak ovulacije // **anovulácījskī** *prid.* koji se odnosi na anovulaciju; **anovùlant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *farm.* sredstvo koje sprečava ovulaciju
✧ AN- + *v.* ovulum, ovulacija

anòzmija *ž pat.* djelomični ili posvemašnji nedostatak njuha
✧ *nlat.* anosmia ≃ AN- + *grč.* osmḗ: vonj

ȁn pasân *čest.*, *v.* en passant

ànpasati (što) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* ànpasān⟩ *reg. zast.* **1.** staviti dva predmeta jedan uz drugi ili u drugi tako da funkcioniraju kako je predviđeno; podesiti, pripasati [*~ žarulju* (*u grljak*)] **2.** prilagoditi se okolini, propisima, običajima i sl. (o osobi)
✧ *njem.* anpassen

anrìjet (**anrijȅt**) *m* lagana, mekana i sjajna tkanina za haljine od svilene osnove i fine češljane vune
✧ *fr.* henriette *engl.* henrietta

ànsa *ž* ⟨G *mn* ânsā/ânsī⟩ *pov. umj.* ručka ili ušica antičke vaze; »uho«
✧ *lat.*

ansàmbl *m* ⟨G *mn* -bālā/-ā⟩ **1. a.** umjetnički sastav glumaca ili glazbenika, ob. veći od kvarteta **b.** umjetničko osoblje kazališta; družina **2.** odlomak scenskih ili većih vokalno-instrumentalnih djela, u kojemu nastupa manji sastav izvodilaca **3.** (+ *potenc.*) cjelina nekog aparata ili uređaja od više dijelova **4.** *žarg.* komplet ženske odjeće, kaput i suknja △ ~ ***građevina*** *arhit.* grupa građevina međusobno povezanih ciljem (funkcionalnošću) i estetikom (građene u

istom stilu); ~ ***scena*** *kazal.* prizor u kojemu sudjeluje gotovo cjelokupan izvođački ansambl
✧ *fr.* ensemble

ànsār *m*, *v.* ensar

Ansatz (*izg.* Ànzac) *m glazb.* **1.** položaj usana kod sviranja na drvenim i limenim puhačkim glazbalima; imbokatura **2.** *zast.* kod limenih glazbala dodatni dio koji je produljivao cijev (upotrebljavao se do izuma ventila) **3.** u tehnici pjevanja, način dobivanja prvog tona neke fraze
✧ *njem.*

Anschluss *m*, *v.* anšlus

Ànselm **1.** *v.* ♦ **2.** (10. st.), ninski svetac Asel (sanctus Asellus)
♦ m. os. ime (germanskoga podrijetla), *zast. rij.*; isto: **Ansélmo** (← *tal.*)

ansiláža *ž* stavljanje krme u silose
✧ *fr.* ensilage

anspèsad (**anspesâd**) *m pov.* plemić koji služi u pješaštvu (16. i 17. st. u Italiji, Francuskoj)
✧ *fr.* anspessade ≃ *tal.* lancia spezzata: prokušani konjanik

ànšlūs *m* **1.** *pol. meton.* Hitlerovo pripajanje Austrije njemačkom Reichu 1938. **2.** *pol. publ.* pripajanje neke zemlje ili njenoga dijela drugoj zemlji protiv volje pripojene zemlje ili njenoga dijela
✧ *njem.* Anschluss

ànštrih *m reg.* **1.** mazanje bojom, potez kistom, pituranje, davanje premaza **2.** *glazb. žarg.* potez gudalom preko žica
✧ *njem.* Anstrich

ânta *m*, *v.* ante

àntabus *m farm.* sredstvo za averzivno liječenje alkoholizma
✧ tvorničko ime za tetraetiltiuram disulfide®

antàcīd *m* ⟨G *mn* antacída⟩ *farm.* sredstvo koje neutralizira ili veže višak kiseline u želucu
✧ ANTI- + *lat.* acidus: kiseo

antagònist *m* **1.** onaj koji istupa protiv koga; s oprečnih pozicija; suparnik, protivnik, *opr.* agonist **2.** *fiziol.* sustav, mišić ili organ koji djeluje suprotno drugome, *opr.* sinergist **3.** (*mn*) *farm.* lijekovi suprotna djelovanja u odnosu na druge lijekove // **antagonìstičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je suprotan; neprijateljski; **antagonìstičk|ī** *prid.* koji stoji u nepomirljivoj oprečnosti prema drugome; suprotstavljen [*~a ideologija*]; **antagònistkinja** (**antagònistica**) *ž*, *v.* antagonist; **antagonìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ nepomirljiva i potpuna oprečnost, sukobljavanje oprečnoga; suprotnost, suparništvo, protivljenje [*osobni ~*; *ideološki ~*; *grupni ~*; *izazvati ~*]; **antagonizírati** (se) (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* antagonìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ suprotstaviti/suprotstavljati (se), sukobiti/sukobljavati (se)
✧ *lat.* antagonista ← *grč.* antagōnistḗs ≃ antagōnízesthai: istupati protiv, nadmetati se

àntāl *m* starija mađarska mjera za vino
✧ *mađ.* ántalag

antànta (**antȁnta**) *ž pol.* **1.** savez između država sklopljen na nekom zajedničkom programu **2.** (Antanta) *pov.* savez V. Britanije, Francuske, Rusije poč. 20. st.; do 1. svjetskog rata i tijekom njega pridružuju se i druge zemlje △ ***Mala Antanta*** *pov.* savez Kraljevine Jugoslavije, Kraljevine Rumunjske i Čehoslovačke Republike (između 1. i 2. svjetskog rata); sile Antante, *usp.* antanta (**2**)
✧ *fr.* entente: sporazum

ȁntapeks *m* točka suprotna apeksu[1] (**1**)
✧ ANTI- + *v.* apeks[1]

Antàrktika *ž* (**Antàrktik** *razg. m*) ⟨D L -ici⟩ *geogr.* područje oko Južnog pola, peti po veličini Zemljin kontinent, o. 14.100.000 km², 4000 stan. u polarnim istraživačkim postajama, stalnih naselja nema // **antàrktičk|ī** *prid.* koji se odnosi na Antarktiku [*~a zračna masa*] △ ***~i ocean*** *geogr.* ocean oko Antarktike, Južni ocean; ***~i pojas*** *geogr.* prostor ispod 6° južne geografske širine, južni polarni pojas
✧ *lat.* antarcticus ← *grč.* antartikós ≃ ANTI- + árktos: sjever

antartrìtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje olakšava izlučivanje mokraće iz tijela
✧ ANTI- + *v.* artritis

Ánte, *v.* Antun ♦

ânte *m pov. arhit.* produženja bočnih zidova na pročelju antičkog hrama koji zajedno sa stupovima tvore malo predvorje; anta
△ ***templum in antis*** (*izg.* tèmplum ȉn ȁntis) *arhit. pov.* tip hramova s takvim predvorjima
✧ *lat.* antae: polustupovi

ANTE- kao prvi dio riječi znači pred-, pre-, prije-; ispred [*antedatirati*; *antediluvijalni*]
✧ *lat.* ante (*prij.*)

antecedèncija *ž* **1.** položaj ispred čega, sprijeda; prethodnost **2.** *lingv.* pojava da se neki elementi (riječi, rečenice) stavljaju ili nalaze ispred nekih drugih // **antecèdent** (**antecedȇnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** prethodnik **2.** *lingv.* riječ ili dio rečenice na koji se odnosi relativna rečenica; **antecèdentan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji prethodi čemu, koji se dogodio neposredno prije onoga o čemu je riječ; prethodni, prijašnji, *opr.* postcedentan
✧ *tal.* antecedenza ≃ *lat.* antecedens: koji prethodi ← antecedere: ići ispred, prethoditi

antecedente (*izg.* antečedȇnte) *m*, ob. u: △ **~-consequente** (*izg.* ~-konzekvȇnte) *glazb.* naziv za dvije melodijske fraze koje se međusobno odnose kao pitanje i odgovor
✧ *tal.*

antedatírati (**antidatírati**) (što) *dv.* ⟨*prez.* antedàtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ staviti/stavljati raniji datum umjesto pravoga
✧ ANTE- + *v.* datirati

antedìluvijālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ pretpotopni
✧ ANTE- + *v.* diluvij, diluvijalan

àntefiks *m arhit. pov.* ukras na rubu krovnog vijenca kod antičkih građevina
✧ *lat.* antefixa ≃ ANTE- + fixus: pričvršćen

anteflèksija *ž* **1.** *anat.* pregibanje ispruženog ekstremiteta prema naprijed **2.** *pat.* deformacija maternice, karakteristična po savijanju tijela maternice prema njezinu grlu
✧ *lat.* anteflexio ≃ ANTE- + flexio: savijanje

antehèliks *m anat.* izbočenje na vanjskoj strani uške
✧ *nlat.* antehelix ≃ ANTE- + *grč.* hélix: uška, spirala

Àntej *m mit.* nepobjedivi i nemilosrdni div koji je snagu u borbi crpio dotičući majku – Zemlju; svladao ga Heraklo tako da ga je podigao sa zemlje i time mu oteo izvor snage te ga zadavio

ante meridiem (*izg.* ànte merídiem) oznaka za vrijeme; prije podne (0–12 h), *krat.* a. m., *opr.* post meridiem
✧ *lat.*

antemètik *m*, *v.* antiemetik

àntēmij *m pov. umj.* antički vegetabilni ukras na arhitektonskim spomenicima i vazama ob. palmete i stiliziran lotosov cvijet; antmion
✧ *grč.* anthémion ≃ anthos: cvijet

antemurale (*izg.* antemuràle) *m* ⟨*indekl.*⟩ *pov.* utvrda ispred glavnih gradskih zidina △ **~ christianitatis** (*izg.* ~ kristianitàtis) predziđe kršćanstva, bastion kršćanstva pred inovjernim napadačima (u pravilu muslimanima); prvi puta upotrijebljeno za izbočene utvrde grada Edese 1143. u vrijeme križarskih ratova, u Hrvatskoj od 1513. ili kasnije
✧ *lat.*

antén|a *ž* **1.** *tehn.* metalni vodič koji omogućava odašiljanje ili primanje elektromagnetskih valova (radio i TV emitiranja i sl.) [*TV ~a*; *satelitska ~a*] **2.** *zool.* jedan od parnih ili neparnih osjetilnih organa na glavi, npr. kukaca i rakova; ticalo **3.** *bibl. pov. umj.* poprečni dio križa na kojem je razapet Isus **4.** (*mn*) *sport* u odbojci plastični i sl. orijentiri postavljeni sa svake strane mreže; označavaju granicu do kojeg se može prebacivati lopta preko mreže // **àntēnskī** *prid.* koji se odnosi na antenu [~ *priključak*]
✧ *lat.* antenna: jedreni križ

Àntenor **1.** *m mit.* mudri trojanski junak iz Homerove *Ilijade* koji je Trojancima uzalud savjetovao da Grcima vrate ugrabljenu Helenu kako bi se izbjegao rat **2.** (o.500. pr. Kr.), grčki kipar, prva grupna kompozicija u slobodnoj plastici (*Harmodije i Aristogeiton*)

antepèndij *m kat.* ukrasna zavjesa ili pomična umjetnički obrađena ploča koja prekriva prednju stranu oltara; predoltarnik
✧ *srlat.* antependium ≃ ANTE- + pendēre: visjeti

antèrīdij *m bot.* muški spolni organ steljnjača i nižih stablašica
✧ *lat.* anteridium

antèrija *ž reg.* vrsta gornje haljine, muške i ženske
✧ *tur.* entari ← *arap.* ʿantärī

antestèrion *m* mjesec starogrčke jonske godine (od polovice veljače do polovice ožujka), imao je 30 dana // **antestèrije** *ž mn pov. mit. rel.* u antičkoj Ateni svetkovine u čast bogu Dionizu, slavile se u mjesecu antesterionu (veljača–ožujak)
✧ *grč.* anthestēriṓn

ànthēlij *m meteor.* rijetka optička pojava u obliku svijetle mrlje vidljive na obzoru u visini Sunca, ali njemu na suprotnoj strani
✧ ANT(I)- + *grč.* hḗlios: sunce

anthelmìntik (**antihelmìntik**) *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv crijevnih nametnika
✧ ANTI- + *grč.* hélmis: crv

anthem (*izg.* èntem) *m glazb.* zborna kompozicija u Engleskoj na biblijske tekstove ili na parafraze biblijskih tekstova △ ***National*** ~ (*izg.* Nèšonal ~) *term.* britanska himna (God Save the Queen/King)
✧ *engl.*: himna

anthemìōn *m*, *v.* antemij

Ánti *m mn pov.* zajedničko ime više savezničkih nomadskih plemena između Dnjestra i Dnjepra od 4. do poč. 7. st.; zajedno sa Slavenima (kojima su vrlo srodni) upadaju u Bizant

ANTI- (**ANT-**) kao prvi dio riječi znači **a.** koji je aktivno protivan, koji djeluje u suprotnom smislu [*antitijelo*; *antituberkulozni*; *antidemokratski*] **b.** koji djeluje protivno ili drugačije od službenog ili etabliranog [*antipsihijatrija*; *antimemoari*] **c.** koji je recipročan; protivu-, protu-, nasuprotan [*antilogaritam*]
✧ *grč.* anti (*prij.*)

antialèrgik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje sprečava alergijsku reakciju ili je ublažava
✧ ANTI- + *v.* alergija

antialkoholìzam *m* ⟨G -zma⟩ organizirano suzbijanje uživanja opojnih pića; trezvenjaštvo // **antialkohòličār** *m*, *v.* trezvenjak; **antialkohòličārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* antialkoholičar
✧ ANTI- + *v.* alkohol, alkoholizam

antiamèričkī *prid.* koji se suprotstavlja Americi (u pravilu SAD-u), političkom utjecaju Amerike, američkom načinu života i sl.
✧ ANTI- + *v.* Amerika, američki

antiandrògēn *m* ⟨G *mn* antiandrogéna⟩ *farm.* sredstvo koje blokira androgene receptore
✧ ANTI- + *v.* androgeni

antianèmik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za liječenje anemije
✧ ANTI- + *v.* anemija

antiarìtmik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje usklađuje poremećeni rad srca // **antiarìtmičkī** *prid.* koji se odnosi na antiaritmik
✧ ANTI- + *v.* aritmija

antiastmàtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za ublažavanje astme // **antiastmàtičkī** *prid.* koji se odnosi na antiastmatik, koji djeluje kao antiastmatik
✧ ANTI- + *v.* astma

antiàustrījskī *prid.* koji je protiv Austrije (*pov.* ob. protiv centralne vlasti Beča i dvora u Habsburškoj i Austro-Ugarskoj Monarhiji)
✧ ANTI- + *v.* Austrija, austrijski

antibaby (*izg.* antibêjbi), ob. u: △ ~ ***pilula*** *farm. razg.* kontraceptivno sredstvo, pilula protiv začeća
✧ *engl.*, *konstr.*

antibàkius *m jez. knjiž.* u antičkoj metrici stopa od 2 duga i jednog kratkog sloga
✧ *lat.* antibachius ← *grč.* antibakheîos

antibalìstičkī *prid.*, ob. u: △ ~ ***projektil*** *vojn. tehn.* projektil kojem je cilj uništiti balistički projektil u letu
✧ ANTI- + *v.* balista, balistički

antibàrbarus *m* **1.** protivnik surovosti, zastranjivanja i tuđinštine u jeziku; jezični čistunac **2.** naziv za priručnik protiv jezičnih barbarizama, »protubarbar« **3.** polemički tekst protiv društvenog barbarizma △ ***Dijalektički*** ~ naslov znamenitog djela M. Krleže, oštra polemika protiv dogmatizma i dogmatičara na hrvatskoj ideološkoj i političkoj ljevici 1930-ih
✧ *konstr.* ANTI- + *lat.* barbarus: strani, divlji, necivilizirani ← *grč.* bárbaros, *v.* barbar

antibàriōn *m* ⟨G antibarióna⟩ *fiz.* antičestica barionu
✧ ANTI- + *v.* barion

antibiògram *m biol. kem.* rezultat testa osjetljivosti neke klice na antibiotike kako bi se mogao izabrati najdjelotvorniji
✧ ANTI- + BIO- + -GRAM

antibiòtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *biol. farm.* kemijska tvar, produkt gljivica, bakterija ili biokemijske sinteze, suzbija rast ili ubija mikroorganizme, primjenjuje se u liječenju infekcioznih bolesti [*uzimati* ~] // **antibiòtičk|ī** *prid.* koji se odnosi na antibiotik [~*a terapija*]; **antibiòtički** *pril.* kao antibiotik, na način antibiotika; **antibiòtičnī** *prid.* koji ima svojstva antibiotika; protubakterijski
✧ ANTI- + -BIOTIK

antibióza *ž* sprečavanje razvoja jednog mikroorganizma djelovanjem drugoga; amenzalizam
✧ *nlat.* antibiosis ≃ ANTI- + -BIOZA

antibiròkratsk|ī *prid.* koji je usmjeren protiv birokracije △ ~***a revolucija*** *pov.* pokret u Srbiji krajem 1980-ih koji je populističkim metodama srušio autonomiju Kosova i Vojvodine i pridonosio stvaranju ratnohuškačke atmosfere u čitavoj SFRJ
✧ ANTI- + *v.* birokracija

antiblòkovskī *prid. pol.* koji djeluje protiv blokova, koji se suprotstavlja blokovskoj podjeli svijeta
✧ ANTI- + *v.* blok, blokovski

antichambre (*izg.* antišâmbr) *m neob.* predsoblje, prolazna soba u kojoj se ne boravi, *usp.* antišambrirati
✧ *fr.*

anticiklogèneza *ž meteor.* proces nastanka ili pojačanja anticiklone // **anticiklogènetskī** *prid.* koji se odnosi na anticiklogenezu
✧ *v.* anticiklona + -GENEZA

anticiklolíza *ž meteor.* proces slabljenja ili nestanka anticiklone, odvija se u troposferi // **anticiklolìtičkī** *prid.* koji se odnosi na anticiklolizu
✧ *v.* anticiklona + -LIZA

anticiklóna *ž meteor.* područje visokog tlaka zraka sa zatvorenim izobarama, prevladava lijepo vrijeme, zimi često magle △ ***azorska*** ~ područje visokog tlaka sa središtem nad Azorima; ***blokirajuća*** ~ slabopokretna anticiklona u srednjim širinama koja na sinoptičkoj karti djeluje kao zapreka putujućim izvantropskim depresijama u normalnom kretanju od zapada prema istoku; ***sibirska*** ~ područje visokog tlaka sa središtem nad Sibirom // **anticìklonālnī** *prid.*, *v.* anticiklonski; **anticìklōnskī** *prid.* koji se odnosi na anticiklonu [~ *poremećaj*]; anticiklonalni
✧ ANTI- + *v.* ciklon, ciklona

anticìklōnskī, *v.* anticiklona

anticipácija *ž* **1.** stvaranje suda unaprijed, spoznaja koja prethodi iskustvu; predosjećaj **2.** *ekon.* **a.** ukupnost hipoteza koje se razvijaju u predviđanju budućeg stanja na tržištu **b.** predujam **3.** *glazb.* prijevremeni nastup jednog ili više tonova akorda; u cjelini se pojavljuju na sljedećoj naglašenoj dobi **4.** *fil.* predmnijevanje **5.** *sport* sposobnost predviđanja toka i rezultatá akcija i reakcija suigrača i protivnika [~ *servisa*] // **anticipácījskī** *prid.* koji se odnosi na anticipaciju; **ȁnticipatīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva anticipacije; anticipatoran; **ȁnticipatōran** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩, *v.* anticipativan; **anticipírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* anticìpīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** predvidjeti/predviđati buduće događaje; očekivati **2.** djelovati unaprijed kako bi se što spriječilo; preduhitriti
✧ *lat.* anticipatio ≃ anticipare: predvidjeti ≃ ante: pred + capere: uhvatiti

anticirkumpòlār|an *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩, ob. u: △ ~***na zvijezda*** *astron.* nebesko tijelo što horizontom prolazi kroz gornji i donji meridijan
✧ ANTI- + *v.* cirkumpolaran

antičèstica *ž fiz.* čestica koja je par nekoj drugoj čestici identične mase i spina, ali ima kvantne brojeve poput naboja (Q), barionskog broja (B), izospina (I_3) itd. jednakog iznosa i suprotnog predznaka; ako su ti kvantni brojevi nula, onda je čestica identična svojoj antičestici (primjer para čestice i antičestice su elektron i pozitron; primjer čestice koja je identična svojoj antičestici su foton i neutralni pion), u dodiru čestice i antičestice dolazi do uzajamnog poništavanja (anihilacija); konjugirana čestica
✧ ANTI- + *v.* čestica

ȁntičkī, *v.* antika

antidàmping *m* ⟨*indekl.*⟩ *ekon.* nastojanje da se ne dopusti prodaja robe i usluga na tržištu kupca po cijeni nižoj od cijene na tržištu proizvođača [~ *carina*; ~ *postupak*; ~ *pristojba*]
✧ *engl.* antidumping ≃ ANTI- + *v.* damping

antidatírati *dv.*, *v.* antedatirati

antidemòkrat *m* **1.** onaj koji se bori ili djeluje protiv demokracije, neprijatelj demokracije **2.** onaj koji u javnoj djelatnosti (ob. rukovodeća osoba) teži autoritarnosti, samovolji, samovlašću, onaj koji je netolerantan prema drukčijim mišljenjima i drugim inicijativama; nedemokrat // **antidemokràtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva antidemokrata; **antidemokràtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji antidemokratičan ili svojstvo onoga što je antidemokratično; **antidemòkratskī** *prid.* koji se odnosi na antidemokrate; **antidemòkratski** *pril.* na antidemokratski način, kao antidemokrati
✧ ANTI- + *v.* demokracija, demokrat

antideprèsīv *m* ⟨G antidepresíva⟩ *farm.* sredstvo za liječenje depresije
✧ ANTI- + *v.* depresija

anti-design (*izg.* ànti-dizajn) *m pov. umj.* pokret nastao pol. 1960-ih kao odgovor na komercijalizaciju dizajna i dominantnu ulogu masovnog tržišta
✧ *engl.*

antidetònātor *m* tvar koja se dodaje gorivima za motore s unutarnjim sagorijevanjem radi sprečavanja preranih eksplozija
✧ ANTI- + *v.* detonacija, detonator

antidijabètik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv dijabetesa
✧ ANTI- + *v.* dijabetes

antidijarètik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv proljeva
✧ ANTI- + *v.* dijareja

antidinàstičkī *prid.* koji je protiv dinastije
✧ ANTI- + *v.* dinastija

antidizmenoròik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv bolnih menstruacija
✧ ANTI- + *v.* dizmenoreja

antidolorózum *m farm. zast.* sredstvo za suzbijanje bolova; analgetik
✧ ANTI- + *lat.* dolorosus: bolan ≃ dolor: bol

àntidot *m farm.* sredstvo koje neutralizira djelovanje otrova i ublažuje posljedice trovanja; protuotrov
✧ *grč.* antídoton ≃ ANTI- + *grč.* didónai: dati

antidróga *ž* sredstvo koje djeluje protiv droge △ *~-**ofenziva (pothvat, akcija itd.)*** posebno organizirana akcija, djelatnost koju poduzimaju zdravstvene, socijalne i policijske službe kako bi se suzbila preprodaja i uporaba droga
✧ ANTI- + *v.* droga

antidr̀žāvnī *prid. pov. ideol.* koji djeluje protiv države, koji se suprotstavlja državi [*~ element*]; protudržavni
✧ ANTI- + *v.* država, državni

antiduàlist *m* **1.** protivnik dualizma **2.** *pov.* protivnik Austro-ugarske nagodbe iz 1867. i podjele Habsburškog Carstva na austrijski i ugarski dio, *opr.* dualist
✧ ANTI- + *v.* dualist

antielèktrōn *m* ⟨G *mn* antielektróna⟩ *fiz.* antičestica elektronu; pozitron
✧ ANTI- + *v.* elektron

antiemètik (antemètik) *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv povraćanja
✧ ANTI- + *grč.* emetikós: koji izaziva povraćanje ≃ emeín: povraćati

antiepilèptik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv epilepsije
✧ ANTI- + *v.* epilepsija

Antìfan (o.405–o.330. pr. Kr.), grčki komediograf, autor mnogih parodija na mitove i tragedije

antifašìzam *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost djelovanja i borbe protiv fašizma **1.** *pov.* ideologija i pokret u Europi od 1920-ih do 1945. koja se suprotstavljala talijanskom fašizmu i drugim radikalno nacionalističkim, fašističkim ili nacističkim pokretima i vladama; u raznim zemljama objedinjavao je razne političke stranke i struje **2.** *pol.* aktualno suprotstavljanje neofašizmu u njegovim raznim vidovima: oživljavanju fašističkih ideja, povijesnoj rehabilitaciji fašizma, restauraciji fašističkih elemenata u suvremenim režimima (nacionalna nesnošljivost, agresivni nacionalizam, antidemokratizam) // **antifašìst** *m* **1.** *pov.* onaj koji se borio protiv fašizma i nacizma (u vrijeme 2. svjetskog rata i sl.) **2.** *pol.* onaj koji je prihvatio načela antifašizma (2), onaj koji se suprotstavlja oživljavanju fašističkih ideja i/ili povijesnoj rehabilitaciji fašizma; **antifašìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antifašiste i antifašizam △ *~**a koalicija*** *pov.* savez država koje su se u 2. svjetskom ratu pod vodstvom Velike Britanije, SSSR-a i SAD-a borile protiv Njemačke, Italije (do 1943), Japana i njihovih saveznika; ***Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ)*** *pov.* vrhovno predstavničko tijelo partizanskog pokreta osnovano 1942. u Bihaću, zametak buduće vlasti socijalističke Jugoslavije; ***Zemaljsko ~o vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH)*** *pov.* vrhovno predstavničko tijelo partizanskog pokreta za Hrvatsku, osnovano 1943. u Otočcu; **antifašìstički** *pril.* kao antifašist, na način antifašista; **antifašìstkinja** *ž*, *v.* antifašist
✧ ANTI- + *v.* fašizam

antifèbrīn *m*, *v.* acetanilid

antifeminìzam *ž* ⟨G -zma⟩, *opr.* feminizam // **antifemìnist** *m pov.* onaj koji se zalaže za ciljeve protivne feminizmu i feminističkom pokretu; **antifeminìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antifeminizam i antifeministe; **antifemnininìstički** *pril.* kao antifeminist, na način antifeminista
✧ ANTI- + *v.* feminizam

antifermìōn *m* ⟨G antifermióna⟩ *fiz.* antičestica fermionu
✧ ANTI- + *v.* fermion

antifibrinolìtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.*, *v.* antihemoragik
✧ ANTI- + *v.* fibrinolitik

Antìfil (druga pol. 4. st. pr. Kr.), grčki slikar, predstavnik dvorskog slikarstva

antiflogìstik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje smiruje i smanjuje upalnu reakciju [*uzeti ~*]; antireumatik
✧ ANTI- + *v.* flogistik

àntifōn *m* svako zaštitno sredstvo protiv buke (»ušni čepić«, štitnik za uši itd.)
✧ ANTI- + -FON

antìfona *ž glazb. rel.* u kršćanskoj liturgiji pripjev koji od pjevača preuzima zbor i pjeva između pojedinih stihova psalma // **antifònār** *m* ⟨G antifonára⟩ *glazb. kat.* zbirka pjevanih dijelova brevijara, antifona i responzorija; **antìfon|ī** *prid.*, ob. u: △ *~o* ***pojanje*** *pravosl. glazb.* naizmjenično pojanje 2 zbora u hramu; **antifònija** *ž glazb. pov.* u grčkoj muzičkoj teoriji naziv za oktavu
✧ *srlat.* antiphona ≃ *grč.* antíphōnos: koji se glasa odgovarajući

Antìfont (druga pol. 5. st. pr. Kr.), grčki sofist i govornik, zauzimao se za jednakost svih ljudi

antifòrmīn *m* ⟨G antiformína⟩ *kem.* alkalna otopina natrijeva hipoklorita; dezinficijens
✧ *nlat.* antiforminum ≃ ANTI- + *v.* (kloro)form + -IN

antifòuling *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *tehn.* boja koja štiti trup broda od naslaga algi i sl.
✧ *engl.* ≃ ANTI- + fouling: truljenje

antifráza *ž jez. knjiž.* stilska figura, riječ ili kakav izraz što se upotrebljavaju u značenju suprotnom od pravog značenja [*taj div visok metar pedeset*]
✧ *grč.* antíphrasis ≃ antiphrázein: govoriti suprotno

àntifrīz *m tehn.* sredstvo za snižavanje ledišta vode; stavlja se u hladnjak automobila da spriječi zamrzavanje
✧ *engl.* antifreeze ≃ ANTI- + freeze: zamrzavati

antiftìrik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv uši, vanjskog nametnika na čovjeku
✧ ANTI- + *grč.* phtheír: uš

àntigēn *m biol.* bilo koja supstanca koja u određenim uvjetima može inducirati specifičan imunološki odgovor i potaknuti stvaranje protutijela i senzibiliziranih T limfocita, s kojima onda reagira // **àntigēn|ī** *prid.* koji se odnosi na antigene [*~o sredstvo*]
✧ ANTI- + -GEN

Antìgona *ž mit. knjiž.* kći kralja Edipa; junakinja istoimene Sofoklove tragedije i mnogih kasnijih literarnih, kazališnih, muzičkih i slikarskih interpretacija; simbol moralnog sukoba između ljudskih i božanskih zakona

àntigraf *m* prijepis, kopija originala s originalnim potpisom
✧ ANTI- + -GRAF

Antìgua i Barbúda *ž geogr.* država u Leewardskom (Zavjetrinskom) otočju Malih Antila, 442 km^2, 64.400 stan., glavni grad St. John's na otoku Antigua

antihelmìntik *m*, *v.* anthelmintik

antihemoràgik *m* ⟨N -ici⟩ *farm.* sredstvo za zgrušavanje krvi koje tako utječe na zaustavljanje krvarenja; antifibrinolitik
✧ ANTI- + *v.* hemoragija

antihèrōj *m* ⟨G antiherója⟩ onaj koji općim dojmom, vanjštinom i pripisanim odlikama predstavlja opreku uobičajenoj predodžbi o junaku ili heroju (ob. u filmovima i u književnosti)
✧ ANTI- + *v.* heroj

antihidròtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv prekomjernog znojenja [*uzeti ~; primijeniti ~*]
✧ ANTI- + *grč.* hidrṓs: znoj

antihipertènzīv *m*, *v.* antihipertonik

antihipertònik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje snižava krvni tlak; antihipertenziv
✧ ANTI- + *v.* hipertonija

antihistamìnik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* lijek koji sprečava djelovanje histamina u organizmu; upotrebljava se u slučaju jakih alergija
✧ ANTI- + *v.* histamin

antìhreza *ž pravn.* posebna ugovorna odredba, vjerovniku se iznimno dopušta ubiranje prihoda sa založene stvari
✧ ANTI- + *grč.* khrésis: uporaba

antihùmān|ī *prid.* **1.** koji je protivan čovjeku i njegovim odlikama, obratno od onoga kakav je čovjek kao moralno i etičko biće; neljudski [*~a priroda zločinca*], *opr.* human **2.** koji je protiv ljudi i protiv čovjeka kao ljudskog bića, koji je uperen protiv ljudi, koji djeluje antiljudski [*~i čin*]
✧ ANTI- + *v.* humanost

antiimperijalìzam *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost borbe i stavova protiv imperijalizma // **antiimperijàlist** *m* pristalica antiimperijalizma
✧ ANTI- + *v.* imperijalizam

antiinflácījsk|ī *prid. ekon.* koji je usmjeren protiv inflacije △ *~a* ***politika (program i sl.)*** *ekon.* skup mjera što ih poduzima vlada neke države kako bi suzbila inflaciju
✧ ANTI- + *v.* inflacija

antiinflamatòrik *m*, *v.* antireumatik

antiintelektualìzam *m* ⟨G -zma⟩ **1.** ukupnost stavova protivnih intelektualizmu **2.** suprotstavljanje utjecaju intelektualaca i mislilaca

u društvu i u politici; antiintelektualstvo, protuintelektualstvo // **antiintelektualìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antiintelektualizam [~ *stav*]; **antiintelektuálstvo** *sr*, *v.* antiintelektualizam

✧ ANTI- + *v.* intelektualizam

antijudaìzam *m* ⟨G -zma⟩ djelovanje, angažiranje i poticanje emocija protiv Židova (uži pojam od antisemitizma, koji je upravljen protiv svih semita na rasnoj osnovi)

✧ ANTI- + *v.* judaizam

àntika *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *pov.* kultura grčko-rimskog svijeta i svih zemalja koje su bile pod utjecajem grčke i rimske kulture; obuhvaća razdoblje od 8. st. pr. Kr. do 5. st. **2.** *pren.* **a.** davno prošlo vrijeme; davnina **b.** *pejor.* zastarjeli pogledi, vrijednosti koje su nekad nešto značile, ali im je prošlo vrijeme [*to ti je* ~] **c.** *pejor.* onaj koji ima takve poglede // **àntičk|ī** *prid.* koji se odnosi na antiku, na svijet stare Grčke i starog Rima [~*a filozofija*; ~*a tragedija*], *usp.* arhajski △ ~***e svečane igre*** *pov.* u Grčkoj i u grčko-rimskom svijetu svečane igre s različitim natjecanjima u kojima sudjeluju muškarci i dječaci, rijetko djevojke; kultne igre šireg značenja u slavu bogova i kasnije careva, najpoznatije su Olimpijske igre; ~***i stadion*** borilište sa stazom i gledalištem u kojem su održavane antičke svečane igre, prvobitno pravokutnog oblika; **àntik** *prid. reg.*, *v.* antikni; **àntikn|ī** *prid.* starinski; antik [~*i namještaj*; ~*o pokućstvo*]

✧ *njem.* Antike ≃ *lat.* antiquus: star, starinski, drevan

ȁntikancerōzan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji sprečava ili suzbija bolest raka (o lijekovima, hrani i sl.), *opr.* kancerozan // **ȁntikancerōzno** *pril.* tako da sprečava rak ili umanjuje opasnost od raka

✧ NTI- + *v.* kancerozan

antikatóda *ž fiz.* elektroda u elektronskoj cijevi na kojoj se energija brzih elektrona pretvara u rendgensko zračenje

✧ ANTI- + *v.* katoda

antikláter *m tehn.* sklop u radaru, koji briše štetne odraze na radarskoj slici

✧ *njem.* Antiklater ≃ ANTI- + *njem.* Klater: mrlja, nečist

antiklerikalìzam *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** *pov.* ideja i pokret koji se protive utjecaju svećenstva u javnim poslovima, u obrazovnom sustavu i sl. **2.** ideja i pokret koji se zalažu za dosljedno razdvajanje crkve od države // **antiklerikálac** *m* ⟨G -lca, N *mn* -lci⟩ pristaša antiklerikalizma; **antiklerikálčev** *prid.* koji pripada antiklerikalcu; **antiklerìkalka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* antiklerikalac

✧ ANTI- + *v.* klerikalizam

antiklìmaks *m* **1.** opadanje, slabljenje, spuštanje, smanjivanje, *opr.* klimaks **2.** *jez. knjiž.* poetsko nizanje srodnih izraza od jačih ka slabijima **3.** *kazal.* slabljenje sukoba u dramskoj radnji

✧ ANTI- + *v.* klimaks

antiklinála *ž geol.* jednostavna konveksna bora koja se izdiže iznad okolnog pejzaža, *opr.* sinklinala

✧ *njem.* Antiklinale ≃ *grč.* antiklínein: naslanjati se jedan na drugoga

ȁntiklōr *m kem.* sredstvo za vezivanje suvišnog klora u određenim procesima; najčešći je natrijtrisulfat

✧ ANTI- + *v.* klor

antikoagulàncije *ž mn farm.* prirodna ili sintetska sredstva protiv zgrušavanja krvi

✧ ANTI- + *v.* koagulacija

antikomùnist *m* **1.** onaj koji se zalaže za ciljeve protivne komunizmu i komunističkom pokretu, onaj koji se bori ili djeluje protiv tog pokreta **2.** *pov. ideol.* ideološka oznaka za svakog protivnika socijalističkog (komunističkog) režima, često uvod u politički obračun ili sudski progon // **antikomunìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antikomunizam i antikomuniste; **antikomunìstički** *pril.* kao antikomunist, na način antikomunista; **antikomùnistkinja** *ž*, *v.* antikomunist; **antikomunìzam** *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost ideja, djelovanja i borbe protiv komunizma

✧ ANTI- + *v.* komunist

antikonformìzam *m* ⟨G -zma⟩ društvena neprilagodljivost, nepristajanje na nekritičko prihvaćanje ukusa, stavova ili vladajućih mišljenja u društvu; suprotstavljanje stereotipnim društvenim konvencijama i oportunizmu // **antikonformìstič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je oprečan socijalnim pritiscima i zahtjevima što proizlaze iz konformističkog ponašanja većine [~*no ponašanje*]

✧ ANTI- + *v.* komformizam

antikonvùlzīv *m* ⟨G antikonvulzíva⟩ *farm.* sredstvo koje uklanja grčeve

✧ ANTI- + *v.* konvulzija

antikoròzīv *m* ⟨G antikorozíva⟩ sredstvo koje štiti od štetnih atmosferskih utjecaja // **antikòroziv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji djeluje kao antikoroziv △ ~***na zaštita*** u građevinarstvu, zaštita od agresivnog djelovanja okoliša na tvari ugrađene u građevinu
✧ ANTI- + *v.* korozija

àntikrist *m* **1.** (Antikrist) *kršć.* **a.** glavni Kristov neprijatelj koji će se pojaviti na Sudnji dan kao suprotno načelo Bogu **b.** onaj tko ne vjeruje u Krista **c.** lažni Krist **d.** utjelovljenje Sotone **2.** *pren. fam.* onaj koji je samovoljan, obijestan, razuzdan, zločest (ob. o djeci) // **àntikristov** *prid.* koji pripada antikristu
✧ *lat.* Antichristus ← *grč.* Antíkhristos

antìkva *ž tipogr.* latinsko pismo, uspravnih i ravnih crta, nastalo u 15. st. u Italiji; kombinacija je rimskog kapitalnog pisma i karolinške minuskule
✧ *lat.* (littera) antiqua: staro pismo

ȁntikvār|an *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ **1.** (predmet) koji ima kulturnu vrijednost po svojoj rijetkosti kao i po starini **2.** upotrebljavan, iz druge ruke [~*na knjiga*] // **antìkvār** *m* ⟨G antikvára⟩ onaj koji se bavi (ob. kao trgovac) starim knjigama i drugim starim predmetima koji imaju kulturnu vrijednost; **antikvarìjāt** *m* ⟨G antikvarijáta⟩ trgovina u kojoj se otkupljuju i prodaju stare i rabljene knjige, zemljovidi, drvorezi, pisma, autografi itd.; antikvarnica; **antìkvārnica** *ž, v.* antikvarijat; **antikvìtēt** *m* ⟨G antikvitéta⟩ starina umjetničke i povijesne vrijednosti (pokućstvo, novac, umjetnine, upotrebni predmeti i sl.); rijetkost
✧ *lat.* anitiquus: star, starinski, drevan

ȁntikvark *m fiz.* antičestica kvarku
✧ ANTI- + *v.* kvark

antìlaba *ž jez. knjiž.* dijeljenje govorenog stiha na različite osobe
✧ *grč.* antilabé

antilèptōn *m* ⟨G antileptóna⟩ *fiz.* antičestica leptonu: uključuje pozitron, antimion, antitauon i tri pripadna antineutrina
✧ ANTI- + *v.* lepton

Antíli (**Zapadna Indija**) *m mn geogr.* otočje u *Z* dijelu Atlantskog oceana, 236.000 km^2, 34.000.000 stan. // **àntilskī** *prid.* koji se odnosi na Antile

antilibèrāl *m* ⟨G antiliberála⟩ *publ.* onaj koji se suprotstavlja liberalnim idejama ili tendencijama u društvu, onaj koji djeluje protiv liberalizma // **antilìberālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se suprotstavlja svemu što je liberalno; **antiliberalìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antiliberale i antiliberalizam; **antiliberalìzam** *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost ideja koje se suprotstavljaju liberalizmu
✧ ANTI- + *v.* liberal

antilogarìtam *m* ⟨G -tma, N *mn* -tmi⟩ *mat.* broj čiji je logaritam u nekoj bazi jednak zadanom broju [~ *broja x u bazi a jest* a^x] // **antilogaritmírati** *dv.* ⟨*prez.* antilogarìtmīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ izračunati/izračunavati antilogaritam
✧ ANTI- + *v.* logaritam

antilògija *ž fil.* proturječnost između dviju filozofskih ideja ili dvaju mišljenja u tekstu istog autora // **antilògičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nije logičan; nelogičan; **antilògičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je nelogičan ili svojstvo onoga što je nelogično; antilogika; **antilògika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* antilogičnost
✧ *grč.* antilogía ≃ ANTI- + -LOGIJA

antìlopa (**antilòpa**) *ž* ⟨G *mn* antilópā⟩ *zool.* dvopapkar, šupljorožac, preživač vitkih nogu (porodica *Antilopinae*); živi u tropskim ravnicama Afrike // **antìlōp** *m* ⟨G antilópa⟩ *razg.* koža od antilope ili imitacija takve kože [~ *cipele*]
✧ *njem.* Antilope ← *fr.* ← *bizant.grč.* anthólops: bajoslovna životinja

antiljùdskī *prid.* **1.** *v.* antihumani **2.** koji je protiv ljudi i protiv čovjeka kao ljudskog bića [~ *zločin*] // **antiljùdski** *pril.* tako da djeluje protiv ljudi i ljudskosti; nehuman
✧ ANTI- + *v.* ljudski

antimalàrik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za liječenje malarije (primjenjuje se i u liječenju reumatskih bolesti)
✧ ANTI- + *v.* malarija

antimàtērija *ž fiz.* materija sastavljena od antičestica; protutvar
✧ ANTI- + *v.* materija

antimeridìjān *m* ⟨G antimeridijána⟩ *geogr.* polovica meridijanske kružnice koja odstupa za 180° od meridijana; protumeridijan
✧ ANTI- + *v.* meridijan

antimèrija *ž jez. knjiž.* stilska figura, nastaje zamjenom raznih riječi među sobom, uz očuvanje osnovnog značenja [*Što si majci* (tj. meni) *tako nevesela*; *Daruj mene sužnja nevoljnika* (tj. nevoljnog)]
✧ ANTI- + -MERIJA

antimetàbola *ž jez. knjiž.* fonetička figura u kojoj se podudaraju po dvije riječi u jednoj ili dvjema izrekama i to obrnutim redom [*plačuć pjeva, pjevajući plače*], *usp.* anadiploza
✧ *grč.* antimetabolḗ

antimetabòlīt *m* ⟨G antimetabolíta⟩ *farm.* antikancerozno sredstvo
✧ ANTI- + *grč.* metabolḗ: promjena + -IT

antimikòtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv gljivica koje se javljaju na nekim dijelovima tijela
✧ *nlat.* antimycoticum ≃ ANTI- + *grč.* mýkēs: gljiva

antimilitarìzam *m* ⟨G -zma⟩ doktrina, borba, stav protiv militarizma // **antimilitàrist** *m* pristalica antimilitarizma; **antimilitarìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antimilitarizam i antimilitariste
✧ ANTI- + *v.* militarizam

antìmins *m pravosl.* četverokutno platno na oltaru sa slikom Skidanja s križa; na njemu se služi liturgija
✧ *srlat.* antimensium ← *bizant.grč.* antiménsion ≃ ANTI- + *lat.* mensa: stol

antimìōn *m* ⟨G antimióna⟩ *fiz.* antičestica mionu
✧ ANTI- + *v.* mion

àntimon *m kem.* element (simbol Sb, atomski broj 51); siv, sjajan i krhak metaloid, služi za jačanje olovnih i cinkovih legura (npr. legura za tiskarski slog od olova, antimona i kositra), djeluje toksično; stibij △ *~-**kalīj-tartarat*** dvostruka sol $K(SbO)C_4H_4O_6$, *usp.* antidot; *~-**sulfid*** sadrži 90–97% Sb_2S_3 (antimonium crudum); dobiva se iz rude antimona; služi u proizvodnji šibica; *~-**trikloriantidotd*** $SbCl_3$, mekana, žuta, higroskopna masa, dobivena od antimonita otapanjem u kloridnoj kiselini; služi kao katalizator pri nekim organskim sintezama i kao reagens
✧ *srlat.* antimonium

antimònīt *m* ⟨G antimoníta⟩ *min.* antimonov sulfid, mineral antimonov sjajnik, najvažnija antimonova ruda
✧ *v.* antimon + -IT

Àntīn *m* ⟨G Antína⟩ naselje (u blizini Vinkovaca), 977 stan. // **antìnačkī** (**àntīnskī**) *prid.* koji se odnosi na Antin i Antinjane; **Antínjanin** *m* (**Antínjānka** *ž*) ⟨N *mn* Antínjani⟩ stanovnik Antina
◆ *v.* Antun

antineoplàstici *m mn* ⟨N antineoplàstik⟩ *farm.* lijekovi koji se koriste u terapiji liječenja zloćudnih bolesti; citostatici

antineuràlgik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv bolova // **antineuràlgičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji djeluje protiv bolova; **antineuràlgično** *pril.* na antineuralgičan način

antineutríno *m fiz.* elementarna čestica bez naboja, antičestica neutrinu
✧ ANTI- + *v.* neutrino

antineùtrōn *m* ⟨G antineutróna⟩ *fiz.* elementarna čestica bez naboja, antičestica neutronu
✧ ANTI- + *v.* neutron

Antìnoj 1. *m mit.* u Homerovoj *Odiseji* glavni Penelopin prosac **2.** mladić iz Bitinije (110–130), kojeg je rimski car Hadrijan obožavao i poslije mladićeve nesretne smrti (utopio se u Nilu) dao mu ovjekovječiti lik brojnim skulpturama, reljefima i na novcu

antinòmija *ž* **1.** suprotnost između dvaju sustava, dvaju pojmova, proturječje između dviju ispravnih teza; opreka **2.** nepomirljivost dviju teza [*mišljenje teško prihvaća tezu da je svijet konačan i da je istovremeno beskonačan*] // **antinòmījskī** *prid.* koji se odnosi na antinomiju; **antinomìstičk|ī** *prid.*, ob. u: △ *~**a svađa*** *teol. pov.* borbe unutar luteranstva tijekom 16. st.; **antinomìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *teol.* doktrina koja naučava, u ime vrhovne milosti, ravnodušnost prema zakonu, odbacuje opravdanost i vrijednost svakog zakona
✧ *grč.* antinomía ≃ ANTI- + -NOMIJA

antinuklèōn *m* ⟨G antinukleóna⟩ *fiz.* antičestica nukleonu (protonu i neutronu)
✧ ANTI- + *v.* nukleon

Antìoh ime sedmorice vladara seleukidskog kraljevstva (današnja Sirija, povremeno i neki drugi dijelovi Bliskog istoka) od 292. do 129. pr. Kr.

Antiòhija *ž pov.* glavni grad seleukidskog kraljevstva (300–64. pr. Kr.) (danas Antakoja u Siriji)

antiòksidans *m kem.* tvar koja sprečava ili usporava oksidaciju lakopokvarljivih proizvoda
✧ ANTI- + *v.* oksidans

ȁntipāpa *m pov. kat.* onaj koji se proglašava papom, suprotno onome koji je izabran po kanonskom pravu; protupapa
✧ ANTI- + *v.* papa

antiparalèla *ž* ⟨G *mn* antiparalélā⟩ pravac paralelan nekom drugom pravcu, ali sa suprotnim smislom usmjerenja
✧ ANTI- + *v.* paralela

antiparkinsònik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za liječenje Parkinsonove bolesti
✧ ANTI- + *v.* Parkinson

antipasáti *m mn* ⟨N antipàsāt, G antipasàta⟩ *meteor.* vjetrovi iz zapadnih smjerova koji u suptropskim područjima na sjevernoj i južnoj poluci katkada pušu iznad pasata
✧ ANTI- + *v.* pasati

antipàsto *m kulin.* predjelo (ob. u talijanskoj kuhinji i talijanskim restoranima)
✧ *tal.*

antipàtij|a *ž* osjećaj nesklonosti, gađenja ili stalne protivnosti prema komu, prema čemu; odbojnost [*osjećati ~u*], *opr.* simpatija // **antipàtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je odbojan, neugodan, mrzak; **antipàtično** *pril.* na antipatičan način; odbojno; **antipàtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je antipatičan
✧ *grč.* antipátheia ≃ ANTI- + páthē: strast

antipedagògija *ž* suvremeni smjer u pedagogiji; usmjeren protiv stare dogmatske pedagogije
✧ ANTI + *v.* pedagogija

antipirètik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* lijek kojim se ob. uzimanjem u usta smanjuje neželjeno visoka tjelesna temperatura // **antipìrīn** *m* ⟨G antipirína⟩ $C_{11}H_{12}N_2O$, fenildimetil-pirazolon, jedan od prvih sintetskih lijekova (1883); snizuje temperaturu
✧ ANTI- + *grč.* pyretós: vrućina

antiplazmíni *m mn* ⟨N antiplàzmīn, G antiplazmína⟩ *biol.* bjelančevine plazme koje inhibiraju djelovanje plazmina (fibrinolizina)
✧ ANTI- + *v.* plazma

antìpōd *m* ⟨G antipóda⟩ **1. a.** *geogr.* ono što je na suprotnoj strani zemaljske kugle (Australija prema Europi) **b.** čovjek prema drugome čovjeku na protivnoj strani Zemljine kugle; protunožac **2.** *pren.* onaj koji je oprečnih pogleda, karakternih osobina i sl. prema drugome [*on je njegov ~*]
✧ *lat.* ⟨*mn*⟩ antipodes ≃ *grč.* ≃ ANTI- + -POD

antipròtōn *m* ⟨G antiprotóna⟩ *fiz.* antičestica protonu od kojega se razlikuje suprotnim predznakom naboja
✧ ANTI- + *v.* proton

antipsihijàtrija *ž med.* pokret koji odbacuje službenu, institucionalnu psihijatriju
✧ ANTI- + *v.* psihijatrija

antiptóza *ž jez. knjiž.* stilska figura; nastaje zamjenom jednog padeža drugim [*Kad su bili Senju bijelomu...*; *A kad bio poljem ispod grada...*]
✧ *grč.* antíptōsis ≃ ANTI- + ptôsis: padež

antiràtnī *prid.*, *v.* proturatni
✧ ANTI- + *v.* rat, ratni

antirèligiōzan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je protivan ili suprotstavljen vjeri (o osobi, o ideji i sl.); protuvjerski
✧ ANTI- + *v.* religija

antirètik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *fil.* tekst koji sadrži pobijanje, u kojem se nešto pobija
✧ *grč.* antirrētikós: koji proturječi, pobija

antireumàtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv reume; antiinflamatorik // **antireumàtičkī** *prid.*, *opr.* reumatički; **antireùmatskī** *prid.* koji se odnosi na antireumatik [*~ preparat*]; **antireùmatski** *pril.* kao antireumatik, na način antireumatika [*oblozi djeluju ~*]
✧ ANTI- + *grč.* rheumatikós: izložen strujanju, protjecanju

antiròmān *m* ⟨G antiromána⟩ *knjiž.* prozni tekst koji dosljedno napušta strukturalne karakteristike tradicionalnog romana
✧ ANTI- + *v.* roman

antisàgoga *ž retor.* govornička figura koja nastaje kada se iz jedne izvjesne i ispitane stvri izvodi nešto neočekivano
✧ *lat.* antisagoge ← *grč.* anteisagōgḗ

antisamoùprāv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ *pov. ideol.* koji se protivi samoupravljanju (ob. u obračunu s političkim protivnicima) [*~ne tendencije*]
✧ ANTI- + *v.* samoupravljati

antisèlēnij *m astron.* optička pojava u atmosferi, nastaje osvijetljenošću od Mjeseca; analogna antheliju
✧ ANTI- + *v.* selenij

antisemitìzam *m* ⟨G -zma⟩ **1.** neprijateljstvo prema Židovima na religijskoj, nacionalističkoj ili rasnoj osnovi (*dosl.* »prema semitima«, od kojih su Židovi jedan narod); ideologija po kojoj su Židovi zbog svoje vjere, nedovoljnog patriotizma i sl. te osobito zbog svojih rasnih osobina pogubni i opasni za druge narode i kulture **2.** *rij.* neprijateljstvo prema svim semitskim narodima // **antisèmīt** *m* ⟨G antisemíta⟩ pristaša antisemitizma, neprijatelj Židova; **antisèmītskī** *prid.* koji se odnosi na antisemite i antisemitizam [*~ pamflet*]; **antisèmītski** *pril.* kao antisemit, na način antisemita
✧ ANTI- + *v.* Semit, semitizam

antisèpsa *ž* ⟨G *mn* antisêpsā/-ī⟩ *med.* metoda sprečavanja zaraze – uništavanje zaraznih klica na površini tijela kemijskim sredstvima (antisepticima) // **antisèptičkī** *prid.* koji se odnosi na antisepsu; **antisèptički** *pril.* tako da djeluje antiseptički; **antisèptičnī** *prid.* koji ima svojstva antiseptika, koji se odnosi na antiseptike; protuzarazni [~ *postupak*]; **antisèptik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za uništavanje zaraznih klica
✧ ANTI- + *v.* sepsa

antiskabióza *ž farm.* sredstvo protiv svraba
✧ *nlat.* antiscabiosis ≃ ANTI- + *lat.* scabies: svrab + -OZA

antisòcijāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji nije druželjubiv; nedruštven **2.** koji je štetan i suprotan socijalnim i moralnim normama [~*no ponašanje*]; protudruštven
✧ ANTI- + *v.* socijalan

antisocijalìzam *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost djelovanja i borbe protiv socijalizma // **antisocijalìstičkī** *prid.* koji se odnosi na antisocijalizam; **antisocijalìstički** *pril.* kao antisocijalizam, na način antisocijalizma
✧ ANTI- + *v.* socijalizam

antìspast *m jez. knjiž.* u antičkoj metrici stopa sastavljena od jamba i troheja // **antispàstičkī** *prid.*, ob. u: [~ *metar*]
✧ *grč.* antíspastos: povučen na drugu stranu

antispazmòtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo protiv spazmi
✧ ANTI- + *v.* spazam

àntispīn *prid.*, ob. u: △ ~**-guma** *sport* u stolnom tenisu vrsta gume na reketu koja zbog slabijeg trenja neutralizira top-spin udarce
✧ ANTI- + *engl.* spin: vrtnja

antistàtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *tehn.* tvar, sastavni dio nekih plastičnih masa kako bi se ograničio razvoj statičkog elektriciteta na površini tih masa i smanjilo privlačenje prašine
✧ ANTI- + -STATIK

antistrèfōn *m* ⟨G antistrefóna⟩ *log.* sofističko zaključivanje koje se može iskrenuti ob. u slučajevima kada se isti pojam upotrijebi u dva različita smisla i odnosa
✧ *grč.* antistréphon ≃ antistréphein: iskretati, obrtati

antistreptolìsīn *m* ⟨G antistreptolisína⟩ *fiziol.* antitijelo koje organizam stvara u slučaju streptokokne infekcije
✧ ANTI- + *grč.* streptós: uvijen + lýsis: opuštanje

antistrófa *ž pov.* u starogrčkoj drami dio korske pjesme koji odgovara na prethodnu strofu
✧ *grč.* antistrophḗ: okretanje ≃ ANTI- + *v.* strofa

àntisvijēt *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *fil.* hipotetski svijet koji bi se trebao sastojati od antimaterije i koji bi uništio postojeću materiju, dakle postojeći svijet, *usp.* antimaterija
✧ ANTI- + *v.* svijet

antišambrírati (∅) *dv.* ⟨*prez.* antišàmbrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ pokušati/pokušavati što postići, postići/postizati čekanjem pred kabinetima važnih osoba, obigravati moćne ličnosti i sl.
✧ *njem.* antichambrieren ≃ *fr.* antichambre: predsoblje

antitàlent (**antitàlenat**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji je bez nadarenosti za što [*glumački* ~]
✧ ANTI- + *v.* talent

antiteátar *m* ⟨G -tra⟩ smjer u suvremenoj drami koji niječe konvencionalne oblike (sadržaj, radnju) i uvodi apsurdne situacije; kazalište apsurda
✧ ANTI- + *v.* teatar

antìteza (**antitéza**) *ž* **1.** opreka, suprotnost, protivština **2.** *fil.* negacija teze, protivna tvrdnja, opreka, suprotstavljanje dvaju suprotnih termina; stav koji tvori drugi termin u antinomiji (prvi termin je teza) **3.** *jez. knjiž.* pjesnička stilska figura suprotnosti [*slavenska* ~ stilska figura u slavenskim narodnim pjesmama] // **antitètičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je oprečan; protivan, suprotan
✧ *grč.* antíthesis ≃ ANTI- + -TEZA

àntitijēlo *sr biol.* obrambena bjelančevina; imunoglobulin koji stvaraju aktivirani B limfociti kao odgovor kada u tijelo uđu antigeni; protutijelo
✧ ANTI- + *v.* tijelo

àntitīp *m rel.* osoba, zbivanje, predmet ili riječ u Novom zavjetu što su ispunjenje ili suprotnost neke osobe, zbivanja, predmeta ili riječi u Starom zavjetu
✧ *grč.* antítypos ≃ ANTI- + -TIP

antitòksīn *m* ⟨G antitoksína⟩ *fiziol.* specifično antitijelo, nastaje u organizmu na podražaj otrova što ih izlučuju neke bakterije, biljke i životinje; protuotrov // **antitòksičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji djeluje protuotrovno; **antitòksīnskī** *prid.* koji se odnosi na antitoksin
✧ ANTI- + *v.* toksin

antitrombíni *m mn* ⟨N antitròmbīn, G antitrombína⟩ *fiziol.* bjelančevine plazme, koče djelovanje trombina i tako utječu na proces zgrušavanja krvi
✧ ANTI- + *v.* tromb

antituberkùlōz|an *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji djeluje protiv tuberkuloze [*~ni dispanzer*] // **antituberkulòtik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za liječenje tuberkuloze
✧ ANTI- + *v.* tuberkuloza

antitùsik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo za suzbijanje kašlja
✧ *nlat.* antitussicum ≃ ANTI- + *lat.* tussis: kašalj

antiutòpija *ž jez. knjiž.* književni ili srodan prikaz društva oprečan optimističkim vizijama društva u književnim djelima i društvenim teorijama (npr. Orwellov roman *1984*) // **antiutòpījskī** *prid.* koji se odnosi na antiutopiju
✧ ANTI- + *v.* utopija

antivírusnī *prid.*, ob. u: △ ~ ***program*** *inform.* kompjuterski program koji štiti od kompjuterskih virusa
✧ ANTI- + *v.* virus

antocijáni (**antocijaníni**) *m mn kem.* grupa organskih biljnih boja otopljenih u staničnom soku; mijenjaju se prema pH vrijednosti otopine (u kiselom su ambijentu crveni, a u lužnatom plavi)
✧ *grč.* ánthos: cvijet + kýanos: mrko modra boja

antòfāg *m* ⟨G antofága, N *mn* antofázi⟩ *zool.* životinja koja se hrani cvjetovima
✧ *grč.* ánthos: cvijet + -FAG

antòfīl *m* ⟨G antofíta⟩ *bot.* latica
✧ *nlat.* Anthophyllum ≃ *grč.* ánthos: cvijet + *grč.* phýllon: list

Antójević, **Pavko** (Pavao Dubrovčanin) (o.1420–o.1479), hrv. medaljer i zlatar, surađivao s Donatellom, u Dubrovniku bio savjetnik pri gradnji gradskih zidina

Àntolić, **Vlado** (1903–1981), hrv. arhitekt i urbanist, autor prvog urbanističkog plana Zagreba nakon 2. svjetskog rata

antològija *ž* zbirka odabranih, ob. reprezentativnih književnih ili drugih djela raznih pisaca ili odabranih odlomaka iz njihovih djela; florilegij // **antològičār** *m* onaj koji sastavlja ili izdaje antologiju; **antològičārev** (**antològičārov**) *prid.* koji pripada antologičaru; **antològījskī** *prid.* **1.** koji je uvršten u antologiju [*~ pisac*] **2.** *razg.* koji je po nečem izuzetan, općenito takav da zaslužuje biti u antologiji [*~ primjer*; *~ slučaj gluposti*]; **antològijski** *pril.* na način kao u antologiji
✧ *grč.* anthología: skupljanje cvijeća ≃ ánthos: cvijet + légein: brati, skupljati

Antónije, **Marko** (82–30. pr. Kr.), rimski trijumvir i vojskovođa, udružio se s egipatskom kraljicom Kleopatrom, ali ih je porazio Oktavijan (budući car August) u posljednjem u nizu građanskih ratova koji su razorili Rimsku Republiku

antònīm *m* ⟨G antoníma⟩ *lingv.* riječ suprotna značenja prema drugoj riječi [*zao, loš: dobar*]; protuznačnica, suprotnica // **antònim|an** *prid.* ⟨*odr.* antònīmnī⟩ koji ima svojstva antonima [*~na riječ*]; **antonìmičkī** *prid.*, *v.* antonimski; **antonìmija** *ž* stilska figura koja se služi antonimima; **antonimizírati** (se) *dv.* ⟨*prez.* antonimìzīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *gl. im.* -ānje⟩ dobiti/dobivati suprotno značenje; **antònimskī** *prid.* koji se odnosi na antonim [*~ pridjev*]; antonimički
✧ *grč.* antṓnymon ≃ ANT(I)- + -ONIM

Antonioni (*izg.* Antonióni), **Michelangelo** (1912), talijanski filmski redatelj uglavnom kontemplativno-psiholoških filmova, teži ka osebujnim metaforama i atmosferama suvremenog apsurda (*Avantura*, *Noć*, *Pomračenje*)

antonomázija *ž lingv.* postupak u prirodnom jeziku i pjesničkom stilu kojim se nečije vlastito ime zamjenjuje kakvim njegovim svojstvom i širi kao opći pojam [*Mecena (mecena)* = dobrotvor, dobročinitelj, podupirući član, sponzor itd.; *Job* = onaj koji je strpljiv]
✧ *grč.* antonomasía ≃ antonomázein: nazvati drugačijim imenom

Ànton s Pádove (16. st.), slikar iz Kašćerge u Istri, autor fresaka u kapeli Sv. Roka u Draguću

ANTRA-, **ANTRAC-**, **ANTRAK-** kao prvi dio riječi znači da se ono što je u drugom dijelu odnosi na ugljik i ugljične spojeve [*antracen*]
✧ *grč.* ánthrax: ugljen

antràcēn *m* ⟨G antracéna⟩ *kem.* triciklički aromatski ugljikovodik, $C_{14}H_{10}$, dobiva se iz katrana kamenog ugljena; osnovna je tvar za proizvodnju antracenskih i indantrenskih bojila
✧ *njem.* Anthrazen ≃ ANTRAC-

antraciklíni *m mn* ⟨N antracìklīn, G antraciklína⟩ *farm.* antibiotska skupina antikancerogena, potječe iz gljivice *Streptomyces*
✧ ≃ ANTRA- + CIKL(O)- + -IN(I)

antràcīt (antracȉt) *m* ⟨G antracíta⟩ *kem.* fosilni ugljen s velikim dijelom ugljika (90–95%); crne je boje, sjajan i visokokaloričan
✧ *fr.* anthracite ≃ *grč.* ánthrax: ugljen

antrakìnōn *m* ⟨G antrakinóna⟩ *kem.* $C_{14}H_8O_2$, žuta kristalna tvar, derivat antracena, služi za proizvodnju bojila
✧ *v.* antracen

antrakòtērij *m zool. geol.* izumrli rod životinja nalik svinji, živio od eocena do miocena
✧ *nlat.* Anthracotherium ≃ ANTRAK- + *grč.* thēríon: zvijer

antrakóza *ž pat.* **1.** profesionalno oboljenje rudara; taloženje ugljene prašine u plućima **2.** bolest vinove loze; crni garavac, crnjevina, ugljevitost
✧ ANTRAK- + -OZA

àntraks *m pat.*, *v.* bedrenica
✧ *grč.* ánthraks

antrȇ *m*, *v.* entrée

antrektòmija *ž med.* operativno uklanjanje antruma želuca
✧ *lat.* antrum: šupljina, špilja ≃ *grč.* ántron: špilja + *v.* ektomija

antrfile (antrifilȇ) *m* ⟨G antrifilèa⟩ mali novinski članak, ob. u okviru ili drugačije grafički izdvojen od većih cjelina i tekstova; umetak
✧ *fr.* entrefilet

ANTROPO- kao prvi dio riječi znači da se ono što je u drugom dijelu odnosi na čovjeka; čovjeko-, ljudo- [*antropocentrizam*; *antropomorfan*]
✧ *grč.* ánthrōpos: čovjek

antropocèntričan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je usredotočen na čovjeka // **antropocèntričkī** *prid.* koji se odnosi na antropocentrizam; **antropocentrìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fil.* učenje po kojem je čovjek osnovni smisao stvarnosti i svrha svekolikog zbivanja, ishodište i središte filozofskih razmatranja u odnosu na više biće i na ukupni živi svijet
✧ ANTROPO- + -CENTRIČAN

antropòfāg *m* ⟨G antropofága, N *mn* antropofági⟩ onaj koji se hrani ljudskim mesom; ljudožder, kanibal // **antropofàgija** *ž*, *v.* kanibalizam
✧ *grč.* anthrōpóphagos ≃ ANTROPO- + -FAG

antropofòbija *ž psih.* patološki strah od ljudi općenito
✧ ANTROPO- + -FOBIJA

antropofònika *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *fiziol.* fiziologija govornih glasova **2.** *glazb.* proučavanje prirode ljudskoga glasa
✧ ANTROPO- + -FONIJA

antropogèneza *ž* znanstvena disciplina koja proučava podrijetlo čovjeka i razvojni put ljudske vrste u prethumanoj fazi // **antropogènetskī** *prid.* koji se odnosi na antropogenezu
✧ ANTROPO- + -GENEZA

antropogeogràfija *ž* jedan od naziva za socijalnu geografiju
✧ ANTROPO- + *v.* geografija

antropogògija *ž* opća teorija o odgoju čovjeka u prvim fazama razvoja
✧ ANTROPO- + *v.* (peda)gogija

antropogràfija *ž* dio antropologije; proučava psihičke i fizičke značajke pojedinih rasa i čovjeka kao vrste
✧ ANTROPO- + -GRAFIJA

antropohòrija *ž bot.* širenje biljaka na površini Zemlje čovjekovim posredstvom
✧ *nlat.* anthropochoria ≃ ANTROPO- + *grč.* khōreîn: širiti se, napredovati

antropòīd *m* ⟨G antropoída⟩ **1.** onaj koji je nalik čovjeku, čovjekoliko biće **2.** *zool.* porodica najrazvijenije vrste majmuna (*Pongidae*) (gorila, orangutan, čimpanza) // **ȁntropoīd|an** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji se odnosi na antropoide [~*ni majmuni*]
✧ ANTROPO- + -ID

antropolàtrija *ž* **1.** štovanje obožavanog, obogotvorenog čovjeka **2.** takav kult Boga zamišljena u ljudskom obliku
✧ ANTROPO- + -LATRIJA

antropològija *ž* **1.** znanost o čovjeku u najširem smislu **2.** proučavanje rasa i bioloških tipova čovjeka u sadašnjosti i prošlosti **3.** *sociol.* proučavanje problema i razvoja čovjeka u odnosu na društveno i kulturno okruženje [*socijalna* ~; *kulturna* ~] **4.** *fil.* disciplina koja u bavljenju čovjekom nastoji sintetizirati rezultate drugih filozofskih i znanstvenih disciplina, koncentrirana je na bitak i bit čovjeka uopće, na njegovu različitost u odnosu na druga živa bića, na smisao njegove uloge i postojanja **5.** *teol.* disciplina koja proučava podrijetlo, prirodu i sudbinu čovjeka iz perspektive njegova od-

nosa prema Bogu // **antropòlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩ stručnjak koji se bavi antropologijom; **antropològījskī** *prid.* koji se odnosi na antropologiju; **antropologìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fil.* učenje koje promatra čovjeka kao dio prirode; **antropòlošk|ī** *prid.* koji se odnosi na antropologe i antropologiju △ **~a lingvistika** *lingv.* grana lingvistike koja proučava suodnos između jezika i čovjekovih bioloških, kulturnih i društvenih osobina; **antropòlośki** *pril.* kao antropolog, na način antropologa

✧ ANTROPO- + -LOGIJA

antropomagnetìzam *m* ⟨G -zma⟩ tobožnji fluid što prožima ljudsko tijelo i zrači u druge osobe

✧ ANTROPO- + *v.* magnet, magnetizam

antropomètrija *ž* **1.** dio antropologije, bavi se mjerenjem i proporcijama ljudskog tijela i pojedinih njegovih dijelova **2.** primjena ljudske mjere i gabarita prilikom oblikovanja predmeta (stolica, kreveta itd.) // **àntropometar** *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ osnovni antropometrijski instrument, metalni štap okruglog ili kvadratičnog profila dužine 2 m s pomičnim dijelom koji klizi cijelom dužinom

✧ ANTROPO- + -METRIJA

àntropomorf *m* **1.** kalup, model i sl. koji predočava oblik glave ili građe tijela čovjeka **2.** (*mn*) *zool.* porodica majmuna koja ima najviše zajedničkih odlika s čovjekom (*Pongidae, Anthropomorpha*) // **antropomòrf|an** *prid.* ⟨*odr.* -fnī⟩ koji ima čovječji oblik [*~ni bogovi grčko-rimskog panteona*]; čovjekolik; **antropomorfìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1. a.** prikazivanje Boga, božanstva ili prirodnih pojava u ljudskom liku **b.** *teol.* primjena ljudskih načina ponašanja na opis Božje stvarnosti **2.** pripisivanje ljudskih karaktera, postupaka, misli itd. drugim bićima i stvarima; **antropomorfìzīran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ kojemu je dan ljudski lik ili svojstvo [*gleda zvijezda Mjeseca*]; **antropomorfizírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* antropomorfìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati ljudski lik

✧ ANTROPO- + -MORF

antropònim *m* ⟨N *mn* antroponími⟩ vlastito ime osobe (čovjeka) kao predmet proučavanja antroponimike // **antroponìmija** *ž lingv.* dio lingvistike koji se bavi proučavanjem antroponima; **antroponìmījskī** *prid.* koji se odnosi na antroponimiju; **antroponìmika** *ž* ⟨D L -ici⟩ *lingv.* grana leksikologije koja proučava vlastita imena ljudi; **antroponomàstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ grana onomastike, bavi se proučavanjem antroponima

✧ *lat.* anthroponymum ≃ ANTROPO- + -(O)NIM

antropopìtek *m* ⟨N *mn* -eci⟩ skupno ime za čovjekove pretke (pitekantrop i sinantrop)

✧ ANTROPO- + *grč.* píthēkos: majmun

antropoplàstika *ž* ⟨D L -ici⟩ rekonstrukcija anatomskih oblika nestalih vrsta na temelju skeletnih elemenata

✧ ANTROPO- + -PLASTIKA

antropotèhnika *ž* ⟨D L -ici⟩ disciplina koja nastoji stvoriti najbolju moguću koncepciju u sustavu čovjek-stroj

✧ ANTROPO- + *v.* tehnika

antropoteìzam *m* ⟨G -zma⟩ *term.* obogotvorenje čovjeka

✧ ANTROPO- + *v.* teizam

antropozòfija *ž* spiritističko-mistička doktrina, izražava težnju da se intuicijom spoznaju nadnaravne sile; spoznavanje Boga putem neposrednog duhovnog opažanja i udubljivanja u sebe i u nadosjetilni svijet // **antropòzof** *m* onaj koji se bavi antropozofijom; **antropòzofkinja** *ž, v.* antropozof; **antropòzofskī** *prid.* koji se odnosi na antropozofiju i antropozofe; **antropòzofski** *pril.* kao antropozof, na način antropozofa

✧ *njem.* Anthroposophie ≃ ANTROPO- + *grč.* sophía: mudrost

antropozòik *m geol. pov.* naziv za kvartarnu eru, karakterističnu po pojavi čovjeka

✧ ANTROPO- + -ZOIK

àntrum *m anat.* **1.** prirodna šupljina u tijelu, osobito u kosti **2.** dio želuca koji se proširuje prema dvanaestercu [*~ želuca*]

✧ *lat.*

antrustìōn *m* ⟨G antrustióna⟩ *pov.* član kraljevske ratne družine, najamnik u kraljevoj vojnoj službi (u Franačkoj i srednjovjekovnim germanskim državama)

✧ *srlat.* antrustio ← *stvnjem.* trōst: pomoć

Àntūn 1. *v.* ♦ **2. Padòvanski, Sv.** (1195-1231), portugalski franjevac, propovjednik i teološki pisac, kanoniziran 1232, crkvenim učiteljem proglašen 1946; zaštitnik Padove **3. Veliki, Sv.** (**Antónije**) (250–356), zvan Opat, pustinjak, utemeljio eremitsku lavru u Egiptu; »otac pustinjaštva (monaštva)«, uživao je glas moćnog zaštitnika uzgoja svinja i ostale stoke // **Antúnovo** *sr* dan Sv. Antuna Padovanskog, 13. lipnja po katoličkom crkvenom kalendaru

♦ m. os. ime (svetačkoga podrijetla; od rimskog gentilicijskog imena Antonius; ime se u Hrvatskoj širi kultom Sv. Antuna Opata i osobito Antuna Padovanskoga); isto: **Àntōn**, **Àntōnije**, **Àntol** (← *mađ*. Antal), **Jàntol**, **Jànton** *reg*.; *hip*.: **Ánte** (Dalmacija), **Ánto** (*reg*. Bosna), **Tȍnček** (*kajkavski*), **Tónči**, **Tóne**, **Tȍni** (**Tôni**), **Tónko**, **Tȕna** (**Túna**), **Tȕnja** (Slavonija); **Àntōnija** (**Àntōnia**) ž. os. ime; *hip*.: **Àntica** ◇ *pr*.: **Antíčević** (310, Lastovo, sred. Dalmacija), **Ántić** (1600, Primorje, Šibenik), **Antóković**, **Ȁntōl**, **Antòlāk**, **Ȁntolāš**, **Ȁntolāšić**, **Àntōlčić** (220, Turopolje, Žumberak), **Àntolec**, **Àntolić** (1750, okolica Zagreba), **Antólković** (670, Zelina, Zagorje), **Antólović** (1560, Zagreb, Slavonija), **Antòljāk** (160, Podravina), **Àntōn**, **Antónac** (100), **Àntōnčić** (210, Primorje, Gorski kotar), **Àntonić** (730, Zagorje), **Antoníjević** (180, sred. Dalmacija), **Antónović** (187, Lika, Međimurje), **Àntoš**, **Àntulov** (100), **Antúnac** (110, Šibenik, Istra), **Antúnović** (1850, *J* i sred. Dalmacija), **Ȉàntōl** (230, Zagorje), **Jàntolek** (320, Zagreb, Zagorje), **Jàntolić** (Samobor) **Jantólović**, **Jantòljāk** (**Jantoljâk**) (Zagreb, Vrbovec), **Jàntōn** (Donja Stubica, Zagreb), **Jântoš** (Našice, Orahovica) **Jàntošek**, **Jàntošik**, **Ȉàntula**, **Tȍnc** (Podravska Slatina, *I* Slavonija, Rijeka), **Toncîn** (Pazin, Opatija), **Tȍnček** (Slavonski Brod, Slavonija), **Tȍnčetić** (Labin, Pula, Split), **Tónčević** (Zagreb, Vukovar), **Tônčić** (430, Zagreb, Istra), **Tȍnčinić** (140, Rijeka, Istra, Opatija), **Tónić** (Zagreb, Rijeka), **Tónkić** (Slavonski Brod, Rovinj, Split, Imotski), **Tónkovac** (Osijek), **Tónković** (1520, Otočac, okolica Zagreba), **Tunánović** (Slavonski Brod), **Túnjić** (340, *I* Slavonija, Zagreb), **Túnjko** (Samobor, Rijeka), **Túnković** (Zagreb, Sisak, Ivanić Grad) ◇ *top*. (naselja): **Àntenal** (Buje, 130 stan.) **Àntīn**, *v*. **Antólovec** (Koprivnica, 123 stan.), **Àntōn** (Opatija, 9 stan.), **Àntōnci** (Buje, 73 stan.; Poreč, 89 stan.), **Ântovo** (Crikvenica, 63 stan.), **Tȍnčići** (Duga Resa, 196 stan.)

Antúnac, **Grga** (1906–1970), hrv. kipar, realist (vrata šibenske katedrale, *Zlarinske žene*, studija konja)

Antúnovac *m* ⟨G -ōvca⟩ naselje (u blizini Pakraca), 512 stan. △ ~ ***Tenjski*** naselje (u blizini Osijeka), 2692 stan. // **antúnovačkī** *prid*. koji se odnosi na Antunovac i Antunovčane; **Antúnōvčanin** *m* (**Antúnōvčānka** *ž*) ⟨N *mn* Antúnovčani⟩ stanovnik Antunovca i Antunovca Tenjskog

♦ *v*. Antun

àntūrij (**antûrij**) *m bot*. zeljasta biljka (*Anthurium*) iz tropske Amerike

✧ *nlat*. anthurium ≃ *grč*. ánthos: cvijet + ourá: rep

Ànu (**Ànum**) *m mit*. asirski i babilonski bog neba preuzet iz sumerske religije

ȁnuālan *prid*. ⟨*odr*. -lnī⟩ koji se događa jednom godišnje; jednogodišnji

✧ *lat*. annualis

Anúbis *m mit*. staroegipatski bog mrtvih, pratitelj mrtvih na putu u zagrobni život; prikazuje se s tijelom čovjeka i glavom šakala

anuìtēt *m* ⟨G anuitéta⟩ *bank*. obročni iznos kojim se otplaćuje dugoročni zajam pod ugovorenim uvjetima

✧ *njem*. Annuität ≃ *lat*. annus: godina

ànul *m pov. umj*. ukrasni žljebić na donjem dijelu dorskog kapitela

✧ *lat*. anulus: prstenčić

anulárija *ž geol*. grančica kalamite mlađeg paleozoika

✧ *nlat*. annularia ≃ *lat*. an(n)ulus: prstenčić

anulírati (što, se) *svrš*. ⟨*prez*. anùlīrām, *pril. pr*. -āvši, *prid. trp*. anùlirān, *gl. im*. -ānje⟩ *admin*. proglasiti nevažećim ili poništiti, brisati djelovanjem čega oprečnog; dokinuti, opozvati [~ *zakon*; ~ *zaključke*; ~ *prednost*, *sport* (izjednačenjem)] // **anulácija** *ž* poništenje, dokinuće

✧ *srlat*. annullare ≃ AD- + *lat*. nullus: nijedan

anulòcīt *m* ⟨G anulocíta⟩ *fiziol*. maleni eritrocit, svjetlijeg ruba i tamne sredine

✧ *lat*. anulus: prsten + -CIT

Anuncìjāta *ž*, *v*. annunziata, navještenje

anùrija *ž pat*. prestanak stvaranja mokraće

✧ *nlat*. anuria ≃ AN- + -URIJA

ánus *m anat*. otvor na kraju debelog crijeva; čmar, šupak △ ***umjetni*** ~ *med*. kirurški otvor koji izvodi fekalije na površinu kože; nužna mjera kod raznih bolesti (tumor i sl.) // **ànāln|ī** *prid*. koji pripada anusu, koji je na anusu, koji je dio anusa [~*i otvor*; ~*a infekcija*; ~*i čir*; ~*i čepić*; ~*i erotizam*]; čmarni △ ~***e vrećice*** parne postrance postavljene vrećice na završetku crijeva u mesoždera; sadrže mirisne žlijezde, karakteristične za svaku vrstu

✧ *lat*. anus

anuskòpij|a *ž med.* pretraga čmara anuskopom [*izvršiti/obaviti ~u*] // **ȁnuskop** *m* aparat za pretragu anusa (čmara)
✧ *v.* anus + -SKOPIJA

anvelòpa *ž* ⟨G *mn* anvelópa⟩ *mat.* krivulja koja u svakoj svojoj točki dodiruje po jednu od beskonačno mnogo istovrsnih krivulja u ravnini; omotaljka
✧ *fr.* enveloppe

ànzac *m*, *v.* Ansatz

ànzihtskārta *ž* ⟨G *mn* -rātā⟩ *reg.* dopisnica s prigodnom slikom; razglednica
✧ *njem.* Ansichtskarte

anžàmbmān (anžambmân) *m* ⟨G anžambmána⟩ *jez. knjiž.* kraj jednoga stiha početak je drugoga stiha; opkoračenje
✧ *fr.* enjambement

ȁn ženerâl *prid.*, *v.* en général (I)

Anžuvínci, *v.* Anjou

Anjou (*izg.* Anžȕ) *m* **1.** *geogr.* pokrajina u *SZ* Francuskoj, glavni grad Anger **2.** *pov.* francuska grofovska obitelj iz koje su potekli kraljevi u Engleskoj, u Napulju, u Hrvatskoj i Ugarskoj // **Anžuvínac** *m* (**Anžȕvīnka** *ž*) ⟨G *mn* Anžȕvīnācā⟩ stanovnik Anjoua; **Anžuvínci** *m mn pov.* dinastija francuskog podrijetla (iz Anjoua) koja se u 13. st. učvrstila na prijestolju u Napulju; hrv.-ugarski kraljevi 1301–1409; **anžȕvīnskī** *prid.* koji se odnosi na Anjou i Anžuvince

ȁorist *m gram.* glagolski oblik koji izriče prošlu svršenu radnju [*skočih* prema *skočiti*] // **ȁoristnī** *prid.* koji se odnosi na aorist [*~ oblik*]
✧ *grč.* aóristos: neomeđen ≃ A-[1] + horízein: omeđivati

àōrta *ž* ⟨G *mn* àorātā/-ī/-ā⟩ *anat.* glavna i najveća arterijska žila u organizmu kroz koju se krv opskrbljena kisikom, što je istiskuje lijeva klijetka srca, potiskuje u sve dijelove organizma; kucavica, žila kucavica // **ȁortālnī** *prid.* koji pripada aorti
✧ *grč.* aortḗ ≃ aeírein: disati

aortȉtis *m pat.* upala aortne stijenke [*imati ~*]
✧ *nlat.* ← *v.* aorta + -ITIS

AP-, APO- kao prvi dio riječi znači odvajanje, izdvajanje, postajanje, izvršivanje, smanjivanja [*apograf*; *apostrof*]; od-, iz-, sa-, pre-, raz-
✧ *grč.* apó (*prij.*)

àpāčkī *prid.*, *v.* apaški

apadána *ž pov. arhit.* prijestolna dvorana u dvorovima staroperzijskih kraljeva i careva dinastije Ahemenida
✧ *perz.* apadāna

apage, Satanas! (*izg.* àpage, Sȁtanas) odlazi, Sotono!, katolički egzorcistički izraz (prema *Bibliji* Kristove riječi upućene đavlu koji ga je iskušavao)
✧ *grč.* ápage Satanâs

apagògija *ž fil. pov.* oblik retoričkog zaključivanja u kojem je viša premisa sigurna, a niža vjerojatna i vjerodostojna; abdukcija // **apagògičk|ī** *prid.* koji je posredan, zaobilazan; indirektan △ *~o* ***dokazivanje*** dokazivanje pomoću pobijanja, obaranja suprotne tvrdnje
✧ *grč.* apagōgḗ: odvođenje, otpravljanje

apàmīn *m* ⟨G apamína⟩ toksični peptid iz pčelina otrova
✧ *nlat.* apaminum ≃ *lat.* apis: pčela

apanáž|a *ž* **1.** novac koji se isplaćuje članovima vladarske obitelji ili novac kojim obitelj izdržava svog člana (ob. se obračunava godišnje) **2.** *pov.* **a.** godišnji vladarski dohodak **b.** u razvijenom srednjem vijeku dio kraljevske domene koju vladari dodjeljuju sinovima ili braći (nakon izumiranja muške loze obdarenih vraća se kruni) **3.** *pravn.* iznos za uzdržavanje što ga netko dobiva na osnovi ugovora ili presude [*dobivati/uživati ~u*], *usp.* alimentacija
✧ *fr.* apanage: godišnji prihod ≃ apaner: hraniti (kruhom) ≃ *lat.* panis: kruh

apàrāt *m* ⟨G aparáta⟩ **1.** tehničko sredstvo koje uključenjem u rad izvršava svoj program ili omogućuje neku korisnu radnju [*radio~*; *telefonski ~*; *~ za gašenje*; *uključiti/isključiti ~*]; uređaj **2.** *žarg.* avion (ob. ratni ili u neposrednoj ratnoj akciji) **3.** ukupnost osoblja i sredstava potrebnih za obavljanje nekog posla ili djelatnosti [*administrativni ~*] **4.** *anat.* skup organa koji imaju zajedničku fiziološku funkciju [*probavni ~*]; trakt **5.** pozivanje na druge autore, podaci, citati, bilješke itd. u znanstvenom tekstu [*znanstveni ~*]; znanstvena aparatura // **aparatúra** *ž* **1.** *tehn.* skup aparata ili instrumenata koji služe jednoj svrsi ili zadatku; postrojenje **2.** *pren.* politička, birokratska, poslovna i sl. struktura, organizacija posla △ ***znanstvena*** *~ term.*, *v.* aparat (5)
✧ *lat.* apparatus ≃ AD- + parare: pripremiti

aparàtčik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *pov. razg. pejor.* profesionalni politički radnik iz aparata komunističke partije s tipičnim načinom djelovanja
✧ *rus.* aparátčik, *v.* aparat

àpartan (apȁrtan) *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je izdvojen posebnim odlikama, poseban po dobrim svojstvima (pristalosti, dotjeranosti itd.) [~ *kostim*]; osobit, izniman, osebujan, nesvakidašnji, naročit // **àpartno (apȁrtno)** *pril.* na apartan način; naočito, osobito; **àpartnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je apartan ili svojstvo onoga što je apartno
✧ *fr.* à part

ȁparthejd *m* **1.** *pov. pol.* doktrina i politika rasnog podvajanja i diskriminacije u Južnoafričkoj Republici i Rodeziji **2.** *pren.* odvojenost stanovništva prema rasama (posebice crnaca i bijelaca)
✧ *engl.* apartheid ← *afrikaans*: odvojenost

apàrtmān *m* ⟨G apartmána⟩ **1.** hotelska soba s nusprostorijama i udobnostima potpunog stana **2.** *razg.* otmjeni stan s više soba // **apàrtmansk|ī** *prid.* koji se odnosi na apartmane [~*o naselje*]
✧ *fr.* appartement

Ȁpāš *m* ⟨G Apáša⟩ **1.** pripadnik sjevernoameričkog indijanskog plemena **2.** (apaš) *žarg.* pripadnik gradskog ološa; propalica, razbojnik // **àpāškī (àpāčkī)** *prid.* koji se odnosi na Apaše i na apaše △ ~ ***jezik*** *lingv.* sjevernoamerički indijanski jezik porodice na-dene

apàtij|a *ž* **1.** *psih.* otupjelost osjećaja, pad zainteresiranosti za svijet oko sebe, gubitak volje [*patiti od ~e*; *pasti u ~u*]; ravnodušnost, potištenost, bezvoljnost **2.** *fil.* oslobođenje od svih osjećaja, najviše dobro u stoičkoj filozofiji // **apàtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je zahvaćen apatijom, koji boluje od apatije; **apàtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je apatičan
✧ *grč.* apátheia: neosjetljivost

apàtīt *m* ⟨G apatíta⟩ *min.* kalcijev fosfat s fluorom ili klorom, $Ca_5(F,Cl)(PO_4)_3$, koristi se za dobivanje fosfora i u proizvodnji fosfatnih umjetnih gnojiva
✧ *grč.* apátē: prijevara, zavođenje + -IT

apatosàur *m zool. geol.* rod divovskih dinosaura biljoždera gornje jure (*Apatosaurus*)
✧ *nlat.* Apatosaurus ≃ *grč.* apátē: prijevara + saûros: gušter

apàtrīd *m* ⟨G apatrída⟩ onaj koji je bez državljanstva i formalne domovinske pripadnosti, *usp.* apolit, bipatrid // **apàtrīdnī** *prid.* koji pripada apatridima; **àpatrīdskī** *prid.* koji se odnosi na apatride
✧ A-[1] + *grč.* patrís: domovina

apatùrije *ž mn rel. mit.* trodnevne svečanosti u antičkoj Grčkoj u čast Atene i Hefesta
✧ *grč.* apatoúria

àpcigati (što) *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* **1.** odbiti/odbijati, sustegnuti/sustezati (od plaće, nadnice i sl.) **2.** *tisk. zast.* u olovnoj tehnici otisnuti slog za korekturu
✧ *njem.* abziehen

ȁpcūg *m* **1.** *tisk. žarg.* u staroj tiskarskoj tehnici olovnog sloga ručno otisnut slog, *usp.* apcigati (2) **2.** *pov.* povik u nekadašnjim demonstracijama za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije (sa značenjem: dolje!, nećemo ga!)
✧ *njem.* Abzug

apcìha (apcȉ-hâ, apcìha) *uzv.*, *v.* cih

apeirofòbij|a *ž psih.* patološki strah od beskonačnosti [*patiti od ~e*]
✧ *grč.* ápeiros: neograničen + -FOBIJA

apeìrōn *m* ⟨G apeiróna⟩ *fil. pov.* vječno i neuništivo prapočelo (*arhe*) iz koje sve nastaje i u koje se sve vraća (prema grčkom filozofu Anaksimandru)
✧ *grč.* ápeiron: neograničeno, beskrajno

àpeks[1] *m* **1.** *astron.* točka na nebeskom svodu, leži u smjeru gibanja Sunca u odnosu na druge zvijezde **2.** *biol.* vrh biljnog, životinjskog ili ljudskog organa, osobito srca ili jezika **3.** vrh kape na koji se zatakne pero ili perjanica **4.** *pov.* **a.** maslinova grančica ukrašena vunom na kapi rimskih svećenika **b.** *meton.* šiljata svećenička kapa i kruna nekih azijskih vladara **5.** *pov. lingv.* znak za bilježenje dugih samoglasnika // **àpikāl|an** *prid.* koji ima svojstva apeksa △ ~***na artikulacija*** *fon.* tvorba glasa vrhom jezika
✧ *lat.* apex: vrh

àpeks[2] *m term.* popust koji se ostvaruje na cijeni zrakoplovne karte koja mora biti kupljena unaprijed (7–30 dana)
✧ *krat.*, *engl.* apex ← **a**dvance **p**urchase **ex**cursion,

apekskardiògram *m med.* grafički prikaz visokofrekventnih vibracija u predsrčanom predjelu srčanog vrška
✧ *v.* apeks[1] + *v.* kardiogram

àpel (**apȅl**) *m* ⟨G apèla⟩ **1.** (za što, komu, na koga) molba komu da učini što ili da sudjeluje u čemu [~ *za pomoć*; *uputiti* ~]; poziv **2.** (∅) *zast.* poziv na zborno mjesto **3.** (∅) *sport* u mačevanju trik lažne kretnje; mačevalac ostaje na istom mjestu **4.** *dipl.* naslovni obrazac u diplomatskoj prepisci, uvodna titula kojom se započinje pismo (npr. gospodine ministre, ekscelencijo itd.); priziv, *usp.* tretman (3) // **apelácij|a** *ž pravn.* redovan pravni lijek protiv pravorijeka prvog stupnja u sudskom postupku [*uložiti ~u*]; priziv, žalba; **apelácījskī** *prid.* koji se odnosi na apelaciju △ ~ ***sud*** viši sud drugoga stupnja kojem se ulaže prìziv; prizivni sud; **apèlant** (**apelȁnt**) *m* onaj koji apelira; **ȁpelatīv** *m gram.* zajednička, opća imenica, označava sve predmete iste vrste nasuprot vlastitom imenu; **ȁpelatīvn|ī** *prid.* onaj kojim se nešto naziva [*~a imenica*]; **apelírati** (na koga, na što) *dv.* ⟨*prez.* apèlīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (na koga, na što) obraćati se/obratiti se komu javno radi toga da što učini, ob. kakav javni i značajan čin i sl. [~ *na savjest*] **2.** *pravn.* uložiti žalbu na sudsku odluku

✧ *fr.* appel ≃ *lat.* appellare: obraćati se, zvati

Àpel (o.370. do kraja 4. st. pr. Kr.), slikar ranohelenističkog razdoblja, radio na dvoru Aleksandra Velikog, suvremenici su ga proglašavali najvećim antičkim slikarom (nijedno njegovo djelo nije sačuvano)

apéna *pril. reg.* tek, taman, teško, s mukom [*dovršili smo posao ~ na rok*]

✧ *tal.* appena

apendektòmija *ž med.* operacija kojom se odstranjuje apendiks (crvuljak)

✧ *v.* apendiks + *v.* ektomija

apendicìtis *m pat.* upala apendiksa na slijepom crijevu [*akutni ~ zahtijeva hitnu operaciju*]

✧ *nlat.* appendicitis ≃ *v.* apendiks + -ITIS

apèndiks *m* **1.** *anat.* dodatak (slijepoga crijeva); privjesak, crvuljak **2.** dodatak na kraju knjige ili dokumenta; sadrži bilješke, podatke o piscu, literaturu i sl. te potrebna objašnjenja **3.** *publ.* podlistak

✧ *lat.* appendix

Apeníni *m mn geogr.* planinski masiv na Apeninskom poluotoku, pravca *S – J* u duljini od 1350 km, najviši vrh Corno Grande (2914 m), aktivni vulkan Vezuv // **ȁpenīnskī** *prid.* koji se odnosi na Apenine △ ***Apeninski poluotok*** poluotok na *J* Europe, okružuje ga Jadransko, Jonsko, Ligursko i Tirensko more, dug 1400 km, širok do 300 km, obuhvaća 150.000 km²

apèpsija *ž pat.* loše probavljanje hrane

✧ A-[1] + *grč.* pêpsis: probava

apercèpcija *ž psih.* konačna, jasna faza percepcije; svjesno opažanje, predodžba, spoznaja // **ȁperceptīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ sposoban za primanje apercepcije; **apercipírati** *dv.* ⟨*prez.* apercìpīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ svjesno opaziti/opažati; zamijetiti/zamjećivati

✧ AD- + *v.* percipirati, percepcija

aperçu (*izg.* apersȉ) *m* kratak pregled, sažet prikaz

✧ *fr.*

aperìtīv (**aperitîv**) *m* ⟨G aperitíva⟩ alkoholno piće koje se uzima prije jela da pobudi tek △ ~ ***bar*** mjesto (ob. u hotelu) gdje se poslužuju aperitivi i druga pića

✧ *fr.* apéritif ← *srlat.* aperitivus: koji otvara

ȁperkat *m sport* u boksu udarac šakom u glavu, vrat ili trup protivnika savijenom rukom u laktu, pod kutom od 90°; primjenjuje se ob. u borbi izbliza (ili na poluodstojanju)

✧ *engl.* uppercut

apersȉ *m*, *v.* aperçu

apersonifikácija *ž psih.* smetnje u osjećanju vlastite ličnosti; oboljeli doživljava tuđu ličnost kao svoju vlastitu

✧ AD- + *v.* persona, personifikacija

apertizácija *ž* postupak steriliziranja hrane grijanjem do vrenja

✧ prema francuskom industrijalcu N. F. Appertu (1750–1841)

apertúra *ž* **1.** *fiz.* **a.** otvor nekog instrumenta, npr. optičkog **b.** promjer leće **2.** *anat.* stupanj otvorenosti govornog kanala pri izgovaranju glasova

✧ *lat.* apertura: otvaranje, otvor

apetála *ž bot.* biljka bez latica cvijeta

✧ *nlat.* apetalus: bezlatičan ≃ A-[1] + *grč.* pétalon: list

apètīt *m* ⟨G apetíta⟩ **1.** želja za jelom [*dobiti/izgubiti ~*]; tek **2.** *pren.* želja ili požuda za nekim ciljem [*~i za tuđim teritorijem*] // **apètītan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji se odnosi na apetit; **apetìtlih** (I) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.*

1. koji je ukusan [*kolač je ~*]; tečan **2.** *pren. ekspr.* koji je privlačan po izgledu i njegovanosti [*gospođa je ~*]; **apetȉtlih** (II) *pril. reg. pren.* privlačno, poželjno
✧ *njem.* Appetit ≃ *lat.* appetitus: prirodna težnja

apfelhauet (*izg.* àpfelhajt) *m sport* narodna konjička igra u Švicarskoj: u galopu valja odrezati djelić jabuke i sablju ubosti u bure
✧ *švic.njem.*

àphoulstri *m* tkanina za pokućstvo, npr. za presvlačenje stolica, naslonjača, kauča
✧ *engl.* upholstery

API *krat. inform.* **1.** skup potprograma, gotovih funkcija i protokola koje programer može koristiti za kreiranje vlastitih programa **2.** računalni kod koji prevodi jezik aplikacije u oblik razumljiv hardveru
✧ *engl.* **A**pplication **P**rogramming **I**nterface

apifòbija *ž psih.* patološki strah od pčela
✧ *lat.* apis: pčela + -FOBIJA

apigmentácija *ž pat.* nedostatak pigmenta; akromija, depigmentacija
✧ A-[1] + *v.* pigment, pigmentacija

Àpijan (2. st.), grčki povjesničar iz Aleksandrije (*Rimska povijest* od početaka do njegova doba)

ȁpikālnī *prid.* koji je na vrhu čega; vršni △ ~ ***suglasnik*** suglasnik koji se izgovara pomoću vrha jezika što se primiče ili prianja uza zube, alveole (**1**), prednji dio nepca (*t*, *d*, *n*, *l*, *r*), *usp.* apeks[1] (**5**)
✧ *fr.* apical ≃ *lat.* apex: krajnja točka, vrh

apikoektòmija *ž med.* resekcija vrha zubnog korijena
✧ *lat.* apex: vrh + *v.* ektomija

apikultúra *ž term.* uzgoj pčela; pčelarstvo // **apikulturàlist** *m* onaj koji se bavi uzgojem pčela; pčelar; **apikùlturālnī** *prid.* koji se odnosi na apikulturu
✧ *lat.* apis: pčela + *v.* kultura

àpios *m bot.* biljka (*Apios tuberosa*) iz porodice leptirnjača (*Papilionaceae*); gomolji služe za hranu; lažna glicinija
✧ *nlat.* apios

apirètičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je bez povišene tjelesne temperature
✧ A-[1] + *grč.* pyretós: vrućica

Âpis *m mit.* sveti bik osobito štovan u Memfisu (Egipat), simbol plodnosti, utjelovljenje Sunca, kad umre spaja se s Ozirisom te biva mumificiran
✧ *grč.* Ápis ← *egip.* ḥp

aplanácija *ž* poravnanje, zaglađenje, zaravnanje
✧ ≃ *srlat.* applauare ≃ A-[1] + *lat.* planus: ravan

aplànāt *m* ⟨G aplanáta⟩ *fiz.* objektiv koji reducira sfernu aberaciju i komu
✧ *njem.* Aplanat ≃ A-[1] + *grč.* plánasthai: lutati

àplauz (**aplàuz**) *m* odobravanje koje se iskazuje pljeskom [*dobiti ~*; *izmamiti ~*; *~ na otvorenoj sceni*] // **aplaudírati** (∅, komu) *dv.* ⟨*prez.* aplaùdīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** odobriti/odobravati pljeskom, pozdraviti/pozdravljati izvođača, govornika itd. pljeskom, povladiti/povlađivati kome pljeskom; pljeskati **2.** *pren. pejor.* pretjerano odobravati, hvaliti javno koga ili što više nego što zavređuje
✧ *lat.* applausus ≃ AD- + plaudere: pljeskati rukama

aplàzija *ž pat.* potpun ili djelomičan zastoj u razvitku jednog organa ili jednog njegova dijela zbog poremećaja u embrionalnom razvoju
✧ *nlat.* aplasia ≃ A-[1] + *grč.* plássein: oblikovati

aplicírati (što) *dv.* ⟨*prez.* aplìcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** primijeniti/primjenjivati [*~ kompjuterski program*] **2.** prišiti/prišivati ukras na odjeću, prišiti aplikaciju [*~ čipku*] // **àplika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *pov. umj.* predmet koji je jednom stranom pričvršćen uza zid (ogledalo, slika i sl.) **2.** *arheol.* metalni ukras na kožnatom pojasu; **aplikácija** *ž* **1.** provođenje u praksi, upotrebljavanje u praktične svrhe; primjena, uporaba **2. a.** nanošenje jednog predmeta ili materijala na drugi; našivanje; umetnuti vez [*~ od čipke, svile, baršuna, kože, perlona*] **b.** tkanina s ornamentom prišivena ili zalijepljena na drugu tkaninu **3.** *inform.* računalni program stvoren za obavljanje neke zadaće; namjenski program; **aplikácījskī** *prid.* koji se odnosi na aplikaciju; primjenljiv △ ~ ***procesor*** *inform.* procesor namijenjen jednoj aplikaciji; **aplikáta** *ž mat.* koordinata u smjeru treće koordinatne osi pravokutnog koordinatnog sustava u prostoru; **ȁplikativ** *m gram.* glagolski oblik koji se upotrebljava kada neizravni objekt označuje u čiju se korist ili na čiju štetu radnja vrši; **ȁplikatīv|an** *prid.* ⟨*odr.*

-vnī⟩, ob. u: △ *~**ni program** inform.* računalni program koji stvara sam korisnik za svoj konkretan slučaj; namjenski program; **aplìkātor (aplikâtor)** *m* kratak štapić na čijim se krajevima nalaze smotuljci vate; upotrebljava se za čišćenje manjih tjelesnih šupljina; **aplikatúra** *ž glazb.* položaj prstiju pri sviranju na nekom instrumentu; prstomet, prstored

✧ *lat.* applicare: primijeniti

àplīt *m* ⟨G aplíta⟩ *min.* svijetla sitno zrnata stijena u obliku žila i žilica

✧ *grč.* haplóos: jednostruk, jednostavan + -IT

apnèja *ž* **1.** *pat.* dobrovoljni ili nečim prouzročeni prestanak disanja **2.** *sport* ronjenje na dah (bez boca s kisikom)

✧ *grč.* ápnoia ≃ A-[1] + pneîn: disati

APO-, *v.* AP-

apoàster *m astron.* točka u orbiti gravitirajuće zvijezde u kojoj je njezina udaljenost prema zvijezdi kojoj gravitira najveća

✧ APO- + *grč.* astér: zvijezda

apòbāt *m* ⟨G apobáta⟩ *pov. sport* sudionik utrke konjskih zaprega na Panatenejama (antičkim svečanim igrama)

✧ *grč.* apobátēs: preskakivač (s konja na konja)

apódi *m mn* ⟨N àpōd, G apóda⟩ *zool.* podrazred vodozemaca (*Gymnophiona*, *Apoda*), životinje bez organa za kretanje (npr. indijski rijač); beznošci

✧ A-[1] + -POD(I)

apodìktičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji je odlučan u tvrdnji, u nastojanjima; odrješit, odlučan (o osobi) **2.** koji je dokazan; neoboriv, nepobitan (o tezama, idejama i sl.) // **apodìktički** *pril.* na apodiktičan način; odrješito, odlučno; **apodìktičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga koji je apodiktičan ili onoga što je apodiktično **2.** ustrajavanje u apodiktičnom stavu

✧ *grč.* apodeiktikós

apodìtērij *m pov.* svlačionica u antičkim rimskim i grčkim kupkama

✧ *grč.* apodytérion

apòdoza *ž gram.* dio rečenice koji u pogodbenoj rečenici označava posljedicu, *opr.* protaza

✧ *grč.* apódosis ≃ apodidónai: vraćati, davati natrag

apòēn *m* ⟨G apoéna⟩ **1.** iznos za potpuno podmirenje duga **2.** *bank.* zaokruženi iznos na koji glasi vrijednost valute ili vrijednosnih papira [*veliki/mali ~i*; *isplatiti u ~ima od po 100 DM*]

✧ *fr.* appoint

apofàtič|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji se prema čemu postavlja negativno i poričući; odričan, odrečan △ *~**no bogoslovlje*** učenje razvijeno u pravoslavlju prema kojemu su Bogu bliži odrečni nego potvrdni iskazi i tvrdnje, jer je on po prirodi svojoj iznad svakog pojma (Bog je ne-izreciv, ne-pojmljiv, ne-biće, nad-bit itd.), *usp.* katafatično bogoslovlje, *v.* katafatičan △

✧ *grč.* apophatikós ≃ apophánai: poricati

apofíza *ž* **1.** *anat.* izdanak na kosti (ob. na goljenicama), tvore ga vlakna mišićnih tetiva **2.** *min.* stijene koje se javljaju u tankim žilicama uz veće eruptivne mase

✧ *grč.* apóphysis ≃ APO- + phýein: rasti

apofònija *ž lingv.* promjena u vokalizmu riječi [*teći, točiti, tijek, pretakati*]; prijevoj

✧ APO- + -FONIJA

apoftègma *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ sažeto izražena misao, ideja koja se ne smije zaboraviti; sentenca, *usp.* aforizam // **apoftegmàtičkī** *prid.* koji je sadržajno i mudro izražen

✧ *grč.* apóphthegma

apogàmija *ž biol.* razmnožavanje bez oplođavanja

✧ APO- + -GAMIJA

apògej *m astron.* točka na kojoj su Mjesec ili neki satelit najudaljeniji od Zemlje, *opr.* perigej // **apògejskī** *prid.* koji se odnosi na apogej

✧ *grč.* apógaios: dalje od Zemlje

apògraf *m* primjerak rukom napisane knjige prepisan s autografa

✧ APO- + -GRAF

Apokalìps|a *ž* **1.** *bibl.* naslov posljednje knjige *Novog zavjeta* koju je napisao Ivan, prema nekim mišljenjima i legendama identičan s apostolom Ivanom, autorom četvrtoga *Evanđelja*; u tajanstvenim i zagonetnim slikama nagovješćuje se stravična kataklizma u kojoj će stradati grešnici i čitavi narodi, da bi nakon toga opstali samo pravedni i zavladalo Carstvo nebesko, Novi Jeruzalem, Kraljevstvo Božje; Otkrivenje **2.** (apokalipsa) *razg.* smak svijeta, posljednji dani čovječanstva; Sudnji dan △ ***četiri jahača ~e*** *bibl.* četiri eshatološka jahača koji donose smrt, kugu, rat i glad // **apokalìpti-**

č|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1. a.** koji govori o završnom vremenu (o Sudnjem danu), koji govori o eshatološkim događajima i likovima **b.** *meton.* koji sluti na smak svijeta, koji ima svojstva što najavljuju katastrofu; zlokoban, zloslutan u najvećoj mjeri (u razmjerima naroda ili čovječanstva) **2.** *umj.* koji je mračan i snažno alegoričan (o stilu u umjetnosti) △ ***~ni broj*** broj 666 (smatrao se iskazivanjem Antikristove nazočnosti); ***~ni motiv*** *pov. umj.* simbol i/ili fantastični prikaz preuzet iz Apokalipse i likovno obrađen; **apokalìptičkī** *prid.* koji se odnosi na Apokalipsu; **apokalìptički** *pril.* na način Apokalipse; **apokalìptika** *ž* ⟨D L -ici⟩ *teol.* skupno ime za literarnu vrstu (ukupno 28 pretkršćanskih i kršćanskih spisa) nastajala od 200. pr. Kr. do 800, spisi ob. sadržavaju katastrofične vizije budućega povezane s proročkim upozorenjima

✧ *grč.* apokálypsis: otkrivenje ≃ APO- + kalýptein: skrivati

apokatàstaza *ž* **1.** *fil.* vraćanje u prijašnje stanje, uspostavljanje onoga što je prije bilo (o cikličkom kretanju svijeta i sl.); svojevrsni determinizam, uvjetovanost pojava u prirodi **2.** *teol.* **a.** ponovna uspostava rajskih dobara spasenja po Mesiji (u *Svetom pismu*) **b.** kasnije, ponovna uspostava cjelokupnog stvorenja (s grešnicima, prokletima i demonima) u nekom stanju savršenog blaženstva, odnosno posvemašnjeg pomirenja

✧ *grč.* apokatástasis

apòkopa *ž lingv.* izostavljanje jednog ili više glasova ili slogova na kraju riječi, *opr.* àfereza

✧ *grč.* apokopḗ: odsijecanje ≃ APO- + kóptein: rezati

apòkrif *m* **1. a.** knjiga sa starozavjetnim biblijskim motivima pisana na grčkom (a ne na hebrejskom), pa je židovska religija ne priznaje i nije uvrštena u *Stari zavjet* **b.** postevanđeljska knjiga s motivima iz evanđelja koju kršćanske crkve ne priznaju, pa nije uvrštena u *Novi zavjet* **2.** *pren.* spis dvojbene vjerodostojnosti; nepoznat spis koji pretendira na istinitost podataka // **apòkrif|an** *prid.* ⟨*odr.* -fnī⟩ **1.** koji je nastao kao apokrif, kojemu je osnovno svojstvo to što je apokrif [*~ni spis*] **2.** koji je dvojbene vjerodostojnosti; neautentičan, lažan [*~an podatak*]

✧ *lat.* apocripha ← *grč.* ≃ apokrýptein: sakriti

apokrìsār *m* ⟨G apokrisára⟩ *pov.* papinski predstavnik u Carigradu (5–11. st.), ima dvostruku funkciju: diplomatsku (odnosi s carem) i vjersku (odnosi s carigradskim patrijarhom)

✧ *srlat.* apocrisarius

apokròmāt *m* ⟨G apokromáta⟩ *tehn.* objektiv kod kojega je otklonjena kromatska aberacija; sastoji se od više leća s različitom snagom disperzije svjetla

✧ *njem.* Apokromat ≃ APO- + *grč.* khrôma: boja

apolinarìzam *m* ⟨G -zma⟩ *teol.* teološki pravac koji je naučavao da u Isusu druga božanska osoba, Logos, uzima mjesto duhovnoga dijela Isusove duše i tako nije više potpuno prihvaćeno Isusovo čovještvo

✧ prema začetniku učenja Apolinariju, biskupu u Laodiceji (Mala Azija) o. 360.

apòlīt *m* ⟨G apolíta⟩ osoba bez državljanstva čiji je pravni status boravka ili života u jednoj zemlji uređen posebnim propisom; apatrid // **apòlītskī** *prid.* koji se odnosi na apolite; **apòlītski** *pril.* kao apolit, na način apolita

✧ A-[1] + *grč.* polítēs: građanin

apolìtičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji se ne bavi ili nema interesa za politiku [*~ čovjek*] **2.** koji ne sadrži politiku [*~ tekst*]; apolitički, *usp.* nepolitički // **apolìtičkī** *prid.*, *v.* apolitičan **(2)**; **apolìtički** *pril.* na apolitički način, bez politike; **apolìtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga koji je apolitičan ili onoga što je apolitično **2.** ravnodušan odnos prema politici, izbjegavanje sudjelovanja u političkom životu

✧ A-[1] + *v.* politika

Apollinaire (*izg.* Apolinêr), **Guillaume** (pravo ime Wilhelm Apollinaris de Kostrowitzky) (1880–1918), francuski pjesnik, sudjelovao u svim literarno-avangardnim pokretima u Parizu na poč. 20. st.; svojim pjesničkim inovacijama začeo nadrealizam

Ȁpolo *m* kodno ime američkog (SAD) programa za lansiranje čovjeka na Mjesec (prvi put ostvareno raketom Apolo, 11. srpnja 1969)

Apòlodor (kraj 5. st. pr. Kr.), atenski slikar, prvi počeo isticati plastičnost pomoću svjetla i sjena, djela su mu izgubljena

apològija (∅, koga, čega) *ž* spis ili tekst u korist, obranu ili pohvalu nekog shvaćanja,

učenja ili osobe // **apòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ *jez. knjiž.* opširna pripovijetka, ob. basna; **apològēt** *m* ⟨G apologéta⟩ **1.** *pov.* branitelj i zastupnik kršćanstva **2.** branitelj i zastupnik nekog učenja (često u smislu prevelike revnosti); **apologètičār** *m* **1.** onaj koji se bavi apologetikom (**1**) **2.** *pov.* pisac apologetičkih spisa, *usp.* apologetika (**2**); **apologètičārev** (**apologètičārov**) *prid.* koji pripada apologetičaru; **apologètičkī** *prid.* koji se odnosi na apologetiku; **apologètika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** dio teološke djelatnosti; sastoji se u obrani kršćanskog vjerovanja i prakse **2.** od 2. st. i vrsta književnog djela, obuhvaća i obrađuje spise u obranu vjere **3.** *pren.* obrana ili zagovaranje nekog nazora ili nauka uopće; **apologetizácija** *ž* čin apologeta, stanje onoga što opisuje ili definira apologet; **apològijskī** *prid.* koji se odnosi na apologiju

✧ *grč.* apología ≃ apologētikós: spreman na obranu ← apologeîsthai: pobijati, braniti se

Apòlōn (**Ȁpolon**) *m* ⟨G Apolóna⟩ **1.** *mit.* grčki bog sunca, svjetla, glazbe, poezije, čuvar života i poretka, zaštitnik lovaca, pastira i putnika, vođa muza; kažnjava smrtonosnim strelicama i brani od zla; u proročištima govori Zeusovu volju; u rimskoj mitologiji Feb (ili Feb Apolon) **2.** *pren.* vrlo privlačan mlad muškarac, simbol muške mladenačke ljepote // **apòlōnījskī** (**ȁpolōnskī**) *prid.* koji se temelji na punoj uravnoteženosti sadržaja i forme, na jasnoći, preglednosti i vedrini skladne ljepote, *opr.* dionìzījskī

Apolónije 1. *v.* ◆ **2. Dìskol** (2. st.), grčki gramatičar iz Aleksandrije, začetnik sustavnog proučavanja gramatike (*O sintaksi*, *O zamjenicama*, *O veznicima*, *O prilozima*) **3. iz Perge** (262–190. pr. Kr.), grčki matematičar, veliki inovator geometrije; u 8 knjiga o stošcima (*Elementi konika*) uveo pojmove: parabola, elipsa, hiperbola **4. Ródanin** (o.295–215. pr. Kr.), grčki pjesnik, glavni epik aleksandrijskog doba (*Doživljaji Argonauta*)

◆ m. os. ime (mitološkoga podrijetla), *rij.*; isto: **Apòlōnij**; **Apòlōnija** ž. os. ime, *rij.* ◇ *pr.*: **Polónijo** (210, Krk, Primorje, ← *tal.*), **Pòlunić** (Slavonski Brod, Zagreb)

✧ *lat.* Apollonius ← *grč.*, *v.* Apolon

apomìksija *ž biol.* razvoj embrija iz neoplođene jajne stanice ili drugih stanica embrionalne vrećice

✧ *nlat.* apomixia ≃ APO- + *grč.* mîksis: miješanje

apomòrfīn *m* ⟨G apomorfína⟩ *farm.* bijeli, na svjetlo osjetljiv prašak (umjetno dobiveni alkaloid) koji se dobiva grijanjem morfina

✧ APO- + *v.* morfij, morfin

aponeuróza *ž anat.* izdužena tetiva koja se nalazi na polazištima i hvatištima četverostrukih plosnatih mišića, poput ovoja ih zatvara ili pak povezuje

✧ *nlat.* aponeurosis ≃ APO- + *v.* neuron + -OZA

apònija *ž* **1.** uzdržavanje od rada; nedjelotvornost **2.** dobar osjećaj, bezbolnost

✧ *grč.* aponía ≃ A-[1] + pónos: muka, trud

apoplèksija *ž pat.* **1.** teško opće stanje (koma, oduzetost čitavog ili nekih dijelova tijela i sl.) koje se javlja iznenadnim izljevom krvi u mozak; moždani udar **2.** iznenadni zastoj cirkulacije krvi u organima; kap, udar △ ~ **voća** *pat.* bolest nepoznata uzroka, očituje se propadanjem cijele biljke // **apoplèktičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji boluje od apoplesije; **apoplèktičar** *m* onaj koji je doživio/preživio moždani udar, onaj koji je oduzet (uslijed kapi); **apoplèktičkī** *prid.* koji se odnosi na apopleksiju

✧ *grč.* apoplēksía ≃ apopléssein: obarati

apoplèktifōrman *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ koji je nalik apopleksiji; apoplektoidan

✧ *v.* apopleksija + -FORMAN

apoplektòīdan *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩, *v.* apoplektiforman

✧ *v.* apopleksija + -OID(AN)

apòrema *ž* nepotpuno povjerenje u koga ili što; sumnja, prijeporno pitanje, dvojba

✧ *grč.* apórrēma

apòrija *ž fil.* nerješiv ili teško rješiv problem koji nastaje kada o čemu razmatranome postoje dvije sasvim oprečne odnosno nespojive teze // **aporètičkī** *prid.* koji je dvojben, koji dovodi u nedoumicu; **aporètika** *ž* ⟨D L -ici⟩ vještina da se riješe aporije odnosno utvrdi njihova nerješivost; **apòrījskī** *prid.* koji se odnosi na aporiju

✧ *grč.* aporía: teškoća, nedoumica

àport (I) (**apȍrt**) *m* **1.** *pravn.* sve što se unosi u zajednički posao, dioničko društvo, bračnu zajednicu **2.** *lov.* radnja kojom pas donosi ustrijeljenu divljač niskoga lova // **àport** (II) (**apȍrt**) *uzv. meton.* zapovijed psu da obavi radnju donošenja; **aportírati**

(što) *dv.* ⟨*prez.* apòrtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ donijeti/donositi, *usp.* aport (II)
✧ *fr.* apport ≃ *lat.* apportare ≃ AD- + portare: nositi

aposiòpeza *ž jez. knjiž.* stilska figura, zasniva se na namjerno prekinutoj rečenici, jezičnom iskazu
✧ *grč.* aposiṓpēsis: muk, šutnja ≃ aposiopân: zašutjeti

apospòrija *ž bot.* rasplod bilja, razvoj gametofite iz sporofite bez mejoze
✧ APO- + -SPORIJA

apòstaza (**apostàzija**) *ž* otpadništvo, čin otpadnika (osobito iz vjere, ali i iz stranke, ideologije i sl.); apostatstvo // **apòstāt** (**apòstata**) *m* ⟨G apostáta⟩ **1.** *pov.* **a.** Židov koji je napustio židovsku religiju **b.** kršćanin koji se odvojio od svoje religije **2.** *kršć.* redovnik ili svećenik koji je napustio svoj red, svoje zvanje; svrzimantija **3.** općenito, otpadnik od neke ideologije, stranke, naroda i dr.; **apòstatstvo** *sr zast.*, *v.* apostaza; **apostazírati** *dv.* ⟨*prez.* apostàzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ odmetnuti se/odmetati se, odvojiti se/odvajati se
✧ *lat.* apostasia ← *grč.* apóstasis ≃ apostátēs: odmetnik

a posteriori (*izg.* â posterióri) **1. a.** *fil.* zaključivanje na osnovi iskustva i utvrđenih činjenica, od posljedica prema uzroku; generalizacija koja na osnovi iskustva utvrđuje načela **b.** *log.* induktivna metoda zaključivanja **2.** *razg.* spoznaja, zaključak do kojeg se dolazi naknadno, pošto sve bude gotovo, na osnovi naknadnih saznanja, *opr.* a priori // **ȁposteriōran** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se temelji na iskustvu; iskustven, *opr.* apriorɑn; **aposteriorìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** metoda zaključivanja a posteriori **2.** doktrina koja uzima u obzir neko znanje (pojam i sl.) kao prihvaćeno a posteriori; **aposteriórnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je aposteriorno
✧ *lat.*: od onoga iza, iz kasnijeg

apòstilb *m* ⟨G *mn* -lābā/-īlbā⟩ *zast.* stara jedinica luminacije, iznosi: asb = nt/p = (1/p)cd/m^2
✧ APO- + *grč.* stilbós: sjajan ≃ apostílbein: odsjajivati

àpostol *m* **1.** *kršć.* **a.** svaki od dvanaestorice učenika Isusa Krista **b.** u ranom kršćanstvu svaki misionar ili navjestilac evanđelja (npr. u području Antiohije) **2.** *pren.* gorljivi zagovornik čega [~ *mira*; ~ *umjetnosti*]; vjerovjesnik, propovjednik **3.** *kršć.* izbor poslanica, epistola, crkvena knjiga koja sadrži Djela apostolska; apostolik // **apostòlāt** *m* ⟨G apostoláta⟩ *kat.* služba vjerovjesnika, stalno nastojanje oko unapređenja vjere, apostolstvo; **apostòlici** *m mn* ⟨N apostòlik⟩ *pov.* pripadnici kršćanskih sekti (u 4. st. u Maloj Aziji, u 12. st. u Njemačkoj i Francuskoj, u 13. st. u Italiji) koji su tražili povratak prvobitnoj jednostavnosti Crkve kakva je bila u doba apostola; **apostolicìtēt** *m* ⟨G apostolicitéta⟩, *v.* apostolstvo (**1**); **apostòličkī** *prid. arh.*, *v.* apostolski; **apostòlik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *arh.*, *v.* apostol (**3**); **àpostōlka** *ž* ⟨D L -lci, G *mn* -ā/-ī⟩ *razg.* vrsta sandale; **àpostolov** *prid.* koji pripada apostolu; **àpostolsk|ī** (**apostòlskī**) *prid.* koji se odnosi na apostolstvo i apostole; apostolički △ ***~a konstitucija*** *kat.* zakonski crkveni dokument koji izdaje sam papa; ***~a penitencijarija*** *pov.* sudište unutar Rimske kurije, nadležno za stanja u kojima je privatnost pojedinca zaštićena pečatom tajnosti; ***~a signatura*** *pov.* sudište unutar Rimske kurije, neka vrsta vrhovnog suda Crkve; ***Apostolska stolica*** *crkv.* sjedište pape i Rimske kurije, Sveta stolica; ***~i delegat*** *dipl.* papin predstavnik koji ima određene nadgledničke dužnosti nad Crkvom u određenom području ili državi; ***~i nuncije*** *dipl.* predstavnik Vatikanske države u nekoj stranoj zemlji; ***~i oci*** najstariji kršćanski pisci (1. do 2. st.), oni kojima se pripisuje da su bili učenici apostola; ***~o nasljedstvo*** *term.* povijesni kontinuitet između sadašnjeg stanja kršćanske crkve i njezina početka u Isusu preko izabranih apostola, *usp.* apostolstvo (**3**); **apostòlstvo** (**apostoličànstvo**) *sr kat.* **1.** jedno od 4 konstitutivna obilježja Kristove crkve (uz svetost, katolicitet i jedinstvo); apostolicitet **2.** u ranoj Crkvi: učenje i autentičan život i bogoštovlje **3.** od 16. st. neprekinuta linija nasljeđivanja apostola nastavljena biskupima koja je bitna za valjanost svetih redova prema prihvaćenim standardima posvećenja **4.** širenje kršćanske vjere, apostolat
◆ *pr.*: **Àpostolov**, **Apostòlović**, **Àpostolski**
✧ *grč.* apóstolos: koji je otposlan, poslanik ≃ apostéllein: odašiljati

àpostrof *m* **1.** *lingv.* pravopisni znak za izostavljeno slovo ('); izostavnik **2.** u transli-

teraciji ruske ćirilice znak umekšanja prethodnog konsonanta // **apòstrofa** *ž jez. knjiž.* stilska figura, obraćanje neprisutnima kao prisutnima, i neživom kao živom; **apostrofírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* apostròfīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* apostròfirān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** staviti/stavljati apostrof (na neko slovo i sl.) **2.** *pren.* **a.** naglasiti/naglašavati važnost i sl. koga ili čega, istaknuti/isticati koga ili što **b.** osloviti/oslovljavati koga, prozvati/prozivati koga (ob. u negativnom kontekstu)
✧ *grč.* apóstrophos (prosōidía): (oznaka) za odvraćanje, zaobilazak ≃ apostréphein: odvraćati, okretati

apotéka *ž* ⟨D L -éci⟩ **1.** mjesto gdje se stručno priređuju i prodaju lijekovi; ljekarna **2.** *iron.* mjesto gdje je sve skupo, gdje se prodaje po visokim cijenama // **apotèkār** *m* ⟨G apotekára⟩ stručnjak za izradbu i kontrolu lijekova; ljekarnik; **apotekárev (apotekárov)** *prid.* koji pripada apotekaru; **apotekàrica** *ž, v.* apotekar; **apotekàričin** *prid.* koji pripada apotekarici; **apotekàrija** *ž arh.* lijek; **apotèkārskī** *prid.* koji se odnosi na apoteku △ *~**a preciznost** žarg.* krajnja moguća točnost; *~**a vaga*** vrlo osjetljiva, točna vaga; *~**e mjere*** sustav mjera (vrlo sitne jedinice) koje se koriste u pripravljanju lijekova; **apotekárstvo** *sr* djelatnost kojom se bavi ljekarnik; ljekarništvo
✧ *njem.* Apotheke ← *grč.* apothḗkē: odlagalište, skladište

apotéma *ž mat.* okomica spuštena iz središta pravilnog poligona ili pravilnog poliedra na stranicu ili pobočnu plohu
✧ *fr.* apothème ≃ *grč.* hypóthema: osnova

apoteóza *ž* **1.** *rel.* uvrštavanje čovjeka među božanstva [~ *rimskih careva*] **2.** raskošna i svečana završna skupna slika kazališne ili slične izvedbe, u kojoj se rezimira sve što je prikazano, te proslavlja znameniti događaj i domovina **3.** veličanje, uzdizanje, čin obožavanja
✧ *grč.* apothéōsis ≃ APO- + theós: bog

apotéza *ž* gubljenje glasa
✧ *grč.* apóthesis: skidanje

a potiori (*izg.* â pocióri) *pril.* prema onomu što je važnije
✧ *lat.*

apòtoma *ž* ⟨*indekl.*⟩ *glazb. pov.* u glazbenoj teoriji starih Grka kromatski polustupanj (za razliku od dijatonskog polustupnja)
✧ *grč.* apotomḗ

apotròpej *m term.* u narodnoj kulturi predmet ili postupak i sl. kojim se odvraćaju nesreće (npr. amuleti, (h)amajlije, molitve)
✧ *grč.* apotrópaion ≃ APO- + trépein: odvraćati

apozícija *ž* **1.** *gram.* nesamostalna imenica koja dopunjuje drugu imenicu; pridjevak [*Zagreb, grad*; *Petrović, doktor*] **2.** *med.* stanje dviju struktura u uskom kontaktu [~ *očnih kapaka kod zatvorenih očiju*] // **apozícījskī** *prid.* koji se odnosi na apoziciju; **ȁpozitīv (apozìtīv)** *m gram.* naknadno dodana oznaka; **ȁpozitīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva apozitiva [*~ni izraz*]
✧ *lat.* apposition ≃ appositus: pridodan ← apponere: pridodati

Appalachians (*izg.* Epelèičienz) *m mn geogr.* planinski masiv u Sjevernoj Americi, dug o. 3200 km, širok do 500 km, najviši vrh Mount Mitchell (2037 m)
✧ *engl.*

appassionato (*izg.* apasionâto) *pril. glazb.* oznaka za interpretaciju: strastveno, zanosno
✧ *tal.*

appeasement (*izg.* epîsment) *m pol. žarg.* politika popuštanja zahtjevima potencijalno neprijateljske nacije, države ili skupine s ciljem da se očuva mir (ob. u kontekstu savezničkog popuštanja Hitleru do 1938)
✧ *engl.*

Appendini (*izg.* Apendíni), **Francesco Maria** (1768–1837), talijanski povjesničar i jezikoslovac, djelovao u Dubrovniku 1792–1835 (*Povijesno-kritičke bilješke o starinama, povijesti i književnosti Dubrovčana*)

applet (*izg.* èplet) *m int.* minijaturni program napisan u programskom jeziku Javi za mrežne potrebe
✧ *engl.*

Appleton (*izg.* Èplton), **Edward Victor, Sir** (1892–1965), engleski fizičar, za otkriće tzv. Appletonova sloja u ionosferi koji se koristi u radiokomunikaciji Nobelova nagrada 1947.

appoggiatura (*izg.* apodžatûra) *ž glazb.* melodijski ukras od jednog ili više tonova koji prethodi glavnom tonu, služi obogaćenju melodijske linije; predudar, predraz
✧ *tal.*

apràksija *ž pat.* bolesna, potpuna ili djelomična nesposobnost izvođenja pravilnih kretnji usprkos sačuvanoj pokretljivosti udova

△ ***ideatorna*** ~ *pat.* posljedica je poremećaja centara za stvaranje predodžbe radnje (kretnje su nesuvisle); ***ideomotorna (ideokinetička)*** ~ *pat.* posljedica je poremećaja asocijativnih veza između motornih regija i centara za stvaranje predodžbe radnje (kretnje bez plana); ***motorična*** ~ apraksija kao posljedica ozljede motornih centara u kori mozga

✧ *nlat.* apraxia ← *grč.* apraksía: nerad, dokolica ≃ A-[1] + práttein: činiti

aprecijácija *ž bank.* **1.** čin podizanja kupovne moći jedne valute i njezine cijene izražen omjerom prema drugoj valuti **2.** porast vrijednosnih potraživanja, *opr.* deprecijacija

✧ *fr.* appréciation ← *srlat.* appretiatio

aprehènzija *ž* **1.** poimanje, shvaćanje, proniknuće, razumijevanje, spoznaja **2.** predosjećaj, slutnja (ob. nečeg lošeg), strahovanje, zabrinutost, bojazan **3.** *fil. pov.* **a.** spoznaja putem intuicije, intelektualnog domišljanja (kod skolastika) **b.** stapanje raznih osjetnih dojmova u jedinstven zor (kod Kanta)

✧ *lat.* apprehensio ≃ AD- + praehendere: dohvatiti

aprekácija *ž pravn. pov.* kratka formula u poveljama (ob. feliciter) koja izražava želju svih sudionika da ono što je dogovoreno tekstom povelje bude uspješno provedeno

✧ *srlat.* apprecatio ≃ *lat.* precari: moliti

apretúra *ž* **1.** *tehn.* postupak kojim se nekom materijalu ili predmetu poboljšava izgled ili kvaliteta (čvrstoća, nepromočivost i sl.) **2.** sredstvo kojim se radi apretura // **apretírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* aprètīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* aprètirān, *gl. im.* -ānje⟩ prekriti/prekrivati slojem apreture

✧ *njem.* Appretur ≃ *fr.* apprêter ≃ prêt: gotov

àprīl *m* ⟨G apríla⟩ četvrti mjesec u godini; travanj △ ***prvi*** ~ ***(prvoaprilska šala, aprilili)*** *razg.* u dijaloškoj situaciji kada se koga prevari, namagarči i sl. na 1. aprila (travnja) (kada se zbijaju šale) // **àprīlsk|ī** *prid.* koji se odnosi na april; travanjski △ ~***e teze*** *pov. ideol.* postavke, napuci koje je V. I. Lenjin razvio u travnju 1917. kao plan za boljševičko preuzimanje vlasti; ~***o vrijeme*** *meteor.* vrijeme u travnju poznato po naglim i čestim promjenama vremena

✧ *lat.* aprilis

a prima vista (*izg.* a prîma vȉsta) **1.** *glazb.* pjevanje ili sviranje bez prethodne pripreme ili vježbanja **2.** *ekon.* plaćanje (otkup) odmah po primitku računa

✧ *tal.*: na prvi pogled

a priori (*izg.* â prióri) *pril.* **1.** *fil.* **a.** od uzroka prema posljedici; deduktivno **b.** utemeljeno na hipotezama i teoriji, a ne na iskustvu, *opr.* a posteriori **2.** *razg.* tako da se unaprijed zaključuje prije razmišljanja i uzimanja razloga u obzir [*bio je ~ protiv takvog rješenja*], *opr.* a posteriori // **ȁpriōr|an** *prid.* ⟨*odr.* -nī⟩ **1. a.** koji prethodi iskustvu; prediskustven, *opr.* aposterioran **b.** koji je temeljen na hipotezama i teoriji, a ne na iskustvu; neiskustven **c.** koji se uzima kao takav bez prethodnog iskustva ili dokaza; koji sadržava preduvjerenje [*~no stajalište*] **2.** koji se kreće od uzroka prema posljedici; deduktivan; **apriorìstičkī** *prid.* koji se odnosi na apriorizam; **apriorìstički** *pril.* na aprioristički način [~ *tvrditi*]; **apriorìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *fil.* smjer mišljenja koji tvrdi da postoje spoznaje neovisne o iskustvu **2.** tvrdnja ili stav o čemu koji ne uzima u obzir argumente zasnovane na iskustvu

✧ *lat.*: od onoga ispred, otprije

aprobácija *ž* **1.** općenito, pristanak, dozvola, dopuštenje **2. a.** službeno odobrenje da se nešto smije tiskati, sijati, da pojedinac može obavljati određenu službu i sl. **b.** službeni prihvat ili preporuka

✧ *lat.* approbatio ≃ AD- + probare: provjeriti

aproksimírati (što) *dv.* ⟨*prez.* aproksìmīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ utvrditi/utvrđivati gotovo posve točno ili sigurno; utvrditi/utvrđivati približno, odoka [~ *troškove*] // **aproksimácija** *ž* **1.** ono što se približava istini, stvarnosti i sl., a da se posve precizno ne ustanovi stanje; približnost **2.** *mat.* zamjena nekog matematičkog objekta drugim koji mu je u određenom smislu blizak, ali jednostavniji [~ *iracionalnog broja racionalnim*] **3.** *fiz.* izražavanje rezultata mjerenja u približnim vrijednostima; **aproksìmāt** *m* ⟨G aproksimáta⟩ *lingv.* glas koji se izgovara približavanjem gornjih zubi i donje usne (*v*, *f*); **ȁproksimatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji se temelji na aproksimaciji, koji je određen otprilike; približan [*~na metoda*]; **ȁproksimatīvno** *pril.* na aproksimativan način; približno

✧ *srlat.* approximare: približiti ≃ AD- + proximus: najbliži

à propos (*izg.* a propô) (čega) *prij.* što se toga tiče, u vezi s tim, kad je već o tome riječ [~ *najnovijih vijesti moram ti reći...*]
✧ *fr.*: s ciljem

aproprijácij|a *ž* **1.** *pravn.* stvarno ili pravno pribavljanje stvari u privatno vlasništvo; prisvajanje, privlaštenje [*izvesti ~u*], *opr.* eksproprijacija **2.** *teol.* način izražavanja prema kojemu svojstva ili djelovanja Božja koja su zajednička trima osobama Trojstva bivaju izražena u jednoj jedinoj osobi // **aproprijácījskī** *prid.* koji se odnosi na aproprijaciju; **aproprírati** *dv.* ⟨*prez.* apròprīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* apròprīrān, *gl. im.* -ānje⟩ (iz)vršiti aproprijaciju; prisvojiti/prisvajati
✧ *lat.* appropriatio ≃ AD- + proprius: vlastit

aprovizácija *ž* **1.** organizirano i racionirano nabavljanje i raspodjela namirnica (ob. u doba nestašice, u ratu i sl.) **2.** ustanova koja se bavi opskrbom // **aprovizácījskī** *prid.* koji se odnosi na aprovizaciju
✧ *njem.* approvisieren ≃ AD- + *lat.* providēre: nabaviti, priskrbiti

aprozòpija *ž pat.* razvojna anomalija karakterizirana potpunim ili djelomičnim nedostatkom strukture lica
✧ *nlat.* aprosopia ≃ A-[1] + *grč.* prósōpon: lice

ȁps *m*, *v.* haps // **ȁpsiti** *nesvrš.*, *v.* hapsiti

apsàra *ž mit.* u indijskom hinduskom vjerovanju vila oblakinja; zavodnica kreposnih ljudi (niže božanstvo)
✧ *skr.*

àpsces *m pat.* gnojna nakupina kao posljedica upale i destrukcije tkiva izazvane patogenim klicama; gnojna upala
✧ *lat.* abscessus ≃ abscedere: uzmicati, otići

apscìsa *ž mat.* prva koordinata točke u pravokutnom koordinatnom sustavu u ravnini ili prostoru; osiječ, sječica // **àpscisn|ī** *prid.* koji se odnosi na apscisu [*~a os*]
✧ *nlat.* abscissa: otrgnuta ← abscindere: otrgnuti

apsèncija *ž* **1.** odsutnost **2.** izostanak // **apsèntan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je odsutan, nenazočan, neprisutan, izočan; **apsentìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *term.* **1.** odsutnost veleposjednika s imanja datog u zakup **2.** izostajanje s radnog mjesta iz različitih razloga
✧ *lat.* absens: odsutan

àpsida *ž* **1.** *arhit.* polukružni prostor crkve ili druge građevine nadsvođen polukupolom **2.** *astron.* zamišljena crta što spaja najbližu i najudaljeniju točku eliptične putanje nebeskoga tijela u kruženju oko središnjeg tijela
✧ *grč.* apsís: obruč, luk

apsidióla *ž term.* malena apsida (**1**)
✧ *srlat.* absidiola, *v.* apsida

àpsint *m* alkoholno piće od pelina i anisa, gorka rakija zelene boje; pelinkovac [*popiti ~*]
✧ *grč.* apsínthion: pelin

apsolúcija *ž* **1.** *teol.* oslobađanje od krivnje kao posljedice grijeha; odrješenje **2.** *pravn.* oslobođenje // **ȁpsolutōran**[1] *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji razrješava, oslobađa; **apsolùtōrij** (**apsolutôrij**) *m* **1.** apsolviranje **2.** dokument o otpuštanju; otpusnica, razrješnica; **apsòlvent** (**apsolvȅnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ student koji je odslušao sve propisane predmete i sprema završne ispite; **apsòlventica** (**apsolvȅntica**) *ž*, *v.* apsolvent; **apsòlventičin** (**apsolvȅntičin**) *prid.* koji pripada apsolventici; **apsòlventskī** *prid.* koji se odnosi na apsolvente; **apsolvíra|ti** (što) *dv.* ⟨*prez.* apsòlvīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* apsòlvīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** na studiju odslušati propisan broj semestara **2.** *pren.* završiti/završavati jednu fazu nekog posla, razriješiti dio problema [*to smo ~li*]
✧ *lat.* absolutio ≃ absolvens: razriješen ← absolvere: osloboditi se čega, razriješiti

ȁpsolūt *m* **1.** *fil.* ono što sve uvjetuje, a samo nije ničim uvjetovano, ono koje se uzima po sebi i za sebe ili što čini cjelinu koja je sama sebi dovoljna **2.** sinonim božanstva; vječna osnova svemira, apsolutni duh, apsolutna ideja // **ȁpsolūt|an** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji se uzima i promatra sam za sebe bez odnosa prema drugome; neograničen **2.** koji je savršen po prirodi ili kvaliteti; kompletan, cjelovit, potpun **3. a.** koji nije miješan; čist [*~ni alkohol*] **b.** *teol.* koji je bivstvujući u sebi, po sebi istinit i po sebi dobar, a nije ovisan o drugome; samotvoran, samosvojan, *opr.* relativan **4. a.** koji nije ograničen sputavanjima i iznimkama; neuvjetovan, potpun, posvemašnji [*~na sloboda*] **b.** koji nije ograničen ustavnim, zakonskim ili drugim obvezama [*~ni vladar*] **5.** koji je siguran; nedvojben [*~na istina*] **6.** koji se odnosi na mjere izvedene iz osnovnih odnosa u prostoru, masi ili vremenu △ ***~na kategorija*** *sport* u boksu,

hrvanju i sl. kategorija u kojoj sudjeluju natjecatelji bez ograničenja tjelesne težine; ~**na muzika** *glazb.* »čista« instrumentalna muzika, bez ikakve povezanosti s izvanmuzičkim sadržajima, *opr.* programska muzika (glazba), *v.* programski △; ~**na nula** **1.** *fiz.* nula termodinamičke temperature (0 K = –273,15 °C), najniža moguća temperatura; klasično, pri apsolutnoj nuli tvari više ne posjeduju toplinsku energiju; u kvantnoj teoriji pri apsolutnoj nuli sve čestice se nalaze na najnižem mogućem energetskom nivou **2.** *razg. ekspr.* onaj koji je bezvrijedan; lijenčina, niškoristi; ~**na permeabilnost**, *v.* permeabilnost; ~**na permitivnost**, *v.* permitivnost; ~**na pogreška** *mat.* apsolutna vrijednost razlike između točne i približne (izmjerene, procijenjene) vrijednosti; ~**na temperatura**, *v.* temperatura; ~**na većina** *term.* većina koja prelazi polovicu danih glasova [*imati ~nu većinu u parlamentu*]; ~**na visina** okomita udaljenost neke točke na Zemlji od srednje razine mora; nadmorska visina; ~**na vrijednost** *mat.* veličina realnog broja bez obzira na predznak, npr. 3 i -3 oba imaju apsolutnu vrijednost 3 (oznaka |–3| = 3); ~**ne koordinate** koordinate određene udaljenošću od presjecišta osi (ishodišta) postavljenih pod pravim kutom; ~**ni alkohol** *fiz.* etilni alkohol s ne više od 1% vode; ~**ni rekord** *sport* najbolji rezultat u nekoj disciplini bez obzira na uvjete u kojima je nastao (u dvorani ili na otvorenom, na travnatim stazama ili na asfaltu i sl.); ~**ni sjaj** prividni sjaj u zvjezdanim veličinama; ~**ni sluh** sposobnost točnog identificiranja svakog tona; ~**no kodiranje** *inform.* način programskog kodiranja u kojem se upotrebljava apsolutno, a ne neki oblik neizravnog adresiranja; **apsolùtist** *m pov. pol.* **1.** onaj koji u državi (car, kralj, predsjednik) posjeduje ničim ograničenu vlast; neograničeni vladar **2.** pristalica apsolutizma **3.** *razg.* onaj koji se (ob. rukovodeća osoba) na poslu, u poduzeću ili ustanovi, ponaša apsolutistički, samovoljno, diktatorski; **apsolutìstičkī** *prid.* koji se odnosi na apsolutizam i apsolutiste; **apsolutìstički** *pril.* kao apsolutist, na način apsolutista; **apsolùtistkinja** *ž, v.* apsolutist; **ȁpsolutīv** *m gram.* **1.** dio rečenice koji je isključen iz sintaksnog kompleksa s kojim je vezan smisaono i gramatički [*vaše knjige, one su sve rasprodane*] **2.** u ergativnim jezicima padež neprelaznog subjekta i izravnog objekta; **ȁpsolutīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji se odnosi na apsolutiv [~*ni prilog*]; **apsolutìzam** *m* ⟨G -zma⟩ oblik vladavine u kojoj vlast pripada jednoj osobi (ili skupini ljudi) i nad tom vlašću nema kontrole ni ograničenja; samodržavlje, samovlada △ **Bachov** ~ režim u Habsburškoj Monarhiji 1849–1859 (prema ministru unutarnjih poslova A. Bachu); **apsolutizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* apsolutìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ protegnuti/protezati mišljenje o jednoj pojavi i njenu dometu na sve predmete razmatranja, jedan stav ili sud primijeniti/primjenjivati neograničeno i bez uvjeta; **ȁpsolūtno** *pril.* **1.** *razg.* u dijaloškoj situaciji na ono što je rekao sugovornik: nedvojbeno, svakako, nema sumnje, bez daljnjega, sigurno [~ *sam protiv tog prijedloga*] **2.** na apsolutan način; **ȁpsolūtnost** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je apsolutno; **ȁpsolutōran**² *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji ima svojstva apsoluta

✧soluta *lat.* absolutum

apsòlvent, *v.* apsolucija

apsorbírati (što) *dv.* ⟨*prez.* apsòrbīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* apsòrbīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *kem. fiz.* zadržati/zadržavati u cjelini, bez odraza i prenošenja, ono što je uvučeno, usisano (o tvarima), uvući/uvlačiti što u sebe, umočiti/umakati što u sebe; usisati **2.** prihvatiti/prihvaćati, asimilirati [~ *u djetinjstvu loše navike*] **3.** zaokupiti/zaokupljati u potpunosti; obuzeti/obuzimati [*taj će ga posao posve* ~] // **apsòrbāt** *m* ⟨G apsorbáta⟩ tvar koja se pri apsorpciji apsorbira; **apsòrbent** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ tvar koja apsorbira, u kojoj se apsorbira; **apsòrbēr** *m* ⟨G apsorbéra⟩ *fiz.* tijelo koje se stavlja na put zračenju kako bi ga potpuno ili djelomično apsorbiralo [*bakreni* ~]; **apsòrbīrān** *prid.* **1.** ⟨*prid. trp.*⟩, *v.* apsorbirati **2.** ⟨*odr.* -ī⟩ koji je upijen, usisan [~*a doza*]; prihvaćen, zaokupljen čim; **apsòrpcija** *ž* **1.** upijanje, uzimanje (u sebe) [~ *svjetlosti*; ~ *zvuka*; ~ *lijekova*; ~ *hrane*], *usp.* adsorpcija **2.** *fiz.* **a.** djelovanje energije ili tvari koja bez refleksije ili emisije prodire u drugu tvar **b.** međusobno djelovanje elektromagnetskog zračenja i tvari pri kojem tvar upija zračenje △ ~ **plinova** *kem.* otapanje plinova i para u tekući-

nama; u analitičkoj kemiji upotrebljava se za razdvajanje smjesa elemenata (npr. u svrhu izolacije čistih radioaktivnih elemenata); ***atmosferska*** ~ *meteor.* selektivno upijanje dozračene Sunčeve energije na molekulama plinova i česticama u atmosferi: ozon upija tu energiju u ultraljubičastom, vodena para, ugljikov dioksid i metan u infracrvenom dijelu; energija se pretvara u toplinsku, kemijsku, električnu; **apsòrpcijskī** *prid.* koji se odnosi na apsorpciju △ ~ ***spektri*** *fiz.* prikaz količine elektromagnetskog zračenja koje apsorbira neka tvar u ovisnosti o valnoj dužini; karakteristični su za mnoge kemijske supstancije

✧ *lat.* absorbere ≃ AB- + sorbēre: sisati, srkati

apstèncija *ž pravn.* **1.** odustajanje od nasljedstva **2.** udaljenje počinitelja od mjesta počinjenog djela

✧ *lat.* abstentio ≃ abstinere: suzdržati se

apstèrzija *ž med.* **1.** čišćenje crijeva **2.** ispiranje rana

✧ *nlat.* abstersio ≃ *lat.* abstergere: obrisati, očistiti

apstinèncija *ž* **1. a.** uzdržavanje od čega iz vjerskih ili zdravstvenih razloga [~ *od jela*; ~ *od pića*] **b.** odricanje od neke vrste zadovoljstva **2.** *pravn.* u rimskom pravu pravo nasljednika da ne prihvati prezaduženu ostavštinu **3.** *pol.* suzdržavanje od glasovanja **4.** *med.* odricanje od tvari koje čine ovisnost (alkohol, cigareta, droga) // **apstinèncījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na apstinenciju △ ~***a kriza*** *razg.* = ~***i sindrom*** *med.* skup simptoma koji se javljaju pošto se naglo prekine uzimanje neke tvari koja je stvorila ovisnost; **apstìnent** (**apstinȅnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji se u potpunosti uzdržava od čega, od sudjelovanja u čemu ili od onoga od čega prijeti ovisnost; **apstìnentkinja** (**apstìnentica**) *ž*, *v.* apstinent; **apstinírati** (od čega) *dv.* ⟨*prez.* apstìnīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** uzdržati se/uzdržavati se (od čega) [~ *od alkohola*] **2.** ne sudjelovati u čemu [~ *od izbora*]

✧ *lat.* abstinentia ≃ abstinens: uzdržan ← abstinere: uzdržati se

apstràkcija *ž* **1.** *log.* jedan od temeljnih misaonih postupaka kojim se odbacuje ono što je sporedno, posebno i slučajno radi onoga što je opće, zakonito i bitno; uopćenje **2.** *pejor.* idejna tvorevina koja se ne temelji na stvarnosti, ono što »lebdi u oblacima« **3.** djelo apstraktne umjetnosti // **apstrahírati** (što, koga) *dv.* ⟨*prez.* apstràhīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* apstràhīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1. a.** (o)dijeliti od čega; izuzeti/izuzimati (ob. za pojmove) **b.** razmisliti/razmišljati apstraktno ili apstrahirajući što (pojmove i sl.) od čega drugoga; generalizirati, *opr.* konkretizirati **2.** (u)činiti apstrakt; sažeti/sažimati; **apstrakcionìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fil.* svako mišljenje koje gubi iz vida konkretna i neposredna iskustva iz kojih su apstrakcije potekle; **àpstrakt** *m* ⟨G *mn* -kātā/-āktā⟩ kratak sadržaj nekog djela, teksta, rasprave ili studije; **àpstrakt|an** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji je prožet apstrakcijom, koji je u duhu apstrakcije [~*na rečenica*; ~*ni film*] **2.** koji je odsutan duhom, koji nije u bliskom odnosu s onim o čemu se govori i sl., *opr.* konkretan △ ~***na umjetnost*** *umj.* umjetnost koja ne prikazuje vizualnu realnost, nego su joj sadržaj likovni elementi boja, ploha i oblik, *opr.* figurativna umjetnost, *v.* figurativan △; **apstràktist** *m* onaj koji stvara djela apstraktne umjetnosti, *opr.* figurativac; **apstraktìstičkī** *prid.* koji se odnosi na apstraktiste; **apstraktìstički** *pril.* kao apstraktist, na načina apstraktista; **apstràktistkinja** *ž*, *v.* apstraktist; **àpstraktno** *pril.* **1.** bez oslonca na materijalnost činjenica, neusmjereno prema stvarnom stanju stvari [*razgovarati* ~; ~ *misliti*], *opr.* s uvidom u činjenice, realno, činjenično **2.** tako da sadrži apstrakciju [*slikati* ~], *opr.* realistički, figurativno; **àpstraktnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je apstraktno

✧ *lat.* abstractio: izdvajanje, izvlačenje ≃ abstractus: izdvojen, izvučen ← abstrahere: izdvajati, izvlačiti

àpstrūzan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je nejasan, teško razumljiv; zamršen // **apstrúznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je nejasno, nerazumljivo; zamršenost, nejasnost, nerazumljivost

✧ *lat.* abstrusus: sakriven, pritajen ← abstrudere: sakriti, pritajiti

apsùmpcija *ž* svojstvo i osobina onoga što je istrošeno i onoga koji je istrošen; iscrpljenost

✧ *lat.* absumptio ≃ absumere: potrošiti

àpsurd (**apsȕrd**) *m* ono što se protivi zaključivanju po zdravom razumu, ono što je ne-

mogućе, neizvedivo; besmislica, nesmisao [*tjerati (stvari) u ~*; *doći do ~a*] △ ***filozofija ~a*** stav da je čovjek stranac u svijetu koji je apsurdan (prema A. Camusu) // **àpsurd|an** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ **1.** koji nastaje kao apsurd, kojega je svojstvo apsurd [*~na tvrdnja*; *~an način razmišljanja*] **2.** krajnje nerazuman, besmislen, potpuno promašen u nastojanju, namjeri ili svrsi [*~an pothvat*]; **àpsurdno** *pril.* na apsurdan način; besmisleno [*govoriti ~*]; **àpsurdnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je apsurdno
✧ *lat.* absurdus: neskladan, neumjestan

àpšisati (**àbšisati**) (∅) *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àpšīsān, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* (iz)blijedjeti (o odjeći i obući); (iz)gubiti prvotnu boju, žmariti
✧ *njem.* abschiessen

àpšmālcati (**àbšmālcati**) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àpšmālcān, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* pržiti do mjere koju traži ono što se priređuje na poseban način; zapržiti, začiniti, zamastiti
✧ *njem.* abschmalzen

àpšmīnkati (**àbšmīnkati**) (koga, što, se) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àpšmīnkān⟩ *reg.* **1.** skinuti šminku **2.** očistiti lice od šminke poslije predstave (u glumačkom govoru)
✧ *njem.* abschminken

apšpàltung *m psih.* obrambeni mehanizam u ego kompleksu
✧ *njem.* Abspaltung: odcjepljenje

àpta *ž* **1.** *bot.*, *v.* abad **2.** *zast.* međa, područje zaraslo korovom (aptom); aptika // **àptika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* apta; **àptīn** *prid.* koji pripada apti [*~ list*]
✧ *v.* abad

àptagi (**àptai**) *m pov.* u dubrovačkom srednjovjekovnom pravu, izvršna isprava

àptrājbati (**àbtrājbati**) (što) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àptrājbān⟩ *lokal. žarg.* jako nalupati tijesto, izraditi ga
✧ *njem.* abtreiben

Apùlej, Lucije (o.130–o.180), rimski filozof (3 knjige o Platonu) i književnik (fantastično-satirički roman *Zlatni magarac* ili *Metamorfoze*)

Àpūlija *ž geogr.* pokrajina na *JI* Italije uz Jadransko i Jonsko more, 19.375 km^2, 4.083.700 stan. (1996) // **Apúljanin** *m* (**Apúljānka** *ž*) ⟨N *mn* Apúljani⟩ stanovnik Apulije; Puljiz

aqua destilata (*izg.* ȁkva destiláta) destilirana voda
✧ *lat.*

Aqua-Lung *m*, *v.* akvalung

âr *m* ⟨G *mn* árā/árī⟩ mjera za površinu zemljišta, 100 m^2
✧ *lat.* area: ravnina, prostor

ára[1] (**àrara**) *ž zool.* papiga južnoameričkih tropa (*Ara ararauna*), vrlo živih boja i duga repa
✧ *nlat.* ← *egz.*

ára[2] *ž rel.* žrtvenik, oltar
✧ *lat.*

aràba *ž reg.* teretna zaprežna kola // **arabàdžija** (**rȁbadžija**) *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* kočijaš, kolar
♦ *pr.* (prema zanimanju): **Aràbadžić**
✧ *tur.*

aráber *m razg.* **1.** konj arapske pasmine, crni konj; arap **2.** arapski skok, *v.* arapski △ // **arábērka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* araber
✧ *njem.* Araber

aràbeska (**arabȅska**) *ž* ⟨D L -sci, G *mn* -sāka/-ī⟩ **1.** *umj.* ornament, šara u orijentalnom i islamskom stilu, likovi i motivi iz biljnog svijeta (*dosl.*: u arapskom stilu) **2.** *glazb.* vrsta živahne, uglavnom klavirske glazbe **3.** *pren.* šara, crtež, slikarija **4.** *sport* **a.** u sportskoj gimnastici premet naprijed jednom pa drugom rukom **b.** u umjetničkom klizanju element slobodnog klizanja i plesa, izvodi se u stavu vage
✧ *fr.* arabesque ← *tal.* arabesco: ornament u arapskom stilu

Àrābija *ž*, *usp.* Arapski poluotok, *v.* arapski △ // **arábījskī** *prid.* koji se odnosi na Arabiju, *usp.* arapski; **Arábljanīn** (**Arábljan**, **Arabíjac** *rij.*) *m* (**Arábljānka** *ž*) ⟨N *mn* Arábljāni⟩ stanovnik Arapskog poluotoka, ob. građanin Saudijske Arabije, *usp.* Arapin; **arábljānskī** *prid.* koji se odnosi na Arabljane; **arábljānski** *pril.* kao Arabljani, na način Arabljana
✧ *lat.* Arabia

ȁrabīlan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je prikladan za oranje
✧ *lat.* arabilis ≈ arare: orati

arabinóza *ž kem.* $C_5H_{10}O_5$, pentoza (šećer) koja se priređuje kuhanjem arapske gume i drugih biljnih sluzi
✧ *lat.* Arabicus: arapski + *v.* (sahar)oza

Ȁrafat, Jaser (1929), palestinski političar, vođa Palestinske oslobodilačke organizaci-

je (PLO) od 1968, predsjednik privremene vlade Palestine od 1989, dobitnik Nobelove nagrade za mir 1994 (zajedno s J. Rabinom i Š. Peresom)

Aragon (*izg.* Aragón), **Louis** (1897–1982), francuski pjesnik, esejist, romanopisac, dadaist i nadrealist, politički aktivist, propagator komunizma, za 2. svjetskog rata pjesnik otpora (*Elsine oči*, *Baselska zvona*, *Gospodske četvrti*)

Àragōn *m* **1.** *pov.* samostalno kraljevstvo u *SI* Španjolskoj od pol. 11. st. do 1479. **2.** *geogr.* španjolska autonomna regija na tom prostoru, 47.868 km^2, 1.183.576 stan., glavni grad Zaragoza **3.** (aragon) *glazb.* ples iz pokrajine Aragon // **Aragónac** *m* (**Aràgōnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Aragónci⟩ stanovnik Aragonije; **Aragónci** *m mn*, *usp.* aragonska dinastija, *v.* aragonski △; **àragōnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Aragon i Aragonce △ *~a* ***dinastija*** *pov.* vladari samostalnog Aragonskog kraljevstva; Aragonci; *~i* ***dijalekt*** *lingv.* dijalekt španjolskoga koji se govori u Aragonu
✧ *šp.* aragonesa

aragònīt *m* ⟨G aragoníta⟩ *min.* rompski oblik kalcijeva karbonata $CaCO_3$ (za razliku od heksagonskog kalcita), koristi se u ukrasne svrhe
✧ prema španjolskoj pokrajini Aragon, gdje je otkriven

aràhīd (**aràšīd**) *m* ⟨G arahída⟩ *bot.*, *v.* kikiriki
✧ *nlat.* arachis ← *grč.* arakís (arakás)

Aràhna *ž mit.* vješta tkalja koju Atena, pobijeđena u natjecanju tkanja, pretvara u pauka // **arahnidìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pat.* otrovanje otrovom paučnjaka (pauci, škorpije, krpelji i dr.); araneizam; **araneìzam** *m* ⟨G -zma⟩, *v.* arahnidizam
✧ *grč.* arákhnē: pauk, paukova mreža

arahnodaktìlija *ž pat.* abnormalno dugi i tanki prsti
✧ *grč.* arákhnē: pauk + dáktylos: prst

arahnoìdeja *ž anat.* paučinasta moždana i moždinska ovojnica
✧ *nlat.* arachnoidea (encephali) i arachnoidea (spinalis) ← *grč.* arákhnē: pauk + -ID (CEFALO-, *lat.* spinalis: spinalan, koji pripada kralješnici)

arahnoidìtis *m pat.* upala arahnoideje
✧ *v.* arahnoideja + -ITIS

àrak *m* ⟨G -a⟩ žestoko indijsko alkoholno piće vrenjem dobiveno od riže, kokosova mlijeka, šećerne melase
✧ *arap.* ʿaraq, *v.* rakija

àrak *m* ⟨G àrka, N *mn* àrci⟩ **1.** jedinica za mjeru papira: komad papira za pisanje od dva lista, četiri stranice **2.** *tisk.* u tiskarstvu veliki list papira koji se presavija tako da se dobije 16 stranica △ ***autorski*** ~ 30.000 grafičkih znakova; ***tiskarski*** ~ *tisk.* šesnaest stranica
✧ *lat.* arcus: luk

aràkača *ž bot.* meksička biljka (*Arracacia xanthorhiza*) iz porodice štitarki; uzgaja se zbog jestivih gomoljika
✧ *nlat.* arracacia

Aràlica, **Ivan** (1930), hrv. književnik i političar; povijesni romani usredotočeni na etičke dileme glavnih likova (*Psi u trgovištu*, *Duše robova*); u kasnijoj fazi pretežno romani s aktualnom političkom problematikom (*Okvir za mržnju*)

arálija *ž bot.* ukrasna biljka (*Aralia sieboldii*) iz porodice bršljana (*Araliaceae*)
✧ *nlat.* aralia

Àralsko jȅzero (**more**) *sr geogr.* jezero u *Z* Aziji, nekad po veličini četvrto na svijetu, 62.000 km^2, sa tendencijom smanjivanja površine prouzročenom utjecajem čovjeka na okoliš

Araméjac *m* (**Aràmējka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* Araméjci, G Aràmējācā⟩ *pov.* pripadnik nestalog semitskog naroda na Bliskom istoku (1. tisućljeće pr. Kr.) // **aramèjsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Aramejce △ *~i* ***jezik*** *lingv.* zapadnosemitski jezik starih Arameјaca kojim se govorilo na Bliskom istoku (sve do 7. st.); govorni jezik u Palestini (hebrejski je bio jezik svetih knjiga i službe Božje); Isus i prvi kršćani govorili su tim jezikom; *~o* ***pismo*** jedno od sjevernosirijskih pisama, iz kojeg se razvilo i hebrejsko pismo
✧ *grč.* aramaîos

aràmid|an *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩, ob. u: △ *~na* ***vlakna*** poliesterska vlakna izuzetne čvrstoće i otporna na visoku temperaturu

àran *m* uzorak pletenja sastavljen od romboidnih pletenica i pupčastih polja izrađenih od nebojene vune
✧ *engl.* prema otoku Aran (zapadno od Irske)

aràncīn (**arancîno**) *m* ⟨G arancína⟩ ušećerena naranča ili ušećerena kora naranče
✧ *tal.* arancia: naranča

aràndījskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik (arànda)*** *lingv.* aboridžinski jezik koji se govori u Australiji, svrstava se u pamanjungansku porodicu (potporodica aranda)

arànžmān *m* ⟨G aranžmána⟩ **1. a.** ono što je stavljeno u točno predviđeni poredak [~ *za trodnevno putovanje*]; raspored **b.** *lik.* raspored detalja, usklađivanje dekorativnih elemenata s cjelinom i jezgrom kiparskog ili slikarskog djela (draperije, pokućstvo, različiti detalji i sl.) [*napraviti* ~]; kompozicija **2.** nagodba, sporazum oko čega uz koji su ob. vezane i određene okolnosti i popratne činjenice [*sklopiti* ~; *ući u* ~] **3.** *glazb.* ispis partiture za pojedine instrumente s naznakom izbora solista, tempa te zvučnosti pojedinih sekcija orkestra (ob. u zabavnoj glazbi i jazzu); orkestracija [*napisati/dati/napraviti* ~] **4.** *kazal.* ukupnost vizualnog oblikovanja predstave △ ***cvjetni*** ~ posebno dekoriran buket cvijeća (s lišćem, trakama, češerima i sl.) koji se stavlja na svečano ukrašeni stol, na grob i sl. // **arànžēr** *m* ⟨G aranžéra⟩ **1.** *glazb.* autor aranžmana koji ispisuje partiture za instrumente te uobličava temu ovisno o vrsti i brojnosti izvođača **2.** onaj koji što aranžira; uređivač (izloga); priređivač (priredbe); **arànžērka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* aranžer; **arànžīranōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je aranžirano; **aranžírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* arànžīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* arànžīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** prirediti/priređivati kreativno i sa smislom za lijepo; urediti/uređivati, složiti/slagati [~ *buket cvijeća*; ~ *izlog*] **2.** *razg.* stvoriti/stvarati plan; pripremiti, isplanirati [~ *sastanak*]

✧ *fr.* arrangement ≃ arranger: srediti

arapaíma *ž zool.* velika južnoamerička slatkovodna riba (*Arapaima gigas*); arapajma, piraracu

✧ *nlat.* arapaima ← *port.* ← *tupi*

Àrapin (**Àrap** *razg.*) *m* (**Àrapkinja** *ž*) ⟨N *mn* Àrapi, G Àrāpā⟩ **1. a.** u užem smislu, stanovnik Arapskog poluotoka **b.** u širem smislu, pripadnik naroda semitskog podrijetla raširen po *JZ* Aziji i *S* Africi, većinski nastanjuje države od Iraka na *I* do Mauretanije na *Z* **2.** (arapin) *žarg.* vrlo snalažljiv momak, momak od oka, momčina **3.** *pren.* čovjek tamne puti ili kose, južnjak // **aràbica** (**arèbica**) *ž pov.* jedan od oblika arapskog pisma prilagođen kojem od drugih jezika; alhamiado; **aràbist** *m* stručnjak koji se bavi arabistikom; **arabìstičkī** *prid.* koji se odnosi na arabistiku i arabiste; **arabìstički** *pril.* na način arabista; **arabìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ proučavanje arapskog jezika, književnosti i kulture Arapa; **arabìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ *lingv.* riječ ili izraz preuzet iz arapskog jezika; **Àrapčād** *ž zb.* ⟨G -i⟩, *v.* Arapče; **Àrapče** *sr* ⟨G -ta, *zb.* -ād⟩ *hip.* od Arapin; **àrapsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Arape △ ~***a guma*** stvrdnut sok drveta *Acacia arabica*, služi za dobivanje ljepila i apertura; ***Arapska legija*** *pov.* vojno-policijska snaga koju su osnovale (1921–1956) britanske mandatne vlasti u Jordanu, izuzetne efikasnosti; danas, sastavni dio Jordanske vojske; ***Arapska liga*** *pol.* liga arapskih država (Egipat, Irak, Jemen itd.) osnovana 1945. s ciljem jačanja međusobnih odnosa, koordinacije političkog djelovanja, kolektivnoj obrani i gospodarskoj suradnji; ***Arapska pustinja*** *geogr.* *SI* dio Sahare (Egipat) između Nila i Crvenog mora, dnevna temperatura 54 °C, noćna ispod 0 °C, naseljavaju je beduini nomadi; ~***e brojke*** znamenke od 0 do 9 u suvremenom brojčanom sustavu; Arapi su ih preuzeli od Indijaca i prenijeli u Europu u 10. st.; ~***i jezik*** *lingv.* najrašireniji jezik semitske grane afroazijske/hamitsko-semitske porodice s oko 140 mil. govornika u zemljama Afrike i Bliskog istoka; ***Arapski poluotok*** *geogr.* poluotok na *JZ* Azije, 2,73 mil. km^2, o. 20 mil. stan.; ~***i skok*** *sport* u sportskoj gimnastici slobodan salto postrance; bočni salto, araber; ~***o pismo*** posebno pismo (ima 28 slova) nastalo u 4–5. st., piše se zdesna ulijevo

♦ *pr.* (etnonimska, ali češće nadimačka): **Àrap**, **Àrapčić**, **Arapínac**, **Arapínec**, **Àrapov**, **Arápović** (**Àrapović**) (310, *J* Hrvatska) ◇ *top.* (naselja): **Àrapov Dôl** (Korenica), **Àrapovac** (Gradiška, Slunj), *usp.* arapin **(3)**

✧ *lat.* Arab ≃ *grč.* Araps: Arapin

àrapskī, *v.* Arapin

Àrarat *m geogr.* ugasli vulkan i planina u *I* Turskoj, najviši vrh Veliki Ararat (5165 m); prema nekim interpretacijama prve biblijske knjige (*Postanak*), Ararat je brdo na kojem je opstao Noa za vrijeme općeg potopa

aràšīd *m*, *v.* arahid

aràtel *m zast.* portugalska mjera za težinu
✧ *port.*

Araukánci *m mn* ⟨N Araukánac, G Araukánca, G *mn* Araùkānācā⟩ (**Araùkānka** *ž*) *etn.* južnoamerički Indijanci, o. 800.000 pripadnika // **araùkanskī** *prid.* koji se odnosi na Araukance △ ~ ***jezik*** *lingv.* indijanski jezik koji se svrstava u porodicu mapudungu, a govori se u Čileu

araùkārija *ž bot.* biljni rod (*Araucaria*) iz reda četinjača (*Araucariaceae*), podrijetlom iz Južne Amerike i Australije
✧ *nlat.* Araucaria, *v.* Araukanci, araukanski

Aravácani *m mn* skupina američkih Indijanaca, mahom nestalih // **aravàkānskī** *prid.* koji se odnosi na Aravačane △ ~ ***jezici*** *lingv.* porodica indijanskih jezika koji se govore u Srednjoj i Južnoj Americi (*S* Brazil, Venezuela), npr. crni karib, taino, aravak (aravački); nazivaju se i maipuranskim jezicima

arazzo (*izg.* aràco) *m* zidni sag, tapiserija
✧ *tal.*, prema francuskom gradu Arrasu

arbadíg|a *ž pov.* **1.** davanje za ispašu kmetske stoke na feudalnim pašnjacima i livadama [*davati* ~ *u*]; travarina **2.** zemljište za koje se plaća ta daća; travarina
✧ *tal.*, *dijal.* erbatica ← *srlat.* herbatica ≃ herba: trava

arbalèta *ž* ⟨G *mn* arbalétā⟩ *pov.* samostrel, balista
✧ *stfr.* arbaleste ← *lat.* arcuballista ← arcus: luk + *grč.* bállein: bacati

Arbànas *m arh.*, *v.* Albanac // **arbànaskī**[1] *prid.* koji se odnosi na etničke Arbanase; arbanaški, *usp.* albanski; **arbànaškī** *prid. arh.*, *v.* arbanaskī[1]
◆ *pr.* (etnonimska ili prema podrijetlu doseljenja): **Arbànas** (840, Benkovac, Turopolje), **Arbànasić**, **Arbànasin** (Dubrovnik), **Hàrbanas**, *usp.* Arnautović, **Rabànašić** (Vis, Split, Zagreb)
✧ *ngrč.* Arbanístes

Arbànasi *m mn* naselje na *JI* dijelu Zadra, danas sastavni dio grada, naseljeno potomcima Albanaca katoličke vjere doseljenim u 18. st. // **arbànaskī**[2] *prid.* koji se odnosi na Arbanase i njegove stanovnike [~ *govor*]
◆ *v.* Arbanas

Àrbanija *ž* naselje (u blizini Trogira), 613 stan. // **Arbánac** *m* (**Àrbānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Arbánci⟩ stanovnik Arbanije; **àrbanačkī** *prid.* koji se odnosi na Arbaniju i Arbance

àrbitar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ **1.** *pravn.* onaj koji u izvansudskom postupku izravnava sporove **2.** *razg.* onaj po kojemu se ravna, koji određuje [~ *mode* = *arbiter elegantiarum*] **3.** *sport retor.* sudac [~ *današnje utakmice*] // **àrbitrār|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ **1. a.** koji je određen tako da podliježe daljnjem prosuđivanju, vrednovanju itd.; koji je još *sub judice* **b.** koji je približan **c.** koji je svojevoljan **2.** koji je donesen arbitriranjem [~*na odluka*]; odlučan, presudan; **arbitrárnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga što je arbitrarno; samovoljnost, približnost, presudnost **2.** *lingv.* svojstvo jezičnog znaka da značenje u pravilu ne ovisi o jezičnom izrazu i obrnuto; **arbìtrātor** *m inform.* u informatičkoj tehnologiji krug koji arbitrira između ostalih konkurentskih krugova i otklanja uska grla dajući jednom krugu prvenstvo nad drugim; **arbitráž|a** *ž* **1.** *pravn.* **a.** postupak pri posebnim sudovima (tijelima) za rješavanje sporova (između poduzeća, država i sl.) [*međunarodna* ~*a jedino je rješenje u ovom slučaju*; *provesti* ~*u*; *dati na* ~*u*] **b.** arbitri izabrani za rješavanje spora; izabrani sud **2.** *sport* suđenje sportskih događaja **3.** *ekon.* istovremena kupnja i prodaja robe, novca ili vrijednosnih papira na dva različita mjesta **4.** *inform.* postupak nadgledanja i upravljanja redoslijedom ispunjavanja paralelnih zahtjeva za nekim resursom koji u složenim računalnim mrežama postavlja nekoliko procesora ili korisnika; **àrbitrāžn|ī** *prid.* koji pripada arbitraži, koji se sastoji u arbitraži, koji ima funkciju da arbitrira [~*i sud*; ~*a presuda*]; **arbitrírati** *dv.* ⟨*prez.* arbìtrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (pro)suditi čemu, odlučiti/odlučivati o čemu, dati/davati na arbitražu
✧ *lat.* arbiter ≃ *lat.* arbitrari: prosuđivati

àrbor *m* drvo, stablo, jarbol △ ***arbor porphyriana*** (*izg.* àrbor porfiriána) grafički prikaz logički stupnjevito podređenih odnosno nadređenih pojmova; ***arbor vitae*** (*izg.* àrbor vîte) **1.** *kršć.* drvo života, simbol vječnog obnavljanja i života **2.** *anat.* bijela supstanca u srednjem dijelu malog mozga // **arborétum** *m agr.* nasad raznovrsnog drveća i grmlja; služi u znanstvene, uzgojne i dekorativne svrhe; **ârbul** *m reg.* jedro
✧ *lat.* arbor

arboràtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *pov. pom.* pristojba koju su prema broju jarbola plaćali brodovlasnici za boravak broda u luci
✧ *srlat.* arboraticum ≃ arbor: stablo, jarbol

arborikultúra *ž agr.* uzgajanje drvenastog bilja u parkovima, vrtovima i sl.
✧ *v.* arbor + *v.* kultura

àrbovīrusi *m mn* virusi iz skupine RNA-virusa, prenose ih člankonošci

àrbūn *m* ⟨G arbúna⟩ *zool.* morska riba ružičaste boje (*Pagellus erythrynus*) iz porodice ljuskavki (*Sparidae*); rumenac
✧ *mlet.* àrbore, arboro, *tal.* arburo

arcèstes *m zool.* fosilni amonit iz srednjeg i gornjeg trijasa
✧ *nlat.* arcestes

ARCHI- (**ARCI-**) uz imena starijih instrumenata označava **a.** veličinu [*arciliuto*] **b.** posebnost u gradnji [*archicembalo*]
✧ *grč.* arkhi- ≃ arkhḗ: početak; arkhaîos: star, drevan; arkhos: vođa; árkhein: biti prvi, zapovijedati

archicembalo (*izg.* arkičèmbalo) *sr glazb.* vrsta čembala izumljena u 16. st., ali ubrzo napuštena
✧ *tal.*

archive (*izg.* àrčiv) *m inform.* periferna jedinica (desk ili traka) koja sadržava kopije datoteka i programa i služi kao backup jedne ili više komprimiranih datoteka
✧ *engl.* ≃ archive: arhiva

Arcibašev (*izg.* Arcibàšev), **Mihail Petrovič** (1878–1927), ruski književnik (roman *Sanjin*)

arciliuto (*izg.* arkiliûto) *m glazb.* velika lutnja konstruirana u 17. st.
✧ *tal.*

arciorgano (*izg.* arkiòrgano) *m glazb.* poseban tip orgulja konstruiran u 16. st.
✧ *tal.*

arcus (*izg.* àrkus) *m mat.* lučna mjera; jedinica radijan // **ârkus** *m* **1.** *mat.* luk kružnice koji pripada nekom središnjem kutu **2.** *meteor.* gusti horizontalni tamni oblačni valjak, oblika luka s izvučenim krajevima, smješten ispod donjeg prednjeg dijela kumulonimbusa ili rjeđe kumulusa △ ~ ***funkcije*** *mat.* inverzne funkcije trigonometrijskih funkcija (arc sin, arc cos, arc tg, arc ctg)
✧ *lat.*: luk

àrćāš *m* ⟨G arćáša⟩ *pom.* ribarska mreža za lov u plitkim vodama, baca se s ramena; rečijak, sačmarica, ričalo

Ardéni *m mn geogr.* zapadni ogranak Rajnskog škriljevačkog gorja (Belgija, Francuska, Luksemburg), o. 10.000 km^2, visina do 652 m; u 2. svjetskom ratu (od 16. 12. 1944. do 31. 1. 1945) mjesto neuspjele njemačke protuofenzive

ardênte *pril. glazb.* uputa na muzičkoj partituri da se izvodi gorljivo, vatreno
✧ *tal.*

ardíti *m mn* ⟨N àrdīt, G ardíta⟩ pripadnici talijanskih paravojnih dobrovoljačkih jedinica iz razdoblja neposredno nakon 1. svjetskog rata
✧ *tal.* ardito ≃ ardire: biti hrabar

ȁrdometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ vrsta pirometra; za mjerenje temperatura viših od 1000 °C
✧ *lat.* ardor: žar + -METAR

àrdōv *m* ⟨G ardóva⟩ *reg.* bure, bačva
✧ *mađ.* hordó

ardúra *ž rib.* svjetlucanje mora noću; fosforesciranje mora
✧ *tal.*, *dijal.* ≃ *lat.* ardor: žar

Àrđuna *m bud.* junak *Mahabharate* kojem je Krišna izložio nauk *Bhagavad Gite*, *v.*

ârea *ž* **1.** ravna površina, ploha, ravnina **2.** pojas raširenosti, područje △ ~ ***funkcije*** *mat.* inverzne funkcije hiperbolnih funkcija (Ar sh, Ar ch, Ar th, Ar cth) // **arèāl** *m* ⟨G areála⟩ *ekol.* područje prirodne raširenosti određenih biljnih ili životinjskih vrsta △ ***lingvistički*** ~ *lingv.* područje postanka, širenja ili proširenosti kojega jezika ili jezične pojave; **ȁreālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi na areal
✧ *lat.*

areflèksija *ž pat.* gubitak refleksa; važan znak organskog oštećenja živčanog sustava
✧ A-^{1} + *v.* reflektirati, refleksija

àreka *ž* ⟨G *mn* ȁrēkā⟩ *bot.* vrsta tropske azijske palme (*Areca catechu*) iz porodice palmi (*Palmae*), ljekovita sjemena (betel)
✧ *nlat.* Areca ← *port.* ili *fr.* ← *mal.* atekka

areligióznōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bez vjere; bezvjerstvo // **ȁreligiōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je bez vjere; bezvjeran
✧ A-^{1} + *v.* religija

aréna *ž* **1.** kružna ili ovalna građevina podignuta u antičko doba s borilištem i amfiteatralnim gledalištem **2.** poprište nekog prikazivanja ili odmjeravanja snaga [*cirkuska ~; književna ~*]; borilište **3.** *sport retor.* igralište, ring, dvorana // **ȁrenōzan** *prid* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je pješčan; pjeskovit
✧ *lat.* (h)arena: pijesak, pješčano mjesto, borilište prekriveno pijeskom

arenavírusi *m mn* virusi koji imaju RNA, izazivaju bolesti u ljudi, prenose ih glodavci

àrēnda *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** zakup (zemljišnog posjeda ili nekretnina) **2.** čist prihod od zemljišta kad se odbiju troškovi proizvodnje i uzdržavanja // **arèndār** *m* ⟨G arendára⟩ onaj koji uzima što pod arendu; zakupnik (zemlje i sl.), zakupac; **arèndārov** (**arèndārev**) *prid.* koji pripada arendaru; **arèndāš** *m* ⟨G arendáša⟩ *razg.*, *v.* arendator; **arèndātor** *m* onaj koji daje što pod arendu; arendaš; **arèndātorov** *prid.* koji pripada arendatoru; **arèndātorskī** *prid* koji se odnosi na arendu i arendatore; **àrēndovati** *nesvrš.* ⟨*prez.* àrendujēm, *pril. sad.* -dujūći, *gl. im.* -ānje⟩ davati pod arendu
✧ *srlat.* arrenda

Arendt (*izg.* Àrent), **Hannah** (1906–1975), američka politologinja i filozofkinja; istaknuta analitičarka svih oblika totalitarizma i ideološko-političkih nasilja 20. st. (magistralno djelo *Korijeni totalitarizma*)

àrēnga[1] *ž* ⟨D L -nzi⟩ **1.** *pravn. pov.* uvodna formula središnjeg dijela isprave koja sadrži moralno objašnjenje dotičnog pravnog čina **2.** govor, svečana izjava, presuda i mjesto s koga se ona objavljuje
✧ *srlat.* ar(r)enga ≃ *fran.* *harihring: zborovanje u krugu

àrēnga[2] *ž* ⟨D L -nzi⟩ *bot.* istočnoafrička i indijska palma (*Arenga saccharifera*) iz porodice palmi (*Palmae*); služi za dobivanje sladora; sladorna palma
✧ *nlat.* arenga ← *jav.* aren

aréni *m mn kem.* skupni naziv za aromatske ugljikovodike

arenoblàstōm *m* ⟨G arenoblastóma⟩ *pat.* rijedak tumor jajnika
✧ *nlat.* arrhenoblastoma ≃ *grč.* árrēn: muški + *v.* blastom

arenotòkija *ž biol.* razvoj mužjaka iz neoplođenih zrelih jaja
✧ *nlat.* arrhenotocia ≃ *grč.* árrēn: muški + tókos: porod

areóla *ž* **1.** *anat.* crveni prsten oko bradavice **2.** *bot.* mali definirani prostor (npr. između žila lista)
✧ *lat.*

ȁreometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ sprava za mjerenje gustoće tekućina; gustomjer
✧ *grč.* araiós: rijedak + -METAR

areòpāg *m* ⟨G areopága, N *mn* areopázi⟩ **1.** *pov.* vrhovni sud u staroj Ateni **2.** *pren. knjiš. rij. neob.* skup uglednih ljudi, vrhovni forum
✧ *lat.* Areopagus ← *grč.* Áreios págos: Aresovo brdo, brežuljak zapadno od Akropole posvećen bogu rata Aresu

ȁreostil *m pov. arhit.* razmak od 3 1/2 donjeg promjera stupa između pojedinih stupova klasičnih redova (dorski, jonski, korintski)
✧ *grč.* araiós: tanak + -STIL

Âres *m mit.* grčki bog rata, sin Zeusa i Here, predstavlja surovu snagu i ratobornost
✧ *grč.* Áres, *lat.* Mars

àrest *m* (**arȅst**) **1. a.** mjesto, zgrada gdje zatvorenici izdržavaju kaznu, mjesto kamo se zatvaraju prijestupnici **b.** *meton.* kazna oduzimanja slobode i zadržavanja u zatvoru; kazna zatvora **2.** *pat.* zastoj rada, blokada [*srčani ~*] // **arèstant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji je arestiran; uhićenik, uznik, pritvorenik; **arestírati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* arèstīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* arèstīrān, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* oduzeti/oduzimati komu slobodu, smjestiti u zatvor; uhapsiti, uhititi, zatvoriti
✧ *njem.* Arest *tal.* arresto ← *srlat.* arrestum ≃ arrestare: zaustaviti

aretalògija *ž pov.* priča u pohvalu određenog božanstva u grčko-rimskoj literaturi
✧ *grč.* aretalogía ≃ aretḗ: krepost + -LOGIJA

Arètej (**iz Kapadokije**) grčki liječnik iz 2. st. pr. Kr.; glavni junak istoimene Krležine drame

Aretino (*izg.* Aretíno), **Pietro** (1492–1556), talijanski pamfletist, pjesnik, satiričar, komediograf; znamenit po neumoljivom i drskom izrugivanju moćnika

aretològija *ž* dio etike, obrađuje vrline i kreposti // **aretòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak koji se bavi aretologijom; **aretolòlogījskī** *prid.* koji se odnosi na aretologiju [*~ rječnik*]; **aretòloškī** *prid.* koji se odnosi na aretologe i aretologiju [*~ problem*]
✧ *grč.* aretḗ: krepost + -LOGIJA

àrežine *ž mn* debeli pokrivači od vune i kostrijeti
✧ *mlet.* arazzo ← *tal.*

àrgāl *m* ⟨G argála⟩ *zool.* divlja krupna ovca *Ovis ammon*, živi u gorskim predjelima centralne Azije; a. gorski
✧ *rus.* argàl ← *mong.*

argála *ž zool.* vrsta velikih azijskih i afričkih ptica sličnih rodama (*Leptoptilos crumeniferus*); marabu gologlavi
✧ *egz.*

àrgān *m* ⟨G argána⟩ *reg.* drveni valjak za ručno izvlačenje broda na suho
✧ *mlet.* àrgana *tal.* argano ≃ *grč.* órganon: oruđe

argànel *m* nit od koje se pletu ribarske mreže
✧ *tal.* arganello: mali argan

argasóza *ž pat.* krpeljem prouzrokovana bolest peradi, iznimno sisavaca i čovjeka
✧ prema uzročniku bolesti argasidi (*Argas persicus*) ≃ *grč.* argós: lijen

àrgat (**ìrgat**) *m* **1.** *pov. reg.* radnik u doba Osmanskog Carstva; tèžāk, argatin **2.** *pren. ekspr.* svaki onaj koji argatuje (2) // **àrgatin** *m*, *v.* argat (1); **argàtluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* nadničarenje; **àrgatovati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -tujēm, *pril. sad.* -tujūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1. a.** *pov.* u Osmanskom Carstvu kulučiti **b.** *reg.* raditi na nadnicu **2.** *razg. ekspr.* teško raditi, pretjerano mnogo raditi, crnčiti
✧ *tur.* ırgat ← *grč.* ergátēs: radnik

argèntān *m* ⟨G argentána⟩ *zast.*, *v.* àlpaka
✧ *lat.* argentum: srebro + -AN

argèntansk|ī *prid.*, ob. u: △ ~***a čipka*** čipka karakteristična po mreži šesterokuta i šarolikosti pleteničastih spojnica polja čipke
✧ *fr.* prema gradu Argentanu u Normandiji

argènteus *m pov.* svaki rimski srebrni novac
✧ *lat.* argenteus

Argentína *ž geogr.* država na *J* Južne Amerike, na obali Atlantskog oceana, 2.780.092 km², 34.995.000 stan., glavni grad Buenos Aires // **Argentínac** *m* (**Argèntīnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Argentínci, G Argèntīnācā⟩ stanovnik ili državljanin Argentine; **argèntīnskī** *prid.* koji se odnosi na Argentinu i Argentince △ ~ ***tango*** vrsta tanga, karakterističan po odsječnim tonovima i atraktivnim figurama

argèntīt *m* ⟨G argentíta⟩ *min.* srebrni sulfid Ag_2S, najvažnija ruda srebra
✧ *lat.* argentum: srebro + -IT

argèntum *m kem.*, *v.* srebro
✧ *lat.* argentum

àrghul *m glazb.* dvostruka svirala egipatskih felaha (poznata i starim Egipćanima), s dvije cilindrične cijevi
✧ *arap.* arghūl

argilòšist *m min.* glineni škriljevac, brusilovac
✧ *fr.* argilochiste ≃ *lat.* argillaceus: glineni ≃ *grč.* árgillos: glina

argìnīn *m* ⟨G arginína⟩ *kem.* $C_6H_{14}N_4O_2$, aminokiselina od ključne važnosti za razvoj djece; produkt je hidrolize mnogih bjelančevina

argírija *ž pat.* sivkasta boja kože nastala taloženjem čestica srebra
✧ *nlat.* argyria ≃ *grč.* argýrios: srebrnast ≃ árgyros: srebro

argirinèmija *ž pat.* prisutnost srebra ili srebrnih soli u krvi
✧ *nlat.* argyrinemia ≃ *grč.* árgyros: srebro + -EMIJA

àrgo (**argô**) *m lingv.* poseban tip jezika određene društvene grupe; šatrovački govor, žargon, sleng // **argotìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ riječ iz žargona; žargonizam; **argòtsk|ī** *prid.* koji se odnosi na argo [~*a riječ*]
✧ *fr.* argot ≃ argoter: svađati se

Ȃrgo *m mit.* u grčkoj mitologiji, lađa s 50 vesala kojom su Argonauti pošli u Kolhidu

àrgōn *m* ⟨G argóna⟩ *kem.* element iz skupine plemenitih plinova (simbol Ar, atomski broj 18), sastojak atmosferskog zraka (oko 0,9%); služi za punjenje žarulja i u argonskim laserima // **àrgōnskī** *prid.*, ob. u: △ ~ ***laser*** najrašireniji među ionskim plinskim laserima
✧ *grč.* argós: nedjelotvoran, lijen ≃ A-¹ + érgon: rad, djelo

Argonàuti *m mn* **1.** *mit.* skupina najznamenitijih junaka mitskog doba Helade (Heraklo, Tezej, Orfej i dr.) koja se, predvođena Jazonom, brodom Argo uputila u Kolhidu donijeti Zlatno runo **2.** *pren.* putnici na daleka lutajuća putovanja; osobe koje u opasnom pothvatu traže nešto vrijedno; pustolovi
✧ *grč.* Argonaútēs: mornar s (lađe) Argo

Ȁrgos *m pov.* **1.** jedan od najstarijih grčkih gradova (*SI* Peloponez) **2.** ime nekoliko likova grčkih mitova **3.** ime Odisejeva starog psa **4.** u Homera, naziv za cijelu Grčku

argòsi *m* ⟨G -ja⟩ *pom. pov.* veliki trgovački jedrenjak

✧ *engl.* ≃ *srlat.* (nave) ragusea: dubrovački brod ≃ (*tur.* Aragosa: Dubrovnik)

argulóze *ž mn pat.* bolesti riba izazvane invazijom račića, »ribljih ušiju« iz roda *Argulus*
✧ *nlat.* argulosis ≃ *grč.* Árgos: mitološko mnogooko biće

argùment (**argùmenat**) *m* ⟨G -ēnta, N *mn* -nti, G -nātā⟩ **1.** rasuđivanje koje se iznosi kao razlog za neku tvrdnju; dokaz [*dati ~e*; *iznijeti ~e*; *pobiti ~e*; *jak ~*; *snažan ~*] **2.** sredstvo koje služi da se nagovori koga na promjenu ponašanja; opravdanje [*popustio je suočivši se s ~ima*] **3.** *log.* rasuđivanje koje dovodi do zaključka na temelju više izloženih prijedloga **4.** *mat.* element domene neke funkcije, nezavisna varijabla **5.** *geogr.* u planimetriji, kut na polu u polarnim koordinatama △ ~ ***iz preskripcìje*** *term.* dokaz iz zastarjelosti (npr. u teologiji obrazlaganje da svako vrijeme posjeduje neko uvjerenje kao božansku objavu); ~ ***kompleksnog broja z*** *mat.* kut φ u trigonometrijskom prikazu $z = r (\cos \varphi + i \sin \varphi)$; ~ ***konvenijencìje*** *teol.* način promatranja neke teološke stvarnosti koji pokazuje njenu »primjerenost«, a da nije nužno dokazivati njezinu egzistenciju; ~ ***konvergencìje*** *term.* obrazlaganje neke izjave, tvrdnje ukazivanjem na to da njoj u prilog govori više međusobno neovisnih promatranja i razmišljanja // **argumentácija** *ž* **1.** vještina ili proces argumentiranja, način iznošenja dokaza; debata **2.** ukupnost argumenata iskorištena u nekoj debati; **argumèntīrano** *pril.* na argumentiran način [*~ braniti*]; **argumentírati** *dv.* ⟨*prez.* argumèntīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* argumèntīrān, *gl. im.* -ānje⟩ obrazložiti/obrazlagati argumentima; dokazati/dokazivati
✧ *lat.* argumentum

argumentum ad hominem (*izg.* argumèntum ȁd hȍminem) argument koji ne napada tezu, već osobu protivnika u diskusiji
✧ *lat.*

Ȁrgus *m* **1.** *mit.* **a.** stooki div, pastir s očima po čitavu tijelu od kojih je polovina uvijek budna **b.** *pren.* strogi i budni čuvar koji sve vidi, kojemu je nemoguće izmaknuti **2.** *astron.* zbirno zviježđe // **Ȁrgusov** *prid.*, ob. u: △ ***~e oči*** oči koje sve vide, budnost

argyle (*izg.* àrgīl) *m* ⟨G argíla⟩ višebojni uzorak nadahnut tartanom škotskog klana Argyll, *usp.* tartan[1]
✧ *engl.* ← *škot.*

-ARH, -ARHIČAN, -ARHIJA, -ARHIJSKI kao drugi dio riječi znači vladar, onaj koji vlada; predvodim, vladam; -vlast, -vlađe, -vladanje [*monarh*; *monarhija*; *monarhijski*]
✧ *grč.* -arkhos: vođa, vladar; -arkhikos: koji vlada; -arkhia: vlast; árkhein: biti prvi, zapovijedati; arkho: predvodim, vladam

ARH-, ARHE-, ARHEO- kao prvi dio riječi sa značenjem star, starinski, starodrevni označuje odnos drugoga dijela prema starini, davnini, drevnosti, praizvoru, prvotnosti; iskonski, početni, pra- [*arheologija*; *arheozoik*]
✧ *grč.* arkhḗ: početak, počelo; árkhos: vođa; árkhein: biti prvi, zapovijedati; arkhaîos: star, starinski, starodrevni

ârha *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *pom.* široki čamac s plosnatim dnom i 12–16 veslačkih mjesta; koristi se za obuku mornara i u sportsko-rekreativnom veslanju
✧ *lat.* arca

arhàičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji je starinski [*~ oblik*]; drevni **2.** koji više nije u upotrebi; arhaističan, zastario, staromodan // **arhàičkī** *prid.* koji se odnosi na arhaik; **arhàično** *pril.* na arhaičan način; staromodno, zastarjelo; **arhàik** *m geol.* najstarije doba u geološkom razvoju Zemlje; najstarije poznate stijene i prvi tragovi života stari oko 3,5 milijardi godina; arhajsko doba, arheozoik, azoik; **arhaìstičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩, *v.* arhaičan; **arhaìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** *lingv.* riječ, oblik riječi ili veza riječi koja se osjeća kao starija ili koja odiše starinom; zastarjelica **2.** ono što nije više u upotrebi **3.** povođenje za zastarjelim oblicima kulture, običajima itd.; **arhaizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* arhaìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* arhaìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ dati/davati arhaičan oblik, (u)činiti što starijim nego što odgovara činjeničnom stanju; **àrhajsk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na arhaik **2.** *pren.* koji je iz davnih vremena; pradavan, početni, starinski, zastario △ ***~a umjetnost*** *pov. umj.* najstarija stilska faza umjetnosti u određenoj sredini (u grčkoj umjetnost od 8. do 5. st. pr. Kr.); ***~o doba***, *v.* arhaik
✧ *grč.* arkhaïkós: zastario ≃ arkhaîos: star; arkhaízein: oponašati jezik starih pisaca

arhantròpīn *m* ⟨G arhantropína⟩ *antrop.* ogranak potporodice vrste *Homo erectus*; vjerojatno predstupanj neandertalca i suvremenog čovjeka
✧ ARH- + ANTROPO- + -IN

àrhat *m rel.* u budizmu i džainizmu, redovnik koji je postigao četvrti stupanj savršenstva

àrhe *m fil.* **1.** u antičkoj filozofiji pojam materijalne praosnove svijeta od koje je građena priroda **2.** metafizička ili spoznajna osnova stvarnosti; prvotno načelo, prapočelo, praizvor
✧ *grč.* arkhḗ: početak, počelo

arhègōnij *m bot.* ženski spolni rasplodni organ u mahovina i papratnjača // **arhegonijáte** *ž mn bot.* skupina biljaka (*Archegoniatae*), obuhvaća mahovine i papratnjače
✧ *lat.* archegonium ≃ ARHE- + -GON²

arheoastronòmija *ž* istraživanje astronomije drevnih kultura (npr. orijentacija egipatskih piramida)
✧ ARHEO- + *v.* astronomija

arheocéti *m mn zool. geol.* najstariji fosilni kitovi; živjeli u eocenu i miocenu (*Archaeoceta*)
✧ ARHEO- + *grč.* kêtos: kit

arheogràfija *ž* **1.** *arheol.* opisivanje arheoloških nalaza; prva faza u znanstvenom arheološkom istraživanju **2.** grana povijesti, proučava pisane spomenike
✧ ARHEO- + -GRAFIJA

arheològija *ž* **1.** *znanstv.* proučavanje civilizacija i života ljudi u prošlosti na temelju ostataka, spomenika i predmeta koji su sačuvani ili pronađeni ob. sustavnim istraživanjem, ponekad slučajnim nalazima **2.** *pren.* prekapanje po prošlosti potaknuto prizemnim interesima // **arheòlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩ onaj koji se bavi arheologijom, stručnjak za arheologiju; **arheològinja** *ž*, *v.* arheolog; **arheòloškī** *prid.* koji se odnosi na arheologe i arheologiju [~ *stavovi*; ~ *interesi*; ~ *seminar*]; **arheòloški** *pril.* kao arheolog, na način arheologa [*obraditi nalazište* ~]
✧ ARHEO- + -LOGIJA

arheomètrija *ž* procjenjivanje starosti arheoloških spomenika i nalaza uz pomoć fizičkih, kemijskih i sličnih metoda prirodnih znanosti
✧ ARHEO- + -METRIJA

arheoptèriks *m zool. geol.* ptica iz jure sa svojstvima gmaza (*Archaeopteryx*), nađena kao fosilni otisak; praptica
✧ *nlat.* Archeopteryx ≃ ARHEO- + *grč.* ptéryks: krilo

arheoptéris *m geol. bot.* primitivna paprat (*Archaeopteris*), iz gornjeg devona i donjeg karbona
✧ ARHEO- + *grč.* ptéris: paprat

arheòrnis *m geol. zool.* praptica (*Archaeornis*), srodnik praptice arheopteriksa
✧ ARHE(O)- + *grč.* órnis: ptica

arheozòik *m zast.*, *v.* arhaik // **arheòzojskī** *prid.* koji se odnosi na arheozoik
✧ ARHE(O)- + -ZOIK

àrhetīp *m* ⟨N *mn* -i/-ipovi⟩ **1.** originalan model na temelju kojega se proizvodi serija; prototip, izvornik **2.** *pov.* originalni rukopis nekog povijesnog, književnog djela i sl. koji se može rekonstruirati na temelju kasnijih prijepisa **3.** *tisk.* prvi otisak, prvi primjerak prvog izdanja **4.** *biol.* zajednički predak, općenito hipotetičan, svih grupa živih bića ili fosila **5.** *fil.* **a.** *pov.* ideja kao vječan model predmeta (u Platona) **b.** transcendentalno biće iz kojega njegovim oponašanjem izlaze oblici stvarnosti; praoblik, pralik, prauzor **6.** *lingv.*, *v.* etimon **7.** *psih.* u Jungovoj psihoanalizi kolektivno nesvjesno, zajedničko vrsti
✧ *grč.* arkhétypos

ARHI- kao prvi dio riječi znači **1.** (+ *potenc.*) *term.* glavni, vrhovni, najstariji [*arhiđakon*; *arhitrav*] **2.** (+ *potenc.*) *ekspr.* s imenicom i rjeđe s pridjevom: više nego, u najvećoj mjeri [*arhilopov*]
✧ *grč.* árkhi- ≃ arkhós: vođa ≃ arkhein: biti prvi, upravljati, vladati

àrhibiskup *m crkv. rij. zast.* nadbiskup, *usp.* arhiepiskop
✧ ARHI- + *v.* biskup

arhidijecéza *ž kršć.* nadbiskupija, metropolija
✧ ARHI- + *v.* dijeceza

arhidùka *m* ⟨D L -i, N *mn* -e⟩ *rij. zast.* nadvojvoda
✧ *tal.* arciduca ≃ ARHI- + *lat.* dux: vođa

àrhiđakon *m kat.* viši crkveni dostojanstvenik, najčešće prvi biskupov savjetnik [*Toma*, ~ *splitski*]; nadđakon, arhižakan // **arhiđakònāt** *m* ⟨G arhiđakonáta⟩ *kat.* teritorijalna jedinica biskupije kojom, ovisno o biskupu, upravlja đakon; **àrhiđakonstvo** *sr* služba arhiđakona; **arhižàkan** *m* ⟨G -kna, N *mn* -kni⟩ *pov. arh.*, *v.* arhiđakon
✧ ARHI- + *grč.* diákonos: sluga

arhièpiskop *m rel.* visoki čin u pravoslavnim i nekim drugim crkvama (ob. odgovara nadbiskupu); poglavar arhiepiskopije // **arhiepiskòpija** *ž*, *v.* nadbiskupija; **arhiepiskòpījskī** *prid.* koji se odnosi na arhiepiskopiju; **arhiè-**

piskopskī *prid.* koji se odnosi na arhiepiskopa
✧ *grč.* arkhiepískopos

arhìjātār *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *pov.* osobni liječnik helenističkih vladara; vrhovni liječnik
✧ *grč.* arkhíatros: glavni liječnik ≃ ARHI- + -IJATAR

arhijèrej *m pravosl.* visoki svećenik u crkvenoj hijerarhiji; vladika // **arhijèrejsk|ī** *prid.* koji se odnosi na arhijereje △ *~i* ***sabor*** u Srpskoj pravoslavnoj crkvi najviša crkvenozakonodavna i crkvenosudska vlast; *~i* ***sinod*** najviša izvršna, upravna i nadzorna vlast u autokefalnim pravoslavnim crkvama; *~o* ***žezlo*** obilježje duhovnih poglavara pravoslavne crkve, simbol dobrog pastira
✧ *grč.* arkhiereús ≃ ARHI- + hiereús: svećenik

Arhìloh (7. st. pr. Kr.), lirik s Para, neki ga smatraju najboljim grčkim pjesnikom nakon Homera, majstor jonskog metra

arhilópov *m* lopov nad lopovima, lopov u najvećoj mjeri
✧ ARHI- + *v.* lopov

arhimàndrīt *m* ⟨G arhimandríta⟩ *pravosl.* najviši kaluđerski čin, nadstojnik manastira // **arhimàndrītskī** *prid.* koji se odnosi na arhimandrite
✧ *grč.* arkhimandrítēs ≃ ARHI- + mándra: manastir; staja, stado

Arhìmed (282–212. pr. Kr.), najveći matematičar i fizičar antičkog doba, utemeljitelj hidrostatike i tvorac matematičkih i fizikalnih aksioma i zakona koji vrijede do danas; ubili ga rimski vojnici prilikom osvajanja Sirakuze (Sicilija) // **Arhìmedov** *prid.* koji pripada Arhimedu [*~ zakon o gubitku težine*; *~ aksiom*; *~a spirala*; *~ vijak*]

arhimìmus *m pov.* starješina, upravitelj ili glumac, prvak u rimskim kazališnim družinama
✧ *lat.* archimimus ← *grč.* arkhímimos ≃ ARHI- + mîmos: oponašatelj, glumac

arhìpālij *m anat.* filogenetski stariji dio kore velikog mozga
✧ *nlat.* archipallium ≃ ARHI- + *lat.* pallium: pokrivač, plašt

arhipàstīr *m* ⟨G arhipastíra⟩ *pravosl.* nadpastir, nadbiskup, arhijerej
✧ ARHI- + *v.* pastir

arhipèlāg *m* ⟨G arhipelága, N *mn* arhipelázi⟩ *geogr.* skupina otoka iste geološke građe; otočje // **arhipèlāškī** *prid.* koji se odnosi na arhipelag
✧ *njem.* Archipelagos ≃ *tal.* arcipelago: »glavno more« ≃ *grč.* Aigaîon pélagos: Egejsko more

arhiprèzbiter *m pravosl.* u hijerarhiji Istočne crkve onaj koji je odgovoran za područje više župa; ima pravo podjeljivati križ i krizmu; arhipop
✧ ARHI- + *v.* prezbiter

arhitektúra *ž* **1.** djelatnost i umijeće projektiranja zgrada i njihova estetskog oblikovanja [*suvremena ~*; *crkvena ~*; *urbana ~*] **2.** raspored elemenata neke građevine [*~ bolnice je vrlo moderna*] **3.** *pren.* složena struktura ili konstrukcija [*~ romana*] **4.** *inform.* ustroj računalnog sustava ili nekog njegovog dijela, ustroj sistemskog softvera (operativni sustav, kombinacija hardvera i osnovnog softvera i sl.) // **arhìtekt** (**arhitèkt**) *m* ⟨G *mn* -kātā⟩ **1.** onaj koji se kao stručnjak bavi arhitekturom i onim što se smatra njenim djelokrugom; inženjer arhitekture **2.** *pren.* onaj koji marljivo radi neki posao, smišlja i gradi karijeru i sl. [*~ vlastitog uspjeha*]; **arhìtektica** *ž*, *v.* arhitekt; **arhìtektičin** *prid.* koji pripada arhitektici; **arhitektòničkī** *prid.* koji se odnosi na arhitektoniku; **arhitektònika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** znanost o građevnim oblicima i stilovima **2.** *pren.* unutrašnja zakonitost ili načelo po kojem je što izgrađeno [*~ muzičkog djela*]; **arhitèktōnskī** *prid.* koji se odnosi na arhitektoniku [*~ fakultet*]; arhitekturski; **arhitèktov** *prid.* koji pripada arhitektu; **arhitèktūrnī** *prid.* koji se odnosi na arhitekturu; **arhitèktūrskī** *prid.*, *v.* arhitektonski
✧ *lat.* architectura ≃ *grč.* arkhitéktōn: (glavni) graditelj ≃ ARHI- + téktōn: graditelj, zidar

arhiteùtis *m zool.* rod najvećih živućih glavonožaca (*Architeuthis*)
✧ *nlat.* architeuthis ≃ ARHI- + *grč.* teuthís: lignja

ȁrhitrāv *m arhit.* glavna greda koja povezuje stupove i počiva na njima; gornji prag, nosiva greda krovišta
✧ *tal.* architrave ≃ ARHI- + *lat.* trabs: greda

àrhīv *m* ⟨G arhíva⟩ **1.** zbirka pisanih spomenika koji se odnose na djelatnost određene osobe ili ustanove **2. a.** ustanova za smještaj, čuvanje i proučavanje dokumenata i spisa koji se propisima utvrđuju kao arhivski materijal ili građa [*državni ~*; *gradski*

~; *kaptolski* ~] **b.** soba, prostorija u instituciji, poduzeću, ustanovi u kojoj se čuva arhivska građa // **arhíva** *ž* **1. a.** pisani dokumenti, povelje, spisi, izresci itd. koje tko sakuplja i sprema **b.** ono što se čuva u arhivu; arhivska građa, arhivalije **2.** *admin.* odio i služba u poduzeću ili ustanovi koja radi s dokumentima; pismohrana, pismara; **arhìvālije (arhivâlije)** *ž mn*, *v.* arhiva (**1b**); **arhìvār** *m* ⟨G arhivára⟩ specijalist i službenik arhiva i arhive; **arhìvārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* arhivar; **arhivírati** *dv.* ⟨*prez.* arhìviram, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* arhìvīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** spremiti/spremati građu u arhiv **2.** *inform.* pohraniti/pohranjivati kopiju programa ili podataka na neki medij radi sigurnosti; **arhìvist** *m* **1.** stručnjak za proučavanje arhivske građe, onaj koji se u radu oslanja na istraživanja arhivske građe **2.** specijalist, službenik u arhivu (**2**); **arhivìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ znanost koja se bavi proučavanjem biti arhivske građe; **arhìvistkinja** *ž*, *v.* arhivist; **àrhīvsk|ī** *prid.* koji se odnosi na arhiv i na arhivu [~*a građa*; ~*e snimke*] △ ~***i bit*** *inform.* bit povezan s datotekom, koju neki programi za sigurnosno kopiranje koriste kako bi odredili je li datoteka arhivirana; ~***i štakor*** *pejor.* onaj koji stalno sjedi u arhivu, koji pronalazi svakojake podatke u arhivima (ob. nezgodne po druge)

✧ *lat.* archivum, archium ← *grč.* arkheîon: javni ured

àrhivolt *m arhit.* **1.** glavni luk koji spaja dva stupa **2.** profilirana površina luka

✧ *tal.* archivolto ← *lat.* arcus volutus: zaobljen luk

àrhont *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *pov.* **1.** član vrhovne državne uprave u staroj Ateni; jedan od devetorice **2.** naziv za najvišeg činovnika i u ostalim starogrčkim gradovima-državama **3. a.** knez, kralj, vladar (osobito naslov stranih vladara u bizantskim povijesnim izvorima) **b.** čin na bizantskom dvoru **c.** vrhovna vlast u arhontiji (**1**) // **arhòntāt** *m* ⟨G arhontáta⟩ *pov.* razdoblje vladanja jednog arhonta; **arhòntija** *ž pov.* **1.** bizantska administrativna jedinica **2.** bizantski naziv za samostalne države u kojima je vladao arhont (**3a**); **àrhontskī** *prid.* koji se odnosi na arhontiju i arhonta

✧ *grč.* árkhōn ≃ arkhontía: država u kojoj vlada arhont

arhosàuri *m mn zool.* fosilna skupina trijaskih gmazova

✧ ARH(E)O- + *grč.* saûros: gušter, gmaz

arìbāl *m* ⟨G aribála⟩ *pov.* mala posuda za ulje u antičko doba kojim su atleti u palestri mazali tijelo

✧ *grč.* arýballos

ariboflavinóza *ž pat.* nedostatak vitamina B_2

✧ *nlat.* ariboflavinosis

ȁrīd|an *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ *meteor.* koji nema mnogo oborina; suh [~*na klima*] △ ~***no područje*** *geogr.* površine koje su suhe ili imaju malu količinu atmosferskih taloga; pustinja // **arídnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *meteor.* suhost, suhoća klime

✧ *lat.* aridus: suh

aridifikácija *ž meteor.* proces pretvaranja nekih predjela u pustinju prirodnim ili antropogenim utjecajima; opustinjavanje

✧ *lat.* aridus: suh + -FIKACIJA

Àriel *m* **1.** *v.* ◆ **2.** (ariel) *bibl.* svetište, hram **3.** *pren.* jedan od 70 naziva za Jeruzalem **4.** *jud.* u kabali vodeni duh **5.** *knjiž.* u Shakespearea i Goethea zračni duh **6.** *astron.* satelit planeta Urana

◆ m. os. ime (često u Izraelu)

✧ *hebr.* 'ªrī'el: lav(ovi) Božji

àries *m* **1.** *pov. vojn.* u antici i srednjem vijeku ratna sprava za razbijanje zidina, s ovnujskom glavom; ovan **2.** (Aries) *astron.* zviježđe Ovan

✧ *lat.*

arietìtes *m geol. zool.* veliki okamenjeni glavonožac (amonit) iz donje jure

✧ *v.* aries

ariette (*izg.* arièt) *ž glazb.* **1.** mala arija; arijeta **2.** pjesma u briljantnom koloraturnom stilu na talijanskom u francuskoj operi do 1750. **3.** u 18. st. solistička pjesma u francuskim komedijama

✧ *fr.*, *tal.* arietta

ârija *ž* **1.** *glazb.* višedijelna, vokalna kompozicija za solo glas i instrumentalnu (ob. orkestralnu) pratnju; javlja se samostalno ili kao dio većih vokalno-instrumentalnih djela (opere, oratorija, kantate) **2.** *razg.* melodija, napjev **3.** *reg.*, *v.* aer[1]

✧ *tal.* aria

ârijac (ârijevac) *m* ⟨G árijca, N *mn* árijci, G àrījācā⟩ **1.** (Arijac) *pov.* pripadnik pretpovijesnog naroda nastanjenog u Iranu i sjevernoj Indiji; iz njihova jezika potekli su indo-

europski jezici južne Azije **2.** *ideol.* prema rasističkoj teoriji, pripadnik superiorne rase // **ârijēvstvo** (**arijévstvo**) *sr*, *v.* arijstvo; **ârījka** *ž*, *v.* arijac; **ârījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Arijce [*~a rasa*]; **ârījstvo** *sr* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *pov. ideol.* učenje rasističkih teoretičara 19. st. po kojem su Arijci (**1**) osnova tzv. arijske rase – arijaca, tobože superiorni semitima, žutoj i crnoj rasi; najčišći arijci su nordijski, odnosno germanski narodi, što je bio jedan od povoda za nacistički genocid u 2. svjetskom ratu; arijevstvo

✧ *njem.* Arier ≃ *skr.* ārya: koji je iz više kaste, odličnik

Arìjadna (**Arijȁdna**) *ž mit.* kći kretskog kralja Minosa koja je Tezeju dala mač da ubije neman Minotaura, te klupko konca, nit, s pomoću kojeg se vratio iz labirinta, *usp.* Tezej, Minotaur // **Arìjadnin** *prid.* koji pripada Arijadni △ *~**a nit*** spasonosno sredstvo za razrješavanje zamršene situacije

arijánstvo *sr kršć.* učenje aleksandrijskog svećenika Arija iz 4. st., koji je poricao da je Krist Bog i negirao postojanje Sv. Trojstva; 325. proglašeno herezom; arijanizam // **arijánac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ pristaša arijanstva; arijanin; **arijánčev** *prid.* koji pripada arijaninu; **arìjanin** *m*, *v.* arijanac; **arijanìzam** *m* ⟨G -zma⟩, *v.* arijanstvo; **arìjānsk|ī** *prid.* koji se odnosi na arijanizam i arijance [*~a hereza*]

✧ prema imenu svećenika Arija

arijèrist *m* reakcionar, natražnjak // **arijerìstičkī** *prid.* koji se odnosi na arijeriste; **arijerìstički** *pril.* kao arijerist, na način arijerista

✧ *fr.* arrièriste ≃ arrière: natrag

arijèta *ž*, *v.* ariette

àrīl *m* ⟨G aríla⟩ *kem.* jednovalentni aromatski radikal (npr. fenil C_6H_5-)

Àrion (o.600. pr. Kr.), grčki pjesnik i pjevač, prema legendi, da bi se spasio od pljačkaša skočio je s broda u more odakle ga je iznio dupin očaran njegovim pjevanjem

arioso (*izg.* ariôzo) *m glazb. pov.* vokalni odlomak s istovremenim elementima recitativa i arije (**1**) (17. st.); izvodi se »na način pjesme«

✧ *tal.*

Ariosto (*izg.* Ariòsto), **Ludovico** (1474–1533), pisac prvih talijanskih dramskih komedija i viteškog epa *Bijesni Orlando*

Àristarh 1. Samljanin (o.250. pr. Kr.), grčki astronom, začetnik ideje o heliocentričnom sustavu **2. sa Samotrake** (217–145. pr. Kr.), aleksandrijski filolog, kritičar i gramatičar, zaslužan za utvrđivanje teksta *Ilijade* i *Odiseje*

Aristòfan (o.445–o.385. pr. Kr.), najistaknutiji autor grčke komediografije, jedini čija su se djela sve do danas održala na kazališnim pozornicama (*Bogatstvo*, *Mir*, *Ptice*, *Lizistrata*, *Žabe*)

aristogèneza *ž* autogenetska evolucijska teorija: sile sadržane u zametnoj plazmi određuju smjer evolucije

✧ *grč.* áristos: najbolji + -GENEZA

aristokràcija *ž* **1.** *pov.* nasljedni privilegirani stalež ili plemstvo; velikaši, gospodstvo **2.** *pov. pol.* vlast koju uspostavlja plemstvo ili privilegirani viši stalež **3.** *razg.* **a.** materijalno najjači dio nekog društvenog sloja ili društvene klase **b.** osobe koje se ističu osobito dobrim odlikama i otmjenošću; društvena elita △ ***radnička*** *~ pov. ideol.* najbolje plaćeni radnici (ob. iz grafičke struke i uslužnih djelatnosti) // **aristòkrat** *m* **1.** pripadnik aristokracije (patricij, velikaš, plemić, magnat) **2.** *pren.* gospodin; **aristokràtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je aristokratičan ili svojstvo onoga što je aristokratsko; **aristokratizírati** *dv.* ⟨*prez.* aristokratìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (u)činiti aristokratskim, provesti/provoditi aristokratizaciju **2.** (se) postati/postajati aristokrat; pogospoditi se; **aristòkratkinja** *ž*, *v.* aristokrat; **aristòkratsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aristokrate/aristokraciju, koji ima osobine aristokrata/aristokracije △ *~**i ukus*** posebno njegovan ob. estetski ukus, visoki standardi po kojima se valoriziraju ob. umjetnička djela; *~**o ponašanje*** **1.** ponašanje koje odlikuje aristokraciju **2.** svako fino i odmjereno ponašanje; **aristòkratski** *pril.* na način aristokrata, kao aristokrat; gospodski

✧ *srlat.* aristocratia ← *grč.* aristokratía: vladavina najboljih ≃ áristos: najbolji + -KRACIJA

Aristòtel (384–322. pr. Kr.), učenik Platonov, učitelj Aleksandra Velikog, vrhunac antičke filozofije i sinteza cjelokupnog starohelenskog znanstvenog iskustva, utemeljitelj brojnih znanstvenih i filozofskih disciplina (*Organon*, *Fizika*, *Učenje o meteorima*, *Ispitivanje životinja*, *Politika*, *Poetika*, *Retorika*,

Nikomahova etika, Metafizika) // **aristotelȉzam** *m* ⟨G -zma⟩ *fil. pov.* ukupnost učenja grčkog filozofa Aristotela i njegovih sljedbenika, temelj promišljanja politike, etike i drugih filozofskih disciplina u zapadnjačkoj kulturi do danas; **aristòtelovac** *m* ⟨G -ōvca, N *mn* -ōvci⟩ pristaša aristotelizma; **aristòtelovskī** *prid.* koji se odnosi na aristotelizam i aristotelovce; **aristòtelovski** *pril.* na način aristotelovaca, kao aristotelovci; **aristòtelskī** *prid.* koji se odnosi na Aristotela; **aristòtelski** *pril.* kao Aristotel, na način Aristotela

àriš *m bot.* jedino crnogorično drvo (*Larix europaea*) iz porodice borova koje odbacuje iglice prije zime; lariks // **àriševin|a** *ž* drvo ariša kao građa [*izraditi u ~i*; *od ~e*]
✧ krivom diobom člana i imenice od *tal.* larice, *mlet.* larese ← *lat.* larix

aritmètika *ž* ⟨D L -ici⟩ grana matematike, proučava prirodne, cijele i racionalne brojeve; vještina računanja, računstvo // **aritmètičār** *m* stručnjak koji se bavi aritmetikom; **aritmètičk|ī** *prid.* koji se odnosi na aritmetiku △ *~**a sredina** mat.* prosječna vrijednost *n* pozitivnih realnih brojeva dobivena tako da se njihov zbroj podijeli sa *n*; *~**i izraz*** matematički izraz koji se sastoji od brojeva povezanih računskim operacijama; *~**i niz*** niz brojeva u kojemu je razlika uzastopnih članova stalna; *~**o-logička jedinica** inform.* dio procesora za obradu aritmetičkih operacija; **aritmètički** *pril.* kao aritmetika, na način aritmetike; **aritmetizácija** *ž* metoda kojom se u matematičkoj logici sudovi izraženi nekim logičko-matematskim jezikom zamjenjuju prirodnim brojevima
✧ *lat.* arithmetica ← *grč.* arithmētikḗ (tékhnē): (vještina) računanja

arìtmija *ž* **1.** kretanje u neravnomjernom ritmu, nesklad u ritmu, nepravilan ritam; aritmika **2.** *pat.* nepravilnost u radu srca // **arìtmičkī** *prid.* koji se odnosi na aritmiju; **arìtmički** *pril.* na način aritmije; **arìtmika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* aritmija
✧ *nlat.* arhythmía ← *grč.* arrhythmía ≃ A-[1] + *grč.* rhythmós: ritam

ARITMO- prvi dio riječi sa značenjem brojni, koji se odnosi na brojeve, računanje; brojo-, računo- [*aritmogrif*; *aritmomanija*]
✧ *grč.* arithmós: broj

aritmògrif *m* vrsta zagonetke ispunjalke s brojevima u kojoj istom slovu odgovara isti broj
✧ ARITMO- + *grč.* grîphos: ribarska mreža, zagonetka

aritmològija *ž* opća znanost o brojevima, mjerama i veličinama
✧ ARITMO- + -LOGIJA

aritmomànija *ž psih.* kod prisilnih neuroza vrlo čest simptom prisilnog brojenja svega i svačega
✧ ARITMO- + -MANIJA

aritmomàntija *ž* proricanje iz brojeva; aritmancija // **aritmàncija** *ž, v.* aritmomantija
✧ *nlat.* arithmomantia ≃ ARITMO- + -MANTIJA

arìvati (∅) *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *prid. rad.* arìvao⟩ *reg.* doputovati, prispjeti, pristati uz obalu
✧ *tal.* arrivare

arìvist *m* **1. a.** onaj koji se nametljivo ubacio odn. uvukao u neko društvo, na neki društveni položaj i sl. **b.** onaj koji ostvaruje karijeru po svaku cijenu; karijerist, laktaš **2.** skorojević; parveni // **arivìstičkī** *prid.* koji se odnosi na arivizam i ariviste; **arivìstički** *pril.* kao arivist, na način arivista; **arìvistkinja** *ž, v.* arivist; **arivìzam** *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost osobina i djelovanja arivista
✧ *fr.* arriviste ≃ arriver: stići

ârka *ž* ⟨D L ârci/-i, G *mn* -ā/-ī⟩ **1. a.** *pov.* u ranokršćansko doba kutija u kojoj se čuvala euharistija **b.** metalna škrinja ili kovčeg u kojoj se čuva tijelo ili dio tijela nekog mučenika **2.** *bibl.* splav ili brodica na kojoj se za biblijskog potopa spasio Noa sa svojom obitelji i odabranim životinjama [*Noina ~*] **3.** zavjetni kovčeg sa 10 zapovijedi, najveća židovska svetinja **4.** *zast.* mornarska škrinja za osobne stvari člana brodske posade
✧ *lat.* arca

arkád|a *ž* **1.** (*mn*) *arhit.* **a.** otvoreni trijem sa stupovima koji su povezani lukovima **b.** (Arkade) popularni naziv za prednji dio zagrebačkoga groblja Mirogoja **2.** *anat.* dio čeone kosti iznad očne šupljine u obliku luka **3.** *inform. razg.* vrsta računalnih igara za jednu ili više osoba u kojima je cilj brzinsko snalaženje i odlučivanje, te vježbanje refleksa (primjerice autotrke, borbe i sl.), *usp.* pucačina △ ***ozljeda ~e** pat.* ozljeda tkiva arkade (2) s krvarenjem [*pukla mu je ~a*] // **àrkadnī** *prid.* koji se odnosi na arkadu [*~na igra, usp.* arkada (3)]; **arka-**

túra *ž arhit.* niz dekorativnih malih, slijepih arkada bez konstruktivnog značaja; umjetne arkade; obloga, svodna oplata
✧ *fr.* arcade ← *tal.* arcata ← *lat.* arcus: luk

Arkàdija *ž* **1.** *geogr.* pokrajina u sred. dijelu Peloponeza, 4419 km^2, 105.309 stan., glavni grad Tripolis **2.** *mit.* pokrajina poznata po lijepoj prirodi i idiličnom životu **3.** *pren.* stvarno ili izmišljeno mjesto koje nudi sklad, spokoj i jednostavnost // **Arkadíjac** *m* (**Arkàdījka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* Arkadíjci⟩ stanovnik Arkadije; **arkàdījskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Arkadiju i Arkadijce **2.** *pren.* (ob. u književnosti) koji je iz zemlje sretnih pastira; seoski, pastoralni, idilični
♦ **Àrkādij** (**Àrkādije**) m. os. ime; *hip.*: **Árko**, **Káde** ◇ *pr.*: **Árko**, **Árković**, **Kadíjević** (češće od kadija)

àrkan *m* laso od konjske strune
✧ *tat.*: uže od konjske strune

àrkānđel (**àrkānđeo**) (**àrhānđel** *pravosl.*) *m rel.* po judeokršćanskoj tradiciji anđeo višega reda (Mihael, Gabrijel, Rafael i Uriel)
♦ *pr.*: **Ranđélović** (120, Zagreb, Karlovac, Primorje, Dalmacija) ◇ *top.*: **Àrkanđel** (školjić kod Drvenika)
✧ ARHI- + *v.* anđeo

arkànum *m* **1.** (*mn*) *rel.* molitve koje se ne povjeravaju nevjernicima; vjerske tajne, dogme **2.** tajno sredstvo koje liječi sve bolesti // **arkànist** *m* vlasnik tajnog sredstva, onaj koji strogo čuva tajnu; **àrkansk|ī** *prid.* koji se odnosi na arkanum △ *~a **disciplina** pov. kršć.* u ranoj crkvi običaj da se pred nekrštenima ne govori o krštenju, euharistiji, o sadržaju vjere, o mjestu bogoslužja ili se govori samo u natuknicama
✧ *lat.* arcanum ≃ arcanus: tajan

àrkāš *m* ⟨G arkáša⟩ *reg.* stražnji uzdignuti dio sedla
✧ *tur.* artkaş, *v.* unkaš

arkebúza *ž vojn. pov.* stara puška kremenjača s kokotom i dugom cijevi, u uporabi uglavnom od kraja 15. do 17. st., ponegdje i kasnije; preteča današnjih pušaka // **arkebùzīr** *m* ⟨G arkebuzíra⟩ *pov.* vojnik naoružan puškom arkebuzom; **arkebùzīrskī** *prid.* koji se odnosi na arkebuzire
✧ *njem.* Arkebuse ← *fr.* arquebuse ← *nizoz.* haakbus: puška na kuku

arkòsōlij *m umj.* grob u niši (ob. u rimskim katakombama), presvođen polukružnim lukom
✧ *tal.* arcosolio ≃ *lat.* arcus: luk + solium: grob

arkóza *ž min.* vrsta pješčanika ružičaste boje, nastaje drobljenjem granita
✧ *fr.* arcose

Àrktik *m geogr.* područje oko Sjevernog pola do sjeverne obratnice, 18,5 mil. km^2 mora i 7,9 mil. km^2 kopna, 1,28 mil. stan. (1996) // **àrktičk|ī** *prid.* **1.** *geogr.* koji se odnosi na Arktik **2.** *pren.* koji je iznimno hladan; leden [*~a hladnoća*] △ *~a **lisica** zool.* lisica arktičke regije (*Alopex lagopus*) s bijelim ili svijetlosivim krznom zimi i smeđim ili plavosivim ljeti; *~i **krug** geogr.* pojas sjeverno od 66° 33' geografske širine; ***Arktički ocean*** *geogr.* vode koje okružuju Sjeverni pol između Sjeverne Amerike i Euroazije; Sjeverno ledeno more
✧ *lat.* arcticus ← *grč.* arktikós: sjeverni ≃ árktos: (sjeverni) medvjed

arktogèa *ž* zoogeografsko područje Europe, Azije, Afrike i Sjeverne Amerike
✧ *nlat.* Arctogaea ← *v.* Arktik, arktički + *grč.* gaîa: zemlja

ârkus, *v.* arcus

arlaúkati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* arlàūčēm, *imp.* arlaúči, *pril. sad.* arlaúčūći, *gl. im.* -ānje⟩ *ekspr.* **1.** zavijati (o psu) **2.** *pejor.* urlati, larmati, vikati (o osobi) // **arlaúknuti** *svrš.* ⟨*prez.* arlàūknēm, *pril. pr.* -ūvši, *imp.* arlaúkni⟩, *v.* arlaukati
✧ *tur.* ırlamak

arlèkīn (**harlèkīn**) *m* ⟨G arlekína⟩ **1.** šaljivi tip iz stare talijanske komedije dell'arte s odjećom sašivenom od višebojnih komada, s crnom maskom i drvenom sabljom **2.** *pejor.* nepouzdana osoba; spadalo, lakrdijaš // **arlekináda** *ž razg.* **1.** kazališni komad u kojem nastupaju arlekini **2.** tragikomičan događaj, krajnje neozbiljan čin, velika neozbiljnost u postupcima ili ponašanju; ruglo, komedija, farsa [*politička ~; javna ~*]; **arlèkīnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na arlekina [*~o ponašanje*]; **arlèkīnski** *pril.* kao arlekin, na način arlekina [*ponašati se ~*]
✧ *tal.* Arlecchino ← *stfr.* hellequin ← *stengl.* Herle king: mitski kralj, zloduh

arma (*izg.* ȁrma) *ž* oružje, sprava, alat △ ~ ***Christi*** (*izg.* ~ Krȉsti) predmeti kojima je

Krist bio mučen ili koji simboliziraju njegovu muku
✧ *lat.*

armáda *ž* **1.** *vojn.* **a.** vojska, oružana sila, armija **b.** velika flota **2.** *razg.* divlja, razularena vojska; soldateska **3.** (Armada) ime skupine organiziranih navijača NK Rijeka △ ***Nepobjediva*** ~ *pov.* velika flota koju je španjolski kralj Filip II 1588. neuspješno poslao u pohod na Englesku
✧ *šp.* ← *lat.* arma: oružje

armadȉlo *m razg.*, *v.* pasanci

Armagèdōn *m* ⟨G Armagedóna⟩ **1.** *bibl.* poprište konačne bitke između snaga dobra i snaga zla **2.** *pren.* odlučujuća, presudna bitka (u vojnim, ali često i političkim i drugim borbama)
✧ *grč.* Armagéddōn; u Ivanovu *Otkrivenju* (*v.* Apokalipsa) bojno polje između dobra i zla; *hebr.* har mĕghiddō: brdo Megido, brežuljak oko kojeg su u biblijsko vrijeme i kasnije vođene mnoge znamenite bitke

armagnac (*izg.* armanjȁk) *m* žestoko alkoholno piće, destilirano vino; konjak, rakija
✧ *fr.* prema pokrajini Armagnac u kojoj se proizvodi

armáles *m pov.* povelja kojom vladar plemiću podjeljuje grb // **armàlist** *m pov.* plemić s poveljom, grbom i naslovom, bez posjeda (ob. u stalnoj vojnoj službi); **armalȉstičkī** *prid.* koji se odnosi na armaliste
✧ *srlat.* (litterae) armales ≃ arma: grb

armamèntārij *m* zgrada za spremanje oružja i ratnih strojeva
✧ *lat.* armamentarium

àrmārij *m pov. kršć.* u kršćanskim crkvama spremište liturgijskog posuđa i relikvija
✧ *lat.* armarium

àrmārius *m pov.* u srednjovjekovnim samostanima redovnik koji je nadzirao knjižnicu (ormar s knjigama)
✧ *srlat.* ← armarius

armàtēr (**àrmātor**, **armàtūr**) *m* ⟨G armatéra⟩ *pom.* **1.** *pov. pravn.* **a.** osoba koja opskrbljuje brod i upravlja komercijalnim poslovima plovidbe **b.** upravitelj (povjerenik vlasnika ili suvlasnika broda); zakupnik broda **c.** brodovlasnik **2.** *razg. zast.* gusar
✧ *fr.* armateur *tal.* armatore ≃ *lat.* arma: oprema

armàtoli *m mn pov.* pripadnici vojnih formacija u balkanskom dijelu Osmanskoga Carstva (čuvari putova, granica i sl.), u početku (15. st.) sastavljeni od seljaka kršćana, kasnije isključivo od muslimana (19. st.); martolozi
✧ *tur.* ← *ngrč.* ámartoloi: naoružani ljudi

armatúra *ž* **1.** željezne spone, mreže i sl. kojima se ojačavaju dijelovi građevina ili konstrukcije **2.** oprema električnih instalacija **3.** *fiz.* rotirajući dio električnog motora ili generatora, pokretni dio električnih strojeva u kojima se pod utjecajem magnetskog polja inducira napon **4.** *glazb.* naziv za akcidentalije **5.** *pom.* ukupnost opreme broda **6.** *vojn.* **a.** cjelokupno naoružanje jedne vojske **b.** *pom.* ukupnost ofenzivne i defenzivne opreme ratnog broda // **armìrāč** *m* ⟨G armiráča⟩ koji se bavi armiranjem, koji armira; **armiráčev** *prid.* koji pripada armiraču; armirčev; **armìrāčnica** *ž* **1.** pogon u kome se proizvode građevinske armature **2.** pogon u kojem se izvodi armiranje; **àrmiran|ī** *prid.* koji je pojačan armaturom △ ~***i beton*** beton ojačan željeznim šipkama; ~***i zid*** zid ojačan željeznom mrežom ili šipkama; ~***o staklo*** staklena ploča ojačana žičanom mrežom; **armírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* àrmīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* àrmīrān, *gl. im.* -ānje⟩ pojačati/pojačavati beton željeznim šipkama ili mrežom da se dobije elastičnost i čvrstina konstrukcije; učvrstiti, ojačati; **armírčev** *prid.*, *v.* armiračev
✧ *njem.* Armatur ← *fr.* armature ← *lat.* armatura

armèlīnka *ž reg.* marelica, kajsija; barakokula
✧ *tal.* armellino

Àrmēnija *ž geogr.* država na *J* dijelu Zakavkazja, 29.800 km^2, 3.765.000 stan. (1989), glavni grad Erevan // **Arménac** *m* (**Àrmēnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Arménci, G Àrmēnācā⟩ **1.** stanovnik ili državljanin Armenije **2.** pripadnik Armenske kršćanske crkve; **àrmēnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Armeniju i Armence △ ~***a crkva*** *kršć.* autokefalna pravoslavna crkva, osnovana o. 300; ~***i jezik*** *lingv.* indoeuropski jezik kojim govore Armenci; ~***o pismo*** sustav pisma što ga je 393. izradio biskup Mesrop Maštoc (361–440), na temelju perzijskog i bizantskog pisma

armèrūn *m* ⟨G armerúna⟩ *reg.* ormar za garderobu ili za rublje

✧ *tal.*, *dijal.* armarone ← *fr.* armoire ← *lat.* armarium ≃ arma: oružje

àrmija *ž vojn.* **1.** ukupnost oružanih snaga jedne države; vojska **2.** operativna jedinica u kojoj je koncentrirana velika ljudska i oružana sila, kombinira više rodova vojske [*Šesta ~*] **3.** *pren.* velik broj ljudi [*~ nezaposlenih*] △ ***Jugoslavenska narodna ~*** *pov.* vojska DFJ, poslije SFRJ (od 1945. do 1991, 1951. dodan epitet narodna) // **àrmījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na armiju [*~a oblast*]

✧ *fr.* armée ← *srlat.* armata ≃ *lat.* arma: oružje

àrmilārn|ī *prid.*, ob. u: △ ***~a sfera*** *zast.* stari astronomski instrument za mjerenje koordinata nebeskih tijela

✧ *srlat.* armillaris ← armilla: narukvica

arminijanìzam *m* ⟨G -zma⟩ *rel.* kršćanska protestantska sljedba (nastala poč. 17. st.) // **arminijánac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ pristaša Arminiusovog naučavanja

✧ prema Jakobusu Arminiusu (1560–1609)

àrmīr *m* ⟨G armíra⟩ **1.** vez karakterističan po sitnom teksturiranom efektu **2.** tkanina od takvoga veza

✧ *fr.* armure

Armstrong (*izg.* Ârmstrong), **Louis** (zvan Satchmo) (1900–1971), američki jazz-trubač i pjevač, legendarni interpretator bluesa; nastupao u brojnim filmovima, show-programima i na turnejama diljem svijeta

àrmut *m reg.* kruška

✧ *tur.* ← *perz.* emrūd

Arnàut *m* (**Arnàutkinja** *ž*) (često u *pejor.* značenju) *arh.*, *v.* Albanac // **Arnàučād** *ž zb.*, *v.* Arnauče, *usp.* Arnaut; **Arnàuče** *sr* ⟨*zb.* Arnàučād⟩ dijete Arnauta; **arnàutka** *ž* ⟨D L -i⟩ *razg.* puška; **arnàutskī** *prid.*, *v.* àlbānskī

♦ *pr.* (etnonimska ili prema podrijetlu doseljenja): **Arnàut** (260, Metković, Slavonija), **Arnàutov**, **Arnàutović** (170, Banovina), *usp.* Arbanas

✧ *tur.* Arnaud ← *ngrč.* Arvanítis

Arnàutovići *m mn arheol.* naselje kraj Visokog, BiH, nalazište iz prapovijesnog, antičkog i srednjovjekovnog razdoblja

àrnika *ž* ⟨D L -ici⟩ *bot.*, *v.* moravka

✧ *nlat.* arnica

Arnim (*izg.* Árnim) **1. Achim von** (1781–1831), njemački književnik, predstavnik hajdelberškog romantizma **2. Bettina (Elizabeta), von** (1785–1859), njemačka književnica, jedna od najutjecajnijih žena u europskoj kulturi 19. st. (*Goetheova prepiska s jednim djetetom*)

Arnold (*izg.* Ârnold), **Matthew** (1822–1888), engleski književnik, kritičar viktorijanskog društva, promicatelj helenske i francuske književnosti (*Kultura i anarhija*)

Àrnold, **Đuro** (1854–1941), hrv. pjesnik, filozof i pedagog

árnjevi *m mn* ⟨N àranj, G -rnja⟩ *reg.* krovna konstrukcija na zaprežnim kolima

✧ *mađ.* árny: sjen

aròba *ž zast.* španjolska mjera za tekućine i zapremine

✧ *šp.* ← *arap.* al rubʿ: četvrti dio

arogácija *ž pov. pravn.* usvojenje osobe koja nije pod očinskom vlašću

✧ *lat.* arrogatio ≃ arrogare: prisvojiti, steći

arogàncija *ž* osobina onoga koji je arogantan; drskost, osornost, oholost, bahatost, arogantnost // **arogàntan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji je pun sebe; preuzetan, osoran, ohol, drzak, bahat [*~ čovjek*] **2.** koji je uzrokovan arogancijom [*~ ispad*]; **arogàntno** *pril.* na arogantan način [*~ govoriti*]; **arogàntnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* arogancija

✧ *lat.* arrogantia ≃ arrogans: drzak

aróma *ž* **1.** ugodan, lagan miris ob. začina i napitaka [*~ kave*] **2.** *pren.* ono što podsjeća, prikus [*~ nostalgije*] △ ***~-terapija*** *med.* terapija mirisnim uljima koja poboljšavaju opće stanje organizma i stvaraju dobro raspoloženje // **aròmāt** *m* ⟨G aromáta⟩ začin, preljev; **aromàtič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji se odlikuje aromom, koji širi aromu; mirisan, mirišljiv [*~na sredstva*] △ ***~ne biljke*** biljke koje sadrže aromatske tvari ili eterična ulja; **aromatizácija** *ž* proces aromatiziranja; **aromatizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* aromatìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* aromatìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** dodati/dodavati aromu kakvom proizvodu, postići/postizati aromu; začiniti/začinjati, namirisati **2.** *kem.* prevesti/prevoditi parafinske i cikloparafinske ugljike u aromatske; **aròmatskī** *prid.* koji se odnosi na aromu; mirisni △ ***~ spojevi*** *kem.* organski spojevi koji u svojoj molekuli imaju benzenski ili heterociklički prsten s 4 n + 2 π-elektrona; ***~ ugljikovodici*** *kem.* aromatski spojevi koji sadrže samo ugljik i vodik a dobivaju

se obično iz katrana kamenog ugljena
✧ *grč.* árōma ≃ arōmatikós: aromatičan

aromaráma *ž film.* prikazivanje filma uz širenje mirisa koji bi trebali sugerirati mirise prizora na platnu; napušten postupak
✧ *v.* aroma + *v.* (pano)rama

aromatopéja *ž* knjiga ili ukupnost propisa o pripravljanju i postupanju s mirisima
✧ *v.* aroma + *grč.* poieîn: činiti

aromorfóza *ž biol.* biotički preobražaj organizma u borbi za opstanak
✧ *nlat.* aromorphosis ≃ *grč.* ára: smjesta + -MORFOZA

Aron (*izg.* Arôn), **Raymond** (1905–1983), francuski sociolog, filozof i politički teoretičar, analitičar i kritičar ideološke ortodoksije

Âron *m bibl.* Mojsijev brat, prvi vrhovni svećenik Izraelaca, praotac svećeničkog staleža
✧ *hebr.* 'Ah^{a}ron

arondácij|a (∅, čega) *ž* **1.** *ekon.* agrarna mjera kojom se izbjegava usitnjavanje seoskog posjeda, usitnjeni se i razbacani posjedi zaokružuju; grupiranje, pripajanje zemljišta **2.** određivanje granica čega tako da one budu vidljive i markantne [*~a lovišta*; *provesti ~u*] // **arondírati** *dv.* ⟨*prez.* aròndīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩, *v.* arondacija
✧ *fr.* arrondation ≃ arrondissage ≃ arrondir: zaokružiti

arondìsmān (arondismân) *m* ⟨G arondismána⟩ u Francuskoj, administrativno-upravna jedinica, dio departmana [*Pariz je podijeljen u dvadeset ~a*]
✧ *fr.* arrondissement

arònika *ž* ⟨D L -ici⟩ *bot.*, *v.* merala

arózija *ž pat.* oštećenje stijenke krvnih žila kod određenih oboljenja
✧ *nlat.* arrosio ≃ AD- + *lat.* rodere: nagristi

Arp (*izg.* Àrp), **Hans (Jean)** (1887–1966), francusko-njemački slikar, kipar i pisac, suosnivač dadaizma i sljedbenik nadrealizma

ârpa[1] *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *glazb.* novogvinejski bubanj duga korpusa
✧ *egz.*

ârpa[2] *ž reg.* ječam // **ârpakaša** *ž reg.* ječmena kaša
✧ *tur.* arpa

Àrpad prvi mađarski knez (890–907), pod kojim su se Mađari 896. doselili u Panoniju; osnivač dinastije Arpadovića // **Àrpadovići** *m mn pov.* ugarska dinastija koja je vladala i u Hrvatskoj (1102–1301)

arpàdžīk *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *reg.* crveni luk za sađenje; paradžik
✧ *tur.* arpacık

arpeggio (*izg.* arpèđo) *pril. glazb.* način izvođenja akorda, u kojem tonovi ne nastupaju istovremeno, nego jedan za drugim, kao na harfi
✧ *tal.* ← arpeggiato: na način harfe

arpeggione (*izg.* arpeđône) *m glazb.* instrument u obliku gitare, koji se svira gudalom, konstruiran 1823. u Beču; guitar d'amour
✧ *tal.*

àrpent *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *zast.* francuska mjera za površinu zemlje (35–50 ari)
✧ *fr.*

arpicordo (*izg.* arpikôrdo) *m glazb. pov.* vrsta čembala, postoji u 16. i 17. st.
✧ *tal.*

arrangement *m*, *v.* aranžman

Arrhenius (*izg.* Arhénies), **Svante** (1859–1927), švedski fizikalni kemičar, poznat po teoriji elektrolita (supstanci koje se tope u vodi i tvore otopinu koja provodi elektricitet; pri tome se odvajaju čestice s električnim nabojem, ioni, čak i kad u otopini nema električne struje); Nobelova nagrada za kemiju 1903.

ars (*izg.* àrs) *m* umjetnost, znanje, vještina △ ~ ***antiqua*** (*izg.* ~ antíkva) *glazb. pov.* razdoblje u razvoju glazbe (Francuska, 12–14. st.); ~ ***magna*** (*izg.* ~ màgna) *pov.* tobožnja srednjovjekovna specifična metoda otkrivanja istine; ~ ***nova*** (*izg.* ~ nȍva) *glazb. pov.* naziv za razdoblje od o. 1320. do poč. 15. st.; ~ ***poetica*** (*izg.* ~ poétika) naziv književno-teorijskih rasprava; pjesnička umjetnost
✧ *lat.*

àrsāl *m* ⟨G arsála⟩ *pov.* poslanik kojega šalje vlastelin kao svjedoka pri sklapanju kakvog pravničkog čina
✧ *arap.* rasūl: poslanik

àrsēn *m* ⟨G arséna⟩ *kem.* element kovinskih i nekovinskih osobina (simbol As, atomski broj 33); spojevi vrlo toksični // **arsènīk** *m* ⟨G arseníka⟩ arsenov trioksid, *v.* arsenov △; **arsénov** *prid.* koji pripada arsenu △ ~ ***disulfid*** As_2S_2, crvena staklasta masa koja dolazi u prirodi kao mineral realgar; može

se proizvesti i sintetski; služi za skidanje dlaka u kožarstvu ili u pirotehnici za dobivanje bengalske vatre; ~ ***pentasulfid*** $As_2 S_5$, spoj arsena i sumpora koji se može dobiti direktnom sintezom obaju elemenata u određenim proporcijama; ~ ***pentoksid*** As_2, jačim zagrijavanjem raspada se na arsenov trioksid i kisik; ~ ***trioksid*** As_2O_3, bijeli prah bez mirisa, slabo topljiv u vodi; u prirodi dolazi kao arsenolit ili arsenit; vrlo je jak otrov; služi u medicini, bojadisarstvu, za konzerviranje drva i kože i dr.; arsenik; ~ ***trisulfid*** As_2S_3, žuta amorfna masa, dolazi u prirodi kao auripigment ili operment u obliku zlatnožutih listića; služi kao žuta boja i kao sredstvo za uništavanje gamadi; ~***o ogledalo*** *kem.* reakcija kojom se dokazuje prisutnost arsena ili njegovih spojeva; **àrsēnskī** *prid.* koji se odnosi na arsen
✧ *lat.* arsenicum ← *grč.* arsenikón

Àrsen m. os. ime; isto: **Àrsenij**; *hip.*: **Árso**
◇ *pr.*: **Àrsenić** (315, Slavonija, Lika), **Arsenı́jević**, **Àrsenov**, **Arsénović**, **Ȃrsić** (178, *I* Slavonija, Istra)
✧ *grč.* Arsénios ← ársēn: muževan

arsènāl *m* ⟨G arsenála⟩ **1. a.** skladište streljiva i oružja [*ratni* ~]; arsana **b.** *pom.* skladište i radionica za izgradnju, popravak i čuvanje brodova, opreme i sl. **2.** *pren.* velika količina čega uvijek na raspolaganju [~ *dokaza*; ~ *tvrdnji*; ~ *laži*] // **arsàna** *ž arh.*, *v.* arsenal (**1a**); **arsènalskī** *prid.* koji se odnosi na arsenal
✧ *fr.* arsenal ← *arap.* dār aṣ-ṣinā'a, dār-u-ṣṣinā'a: radionica, kuća u kojoj se radi

Àrsenije III Crnójević (o.1633–1706), srp. patrijarh, 1689. predvodio seobu Srba u Ugarsku

arseníti *m mn* ⟨N arsènīt, G arseníta⟩ *kem.* soli arsenaste kiseline
✧ *v.* arsen + -IT(I)

arsenòlit *m min.* kubični mineral, arsenov trioksid, žućkasto bijeli prah
✧ *v.* arsen + -LIT[1]

arsenopìrīt *m* ⟨G arsenopiríta⟩ *min.* sulfid željeza i arsena; važan u proizvodnji arsena
✧ *v.* arsen + *v.* pirit

Arsia (*izg.* Ȃrsia) *ž ant.* latinsko ime rijeke Raše u Istri, *v.* Raša

arsíni *m mn* ⟨N àrsīn, G arsína⟩ *kem.* otrovni derivati arsenovodika u kojima je jedan ili više atoma vodika zamijenjeno ugljikovodičnim radikalima, služe kao bojni otrovi
✧ *v.* arsen

àrsis *ž*, *v.* arza

àrslān *m reg.* **1.** lav **2.** *pren.* hrabar, srčan čovjek; junak, nasilnik // **arslànija** *ž pov. reg.* naziv za holandski talir s likom lava
♦ **Àrslan** m. os. ime (*musl.*), *reg. rij.*
◇ *pr.*: **Àrslan**, **Àrslanagić**, **Arslánović**
✧ *tur.* arsla

arsòīt *m* ⟨G arsoíta⟩ *min.* vrsta površinske eruptivne stijene
✧ prema gradu Arso u Italiji + -IT

àrsuz (**hȑsuz**) *m reg.* onaj koji nema stida; bestidnik, bezobzirnik, bezobraznik // **arsùzluk** (**hrsùzluk**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ bestidan čin, *usp.* bezobrazluk
✧ *tur.* arsız ← *arap.* 'ār: stid + *tur.* -sız: bez

ȁrš *m isl.* Božje prijestolje na vrhu neba
✧ *tur.* arş ← 'arš: deveta nebeska sfera; prijestolje

àršīn *m* ⟨G aršína⟩ **1.** *pov.* zajednički naziv različitih mjera za dužinu (između 65 i 75 cm) koje su se upotrebljavale u mnogim obrtima; lakat, rif [*ruski* ~ = 0,71 m] **2.** *pren.* mjera [*mjeriti istim* ~*om*, *razg.* pravedno ocjenjivati; jednako suditi, primjenjivati jednaka mjerila, *opr.* mjeriti raznim aršinima (u istoj prilici)]
✧ *tur.* arşın

ȃrt *m* stvaralačka duhovna djelatnost izražena elementima osjetilnosti; uključuje stvaralaštvo, samo stvoreno djelo i doživljaj tog djela; umjetnost [*pop* ~; ~ *nouveau* i sl.], *usp.* artes liberales △ ~ ***direktor*** **1.** grafički urednik, umjetnički urednik **2.** scenograf (u filmskim i TV produkcijama)
✧ *engl.* i *fr.* art ← *lat.* ars

artába *ž* perzijska mjera za žito i tekućine
✧ *perz.*

Artaksèrkso ime četvorice perzijskih kraljeva (5. i 4. st. pr. Kr.)

àrtāl *m* ⟨G artála⟩ marokanska mjera za težinu
✧ *arap.* arṭāl

ȁrtefakt (**artèfakt**) *m* ⟨G *mn* -kātā/-āktā⟩ **1. a.** umjetna tvorevina (jednostavno oružje i sl.), ono što sklad i ljepotu duguje redu, intervenciji rukom itd., a ne samom nastanku u prirodi; rukotvorina, umjetni proizvod **b.** ono što je izmaštano, uspostavljeno kao konstrukcija, izmozgano **2.** umjetno i namjerno izazvana patološka promjena **3.** (*mn*)

arheol. kameno oruđe i oružje iz paleolitika // **àrtifeks** *m* stvaralac umjetničkog djela; tvorac, umjetnik; **ȁrtificijēl|an** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji je napravio čovjek, ali koji oponaša nešto prirodno; umjetan [*~ni vitamini/lijekovi* sintetički, *opr.* prirodni/naravni] **2.** koji nije prirodan ni izvoran; izvještačen [*~na atmosfera*]; **artificijélnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ neprirodnost, ishitrenost

✧ *njem.* Artefakt ← *lat.* arte factum: umjetno napravljeno ≃ ars: umjetnost + facere: činiti ≃ artificialis: umjetno načinjen

àrtelj *m* **1.** organizacija izrasla iz rodovskoga uređenja **2.** *pov.* u doba kapitalizma organizacije za zaštitu radnika, specifične za rusko društvo

✧ *rus.* artèl', *tal.* ⟨*mn*⟩ artieri

Artèmida *ž mit.* božica mjeseca, lova, životinja i plodnosti, vladarica prirode; zaštitnica djevica i djevaca; Zeusova kći, Apolonova sestra blizanka; kod Rimljana joj odgovara Diana

✧ *grč.* Ártemis

artèmīzij *m mit.* svetište starogrčke božice Artemide

✧ *grč.* Artemísion

artemìzīn *m* ⟨G artemizína⟩ *farm.* antimalarijsko slabo toksično sredstvo dobiveno od biljke *Artemisia annua*

✧ *nlat.* artemisia ≃ *v.* Artemida

artèmōn *m* ⟨G artemóna⟩ *pom. pov.* malo križno jedro antičkih trgovačkih brodova // **artèmonskī** *prid.*, ob. u: [*~ jarbol*]

✧ *grč.* artémōn

arteriektòmij|a *ž med.* odstranjenje jednog dijela arterije [*izvesti/napraviti ~u*]

✧ *v.* arterija + *v.* ektomija

àrtērija *ž* **1.** *anat.* žila koja odvodi krv obogaćenu kisikom iz srca prema različitim organima i tkivima [*plućna* ~ vodi venoznu krv]; žila kucavica, odvodnica **2.** *pren.* važna, jaka prometnica, ulica ili cesta po kojoj se odvija glavnina prometa, u kojoj je najjači promet // **ȁrterijālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩, *v.* arterijski; **àrtērījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na arterije [*~a krv* crvena krv; *~i tlak*]; arterijalan

✧ *grč.* artēría: žila

arteriogràfija *ž med.* prikazivanje arterija u dijagnostičke svrhe; angiografija

✧ *v.* arterija + -GRAFIJA

arteriològija *ž med.* dio anatomije koji se bavi arterijama

✧ *v.* arterija + -LOGIJA

arteriopàtija *ž pat.* bolest arterija

✧ *v.* arterija + -PATIJA

arterioskleróza *ž*, *v.* ateroskleroza

arteriovénsk|ī *prid. med.* koji se istodobno odnosi na venu i na arteriju [*~a fistula*]

✧ *v.* arterija + *v.* vena

ȁrteriōzan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji se odnosi na zasićenost krvi kisikom

✧ *v.* arterija

arterìtis *m pat.* upala arterija

✧ *v.* arterija + -ITIS

artes liberales (*izg.* àrtes liberáles) *pov.* **1.** u antici oznaka za vještine kojima su se mogli baviti samo slobodni ljudi, a ne robovi (ob. razne umjetnosti) **2.** u srednjem vijeku naziv za uobičajeni nastavni program u školama (sedam slobodnih vještina), *usp.* trivij, kvadrivij

✧ *srlat.* septem artes liberales: sedam slobodnih vještina ← *lat.*

àrtēšk|ī *prid.* koji se odnosi na sloj vode između dva nepropusna sloja u tlu △ *~**a voda*** podzemna voda, nalazi se između dva nepropusna sloja; *~**i bunar*** bunar koji se dobiva bušenjem do vode između dvaju ili više nepropusnih slojeva; *~**i izvor*** *geol.* mjesto na kojem voda izvire na površinu pod hidrostatičkim pritiskom

✧ prema francuskom mjestu Artois gdje su kopali takve bunare već u 12. st.

Arthur (*izg.* Ȁrtur) *m pov. mit.* legendarni kralj keltskih Britanaca iz 5/6. st.; junak priča o dvorcu Camelot, vođa vitezova Okrugloga stola

artičóka *ž bot.* zeljasta biljka (*Cynara scolymus*) iz porodice glavočika (*Compositae*), mesnatih cvjetnih glavica, raste u primorskim krajeva, poslužuje se kao kuhano povrće; dragušica, gardun, artičok // **artìčōk** *m* ⟨G artičóka⟩, *v.* artičoka

✧ *tal.* articiocco ← *arap.* al-ḫuršūfa ← *fr.* artichaut

artìđān *m* ⟨G artiđána⟩ *reg.* obrtnik, majstor, ob. onaj koji što proizvodi ili obrađuje kakav materijal; artizan

✧ *tal.* artigiano

àrtifeks, *v.* artefakt

ȁrtificijēlan, *v.* artefakt

artìkl *m* ⟨G *mn* -kālā⟩ **1.** pojedina i određena vrsta robe u trgovini **2.** *gram.* čestica koja u nekim jezicima dolazi uz drugu riječ, osobito uz imenicu; član **3.** *pravn. razg.* pojedini paragraf zakona; član, članak
✧ *njem.* Artikel ← *lat.* articulus

artikulácija *ž* **1.** *lingv.* položaj i funkcija govornih organa pri tvorbi i izgovoru glasova [*otvorena/zatvorena* ~] **2.** sud o načinu izgovora glasova i riječi [*dobra* ~; *loša* ~] **3.** (+ *potenc.*) oblikovanost ili oblikovanje čega [~ *misli*; ~ *prijedloga*]; artikuliranost **4.** *glazb.* način povezivanja tonova pri izvedbi **5.** *anat.* zglob ili način kako su dvije kosti ili hrskavice međusobno uzglobljene **6.** *inform.* mjera uspješnosti prijenosa zvuka uporabom uređaja u telefonskom sustavu; omjer izgovorenih i razumljenih glasova // **artikulácījskī** *prid.* koji se odnosi na artikulaciju; **ȁrtikulatīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji se može artikulirati; **artikùlātor** *m* mehanička naprava koja omogućava različite pokrete donje čeljusti; **artikùlīrān** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je oblikovan artikulacijom [~*i govor*]; **artikùliranōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je artikuliran ili svojstvo onoga što je artikulirano; **artikulírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* artikùlīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* artikùlīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** izvesti/izvoditi artikulaciju, jasno izgovoriti/izgovarati **2.** jasno (ob)razložiti/(ob)razlagati
✧ *lat.* articulatio ≃ articulare: artikulirati ≃ articulus: član, članak

artìluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pov.* dubrovački kovani novac iz 17. st.
✧ *srlat.* arti(l)lu(c)cus ← *tur.*

artiljèrija *ž* **1.** raketno i cijevno naoružanje velikog kalibra (topovi, haubice, višecijevni raketni bacači, samonavodeće rakete i sl.); topništvo **2.** rod vojske opskrbljen tim naoružanjem △ ***teška/laka*** ~ topništvo koje koristi granate veće/manje od 100 mm // **artiljérac** *m* ⟨G -rca, N *mn* -rci, G artìljērācā⟩ onaj koji pripada artiljeriji kao rodu vojske, koji služi vojsku u artiljeriji; topnik, kanonirac; **artiljèrčev** *prid.* koji pripada artiljercu; **artiljèrījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na artiljeriju i artiljerce; topnički, artiljerski [~*o oruđe*]; **artìljērskī** *prid.*, *v.* artiljerijski
✧ *fr.* artillerie ≃ artiller, artillier: naoružati

ȁrtist *m* **1.** onaj koji nastupa u varijeteima, noćnim lokalima, cirkusima kao akrobat, mađioničar, žongler i sl. **2.** reproduktivni umjetnik koji savršeno vlada tehnikom svoga zvanja; besprijekoran umjetnik // **artìstičkī** *prid.* koji se odnosi na artizam i artiste; **artìstički** *pril.* kao artist, na način artista; **artìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ niz vještina u dresuri, žonglerstvu, ekvilibristici, umjetničkom jahanju i dr. što ih prikazuju profesionalni artisti; **ȁrtistkinja** *ž*, *v.* artist; **artìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** savršeno vladanje tehnikom i formalnom stranom neke umjetnosti; virtuoznost **2.** prenaglašena formalna strana nekoga umjetničkog djela
✧ *fr.* artiste ← *srlat.* artista: majstor vještina

artìzān *m* ⟨G artizána⟩ *rij.*, *v.* artiđan
✧ *fr.* artisan

Art Nouveau (*izg.* âr nuvô) *m* **1.** dekorativna umjetnička forma koja se proširila Europom koncem 19. st. ostavivši golem trag na arhitekturi, interijerima, grafičkom oblikovanju, namještaju, nakitu i modi **2.** uzorci tkanina s elegantnim stiliziranim motivima cvijeća i listova
✧ *fr.*: nova umjetnost

artràlgija *ž term.* bol u zglobu
✧ *nlat.* arthralgia ← *grč.* árthron: zglob + -ALGIJA

artrìtis *m pat.* upala zglobova // **artrìtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva artritisa; **artrìtičar** *m* onaj koji boluje od artritisa; **artritìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pat. zast.* opća dispozicija za oboljenja nastala usporenim metabolizmom
✧ *nlat.* arthritis ← *grč.* árthron: zglob + -ITIS

artrocentéza *ž med.* punkcija zgloba radi dobivanja zglobnog sadržaja
✧ *nlat.* artrocentesis ← *grč.* árthron: zglob + kéntēsis: ubod

art rock (*izg.* ârt rȍk) *m glazb.* varijanta rocka s većim glazbenim ambicijama (koketiranje s drugim umjetničkim medijima – kazalište, klasična glazba, slikarstvo i sl.); u 70-ima 20. st. uvodi raskošne pseudoklasične orkestracije i sl.; progresivni rock, simfo-rock
✧ *engl.* art: umjetnost + *v.* rock and roll, rock

artrodéza *ž med.* operativno ukočenje zgloba
✧ *grč.* árthron: zglob + désis: spajanje, vezivanje

artrogràfija *ž med.* radiološki pregled zgloba pomoću kontrastnog sredstva
✧ *grč.* árthron: zglob + -GRAFIJA

artropàtija *ž pat.* naziv za neodređenu bolest zgloba
✧ *grč.* arthron: zglob + -PATIJA

artroplàstika *ž* ⟨D L -ici⟩ *med.* kirurški zahvat radi vraćanja (poboljšanja) funkcije zgloba
✧ *grč.* árthron: zglob + -PLASTIKA

artròpōda *m* ⟨G artropódē⟩ *zool.* člankonožac
✧ *grč.* árthron: zglob + -POD(I)

artroscintigràfija *ž med.* prikaz šupljine zgloba pomoću radiofarmaka
✧ *grč.* árthron: zglob + *v.* scintigrafija

artroskòpija *ž med.* dijagnostička endoskopska metoda pregleda zgloba
✧ *grč.* árthron: zglob + -SKOPIJA

artróz|a *ž pat.* kronična degenerativna bolest zglobova, propadanje zglobne hrskavice [*patiti od ~e*]
✧ *nlat.* arthrosis ← *grč.* árthron: zglob + -OZA

àrud (**àruz**) *m jez. knjiž.* znanost o pravilima klasične arapske metrike
✧ *arap.*

Arùmūnj *m* (**Arùmūnjka** *ž*) ⟨N *mn* Arumúnji⟩ pripadnik etničke zajednice na *JI* Europe, potomak romaniziranog stanovništva koje se na Balkan doselilo prije 10. st. vjerojatno iz Dacije; Cincar, Vlah, Karavlah, Sarakačanin // **arùmūnjskī** *prid.* koji se odnosi na Arumunje △ ~ ***jezik*** *lingv.* romanski jezik blizak rumunjskome, govori se u Grčkoj i Makedoniji

àrza *ž* ⟨G *mn* ȃrzā⟩ *jez. knjiž.* **1. a.** *pov.* u starogrčkoj metrici oznaka za laku dobu stope, kod skandiranja dizanje glasa; arsis, *opr.* teza[1] **b.** danas, naglašeni slog stope **2.** *glazb.* zamah, polet
✧ *grč.* ársis: dizanje

arzùhāl *m* ⟨G arzuhála⟩ *reg.* pisana molba; predstavka, memorandum
✧ *tur.* arz-ihal ← *arap.* ʿarḍ: izlaganje, predočavanje + ḥāl: stanje

Aržàno *m* naselje (u blizini Imotskog), 1110 stan. (1991) // **Aržánac** *m* (**Àržānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Aržánci⟩ stanovnik Aržana; **àržānskī** *prid.* koji se odnosi na Aržano i Aržance

As *kem.* simbol za element arsen

ȁs[1] *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ **1.** najjača karta u rasporedu igraćih karata, jedinka; kec **2.** (+ *potenc.*) onaj koji je među najboljima i najglasovitijima u čemu [*automobilski ~*] **3.** *pov.* starorimski sitan novac i jedinica za težinu **4.** *sport* **a.** u tenisu početni neobranjivi udarac **b.** u golfu naziv za poen kada igrač punim udarcem ubaci lopticu u rupu
✧ *njem.* As ← *lat.* as (rimski novac)

ȁs[2] *m glazb.* kromatski sniženi ton a (enharmonijski jednak tonu gis)

asàba *ž zb.* **1.** *reg.* srodnici po muškoj lozi **2.** *pravn. isl.* prema šerijatskom pravu zakonski univerzalni nasljednici [*njegova ~*; *sva ~*] // **asabàluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* srodstvo po muškoj liniji
✧ *tur.* asabe ← *arap.* ʿaṣabä: rođak po očevoj lozi

Àsad, Hafez Al (1931–2000), sirijski general i političar; vojnim udarom 1970. postao diktator Sirije, doživotni predsjednik Republike

asafètida *ž bot.* osušeni mliječni sok azanta (*Ferula asa foetida*) iz porodice štitarki (*Umbelliferae*), jakog i specifičnog mirisa, lijek i začin (u indijskoj kuhinji); azant
✧ *srlat.* asafoetida ← *perz.* aza: smola + *lat.* foetida: smrdljiva

asàki (**asèki**, **hasèki**) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *pov.* naslov prve ili povlaštene sultanove žene, majke prestolonasljednika (ob. uz ime) [*~ Fatima*]
✧ *tur.* haseki sultan: majka sultanija ← *perz.* ḫaṣṣekī ← *arap.* ḫaṣṣe: ono što je u domeni privatnosti; osobit, samosvojan

asàmblāž (**asamblȃž**) *m* ⟨G asambláža⟩ oblikovanje trodimenzionalnih umjetničkih tvorbi
✧ *fr.* assemblage

asambléja *ž* **1.** skupština, parlament, sabor (ob. naziv za generalnu skupštinu UN) **2.** zasjedanje odn. zborovanje većeg broja članova ili predstavnika nekog velikog društva, organizacije i sl. **3.** *vojn. zast.* znak vojničkom trubom koji poziva vojnike da se okupe (ob. da formiraju borbeni red); »zbor«
✧ *fr.* assemblée

asàna *ž* u jogi, svaki položaj tijela, stav
✧ *skr.* āsana- ≃ ās-: sjediti

asanácija *ž med.* skup koordiniranih postupaka za sprečavanje širenja opasnih zaraznih i socijalnih bolesti [*~ zemljišta*] // **asanácījskī** *prid.*, ob. u: [*~ postupak*; *~ program*]
✧ AD- + *v.* sanacija

asàsīn *m* ⟨G asasína⟩ *pov.* pripadnik ekstremne islamske sekte, zasnovane na strogoj organizaciji i slijepoj poslušnosti poglavaru sekte (11–13. st.); glavni cilj bio je borba protiv križara; hašišin // **asasínstvo** *sr* ⟨G *mn* -tāvā⟩ ukupnost pojave i djelovanja asasina
✧ *srlat.* ⟨*mn*⟩ assassini ← *arap.* ḥaššāšīn: uživalac hašiša

ascendèncija *ž* srodništvo u uzlaznoj rodbinskoj liniji, *opr.* descendencija // **ascendèncījskī** *prid.* koji se odnosi na ascendenciju; **ascèndent** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ krvni srodnik u daljoj prošlosti; predak, *opr.* descendent
✧ *lat.* ascendens: koji se penje ← ascendere: uzlaziti

ascètika (**askètika**) *ž* ⟨D L -ici⟩ *teol.* teološka disciplina koja se bavi činjenicama i zadaćama konkretnog kršćanskog života u odnosu na njegovo kršćansko provođenje

ASCII *krat. inform.* standardni sustav kodiranja znakova gdje je svakom znaku pridružena brojčana oznaka
✧ *engl.* **A**merican **S**tandard **C**ode for **I**nformation **I**nterchange

àscites *m pat.* nakupljanje serozne tekućine u trbušnoj šupljini, simptom niza bolesti
✧ *grč.* askítēs ≃ askós: mješina

ascot (*izg.* èskot) *m* **1.** svilena kravata popularna u 19. st., vezana pod vratom i ob. učvršćena ukrasnom iglom **2.** danas dio svečane odjeće u kombinaciji s prugastim hlačama, prslukom i smokingom
✧ *engl.* prema engleskom mjestu Ascotu, gdje se održavaju tradicionalne konjske trke

asébija *ž rel.* **1. a.** *pejor.* bezboštvo, bezvjerstvo **b.** ateizam **2.** povreda božanstva i njegova kulta
✧ *grč.* asébeia ≃ sébesthai: štovati

aséga *m pov.* kod starih Germana u sudskoj skupštini izabrani predlagač kazne
✧ *fran.* ≃ *stvnjem.* sagen: reći

aseìtēt (**asèitas**) *m* ⟨G aseitéta⟩ *teol. fil.* postojanje po sebi; neovisnost o bilo čemu
✧ *srlat.* aseitas ≃ *lat.* a se esse: od sebe biti, biti po sebi

ȁseksuālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** *biol.* koji se odnosi na razmnožavanje bez spajanja muških i ženskih gameta **2.** *razg.* koji nema erotske privlačnosti ni interesa za spolni život
✧ A-[1] + *v.* seks, seksualnost

asèlēnskī *prid.* koji je bez mjesečine
✧ A-[1] + *grč.* selḗnē: mjesec, prema božici mjeseca Seleni

asemàntič|an (**asemàntičkī**) *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ *lingv.* kojemu nedostaje značenje (npr. prefiksi) [~*na riječ*]
✧ A-[1] + *lat.* semanticus ← *grč.* sēmantikós: značenjski

asèmija *ž pat.* nesposobnost razumijevanja znakova
✧ *lat.* asemia ≃ A-[1] + *grč.* sêma: znak

asentácija *ž* **1.** neiskreno, licemjerno odobravanje **2.** *vojn. zast.* proglašenje sposobnim kod regrutacije // **asentácījskī** *prid.* koji se odnosi na asentaciju
✧ *lat.* assentatio ≃ assentare: ulagivati se

asèpsa *ž med.* postupak kojim se sprečava prodor patogenih klica u ranu // **asèptičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je zaštićen od zaraznih klica, zaštićen od zaraze, potpuno čist; **asèptičkī** *prid.* koji se odnosi na asepsu (sprečavanje sepse), koji ne dopušta da dođe do zaraze; protuzarazni [~ *zavoj*]; **asèptičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je aseptično
✧ *nlat.* asepsis ≃ A-[1] + *grč.* sêpsis: gnojenje, trulenje

aséri *m mn pov.* drvene pločice u kojima su se držali pohranjeni rukopisi, služile su umjesto korica
✧ *lat.* asser: kolac, letva

asertívnōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je asertivan, pouzdanje u sebe, u svoje sposobnosti i mogućnosti, svijest o samom sebi; samopouzdanje, samosvijest // **ȁsertīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** kojim se što izjavljuje; asertoran, jasan, javan, nedvojben **2.** *log.* kojim se što tvrdi bez ikakvih sumnji ili dvojbi, kojim se što *a limine* tvrdi ili pobija, *opr.* apodiktičan, problematičan **3.** *fil.* koji izriče faktičnost, a ne nužnost ili mogućnost [~ *sud*]; **ȁsertōran** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩, *v.* asertivan
✧ *lat.* assertus: potvrđen, dokazan ← asserere: tvrditi

asèsment *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *ekon.* službena procjena vrijednosti imovine koja podliježe porezu
✧ *engl.* assessment

àsesor (**asȅsor**) *m* **1.** *pravn.* sudski prisjednik, porotnik **2.** pripravnik u nekoj službi

prije polaganja obvezatnog ispita
✧ *lat.* assessor ≃ AD- + sedēre: sjediti

àsfalt *m* **1.** *geol.*, *v.* bitumeni (**2**) **2.** prirodna ili umjetna mješavina bitumena i drobljenog kamenog materijala za izoliranje i polaganje sloja na ulice i prometne površine **3.** *pren.* sloj ceste ili ulice pokriven asfaltom (ob. kolnik) **4.** *razg.* sve ono što asocira na grad, ob. u smislu kaosa, kriminala i sl. (za razliku od sela i manjih naselja) [*on je odgojen na ~u*; *džungla na ~u*; *između ~a i blata* između grada i sela] // **asfàltēr** *m* ⟨G asfaltéra⟩ onaj koji polaže asfalt; **asfàltiran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je prevučen slojem asfalta, na koji je nanesen sloj asfalta; **asfaltírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* asfàltīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* asfàltīrān, *gl. im.* -ānje⟩ položiti/polagati sloj asfalta; **àsfaltn|ī** *prid.* koji se odnosi na asfalt, koji je građen od asfalta [*~a baza*; *~i put*]
✧ *lat.* asphaltum ← *grč.* ásphaltos: zemljana smola

asfìksij|a *ž pat.* **1.** gušenje i gubitak svijesti uslijed bolesti ili ozljede, najčešće zbog začepljenosti dišnih putova ili zbog pomanjkanja kisika i prevelike količine ugljik-dva-oksida; prividna smrt, zamrlost [*došlo je do ~e*] **2.** smrt gušenjem
✧ *grč.* asphýhsia ≃ A-[1] + sphýzein: lupati (srce, bilo)

asfòdel *m* **1.** *bot.* rod biljaka (*Asphodelus*) iz porodice ljiljana (*Liliaceae*), blijedožutih ili bijelih cvjetova i visoke stabljike i gomoljastog korijenja (čepljez *A. albus*); brden **2.** *mit.* »cvijet smrti« na starogrčkim mitološkim podzemnim poljanama
✧ *grč.* asphódelos

ashábi *m mn* ⟨N àshāb, G ashába⟩ *pov.* prvi pristalice i pratioci proroka Muhameda
✧ *tur.* ← *arap.* ⟨*mn*⟩ aṣḥāb ← saḥib: drug

àshura *ž rel.* muhamedanski post (pada u deseti dan i desetu noć prvog mjeseca – muharema)
✧ *arap.*

asìarh *m* ⟨N -arsi⟩ *pov.* gradski poslanik na provincijalnom saboru rimske pokrajine Azije
✧ *grč.* asiárkhēs ≃ Azija + -ARH

asibilácija *ž lingv.* pretvaranje palatalnih i dentalnih suglasnika u afrikate // **asibìlant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *fon.* afrikata kojoj je drugi dio sibilant
✧ *lat.* assibilatio

asiento (*izg.* asjênto) *m pov.* ugovori španjolskih vladara s trgovačkim partnerima, kojima se dopuštao uvoz robova u španjolske kolonije u Americi (16–18. st.)
✧ *šp.*: mjesto, ugovor o zakupu

asignácija *ž* **1.** nalog za isplatu; doznaka, uputnica, asignat (**3**) **2. a.** preuzimanje te isplate **b.** plaćanje (tuđeg) duga **3.** *pravn.* izjava kojom uputitelj ovlašćuje upućenika da za njegov račun ispuni nešto primatelju upute; uputa // **asignácījskī** *prid.* koji se odnosi na asignaciju; **asìgnant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ davalac àsignacije (**1**); **asìgnāt** *m* ⟨G asignáta⟩ **1.** *pov.* papirnati novac Francuske revolucije **2.** onaj na koga se prenosi obveza pri asignaciji; upućenik **3.** doznaka za neku novčanu svotu; asignacija (**1**) △ ***banski ~i*** asignacije bana Jelačića; emisija novčanica izdana odlukom Hrvatskog sabora 5. 6. 1848, prve novčanice s tekstom na hrvatskom jeziku koje je ban vlastoručno potpisao; **asignàtār** *m* ⟨G asignatára⟩ primalac asignacije (**2a**); **asignírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* asìgnīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ doznačiti/doznačivati određenu svotu novca
✧ *lat.* assignatio ≃ assignatus: dodijeljen ← assignare ≃ AD- + signare: označiti, pripisati, udariti pečat

asikurácija *ž* ono što je sigurno, ono što se može osigurati; osiguranje // **asikurácījskī** *prid.* koji se odnosi na asikuraciju; **asikùrati** *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* osigurati
✧ *tal.* assicuratione ≃ *lat.* *assecurare ≃ AD- + securus: bezbrižan, siguran

asilàbija *ž pat.* nesposobnost sastavljanja slova u slogove
✧ *lat.* *asyllabia ≃ A-[1] + *grč.* syllabḗ

asìluk (**hasìluk**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* **1.** obijest **2.** odmetništvo, nepokornost
✧ *tur.* âsilik ← *arap.* ʿāṣī: silnik, odmetnik

asimbòlija *ž psih.* gubitak sposobnosti razumijevanja simbola
✧ A-[1] + *v.* simbol

asimètrič|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nema jednake dijelove s jedne i druge strane zamišljene osi; nejednak, neskladan, nepravilan, *opr.* simetričan △ ***~an prijenos*** *inform.* vrsta prijenosa što ga koriste brzi modemi koji dijele frekvencijski raspon telefonske linije u dva kanala (što omogućuje istovremeno slanje i primanje poruka); ***~ni uglji-***

kov atom *kem.* atom ugljika koji je u nekom organskom spoju vezan za 4 različita atoma ili atomske grupe; njegova prisutnost izaziva optičku aktivnost // **asimètričnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je asimetrično; neskladnost, nejednolikost, nepravilnost; **asimètrija** (∅, čega) *ž* ono što nije razmjerno, potpuna odsutnost simetrije, *usp.* asimetričnost, *opr.* simetrija
✧ A-[1] + *v.* simetrija, simetričan

asimilácija *ž* **1.** proces kojim se novi sadržaj i elementi prilagođuju i pridružuju starijem ili zatečenom sadržaju [*društvena* ~; *nacionalna* ~]; izjednačavanje, prilagodba, slijevanje **2.** *lingv.* jednačenje glasova prema nekom obilježju artikulacije, *opr.* disimilacija **3.** *biol.* skup procesa izgradnje organskih spojeva iz anorganskih tvari **4.** *geol.* spajanje dvaju magmatskih stijena u jednu **5.** *psih.* sposobnost osobe da shvati i prihvati novo iskustvo **6.** *pol. sociol.* stapanje pojedinca (npr. doseljenika) ili skupine (npr. nacionalne, vjerske ili jezične manjine) s novom sredinom, preuzimanjem njezina jezika, vjere, načina života, *usp.* integracija (5) // **asimilácījskī** *prid.* koji se odnosi na asimilaciju; **asimìlant** (**asimilȁnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *pol.* **1.** onaj koji postaje sličan okolini, koji se asimilira (u kulturnu, nacionalnu, vjersku većinu ili okolinu) **2.** *pov.* pripadnik židovskog pokreta protivnog cionizmu, koji se zalaže za vjersku i nacionalnu asimilaciju s narodom među kojim živi; **ȁsimilatīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji vrši asimilaciju; **ȁsimilatōr|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji tvori ili uzrokuje asimilaciju [~*ni fonem*]; **asimilírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* asimìlīrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *prid. trp.* asimìlīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (iz)vršiti asimilaciju; stopiti/stapati (se), izjednačiti (se), usvojiti, prisvojiti **2.** (u)činiti sličnim, uzrokovati da što postane slično čemu drugome
✧ *lat.* assimilatio ≃ assimilare: asimilirati ≃ AD- + similis: sličan; simul: zajedno

asimína *ž bot.* visoko stablo (*Asimina triloba*), jestivih plodova sličnih banani
✧ *nlat.* Asimina ← *egz.*

Asimov (*izg.* Asímov), **Isaac** (1920–1992), američki književnik i biokemičar, izuzetno plodan i uspješan autor znanstvene fantastike (SF-literature); objavio o. 200 knjiga

asimptóta *ž mat.* pravac sa svojstvom da udaljenost točke na beskonačnoj grani zadane krivulje (npr. hiperbole) do tog pravca teži k nuli kada se točka beskonačno udaljava; nestižnica // **asimptòtičkī** *prid.* koji se odnosi na asimptotu; asimptotski; **asimptòtički** *pril.* kao asimptota, na asimptotički način; **asimptòtskī** *prid.*, *v.* asimptòtičkī
✧ *grč.* asýmptotos: padanje zajedno, poklapanje

asimulácija *ž psih.* pretvaranje govornika; iako želi saopćiti što, hini kako to ne želi
✧ AD- + *v.* simulirati, simulacija

asìndenton *m* ⟨G asidentóna⟩ *jez. knjiž.* stilska figura, nastaje izostavljanjem veznika između riječi ili rečenica // **asìndentskī** *prid.*, ob. u: [~ *niz rečenica*]
✧ A-[1] + *grč.* sýndetos: vezan

asinèrgija *ž pat.* znak poremećaja normalne funkcije maloga mozga, nemogućnost koordinacije različitih grupa mišića
✧ A-[1] + *grč.* synergía: suradnja ≃ syn-: s, zajedno + érgon: djelo

asinklitìzam *m* ⟨G -zma⟩ *med.* pri porodu, prolazak glave djeteta kroz suženi prolaz zdjelice
✧ A-[1] + *grč.* syn: s, sa + klísis: nagib

ȁsinkrōn *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji se ne događa u isto doba kao drugi, koji je vremenski neusklađen [~*i generator*; ~*i motor*]; neistodoban, nepodudaran, asinkroničan △ ~***i prijenos*** *int.* način prijenosa podataka pri kojem se ne koriste fiksirani vremenski intervali; ~***i rad*** *tehn.* svaki rad neovisno o bilo kakvom mehanizmu usklađivanja (satu i sl.); ~***i uređaj*** *tehn.* uređaj čije unutarnje operacije nisu usklađene s radom drugih dijelova sustava // **asinkròničan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩, *v.* asinkron; **asinkrònija** *ž* nepodudaranje u vremenu; neistodobnost, neistovremenost
✧ A-[1] + *v.* sinkron

asinòptičk|ī *prid.*, ob. u: △ ~***o motrenje*** *meteor.* meteorološko mjerenje i opažanje koje je obavljeno između redovnih sinoptičkih termina motrenja
✧ A-[1] + *v.* sinopsis, sinoptički

Àsir *m geogr.* pokrajina, 103.937 km^2, o. 682.000 stan., glavni grad As Sabya, u sastavu je Saudijske Arabije (od 1934)

Asírija *ž pov.* u starom vijeku, država u sred. toku Tigrisa, samostalna od 2000. pr. Kr., na vrhuncu moći od 13–11. st. pr. Kr., smr-

ću Ašurbanipalovom (626. pr. Kr.) i padom Ninive (612. pr. Kr.) Asirija se raspada // **Asírac** *m* (**Àsīrka** *ž*) ⟨G -rca, N *mn* Asírci, G Àsīrācā⟩ stanovnik Asirije; **àsīrsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Asiriju i Asirce [*~a umjetnost*] △ ***~i jezik*** *lingv.* mrtvi jezik istočnosemitske skupine, srodan starobabilonskomu i akadskomu

✧ prema gradu Ašuru

asirològija *ž* znanstvena disciplina koja proučava razvoj istočnjačkih civilizacija kod kojih je u uporabi bilo klinovo pismo // **asiriòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak za asirologiju

✧ *v.* Asirija + -LOGIJA

asistèncija *ž* **1.** pomoć, pripomoć, *usp.* asistirati **2.** sudjelovanje **3.** nazočnost **4.** skup asistenata **5.** *iron.* posve nepotrebno i besmisleno pomaganje [*ne treba mi tvoja ~*] **6.** *sport* u kolektivnim sportovima (nogomet, hokej, rukomet, košarka i sl.) dodavanje lopte suigraču kako bi ovaj mogao uspješno završiti akciju (pogotkom, košem i sl.) // **asìstent** (**asistȅnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** onaj koji pomaže glavnome izvođaču; pomoćnik [*~ režisera*; *~ glavnome kirurgu (operateru)*; *~ snimatelja*]; onaj koji asistira, *usp.* asistirati **2.** znanstveno-nastavno ili znanstveno zvanje na visokoškolskim ustanovama i znanstvenoistraživačkim institutima, ob. osoba koja nosi titulu magistra **3.** *sport* **a.** igrač u kolektivnim igrama koji se ističe uspješnim dodavanjem lopte suigračima u povoljnoj poziciji za šut na koš ili vrata; paker **b.** u hokeju na ledu zamjenik kapetana koji u prekidu ima pravo zahtijevati od suca objašnjenja △ *~* ***pripravnik*** *term.* najniži asistentski stupanj, istraživač koji pohađa postdiplomski studij; znanstveni novak; ***viši*** *~ term.* asistent koji je doktorirao, prijelazno zvanje da bi se stekli uvjeti za dobivanje docenture; **asìstentica** (**asistȅntica**) *ž*, *v.* asistent; **asìstentičin** *prid.* koji pripada asistentici; **asìstentskī** *prid.* koji se odnosi na asistente [*~ staž*]; **asistírati** (komu, čemu) *nesvrš.* ⟨*prez.* asìstīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** obavljati posao asistenta (ob. pri operaciji) **2. a.** *rij.* pomagati **b.** biti nazočan **c.** *iron.* pomagati komu (ob. s negativnom konotacijom)

✧ *srlat.* assistentia ≈ *lat.* assistens: koji pomaže ← assistere: stajati uz, pomoći

àsistka *ž* ⟨D L -i, G *mn* -tākā/-ī⟩ *kršć.* listić posebno nalijepljenog zlata na ikoni, simbol čiste svjetlosti i uzvišenosti

✧ *grč.* asýstatos: nespojen

asistòlija *ž pat.* potpuna odsutnost električne aktivnosti u elektrokardiogramu (ravna crta), prekid srčanog rada, srčani arest

✧ A-[1] + *grč.* systolé: savijanje, grčenje

asìtija *ž term.* gladovanje, pomanjkanje teka, post

✧ *grč.* asitía ≈ A-[1] + sîtos: hrana

asíza *ž pov.* srednjovjekovno svečano sudsko zasjedanje u Francuskoj i Engleskoj

✧ *fr.* assise: koja sjedi ← *stfr.* asize: sjedenje ≈ *lat.* sedere: sjediti

askaridijáza *ž pat.* parazitska bolest ljudi i životinja uzrokovana glistama (porodica *Ascarididae*)

✧ *nlat.* ascaridiasis ≈ *lat.* ascaris: crijevna glista

ȁsker *m pov.* vojnik stalnog kadra u Osmanskom Carstvu // **ȁskari** *m mn* vojnici domoroci u afričkim kolonijama; **askèrluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ vojništvo, služba u vojsci

✧ *tur.* ← *arap.* ʿaskär

askètika *ž*, *v.* ascetika

askéz|a *ž rel.* sustavno savladavanje tjelesnih nagona i želja radi višeg duhovnog života, javlja se u mnogim religijama [*odati se ~i*]; asketizam, isposništvo, pustinjaštvo, samoodricanje // **àskēt** *m* ⟨G askéta⟩ onaj koji živi strogim životom u vježbanju u vrlinama, obuzdavanju požuda i u težnji za moralnim usavršavanjem; isposnik, pustinjak; **asketìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *v.* askeza **2.** *meton.* odricanje od nekih ugoda i komfora suvremenog života da bi se živjelo zdravije i izbjegavalo stresne situacije; **àskētskī** *prid.* koji se odnosi na askete i askezu

✧ *grč.* áskēsis: vježbanje ≈ askeîn: vježbati ≈ askētés: koji je podvrgnut strogom vježbanju; koji teško radi

Asklépijad (4–3. st. pr. Kr.), grčki pjesnik, epigramist (*Anthologia Graeca*) // **asklepìjadsk|ī** *prid.* koji je kao u Asklepijada [*~i stih*; *~a strofa*]

Asklêpije *m mit.* znameniti starogrčki liječnik, a potom i bog liječništva; rimski Eskulap // **Asklêpijev** *prid.* koji pripada Asklepiju △ *~* ***štap*** čvorast štap oko koga je obavijena zmija, znak ljekarnika i ljekarništva

askomicète *ž mn bot.* razred gljiva mješinarka (*Ascomycetes*) koje stvaraju spore u askusima (mješinicama)

✧ *nlat.* ascomycetes ≈ *grč.* askós: mješinica + mýkēs: gljiva

askòrbīnsk|ī *prid.* koji ima antiskorbinska svojstva △ ~***a kiselina*** *kem. biol.* vitamin C važan u metabolizmu (manjak uzrokuje skorbut zbog stvaranja abnormalnog kolagena), nalazi se u svježem voću, agrumima i povrću, a proizvodi se i sintetički
✧ A-[1] + *v.* skorb(ut)

askospóre *ž mn* ⟨N askospóra⟩ *bot.* spore koje se formiraju u askusima kod gljiva mješinarka, *usp.* askomicete
✧ *v.* askus + *v.* spore

àskus *m bot.* organ (u obliku mješinice) za razmnožavanje gljiva mješinarka, *usp.* askomicete
✧ *lat.* ascus: mješinica ← *grč.* askós

àsli *pril. reg.* sigurno, zapravo, zaista; vjerojatno, po svoj prilici
✧ *tur.* aslı ← *arap.* aṣlī (aṣliy) ← aṣl: temelj, princip

Asmòdej (**Ašmòdej**) *m* **1.** *bibl.* zao duh, demon, neprijatelj bračnog sjedinjenja **2.** *jud.* u *Talmudu* knez duhova, *usp.* Lilit **3.** (Ešmon) *mit.* jedan od zlih duhova
✧ *hebr.* 'ašmĕday: onaj koji uništava, zatornik

asocijácij|a *ž* **1.** *psih.* vezivanje u svijesti jedne pojave s drugom [*imati ~e*; *pobuditi ~e*], *usp.* asocirati **2.** *term.* udruga/udruženje-/udruživanje, društvo, savez [*~a poduzeća*; *~a životinja u veće zajednice*; *~a molekula*; *~a iona*; *~a zvijezda istih fizikalnih osobina*] **3.** *bot.* osnovna jedinica u sistematici biljnih zajednica // **asocijácījskī** *prid.* koji se odnosi na asocijaciju; **asocijacìzam** (**asocijacionìzam**) *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* teorija prema kojoj se psihički život mahom svodi na asocijacije; **àsocijatīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji ima asocijacije (**1**), koji lako asocira [*~na ličnost*] **2.** koji obiluje asocijacijama, koji se sastoji od asocijacija [*~an tekst*]; **asocijatívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** sposobnost, mogućnost da se u mislima jedna pojava poveže s drugom **2.** *mat.* svojstvo nekih algebarskih operacija da rezultat ne ovisi o načinu grupiranja članova, npr. za zbrajanje (*a* + *b*) + *c* = *a* + (*b* + *c*); združivanje △ ~ ***operatora*** *inform.* u programiranju, sposobnost operatora da određuje redoslijed izračunavanja kada susjedni operatori u izrazu imaju jednaku važnost; **asocíra|ti** (∅, što, na što) *dv.* ⟨*prez.* asòcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** povesti se/povoditi se za asocijacijom, izazvati/izazivati asocijaciju na što **2.** zaključiti/zaključivati, prisjećati se ili sjetiti se čega pomoću asocijacije, doći/dolaziti do mišljenja o čemu asocijativnim putem i analogijom [*susret s prijateljima s fakulteta ~o me na studentske dane*] **3.** ujedinjavati, združivati
✧ *lat.* associatio ≃ associatus: pridružen ← associare: pridružiti ≃ AD- + socius: drug, prijatelj

àsocijāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji nije uključen u društvo, neprilagođen životu u društvu i njegovim normama [*~no ponašanje*; *~no mišljenje*] **2.** koji ne voli druženje; nedruštven, *opr.* socijalan // **asocijálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je asocijalan
✧ A-[1] + *lat.* socialis: društven

asomàtičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ *teol.* koji nije materijaliziran u tijelu; netjelesan, bestjelesan
✧ *grč.* asōmatikós ≃ A-[1] + sôma: tijelo

asòmnija *ž pat.* besanica
✧ A-[1] + *lat.* somnus: san

asònānca (**asonànca**) *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** *jez. knjiž.* stilska figura ponavljanja istih samoglasnika radi postizanja određenog zvukovnog ugođaja ili glasovnih efekata [*O monotona naša zvona bona...*] **2.** srok ili rima u kojima se ne podudaraju slogovi, nego samo vokali [*Povedoše dobre konje poljem...*] **3.** zvučna sličnost; suzvučje // **asònant|an** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji ima svojstva asonance [*~na rima*]
✧ *fr.* assonance: suzvučje ≃ *lat.* assonare: odjekivati ≃ AD- + sonus: zvuk

asortìmān *m* ⟨G asortimána⟩ izbor robe u trgovini, skladištu, na tržištu [*~ maloprodaje*]
✧ *fr.* assortiment

Aspalathos (*izg.* Aspalâtos) *m pov.* grčko ime za naseobinu na mjestu današnjeg Splita, odnosno Dioklecijanove palače
✧ *grč.* Aspálathos

asparàgīn *m* ⟨G asparagína⟩ *kem.* $C_4H_8N_2O_3$, neesencijalna aminokiselina, raširena u biljkama, osobito u sjemenkama mahunarki
✧ *v.* asparagus + -IN

asparágus (**asparâgus**) *m bot.*, *v.* šparoga
✧ *grč.* aspáragos

aspàrtām *m* ⟨G aspartáma⟩ *farm.* umjetno sladilo; oko 200 puta slađi od šećera
✧ *nlat.* aspart(ifenil)a(linine) m(etil) e(ster)

àspekt *m* ⟨G *mn* -kātā⟩ **1. a.** oblik u kojem se što javlja (za pojave i pojmove) **b.** *gram.*

glagolsko svojstvo da se oblikom izražava opreka po cjelovitosti (necjelovitosti) vremenskog trajanja radnje (npr. skočim, *svrš.* prema skačem, *nesvrš.*) [*glagolski* ~ glagolski vid] **2.** gledište, stajalište, stanovište, kut gledanja, kut promatranja [*iz toga ~a*] // **àspektnī** *prid.* koji se odnosi na aspekt
✧ *lat.* aspectus

aspèrgīl *m* ⟨G aspergíla⟩ *kat.* škropilo, škropilica // **aspèrges** *m kat.* obred škropljenja svetom vodom za vrijeme glavne mise; svećenik škropi oltar, samoga sebe, svoje pomoćnike i ostale vjernike
✧ *srlat.* aspergillum ≃ *lat.* aspergere: škropiti (asperges: ti ćeš škropiti)

aspergilóza *ž pat.* gljivična bolest dišnih organa ljudi i životinja uzrokovana gljivicama iz roda *Aspergillus*
✧ *nlat.* aspergillosis ≃ aspergillus + -OZA

aspermatìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pat.* nedostatak staničnih elemenata u spermi što uzrokuje izostanak ejakulacije, ob. uz normalnu erekciju i orgazam; uzrok je sterilitetu; as A-[1] + SPERMAT(O)- + -IZAM

aspèrmija *ž*, *v.* aspermatizam
✧ A-[1] + *v.* sperma

àspida *ž* **1.** *bibl.* guja otrovnica; aspis, zmija **2.** *pren.* zla, opaka žena
✧ *grč.* aspís: zmija otrovnica

aspidìstra *ž bot.* istočnoazijski biljni rod iz porodice ljiljana (*Liliaceae*), npr. sobna ukrasna biljka (*Aspidistra elatior*)
✧ *nlat.* aspidistra ≃ *grč.* aspís + *v.* (Tup)istra

àspik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ ohlađeni iskuhani sok od mesa i okosnica; hladetina, drhtalica, pihtija
✧ *njem.* Aspik ← *fr.* gelée d'aspic ≃ *lat.* (lavandula) spica

aspirácij|a (∅, na što) *ž* **1.** težnja za kim ili čim, želja da se što postigne [*imati ~e na visok položaj*] **2. a.** *fiziol.* unošenje stranih tvari ili čestica u dišne putove; udisanje **b.** *med.* usisavanje plinovitog, tekućeg ili krutog sadržaja pomoću aparata koji stvara negativni tlak **3.** *fon.* pojačavanje daha pri artikulaciji što akustički rezultira glasom donekle sličnom našem glasu »h« // **aspìrant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** *pov.* čin u vojsci i drugim hijerarhijama prije postizanja završnog ranga, npr. čina časnika nakon završene vojne škole [*kadet* ~]; pripravnik **2.** onaj koji ima aspiracija na što, koji što želi postići, koji teži za čim [~ *na naslov prvaka*; ~ *na mjesto ministra*]; natjecatelj, kandidat **3.** *sport* u konjičkom sportu profesionalni jahač sa 10–30 pobjeda u karijeri; ima pravo da mu konj nosi 2 kg manji teret od onog određenog propozicijama; **aspìrantica** (**aspìrantkinja**) *ž*, *v.* aspirant; **aspìrantičin** *prid.* koji pripada aspirantici; **aspìrantskī** *prid.* koji se odnosi na aspiraciju i aspirante; **aspiráta** *ž fon.* glas koji nastaje kao rezultat aspiracije (**3**); **aspiràtēr** *m* ⟨G aspiratéra⟩ *tehn.* stroj za čišćenje žita; **aspìrātor** *m* **1.** *tehn.* aparat koji uvlači prašinu, služi za čišćenje kuće; usisavač **2.** *med.* aparat za otklanjanje krvi, sekreta, eksudata, sadržaja šupljih organa i plinova; prijeko potreban pri kirurškim intervencijama **3.** općenito, svaka naprava što usisava; **aspirírati** *dv.* ⟨*prez.* aspìrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1. a.** *fiziol.* disati, dahnuti **b.** *med.* uvući/uvlačiti dahom ili zračnom strujom [~ *u pluća*] **c.** izvući/izvlačiti tekućinu iz tjelesne šupljine ili organa [~ *plodovu vodu*] **2.** *lingv.* izgovoriti/izgovarati aspirate **3.** *pren.* težiti za čim [~ *na mjesto ravnatelja*]
✧ *lat.* aspiratio ≃ aspirare: udisati

aspìrīn *m* ⟨G aspirína⟩ **1.** (Aspirin) *farm.* lijek u obliku praška ili tablete, po kemijskom sastavu acetilsalicilna kiselina, bijeli kristalni prah $C_6H_4(OCOCH_3)COOH$, teško topljiv u vodi **2.** *razg.* svaki lijek slična izgleda i namjene [*popiti* ~; *uzeti* ~]
✧ *njem.* Aspirin, tvorničko ime proizvoda®, A(cetyl) + Spir(säure): salicilna kiselina + -IN

àspis *m*, *v.* aspida (**1**)

ȁspra *ž* **1.** *pov.* sitan srebrni novac u Osmanskom Carstvu; jaspra **2.** novac uopće, *usp.* akče
✧ *ngrč.* asprós: bijel

aspùrlija *ž reg.* tanka crvena marama
✧ *tur.* aspurlu

assai (*izg.* asài) *pril. glazb.* dolazi uz oznake za tempo, dinamiku, artikulaciju i sl.; jako, vrlo [*allegro* ~ vrlo brzo]
✧ *tal.*

Assam (*izg.* Àsam) *m geogr.* država u *SI* Indiji, 78.438 km², 22.294.600 stan., glavni grad Dispur // **Asámci** *m mn* stanovnici Assama; **àsamskī** *prid.* koji se odnosi na Assam i Asamce △ ~ ***jezik*** *lingv.* novoindijski jezik koji se govori u indijskoj državi Assam

assembler (*izg.* esèmbler) *m inform.* program koji na strojni jezik prevodi drugi program pisan nižim programskim jezikom; sakupljač, zbirnik; prisjetnik, mnemonički procesor // **asemblèrāš** *m* ⟨G asembleráša⟩ *inform. žarg.* onaj koji se voli baviti računalima, osobito onaj koji voli programirati u asembleru; **asèmblerskī** *prid.* koji se odnosi na asembler △ ~ ***ispis*** *inform.* datoteka stvorena asemblerom; ~ ***jezik*** *inform.* vrsta programskog jezika niske razine u kojoj se svaka izjava izravno prevodi u jednu strojnu instrukciju; **asemblírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* asèmblīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *razg.* sastaviti/sastavljati od više dijelova **2.** *inform.* u programiranju, pretvoriti/pretvarati program iz asemblerskog jezika u odgovarajuće instrukcije strojnog jezika (tzv. objektni kod)

✧ *engl.* assembler ≃ *lat.* assimulare: skupiti zajedno

assistenza (*izg.* asistènca) *ž* vrsta autoportreta, umjetnik svojim likom »potpisuje« grupnu kompoziciju

✧ *tal.*

assunta (*izg.* asûnta) *ž kršć.* u kršćanskoj ikonografiji tema Bogorodičina uzašašća, prikaz njezine apoteoze

✧ *tal.*: uznesena ≃ *lat.* assumere: primiti k sebi

Astaire (*izg.* Astér), **Fred** (pravo ime Frederick Austerlitz) (1899–1987), američki filmski glumac i plesač, majstor stepa; s partnericom G. Rogers najpopularniji filmski plesni par

àstāl *m* ⟨G astála⟩ *reg. etnol.* stol

✧ *mađ.* asztal: stol

Àstarta *ž mit.* feničko-sirijska božica Neba i Zemlje, plodnosti i materinstva, rata i mira; prinosile su joj se i ljudske žrtve; istovjetna s babilonsko-asirskom božicom Ištar

✧ ≃ *hebr.* ʿašttārōth: zvijezda

àstāt (**astàtīn**) *m* ⟨G astáta⟩ *kem.* umjetni radioaktivni halogeni element (simbol At, atomski broj 85)

✧ *nlat.* astatium ≃ *grč.* ástatos: nepostojan ≃ A-[1] + -STAT

astàtičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ nestalan, nemiran, koji nije vezan za određeni smjer ili položaj

✧ *grč.* ástatos: nepostojan

astatìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pol.* otpor protiv državnog uređenja

✧ *njem.* Astatismus ≃ A-[1] + *lat.* status: ustav

àstāzija *ž pat.* smetnja ili nemogućnost uspravnog stajanja; posljedica oštećenja maloga mozga

✧ *nlat.* astasia ≃ A-[1] + -STAZIJA

asteìzam *m* ⟨G -zma⟩ otmjeno, donekle ukočeno ponašanje i izražavanje

✧ *grč.* asteismós

astènija *ž pat.* **1.** opće opadanje snage, umor, slabost uz mršavljenje; malaksalost **2.** nerazvijenost tjelesnog sustava // **astènič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji boluje od astenije; suhonjav, slab △ ~***na konstitucija*** *antrop.* skup tipičnih karakteristika ljudi visokog rasta (relativno uzak i dugačak prsni koš, dugački i tanki udovi, usko lice, tanak nos, mala glava i sl.); **asteničār** *m* onaj koji je asteničan; astenik; **astèničārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* asteničar; **astèničnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je asteničan; **astènik** *m* ⟨N -ici⟩, *v.* asteničar

✧ *nlat.* asthenia ← *grč.* asthéneia: malaksalost, slabost ≃ A-[1] + sthénos: snaga

astenofòbij|a *ž pat.* patološki strah od slabosti [*patiti od ~e*]

✧ *v.* astenija + -FOBIJA

astenòpija *ž pat.* zamorenost vidnog organa zbog napornog rada izbliza

✧ *v.* astenija + -OPIJA

astenosféra *ž geol.* srednji Zemljin sloj na dubini od 400 do 1000 km

✧ *v.* astenija + -SFERA

astenospèrmija *ž pat.* smanjenje pokretnosti i vitalnosti spermija

✧ *v.* astenija + *grč.* spérma: sjeme

astereognòzija *ž pat.* nemogućnost prepoznavanja predmeta pipanjem

✧panjem A-[1] + *v.* stereognozija

àstērija *ž zool.* razred morskih beskralježnjaka zrakasta tijela (*Asteroidea*); morska zvjezdača

✧ *nlat.* Asteroidea ≃ Asterias: zvjezdače ← *grč.* asterías: zvjezdan, zvjezdolik

àsterisk *m tisk.* grafički znak u obliku zvjezdice (*) // **astèričan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima oblik zvijezde; zvjezdolik

✧ *grč.* asterískos: zvjezdica

asterìzam *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ svaka od figura koje su, prema astrolozima, iscrtane na nebu crtama koje se mogu povući između zvijezda

✧ *grč.* asterismós: označavanje zvijezdama ≃ ástron: zvijezda

ASTERO-, *v.* ASTRO-

asteròīd *m* ⟨G asteroída⟩ mali planet, planetoid

✧ *grč.* asteroidḗs: zvjezdolik

asteronīm *m* ⟨G asteroníma⟩ pisani tekst koji umjesto potpisa autora ima naznaku od tri zvjezdice (***)

✧ *grč.* astḗr: zvijezda + -ONIM

ȁsti *uzv.* dalmatinska (blaža) kletva [~ *Gospe*; ~ *miša*]

astigmatìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pat.* refrakcijska očna anomalija, ametropija uvjetovana razlikama u zaobljenosti refraktornih površina i posljedično lošim fokusiranjem slike na retini // **astigmàtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva astigmatizma, koji se odnosi na astigmatizam; **astigmàtičar** *m* onaj koji boluje od astigmatizma

✧ A-¹ + *grč.* stígma: točka

àstma *ž* ⟨G *mn* -ī⟩ *pat.* bolest koja se očituje napadima otežanog disanja zbog bronhospazma; zaduha (kod ljudi), sipnja (kod ljudi i životinja, npr. konja), zasip // **astmàtič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** (*neodr.*) koji je zahvaćen astmom **2.** (*odr.*) koji se odnosi na astmu [~*ni napadaj*; ~*no disanje*]; **astmàtičār** *m* onaj koji pati od astme, bolesnik od astme; **astmàtičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* astmatičar

✧ *grč.* âsthma: dahtanje, kratko disanje

astòmija *ž pat.* poremećaj u razvoju, anomalija obilježena nedostatkom usta

✧ *nlat.* astomia ≃ A-¹ + *grč.* stóma: usta

Aston (*izg.* Ȅstn), **Francis William** (1877–1945), engleski fizičar i kemičar, za izum spektografa mase, sprave za odvajanje čestica ili dijelova molekula različitih masa i za mjerenje mase s velikom točnošću, Nobelova nagrada za kemiju 1922.

astràgāl *m* ⟨G astragála⟩ **1.** *arhit.* ukrasni dio na stupu ispod kapitela, najčešće u obliku niza krupnih biserolikih izbočina **2.** *anat.* jedna od nožnih koščica

✧ *grč.* astrágalos

astragalektòmija *ž med.* kirurško odstranjenje kosti u predjelu gornjeg nožnog zgloba

✧ *v.* astragal + *v.* ektomija

ȁstrahān *m* **1.** krzno izrađeno od kože mladoga janjeta astrahanske ovce, sjajnocrno i kovrčasto **2.** način tkanja koji imitira kovrče takvog runa // **ȁstrahānskī** *prid.* koji se odnosi na astrahan; **ȁstrahānski** *pril.* kao astrahan

✧ prema ruskom gradu Astrahanu na ušću rijeke Volge

àstrāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** *ekspr.* koji potječe od zvijezda, koji se odnosi na zvijezde; zvjezdan **2.** koji kao da nije sa zemlje; nestvaran, bestjelesan, nematerijalan △ ~***no tijelo*** **1.** svako od sedam »aspekata« ili »načela« koji, prema okultistima, pridonosi stvaranju živih bića **2.** drugo, eterično, čovjekovo tijelo, dvojnik materijalnoga zemaljskog tijela **3.** oblik ljudskoga tijela što ga uzima duh prigodom spiritističkih seansi, materijalizirani duh

✧ *lat.* astralis ≃ astrum: zvijezda ← *grč.* ástron

astratìzam *m* ⟨G -zma⟩ **1.** mišljenje i shvaćanje odvojeno od iskustva; apstraktizam **2.** u umjetnosti odbacivanje vizualne realnosti naravnih predmeta te stvaranje kompozicija čistih likovnih harmonija; apstraktna umjetnost

✧ *tal.* astrattismo ≃ astratto: apstraktan

astriònika *ž* ⟨D L -ici⟩ *term.* elektronika primijenjena u svemirskim istraživanjima

✧ *lat.* aster, astrum: zvijezda + *v.* elektron, elektronika

ASTRO-, **ASTERO-** kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na zvijezde, svemirska tijela ili aktivnosti u svemirskom prostoru; zvjezdan; zvjezdo- [*astrologija*; *astronautika*]

✧ *grč.* ástron i astḗr ⟨G ástēros⟩: zvijezda

astrobiològija *ž* sustav koji nastoji jedinstveno promatrati astronomske i biološke prirodne fenomene

✧ ASTRO- + *v.* biologija

astroblàstōm *m* ⟨G astroblastóma⟩ *pat.* vrsta tumora mozga

✧ ASTRO- + *v.* blastom

astròblēm *m* ⟨G astrobléma⟩ *geol.* krater stvoren padom i eksplozijom velikog meteorita

✧ ASTRO- + *grč.* blêma: rana

astròcīt *m* ⟨G astrocíta⟩ *anat.* vrsta potpornih (glija) stanica živčanog tkiva

✧ ASTRO- + -CIT

astrocìtōm *m* ⟨G astrocitóma⟩ *pat.* benigni tumor astrocita u mozgu i leđnoj moždini

✧ ASTRO- + CITO- + -OM

ȁstrodrom *m* astronautička uzletišna postaja; kozmodrom
✧ ASTRO- + -DROM

astrófa *ž jez. knjiž.* spajanje stihova bez odgovarajućeg oblika, tj. bez strofa // **astròfič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva astrofe [*~na lirska pjesma*]
✧ A-[1] + *v.* strofa

astròfīl *m* ⟨G astrofíla⟩ *psih.* ljubitelj svega što je u vezi sa zvijezdama, svemirom
✧ ASTRO- + -FIL

astrofìzika *ž* ⟨D L -ici⟩ grana astronomije koja proučava fizičke pojave na svemirskim tijelima // **astrofìzičār** *m* stručnjak koji se bavi astrofizikom; **astrofìzičārev** (**astrofìzičārov**) *prid.* koji pripada astrofizičaru; **astrofìzičkī** *prid.* koji se odnosi na astrofiziku i astrofizičare
✧ ASTRO- + *v.* fizika

astrofòbij|a *ž psih.* patološki strah od sijevanja i grmljavine [*patiti od ~e*]
✧ ASTRO- + -FOBIJA

astrofòlija *ž* metalizirana plastična folija koja dugo zadržava toplinu; služi za umatanje predmeta, hrane i osoba (ob. prilikom ozljeda ili bolesti za transporta)
✧ ASTRO- + *v.* folija

astrogeòdēzija *ž* grana astronomije, proučava razmjere nebeskoga svoda i oblika njegove površine
✧ ASTRO- + *v.* geodezija

astrogeològija *ž* grana astronomije, proučava geološki sastav zvijezda, geologija zvijezda
✧ ASTRO- + *v.* geologija

astrognòzija *ž astron.* poznavanje položaja i rasporeda zvijezda i drugih nebeskih tijela, izrada atlasa zviježđa nebeske sfere
✧ ASTRO- + -GNOZIJA

ȁstrograf *m tehn.* sprava kojom se promatraju i snimaju zvijezde i određuju njihove koordinate
✧ ASTRO- + -GRAF

astroída *ž mat.* algebarska krivulja šestoga reda, posebni slučaj hipocikloide
✧ ASTRO- + -ID(A)

ȁstrokompās *m astron.* sprava za utvrđivanje smjera promatranjem nebeskih tijela
✧ ASTRO- + *v.* kompas

ȁstrolāb *m astron.* **1.** *pov.* antički instrument za mjerenje položaja nebeskih tijela **2.** instrument za rješavanje zadataka iz sferne astronomije
✧ *grč.* astrolábion ≃ ASTRO- + lambánein: hvatati, dokučiti

astrolȁtrija *ž* kult i obožavanje zvijezda, odnosno nebeskih tijela, osobito Sunca, Mjeseca i nekih planeta Sunčeva sustava
✧ ASTRO- + -LATRIJA

astròlīt *m* ⟨G astrolíta⟩ *geol.* okamina u obliku zvijezde
✧ ASTRO- + -LIT[1]

astrològija *ž* vještina utvrđivanja navodnih zakonitosti prema kojima trenutni položaji planeta i zvijezda i njihovo kretanje utječu na zbivanja na Zemlji i na sudbine pojedinaca; pseudoznanost // **astròlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩ onaj koji se bavi astrologijom; zvjezdoznalac; **astròloškī** *prid.* koji se odnosi na astrologiju i astrologe; **astròlòškinja** (**astrològinja**) *ž*, *v.* astrolog
✧ ASTRO- + -LOGIJA

astromàntika *ž* ⟨D L -ici⟩ gatanje, proricanje iz zvijezda
✧ ASTRO- + *v.* mantika

astrometeorològija *ž meteor.* **1.** znanost o atmosferama planeta i drugih nebeskih tijela **2.** proučavanje utjecaja svemirskih tijela na vremenske procese na Zemlji, prije svega položaja planeta; ovo se učenje danas smatra potpuno odbačenim
✧ ASTRO- + *v.* meteorologija

astromètrija *ž* grana astronomije; ujedinjava metode kojima se mogu odrediti položaj i kretanje zvijezda
✧ ASTRO- + -METRIJA

astronaùtika *ž* ⟨D L -ici⟩ ukupnost znanja i tehnologija konstruiranja i upravljanja svemirskim brodom; kozmonautika // **astronàut** *m* onaj koji kao član posade svemirske letjelice leti u svemir; kozmonaut; **astronàutskī** *prid.* koji se odnosi na astronaute
✧ ASTRO- + *v.* nautika

astronòmija *ž* znanost o pojavama u svemiru i o svemirskim tijelima, promatranje, računanje i interpretacija položaja, kretanja i sastava svemirskih tijela; zvjezdoznanstvo [*klasična ~*; *moderna ~*] // **astrònom** *m* onaj koji se bavi astronomijom, proučavanjem kretanja nebeskih tijela; zvjezdoznanac; **astronòmījskī** *prid.* koji se odnosi na astronomiju; **astrònomsk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na astronomiju i astronome [*~i instrumenti*; *~i dalekozor*] **2.** *pren.* koji je ne-

vjerojatno velik; golem [*~i razmjeri*] △ *~a* ***jedinica*** jedinica dužine za udaljenosti u Sunčevu sustavu jednaka prosječnoj razdaljini između Sunca i Zemlje (o. 150 mil. km); *~a* ***navigacija*** upravljanje brodovima s orijentacijom prema nebeskim tijelima (Suncu, planetima, zvijezdama); *~e* ***cijene*** *pren.* vrlo visoke cijene čega, kad je što vrlo skupo (proizvod, ulaznica itd.)
✧ ASTRO- + -NOMIJA

ȁstrosōnda *ž tehn.* vrsta letjelice; poslana sa Zemlje, prikuplja informacije o drugim svemirskim tijelima
✧ ASTRO- + *v.* sonda

Asturias (*izg.* Astúrijas), **Miguel Angel** (1899–1974), gvatemalski pjesnik, romanopisac i diplomat; u književnim djelima ispreplića misticizam Maja sa snažnim socijalnim i moralnim protestom o sadašnjim prilikama svoje zemlje i naroda; Nobelova nagrada za književnost 1967.

Àstūrija *ž geogr. pov.* pokrajina u *SZ* Španjolskoj, uz Atlantski ocean, 10.604 km², 1.065.877 stan., glavni grad Oviedo // **Astùrījac** *m* (**Astùrījka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* Astùrijci⟩ stanovnik Asturije; **àstūrījskī** *prid.* koji se odnosi na Asturiju i Asturijce

Àsuan *m* grad u *J* Egiptu, 220.000 stan. (1992) // **asùansk|ī** *prid.* koji se odnosi na Asuan [*~a brana*]

asùgrīn *m* ⟨G asugrína⟩ *farm.* umjetno sladilo na bazi saharina
✧ tvorničko ime proizvoda® ≃ A-¹ + *engl.* sugar: šećer

asumpciònist *m kat.* pripadnik reda Otaca augustinaca Marijina uznesenja, katoličke kongregacije osnovane 1846. u Francuskoj
✧ *fr.* assumptioniste ≃ *lat.* assumptio: Uznesenje Marijino

Asurbànipal, *v.* Ašurbanipal

-AŠ *m* (**-AŠICA** *ž*) dodaje se imenima gradova, regija i sl. kad znače ime organizacije, društva, sportskog kluba i sl. i tada znače pripadnika (za razliku od onoga koji je iz toga grada, regije i sl.) [*zagrebaš (zagrebašica)* : Zagrepčanin (Zagrepčanka); *primorjaš* : Primorac (Primorka)]
✧ sufiks djelomice slavenskog podrijetla, ukršten s *mađ.* sufiksom *-ás* (npr. u paprikaš, *v.*)

Aš (*izg.* Ȁš), **Šalom** (1880–1957), židovski književnik iz Poljske, od 1914. u SAD-u, klasik proze na jidišu; pripovijetke i romani posvećeni životu Židova u okolnostima diskriminacije u Carskoj Rusiji i saživljavanju židovskih useljenika s Novim Svijetom (*Majka*, *Tri grada* – Varšava, Petrograd, New York)

àšašin *m* ⟨G ašašína⟩ *pov.* prema Poljičkom statutu, onaj koji počini naručeno, grabežno ili ubojstvo iz zasjede; kažnjava se smrću
✧ *mlet.* assassìn, *tal.* assassino, *v.* asasin

àščija *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* obrtnik koji priređuje i prodaje orijentalna jela; kuhar orijentalnih jela // **àščibaša** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* glavni kuhar, šef kuhinje; **àščijin** *prid.* koji pripada aščiji; **aščìluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* **1.** kuharski obrt, kuharska vještina **2.** dio čaršije u kojem se nalaze aščinice; **àščīnica** *ž reg.* aščinski dućan, ugostiteljsko mjesto kao javna kuhinja jednostavnih toplih jela, narodna kuhinja
✧ *tur.* aşçı, ahçı ← *perz.* āš: jelo, kuhana hrana

ašelejên (**ašelèēn**) *m*, *v.* acheuléen

àšenbeher *m reg.* pepeljara; piksla, cenerijera
✧ *njem.* Aschenbecher

âši *m pov. umj.* naziv za sve nijanse žute boje od prirodnih sastojaka; žarenjem na crijepu dobivaju se nijanse crvene boje
✧ *tur.* aşıboyası: crveni oker; boja cigle

àšik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *reg. ekspr.* **1.** strasna ljubav, ljubavni zanos, čežnja, strast **2.** momak koji ašikuje, koji je zaljubljen; ašiklija, ašigdžija **3.** onaj koji je zanesen ljubavlju; udvarač // **ašìklija** (**ašìgdžija**) *m*, *v.* ašik (2); **ašìkluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. ekspr.* ljubovanje, ašikovanje; **àšikov** *prid.* koji pripada ašiku (2); **àšikovati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -kujēm, *pril. sad.* -kujūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. ekspr.* udvarati se djevojci; ljubovati
✧ *tur.* aşk ← *arap.* ʿišq *tur.* âşàk: ljubiti, voljeti ← *arap.* ʿāšiq ← ʿašiqa

Aškènāz *m* ⟨N *mn* Aškenázi⟩ pripadnik židovske dijaspore kojoj je središte u srednjem vijeku bilo u njemačkim zemljama, pa se kasnije raselila po istočnoj Europi i Americi; govorili su i neki još govore jidiš; Eškenazi, *usp.* Sefard // **ȁškenāskī** *prid.*, ob. u: [*~ jezik*, *usp.* jidiš]
◆ *pr.*: **Ȁškenazi**
✧ *post.bibl.hebr.* ʼaškkënaz: Njemačka, raspršeni oganj

Ȁškerc, **Anton** (1856–1912), vodeći predstavnik slovenskog književnog realizma; pisao

epske pjesme, balade, romance, drame i putopise

àškuna! *uzv. reg.* u tvoje zdravlje! (nazdravljanje uz piće); za tvoju ljubav!, tebi za ljubav!

✧ *tur.* aşkına, *v.* ašik

ášov *m reg.* (+ *srp.*) alatka za kopanje i rahljenje zemlje, pravljena tako da se željezni dio pritišće nogom; kopača // **ašòvčić** *m dem.* od ašov

✧ *mađ.* ásó

àšraf *m pov.* zlatni perzijski novac

✧ *perz.*

àšram *m* (**àšrama** *ž*) **1.** *pov.* pustinjakova kućica ili prebivalište gurua **2.** mjesto gdje se pod vodstvom učitelja prakticiraju istočnjačke discipline podizanja razine svijesti [*otići u ~*; *boraviti u ~u*]

✧ *skr.* āśrama

àšug *m* ⟨N *mn* -uzi⟩ narodni pjesnik, pjevač kod kavkaskih naroda; pjevanje prati na narodnom gudačkom instrumentu

✧ *v.* ašik (**3**)

Àšur *m* **1.** *mit.* glavni asirski bog **2.** *pov.* stara prijestolnica Asirije

Ašurbànipal (**Asurbànipal**) asirski kralj od 669. do 627. pr. Kr., osvajač, podigao Ninivu, *usp.* Asirija

ašvamèdha (**ašvamèda**) *ž rel.* vjerski obredi žrtvovanja konja u hinduizmu

✧ *skr.* aśvamedhā

-AT (**-ATA**, **-ATO**) kao drugi dio riječi kazuje **1.** da se tko ističe kojim dijelom tijela osobite veličine [*nosat*; *rukat*; *glavat*; *nogat*; *plećat*] **2.** da ima svojstva koja izlaze iz jačine organa [*grlat*; *kurat*] **3.** da je u obliku onoga što znači osnovna riječ [*zrnat* = u zrnu; *zrnata kava* = kava u zrnu] **4.** da označava sol neke kiseline [*silikat*; *nitrat*]

✧ *lat.* -atum, -atus

At *kem.* simbol za element astat

ȁt[1] *m fiz. zast.* znak za staru jedinicu tlaka, *usp.* atmosfera

ȁt[2] (**hȁt**) *m* ⟨N *mn* àtovi⟩ *jez. knjiž. ekspr.* jahaći konj plemenitih svojstava // **àtlija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* **1.** onaj koji jaše konja; jahač, konjanik **2.** *pov.* vojna jedinica sastavljena od konjanika; konjica, konjaništvo

♦ *pr.*: **Àtlija** (220, Knin, Lika)

✧ *tur.*

àtabeg *m* ⟨N *mn* -ezi/-ovi⟩ titula odgojitelja i ministara seldžučkih sultana

✧ *tur.* ata (*arh.*): otac + *v.* beg

Atahuàlpa (o.1500–1533), posljednji vladar države Inka u Peruu; na prevaru ga zarobio i ubio španjolski konkvistador F. Pizarro

atàjālskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezici*** *lingv.* skupina austronezijskih jezika koji se govore na Tajvanu

àtak (∅, na koga, na što) *m* ⟨N *mn* -aci⟩ **1.** izravan vojnički napad; akcija (juriš, udarac) **2.** *pat.* nervoza srca, astma i sl. **3.** *pren.* napad riječima, tekstom, govorom i sl. na koga, verbalni napad, javni udarac zadan kome // **atakírati** (na koga, na što) *dv.* ⟨*prez.* atàkīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* atàkīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** napasti/napadati koga, nasrnuti/nasrtati na koga **2.** poduzeti/poduzimati atak (**3**) (ob. u razmjenama mišljenja, kritikama i ophođenju među ljudima)

✧ *fr.* attaque

atakàmīt *m* ⟨G atakamíta⟩ *min.* sekundarni, zeleno-prozirni mineral oksidacijske zone bakrenih ležišta

atàksij|a *ž pat.* gubitak mišićne koordinacije [*patiti od ~e*] △ ***motorična ~a*** *pat.* nemogućnost kontrole koordiniranih mišićnih pokreta; ***senzorna ~a*** *pat.* posljedica gubitka proprioreceptora, pogoršava se zatvaranjem očiju

✧ *grč.* ataksía: nesređenost ≃ A-[1] + -TAKSIJA

Atalànta *ž mit.* starogrčka ljepotica koja se natjecala sa svojim proscima u trčanju; pobjeđivala ih i ubijala; nadmudrio je Hipomen bacivši za vrijeme trke tri zlatne jabuke koje mu je dala božica ljubavi Afrodita

atàmān *m* ⟨G atamána⟩ *pov.* zapovjednik kozaka; hetman

✧ *rus.* ← *tur.* ≃ *njem.* Hauptmann

atanázija *ž* besmrtnost, neumrlost

♦ **Atanàsīj** m. os. ime; isto: **Àtanas**, **Atanàsije**; *hip.*: **Áso**, **Áto**, **Táso**, **Tóšo** ◇ *pr.*: **Ásić** (272, Lika), **Àtalić** (130, Lika), **Atanàcković** (130, Baranja, *I* Slavonija), **Àtanasov** (**Atanàsov**), **Tanàcković** (160, Osijek, Pakrac, Varaždin), **Tànasić** (140, Vukovar, Zagreb, Vinkovci, Rijeka, Varaždin), **Tanasíjević** (Labin, Rijeka), **Tanàsković** (Osijek, Pula, Zagreb), **Tánović** (Dubrovnik, *Z* Slavonija), **Tàsev** (Vinkovci, Zagreb, Delnice), **Tasèvskī** (posvuda), **Tásić** (230, Split, Zagreb, Rijeka, Međimurje, Bjelovar), **Tàskov** (Zagreb, Osijek),

Tásovac (140, Korčula, Split, Dubrovnik)
✧ *grč.* athanasía (≃ Athanásios) ≃ A-[1] + thánatos: smrt

atapàskānskī (athapàskānskī) *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezici*** *lingv.* skupina američkih indijanskih jezika porodice na-dene (npr. navaho, apački, itd.)

ATAPI *krat. inform.* standard za diskovno sučelje koje se temelji na 16-bitnoj industrijskoj sabirničkoj arhitekturi
✧ *engl.* Advanced Technology Attachment Packet Interface: tehnološki napredno sučelje sabirnih dodataka

ȁtār[1] (hȁtār) *m* **1.** *reg.* kotar, predio, kraj; općinsko područje (ob. ispaša); gmajna **2.** *pren.* područje čije nadležnosti [*u njegovu ~u moguće su svakojake stvari*]
✧ *mađ.* határ

ȁtār[2] *m reg. zast.* **1.** miris ili ekstrakt dobiven od cvijeta ili biljke **2.** prodavač trava; biljar, drogerist, travar
✧ *tur.* attar, aktar ← *arap.* ʿaṭṭār: prodavač trava i mirodija ← ʿaṭara: opojno mirisati

ataràksija *ž* **1.** *fil.* duševni mir, duševno stanje koje ničim nije pomućeno, ideal mudraca **2.** *psih.* osjećaj smirenosti i mirnoće
✧ *grč.* ataraksía: smirenost ≃ A-[1] + tarássein: uznemiravati

ataràktik *m* ⟨N *mn* -ici⟩, *v.* anksiolitik

atàšmān *m* ⟨G atašmána⟩ odjel, odsjek (velike) administrativne jedinice [~ *ministarstva*] // **atàšē (atašȇ)** *m* ⟨G atašèa, N *mn* atašèi⟩ *dipl.* najniže zvanje u diplomatskoj hijerarhiji, prvo kojem se priznaje diplomatski položaj; izaslanik zadužen za pojedine poslove [~ *za trgovinu*; *kulturni* ~; *vojni* ~]; **atašírati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* atàšīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* atàšīrān, *gl. im.* -ānje⟩ (do)dijeliti, (pri)dijeliti (na službu)
✧ *fr.* attachement

Atatürk (*izg.* Atatȉrk), **Mustafa Kemal-paša** (1881–1938), turski general i državnik, prvi predsjednik Republike (od 1923), energični reformator i modernizator Turske (odvojio crkvu od države, uveo ravnopravnost žena i dr.)
✧ *tur.*: otac Turaka

atavìzam *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** *biol.* oznaka ili svojstvo predaka koje normalno u vrsti više ne postoji, ali se neočekivano opet, pojedinačno, pojavi **2.** općenito, primitivni zaostatak iz prošlih vremena, ono što je vrijeme pregazilo // **atàvist** *m* onaj koji zagovara atavističke ideje; **atavìstičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva atavizma; **atavìstičkī** *prid.* koji se odnosi na atavizam [~ *nagon*]
✧ *lat.* atavus: daleki predak, praotac

atèbrīn *m* ⟨G atebrína⟩ *farm.* sintetički derivat akridina; koristi se u proizvodnji lijekova
✧ tvorničko ime®

ateđàmenat (ateđàmēnto) *m* ⟨G -ēnta⟩ *reg.* držanje tijela i stav u mirovanju i pokretu, ob. u smislu lijepog i uspravnog držanja [*ima* ~; *lijep* ~]
✧ *tal.* atteggiamento

ateìzam *m* ⟨G -zma⟩ svjesno odricanje od religije i vjerovanja koja iz nje proizlaze, objašnjavanje ukupnog materijalnog i duhovnog svijeta bez nadnaravnog bića svojstveno znanstvenom shvaćanju svijeta; bezboštvo, bezbožnost, *usp.* panteizam, teizam, deizam, *opr.* teizam // **atèist** *m* onaj koji pristaje uz ateizam; **ateìstičkī** *prid.* koji se odnosi na ateizam i ateiste; bezbožnički, nevjernički; **ateìstički** *pril.* kao ateist, na način ateista; **atèistkinja** *ž*, *v.* ateist
✧ *fr.* athéisme ≃ *grč.* átheos: bezbožan ≃ A-[1] + theos: bog

atelána *ž pov.* pučka improvizirana komedija s tipiziranim likovima u antičkom Rimu (škrtac, čankoliz, hvalisavac i sl.)
✧ *lat.* atellana, prema gradu Atelli u *J* Italiji

atelektáza *ž pat.* kolaps dijela pluća, stijenke alveola su slijepljene, bez zraka
✧ *nlat.* atelectasis ≃ *grč.* atelḗs: nedovršen + ektasis: produžetak

atèlija *ž* **1.** nepostojanje smisla; nesvrhovitost, besciljnost, nefunkcionalnost **2.** *biol.* neupotrebljivost nekog nerazvijenog ili rudimentarnog organa
✧ *grč.* atéleia: nesvrhovitost, nedovršenost ≃ A-[1] + télos: svrha

ateľìjēr, *v.* atelje

atelognàtija *ž pat.* nepotpun razvitak čeljusti
✧ *grč.* atelḗs: nesavršen, nedovršen + gnáthos: čeljust

atelokàrdija *ž pat.* nepotpun razvitak srca
✧ *grč.* atelḗs: nesavršen, nedovršen + kardía: srce

atelokefàlija *ž pat.* nepotpun razvitak glave
✧ *grč.* atelḗs: nesavršen, nedovršen + -KEFALIJA

atèlje (**ateljê**) *m* ⟨G ateljèa⟩ radionica gdje se obavlja neki umjetnički rad ili umjetnosti blisko umijeće [*slikarski* ~; *modni* ~; *fotografski* ~]; atelijer // **atelìjēr** *m* ⟨G atelijéra⟩, *v.* atelje; **atèljērskī** (**atelìjērskī**) *prid.* koji se odnosi na atelje i atelijere
✧ *fr.* atelier: hrpa strugotina (radionica)

atemàtičnōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *glazb.* stilska značajka suvremene glazbe; odsutnost tema i kompozicijsko-tehničkih manipulacija s temom // **atemàtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva atematičnosti; **atèmatskī** *prid. lingv.* koji se tvori dodavanjem sufiksa izravno na osnovu bez dodavanja tematskoga vokala; netematski [~ *glagol*]
✧ A-[1] + *v.* tema

a tempo (*izg.* a têmpo) *pril.* **1.** *šah* izraz za brzu igru bez vremena za razmišljanje; brzopotezni šah, »cuger« **2.** *glazb.* oznaka za vraćanje na prvobitan tempo **3.** *razg.* općenito, pravo vrijeme
✧ *tal.*

ȁtemporālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je oslobođen vremenskih ograničenja; bezvremenski // **atemporálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je atemporalno; izvanvremenost, bezvremenost
✧ A-[1] + *lat.* temporalis: vremenski ≃ tempus: vrijeme

Aténa *ž* **1.** *mit.* starogrčka božica mudrosti i rata, zaštitnica znanosti, umjetnosti, zanatstva, pravnog poretka i grada Atene; njoj u čast podignuti mnogi starogrčki hramovi, npr. Partenon na atenskoj Akropoli **2. a.** u antičko doba grad-država, u 6, 5. i 4. st. duhovno i kulturno središte antičkog svijeta; kolijevka filozofije, dramske književnosti, komediografije; kolijevka demokracije **b.** danas glavni grad Grčke, 748.110 stan. (1991), a s predgrađima i lukom Pirej 3.096.775 stan. **3.** *meton.* središte, simbol kulture i umjetnosti [*Aleksandrija je bila egipatska* ~] △ ***hrvatska*** ~ Dubrovnik kao kolijevka cvatućeg doba hrvatske književnosti, umjetnosti i kulturnog života u doba renesanse // **àtenskī** *prid.* koji se odnosi na Atenu i Atenjane; **Aténjanin** *m* (**Aténjānka** *ž*) ⟨N *mn* Aténjani⟩ stanovnik Atene

atènej *m pov.* u antičkom Rimu škola za retoriku, poetiku i filozofiju
✧ *lat.* athenaeum ← *grč.* Athēnaîon: hram božice Atene gdje su pjesnici čitali svoja djela

atèntāt *m* ⟨G atentáta⟩ **1.** ubojstvo ili pokušaj ubojstva neke poznate osobe iz javnog života [*pokušati* ~; *izvršiti* ~; *biti cilj* ~*a*; *biti žrtva* ~*a*] **2.** *pren.* napad na čija prava, osjećaje, sigurnost [~ *na ukus*] // **atèntātor** *m* izvršilac atentata; **atèntātorica** *ž*, *v.* atentator; **atèntātorov** *prid.* koji pripada atentatoru; **atèntatorskī** *prid.* koji se odnosi na atentatora; **atèntatskī** *prid.* koji se odnosi na atentat
✧ *fr.* attentat ≃ *lat.* attentare: pokušati, napasti

atenuírati *dv.* ⟨*prez.* atenùīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (što) prigušiti/prigušivati // **atenuácījskī** *prid.* koji djeluje prigušujuće; **atenùātor** *m tehn.* naprava za prigušivanje; prigušivač
✧ *lat.* attenuare: prigušivati

aterenizácija *ž bot.* prilagođavanje biljaka novom tlu
✧ AD- + *v.* teren

aterírati (∅) *dv.* ⟨*prez.* atèrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** spustiti se/spuštati se na zemlju, prizemljiti se/prizemljivati se (o balonu, avionu, helikopteru) [*meko* ~ = *sigurno* ~] **2.** spustiti se/spuštati se uopće letjelicom (na krov zgrade, površinu mora ili jezera, na tlo Mjeseca), *usp.* alunirati
✧ *fr.* atterrir ≃ AD- + *lat.* terra: zemlja

ȁtermāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je loš vodič topline [~*no tijelo*]
✧ *grč.* áthermos: bez topline

atèrōm *m* ⟨G ateróma⟩ *fiziol.* **1.** cistično proširenje žlijezde lojnice **2.** žućkasta i masna stanična tvar koja se taloži na stijenkama arterija **3.** nakupina ili naslaga raspadno promijenjene i zadebljane stijenke krvne žile
✧ *nlat.* atheroma ≃ *grč.* athḗra: kaša + -OM(A)

ateromatóza *ž pat.* omekšanje stijenke krvnih žila zbog nakupina masnih tvari
✧ *nlat.* atheromatosis, *v.* aterom (**2**) + -OZA

ateroskleróza *ž pat.* bolest taloženja masnih tvari i kalcija na stijenkama krvnih žila; arterioskleroza
✧ *nlat.* atherosclerosis, *v.* aterom (**2**) + *v.* skleroza

àtest (**atȅst**) *m* ⟨G *mn* àtēstā⟩ pismena potvrda o porijeklu i kakvoći proizvoda ili robe [*dobiti/imati* ~]; svjedodžba, atestat
// **atèstāt** *m* ⟨G atestáta⟩, *v.* atest
✧ *njem.* Attest ≃ *lat.* attestari: svjedočiti

atèteza *ž* pobijanje autentičnosti nekog mjesta u autorskom djelu prilikom pripreme kritičkog izdanja
✧ *lat.* *athetesis ← *grč.* athétēsis: pobijanje

atetóza *ž pat.* bolest mozga, manifestira se polaganim i neusklađenim pokretima, osobito ekstremiteta
✧ *nlat.* athetosis ≃ *grč.* áthetos: bez položaja + -OZA

athenaeum *m*, *v.* atenej

Àtika *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *geogr.* poluotok na *JI* Grčke (na kojem se nalazi Atena), 2200 km^2 **2.** (atika) **a.** *arhit.* nizak zid iznad pročelja ili krovnog vijenca **b.** *anat.* gornji dio ušne šupljine u kojoj je smješten bubnjić // **aticìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1. a.** težnja nekih mislilaca i pisaca 5. i 4. st. pr. Kr. da stvaraju i promišljaju stvarnost prema uzorima iz atenskog kraja (Atika), *opr.* azijanizam **b.** poseban oblik u grčkom jeziku, svojstven atičkom dijalektu **2.** *pren.* pokazivanje jednostavne elegancije, inteligencije i profinjene duhovitosti; **Àtičanin** *m* (**Àtičānka** *ž*) ⟨N *mn* Àtičani⟩ stanovnik Atike; **àtičkī** *prid.* koji se odnosi na Atiku i Atičane △ ~ ***dijalekt*** *lingv.* najvažniji starogrčki dijalekt, blisko srodan jonskom
✧ *grč.* Atthís: Atika, okolica Atene

àtila *ž* **1.** *reg. etnol.* muška mađarska nošnja, kaput s gajtanima **2.** *pov.* konjanička dolama
✧ *mađ.* ← *got.* prema Atili (o.395–453. pr. Kr.), kralju Huna koga su kršćanski povjesničari prozvali »bič božji«

atìmija *ž pov.* u staroj Grčkoj kazna gubitka časti pojedinca, njegovo sramoćenje i lišavanje građanskih prava, ponekad praćeno izgonom ili stavljanjem izvan zakona
✧ *grč.* atimía ≃ A-^{1} + timḗ: čast

atìpičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji značajno odstupa od tipičnog, uobičajenog, najčešćeg; netipičan
✧ A-^{1} + *v.* tip, tipičan

atitúda *ž kazal.* poza klasičnog baleta
✧ *fr.* attitude ≃ *lat.* aptitudo ≃ aptud: pričvršćen, usklađen

ȁtlaga *m* ⟨N *mn* -e⟩ *pov.* konjanički starješina
♦ *pr.*: **Ȁtlaga**, **Ȁtlagić** (130, Zagora), **Ȁtlagović**
✧ *v.* at^2 + *v.* aga

Àtlant *m*, *v.* atlas (**3a**)

Atlànta *ž* glavni grad savezne države Georgije, SAD, blizu 4 mil. stan., metropolitansko područje i središte američkog *JI*; u Građanskom ratu (1864) velika pobjeda nad vojskom Juga kada je Atlanta spaljena

Atlantída *ž* **1.** *mit.* veliki davno potonuli otok kojim su vladali potomci Titana Atlanta (prema Platonu, bogata, moćna i visoko razvijena civilizacija u Atlantskom oceanu zapadno od Gibraltara; uzima je kao primjer idealne ljudske zajednice) **2.** *pren.* tragični simbol izgubljenog raja i netragom nestalog zlatnog doba prapočetaka čovječanstva

Atlàntik *m* Atlantski ocean, *v.* atlantski △ // **atlantizácija** *ž pol.* nastojanje da se određena država prilagodi zahtjevima Sjevernoatlantskog pakta (NATO-a) [*provesti ~u*]; **atlantìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pol.* način političkog djelovanja i mišljenja u duhu Sjevernoatlantskog pakta (NATO-a); **àtlantskī** *prid.* koji se odnosi na Atlantik △ ***Atlantska povelja*** *pov.* povelja o načelima suradnje među narodima koju su 1941. u vodama Atlantika potpisali predstavnici V. Britanije i SAD-a; ***Atlantski ocean*** *geogr.* morski prostor između Europe, Sjeverne i Južne Amerike i Afrike, 82,217 mil. km^2, a s rubnim morima 106,46 mil. km^2 (drugi ocean po veličini); ***Atlantski pakt/savez*** *pol. žarg.*, *v.* NATO; ***Atlantsko vijeće*** *pol.* političko tijelo NATO pakta, sastavljeno od ministara vanjskih poslova zemalja članica
✧ *lat.* Atlanticum (mare): Atlantski ocean ← *grč.* Atlantikós: koji je od (brda) Atlasa

atlantosàur *m zool. geol.* fosilni gmaz iz razdoblja jure, dosad najveća otkrivena kopnena životinja
✧ *v.* Atlantik, atlantski + *grč.* saúros: gmaz

àtlas *m* ⟨G *mn* ȁtlāsā⟩ **1.** knjiga zemljopisnih, povijesnih, astronomskih i drugih karata **2.** *anat.* prvi kralješak u vratnom dijelu kralješnice **3.** (Atlas) **a.** *mit.* Titan koji je zbog borbe sa Zeusom osuđen da na ramenima drži nebeski svod; Atlant **b.** *geogr.* planinski masiv na *SZ* i *S* Afrike, dug 2000 km, najviši vrh 4165 m **c.** *pren.* onaj tko nosi težak teret, stup, oslonac **4.** *arhit.* kip muškarca koji služi kao potporanj, *usp.* telamon **5. a.** sjajna svilenkasta tkanina; saten; atlase **b.** jedan od temeljnih vezova pri tkanju △ ~ ***oblaka*** *meteor.* knjiga sustavno poredanih slika oblaka prema međunarodnoj klasifikaciji // **àtlasnī** *prid.* koji se odnosi na atlas
✧ prema Atlasu, planini u sjevernoj Africi

atlètika *ž* ⟨D L -ici⟩ *sport* grana sporta koja obuhvaća više disciplina brzine, snage i spretnosti △ ***laka*** ~ trkačke, skakačke i bacačke discipline; ***teška*** ~ boks, hrvanje, dizanje utega // **àtlēt** *m* ⟨G atléta⟩ **1.** *pov.* borac (ob. hrvač) i sudionik antičkih svečanih igara **2.** pobjednik na natjecanju u atlet-

skoj gimnastici (bodybuildingu) **3.** snažan, jako razvijen muškarac, ob. koji se bavi nekim sportom; atleta; **atléta** *m* ⟨N *mn* -e⟩, *v.* atlet; **atlètičār** *m* onaj koji se bavi atletikom; **atlètičārev** (**atlètičārov**) *prid.* koji pripada atletičaru; **atlètičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* atletičar; **àtlētsk|ī** *prid.* koji se odnosi na atlete i na atletiku △ *~**a gimnastika***, *v.* bodybuilding; *~**a staza*** ravno ili eliptično borilište za trčanje; dugo 333,33 m, a češće 400 m; *~**i sportovi*** *term.* ponegdje skupni naziv za sportove koji su klasificirani kao laka i teška atletika; *~**i tip***, *v.* atlet (3); *~**o skakalište*** površina za skokove udalj, uvis ili motkom

✧ *grč.* athlētikós ≃ athlētḗs: atleta ≃ athleîn: natjecati se za nagradu

àtlija, *v.* at²

atm *fiz.* znak za atmosferu

àtman *m* *hind.* **1.** osnovno životno načelo **2.** pojedinac koji nakon osvješćenja spoznaje da je jedno s Brahmom **3.** Duša svijeta iz koje sve pojedinačne duše proizlaze i kojoj se vraćaju kao najvišem cilju postojanja

✧ *skr.* ātman: dah, pravi ja

àtmidometar (**atmòmetar**) *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *meteor.* instrument za mjerenje količine vode isparene u atmosferu tijekom određenog vremena; isparitelj

✧ AT(MO)- + *lat.* humidus: vlažan + -METAR

ATMO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na zrak [*atmosfera*]

✧ *grč.* atmós: para, dah

àtmograf *m* *meteor.* isparitelj povezan s uređajem za kontinuirano bilježenje isparene vode u atmosferu

✧ ATMO- + -GRAF

atmosféra *ž* **1.** *meteor.* plinoviti omotač Zemlje i drugih nebeskih tijela; ozračje **2.** *pren.* situacija i okolnosti na nekom mjestu, okolina i način mišljenja; raspoloženje [*intelektualna ~*; *radna ~*] **3.** *fiz.* stara jedinica za mjerenje tlaka zraka (znak atm) **4.** *zast.* zrak, uzduh △ ***akustička*** *~* *film.* zvučna kulisa nekog prostora ili zbivanja u filmu; *~* ***zvijezda*** *astron.* izvanjski, vidljivi dio zvijezda iz kojega zračenje pristiže izravno; ***homogena*** *~* teoretska atmosfera približne debljine 8 km koja ima posvuda istu gustoću zraka a tlak na razini mora kao stvarni tlak zraka; ***slobodna*** *~* atmosfera iznad utjecaja tla, obično iznad 1000–1500 m; ***standardna*** *~* atmosfera u kojoj su vrijednosti temperature, tlaka i vlage po čitavoj njenoj visini određene tako da predstavljaju njihove prosječne vrijednosti // **atmosfèrici** (**sfèrici**) *m mn meteor.* radiosmetnje nastale električnim izbijanjem u atmosferi; **atmosfèrīlije** (**atmosferîlije**) *ž mn* ⟨N atmosfèrīlija⟩ *meteor.* **1.** oborine (kiša, snijeg, tuča i dr.), u širem smislu sve što sadrži zrak koji nas okružuje **2.** ono što atmosfera sadržava, ono što čini atmosferu (voda, kisik, ugljična kiselina); **atmòsfērsk|ī** (**àtmosfērskī**) *prid.* **1.** koji se odnosi na atmosferu **2.** koji se stvara ili dolazi iz atmosfere △ *~**a kemija*** dio kemije koji se bavi proučavanjem kemijskog sastava i kemijskih i fotokemijskih procesa u atmosferi; *~**a plima i oseka*** periodične oscilacije u atmosferi izazvane gravitacionim djelovanjem Sunca i Mjeseca; *~**a refrakcija*** *fiz.* prelamanje svjetlosti u atmosferi zbog razlika u gustoći zraka; *~**e fronte*** *meteor.* granične plohe što odjeljuju dvije različite zračne mase; *~**i elektricitet*** električno polje i razne pojave koje se prirodno pojavljuju u atmosferi (munja, grmljavina, električna izbijanja, polarno svjetlo i dr.); *~**i granični sloj*** *meteor.* najniži sloj atmosfere pri tlu, ob. do visine od 1500 m u kojem na meteorološke prilike značajno djeluje zemljina površina; *~**i model*** pojednostavljeni prikaz strukture i pojava u atmosferi koji se može iskazati matematičkim jednadžbama ili numeričkim aproksimacijama; *~**i poremećaj*** *meteor.* svako odstupanje od ravnotežnog stanja atmosfere kao što su to meteorološki uvjeti koji pokazuju nastajanje ciklone, u širem smislu to su atmosferske fronte u sklopu sustava ciklona; *~**i prozor*** *meteor.* područje spektra u kojem atmosfera gotovo potpuno propušta zemljino zračenje; *~**i tlak*** *meteor.* pritisak koji vrši stupac zraka uslijed svoje težine na neku površinu; *~**o onečišćenje*** različite tvari u zraku (prašina, plinovi, dim ili pare) u takvim količinama, karakteristikama i trajanju da mogu izazvati štetne učinke na ljude, biljke i životinje

✧ *nlat.* atmosphera ≃ ATMO- + -SFERA

ATO- dekadski prefiks (simbol a), kao prvi dio riječi znači 10^{-18} dio jedinice koja je drugi dio te riječi

àtodid *m* tip zrakoplovnog mlaznog motora
✧ A(ERO)- + *engl.* **t**(herm)**ody**(namic) **d**(uct)

atòksičan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nije otrovan, neotrovan
✧ A-[1] + *v.* toksičan

àtōl *m* ⟨G atóla⟩ *geogr.* nizak polukružni ili prstenast koraljni greben koji zatvara plitku lagunu
✧ *njem.* Atoll ← *mald.* atol

àtōm *m* ⟨G atóma⟩ **1.** *fiz.* najmanja čestica kemijskog elementa, kojom su određena kemijska svojstva elementa, sastoji se od pozitivno nabijene jezgre i negativno nabijene elektronske ovojnice [*cijepanje ~a*; *razbijanje ~a*; *raspadanje ~a*; *bombardiranje ~a*] **2.** *pren.* vrlo mala čestica; djelić [*do posljednjeg ~a snage*] **3.** *inform.* u programskom jeziku LISP, osnovna jedinica koda ili podataka // **atòmist** *m* **1.** *pov.* onaj koji zagovara atomizam (2) **2.** onaj koji se bavi atomistikom; **atomìstičkī** *prid.* koji se odnosi na atomiste i atomistiku; **atomìstički** *pril.* na način atomista, poput atomista; **atomìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ znanost o atomima, o strukturi materije, o strukturi i međudjelovanju atoma; **atòmistkinja** *ž*, *v.* atomist; **atomizácija** *ž* **1.** razbijanje, dijeljenje na atome **2.** *pren.* usitnjavanje, razbijanje [*~ poduzeća*]; **atomìzam** *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *fiz.* proučavanje atomske građe materije, *usp.* atomistika **2.** *fil.* učenje koje svijet promatra kao stvoren slučajnom kombinacijom atoma △ ***logički ~*** *fil.* učenje B. Russella prema kojem je svijet istkan od logičkih odnosa elementarnih propozicija; **atomìzātor** (**atomizâtor**) *m* naprava za raspršivanje tekućine; raspršivač; **atomizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* atomìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (raz)drobiti na najmanje dijelove, usitniti/sitniti do najveće moguće mjere (obično o pojmovima); **àtōmsk|ī** *prid.* **1.** koji se odnosi na atome, koji pokreće atomska energija [*~a centrala*; *~a fizika*; *~a jezgra*; *~o oružje*] **2.** *pren.* **a.** koji je vrlo malen; infinitezimalan **b.** koji je pun snage △ ***~a bomba*** *vojn.* bomba koja veliku razornu snagu dobiva energijom oslobođenom u fisiji teške atomske jezgre, kao što je uran 235; ***~a energija*** energija oslobađena tijekom procesa u atomskoj jezgri, *usp.* nuklearna energija, *v.* nuklearni △; ***~a gljiva*** vizualni dojam džinovske gljive koji ostavlja eksplozija atomske bombe; ***~a košarka (nogomet i sl.)*** *sport žarg.* iznimno kvalitetna košarka (nogomet i sl.) s mnogo tempa, skokova i sl.; ***~a operacija*** *inform.* nedjeljiva operacija, koja se ne može prekinuti ili mora postojati mehanizam povratka na stanje prije početka; ***~a težina (masa)*** *fiz.* staro ime za relativnu atomsku masu, broj koji pokazuje koliko je puta masa atoma nekog elementa veća od odabrane jedinice (nekad atom vodika, a danas je odabrana tako da atomska težina izotopa ugljika C_{12} iznosi točno 12); ***~a toplina*** *fiz.* staro ime za molarni toplinski kapacitet elementa, produkt mase po molu elementa u čvrstom stanju (kristal) i specifičnog toplinskog kapaciteta je konstantan (Dulong i Petitov zakon), to vrijedi samo kod visokih temperatura i za jednostavne supstance koje kristaliziraju na pravilan način; ***~i broj*** *kem.* broj protona u atomskoj jezgri nekog elementa, redni broj u periodnom sustavu elemenata; ***~i sat*** naprava koja precizno računa vrijeme bilježeći pojave koje se u pravilnim razmacima događaju u atomskom ili molekularnom sustavu; ***~i volumen*** volumen u mililitrima koji zauzima jedan mol nekog elementa u čvrstom stanju, tj. produkt atomske težine i specifičnog volumena, odnosno kvocijent atomske težine i relativne gustoće (npr. atomski volumen cezija je 70 cm^3, a ugljika – dijamanta – 3 cm^3)
✧ *grč.* átomos: nedjeljiv ≃ A-[1] + -TOM

ȁtometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *fiz.* jedinica duljine, 10^{-18} dio metra (simbol am)
✧ ATO- + -METAR

Ȁton *m rel.* bog Sunca u starom Egiptu koji u svim bićima zrači toplinom i svjetlošću; faraon Amenofis IV
✧ *egip.* aton: sunčana ploča, sunce

àtona *ž gram.* riječ bez naglaska // **ȁtonālan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji je bez tona; bezglasan **2.** *glazb.* koji nije vezan za određeni tonalitet; **atonalìtēt** *m* ⟨G atonalitéta⟩ *glazb.* stil i način komponiranja, oslobođenost od tonaliteta ili tonalnih odnosa, jednako vrednovanje svih tonova; atonalitetna muzika, atonalnost; **atonalìtēt|an** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji se odnosi na atonalitet △ ***~na muzika***, *v.* atonalitet; **atonálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga što je atonalno **2.** *lingv.* riječi koje nemaju tonskog (visinskog) naglaska **3.** *v.* atonalitet

✧ *grč.* átonos: nenaglašen, bezglasan ≃ A-[1] + tónos: zvuk

atònija *ž* **1.** *pat.* mlitavost organa, mišića i tkiva, gubitak tonusa [~ *želuca*; ~ *maternice*] **2.** *lingv.* izostanak naglaska na nekom slogu ili riječi **3.** bezglasnost, bezvučnost // **atòničār** *m* onaj koji boluje od atonije; atonik; **atòničārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* atoničar; **atòničk|ī** *prid.* **1.** svojstvo onoga koji se odlikuje atonijom **2.** *lingv.* koji nema naglaska [~*a riječ*], *usp.* proklitika, enklitika; **atònik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩, *v.* atoničar

✧ *grč.* atonía: mlitavost, *v.* atona, atonički

atòpija *ž biol.* genetski uvjetovana preosjetljivost na obične antigene okoliša

✧ A-[1] + *grč.* tópos: mjesto

Âtos *m geogr.* Sveta Gora u Grčkoj, autonomna monaška republika pod grčkim suverenitetom, 336 km^2, 1563 stan. (1991); u dvadesetak manastira žive samo muškarci – monasi

atosekùnda *ž fiz.* jedinica vremena, 10^{-18} dio sekunde (simbol as)

✧ ATO- + *v.* sekunda

ATP (*izg.* prema *engl.* ȅi-tî-pî) *krat. sport* međunarodna teniska udruga

✧ *engl.* **A**ssociation of **T**ennis **P**rofessionals

atràkcija *ž* **1.** *term.* snaga koja privlači, snaga privlačenja [~ *Zemlje*] **2.** *razg.* ono što privlači, velika zanimljivost (kakva priredba, koncert itd.) // **atràktanti** *m mn* ⟨N atràktant, G *mn* -nātā⟩ *kem.* spojevi koji privlače kukce; dodaju se insekticidima; **ȁtraktīv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji privlači pozornost [~*na žena*]; privlačan **2.** koji je zanimljiv, prosperitetan, kvalitetan [~*an posao*; ~*na lokacija*]; **atraktívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je atraktivan ili svojstvo onoga što je atraktivno; **atràktor** *m* geometrijski objekt u faznom prostoru po kojem se kreće putanja što opisuje gibanje klasičnog dinamičkog sustava

✧ *lat.* attractio ≃ attractans: koji privlači ≃ attractivus: privlačan ← attractare: privlačiti

atràpa *ž lik.* model nekog predmeta ili figure od papirmašea, ob. obojeni; služi u dekorativne svrhe ili kao kazališni rekvizit

✧ *fr.* attrape: varka

atrézija *ž pat.* **1.** zatvorenost tjelesnih otvora ili kanala [~ *vagine*; ~ *kapaka*] **2.** embrionalni poremećaj razvoja fetusa: nedostaje neki od tjelesnih otvora ili šupljih organa

✧ A-[1] + *grč.* trêsis: otvor, prorez

atrìbūt *m* ⟨G atribúta⟩ **1.** karakteristična oznaka predmeta ili pojma; značajka, svojstvo **2.** *gram.* riječ, pridjev, zamjenica ili broj koji pobliže označuje drugu riječ [*njegovo hrabro »ne«*] // **atribúcija** *ž* **1.** (čega, komu) ono što se kao autorstvo pripisuje kome [~ *Giorgioneovih slika nije sigurna*] **2.** (čega) određivanje pripadnosti u neku grupu po kvaliteti ili žanru [~ *fìlmova*]; **atribúcijskī** *prid.* koji se odnose na atribuciju △ ~ ***procesi*** *sociol.* procesi u kojima se ponašanje drugih ljudi i samoga sebe pripisuju bilo vanjskim bilo unutarnjim faktorima; **atribuírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* atribùīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* atribùīrān, *gl. im.* -ānje⟩ odrediti/određivati, pripisati/pripisivati atribuciju; **ȁtributīvnī** (**atrìbutnī**, **atrìbutskī**) *prid.* koji se odnosi na atribut [~ *odnosi*] △ ~ ***skup*** *gram.* skup riječi u službi atributa; **atributívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je atributivno

✧ *lat.* attributum: pridano, dodijeljeno, pripisano ← attribuere ≃ AD- + tribuere: odrediti (plemenu), klasificirati, pripisati

atricionìzam *m* ⟨G -zma⟩ *teol.* nauk prema kome je kajanje (*attritio*) dovoljno za valjano primanje sakramenta, jer je nošeno ćudorednim motivima (npr. strahom pred Božjom pravdom), *usp.* kontricionizam

✧ *lat.* attritio: kajanje

atrìhija *ž pat.* urođeno pomanjkanje vlasi

✧ A-[1] + *grč.* thríks: kosa

âtrij *m* **1.** *arhit.* **a.** predvorje sa stupovima u javnim zgradama **b.** predsoblje u starorimskoj kući; trijem **c.** *kršć.* prednji dio hrama **2.** *anat.* srčana pretklijetka // **âtrījskī** *prid.* koji se odnosi na atrij

✧ *lat.* atrium

atriovèntrikularnī *prid.*, ob. u: △ ~ ***blok*** *fiziol.* kašnjenje ili prekid provođenja električnog impulsa kroz provodni sustav srca

✧ *v.* atrij + *v.* ventrikul

atròfija *ž* **1.** *pat.* usahlost tkiva, smanjivanje, nestajanje prijašnjeg oblika [~ *vidnog živca*]; zlohranica; zakržljalost, usahnuće **2.** *pren.* nestajanje, kržljanje (nekog osjećaja, svojstva itd.) // **atròfičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je u stanju atrofije; **atròfījskī** *prid.* koji se odnosi na atrofiju; **atròfījski** *pril.* zakržljalo, usahlo; **atrofírati** *dv.* ⟨*prez.* atròfīrām, *pril. sad.* -ājući, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (o)slabiti, (za)kržljati

✧ *grč.* atrophía ≃ A-[1] + tréphein: hraniti

atrofodèrmija *ž pat.* atrofično oboljenje kože; stanjenje kože
✧ *v.* atrofija + -DERMIJA

Atròpa *ž mit.* u grčkoj mitologiji jedna od triju suđenica, siječe konac čovjekova života

atròpīn *m* ⟨G atropína⟩ *kem.* $C_{17}H_{23}O_3N$, vrlo otrovan alkaloid iz velebilja (*Atropa belladonna*) i dr., primjenjuje se u medicini (širi zjenicu, koči lučenje žlijezda, smiruje grčeve)
✧ *nlat.* atropa, rod velebilja + -IN

attacca (*izg.* atȁka) *ž glazb.* oznaka na kraju stavka sa značenjem da pauza do sljedećeg stavka treba biti kratka ili posve izostavljena
✧ *tal.*

attachment (*izg.* etȅčment) *m int.* datoteka kao dodatak e-mail poruci (slika, tablica, zvučni zapis ili sl.); privitak
✧ *engl.*

Au *kem.* simbol za element zlato

ȁu *uzv.* **1.** čuđenja, divljènja, ushićenja [~, *kako je to lijepo*] **2.** straha [~, *nemoj me plašiti*] **3.** boli [~, *nemoj mi to dirati*]
✧ *onom.*

aubade *ž*, *v.* obada

Auckland (*izg.* Ôkland) *m* **1.** najveći grad i luka Novog Zelanda, s metropolitanskim područjem o. 1 mil. stan. **2.** od sredine 19. st., središte hrv. iseljenika na Novom Zelandu // **ôklandskī** *prid.* koji se odnosi na Auckland

au contraire (*izg.* o kontrȇr) suprotno, naprotiv, obrnuto
✧ *fr.*

au courant (*izg.* o kurân) u tijeku s današnjim danom, u tijeku događaja; dobro informiran
✧ *fr.*

Auden (*izg.* Ódn), **Wystan Hugh** (1907–1973), jedan od najutjecajnijih angloameričkih pjesnika svoga vremena; društveno angažirana poezija snažnog modernog izraza

AUDI-, **AUDIO-** kao prvi dio riječi označuje da se ono što se kazuje u drugom dijelu odnosi na sluh, slušnost, čujnost i sl. [*audiologija*; *audiovizualan*]
✧ *lat.* audire: čuti, slušati

audícija *ž* ispit pred ocjenjivačkom komisijom prije primanja na studij, posao, prije sklapanja angažmana; probni nastup (ob. glumaca i reproduktivnih umjetnika) i sl., slušanje, provjera // **audícījskī** *prid.* koji se odnosi na audiciju; **audícījski** *pril.* kao na audiciji; probno
✧ *lat.* auditio

audijèncij|a *ž* službeno primanje kod vladara ili najviših predstavnika državne vlasti [*ztražiti ~u*; *biti primljen u ~u*; *biti u ~i*; *primiti u ~u*] // **audijèncījskī** *prid.* koji se odnosi na audijenciju
✧ *srlat.* audientia

audimutìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pat.* prirođena nijemost s normalnim sluhom, ali oštećenim centrom za govor; sluhonijemost
✧ AUDI- + *lat.* mutus: nijem

ȁudiofōn *m* ⟨G audiofóna⟩ *tehn.* akustična sprava koja služi za pojačavanje tonova
✧ AUDIO- + -FON

audiofonològija *ž* medicinska specijalizacija koja se bavi govorom, slušanjem i jezikom
✧ AUDIO- + *v.* fonologija

audiofrekvèncija *ž tehn.* frekvencija alternativnih struja, stvarajući između 50 i 10.000 titraja u sekundi, proizvodi u telefonu čujne zvukove; kratica AF
✧ AUDIO- + *v.* frekvencija

ȁudiogram *m* grafički prikaz slušne osjetljivosti za pojedine frekvencije zvuka
✧ AUDIO- + -GRAM

audiokasèta *ž* kaseta u kojoj je smještena audiovrpca
✧ AUDIO- + *v.* kaseta

audiològija *ž med.* dio medicinske znanosti, znanost o sluhu // **audiòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ onaj kome je audiologija struka
✧ AUDIO- + -LOGIJA

audiomètrij|a *ž* **1.** kvalitativna i kvantitativna provjera zvuka **2.** *med.* određivanje slušne osjetljivosti [*provesti ~u*] // **ȁudiometar** *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* elektroakustički aparat za ispitivanje sluha; **audiomètrījskī** *prid.* koji se odnosi na audiometriju; **audiomètrījski** *pril.* pomoću audiometrije [~ *provjeriti*]
✧ AUDIO- + -METRIJA

ȁudiomikser *m* tehničar osposobljen za rad na filmskom ili TV audiomaterijalu, *usp.* ton-mikser
✧ AUDIO- + *v.* miks, mikser

ȁudiōn *m* ⟨G audióna⟩ *fiz.* elektronska cijev koja ispravlja i pojačava visokofrekventne oscilacije; demodulator s aktivnim elektroničkim elementom
✧ AUDIO- + -ON

ȁudiovizuāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji se odnosi na komunikacijske tehnike što istodobno koriste sluh i vid △ *~**na globalnostrukturalna metoda*** *term.* metoda učenja stranih jezika koju je razvio Petar Guberina; *~**na sredstva*** nastavna pomagala koja u nastavnom procesu dopunjuju ili zamjenjuju usmeno ili pismeno izlaganje // **ȁudiovizuālno** *pril.* na način da se istodobno osjeti, prati slikom i vidom

✧ AUDIO- + *v.* vizualan

ȁudiovrpca *ž* vrpca za snimanje i reprodukciju zvuka

✧ AUDIO- + *v.* vrpca

ȁuditīv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji se odnosi na sluh; slušni △ *~**ni tip*** onaj koji lakše i bolje pamti, predočuje i razumije ono što je čuo nego ono što je vidio // **ȁuditīvno** *pril.* sluhom, uhom, pomoću osjetila sluha; **auditívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je auditivno; **aùdītor** (**audȉtor**) *m* **1.** onaj koji sluša, slušatelj **2. a.** *pov.* oznaka za različite sudske i upravne funkcije **b.** *dipl.* najniži rang u vatikanskoj diplomaciji, odgovara rangu atašea; **ȁuditōran** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji pripada slušnom; **audȉtōrij** (**auditôrij**) *m* **1.** dvorana u kojoj se drže predavanja; predavaonica, slušaonica **2.** *meton.* oni koji prisustvuju predavanju u auditoriju ili slušaju radioprogram; slušači, slušateljstvo, publika

✧ *lat.* auditivus: slušni ← audire: slušati

Àuer, Robert (1873–1952), hrv. slikar akademskog smjera

Auerbach (*izg.* Àuerbah), **Erich** (1892–1957), njemački povjesničar književnosti (*Mimesis*)

àufhenger *m reg.* vješalica za odjeću, vješalica za odlaganje stvari

✧ *njem.* Aufhänger

àufrajzer *m sport* u hrvanju element tehnike, hrvač nastoji protivnika preokrenuti na trbuh

✧ *njem.* Aufreisser

àufšnit *m reg.* na ploške narezano suho meso, narezak

✧ *njem.* Aufschnitt

aufštósati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* àufštōsām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. zast.* podrigivati, rutati

✧ *njem.* aufstossen

Àugija *m mit.* starogrčki kralj // **Àugījīn** *prid.*, ob. u: △ *~**e staje*** velike staje koje nisu bile čišćene 30 godina, a koje je očistio Herkul u jednom danu; prema tome: *pren.* **1.** simbol zapuštenosti i prljavštine **2.** težak i mukotrpan posao

aùgīt *m* ⟨G augíta⟩ *min.* vrsta piroksena, sastavni dio mnogih eruptivnih i metamorfnih stijena

✧ *lat.* augites: vrsta dragog kamena ≃ *grč.* augḗ: sunčevo svjetlo + -IT

àugment *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *lingv.* vrsta prefiksa koji u nekim indoeuropskim jezicima (npr. grčki, sanskrt), kod glagola označuje prošlost; uvećak // **augmentácija** *ž glazb.* **1. a.** *pov.* u menzuralnoj notaciji produljenje trajanja nota za polovinu njezine vrijednosti **b.** u kompoziciji tehnički postupak; sastoji se u povećavanju ritmičkih vrijednosti tonova postojeće teme, motiva, fraze i sl. **2.** povećavanje, umnožavanje, produženje; **àugmentatīv** *m* ⟨G augmentatíva⟩ *lingv.* uvećanica, riječ koja znači što uvećano ili pojačano u odnosu prema osnovnoj riječi; tvori se: **1.** sintetički pomoću sufiksa, a značenje joj može biti: **a.** hipokoristično [*ljudina*] **b.** pejorativno [*papirina*] **2.** *anal.* pridjevom [*veliki stol*], *opr.* deminutiv; **augmentàtiv|an** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji ima svojstva augmentativa [*~ni nastavak*; *~ni sufiks*]

✧ *lat.* augmentum: povećanje, prirastak ≃ augēre: povećavati

Àugsburg *m* grad u *J* Bavarskoj, Njemačka, 262.110 stan. // **àugsburšk|ī** *prid.* koji se odnosi na Augsburg △ *~**a konfesija*** *pov. rel.* prvotno, vjerska načela Lutherove crkve koja su evangelisti predali Karlu V na saboru u Augsburgu 1530.

àugūr *m* ⟨G augúra⟩ *pov.* starorimski svećenički zbor koji pogađa volju bogova prema letu i pjevanju ptica, grmljavini, munji i sl. // **augùrāl** *m* ⟨G augurála⟩ *pov.* u starorimsko doba mjesto gdje su se vršila proricanja; **àugurskī** *prid.* koji se odnosi na augure

✧ *lat.* augur

Àugust 1. *v.* ♦ **2.** *m pov.* počasni naziv rimskih careva **3.** *v.* Oktavijan **4.** (august) *m*, *v.* kolovoz // **augùstāl** *m* ⟨G augustála⟩ *pov.* svećenik careva kulta u gradovima Rimskog Carstva; **àugustovskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na Augusta **2.** koji se odnosi na august (**3**); kolovoški

♦ m. os. ime (svetačkoga podrijetla); isto:

Augùstīn; *hip.*: **Gùste**, **Tīn**; **Augustína** ž. os. ime; isto: **Àugusta**; *hip.*: **Gùstika**, **Tīna** ◇ *pr.*: **Agòstīni** (Istra), **Àugustić** (130, *S* Hrvatska), **Àugustīn** (100), **Augùstīnčić** (**Augustínčić**), **Augustínović** (500, Zagreb, Slavonija), **Àugušt̄an**, **Àugušt̄in**, **Gùstika**, **Jàgustin** (Slavonija), **Jagústović** (Zagreb, okolica Zagreba), **Jàgušić** (180, Koprivnica, Zagorje), **Jàgušt** (300, Zagreb, Zagorje) ◇ *top.* (naselje): **Àugušt̄anovec** (Grad Zagreb, 193 stan.)
✧ *lat.* augustus: sveti, časni, uzvišeni, počasni naziv koji je 27. pr. Kr. rimski senat podijelio Oktavijanu, nosili su ga i ostali rimski carevi

Augùstin, Aurelije, Sv. (354–430), biskup u Hiponu (rimska *S* Afrika); teolog i filozof, jedan od najznamenitijih latinskih crkvenih otaca i zapadnih crkvenih učitelja (*O državi Božjoj*) // **augustínac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ *kat.* pripadnik prosjačkog reda koji vodi porijeklo od biskupa Sv. Augustina (4/5. st.), organizirani od 13. st., posvećuju se molitvi, meditaciji, samotnosti i aktivnom apostolatu; **augustínčev** *prid.* koji pripada augustincu; **augustinìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *teol.* oblik nauka o milosti koji se s pravom ili nepravom poziva na Augustina, po njoj je čovjek u prvotnom stanju (raju) mogao htjeti i činiti dobro bez neke po sebi djelatne milosti, nakon njegova pada ta mu je sposobnost oduzeta; **augùstīnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na augustince △ ~***i red***, *usp.* augustinac; ~***o pravilo*** praktični pravilnik za svakodnevni život augustinskog reda koji je prema predaji napisao Sv. Augustin
♦ *v.* August

Augùstīnčić, Antun (1900–1979), hrv. kipar, suosnivač grupe »Zemlja«, monumentalne skulpture i portreti u bronci i kamenu: *Maršal Tito* (Kumrovec), *Seljačka buna* (Gornja Stubica), *Spomenik Miru* (pred palačom UN-a u New Yorku)

aùkcija (**àukcija**) *ž* javna prodaja robe ili pojedinih predmeta javnim nadmetanjem, nakon iskličné cijene ponuđeno pripada onome tko ponudi najviše; licitacija, dražba, jeftimba // **aùkcījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na aukciju [~*a cijena*; ~*i posrednici*; ~*o tržište*]; dražbeni; **aukciònār** *m* ⟨G aukcionára⟩ onaj koji vodi aukciju
✧ *lat.* auctio

auksanològija *ž* znanost koja proučava ljudski rast u razvojnoj dobi (od rođenja do 18–20 godine)
✧ *grč.* auksánein: rasti + -LOGIJA

àuksanometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *agr.* naprava za mjerenje rasta bilja
✧ *lat.* auxus: povećan ← augere: povećati ← *grč.* auksánein: rasti, povećavati + -METAR

àuksilijār|an *prid.* ⟨*odr.* -nī⟩ **1.** koji pruža pomoć, koji pomaže **2.** koji je u svojstvu pomoćnika, sporedne osobe; pomoćni △ ~***ni glagol*** *gram.* pomoćni glagol
✧ *lat.* auxiliaris ≃ auxilium: pomoć

auksíni *m mn* ⟨N aùksīn, G auksína⟩ *bot.* biljni hormoni, pospješuju rast biljke, primjenjuju se u poljoprivredi i hortikulturi (s-intetski proizvedeni); fitohormoni
✧ *grč.* aúksein: rasti, povećati + -IN

àuksokrom|an *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩, ob. u: △ ~***ne grupe*** *kem.* grupe atoma koje osposobljavaju obojene tvari da se mogu upotrebljavati kao tehničke boje (npr. hidroksilne grupe OH, amino-grupa NH_2, karboksilna grupa COOH)
✧ *lat.* auxilium: pomoć + -KROMAN

auksopàtija *ž pat.* nepravilan rast odnosno nepravilan fizički razvitak čovjeka
✧ *grč.* aúksein: rasti, povećavati (se) + -PATIJA

àuktor *m* **1.** *pravn. pov.* onaj koji vrši pravnu radnju u ispravi (vladar, oporučitelj, darovatelj i sl.) **2.** *zast.* autor (**1**)
✧ *lat.* auctor

aukúba *ž bot.* istočnoazijski zimzeleni grm (*Aucuba japonica*) iz porodice *Cornaceae*; japanska a.
✧ *nlat.* aucuba

àul *m* selo kavkaskih gorštaka i nekih turkijskih naroda
✧ *turk.* awıl, awul, aul, *v.* avlija i aula ← *lat.* ← *grč.*

àula *ž* **1.** *arhit.* dvorište pred starogrčkom zgradom **2.** veliko predvorje iza ulaza u zgradu javne namjene **3.** *pov.* vladarev dvor **4.** svečana dvorana (ob. na fakultetima) △ ***aula est pro nobis*** (*izg.* ȁula ȅst prô nôbis) **1.** (*dosl.*) aula je uz nas **2.** *pov.* imamo pristanak (podršku) dvora; riječi koje simboliziraju politički legitimizam i taktiku u Habsburškoj Monarhiji
✧ *lat.* ← *grč.* aulḗ: dvorište

aulètika *ž* ⟨D L -ici⟩ *glazb.* solistička svirka na aulosu
✧ *grč.* aulētikós: frulački

aulòdija *ž glazb. pov.* solo pjevanje uz pratnju aulosa u antičkoj Grčkoj
✧ *grč.* aulós: frula, aulos + -ODIJA

àulos *m glazb. pov.* naziv za nekoliko vrsta puhaćih instrumenata starih naroda oblika cilindrične cijevi, ob. dvije cijevi od trske, šimšira, slonove kosti i sl. [*frigijski ~*; *grčko-rimski ~*]; svirala
✧ *grč.* aulós

aumentando (*izg.* aumentàndo) *pril. glazb.* oznaka za dinamiku; crescendo
✧ *tal.*

aune (*izg.* ôn) *m zast.* mjera za dužinu od 11. st. (Francuska, Njemačka, Švicarska) (u Parizu o. 1,19 m)
✧ *fr.*, *fran.* alina; *stvnjem.* elina

au pair (*izg.* o pêr) djevojka koja živi s nekom obitelji kako bi naučila jezik zemlje u kojoj boravi; zauzvrat čuva djecu; babysitter
✧ *fr.*: jednak, ravan

àura *ž* **1.** *rel.* prema nekim učenjima, nevidljiva svjetlost koja okružuje živo tijelo, ima boju, veličinu itd. ovisnu o stanju svijesti i razini duhovnog života **2.** *pat.* neobično psihičko stanje koje prethodi epileptičnom ili histeričnom napadu // **aureácija** *ž* naglašena uporaba latiniziranih riječi u visokom stilu i epici od srednjeg vijeka nadalje
✧ *lat.* aura ← *grč.* auré: dašak (vjetra)

auràmīn *m* ⟨G auramína⟩ *kem.* sintetička boja; koristi se u tekstilnoj industriji i medicini
✧ *nlat.* auraminum ≃ *lat.* aurum: zlato

aurèol|a (aureôla) *ž* **1.** *kršć.* krug ili kružnica koji se simbolično slikaju oko glava svetaca; aura, glorija, oreola, nimbus, svetokrug **2.** *pov.* antički atribut božanstva Sunca i svjetlosti **3.** *meteor.* bjeličasti prsten oko Sunca ili Mjeseca polumjera oko 22°, *usp.* korona
✧ *lat.* aureola (corona): zlatna (kruna) ≃ aureus: zlatan

aureus (*izg.* àureus) *m pov.* starorimski zlatni novac; zlatni solid
✧ *lat.*: zlatan, zlatnik

au revoir (*izg.* o revoâr) *uzv. žarg.* do viđenja!
✧ *fr.*

AURI-, AURO- kao prvi dio riječi znači zlatan, koji sadržava zlato; zlato- [*auripigment*]
✧ *lat.* aurum: zlato

auríga *m* ⟨N *mn* -e⟩ *pov.* u antičkom Rimu upravljač trkaćim kolima u areni
✧ *lat.* auriga

aurignacien (*izg.* orinjasjȅn) *m geol.* razvojna faza mlađeg paleolitika
✧ *fr.* prema selu Aurignac u *J* Francuskoj gdje su pronađena mnoga svjedočanstva o tom vremenu

àurihalk *m* žuta mjed, po boji slična zlatu
✧ *lat.* aurichalcum ≃ aurum: zlato + *grč.* khalkós: mjed

aurìkula *ž anat.* **1.** ušna školjka **2.** dio srčane pretklijetke // **àurikulāran** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se odnosi na uho, koji pripada uhu; ušni
✧ *lat.* auricula

àuripigment *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *min.* arsenov sulfid zlatnožute boje, služi u izradi žute boje
✧ *lat.* aurum: zlato + pigmentum: boja

àuriskop *m med.* instrument za pregled uha
✧ *lat.* auris: uho + -SKOP

àuro (àure) *m meteor.* umjereno jaki, vrlo vlažni vjetar iz zapadnih smjerova koji puše na *J* Francuske i ljeti je često popraćen grmljavinom i tučom a zimi kišom ili snijegom
✧ *fr.* auro

aurôr|a (auróra) *ž* **1. a.** *knjiš. ekspr.* prva jutarnja svjetlost pri pojavi dana; zora, osvit **b.** *meteor.* svjetlosna pojava u polarnim i višim geografskim širinama na *S* i *J* dijelu horizonta [*~a borealis*; *~a australis*] **2.** (Aurora) **a.** *mit.* rimska božica svitanja, *usp.* Eos **b.** *pov.* krstarica ruske Carske mornarice s koje je plotunska topovska paljba na Zimski dvorac u Petrogradu obilježila početak Oktobarske revolucije 1917. pod vodstvom boljševika (Lenjin, Trocki) **3.** *meteor.* intenzivne svjetlosne pojave u visokoj atmosferi u obliku pulsirajućih zavjesa i pruga, nastaju djelovanjem nabijenih čestica iz svemira na atome kisika i dušika **4.** *sport* u sinkroniziranom plivanju figura plivačice s pružanjem noge prema gore, a glavom u vodi △ ***aurora australis*** (*izg.* auróra austrális) *meteor.* svjetlost koja se povremeno pojavljuje u visokim geografskim širinama južne hemisfere; ***aurora borealis*** (*izg.* auróra boreális) *meteor.* svjetlost koja se pojavljuje povremeno u visokim geografskim širinama sjeverne hemisfere; ***zona ~e*** područje 0°–5° oko magnetnog pola unutar kojeg je aurora najčešća
✧ *lat.* aurora

aurrèsku (*izg.* aurèsku) *m glazb. pov.* stari baskijski narodni ples; muškarac pleše pred ženom uz pratnju flaute i bubnja
✧ *bask.*

àurum *m kem.*, *v.* zlato
✧ *lat.* aurum

àusbruh *m* ⟨G ausbrùha⟩ *reg.* vrsta vina koje se samo cijedi iz osušena grožđa; samotok, suškovina
✧ *njem.* Ausbruch

Auschwitz (*izg.* Àušvic) *m pov.* njemačko ime grada Oswięcim u *JZ* Poljskoj gdje je (1941–1944) bio najveći nacistički koncentracioni logor smrti

ausferkàuf *m reg. zast.* prodaja ukupne preostale količine robe, ob. po sniženim cijenama; rasprodaja
✧ *njem.* Ausverkauf

àusgus *m reg.* otpadna voda u slivniku
✧ *njem.* Ausguss

àusklang *m glazb. žarg.* glazbena završnica, odjek nakon zadnjeg tona
✧ *njem.* Ausklang

auskultácija *ž med.* pretraga unutrašnjih organa (srca, pluća) slušanjem, ob. se izvodi pomoću stetoskopa // **auskùltant** (**auskultȁnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *zast.* sudski pripravnik; **auskultírati** *dv.* ⟨*prez.* auskùltīrām, *pril. sad.* -ājući, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** oslušnuti/osluškivati, prislušnuti/prisluškivati **2.** preslušavati/preslušati **3.** (iz)vršiti auskultaciju
✧ *lat.* auscultatio ≃ auscultans: koji sluša ← auscultare: slušati, osluškivati

auslézati (što) *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* auslézān, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* (o)dijeliti meso (za jelo) od kosti pažljivim rezanjem
✧ *njem.* auslösen

aùspīcij (**auspîcij**) *m pov. rel.* **1.** u Rimskom Carstvu gatanje prema letu ptica **2.** predmet motrenja u svrhu gatanja **3.** predznak koji sluti na dobro ili zlo **4.** *književ.* predviđanje, slutnja, izgledi [*dobri ~i*; *loši ~i*] // **aùspīcije** *ž pl. tantum* okrilje, pokroviteljstvo
✧ *lat.* auspicium

àuspuf (**àuspuh**) *razg. m reg.* ispušna cijev na motornim vozilima
✧ *njem.* Auspuff

àusšnit *m reg.* **1.** izrezak, isječak [*~ iz novina*] **2.** izrez [*~ na haljini*]
✧ *njem.* Ausschnitt

Austen (*izg.* Óstin), **Jane** (1775–1817), engleska književnica; romani iz svakodnevnog života engleske provincije; precizna karakterizacija likova, privlačan humoristički izraz i stil, jedna od najranijih najava modernog realističkog romana (*Ponos i predrasude*, *Emma*, *Mansfield Park*)

austènīt *m* ⟨G austeníta⟩ *kem.* kruta otopina ugljika ili željeznog karbida u željezu, gama-željezo vrlo visokog tališta
✧ prema engleskom metalurgu W. C. Robert-Austenu (1843–1902)

Austin (*izg.* Óstin), **John Langshaw** (1911-1960), engleski filozof, jedan od začetnika škole »filozofija običnog jezika« (*Kako činiti stvari riječima*)

Aùstrālija (**Austrâlija**) *ž geogr.* **1.** najmanji kontinent na Zemlji, leži između Indijskog i Tihog oceana **2.** (Australski Savez) država koja obuhvaća taj kontinent i neke susjedne otoke, 7.682.300 km², 18.438.824 stan. (1997), glavni grad Canberra // **Austrálac** (**Australijánac** *neob.*) *m* (**Aùstrālka**, **Australìjānka** *ž*) ⟨G -lca, N *mn* Austrálci⟩ **1.** domorodac Australije, *usp.* Aboridžin, australoidi **2.** stanovnik ili državljanin Australije; **australìjānskī** *prid.*, *v.* aùstrālskī; **aùstrālījskī** *prid.*, *v.* aùstrālskī; **australìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ riječ ili jedinica jezika koja se u okviru engleskog jezika smatra tipično australskom; **aùstrālsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Australiju i Australce [*~a rasa*]; australijanski, australijski △ ***~i jezik*** *lingv.* skupni naziv za preko stotinu različitih jezika prastanovnika Australije; ***~i kraul*** *sport* stil slobodnog načina plivanja, tijelo leži horizontalno u vodi, ruke rade naizmjenično, a noge lupaju; ***~i nogomet*** sportska igra loptom između dviju momčadi od po 18 igrača, slična ragbiju; **aùstrālski** *pril.* kao Australci, na način Australaca
✧ *lat.* austrālis: južni

australoídi *m mn* ⟨N australòīd, australoìda⟩ *antrop.* pripadnici grane velike rasne skupine primarnih ekvatorskih odlika
✧ *v.* Australija + -OID

australopìtek *m* ⟨N *mn* -eci⟩ izumrli evoluiran antropoid iz razdoblja kvartara, porodica *Hominidae*, pronađen u Africi; paranthropus
✧ *nlat.* Australopithecus ≃ *lat.* australis: južni + *grč.* píthēkos: majmun

Austrázija *ž pov.* za vladavine dinastije Merovinga, *I* dio Franačke države // **austrázījskī** *prid.* koji se odnosi na Austraziju

Àustrija *ž geogr.* **1.** *pov.* Habsburška Monarhija (do 1867) **2.** srednjoeuropska država, 83.858 km², 8.059.000 stan. (1996), glavni grad Beč, novčana jedinica šiling // **austrijacìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ *lingv.* oso-

bina njemačkoga jezika svojstvena austrijskom govoru; austrijski dijalektalizam; **Austrijánac** *m* (**Austrìjānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Autrijánci, G Austrìjānācā⟩ **1.** stanovnik ili državljanin Austrije (*pov.* u širem smislu, bez obilježja nacionalnosti, Habsburške Monarhije i Austro-Ugarske Monarhije) **2.** (ob. *mn*) *pov.* pripadnik vojske Habsburške Monarhije i Austro-Ugarske Monarhije bez obilježavanja nacionalnosti; **austrìjānskī** *prid. arh.*, *v.* àustrījskī; **austrijánština** *ž pejor.* duh Austrije, običaji i način života u Austriji (ob. do 1918); **àustrījskī** *prid.* koji se odnosi na Austriju i Austrijance; austrijanski △ ~ ***jezik*** *lingv.* naziv za njemački jezik koji se govori u Austriji; **àustrījski** *pril.* kao Austrijanac, na način Austrijanaca

austroázījskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezici*** *lingv.* velika jezična porodica koja obuhvaća mundske jezike (npr. santali) u Indiji, ne-khmerske jezike (npr. vijetnamski) itd.
✧ *v.* Australija + *v.* Azija

austrofašìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pov.* ekstremno desničarski pokret u Austriji u razdoblju između 1. i 2. svjetskog rata
✧ *v.* Austrija + *v.* fašizam

austròfīl *m* ⟨G austrofíla⟩ onaj koji je naklonjen Austriji, *opr.* austrofob // **austrofílskī** *prid.* koji se odnosi na austrofile
✧ *v.* Austrija + -FIL

austròfōb *m* ⟨G austrofóba⟩ onaj koji nije sklon Austriji, *opr.* austrofil // **austrofòpskī** *prid.* koji se odnosi na austrofobe
✧ *v.* Austrija + -FOB

austromarksìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pov. pol.* reformistički pokret austrijskih socijaldemokrata od 1904.
✧ Austrija + *v.* marksizam

austronézījskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezici*** *lingv.* porodica jezika koji se govore od Tajvana i Havaja do Novog Zelanda, izuzev Australije i dijela Nove Gvineje
✧ *v.* Australija + *v.* (Poli)nezija

austronostàlgičār *m pol. pejor.* onaj koji osjeća nostalgiju za Austrijom (Habsburškom Monarhijom, Austro-Ugarskom Monarhijom) // **austronostàlgičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* austronostalgičar
✧ *v.* Austrija + *v.* nostalgija, nostalgičar

austroslavìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pov. pol.* politički pravac među slavenskim narodima Habsburške Monarhije u 19. st. (posebno u Čeha); težio je reformi Monarhije u kojoj bi se stvorila federalna država sa slavenskom većinom stanovništva
✧ *v.* Austrija + *v.* Slaveni + -IZAM

Àustro-Ùgarska *ž pov.* naziv za Habsburšku Monarhiju od Austro-ugarske nagodbe 1867. do kraja 1. svjetskog rata, 676.616 km², 51.356.465 stan. (1910), glavni gradovi Beč i Budimpešta // **austroùgarsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Austro-Ugarsku [~*a vojska*] △ ***Austro-ugarska nagodba*** *pov.* državnopravni akt kojim su 1867. uređeni odnosi među zemljama pod vlašću Habsburgovaca, rezultat kompromisa između austrijskih i ugarskih vladajućih krugova; Monarhija je postala zajednica dviju država (Austrije i Ugarske) s minimumom zajedničkih poslova; **austroùgarski** *pril.* kao u Austro-Ugarskoj, na način Austro-Ugarske
✧ *v.* Austrija + *v.* Ugarska

àusvajz *m reg.* pismeni dokument kojim se daje ili dopušta ulaz ili prolaz; propusnica
✧ *njem.* Ausweis

àusvinkl *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg. tehn.* koji odstupa od mjera za dužinu ili površinu; koji nije sasvim simetričan [*soba je* ~]; kriv, *usp.* vinklati
✧ *njem.* aus: izvan + Winkel: ugao, tesarski kutnik

ȁut *m sport* **1.** granične linije igrališta u sportskim igrama; aut-linija **2.** prostor izvan granične linije igrališta [*lopta je u* ~*u*; *poslati loptu u* ~] **3.** u košarci trenutak kada igrač dodirne graničnu liniju ili tlo izvan nje, odnosno trenutak kada lopta dodirne igrača koji je u autu **4.** *meton.* udarac koji se izvodi s granice igrališta pošto je lopta otišla van [*izvesti/ubaciti* ~] // **autírati** *dv.* ⟨*prez.* aùtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* aùtīrān, *gl. im.* -ānje⟩ izbaciti/izbacivati, isključiti/isključivati
✧ *engl.* out: vani, izvan

AUT-, *v.* AUTO-[1]

aùtan (**autân**) *m meteor.* dosta nepravilan i žestok *JI* vjetar koji puše na mahove u *JZ* Francuskoj, osobito u dolini rijeke Garonne
✧ *lat.* autanus: morski vjetar

autàrhija *ž* **1.** upravljanje samim sobom **2.** *pol.* apsolutni suverenitet; samovlada, samodrštvo // **aùtarh** *m* ⟨N *mn* -rsi⟩ onaj koji je neograničen u vršenju vlasti; samodržac; **autàrhičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima osobine autarha; **autàrhījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na autarhiju i autarhe [~*a vlada*]; **autàrhījski** *pril.* na au-

tarhičan način, kao autarh [*ponašati se* ~]
✧ *grč.* autarkhía ≃ aútarkhos: samodržac

autàrkija *ž* **1.** zadovoljstvo samim sobom; samodovoljnost **2.** *fil. pov.* prema stoičkoj filozofiji, stanje u kome je čovjek onda kada je dovoljan samom sebi i kad je neovisan o vanjskome svijetu **3.** *ekon.* uređenje gospodarstva koje pretpostavlja samodovoljnost i zatvorenost u nekoj administrativno-političkoj cjelini // **autàrkičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva autarkije; samodovoljan; **autàrkījskī** *prid.* koji se odnosi na autarkiju
✧ *grč.* autárkeia

<u>**aut Caesar aut nihil**</u> (*izg.* ȁut Cêzar ȁut nȉhil) ili car (Cezar, tj. nešto veliko), ili ništa
✧ *lat.*, geslo se pripisuje Cezaru Borgiji

autekològija *ž* dio ekologije bilja, ekologija pojedinih biljnih vrsta
✧ AUT- + *v.* ekologija

autèntič|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji je izvoran, koji zaista potječe od onoga kome se pripisuje; vjerodostojan; nepatvoren, istinit [~*ni Picasso*; ~*an tekst*] **2.** *pov.* kojem je poznato mjesto i vrijeme nastanka (o povijesnom dokumentu), *usp.* autentičnost (2) // **autenticìtēt** *m* ⟨G autenticitéta⟩, *v.* autentičnost; **autèntičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** ono što se može potvrditi kao autentično; autenticitet, izvornost, vjerodostojnost, istinitost **2.** *pov.* osobina i svojstvo povijesnog dokumenta kojem je određeno mjesto i vrijeme nastanka (za razliku od vjerodostojnosti – točnosti podataka koji su u dokumenti izneseni) △ ~ ***Pisma*** *teol. pravn.* normativni autoritet *Svetog pisma* u pitanjima vjere na temelju inspiriranosti, nezabludivosti i kanoniciteta
✧ *grč.* authentikós

autìzam *m* ⟨G -zma⟩ **1.** *pat.* težak psihički poremećaj, nastaje u ranom djetinjstvu; karakterizira ga nesposobnost za govornu komunikaciju i za stvaranje međuljudskih odnosa, ograničen način ponašanja; »slijepost uma« **2.** *pren.* bijeg od stvarnosti, zatvorenost u sebe (bježanje od stvarnosti i okoline i predavanje mašti kao načinu kojim se zadovoljavaju potrebe i želje) **3.** *pol. pren.* nepostojanje želje za shvaćanjem određenih političkih ili društvenih problema // **aùtist** *m* **1.** *pat.* onaj koji boluje od autizma (**1**) **2.** *razg.* onaj koji se zatvara u sebe, koji ne želi slušati druge, shvaćati njihove probleme i sl., onaj koji živi u svom svijetu; **aùtistica** *ž*, *v.* autist; **autìstičkī** *prid.* koji se odnosi na autizam i autiste; **autìstički** *pril.* kao autist, na način autista
✧ *njem.* Autismus ≃ *grč.* autós: sam

ȁut-līnija *ž sport*, *v.* aut (**1**)

AUTO-[1], AUT- prvi dio riječi upućuje na samostalnost i vlastitost drugoga dijela složenice, te da se nešto odnosi na samoga sebe; samo-, sebe-, svoje- [*autobiografija*; *autogol*]
✧ *grč.* autós: sam, jedini

AUTO-[2] kao prvi dio riječi označuje da se ono što se kazuje u drugom dijelu složenice odnosi na auto [*autoservis*]
✧ *v.* automobil

àuto[1] *m razg.*, *v.* automobil

àuto[2] *m pov.* španjolsko-portugalska dramska vrsta biblijskoga ili alegoričnog sadržaja (do 18. st.)
✧ *šp.*

àutoalarm *m tehn.* posebna naprava na automobilima, upozorava da netko želi provaliti u auto
✧ AUTO-[2] + *v.* alarm

àutoanalgēzija *ž med.* metoda narkoze, upotrebljava se ponajprije u opstetriciji; pacijentica sama drži inhalatornu masku dok porođajni bol ne prođe
✧ *nlat.* autoanalgesia ≃ AUTO-[1] + *v.* analgezija

autoanalíza *ž psih.* analiza osobnih psihičkih čimbenika
✧ AUTO-[1] + *v.* analiza

autoàntitijela *ž mn biol.* protutijela koja organizam stvara na vlastite antigene
✧ AUTO-[1] + *v.* antitijelo

àutobāl *m sport* igra dviju momčadi, igrači upravljaju malim automobilima i nastoje udarcima karoserije utjerati loptu u protivnička vrata
✧ AUTO-[2] + *njem.* Ball: lopta

autobiogràfija *ž* tekst u kojem pisac opisuje svoj život // **autobiògraf** *m* onaj koji piše vlastitu biografiju; **autobiògrafskī** *prid.* koji se odnosi na autobiografiju i autobiografe; **autobiògrafski** *pril.* kao autobiograf, na način autobiografa
✧ AUTO-[1] + *v.* biografija

àutobōmba *ž* eksploziv podmetnut u automobilu, čin terorizma
✧ AUTO-[2] + *v.* bomba

autóbus *m* motorno vozilo za prijevoz većeg broja putnika u javnom prometu [*(ući) u* ~;

voziti se ~om] // **autóbusn|ī** *prid.* koji se odnosi na autobus i autobuse [*~i kolodvor*; *~a stanica*; *~a postaja*]
✧ *amer.engl.* autobus ≃ AUTO-[2] + -BUS

autocèfālan *prid.*, *v.* autokefalan

autocenzúra *ž* stečena osobina onoga tko se javno izjašnjava ili javno djeluje riječju da se sam cenzurira, da govori onako kao što to zahtijevaju prilike, ob. kao što to želi vlast i onda kada vlast ne provodi cenzuru
✧ AUTO-[1] + *v.* cenzura

autoceráda *ž reg.* cerada na automobilu, *usp.*- cerada
✧ AUTO-[2] + *v.* cerada

autocèsta *ž* cesta koja služi za brz automobilski promet, s dvije ili više jednosmjernih traka, sa zaustavnom trakom i odmorištima; autostrada, autoput
✧ AUTO-[2] + *v.* cesta

autocìstērna *ž* posebno konstruiran teretni automobil sa spremnikom za prijevoz tekućine
✧ AUTO-[2] + *v.* cisterna

<u>auto da fé</u> (*izg.* autodafê) **1.** *pov.* ceremonija izricanja i izvršavanja presude inkviziciје nad hereticima **2.** *pren.* uništenje spaljivanjem, osobito knjiga
✧ *port.*: čin vjere

autodeterminácija *ž* voljna odluka neovisna o izvanjskim utjecajima, samostalno opredjeljivanje
✧ AUTO-[1] + *v.* determinacija

autodȉdakt *m* onaj koji uči bez učitelja i škole; samouk // **autodidàktičkī** *prid.* koji se odnosi na autodidaktiku i autodidakte; samouki; **autodidàktički** *pril.* kao autodidakt; samouko; **autodidàktika** *ž* ⟨D L -ici⟩ učenje bez nastave; samoučenje
✧ *grč.* autodídaktos ≃ AUTO-[1] + *v.* didaktika

autodisciplȉna *ž*, *v.* samodisciplina
✧ AUTO-[1] + *v.* disciplina

àutodrom *m* trkalište za automobilska (i motociklistička) natjecanja // **àutodromskī** *prid.* koji se odnosi na autodrom
✧ AUTO-[2] + -DROM

àutoelektričār *m* onaj koji popravlja električne uređaje automobila // **autoelèktričarskī** *prid.* koji se odnosi na autoelektričare
✧ AUTO-[2] + *v.* električar

autoerotìzam *m* ⟨G -zma⟩ erotska uzbuđenost vlastitim tijelom, *opr.* heteroerotizam
✧ AUTO-[1] + *v.* Eros, erotizam

autofàgij|a *ž biol.* održavanje života bez hranjenja izvana, samo na temelju rezervi (u vrijeme posta, zimskog sna i sl.) [*biti u fazi ~e*]
✧ AUTO-[1] + -FAGIJA

autofetišìzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* usmjeravanje spolnog užitka na pojedine dijelove vlastitog tijela // **autofetišìstičkī** *prid.* koji se odnosi na autofetišiste
✧ AUTO-[1] + *v.* fetiš, fetišizam

autofòbija *ž pat.* bolestan strah od samoće
✧ AUTO-[1] + -FOBIJA

autogàmija *ž* **1.** *biol.* **a.** (u jednostaničnih životinja) dioba jedne te iste jedinke **b.** spajanje jajašca i spermija iste jedinke u dvospolca; samooplodnja **2.** *bot.* oprašivanje peludom istoga cvijeta
✧ AUTO-[1] + -GAMIJA

autogaráža *ž* garaža za automobile, *usp.* garaža
✧ AUTO-[2] + *v.* garaža

àutogēn *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nastaje sam od sebe; samorodan, samodjelatan, iskonski △ ***~i trening*** *psih.* sistematski postupak mišićnog i psihičkog opuštanja; ***~o rezanje*** rezanje metala pomoću plamena acetilena uz dodatak kisika; ***~o zavarivanje*** *tehn.* spajanje metalnih dijelova u jednu cjelinu rastaljivanjem rubova i unošenjem vezivnog dodatka
✧ AUTO-[1] + -GEN

autogèneza *ž znanstv.* teorija prema kojoj su u evoluciji sva živa bića autogena, njihov razvoj ovisi o njima samima, *opr.* ektogeneza
✧ AUTO- + -GENEZA

àutogīr *m*, *v.* autožir

àutogōl *m* ⟨N *mn* autogòlovi⟩ pogodak koji je igrač postigao u korist protivničke momčadi, zgoditak u svoja vrata (ob. u nogometu)
✧ AUTO-[1] + *v.* gol[2]

autògraf *m* **1.** spis napisan vlastitom rukom, rukom pisan izvorni primjerak; original, *usp.* holograf **2.** fotogrametrijski stereoinstrument za izradu topografskih planova // **autogràfija** *ž tisk.* prijenos crteža ili teksta pretiskivanjem s papira na litografski kamen ili cinkovu ploču; **autogràfskī** *prid.* koji se odnosi na autografiju i autografe
✧ AUTO-[1] + -GRAF

autògram (**àutogram**) *m* vlastoručni potpis koji ob. daje neka poznata ličnost [*dati ~*; *dobiti ~*]
✧ AUTO-[1] + -GRAM

autogùma *ž* gumeni obruč napunjen zrakom na kotačima motornih i zaprežnih vozila
✧ AUTO-^{2} + *v.* guma

autohemoteràpija *ž med.* liječenje ubrizgavanjem vlastite venske krvi
✧ AUTO-^{1} + *v.* hemoterapija

autohipnóza *ž psih.* hipnoza izazvana bez utjecaja druge osobe, autosugestijom
✧ AUTO-^{1} + *v.* Hipnos, hipnoza

autohládnjača *ž* kamion koji ima hladnjaču, ob. za prijevoz na temperaturu osjetljive hrane; kamion-hladnjača
✧ AUTO-^{2} + *v.* hlad, hladnjača

autohórija *ž bot.* samorasprostiranje, samoširenje
✧ AUTO-^{1} + *grč.* khoreía: ples u kolu

autòhton *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji nema prethodnika (o stanovništvu, narodima itd.); starosjedilački, izvoran [*~a riječ*] **2.** koji je samonikao, samorodan (o biljkama), nastao bez stranog utjecaja [*~a kultura*] // **autòhtonōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je autohton ili svojstvo onoga što je autohtono
✧ *grč.* autókhthonos: od zemlje same ≃ AUTO-^{1} + khthṓn: zemlja

autoimunizácija *ž biol.* imunološki odgovori organizma na sastojke vlastita tkiva // **autoìmūn** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩, ob. u: △ *~e* ***bolesti*** bolesti koje nastaju kao posljedica poremećaja imunosti na vlastite antigene
✧ AUTO-^{1} + *v.* imunitet, imunizacija

autoinfèkcija *ž pat.* infekcija uzročnikom koji se već nalazi u organizmu
✧ AUTO-^{1} + *v.* infekcija

autointoksikácija *ž pat.* otrovanje toksičnim produktima metabolizma
✧ AUTO-^{1} + *v.* intoksinacija

àutokamp *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *razg.* uređen i ograđen prostor u prirodi za prihvat motoriziranih turista, smještaj njihovih automobila, kamping-prikolica i šatora, uključuje i dodatne sadržaje
✧ AUTO-^{2} + *v.* kamp

àutokār *m zast.* veliki automobil namijenjen za kolektivne izlete i turizam, vrsta kombija
✧ *engl.* autocar

autokarikatúra *ž lik.* karikatura samoga sebe
✧ AUTO-^{1} + *v.* karikatura

autokatalíza *ž kem.* kataliza pri kojoj produkti kemijske reakcije djeluju kao katalizatori, tj. ubrzavaju reakciju
✧ AUTO-^{1} + *v.* kataliza

autokèfālan (**autocèfālan**) *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** atribut nacionalnih pravoslavnih crkava koje same sobom upravljaju **2.** koji uživa samostalnost; neovisan, samoupravan // **autokefálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je autokefalno [*~ Makedonske pravoslavne crkve dovodi se u pitanje*]
✧ AUTO-^{1} + -KEFALAN

autokinéza *ž fiziol.* prividno spontana reakcija pokreta potaknuta unutrašnjim podražajima organizma
✧ AUTO-^{1} + -KINEZA

àuto-kíno *sr* prostor uređen kao kinematograf u kojem se filmovi gledaju iz parkiranog automobila
✧ AUTO-^{2} + *v.* kino

autòklāv *m* ⟨G autokláva⟩ metalna posuda za **a.** *kem.* izvođenje kemijskih reakcija pod visokim tlakom uz visoku temperaturu **b.** *med.* sterilizaciju medicinskih instrumenata
✧ *fr.* autoclave ≃ AUTO-^{1} + *lat.* clavis: ključ

àutoklūb *m* ⟨N *mn* klubovi⟩ klub vozača automobila
✧ AUTO-^{2} + *v.* klub

àutokolōna *ž* niz automobila u pokretu
✧ AUTO-^{2} + *v.* kolona

àutokomānda *ž zast.* vojna ustanova koja pod svojom upravom ima i autopark
✧ AUTO-^{2} + *v.* komandirati, komanda

autokontróla *ž*, *v.* samokontrola
✧ AUTO-^{1} + *v.* kontrola

àutokormilo *sr pom.* uređaj koji pod kontrolom girokompasa automatski kontrolira položaj kormila i ne dopušta promjenu brodskog kursa; automatsko kormilo
✧ AUTO-^{1} + *v.* kormilo

àutokoš *m* ⟨N *mn* -evi⟩ *sport* pogodak u vlastiti koš (u košarci), *usp.* autogol
✧ AUTO-^{1} + *v.* koš

autòkrāt *m* ⟨G autokráta⟩ **1.** apsolutni vladar; samodržac, diktator **2.** *pren.* onaj koji je sklon nametanju svoje volje drugome (u radnim odnosima i sl.) // **autokràcija** *ž* **1.** *pol.* neograničena vladavina (jednog čovjeka); autokratizam, samodržavlje, samovlast **2.** *fil.* vladanje samim sobom, gospodarenje razuma nad čulima; **autokràtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima osobine autokrata; **autokratìzam** *m* ⟨G -zma⟩, *v.* autokracija; **autòkratskī** *prid.* koji se odnosi na autokrate; **autòkratski** *pril.* kao autokrat, na način autokrata
✧ AUTO-^{1} + -KRAT

autokrìtika *ž* ⟨D L -ici⟩ kritička procjena vlastitih postupaka; samokritika // **autokrìtičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva autokritike; **autokrìtičkī** *prid.* koji se odnosi na autokritiku; **autokrìtički** *pril.* na autokritičan način; **autokrìtičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je autokritičan
✧ AUTO-[1] + *v.* kritika

àutokros *m* ⟨N *mn* autokròsovi⟩ *sport* natjecanje posebno prerađenih automobila s naročito pojačanim amortizerskim sistemom na zemljanim terenima, po pravilima poznatijeg motokrosa
✧ *engl.* autocross

autolakírer *m* onaj koji se bavi bojanjem (lakiranjem) motornih vozila // **autolakírerskī** *prid.* koji se odnosi na autolakirera; **autolakírerski** *pril.* kao autolakirer, na način autolakirera; **autolakírnica** *ž* radionica u kojoj radi autolakirer
✧ *njem.* Autolakierer

autolàtrija *ž psih.* obožavanje samoga sebe; narcisoidnost
✧ AUTO-[1] + -LATRIJA

autolézija *ž pat.* samoosakaćenje u određenim psihozama
✧ AUTO-[1] + *lat.* laesio: povređivanje

àutolimār *m* onaj koji popravlja metalne (limene) dijelove karoserije automobila (i drugih sličnih vozila, npr. traktora) // **autolimàrija** *ž* autolimarska radionica; **àutolimarskī** *prid.* koji se odnosi na autolimare
✧ AUTO-[2] + *v.* lim, limar

autolíza *ž pat.* **1.** spontana dezintegracija tkiva (složenih spojeva, bjelančevina, ugljikohidrata i dr.), nastaje djelovanjem staničnih enzima nakon smrti i u nekim patološkim stanjima **2.** destrukcija stanica u tijelu njegovim vlastitim serumom
✧ AUTO-[1] + -LIZA

autològija *ž lingv.* upotreba riječi u njihovu pravom, izravnom značenju
✧ AUTO-[1] + -LOGIJA

autòmāt *m* ⟨G automáta⟩ **1.** *tehn.* uređaj koji samostalno obavlja koristan rad, skraćuje broj radnji ili radni proces bez izravnog sudjelovanja čovjeka u svakoj radnji, ali prema njegovoj zamisli [~ *za kavu (čaj, čokoladu, osvježavajuće piće)*] **2.** *inform.* teoretski i praktičan plan koji osigurava automatsko povezivanje i nastavljanje aritmetičkih i logičkih operacija u potrazi za traženim rezultatom; stroj koji rješava algoritme **3.** *vojn.* ručno lagano vatreno oružje koje jednim okidanjem ispali više metaka **4.** *pren. pejor.* onaj koji radi kao automat, bez kreativnosti i inicijative u onome što obavlja **5.** *glazb.* **a.** naprava koja svira mehanički **b.** naprava koja svira kad se u nju ubaci novac // **automàtik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *razg.* stroj ili uređaj koji radi automatski; **automàtika** *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** znanstveno-tehnička disciplina; proučava teoriju i konstrukciju upravljanja tehnološkim procesima **2.** *razg.* ukupnost mehanizama koji skraćuju broj radnji ili radni proces bez izravnog sudjelovanja čovjeka [~ *u ovom autu radi besprijekorno*]; **automatizácija** (**automácija**) *ž* **1.** *tehn.* postupci kojima se smanjuje udio ljudskoga rada u suvremenoj proizvodnji, dok se uporaba strojeva povećava **2.** isključenje kreativnosti u onome što se obavlja kao posljedica trajne navike ili dugog ponavljanja [~ *pokreta*] **3.** *psih.* automatska podložnost infantilnim podražajima; **automatìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** uhodana tehnika, uređen postupak ili način djelovanja, rada ili funkcioniranja onoga što se već uvriježilo ili je automatski regulirano [~ *pravnog djelovanja*; ~ *procedure*] **2.** (*mn*) *fiziol.* nehotične kretnje što nastaju mimo volje i reaktivno na vanjske i unutarnje podražaje **3.** *psih.* automatsko i neusmjereno, nesvrhovito ponašanje koje nije pod svjesnom kontrolom; **automatizírati** *dv.* ⟨*prez.* automatìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* automatìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** uvesti/uvoditi automate u tehnološki proces **2.** (u)činiti da što djeluje ili da se zbiva bez vlastite volje i svijesti, postati/postajati automatom; **autòmatsk|ī** *prid.* **1.** koji je kao automat, sam bez voljnog poticaja [~*a obrana*; ~*i pokret*] **2.** koji radi, djeluje pomoću podešenog mehanizma, tako da skraćuje neke radnje [~*o oružje*; ~*a obrada podataka*], *opr.* ručno △ ***~a kuglana*** kuglana s postrojenjem koje podiže i spušta čunjeve, semafor očitava broj srušenih čunjeva i sl.; ***~a meteorološka postaja*** *meteor.* postaja na kojoj se sva mjerenja obavljaju automatski i potom dalje odašilju sabirnom centru; ***~i nadzor*** *inform.* postupak ili svojstvo kompjuterskog sustava sposobnog da trajno procjenjuje unutarnje stanje vlastitog radnog okružja; ***~i pilot*** u avionima uređaj koji zamjenjuje pilota u lakšim fazama leta;

~*o* ***ispravljanje pogrešaka*** *inform.* postupak koji po otkrivanju pogreške u obradi ili prijenosu poziva odgovarajuću rutinu i nudi joj informaciju za ispravljanje pogreške ili ponovni pokušaj izvođenja operacije; ~*o* ***kormilo***, *v.* autokormilo; ~*o* ***oružje*** oružje kod kojeg se sve radnje za opaljivanje sljedećeg metka obavljaju automatski; ~*o* ***podizanje*** *inform.* postupak ili svojstvo sustava za automatsko pokretanje nakon određenih tipova pogrešaka ili prekida napajanja; **autòmatski** *pril.* **1.** na automatski način, samo od sebe; mehanički **2.** *razg.* zbog toga, time što, zato što, samim time [*tko hoće ~ i može*]

✧ *grč.* autómatos: koji se događa sam od sebe, koji se sam kreće ≃ automatízein: djelovati sam od sebe

automedikácija *ž med.* uzimanje lijekova bez savjetovanja s liječnikom

✧ AUTO-[1] + *v.* medikus, medikacija

automehàničār *m* onaj koji popravlja i održava motor automobila (i drugih vozila sa sličnim motorima, npr. traktora) // **automehàničarskī** *prid.* koji se odnosi na automehaničare

✧ AUTO-[2] + *v.* mehanički, mehaničar

automèlōn *m* ⟨G automelóna⟩ *glazb. pov.* pjesme u bizantskoj crkvenoj glazbi što se pjevaju po izvornoj melodiji, komponiranoj za neku drugu pjesmu

✧ AUTO-[1] + *grč.* mélos: pjesma, drukčiji napjev

automòbīl *m* ⟨G automobíla⟩ *term.* motorno vozilo na dvije osovine i četiri kotača raznih tipova i oblika, namijenjeno prijevozu putnika i (rjeđe) robe [*povesti ~om*]; auto, samovoz // **automobìlčić** *m dem.* od automobil; automobilić; **automobìlić** *m*, *v.* automobilčić; **automobìlist** *m* **1.** vozač automobila u prometu **2.** *sport* vozač u vozačkom sportu (za razliku od motorista **2a**); **automobilìstičk|ī** *prid.* koji se odnosi na automobil i na automobiliste [*~e naočale*; *~e rukavice*]; **automobilìstički** *pril.* kao automobilist, na način automobilista; **automobìlistkinja** *ž*, *v.* automobilist; **automobilìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *sport* natjecanje u kojem se pobjeda postiže brzom vožnjom automobilima na trkalištu ili snalaženjem u prirodi; **automòbilsk|ī** *prid.* koji se odnosi na automobile [*~e gume*; *~a industrija*; *~i as*]

✧ *fr.* automobile ≃ AUTO-[1] + *lat.* mobilis: pokretan

automodelárstvo *sr* djelatnost automodelara, *usp.* modelarstvo

✧ AUTO-[1] + *v.* model, modelirati

automorfìzam *m* ⟨G -zma⟩ *psih.* pretpostavljanje tuđeg duševnog života svojem i zbog toga prosuđivanje na osoben način

✧ AUTO-[1] + -MORFIZAM

automòto *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je zajednički, koji se odnosi na automobile i motore (motocikle) itd. [*~savez*; *~trkalište*]

✧ *v.* auto(mobil) + *v.* moto(cikl)

automutilácija *ž psih.* samoosakaćenje u teškim psihičkim stanjima

✧ AUTO-[1] + *lat.* mutilatio: osakaćivanje

autonòmija *ž* **1.** *psih.* upravljanje samim sobom, nezavisnost od vanjskih utjecaja na duhovni i moralni integritet osobe; samostalnost **2.** *pol.* pravo stanovništva da samostalno rješava stvari unutrašnje uprave, kulture i obrazovanja, obično unutar više upravno-teritorijalne jedinice; samouprava **3.** mogućnost samostalnog rada nekog uređaja ili stroja [~ *rada prijenosnika*] △ ~ ***sveučilišta*** *term.* tradicionalno pravo akademske zajednice da o bitnim pitanjima svoje egzistencije, rada i smisla odlučuje neovisno o političkoj vlasti // **àutonōm|an** *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ koji uživa autonomiju, koji je određen autonomijom; samostalan, neovisan, samoupravan, samosvojan △ ~***ni aparat za ronjenje*** *sport tehn.* naprava koja omogućuje samostalan boravak pod vodom, ronilac udiše komprimirani zrak, a izdiše u vodu; ~***ni ili vegetativni živčani sustav*** *fiziol.* dio živčanog sustava neovisan o volji, nadzire funkciju unutarnjih organa; ~***no ronjenje*** *term.* kretanje pod vodom pomoću autonomnog aparata, čovjek koji to radi zove se čovjek-žaba; **autonòmāš** *m* ⟨G autonomáša⟩ **1.** *pov.* onaj koji je za autonomiju, protiv ujedinjenja Dalmacije s Hrvatskom u sklopu Austrije (od druge pol. 19. st. do 1918); tolomaš, *usp.* autonomist **2.** *pol. pejor.* autonomist [*istarski ~*]; **autonomášev** *prid.* koji pripada autonomašu; **autonomàšica** *ž*, *v.* autonomaš; **autonomàšičīn** *prid.* koji pripada autonomašici; **autonòmāškī** *prid.* koji se odnosi na autonomaše; **autonòmāški** *pril.* kao autonomaš, na način autonomaša; **autonomáštvo** *sr pejor.* ispovijedanje i provođenje politike autonomaša; autonomìzam; **autonòmist** *m* onaj koji u uređenju države zastupa ili želi veća autonomna prava regija i sl.; autonomaš,

opr. centralist; **autonomìstičkī** *prid.* koji se odnosi na autonomiste; **autonomìstički** *pril.* kao autonomist, na način autonomista; **autonòmistkinja** *ž*, *v.* autonomist; **autonomìzam** *m* 〈G -zma〉, *v.* autonomaštvo; **autonómnōst** *ž* 〈G -osti, I -osti/-ošću〉 osobina onoga koji je autonoman ili svojstvo onoga što je autonomno
✧ *grč.* autonomía ← ≃ autónomos: autonoman ≃ AUTO-¹ + -NOMIJA

autooksidácija *ž kem.* spajanje neke tvari s kisikom pri običnoj temperaturi i bez vidljivog izgaranja
✧ AUTO-¹ + *v.* oksid, oksidacija

autoopservácija *ž psih.* promatranje samoga sebe; samopromatranje // **autoopservácījskī** *prid.* koji se odnosi na autoopservaciju; **autoopservácījski** *pril.* kao autoopservacija, na način autoopservacije
✧ AUTO-¹ + *v.* opservirati, opservacija

autoòznaka *ž* oznaka na automobilu ob. registarski broj ili ime proizvođača
✧ AUTO-² + *v.* oznaka

autopagnózija *ž pat.* poremećaj u shvaćanju međusobnih odnosa tijela
✧ AUTO-¹ + *grč.* pagós: koji je učvršćen + -GNOZIJA

àutopark *m* 〈N *mn* autopàrkovi〉 ukupnost automobila neke organizacije
✧ AUTO-² + *v.* park

autoplàstika *ž* 〈D L -ici〉 *med.* operativni postupak kojim se bolesniku nadoknađuje manjak tkiva uzimanjem tkiva s drugog mjesta na njegovu tijelu
✧ AUTO-¹ + -PLASTIKA

autopòrtrēt *m* 〈G autoportréta〉 slika, crtež ili plastika kojim umjetnik prikazuje svoj lik
✧ AUTO-¹ + *v.* portret

autopraónica *ž* mjesto gdje se obavlja usluga pranja automobila; autopraona
✧ AUTO-² + *v.* prati, praonica

autoprèsvlaka *ž* 〈D L -aci〉 materijal kojim su presvučena sjedišta u automobilu
✧ AUTO-² + *v.* presvlaka

autoprévoznīk (**autoprijévoznīk**) *m* 〈N -ici〉 onaj koji profesionalno obavlja prijevoz robe ob. kamionima
✧ AUTO-² + *v.* prevesti¹, prevoznik (prijevoznik)

autoprómet *m* promet motornim vozilima: saobraćaj // **autoprómetan** *prid.* 〈*odr.* -tnī〉 koji se odnosi na autopromet
✧ AUTO-² + *v.* prometati, promet

autòpsij|a *ž* **1.** *fil.* spoznaja do koje se dolazi iskustvom promatranja i svjedočenja onoga što je viđeno svojim očima; samouvid **2.** *med.* pregled i seciranje trupla radi dijagnosticiranja uzroka smrti [*izvršiti/obaviti ~u*]; obdukcija, nekropsija, sekcija, razudba
✧ *grč.* autopsía: gledanje vlastitim očima

àutopūt *m* 〈N *mn* autopútovi〉, *v.* autocesta
✧ AUTO-² + *v.* put

àutor *m* **1. a.** onaj koji je napisao neki tekst, spjevao, skladao, nacrtao ili naslikao (ob. za djelo koje ima znanstvenu, kulturnu ili umjetničku vrijednost); stvaralac, tvorac **b.** onaj koji razvija neku ideju, izum, potiče određene djelatnosti [~ *ideje*; ~ *inicijative*] **2.** *pejor.* onaj koji je smislio nešto bez vrijednosti ili koji je smislio nešto loše [~ *klevete*; ~ *laži*] △ ***kućni*** ~ pisac koji je stvaralački vezan za neku instituciju (kazalište, izdavačku kuću i sl.) // **àutorica** *ž*, *v.* autor; **àutoričin** *prid.* koji pripada autorici; **autorizácij|a** *ž* **1.** postupak kojim onaj čije su riječi bilježene, nakon provjere, priznaje tekst kao svoj [*provesti ~u*] **2.** postupak kojim se dobiva pravo da se što proglasi svojim i steknu prava koja iz toga proizlaze (izum, djelo itd.) [*osigurati ~u*] **3.** *inform.* stjecanje prava korištenja sustava i podataka pohranjenih na njemu (o kompjuterima ili kompjuterskoj mreži na kojoj ima više korisnika, o bankomatima itd.), ob. se potvrđuje šifrom, pinom i sl. **4.** *ekon.* postupak kojim se područni distributer ovlašćuje za tržišno predstavljanje, zastupanje nekog proizvođača i pravo korištenja njegovog logotipa; **autorizírati** (što) *dv.* 〈*prez.* autorìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* autorìzīrān, *gl. im.* -ānje〉 dati/davati autorizaciju čemu; **àutorov** *prid.* koji pripada autoru; **àutorsk|ī** *prid.* koji se odnosi na autorstvo i autore △ *~**i arak***, *v.* ȁrak △; *~**i certifikat*** oblik zaštite izuma; *~**i film*** film koji se ne može uključiti u dominantne pravce, već ga bitno određuje režiserov stvaralački doprinos; *~**i jezik*** *inform.* računalni jezik ili aplikacijski sustav koji se stvara da bi se razvili programi, baze podataka i gradivo za kompjuterski podržanu izobrazbu; *~**i sustav*** *inform.* aplikacijski softver koji korisniku omogućuje stvaranje i oblikovanje dokumenta za određenu vrstu računalne konfiguracije; *~**i ugovor*** ugovor kojim autor prenosi na druge osobe pravo korištenja

svoga djela; *~o **djelo*** originalna intelektualna tvorevina koju je izradila određena osoba; *~o **pravo** pravn.* skup pravnih normi koje štite autora i njegovo djelo; **àutorski** *pril.* kao autor, na način autora; **autórstvo** *sr* ⟨G *mn* -tāvā/-ā⟩ pripadnost djela, izuma, ideja itd. svome stvaraocu
✧ *lat.* auctor: začetnik ≃ augēre: povećavati, umnažati

àutorādio *m* ⟨G -ija, N *mn* -iji⟩ *razg.* radio prijemnik specijalno izrađen za uporabu u motornom vozilu
✧ AUTO-^{2} + *v.* radio

autoradiogràfija *ž biol.* snimanje kome je izvor zračenja masa tijela koje se snima, primjenjuje se za praćenje makromolekula i izmjene tvari u organima
✧ AUTO-^{2} + *v.* radiografija

autoredùkcījskī (**autorèdukcionī**) *prid.* koji samostalno obavlja redukciju (o motoru)
✧ AUTO-^{1} + *v.* redukcija

autoreferencijálnōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ dimenzija izričaja ili teksta kojim oni tematiziraju neka svoja obilježja, upućuju na vlastitu situaciju, subjekt, strukturu, kod ili žanrovsku pripadnost
✧ AUTO-^{1} + *v.* referirati, referencija

autoregrèsija *ž* statistički izraz strukture razvoja vremenske pojave predočene vremenskom serijom
✧ AUTO-^{1} + *v.* regres, regresija

autorespìrātor *m* uređaj u autonomnom aparatu za ronjenje koji automatski podešava tlak zraka kako bi iz spremnika stizao u pluća ronioca
✧ AUTO-^{1} + *v.* respirirati, respirator

autorìtēt *m* ⟨G autorititéta⟩ **1.** utjecaj koji se zasniva na ugledu **2.** onaj koji ima veliki ugled (ob. koji proizlazi iz znanja, duga bavljenja čime, iskustva itd.) [*nedvojbeni ~ na svom području*] **3.** sposobnost obvezivanja drugih bez neposrednog korištenja sile, argumentacije ili procedure [*imati ~a*; *uživati ~*; *osoba od ~a*] // **ȁutoritār|an** *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji potiče ili traži apsolutnu i neupitnu pokornost autoritetu [*~na ličnost*; *~ni odgoj*] △ ***~ni režim*** oblik vlasti u kojem izvršna vlast nije pod kontrolom parlamenta, vlast se oslanja na određenu vrstu političkog i društveno-moralnog autoriteta; **autoritárnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga koji vlada ili upravlja s vrlo velikim ovlaštenjima i ne dopušta slobode ili ih ograničava u dometu svoje moći, »pasivna neslobodа«, *opr.* liberalnost, demokratičnost; **ȁutoritatīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je odlučan; mjerodavan, služben; **ȁutoritatīvno** *pril.* na autoritativan način [*nastupiti ~*]; **autoritatívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji ima autoritet, koji uživa autoritet
✧ *njem.* Autorität ≃ *lat.* auctoritas: ugled, utjecaj, vlast

autosàlōn *m* ⟨G autosalóna⟩ prostor u kojem su izloženi automobili, ob. za propagandne svrhe i za prodaju
✧ AUTO-^{2} + *v.* salon

autosèrvīs *m* ⟨G autoservísa⟩ **1.** organizacija za popravak, pregled, čišćenje automobila [*auto mi je u ~u*] **2.** postupak stalnog održavanja automobila; servis
✧ AUTO-^{2} + *v.* servis

auto show (*izg.* àuto šôu) *m* izložbeni sajam automobila
✧ *engl.*

àutosīn *m* ⟨G autosína⟩ naprava za daljinsko prenošenje komandi
✧ AUTO-^{1} + *lat.* sinere: dopustiti

autosintéza *ž biol.* sposobnost proizvodnje i pretvaranja energije; pojava tipična za sve žive organizme
✧ AUTO-^{1} + *v.* sinteza

autoskòpija *ž psih.* halucinacija u kojoj se osoba priviđa samoj sebi; zrcalna halucinacija
✧ AUTO-^{1} + -SKOPIJA

autoskopofìlija *ž psih.* erotički užitak koji se postiže gledanjem svoga tijela
✧ AUTO-^{1} + *v.* skopofilija

autosómi *m mn* ⟨N autòsōm, G autosóma⟩ *biol.* nespolni kromosomi, podjednako su u parovima raspodijeljeni na oba spola; obični kromosomi, *opr.* alosomi, heterokromosomi
✧ AUTO-^{1} + -SOM(I)

àutosōnda *m meteor.* najnovija vrsta radiosonde koja u potpuno automatiziranom sustavu uređaja na tlu omogućava izvođenje radiosondaže bez prisutnosti čovjeka
✧ AUTO-^{1} + *v.* sonda

autosplenektòmija *ž pat.* gotovo potpuno iščezavanje slezene zbog skleroze njezina tkiva
✧ AUTO-^{1} + *v.* splenektomija

àutostop *m* zaustavljanje automobila i sl. (podignutim palcem ruke) radi besplatnog prijevoza [*putovati ~om*] // **ȁutostoper** *m* onaj koji na prometnici simboličnim znakom (dizanjem palca) zaustavlja motorna vozila, moli

prijevoz i priključuje se vožnji na većoj ili manjoj dionici puta; autostopist; **autostopírati** *dv.* ⟨*prez.* autostòpīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** dići/dizati palac kako bi se netko od vozača zaustavio [*autostopiram već dva sata*] **2.** (ot)putovati autostopom; **autostòpist** *m*, *v.* autostoper; **autostopìstica** *ž*, *v.* autostopist
✧ *engl.* ≃ AUTO-² + *v.* stop

àutostrāda *ž razg.*, *v.* autocesta
✧ AUTO-¹ + *tal.* strada: cesta

autosugèstija *ž* samopokrenuta ili podsvjesna sugestija kojom se samog sebe potiče na reakciju, drugačije ponašanje, izdržavanje napora i sl. // **àutosugestīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji djeluje putem autosugestije
✧ AUTO-¹ + *v.* sugestija

àutoškōla *ž* škola u kojoj se polaznici pripremaju za vozački ispit
✧ AUTO-² + *v.* škola

àutotaksi *m* ⟨G -ja, N *mn* -ji⟩ osobni automobil kojim se putnici prevoze uz naplatu, *usp.* taksi
✧ AUTO-² + *v.* taksi

autotèličan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je sam sebi svrhom, *opr.* heteroteličan
✧ AUTO-¹ + *grč.* telikós: svrhovit

autotìpija *ž* **1.** *tisk.* postupak koji omogućuje reproduciranje višetonskih snimaka u visokom i plošnom tisku **2.** *inform.* tiskana reprodukcija fotografije ili neke druge ilustracije pomoću sićušnih, ravnomjerno raspoređenih točaka različita polumjera (rasterske točkice) koje se, otisnute, naizgled stapaju i izgledaju kao nijanse sivoga
✧ AUTO-¹ + -TIPIJA

autotòmija *ž zool.* spontano otkidanje pojedinih dijelova tijela kod nekih životinja u slučaju opasnosti (uhvaćenih u zamku i sl.)
✧ AUTO-¹ + -TOMIJA

autotrànsfūzija *ž med.* uzimanje i pohranjivanje bolesnikove krvi kako bi mu se u slučaju potrebe ponovno dala
✧ AUTO-¹ + *v.* transfundirati, transfuzija

autotrànsport *m* obavljanje prijevoza automobilom (ob. kamionom ili autobusom) // **autotrànsportn|ī** *prid.* koji se odnosi na autotransport [*~o poduzeće*]
✧ AUTO-² + *v.* transport

autotròfija *ž* svojstvo zelenih biljaka da organske spojeve potrebne za izgradnju stanica sintetiziraju iz anorganskih tvari, *opr.* heterotrofija // **àutotrof|an** *prid.* ⟨*odr.* -fnī⟩ koji ima svojstvo da sam stvara od anorganskih organske spojeve [*biljke su ~ne*; *~ni organizmi*], *opr.* heterotrofan
✧ AUTO-¹ + -TROFIJA

àutovitlo *sr* ⟨G *mn* -tālā⟩ *tehn.* mehanički pokretni uređaj na motorni pogon kojim se bezmotorna jedrilica pričvršćena na uže izvlači u zrak
✧ AUTO-¹ + *v.* viti, vitlo

àutovuča *ž* **1.** polijetanje bezmotorne letjelice vučom automobila **2.** *razg.* stanje kada jedno vozilo (specijalno ili obično) vuče drugo, ob. pokvareno
✧ AUTO-² + *v.* vući, vuča

autòzīt *m* ⟨G autozíta⟩ biće, sposobno da živi neovisno o bilo kome, *opr.* parazit, nametnik
✧ AUTO-¹ + *grč.* sîtos: hrana

àutožīr (**àutogīr**) *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *tehn.* stroj koji se održava u zraku pogonom velikog horizontalnog rotora, letjelica s malim krilima; giroplan
✧ u početku tvorničko ime proizvoda® ≃ AUTO-¹ + *grč.* gýros: krug

àutrihter *m sport zast.* pomoćni sudac u nogometu; međašni sudac
✧ *njem.* Autrichter

autsàjder *m žarg.* **1.** onaj koji se ne prihvaća kao član neke grupe, onaj koji djeluje sam izvan grupa, klika, establišmenta, institucija itd. **2. a.** onaj koji nije dovoljno upućen, stručan; minorni stručnjak **b.** onaj koji nije u toku, koji je izvan stvari itd. **3.** onaj koji je u sportskom natjecanju bez izgleda na pobjedu, *opr.* favorit **4.** *pom.* **a.** brodar koji održava linijski servis nižom vozarinom od propisane takse **b.** brodar koji djeluje samostalno, izvan monopolističkog društva // **autsàjderskī** *prid.* koji se odnosi na autsajdere; **autsàjderski** *pril.* kao autsajder, na način autsajdera
✧ *engl.* outsider

Auzónije, **Decim Magno** (309–394), rimski pjesnik komemorativnih pjesama, epigrama i idila

âv *m jud.* **1.** jedanaesti mjesec po aktualnom židovskom kalendaru **2. a.** *rel.* jedanaesti po računanju od stvaranja svijeta i peti po izlasku iz Egipta **b.** srpanj/kolovoz prema gregorijanskom kalendaru
✧ *hebr.* 'ābh

avadána *ž* u budističkoj književnosti legende o učinku karmana (djela, čina)
✧ *skr.* aradāna-: junački čin

àvāj *uzv. knjiš.* konvencionalni pisani oblik uzvika obično u tekstovima iz kruga književnog funkcionalnog stila; jao
✧ *ekspr.*

àvāl *m* ⟨G *mn* avála⟩ *bank.* mjenično ili čekovno jamstvo // **avalírati** *dv.* ⟨*prez.* avàlirām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* avàlīrān, *gl. im.* -ānje⟩ (za)jamčiti (čekom ili mjenicom); **avàlist** *m bank.* onaj koji je dao aval na mjenici ili čeku
✧ *fr.*, *tal.* avallo: jamstvo ← *arap.* hawâla: ovlast

Àvala *ž geogr.* planina u neposrednoj blizini Beograda, visina 506 m, na vrhu podignut spomenik *Mauzolej Neznanom junaku* I. Meštrovića, *v.*

àvan *m reg.* naprava za usitnjavanje, tucanje (šećera, maka i sl.); stupa, mužar
✧ *tur.* havan ← *perz.* hāwen

àvangārda *ž* **1.** *vojn. pov.* prva linija borbenih odreda koja predvodi ostalu vojsku; prethodnica **2.** predvodnici, vođe koji pronalaze i primjenjuju nove stilove i tehnike u umjetnosti, ili težnje u politici [*slikarska* ~; *ruska književna* ~; *proleterska* ~] // **avangàrdist** *m* pripadnik avangarde; **avangàrdistica** *ž, v.* avangardist; **avangardìstičkī** *prid.* koji se odnosi na avangardiste; **avangardìstički** *pril.* kao avangardist, na način avangardista; **àvangārdnī** *prid.* koji pripada avangardi △ ~ ***džez*** eksperimentalni stil jazza nastao o. 1965, ističu se beskrajne slobodne improvizacije što izrastaju iz kompleksnih aranžmana; zadržava se struktura »skladbe« zamišljene kao skica nekoliko osnovnih glazbenih zamisli; **àvangārdno** *pril.* na avangardan način; napredno, smjelo
✧ *fr.* avant-garde: predstraža, prethodnica

àvans (**avȁns**) *m* ono što se daje ili prima unaprijed na račun nečega što se ima primiti kasnije; predujam, akontacija [*dati* ~] // **avànsmȃn** (**avanzmân**) *m* promaknuće u službi, osobito kod vojske; napredovanje, unapređenje; **avanzírati** (∅, u što) *dv.* ⟨*prez.* avànzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (∅) napredovati, promaknuti-/promicati (u službi ili u kakvoj hijerarhiji) **2.** *rij.* dati/davati predujam, dati/davati avans
✧ *fr.* avance ≃ avancer: napredovati

avant la lettre (*izg.* avȁn la lětr) *term.* oznaka na grafičkom listu (ob. bakrorezu) koji se stavlja na pokusne otiske, pošto je na ploči ugravirana signatura umjetnika, ali prije graviranja naslova, legende, datuma (lettre) i sl., *usp.* avec la lettre
✧ *fr.*

avantúr|a *ž* **1.** opasan, rizičan pothvat **2.** neobičan, nepredvidljiv, uzbudljiv događaj ili pothvat; pustolovina [*duhovna* ~*a*] **3.** kratkotrajna ljubavna veza [*imati* ~*u* (s kim); *izvanbračna* ~*a*] **4.** *inform.* vrsta računalnih igara za jednu ili više osoba u kojima je cilj prelaženje kakvih pustolovnih prepreka, te otkrivanje tajnih i zakulisnih rješenja za prelazak na višu razinu [*svemirska* ~*a*] △ ***RPG*** ~***a*** avantura koja se prelazi s više likova koje igrač može mijenjati tijekom igre (npr. lik čarobnjaka, ratnika i kradljivca) // **avantúrica** *ž dem.* od avantura; **avantùrist** *m* onaj koji ulazi u avanture, koji je sklon avanturama, traži avanture; pustolov; **avantùristica** (**avantùristkinja**) *ž, v.* avanturist; **avantùrističin** *prid.* koji pripada avanturistici; **avanturìstičkī** *prid.* koji se odnosi na avanturu i avanturiste; pustolovni △ ~ ***roman*** roman u kojem se opisuju neobične pustolovine i podvizi; pustolovni roman; **avanturìstički** *pril.* kao avanturist, na način avanturista; **avanturìzam** *m* ⟨G -zma⟩ traženje uzbudljivih, rizičnih, opasnih događaja radi osobnog užitka
✧ *fr.* aventure

avantùrīn *m* ⟨G avanturína⟩ *min.* vrsta kremena zelene boje; svjetluca zlatnožuto
✧ *fr.* aventurine ≃ aventure: slučaj

Avárci *m mn etn.* kavkaski narod, o. 600.000 pripadnika

Avári *m mn* ⟨N Àvār, G Avára⟩ (**Àvārka** *ž*) *etn. pov.* nomadski narod mongolskog podrijetla koji je u ranom srednjem vijeku vladao područjem Panonije; Obri // **àvārskī** *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* **1.** jezik koji se govori na *I* Prikavkazju, svrstava se u avarsko-andsko-didojsku potporodicu nahsko-dagestanskih (sjeveroistočnokavkaskih) jezika **2.** *pov.* vjerojatno turkijski jezik kojim su govorili Avari; ***Avarski kaganat*** *pov.* avarska država sa središtem u Panonskoj nizini [*Prvi Avarski kaganat* kraj 6. st.–626; *Drugi Avarski kaganat* 626–796]

avàtār *m* ⟨G avatára⟩ **1.** u hinduizmu, utjelovljenje božanstva (u čovjeku ili životinji) **2.** *int.* računalno stvorena slika ili znak koji predočuje osobu koja razgovara s korisnikom računala
✧ *skr.* avatāra-: silaženje

ȁv-ȁv izgovor i konvencija pisanja za jedan od načina kako laje pas, *usp.* vau, grr
✧ *onom.*

àvāz *m* ⟨G aváza⟩ *reg.* glas, vijest // **avàzīle** *pril. reg.* glasno, na sav glas, naglas [*čitati ~*]
✧ *tur.* ← *perz.* āwāz

àvdest *m*, *v.* abdest

avdžȉluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. zast.* bavljenje lovom; lovljenje, lovstvo
✧ *tur.* avcılık ← avcı: lovac ← av: lovina

ave (*izg.* ȁve) *uzv.* zdravo! (pozdrav) △ ~ ***Maria*** (*izg.* ~ María) *bibl.* **1.** anđeoski pozdrav Bogorodici, u zapadnoj liturgiji ob. kao tekst za ofertorije marijanskih blagdana; zdravo Marijo **2.** *glazb.* čest motiv sakralnih i laičkih kompozicija
✧ *lat.*

Ave Caesar, morituri te salutant (*izg.* ȁve Cêzar, moritúri tê salútant) Zdravo, Cezare, umirući (oni koji će umrijeti) te pozdravljaju! (pozdrav rimskih gladijatora caru)
✧ *lat.*

avec la lettre (*izg.* avȅk la lȅtr) *term.* grafički list (ob. bakrorez) otisnut s metalne ploče (matrice), pošto su na njoj ugravirani signatura, naslov, legenda, datum (lettre) i sl., *usp.* avant la lettre
✧ *fr.*

avénija *ž* **1.** put oivičen drvoredom što vodi do nekog dvorca ili grada **2.** široka velegradska ulica s odlikama prilaza, koja povezuje ili dovodi do nekog važnog dijela grada; bulevar
✧ *fr.* avenue

a verbis ad verbera (*izg.* â vȅrbis ȁd vȅrbera) od riječi na batine, od svađe na tučnjavu (prijeći)
✧ *lat.*

Averroes (*izg.* Avèroes) (pravo ime Ibn Rošd) (1126–1198), arapski filozof i liječnik, jedan od najčuvenijih komentatora Aristotela, zastupa učenje o dvostrukoj istini

àvers (**avȅrs**) *m* prednja ili glavna strana kovanice gdje se nalazi glava ili poprsje, državni grb, naziv države; lice, *opr.* revers // **àversnī** *prid.* koji se odnosi na avers, koji pripada aversu
✧ *fr.* avers

avertìsmān *m* ⟨G avertismána⟩ pisana obavijest, opomena, upozorenje (ob. u diplomaciji) [*izdati ~*] // **avertírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* avèrtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* avèrtīrān, *gl. im.* -ānje⟩ javiti/javljati, izvijestiti/izvještavati, obavijestiti/obavještavati
✧ *fr.* avertissement ≃ avertir: obavijestiti

avèrzij|a *ž* **1.** odbojnost prema kome ili prema čemu [*osjećati ~u*; *pokazivati ~u*]; nesklonost, zazor **2.** *jez. knjiž.* retorička figura, sastoji se u skretanju govornog sadržaja na sporedni misaoni tok // **ȁverzīvan** *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji je pun averzije; odbojan, nesklon, zazoran
✧ *lat.* aversio ≃ avertere: odvraćati

Avèsta *ž knjiž. rel.* zbirka zoroastrijskih (mazdaističkih) vjerskih tekstova; izražava dualizam kroz suprotstavljanje načela dobra i zla u univerzumu; u svom najstarijem dijelu (*Gatha*) sadržava propovijedi religioznog reformatora Zaratustre, *v.*; mlađi dijelovi Aveste sadržavaju legende i mitove mazdaističke religije, *usp.* zoroastrizam, mazdaizam // **avèstičkī** *prid.* koji se odnosi na Avestu △ ~ ***jezik*** *lingv.* staroiranski jezik kojim je pisana Avesta

ávet *ž* ⟨I -i⟩ **1.** zastrašujuće ili zagonetno priviđenje slike mrtvog čovjeka ili neprirodnog bića, simbol smrti; sablast, utvara, prikaza **2.** *pren.* ono što izaziva užas, gađenje, strah [*~ prošlosti*] // **avètinja** *ž* **1.** prikaza, utvara **2.** *reg.* osoba luckaste, lake pameti, koja slabo shvaća; **ávetīnjskī** *prid.* koji se odnosi na avetinju [*~ izgled*]; **ávetīnjski** *pril.* na avetinjski način, kao avetinje [*~ izgledati*]
✧ *tur.* afet ← *arap.* āfāt, āft: nesreća, znak koji najavljuje nesreću

àvetnjāk *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *zool.* rod polumajmuna (*Tarsius tarsius*), s Malajskog otočja
✧ *v.* avet

ȁvgār *m*, *v.* abagar

Avicéna (**Ibn Sina**) (980–1037), perzijski liječnik, jedan od najutjecajnijih filozofa-znanstvenika u islamu; sljedbenik Aristotela i neoplatonaca; autor svojevrsne filozofsko-znanstvene enciklopedije *Knjiga ozdravljenja* i *Medicinski kanon* (jedna od najslavnijih knjiga u povijesti medicine)

avièta *ž* ⟨G *mn* aviétā⟩ *razg.* svaka letjelica s ljudskim pogonom
✧ ≃ *lat.* avis: ptica

Avignon (*izg.* Àvinjon, prema *fr.* Avinjȏn) *m* grad na *JI* Francuske, 86.939 stan. (1990), sjedište papa u doba tzv. avinjonskog sužanjstva; danas poznat po velikom ljetnom kultur-

nom festivalu // **àvinjonsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Avignon △ ~*o* ***ropstvo (progonstvo, sužanjstvo)*** *pov.* razdoblje 1309–1377. u kojem su pape iz Rima preseljeni u Avignon

avijácija *ž* **1.** zračna flota (avioni, helikopteri) [*sportska* ~; *mala* ~]; avijatika **2.** *vojn.* rod vojske osposobljen za borbu u zraku; zrakoplovstvo △ ***poljoprivredna*** ~ flota aviona koja zaprašuje poljoprivredne površine; ***poštanska*** ~ avioni koji se upotrebljavaju za prijevoz pošte // **avijácījskī** *prid.* koji se odnosi na avijaciju; zrakoplovni; **avijàtičār** *m* onaj koji upravlja letjelicom; pilot, letač, zrakoplovac; **avijàtičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* avijatičar; **avijàtičarskī** *prid.* koji se odnosi na avijatičare; **avijàtika** *ž* ⟨D L -ici⟩, *v.* avijacija

✧ *fr.* aviation ≃ *lat.* avis: ptica

avìjārij *m rij.* prostor u kome se uzgajaju ptice; ptičarnik

✧ *lat.* aviarium ≃ avis: ptica

avikultúra *ž* uzgoj ptica; ptičarstvo

✧ *lat.* avis: ptica + *v.* kultura

AVIO- kao prvi dio riječi znači da je u vezi s avionom (prometom u zraku itd.) ono što je drugi dio [*aviolinija*]

✧ *lat.* avis: ptica

aviobiològija *ž* proučavanje uvjeta opstanka živih organizama na velikim visinama i u svemiru

✧ AVIO- + *v.* biologija

aviocìstērna *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ letjelica koja u letu druge opskrbljuje gorivom

✧ AVIO- + *v.* cisterna

aviokompànija *ž* avioprijevoznik organiziran kao kompanija

✧ AVIO- + *v.* kompanija

aviokònstruktor *m* specijalist za projektiranje aviona

✧ AVIO- + *v.* konstruirati, konstruktor

aviolínija *ž* stalna linija između dvaju aerodroma na kojoj prometuju avioni; zrakoplovna linija

✧ AVIO- + *v.* linija

aviomehàničār *m* zrakoplovni mehaničar

✧ AVIO- + *v.* mehanički, mehaničar

aviomòdēl *m* ⟨G aviomodèla⟩ model aviona ili zračne jedrilice // **aviomodèlār** *m* ⟨G aviomodelára⟩ onaj koji izrađuje modele aviona; **aviomodèlārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* aviomodelar; **aviomodelárstvo** *sr* **1.** djelatnost, rad aviomodelara **2.** *sport* natjecanje u letenju aviomodela

✧ AVIO- + *v.* model

avìōn *m* ⟨G avióna⟩ **1.** letjelica teža od zraka i s krilima (s klipnim motorom ili na mlazni pogon); zrakoplov [*transportni* ~; *lovački* ~] **2.** *sport* u hrvanju naziv za bacanje u kojem se protivnika prethodno podigne za rame i uhvati za jednu ili obje noge // **avìonsk|ī** *prid.* koji se odnosi na avion [~*a karta*; ~*i rep*; ~*i trup*; ~*o krilo*]; **avìonski** *pril.* kao avion, na način aviona [*putovanje je bilo* ~ *brzo*]

✧ *fr.* ≃ *lat.* avis: ptica, ime je dao francuski konstruktor Ader i značilo je »vojni aeroplan«

avioprijévoznīk *m* ⟨N *mn* -īci⟩ poduzeće i slična organizacija koja se bavi prijevozom robe i putnika avionima

✧ AVIO- + *v.* prevesti[1], prijevoznik

aviotrànsport *m*, *v.* aerotransport

✧ AVIO- + *v.* transport

a vista (*izg.* a vìsta) *pril.* **1.** *bank.* klauzula za čekove i mjenice plative po donošenju; po viđenju **2.** *v.* prima vista

✧ *tal.*

avitaminóza *ž pat.* oboljenje zbog pomanjkanja vitamina u organizmu // **avitaminōzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji boluje od avitaminoze

✧ *nlat.* avitaminosis ≃ A-[1] + *v.* vitamin + -OZA

avíza *ž razg. zast.* obavijest, upozorenje, oglas, opomena // **avìzati** *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši⟩ *reg.*, *v.* avizirati; **avizírati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* avìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* avìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ *knjiš. rij.* informirati koga, upoznati/upoznavati koga s čim; obavijestiti, upozoriti; izvijestiti, avizati

✧ *fr.* avis ≃ aviser: obavijestiti ≃ *tal.* avvisare

avízo *m term.* **1.** obavijest otpremnika o prispijeću robe **2.** obavijest banke o prijenosu čeka ili mjenice na neku osobu [*taj/ovaj* ~; *poslati* ~; *dobiti* ~]

✧ *tal.* avviso: obavijest

àvlij|a *ž reg.* **1. a.** kućno dvorište ograđeno zidom **b.** dvorište seoske kuće [*na* ~*i demirli kapija*; *izići u* ~*u*]; dvor **2.** naplav oko čatrnje za hvatanje kišnice // **àvlījskī** *prid.* koji se odnosi na avliju; dvorišni (**1ab**)

✧ *tur.* avlı, *v.* aul

Àvnoj (**AVNOJ**) *m*, *v.* antifašìstičkī // **àvnojsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Avnoj △ ~***a Jugoslavija*** *pov.* Demokratska Federativna

Jugoslavija utemeljena 29. 11. 1943. kao federativna zajednica; ~***e granice*** *pov.* granice između šest jugoslavenskih republika (1945–1991) koje su bile uspostavljene odlukama Avnoja i po kojima je, uz međunarodno priznanje, izvršeno razgraničenje novih država nastalih nakon raspada SFRJ (1991–92); **àvnojski** *pril.* na način Avnoja, prema Avnoju

✧ *krat.* **A**ntifašističko **v**ijeće **n**arodnog **o**slobođenja **J**ugoslavije

avodíre *m bot.* drvo Z Afrike (*Turraenthus africanus*), visine do 35 m i promjera do 100 cm, slično mahagoniju, široke uporabe u tehnici

avokácij|a *ž* zahtjev za povratak čega, opozivanje čega [*izdati ~u*]

✧ *lat.* avocatio ≃ avocare: opozvati, razveseliti

avokádo (**avokâdo**) *m bot.* **1.** tropska biljka (*Persea gratissima*) iz porodice lovora (*Lauraceae*) **2.** jestivi plod te biljke

✧ *meks.šp.* aguacate ← *nahuatl* āhuacatl

a volapie (*izg.* a volapiè) *pril. term.* u koridi ubijanje bika iz pokreta

✧ *šp.*

avolícija *ž psih.* nedostatak inicijative ili ciljeva u životu

✧ A-[1] + *lat.* volitio: volja

avòrija *ž arh.* slonova kost

✧ *tal.* avorio

avùlzija *ž* **1.** *pravn.* pitanje vlasništva nad dijelom zemlje što je višom silom pripojen tuđem imanju **2.** *med.* otrgnuće dijela organa kao posljedica udesa, naprezanja ili ozljede

✧ *lat.* avulsio

avunkùlāt *m* ⟨G avunkuláta⟩ *sociol.* statusno pravo ujaka nad sestrinom djecom u nekih primitivnih naroda

✧ *lat.* avunculus: majčin brat, ujak + -AT

Aymé (*izg.* Emé), **Marcel** (1902–1967), francuski pisac romana, novela, drama i eseja (*Zelena kobila*, *Đački put*)

ayre (**aire**) (*izg.* àir) *m glazb. pov.* 1. strofna pjesma za vokalni ili vokalno-instrumentalni sastav u Engleskoj u 16. st.; slična canzonetti 2. jednostavna pjesma

✧ *engl.*

ȁz *m lingv.* ime slova a u glagoljičkoj i ćiriličkoj azbuci, *usp.* a[1] (**2**)

✧ prema *stsl.* ličnoj zamjenici *1. l. jd* azъ

-**AZA** kao drugi dio riječi u kemijskoj i biološkoj nomenklaturi označava enzim [*amilaza*; *ureaza*]

azaléja *ž bot.* rod biljaka (*Azalea*) iz porodice vrijesova (*Ericaceae*); uzgajaju se zbog lijepih cvjetova

✧ *nlat.* Azalea ≃ *grč.* azaléos: suh

àzant *m bot.*, *v.* asafetida

àzap *m pov.* **1.** u vojsci Osmanskog Carstva **a.** puškar **b.** pješak **c.** specijalni stražar **2.** *reg.* neženja, samac

◆ *pr.*: **Àzap**, **Àzapović** (100, Slavonija)

✧ *tur.* ← *arap.* ʿazäb: neženja

àzār *m* ⟨G azára⟩ četvrti mjesec po arapskome kalendaru, odgovara travnju po gregorijanskome kalendaru

✧ *arap.* āḏār

àzbest *m min.* silikatni mineral vlaknaste građe, većinom magnezijev i kalcijev silikat; prerađen u tkaninu, služi za zaštitu od visokih temperatura, kiselina itd.; udisanje čestica azbesta štetno je za dišne organe // **àzbestn|ī** *prid.* koji je od azbesta [*~o odijelo*]; **azbestóza** *ž pat.* pneumokinoza, bolest pluća izazvana udisanjem azbestne prašine, profesionalna bolest

✧ *grč.* ásbestos: neugasiv

àzbuka *ž* ⟨D L -uci⟩ slova u glagoljskom i ćiriličkom pismu poredana po ustaljenom redu, *usp.* alfabet, abeceda // **àzbučn|ī** *prid.* **1.** koji pripada azbuci **2.** koji je sastavljen po azbuci, po azbučnom redu (onako kako slijede jedno za drugim slova glagoljskog i ćiriličkog pisma) △ ~***a molitva*** *rel.* srednjovjekovna didaktična i religiozna pjesnička vrsta, molitveni stihovi kojima prva slova daju redoslijed azbučnoga niza

✧ *stsl.* azъ: ja + buky (b): (slovo)

azeotròpija *ž fiz.* pojava da smjese nekih tekućina u određenom omjeru vriju pri stalnoj temperaturi i daju pare sastava jednakog vrućoj tekućini, tj. prilikom isparavanja azeotropne smjese relativni omjer tekućina koje čine smjesu se ne mijenja (npr. smjesa 96% etanola i 4% vode vrije pri 78 °C i 10^5 Pa) // **azeòtropsk|ī** *prid.* koji se odnosi na azeotropiju [*~e smjese*]

✧ A-[1] + *grč.* zeîn: ključati + -TROPIJA

Àzer, *v.* Azerbajdžan

Azerbàjdžān (**Azerbèjdžān**) *m* ⟨G Azerbajdžána⟩ zemlja u kavkaskoj regiji, 86.600 km^2, 7.570.200 stanovnika (1996), glavni grad Ba-

ku // **Àzer** *m*, *v.* Azerbajdžanac; **Azerbajdžánac** (**Azerbejdžánac**) *m* (**Azerbàjdžānka**, **Azerbèjdžanka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Azerbajdžánci/Azerbejdžánci⟩ stanovnik ili državljanin Azerbajdžana; Azer; **azerbàjdžānskī** (**azerbèjdžānskī**) *prid.*, *v.* azerski; **àzerskī** *prid.* koji se odnosi na Azerbajdžan i Azerbajdžance (Azere); azerbajdžanski, azerbejdžanski △ ~ ***jezik*** *lingv.* turkijski jezik, službeni jezik Azerbajdžana

àzgin *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* **1.** koji je pomaman; obijestan **2.** koji je razjaren; nagao, silovit **3.** koji je raspušten; razuzdan
✧ *tur.* azgın ← azmak: uspaliti se (seksualno), pomamiti se; razjariti se, razuzdati se, podivljati

ázi *m mn mit.* u skandinavskoj mitologiji nebeska božanstva koja predstavljaju prirodne sile (vrhovni bog Odin, sjedište im je Asgard)
✧ *stisland.* Aesir

azídi *m mn* ⟨N àzīd, G azída⟩ *kem.* soli azidne (dušikovodične) kiseline; jaki su inicijalni eksplozivi
✧ *lat.* azotum: dušik ← *grč.* ázōtos: beživotan

azígija *ž* neoženjenost, neudatost, ledičnost
✧ *grč.* azygía ≃ A-[1] + zygón: jaram, združivanje, sparivanje

azigogràfij|a *ž med.* dijagnostička rendgenska kontrastna metoda prikaza vene azigos [*obaviti ~u*]
✧ *grč.* ázigos ≃ A-[1] + zygón: jaram, združivanje, sparivanje + -GRAFIJA

Âzija *ž geogr.* najveći i najnaseljeniji kontinent na Zemlji, na *S* okružena Sjevernim ledenim morem, na *I* Tihim oceanom, na *J* Indijskim oceanom, kopnena granica prema Europi ide Uralom, 44.311.316 km², 3460 mil. stan. △ ***Centralna*** ~; ***jugoistočna*** ~ *geogr.* Indokina; ***Mala*** ~ *geogr.* poluotok na kojem se nalazi središnji dio Turske (u anglosaksonskom svijetu sinonim je Anadolija); ***prednja*** ~ *geogr.* Bliski istok i bliži dijelovi Srednjega istoka; ***Srednja*** ~ *geogr.* *J* dijelovi nekadašnjeg SSSR-a od Kaspijskog mora do Mongolije, Afganistan, dijelovi Irana i Pakistana te područje zapadnih Himalaja // **Azíjac** *m* (**Âzījka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* Àzījci⟩ stanovnik Azije; Azijat; **Azìjat** *m* (**Azìjatkinja** *ž*) **1.** *pejor.*, *v.* Azijac **2.** (azijat) onaj koji ima karakteristike žute rase (u pravilu kose oči i sl.); **azijatìzam** *m* ⟨G -zma⟩ *pejor.* sinonim za nasilnost, surovost, zaostalost; **azijatizírati** (koga, što, se) *dv.* ⟨*prez.* azijatizìrām (se), *pril. sad.* -ajūći (se), *pril. pr.* -āvši (se), *prid. trp.* azijatìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ učiniti da bude kao Azija, da prevladaju svojstva Azijata; poazijatiti; **azìjatskī** *prid. pejor.* koji se odnosi na Azijate △ ~ ***način proizvodnje*** *ideol. zast.* primitivan način proizvodnje dobara, priprostom tehnikom uz nizak učinak i neracionalan odnos prema prirodnim rezervama sirovina; **azìjatski** *pril.* kao Azijati, na način Azijata; **azìjatstvo** *sr* ukupnost osobina i postupaka Azijata (često u *pejor.* kontekstu); **âzījskī** *prid.* koji se odnosi na Aziju

azijanìzam *m* ⟨G -zma⟩ *pov.* antički govorni stil, kićen i patetičan, *opr.* aticizam
✧ *njem.* Asianismus, *konstr.* prema aticizam, prema Maloj Aziji, području gdje se njegovao

àzīl *m* ⟨G azíla⟩ **1.** *pov.* utočište, sklonište, u antičko doba hramovi i svetišta, u srednjem vijeku crkve **2.** *pravn.* pravo političkog bjegunca na utočište u nekoj stranoj državi (uključujući zgradu stranog diplomatskog predstavništva) [*zatražiti ~*; *dati ~*; *dobiti ~*; *pravo na ~*]; politički azil **3.** *pren.* svako sklonište pred progonom, neprilikom, bolešću, starošću, često u formi institucije [*~-prenoćište*; *~ za umobolne*] // **azìlant** (**azilȁnt**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ onaj koji ima pravo azila, koji uživa azil u stranoj zemlji; **azìlantica** (**azìlantkinja**) *ž*, *v.* azilant; **azìlantičin** *prid.* koji pripada azilantici; **azìlantskī** *prid.* koji se odnosi na azilante; **azìlantski** *pril.* kao azilanti, na način azilanata; **àzilskī** *prid.* koji se odnosi na azil
✧ *grč.* ásylon: nepovredivo mjesto

azilìjēn *m* ⟨G azilijéna⟩ *geol.* posljednja faza mezolitika (srednjega kamenog doba)
✧ *fr.* azyliène, prema selu Mas d'Azyl blizu Ariègea u južnoj Francuskoj, gdje su nađeni ostaci iz toga doba

àzimut *m astron.* vodoravna kutna udaljenost od utvrđenog smjera do pozicije objekta na nebu, ob. se mjeri u smjeru kazaljke na satu [*magnetski ~*; *kompasni ~*] // **àzimutn|ī** *prid.* koji se sastoji od azimuta, koji je sačinjen pomoću azimuta △ ***~e tablice*** posebne tablice za računanje pravih azimuta nebeskih tijela; ***~i krug*** sprava za neposredno mjerenje horizontalnih kutova
✧ *srlat.* azimuth ← *arap.* äs-sumūt: putevi, pravci ← sämt: strana

azitromìcīn *m* ⟨G azitromicína⟩ *farm.* polusintetički makrolidni antibiotik dugotrajnog djelovanja (Sumamed)

AZO- kao prvi dio riječi označava kemijske spojeve koji sadrže dušik ili azide [*azoboje*]
✧ *grč.* ázōos: beživotan

azobènzēn *m* ⟨G azobenzéna⟩ *kem.* narančasta kristalna tvar $C_6H_5 \cdot N{=}N \cdot C_6H_5$, važan u proizvodnji azoboja
✧ AZO- + *v.* benzin

azobòje *ž mn* ⟨N azobòja⟩ *kem.* organska bojila, spadaju među najvažnije sintetske boje (npr. kongo-crvenilo)
✧ AZO- + *v.* boja

azòik *m geol. pov.*, *v.* arhaik
✧ *grč.* ázōos: beživotan

azóla *ž bot.* rod tropskih papratnjača (*Azolla*), čest u slatkovodnim akvarijima
✧ *nlat.* azolla

azolìtmīn *m* ⟨G azolitmína⟩ glavni obojen sastojak lakmusa
✧ AZO- + *srlat.* litmus: lakmus + -IN

azorèla *ž bot.* biljni rod (*Azorella*), karakterističan za vegetaciju Antarktike
✧ *nlat.* azorella

Azóri *m mn geogr.* skupina otočja vulkanskog podrijetla na *S* dijelu Atlantskog oceana, 2335 km^2, 241.100 stan. // **àzorskī** *prid.* koji se odnosi na Azore

àzo-skùpina *ž kem.* -N=N-, kromoformna skupina koja je, vezana za aromatske jezgre, prisutna u nekim organskim bojama, *usp.* azoboje
✧ AZO- + *v.* skup, skupina

azospèrmija *ž pat.* nedostatak spermatozoida u ejakulatu ili greška u njihovu stvaranju
✧ *nlat.* azospermia ≃ AZO- + *grč.* spérma: sjeme

àzo-spòjevi *m mn kem.* spojevi koji sadrže azo-skupine
✧ AZO- + *v.* spoj

àzot *m kem.* (+ *srp.*), *v.* dušik // **àzotnī** *prid.*, *v.* dušični
✧ *fr.* azote ≃ *lat.* azōtum ← *grč.* ázōtos: beživotan

azotèmija *ž pat.* gomilanje dušičnih spojeva u krvi pri zatajenju rada bubrega; uremija
✧ *v.* azot + -EMIJA

àzotometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* uređaj za gazimetrijsko određivanje dušika iz organskih spojeva
✧ *v.* azot + -METAR

Azràīl *m* ⟨G Azraíla⟩ *isl.* anđeo smrti, odvaja dušu od tijela
✧ *arap.* ʿAzrā'īl ≃ *hebr.* ʿazrī'ēl: moja pomoć je Bog

Àztēk *m* ⟨G Aztéka, N *mn* Aztéci⟩ *pov. etn.* pripadnik posljednjeg i najpoznatijeg naroda u nizu starih meksičkih civilizacija; aztečku državu srušili su španjolski konkvistadori 1519. // **àztečk|ī** *prid.* koji se odnosi na Azteke △ *~i* ***jezik*** *lingv.* (nahuatl) izumrli jezik uto-aztečke porodice jezika; jezik stare meksičke civilizacije prije Kolumbova otkrića Amerike; *~o* ***pismo*** derivat majanskog pisma, mješavina piktograma, ideograma i početka fonograma; meksičko pismo

azùki (**adzùki**) *m* ⟨G -ja⟩ *bot.* **1.** jednogodišnja biljka (*Vigna angularis*), podrijetlom iz Japana i Kine **2.** japanski tamnocrveni sitni grah, plod te biljke, upotrebljava se u makrobiotičkoj kuhinji
✧ *jap.*

<u>**azulejos**</u> (*izg.* azulèhos) *m pov. umj.* fajansne raznobojne ornamentirane pločice za oblaganje zidova i podova (u maurskom stilu u Španjolskoj sve do 18. st.)
✧ *šp.*: plava pločica ≃ azul: plavo

azùlēn *m* ⟨G azuléna⟩ *kem.* kristalni ljubičasti spoj $C_{10}H_8$, nebenzenoidni aromatski ugljikovodik izomeran s naftalenom, osnova eteričnog ljekovitog ulja kamilice (uz još neke derivate, npr. kazulen)
✧ ≃ *šp.* azul: plavo

àzūr *m* ⟨G azúra⟩ *jez. knjiž. ekspr.* nebesko plavetnilo, plava boja neba; ultramarin, hazur // **àzūr|an** *prid.* ⟨*odr.* -nī⟩ koji je boje azura; modar [*~no more*] △ ***Azurna obala*** *geogr.* dio francuske sredozemne obale između Cannesa i Mentona, niz mondenih ljetovališta (Nica, Monte Carlo, Saint Tropez)
✧ *stfr.* azure ← *arap.* lāzuwārd, lāǧāwārd ← *perz.* lā'uwerd, lā'werd

azùrīt *m* ⟨G azuríta⟩ *min.* monoklinski mineral, tamnomodri bazični bakrov karbonat $Cu_3(OH)_2(CO_3)_2$, gorsko modrilo; prisutan je u rudama bakra zajedno s malahitom
✧ prema boji, *v.* azur + -IT

<u>**azzurri**</u> (*izg.* adzûri) *m mn sport žarg.* naziv za talijanske reprezentativce koji tradicionalno nose dresove nebesko plave boje (u svim sportovima)
✧ *tal.*

-AŽA uz jedinice mjere kao drugi dio riječi znači da je što izraženo u mjeri koju imenuje prvi dio riječi [*metraža*; *kilometraža*]
✧ *fr.* -age

aždàja (**aždàha**) *ž reg.* (+ *srp.*) **1.** proždrljiva zvijer iz bajke i pripovijetke, zastrašujućeg izgleda i ob. zelene boje, s nekoliko glava; zmaj, drakon (drokun), pozoj, aramija, (h)ala **2.** *pren.* zla, opaka žena // **aždàjīn** *prid.* koji pripada aždaji
♦ *pr.*: **Ȁždajić**, *usp.* Zmajević
✧ *tur.* ejderha, ejdeha ← *perz.* e'derhā ← *avest.* Aži Dāhaka: ime mitskoga zmaja u mazdaističkoj mitologiji

ažȉo *m burz.* razlika između stvarne i nominalne vrijednosti neke vrste novca, deviza ili vrijednosnih papira
✧ *tal.* aggio

àžrāgs *m glazb.* latvijski narodni instrument od kozjega roga
✧ *latv.* āžrags

ȁžula *ž* **1.** *zast.* kopča, petlja; ažulj **2.** prsten pečatnjak kojim se pečati oporuka // **ȁžulica** *ž dem.* od ažula; **àžūlj** *m* ⟨G ažúlja⟩, *v.* ažula
✧ *tal.* asola

àžūr *m* ⟨G ažúra⟩ rukom ili strojem vezeni uzorak na tkanini, nastaje jednosmjernim izvlačenjem i prepletanjem pojedinih niti osnove ili potke tako da na uzorku nastaju šupljine // **ažurírati**[1] (što) *dv.* ⟨*prez.* ažùrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* ažùrīrān, *gl. im.* -ānje⟩ (na)praviti dekorativne otvore koji propuštaju svjetlost (u kamenu, tkanini, drvetu i sl.)
✧ *fr.* ajour ← à jour: probušen, koji propušta (danje) svjetlo

ȁžūr|an *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se obavlja u predviđenom vremenu, koji poslove završava na vrijeme; pravodoban, točan, uredan [*biti ~an u plaćanju*; *~no praćenje događaja*] // **ažurírati**[2] (što) *dv.* ⟨*prez.* ažùrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* ažùrīrān, *gl. im.* -ānje⟩ dovesti/dovoditi u red tako da bude u skladu s vremenom; **ȁžūrno** *pril.* na ažuran način; točno, uredno, pravovremeno; **ažúrnōst** (∅, čega) *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je ažurno [~ *zahtijeva obavljanje poslova na vrijeme*]
✧ *fr.* à jour: na dan

B

b, B 1. ⟨*indekl.*⟩ *lingv.* **a.** (*m*) *fon.* zvučni, praskavi (okluzivni), dvousneni (bilabijalni), zatvorni (konsonantski) glas [*ovaj b*] **b.** (*sr*) drugo slovo latinice i hrvatske abecede kojim se piše taj glas [*malo b*; *veliko B*] **c.** (*sr*) izvan konteksta [*ovo be*; ⟨*mn*⟩ *ova be*] **2.** *pov.* u glagoljici i bosanici oznaka za brojčanu vrijednost 2 **3.** znak drugoga mjesta u redu [*u prilogu: a) diploma b) domovnica*] **4.** *fiz.* znak za barn **5.** *glazb.* **a.** znak za polustupanjsko sniženje tona *h* **b.** kratica za basso **c.** *pov.* drugi ton notnoga sustava koji je započinjao slovom *a* **6.** *inform.* nenormirani znak za bit **7.** *mat.* **a.** u algebri znak za opći broj **b.** nenormirani znak za binarni broj **8.** (B) međunarodna registracijska kratica za Belgiju **9.** (B) *fiz.* **a.** znak za magnetnu indukciju **b.** znak za bel **10.** (B) *tisk.* (s glavnim brojem) znak za normiranu veličinu papiru [*B3, B4*] **11.** (B) *inform.* **a.** znak za bajt **b.** oznaka drugoga disketnoga pogona (B:) **12.** (B) *kem.* simbol za element bor **13.** (B) *med.* tip ljudske krvi u sustavu krvne grupe ABO **14.** (B) *geol.* iluvijalni sloj (horizont) tla **15.** (B) *prom.* **a.** vozačka dozvola koja dopušta upravljanje vozilima do 3,5 t i do 8 sjedala **b.** oznaka za klasu letjelica aerostata (dirižabla), odnosno zračnih brodova **16.** (B) *mat.* znak koji u heksadecimalnom brojevnom sustavu označuje broj 11 △ ***B-kategorija*** **1.** *zast.* treća kategorija u nekadašnjoj kategorizaciji hotela **2.** *žarg.* loš ili osrednji proizvod, izvedba i sl. (u tom su slučaju A-kategorija ili *de luxe* kategorija nešto bolje ili najbolje); ***B-produkcija*** *film.* **1.** oznaka za filmove koji su snimljeni izvan velikih producentskih kuća **2.** film niže kakvoće, s manjim umjetničkim pretenzijama, tzv. komercijalni film; ***plan B*** alternativna strategija; ***vitamin B***, *v.* vitamin △

bâ *ž* ⟨*indekl.*⟩ *pov. rel.* u staroegipatskom vjerovanju glavna pojavnost duše u obliku ptice koja simbolizira pokretljivost duše nakon smrti ✧ *egip.* b'

bȁ *uzv. reg.* u čudu i potvrđivanju

Ba *kem.* simbol za element barij

Baal (*izg.* Bâl) *m pov. bibl.* **1.** ime boga plodnosti starih semitskih naroda (Aramejci, Kanaanci, Feničani) kojemu su se prinosile ljudske žrtve **2.** lažni bog (u starozavjetnim knjigama i kao metafora u književnosti) // **Baalov** (*izg.* Bâlov) *prid.* koji pripada Baalu △ ~ ***svećenik*** podmukli svećenik ✧ *hebr.* ba'al: gospodar

baalšȅm (**Baalšȅm**) *m arh.* u židovstvu oslovljavanje ili dodatak imenu, *usp.* hasidizam ✧ *hebr.* ba'al šēm ṭobh: gospodar/vlasnik dobroga imena

Bȁb *m* ime odnosno titula koju je preuzeo Mirza Ali Muhamed (1819–1850), osnivač babizma, *v.*; ubijen zajedno sa svih o. 20.000 sljedbenika u represalijama 1844–1850; obnovitelj Baha'ullah, *v.*

bȁb|a[1] *ž* ⟨G *mn* bâbā⟩ **1** *reg.* majčina majka ili očeva majka; baka **2.** *razg.* stara žena **3.** *pejor.* **a.** svaka ženska osoba [*dečki za jedan, ~e za drugi stol*] **b.** ženska osoba s navodno lošim osobinama (ob. u očima muškaraca – duga jezika, ogovara, zanovijeta, dosađuje suprugu itd.) **c.** *fam. hip.* od supruga **4.** *pren. podr.* **a.** kukavica, plašljivac (o muškarcu) **b.** onaj koji voli brbljati; brbljavac **5.** *reg.* ženski dio kopče u koji ulazi kukica (djed) **6.** *v.* bȁbica (2a) **7.** *lokal.* narodni naziv za različite vrste sitne nevrijedne morske ribe △ ***muška ~a*** muškarac s nekim ženskim osobinama (mnogo

priča i sl.); ***trač-~a***, *v.* trač △ // **bábac**[1] *m* ⟨G bápca, V bâpče, N *mn* bápci, G bâbācā⟩ **1.** (u šali, s pozitivnim konotacijama) dobro držeća i vitalna starija ženska osoba **2.** *pejor.* muškarac bapskih osobina i sklonosti u izgledu, načinu razgovora itd., onaj koji je babolik, muška baba; babonja; **bȁbačk|ī** *prid.* **1.** *zast.* što pripada bábi (dojkinji) [*~a plaća*] **2.** što pripada babama; **babàluk**[1] *m* ⟨N *mn* -uci⟩ ono čime se bave babe (tračevi, olajavanja itd.), bapska posla; babarije; **babàrije** *ž mn*, *v.* babaluk 1; **bábe** *ž* ⟨V bâbe⟩ *hip.* od baba **1.** stara žena **2.** dojkinja; **babètina** *ž* **1.** *augm.* od baba **2.** ružna baba; *pejor.*; baburda, babuskara, babuskera; **bȁbica** *ž* **1.** *hip.* od baba; babičica **2. a.** primalja, baba **b.** *zast.* dojilja **c.** dadilja **3.** baba (3); **babičárstvo** *sr* primaljstvo; **bȁbičavōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *agr.* pojava mladih gomoljčića (umjesto klica) na okcima krumpira zbog nepovoljna skladištenja; **bȁbičica** *ž dem.* od babica (**1**); **bȁbičīn** *prid.* koji pripada babici; **bȁbičiti** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -čēći, *gl. im.* -čēnje⟩ obavljati posao babice; **bȁbīn** *prid.* koji pripada babi △ *~**a svila*** *bot.* biljka (*Armeria vulgaris*) iz porodice *Plumbaginaceae*; babinjak, babosvilka, jesenska paučina; *~**i jarci*** susnježica s ledom (ob. u ožujku); *~ **kut*** *meteor.* strana svijeta odakle najčešće dolaze pogoršanja vremena (u nas sjeverozapad); *~**o uho*** *bot.*, *v.* zdjeličarka; *~ **zûb*** *bot.* jednogodišnja biljka (*Tribulus terrestris*) iz porodice dvoliskovica (*Zygophyllaceae*); **bȁbine** (**bȁbinje**) *ž pl. tantum* **1. a.** vrijeme poslije porođaja koje rodilja provodi u postelji **b.** *med.* vrijeme u žene poslije porođaja (ob. 6 tjedana) kada organizam vraća u stanje kakvo je bilo prije trudnoće; puerperij **2.** darovi novorođenčetu i rodilji u babinama; **bȁbinskī** *prid.* koji se odnosi na babu[1]; **babìnjača** *ž* žena u babinju (babinama); puerpera, *usp.* puerperij; **babìnjāk** *m* ⟨G babinjáka, G babinjáci⟩ *razg.* **1.** sunčalište za žene, uređen prostor za sunčanje (u zdravstvene, kozmetičke i medicinske svrhe) **2.** *pejor.* žensko društvo koje trača **3.** (*mn*) jesenja paučina; **bȁbinj|ī** *prid.* koji pripada babinjama △ *~**a groznica*** *pat.* bolest s visokom temperaturom koja nastupa nekoliko dana nakon porođaja ako se okuže ozljede i ranice nastale za porođaja na ženskim spolnim organima; puerperalna sepsa; **bȁblj|ī** *prid.* koji se odnosi na babu i babe [*~e usne*] △ *~**e ljeto*** **1.** razdoblje lijepa i sunčana vremena u jeseni, *v.* ljeto △ **2.** paučina što je ispredu mladi pauci te pomoću nje, nošeni vjetrom, nalaze mjesta zimovanja; **babòlik** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ sličan babi; **babològija** *ž žarg. ekspr.* ukupnost bapskih poslova: priče, zanovijetanja, vjerovanja; babarije; **bȁbonja** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *razg.* **1.** *v.* babac[1] (**2**) **2.** muškarac bez muškosti; **bàbūrda** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *pejor.* od baba[1], *usp.* babetina; **babùskara** (**babùskera**) *ž* **1.** *augm.* od babetina **2.** *pejor.* ružna baba; **bàbuša** *ž augm.* od baba; **bȁpka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *hip.* od baba; **bȁpsk|ī** *prid.* koji se odnosi na babe; **bȁpski** *pril.* na način babe, kao baba ♦ *pr.*: **Bábac** (240, Zadar, *Z* Slavonija), **Bȁbača** (Zagreb, Sisak), **Bȁbaček** (Nova Gradiška, Zlatar Bistrica), **Bȁbačić** (Šibenik, Zagreb), **Bȁbec** (220, Podravina, *Z* Slavonija), **Bábel** (Slavonija, Banovina), **Babèli** (Primorje, *S* Dalmacija), **Bȁbic** (Metković, Slavonija), **Bȁbič** (Bjelovar, Zagorje), **Bȁbičić** (Rijeka), **Bȁbić** (**Bábić**) (14000, čitava Hrvatska), **Bȁbin** (1450, Zadar, Kaštela, Primorje), **Babìnčak** (Podunavlje), **Bȁbīnskī**, **Bȁbnīk** (Opatija, Sisak, sred. Dalmacija), **Bàbuder** (Zagreb, Turopolje), **Bȁbunjić**, **Belòbaba** (210, Korenica, Karlovac, Lika), **Bjelòbaba** (210, Gospić, Lika), **Dùrbaba** (Knin, Vukovar, Trogir), **Dùzbaba** (Daruvar, Rijeka), **Kòlbaba** (Daruvar, Pakrac), **Zelèmbaba** (130, Knin, sred. Dalmacija), **Zelènbaba** (160, Knin, Dalmacija) ◇ *top.* (vrlo često u *mikrotop.* osobito za stijene i uzvisine; naselja): **Bȁbići** (Poreč, 74 stan.), **Babíći** (Buje, 440 stan.), **Bȁbina Rijéka** (Hrvatska Kostajnica, 250 stan.), **Babínac** (Bjelovar, 438 stan.; Čazma, 174 stan.), **Bȁbindūb** (Zadar, 33 stan.), **Babínec** (Varaždin, 448 stan.), **Bȁbino Pȍlje** (Dubrovnik, 398 stan.), **Bȁbjak** (Našice, 199 stan.), **Babòtok** (Bjelovar, 154 stan.), **Dônjī Bȁbin Pòtok** (Otočac, 248 stan.), **Dugòbabe** (Solin, 115 stan.), **Gôrnjē Pòdbāblje** (Imotski, 731 stan.), **Gôrnjī Bȁbin Pȍtok** (Otočac, 143 stan.), **Mâlā Bȁbina Gòra** (Daruvar, 54 stan.), **Vèlikā Bȁbina Gòra** (Daruvar, 142 stan.) ✧ *prasl.* i *stsl.* baba (*rus.* bába, *polj.* baba), *lit.* boba

bȁba[2] *ž* ⟨G *mn* bâbā⟩ **1. a.** *etnol.* mali željezni nakovanj na kome kosci otkivaju kose (klepcem, kosnim čekićem i sl.) [*Što treba koscu? Kosir, ~, brus...*] **b.** *tehn.* malj strojnog bata; babica **2.** *razg.* izdanak iz korijena biljke **3.** štap s vijencem od vrbova pruća na vrhu, zaboden u korito,

kao oznaka za desnu obalu plovnog puta // **bábac**[2] *m* ⟨G bápca, N *mn* bápci, G bâbācā⟩ *razg.* plod oraha, vrlo velik, tanke ljuske; **bàbica** *ž dem.* od baba; **bȁbić** *m agr.* sorta loze i dalmatinsko crno vino od te sorte [*šibenski* ~]; **bàbljača** *ž*, *v.* bačenka; **bàbura** *ž* **1. a.** sorta krupne paprike **b.** paprika uobičajena obla oblika, *opr.* šilja **2.** manji stog žita; **bàburast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je kao babura (**1b**), koji je ružno obao [~ *nos*] ✧ ≃ *v.* baba[1] (semantička veza je prvotno: ono što se može udarati kao baba)

bȁba[3] *m* ⟨G -ē⟩ *orij.* **1.** istočnjačka titula ili epitet uz vlastito ime za dobrog, poštenog ili pobožnog starinu [*Ali*-~; ~-*Ahmet*] **2.** titula derviškog šeha ✧ *tur.* ← *perz.* bābā: otac, djed

Babája, Ante (1927), hrv. filmski redatelj dokumentarnih (*Jedan dan na Rijeci*, *Tijelo*), kratkometražnih igranih (*Nesporazum*, *Pravda*, *Lakat*) i dugometražnih filmova (*Carevo novo ruho*, *Breza*, *Izgubljeni zavičaj*)

babáje *ž mn* ⟨N babája⟩ *lokal.* sorta trešnje tvrda i sočna ploda

babájko, *v.* babo

bábak *m* ⟨G bápka, N *mn* bápci, G bâbākā⟩ *zool.* kornjaš (*Lytta vesicatoria*), biljni štetnik; osušen i samljeven upotrebljavao se kao afrodizijak (španjolska muha); babak zeleni, babak obični ✧ *v.* baba[1]

babàko *m bot.* **1.** vrsta voćke (*Carica pentagona*), podrijetlom iz Ekvadora **2.** plodovi te voćke bogati mineralima i vitaminima, okusa poput mješavine ananasa, jagode, limuna i papaje ✧ *šp.* babaco ← *egz.*

Bâb àl-Mȁndab (**Bab el Mandeb**) *m geogr.* morski prolaz iz Crvenog mora u Indijski ocean (*I* obala Afrike, *Z* obala Arabije) ✧ *arap.*: vrata plača

babaróga *ž* ⟨D L -i, V babarôgo⟩ **1.** *etnol.* zamišljeno biće kojim se plaše djeca (često u opominjanju da ne odlutaju na kakvo mračno mjesto) **2.** *iron. razg.* sredstvo za zastrašivanje kojim se tko služi, a koje nitko ne uzima ozbiljno ✧ *v.* baba[1] + *v.* rog

Babelj (*izg.* Bábelj), **Isaak Emanuilovič** (1894–1941), ruski pisac novela iz građanskog rata (*Crvena konjica*) i iz života Židova u Odesi (*Odeske pripovijesti*); snažni kontrasti, neočekivani prelazi i kontrapunktiranje vulgarnog i fiziološkog s uzvišenim i patetičnim; žrtva Staljinove represije

bàber *m bot. reg.*, *v.* đurđica ✧ *tur.* bebürgi

babèsije *ž mn med.* intracelularne protozoe, paraziti u životinja (*Babesia bovis*), prenose se krpeljom i na čovjeka, izazivaju babesiozu // **babesióza** *ž pat.* zaraza crvenih krvnih tjelešaca u životinja (*piroplazmoza*) rjeđe u ljudi (bolest slična malariji) ✧ *nlat.* Babesia, prema rumunjskom bakteriologu V. Babe-u (1854–1926)

Babeuf (*izg.* Babȅf), **François Noël** (1760–1797), francuski komunist-utopist, lijevi jakobinac, pobornik socijalne revolucije, smaknut pod Direktorijem // **babefìzam** (**babuvìzam**) *m* ⟨G -zma⟩ *pov. ideol.* doktrina F. N. Babeufa i njegovih sljedbenika, koji su najradikalniji izdanak Francuske revolucije, zagovornici neke vrste egalitarnog komunizma, među pretečama marksizma; likvidirani 1797.; egalitarizam

bàbice *ž mn* ⟨N bàbica⟩ *zool.* nejestive morske ribe koštunjače spljoštena tijela iz porodice *Blenniidae* slinke ✧ *v.* baba[1]

Bàbić[1], **Ljubo** (1890–1974), hrv. slikar i povjesničar umjetnosti, angažirani pokretač suvremenog likovnog života, scenograf, ilustrator knjiga i pedagog; član grupe Trojice (1929–1935)

Bàbić[2], **Ljubomir**, *v.* Gjalski (Ksaver Šandor)

Bȁbilon *m* **1.** *pov. bibl.* glavni grad nekad moćne države Babilonije (danas ruševine, prvi temelji iz 4. tisućljeća pr. Kr.); Babel **2.** *pren.* simbol bogatstva, razvrata, bludnosti, *usp.* Sodoma i Gomora **3.** *pren.* simbol zbrke i meteža // **Babilónac** (**Babilónjanin**) *m* (**Babìlōnka**, **Babilónjanka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Babilónci/Babilónjani⟩ stanovnik ili državljanin Babilona/Babilonije; **Babìlōnija** (**Babilônija**) *ž pov. bibl.* država u Mezopotamiji od o. 2000. do 539. pr. Kr.; najmoćnija za vrijeme kralja Hamurabija (o. 1700. pr. Kr.) i ponovno u doba Nabukodonosora II (605–562. pr. Kr.) koji je 586. pr. Kr. razorio prvi jeruzalemski hram i odveo Židove u babilonsko sužanjstvo; **bȁbilōnsk|ī** *prid.*, ob. u: △ ~***a kula (toranj)*** **1.** *bibl.* toranj što su ga sagradili potomci Noe u želji da dosegnu nebo; Jahve je u namjeri da kazni takvu ljudsku oholost spriječio dovršenje gradnje pretvorivši do tada jedinstven jezik graditelja u mnoge međusobno nerazumljive govore **2.** *pren.* sveopća pomutnja, metež, nered, kaos; situacija kad svi govore i nitko nikoga ne razumije; ~***o sužanjstvo*** **1.** *pov.* razdoblje u židovskoj povijesti nakon zauzeća Jeruzalema kada je čitava vladajuća

klasa židovskog naroda bila zatočena u Babiloniji (587–538. pr. Kr.) **2.** *pren. pov.* prisilni boravak papa u Avignonu (1309–1377)

Bȁbina Gréda *ž* naselje *SZ* od Županje, 4205 stan. // **Babogrédac** *m* (**Babògrētka** *ž*) ⟨G -éca, N *mn* -éci⟩ stanovnik Babine Grede; **babògrēdskī** *prid.* koji se odnosi na Babinu Gredu i Babogrece ♦ *pr.* (etnik): **Bȁbinac**, **Babogrédac** (Županja, Slavonija), *v.* bȁba

babirúsa *ž zool.* divlja istočnoindijska svinja (*Babyrousa babyrussa*) s karakterističnim dugim kljovama ✧ *nlat.* Babirousa ← *mal.*

babȉzam *m* ⟨G -zma⟩ *fil. rel.* nauk perzijske šiitske sekte (sredina 19. st.), okreće se protiv islamske ortodoksije, niječe konačnost objave, osuđuje ropstvo, nasilje, alkohol i mnogoženstvo, *usp.* Bab // **bàbisti** *m mn* ⟨N bàbist⟩ pripadnici babizma ✧ prema osnivaču Bāb ud-Dinu (Mirza Ali Muhamed, 1819–1850) ← *arap.* bāb al-din: vrata vjere

bȁbljača *ž bot.*, *v.* tustočel ✧ *v.* baba[2]

báb|o *m* ⟨G -ē⟩ *reg.* otac [*ni po ~i ni po stričevima* pravedno] // **bàbājka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* očeva majka; **babájko** *m hip.* od babo; **babàluk**[2] *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. jez. knjiž.* **1.** tast, punac **2.** tastova obitelj, tazbina **3.** *v.* babovina; **babáljko** *m reg.* poočim, tast, očuh; star čovjek; **babazèmān** *m* ⟨G babazemána⟩ *reg. zast.* staro doba, davno vrijeme, negdašnje vrijeme; »vrijeme otaca«, »naših starih«; **bábov** *prid.* koji pripada babi; **bábović** *m reg.* onaj koji je isti otac, nalik ocu, dostojan oca po dobrim osobinama; **bábovina** *ž reg.* imanje naslijeđeno od oca; očevina, babaluk; **bȁpko** *m hip.* od babo ♦ *pr.*: **Babàhmetović** (Zagreb, Pazin), **Babáić** (110, Omiš, Slavonija, sred. Dalmacija), **Bàbaj** (Našice, Ivanić Grad, *I* Slavonija), **Babája** (120, Omiš, sred. Dalmacija), **Babàjica**, **Babájić** (Vinkovci, Primorje, Istra), **Bàbājko** (Zadar, Rijeka), **Bàban** (200, Split, Valpovo, *I* Slavonija, *J* Dalmacija), **Bábić**, **Babočájić** (Kostajnica, Zagreb), **Babòdudić**, **Babojélić** (260, Samobor, Pakrac, *Z* Slavonija), **Bábojić**, **Babòmilić**, **Bábović** (Zagreb, Zadar, Baranja, *I* Slavonija), **Babosélac** (110, Slavonski Brod, *I* Slavonija), **Bábović** ✧ *v.* baba[3]

Bàbonići (**Babonêgi**) *m mn pov.* hrv. feudalna obitelj poznata od 12. st.; na vrhuncu moći poč. 14. st. držali su prostor od Kranjske do Vrbasa i od Save do Gvozda; najstariji im je posjed Vodica blizu Dubice; prvi poznati član obitelji je Stjepan I; Stjepan II i Baboneg I dobili su od kralja Bele IV povlastice za vojne zasluge (protiv Tatara) 1241; Radoslav I postaje slavonskim banom 1287/1288, a njegov brat Stjepan II 1288; u 14. st. među najmoćnijim feudalcima Slavonije, pomažu Habsburgovce; prilikom podjele obiteljskih imanja u 14. st. Radoslav II dobio krajeve uz Sanu i grad Blagaj pa se po njemu njegovi potomci nazivaju Blagajski

bȁbopoljskī *prid.* koji se odnosi na Babino Polje i Babopoljce // **bȁbopoljski** *pril.* kao Babopoljac, na način Babopoljca

bàborak *m* ⟨G -ōrka, N *mn* -ōrci⟩ *glazb.* češki narodni ples, sastoji se od tri cjeline po osam taktova ✧ *češ.*

babòsuk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *zast.* domazet koji se oženio udovicom

babòsvīlka *ž bot.* babina svila, *v.* babin △

Bâbu-àlija *ž pov. dipl.* rezidencija velikog vezira u Osmanskom Carstvu; Visoka porta ✧ *tur.* Bāb-i ālī ← *perz.* bāb: vrata i ālī: uzvišen, visok

Bàbukić, **Vjekoslav** (1812–1875), hrv. jezikoslovac, prosvjetitelj i preporoditelj; prvi tajnik Matice ilirske 1842; jedna od vodećih ličnosti u narodnom preporodu, *v.* jedini rođeni štokavac među vodećim ilircima u oblikovanju književno-jezičnog programa ujedinjenja Hrvata u jednome književnom jeziku i s Lj. Gajem tvorac latiničkog slovnog sustava kojim uz neznatne promjene Hrvati i Slovenci pišu i danas

bàbūn[1] *m* ⟨G babúna⟩ *pov.* onaj koji se odmetnuo od vjere; bogumil // **babȕnij|a** *ž reg. arh.* nevjerija, nijedna vjera [*idi, prokleta ~o*]; **bàbūnījskī** *prid.* koji se odnosi na babuniju i babune ♦ *pr.*: **Bàbun** (Šibenik, Buje, Dugo Selo), **Babúnović** (Slavonija) ✧ *cslav.* babuni ≃ *rus. cslav.* babuny: čarolija

bàbūn[2] *m* ⟨G babúna⟩ *zool.* veliki robusni majmun (*Chaeropithecus*); pavijan ✧ *engl.* baboon ← *egz.*

Bābur (**Bābar**, **Bāber**) (*izg.* Bȁbar) (1483–1530), indijski vladar, osnivač dinastije Mugal, potomak Džingis Kana i Timura; istaknuti vojnik, pjesnik i kroničar

babùrača *ž zool.* velika krastava žaba koja živi na suhom u jamama (*Bufo vulgaris*)

bàbur|e *ž mn zool.* podred rakova (*Oniscoidea*) jednakonožaca (*Isopoda*), žive na kopnu (obična b. *Oniscus murarius*), u slatkoj vodi (vodenbabura *Asellus aquaticus*) i u moru (*Asellus cavaticus*); mokrice

bàbuška[1] *ž* ⟨D L -i, G *mn* -šākā/-ī⟩ **1.** popularna ruska lutka-kutija umetnuta jedna u drugu u nizu od najveće do najmanje **2.** trokutasta marama, izvorno dio seljačke ili narodne nošnje koja se nosi ogrnuta preko ramena ili vezana na glavi **3.** *reg.* šišarka (plod jele, bora, omorike) ✧ *rus.* babuška: majčina ili očeva mati

bàbuška[2] *ž* ⟨D L -i, G *mn* -šākā/-ī⟩ *zool.* **1.** slatkovodna riba (*Carassius auratus gibelio*) **2.** vrsta morske sitne ribe (*Blennius sp.*) iz porodice *Blennīidae*, *usp.* babice **3.** mekušac (*Lepidochiton cinereus*) iz razreda primitivnih morskih mekušaca (*Placophora*) mnogoljušturaš

babùškara *ž bot.*, *v.* cecidija

baby (*izg.* bêjbi) *sr* **1.** djetešce, beba, dojenče **2.** *pren.* draga, dragana, cura, *usp.* beba △ ~ ***beef*** (*izg.* ~ bîf) intenzivno hranjeno tele kako bi se dobilo posebno standardizirano meso; meko juneće meso; ~ ***blues*** (*izg.* ~ blûz) *žarg.* depresivno stanje rodilje poslije porođaja; ~ ***boom*** (*izg.* ~ bùm) veliko povećanje nataliteta; ~ ***doll*** (*izg.* ~ dôl) kratka ženska spavaćica izrađena mahom od sintetske tkanine, popularna 1950-ih; ~ ***face*** (*izg.* ~ fêjs) osoba dječjeg izraza lica, bebasta osoba ✧ *engl.*

babysitter (*izg.* bêjbisīter, bébisiter) *m* osoba koja čuva djecu dok su roditelji odsutni (ob. navečer); dadilja // **babysitting** (*izg.* bêjbisīting) *m* posao i dužnost onoga koji čuva djecu ✧ *engl.*

bàcati, *v.* baciti

bàcbījskī *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* jezik koji se govori na *S* Prikavkazju, svrstava se u nahsku potporodicu nahsko-dagestanskih (*SI* kavkaskih) jezika

baccalaureus (*izg.* bakalàureus) *m*, *v.* bakalaureus

baccarat *ž*, *v.* bakara

Bach (*izg.* Bàh) **1. Alexander** (1813–1893), ministar unutarnjih poslova Austro-Ugarske Monarhije (1849–1859), provodio neoapsolutističke mjere **2.** sjeverno-njemačka obitelj glazbenika i skladatelja **a. Carl Philipp Emanuel** (1714–1788), sin Johanna Sebastiana; vodeći skladatelj predklasičnog razdoblja, orguljaš, flautist i pedagog; na njegovoj školi sviranja (*Esej o istinskoj umjetnosti sviranja klavijaturnih instrumenata* 1753–1762) odrasli Haydn, Mozart, Beethoven **b. Johann Christian** (1735–1782), sin Johanna Sebastiana, skladatelj, od 1762. skladatelj opera u Engleskoj, kraljevski učitelj glazbe, zvan »engleski Bach« **c. Johann Christoph Friedrich** (1732–1795), sin Johanna Sebastiana, komorni glazbenik i koncertni majstor, skladatelj simfonija, sonata i moteta **d. Johann Sebastian** (1685–1750), najslavniji član glazbene obitelji Bach, jedan od najvećih skladatelja, povjesničara i orguljaša barokne glazbe i majstora polifonije uopće; otkriven i ponovno vrednovan tek u 19. i 20. st.; dvorski orguljaš u Weimaru, upravljao gradskom glazbenom djelatnošću u Leipzigu 1723, nastupao u 4 crkve; ogroman opus sakralne instrumentalne i vokalne glazbe (kantate, pasije, mise), preludija, fuga; niti jedan skladatelj u povijesti europske glazbe nije uspio u tako čistom obliku ugraditi kontemplativnost, osjećaj prisutnosti božanskog i spiritualnog **e. Wilhelm Friedemann** (1710–1784), sin Johanna Sebastiana; skladatelj barokne i rokoko glazbe; podučavao glazbu, sviranje orgulja i klavičembala **3. Josip** (1874–1935), hrv. kazališni glumac, redatelj i ravnatelj HNK // **Bàchov** *prid.* koji se odnosi na Bacha △ ~ ***apsolutizam*** *pov.*. *pol.* režim u Austro-Ugarskoj Monarhiji, nazvan prema njegovom promotoru A. Bachu, koji je u Hrvatskoj doveo do raspuštanja Sabora i Banskog vijeća, te pojačane germanizacije; ~***i husari*** *pov.* činovnici A. Bacha u Hrvatskoj i Mađarskoj

Bachelard (*izg.* Bašlâr), **Gaston** (1884–1962), francuski filozof, povjesničar znanosti i književnosti; djela s područja filozofije znanosti (*Racionalni materijalizam*, *Primijenjeni racionalizam*) i estetike (*Poetika prostora*, *Poetika sanjarenja*, *Plamen voštanice*); veliki utjecaj na generaciju hrv. »Krugovaša«, *v.*

bàcīl *m* ⟨G bacíla⟩ **1.** *biol.* bakterija štapićasta ili cilindrična oblika, uzročnik mnogih zaraznih bolesti [~ *tifusa*; ~ *tuberkuloze*] **2.** *pren.* uzročnik (nekih pojava, događanja) [*svojim nastupom na političkoj sceni unio je ~ mržnje u ovu sredinu*] // **bàcilārān** *prid.* ⟨*odr.* -mī⟩ koji se odnosi na bacile; zarazan ✧ *lat.* bacillum: štapić

bacilofòbija *ž psih.* bolestan strah od bacila i općenito mikroba; strah od zaraze ✧ *v.* bacil + -FOBIJA

bàcilj *m reg. zast.* posuda za vodu, zdjela za umivanje; bačin, bačio ✧ *tal.* bacino ← *srlat.* bacca, baccinum

báciti (koga, što) *svrš.* ⟨*prez.* bâcīm, *pril. pr.* -īvši, *prid. trp.* bâčen⟩ **1.** zamahom i puštanjem iz ruke promijeniti mjesto čemu

ili komu [~ *kamen iz ruke*]; hititi, hitnuti, vrći **2.** *razg.* otjerati, odstraniti, ukloniti [~ *u zapećak*] **3.** uludo potrošiti, utrošiti [~ *novac*] **4.** uputiti, ubaciti u sandučić; impostirati [~ *pismo*] **5.** odreći se čega, ostaviti se [~ *duhan*] **6.** riješiti se nepotrebnog [~ *stare stvari*] **7.** oboriti koga na pod [~ *na obje plećke*] **8.** (što komu) dati stoci i peradi da jede, staviti pred nju (ob. u staji ili u dvorištu) koliko se zahvati vilama ili izručke **9.** dovesti u težak položaj [~ *u bijedu*] **10.** (u nekim vezama riječi) dovesti u funkciju [~ *brod* (u more) porinuti; ~ *udicu*; ~ *pjesmu* zapjevati u klapi za svoj užitak; ~ *igru (partiju)* zaigrati; ~ *balote*] // **bàcāč** *m* ⟨G bacáča⟩ **1.** onaj koji baca **2.** *sport* **a.** u atletici natjecatelj u bacačkim disciplinama (kugla, koplje, kladivo, disk) **b.** u baseballu igrač koji sa sredine unutrašnjeg igrališta baca loptu udaraču koji stoji pored četvrte baza **c.** u kriketu igrač koji stoji iza poprečne linije igrališta i u zaletu baca loptu na suprotna vrata kako bi ih srušio (ruka mu mora biti potpuno ispružena) **3.** *vojn.* oružje za izbacivanje raznovrsnih projektila i zapaljivih tvari [~ *mina*; ~ *plamena*]; **bacàčica** *ž*, *v.* bacač; **bàcāčk|ī** *prid.* koji se odnosi na bacače i bacanje [~*a disciplina*] △ ~***e sprave*** *vojn.* bojne naprave kojim su se prije izuma baruta izbacivali projektili ili zapaljive smjese; **bàcāčki** *pril.* kao bacač, na način bacača; **bacàkati se** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām se, *pril. sad.* -ajūći se, *gl. im.* -ānje⟩ *dem.* od bacati [~ *po krevetu* biti nemiran u snu; koprcati se]; **bacàknuti** (se) *svrš.* ⟨*prez.* bàcaknēm (se), *pril. pr.* -ūvši (se), *prid. rad.* bacàknuo (se)⟩, *v.* bacakati se; **bàcalīšte** *sr sport* vidljivo omeđena površina s koje natjecatelj u bacačkim atletskim disciplinama baca određenu spravu (za kladivo, kuglu i disk kružna oblika); **bàcalo** *sr pom.* uzica u koje je živi kraj otežan vrećicom napunjenom pijeskom ili drvenom kruškom, a mrtvi vezan za uže štipnim uzlom, služi za izvlačenje užeta za privez i tegalj; **bàcāljka** *ž reg.* igra piljaka; **bàcānje** *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* bacati **2.** *sport* **a.** općenit naziv za razne discipline [~ *kugle*; ~ *koplja*; ~ *diska*] **b.** zahvat u borilačkim sportovima (džudo, hrvanje) kojim se ob. protivnik baca na tlo [*izvesti* ~] **3.** razni oblici igara i nadmetanja [~ *kamena s ramena*; ~ *potkove*]; **bàcati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što, koga), *v.* baciti **2.** (na što) *razg.* davati važnost, stavljati težište [~ *na stil*; ~ *na sadržaj*] **3.** (komu, čemu) polagati (**2**) **4.** (∅, čime) kretati se vrlo živim kretnjama i naglih pokreta nogu, kao nemiran konj ili ždrijebe [~ *nogama (o osobi)* A: *Uh, ova dobro hoda.* B: *Itekako! Baca, baca!*] **5.** (∅) odbacivati u obliku sitnih dijelova ili otpadaka čega, frcati, vrcati [A: *Na stazi ima trave, treba počistiti* B: *Šišaju, pa baca*]; **bàcati se** (čime) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām se, *pril. sad.* -ajūći se, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** gađati koga čime; posegnuti za čim što se baca iz ruke [~ *se kamenjem*] **2.** vrijeđati čime što se komu pripisuje, na koga se nabacuje, što mu se podmeće [~ *se uvredama*; ~ *se klevetama* klevetati, vrijeđati, opanjkavati, olajavati] **3.** nemirno ležati, *usp.* bacakati se; **báciti se** *svrš.* ⟨*prez.* -īm se, *pril. pr.* -īvši se, *prid. trp.* bácio se⟩ **1.** nakon odraza pustiti cijelo tijelo da padne [~ *na zemlju*; ~ *na krevet*] **2. a.** određenom voljnom kretnjom cijeloga tijela naglo doći u ležeći položaj [~ *za loptom*] **b.** voljnom radnjom s mjesta na visini prepustiti se padu, ob. sa samoubilačkim namjerama [~ *(s prozora)* izvršiti ili pokušati izvršiti samoubojstvo] **c.** prileći, leći radi kraćeg odmora ob. poslije ručka [*Ja ću se malo baciti, a vi u miru čitajte*] **3.** (na koga, što) **a.** ustremiti se; napasti, jurnuti [*lav se bacio na antilopu*; ~ *komu oko vrata* **1.** snažno zagrliti koga **2.** objesiti se o koga, stalno visiti na nekome] **b.** s velikim marom posvetiti se čemu; koncentrirati se, uložiti usmjerene napore, prionuti [*bacio se na posao*] **c.** biti nalik; umetnuti se, uvrgnuti [*Bacila se na babu, ista ona*] **4.** (u što) izložiti se, dovesti se u nepovoljno stanje [~ *u trošak* izložiti se velikom trošku; ~ *kamenom (na koga)* osuditi, okriviti koga] ✧ ← bačiti (*c* umjesto *č* prema *imp.* baci) ← *prasl.*: ugledati (*ukr.* báčyty, *polj.* baczyć)

back *m*, *v.* bek

bȁcka, *v.* bâd

background (*izg.* bȅkgraund) *m term.* **1.** površina ili prostor na kojem se predmeti ili pojave ili vide ili prikazuju; pozadina, podloga **2. a.** obitelj iz koje netko potječe, njegova izobrazba, društveno i nacionalno podrijetlo; ono što čini svjetonazor čovjeka kao društvenog bića [*građanski* ~; *klasičarski* ~ naobrazba koja se stječe školovanjem u klasičnoj gimnaziji] **b.** *sociol.* društveno, povijesno i ostalo okruženje koje objašnjava neki do-

gađaj ili situaciju [~ *svih tih događaja je nejasan*] **3.** *glazb.* **a.** sve što je smješteno u drugi plan i služi kao podloga za solističku izvedbu bilo pjevačku ili instrumentalnu (ob. u džezu) **b.** pozadinski ili prateći vokali koji prate izvedbu solista pjevača ili instrumentalista **4.** zvučna kulisa, ob. u radiodramama i sl. **5.** *inform.* područje koje je izvan aktivnog prozora računala, uključivo s radnom površinom i drugim prozorima korisničkog programa ili njihovim ikonama ✧ *engl.*

backhand *m*, *v.* bekhend

back office (*izg.* běk ȍfis) *m bank.* dijelovi organizacijske jedinice brokersko-dilerskih tvrtki koji nisu zaduženi za prodaju vrijednosnih papira, nego za evidenciju, obračun i konfirmaciju transakcija i ostale administrativne poslove ✧ *engl.*

back-projèkcija (*izg.* běk-~) *ž film.* postupak pri filmskom snimanju u studiju kada se slika ranije snimljene pozadine projicira na svjetlopropusno platno iza glumca (ob. radi uštede) ✧ *v.* back(ground) + *v.* projekcija

backside (*izg.* běksājd) *m sport* jedna od obloga na stolnoteniskom reketu od sloja spužvaste gume ✧ *engl.*

backspace (*izg.* běkspeis) *m inform.* tipka na tipkovnici kojom se kursor pomiče za jedno mjesto unatrag uz brisanje znaka koji se tamo nalazi ✧ *engl.*

backspin (*izg.* běkspin) *m sport* u tenisu i stolnom tenisu, let lopte koja je reketom odbijena tako da dobiva vijugavu putanju; »odrezana lopta« ✧ *engl.*

backstage (*izg.* běkstējdž) *m* prostor iza pozornice ✧ *engl.*

back up (*izg.* běk ȁp) *m* **1.** *inform.* kopija podataka ili diska koja se arhivira u trenutnom (zatečenom) stanju i ne koristi se za aktivni rad **2.** *glazb.* prateći vokali (potpora glavnoj melodiji) // **bekapíránje** *sr inform. žarg.* izrada kopije datoteke ili diska radi zaštite od gubitka podataka ako se original izgubi ✧ *engl.*

back-vocal (*izg.* běk-vòkāl) *m glazb.* prateći glas pjevača lake glazbe na pozornici ✧ *engl.*

bacon (*izg.* bèjkn) *m* **1.** posebna vrsta slanine sa slojevima mesa **2.** *razg.* svinjče srednje veličine, ob. 100 kg ✧ *engl.*

Bacon (*izg.* Béikn) **1. Francis** (1561–1626), engleski filozof, izvrstan esejist, državnik (lord kancelar 1618–1621); dovršio znanstveni i filozofski raskid sa srednjovjekovnom skolastikom, afirmirao induktivnu i eksperimentalnu spoznaju (»čovjek je samo ono što spoznaje«), pobijao apriorne hipoteze, ukorijenjene predrasude, lažne idole; vjesnik novoga doba u znanosti, filozofiji i politici (*Novi organon znanosti*, *Eseji o politici i o moralu*) **2. Francis** (1909–1992), jedan od najpoznatijih engleskih slikara 20. st.; na tragu apstraktnog ekspresionizma i nadrealističke deformacije stvarnosti parafrazira biblijske teme s jezivim, sablasnim likovima poput ilustracija za horore **3. Roger** (1220–1292), engleski franjevac, filozof, polihistor, po svestranom interesu i obilnom znanju prozvan »doctor mirabilis«; bavljenjem egzaktnim znanostima (osobito matematika, optika, akustika) promovirao eksperimentalnu metodu znanstvene spoznaje i anticipirao mnoga kasnija otkrića (naočale, mikroskop, teleskop, parobrod, zrakoplov i dr.); suzbijao srednjovjekovnu skolastiku, uočio pogrešnost julijanskog kalendara, proganjan kao heretik; jedan od najranijih i najvažnijih preteča modernih znanosti i filozofije

bâč *m* ⟨V bâčo⟩ *reg.* stočar koji bačija; bačijaš, katunar, pastir // **bàčica** *ž* žena koja bačija; bačijašica, pastirica; **bàčija** *ž* stočarsko naselje u planini kamo se stoka izvodi preko ljeta; katun, bačina; **bačìjāš** *m* ⟨G bačijáša⟩, *v.* bač; **bačijàšica** *ž*, *v.* bačica; **bačìjati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ preko ljeta boraviti sa stokom u planini; katunariti; **bàčījskī** *prid.* koji se odnosi na bačiju; **bàčina** *ž*, *v.* bačija; **bàčīšte** *sr* mjesto gdje je bila bačija ♦ *pr.* (nadimačka): **Bàčar** (Buje, Podravina), **Bàčelić** (380, Šibenik, Dalmacija, Zagora), **Bàčić** (3600, *S* i sred. Dalmacija; i bȁk), **Bàčinić** (100, *S* Dalmacija), **Bačínović** (Rijeka, Zagreb), **Báčkonja** (Zagreb, Knin), **Bàčko** (150, Knin, Osijek, Lastovo), **Bàčkov** (Biograd, Zagreb), **Bàčković** (Sinj, Đakovo), **Bàčura** (Zagreb, Slatina, Krk) ✧ *rum.* baciu; općebalkanska pastirska riječ ← (možda) *ilir.* ili *trački*

bàčēnka *ž lokal.* igla koja nema ušicu; pribadača, babljača, bočka

bàčīn *m*, *v.* bacilj

bàčio *m*, *v.* bacilj

Bâčka *ž* ⟨D L Bâčkoj⟩ *geogr.* ravnica između Tise i Dunava u Vojvodini, dio u Mađarskoj, 8729 km², 1.046.044 stan. // **bâčkī** *prid.* koji se odnosi na Bačku; **Báčvanin** *m* (**Bàč-**

vānka *ž*) ⟨N *mn* Báčvani⟩ stanovnik Bačke; **báčvanskī** *prid.* koji se odnosi na Bačvane ♦ *pr.*: **Bàčlija**, **Báčvan**, **Báčvanin** (Baranja, Osijek) ✧ *v.* bâč

bàčkio *m* ⟨G bačkijèla⟩ *zast.* malj kojim se nabija kudjelja; baškelica // **bàškelica** *ž reg.*, *v.* bačkio; **bačkijélati** *nesvrš.* ⟨*prez.* bačkìjēlām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ udarati bačkijelom ✧ unakrštanjem od *dalmat.* ili *tal.* bacillo i *hrv.* bat[2], *v.*

bačùkīn *m* ⟨G bačukína⟩ *reg.*, *v.* franjevac ✧ *tal.* baciucco: kapuljača

bȁčv|a *ž* ⟨G *mn* bȁčāvā/-ī⟩ **1.** posuda za tekućine, osobito za vino ili rakiju, obično drvena, uobručena [*~a bez dna* ulaganje kojemu se ne vidi kraj]; vjedro, badanj, lagav **2.** stara mjerna jedinica obujma tekućine i sipkih tvari; baril **3.** stara mjerna jedinica mase do 1000 kg; tona △ ***~a baruta*** *pren.* područje na kojemu stalno prijeti ratna opasnost // **bȁčvār** *m* onaj koji izrađuje bačve i druge drvene posude koje se izrađuju istom tehnikom (uglavnom nabijanjem obruča na duge); **bȁčvārev** (**bȁčvārov**) *prid.* koji pripada bačvaru; **bȁčvarica** *ž*, *v.* bačvar; **bačvàričin** *prid.* koji pripada bačvarici; **bačvàrija** *ž* **1.** bačvarski zanat **2.** bačvarska radionica; bačvarnica; **bȁčvārnica** *ž*, *v.* bačvarija (**2**); **bȁčvarskī** *prid.* koji se odnosi na bačvare i bačvarstvo; **bačvárstvo** *sr* ručna ili strojna proizvodnja drvenih bačava, vjedara i badnjeva; **bȁčvast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je nalik bačvi; trbušast [*~ presjek* presjek bačve uzduž]; **bačvètina** *ž augm.* od bačva, bačvurina; **bȁčvica** *ž dem.* i *hip.* od bačva; **bačvíčak** *m* ⟨G -čka, N *mn* -čci, G bàčvīčākā⟩ *dem.* od bačvica; **bačvùrina** *ž augm.* od bačva ♦ *pr.*: **Bȁčvār** (Ozalj, Sisak, Garešnica) ◊ *top.* (u *mikrotop.* javlja se kao toponomastička metafora): **Bȁčvice** (dio grada Splita; naselja): **Bȁčva** (Poreč, 17 stan.) ✧ *prasl.* *bъči (*strus.* bъčьvь, *češ.* bečva) ← *vulg. lat.* buttia

bȁčvāš (**bȁčvara**) *m zool.* vrsta velikoga morskog puža (*Dolium galea*)

bȁčvice *ž mn* ⟨N bȁčvica⟩ *zool.* red planktonskih morskih plaštenjaka (*Cyclomyaria*), prozirna bačvasta tijela (npr. nazubljena bačvica *Dolium denticulatum*) ✧ *v.* bačva

báća[1] (**báćo**) *m hip.* od brat; baja; otac ♦ *pr.*: **Báća** (110, Zaprešić, Dubrovnik), **Báćac** (260, Labin, Istra), **Báćak** (sred. Dalmacija, Slavonija), **Báćan** (Petrinja, Križevci, Zaprešić), **Baćāni** (100, *I* Slavonija, Kutina), **Baćánović** (Slavonski Brod, Podunavlje), **Báće** (Metković, Dubrovnik), **Báćić** (Primorje), **Bàćilo** (Zadar, Metković), **Báćo** (Slavonski Brod, Novska) ✧ *prasl.* *batja (*stsl.* bašta, *rus.* bàtjuška)

bâći *m* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* stric, strikan, čika, čiča [*Pišta-~*] // **báća**[2] *m* ⟨N *mn* -e⟩ *hip.* onaj koji je najstariji u kući (ob. za svekra) ✧ *mađ.* bácsi

Bȁćina *ž* naselje *SZ* od Ploča, 714 stan. // **Bàćinac** *m* (**Bàćīnka** *ž*) ⟨G -īnca, N *mn* Bàćīnci⟩ stanovnik Baćine; **bȁćīnskī** *prid.* koji se odnosi na Baćinu i Baćince [*Baćinska jezera*] ♦ *v.* bač

baćòkati *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. zast.* udarati, kucati; kljucati

bàćuška *m* ⟨G *mn* bȁćūškā/-ī⟩ **1.** *fam. zast. knjiž.* prijatelju, dragi moj (pri oslovljavanju i obraćanju među Rusima) [*izvoli ~, čaj*] **2.** *pov.* Rus ✧ *rus.* bátjuška: otac, svećenik

bad *m*, *v.* bed (I)

bâd *m* ⟨N *mn* bàdovi⟩ **1.** (+ *potenc.*) šiljak, ono što bode, sve što završava oštrim vrhom **2.** šiljat klin koji se lako umeće u što **3.** *lokal.* **a.** oštar greben u moru **b.** oštar rt [*Medvid-~* lokalitet na kojem se navodno u Jadranu pojavljuje morska medvjedica] // **bȁcka** *ž* ⟨G *mn* bâckā/-ī⟩ *bot.* mala bodlja, trnić (*spinula*); **bȁckati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩, *v.* bosti, bockati; **bȁckav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ bodljikav; **bȁckavica** *ž* **1.** *zast.* nožić kojim se pušta krv, lanceta **2.** *zast.* točka, bacotina; **bȁcnuti** *svrš.* ⟨*prez.* -nēm, *pril. pr.* -ūvši, *prid. rad.* bȁcnuo⟩ bocnuti, *v.* bosti; **bacòtina** *ž*, *v.* backavica (**2**); **bàdati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ pomalo bosti, s vremena na vrijeme bosti, ubadati, *usp.* bosti; **bȁdavica** *ž lokal.* ječam; **bȁdlja** *ž* ⟨G *mn* bâdljā/-ī⟩, *v.* bodlja; **bȁdlje** *ž mn reg.* trepavice koje rastu divlje, uvrću se i nadražuju oko; zle dlake; **bȁdnuti** *svrš.* ⟨*prez.* -nēm, *pril. pr.* -ūvši, *prid. trp.* bȁdnūt⟩, *v.* ubosti; **bȁtkati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ lagano badati, *usp.* bockati ♦ *pr.*: **Bàdalić** (Novska, Prigorje, Moslavina) ✧ *v.* bosti

Bàdalić, Josip (1888–1985), hrv. slavist i povjesničar književnosti (*Rusko-hrvatske književne studije*)

bàdanj *m* ⟨G -dnja, N *mn* -dnjevi⟩ **1.** *etnol.* izduben trupac kojim teče voda i pada na vodenično kolo **2.** *v.* bačva, kaca **3.** jarak, graba // **bàdnjara** *ž etnol.* vodenica na potoku koja

ima badanj; **bàdnjev** *prid. reg.* koji pripada badnju △ ~***a voda*** rasol; ~***o zelje*** kiselo zelje ♦ *pr.* (etnici, *v.* i bad): **Badánjak** (530, Kutina, Zagreb, Ogulin, Nova Gradiška, Slavonski Brod, Slunj, Sisak), **Badánjek** (Đurđevac, Zagreb, Sisak, Virovitica, Osijek, Vukovar, Varaždin) ◇ *top.* (česta metafora za doline i uvale, te kao *hidronim.*): **Bàdanj**, **Bàdnjevača**, **Bedènica** (pritok Lonje) **Bèdenić Pòtok** itd.; (naselja): **Bàdanj** (Drniš, 418 stan.) ✧ *prasl.* *bъdьnь (*rus.* bódnja: mala bačva, *polj.* bednia)

badàva *pril. razg.* **1. a.** bez nagrade ili naplate; besplatno [*molim* ~] **b.** vrlo jeftino, za neznatan novac [*dobit ćeš ostatak iz košare praktički* ~] **2.** bez učinka; uzalud [~ *ga čekaš*] **3.** za pojačavanje u zn. mora se priznati, nema što, nema druge, tako je to // **badavàdžija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *razg.* onaj koji badavadži, koji gubi vrijeme; besposličar, muktaš, neradnik, lijenčina; **badavadžìluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *razg. ekspr.* provođenje vremena u besposličarenju; badavadženje; **badàvadžiti** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -džēći, *gl. im.* -džēnje⟩ *razg.* provoditi vrijeme kao badavadžija; besposličiti ✧ *tur.* bedava ← *perz.* bādihäwā ← bād: loš + häwā: zrak

Bad Blue Boys (**BBB**) (*izg.* Bȅd Blȕ Bȍjs) *m mn sport* navijači nogometnog kluba Dinama iz Zagreba ✧ *engl.*: zločesti plavi dečki

bádecimer *m reg.* kupaonica ✧ *njem.* Badezimmer

badekòstīm *m* ⟨G badekostíma⟩ *reg.* kupaći kostim; badeancug, badić // **bàdić** *m žarg.*, *v.* badekostim ✧ *njem.* Badekostüm

bàdelj *ž bot.* biljni rod (*Tyrimnus*) iz porodice glavočika (*Compositae*) i vrsta (*Tyrimnus leucographus*); badeljka △ ***pitomi*** ~ *bot.*, *v.* čkalj // **bàdēljka** *ž* ⟨G *mn* -ljākā/-ā/-ī⟩, *v.* badelj ✧ *v.* bosti

bádem *m* **1.** *bot.* **2.** sredozemna drvenasta vrsta (*Amygdalus sativa*) iz porodice ruža (*Rosaceae*) **3.** plod te biljke s ukusnom jezgrom; bajam, mandula, mendula **4.** *kat.* znak božanskog odobravanja ili naklonosti, simbol Blažene Djevice Marije △ ~-***pirlit*** utkane šare u obliku badema na domaćem platnu; ~ ***zejtin*** *reg. zast.* bademovo ulje // **bádemast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji ima veličinu i oblik badema [~*e oči*] **2.** koji je smeđe boje kao suhi badem u košuljici; **bádemov** *prid.* koji pripada bademu, koji je od badema [~ *cvijet*; ~*o ulje*]; **bádemovača** *ž* rakija komovica kojoj je dodan badem radi arome i trpkosti; **bádemovina** *ž* bademovo drvo (kao građa) ✧ *tur.* ← *perz.* bādām, bādam ← *skr.* badama-

bademàntel *m* ⟨G -tla, N *mn* -tli⟩ *reg.* ogrtač ob. od frotira, oblači se poslije kupanja; kupaći mantil, kapatoj ✧ *njem.* Bademantel

bádemezma *ž* ⟨G *mn* bademèzmā/bademèzmī⟩ *reg.* domaći marcipan ✧ *tur.* badem-ezmes: istučeni, zgnječeni badem

Báden *m* **1.** *geogr. pov.* njemačka država u *Z* dijelu današnje savezne države Baden-Württemberg **2.** grad i kupalište u Donjoj Austriji kraj Beča, 23.100 stan., poznato od antičkog doba (*Aquae Pannonicae*) **3.** grad i lječilište u *S* Švicarskoj, 14.000 stan., poznato od antičkog doba (*Aquae Helveticae*) // **bádensk|ī** *prid.* koji se odnosi na Baden △ ~***a glina*** *geol.* sediment dubljih dijelova miocenskog mora, s bogatom fosilnom faunom u kojoj se ističu puževi, ima je i u nas, *usp.* Baden (**2**); ~***a kultura*** *pov.* kompleks kultura iz kraja neolitika i početka brončanoga doba, *usp.* Baden (**2**,**3**); ~***a škola*** *fil.* jedna od dviju glavnih struja novokantovske filozofije, filozofija se postavlja kao znanost o općim i apsolutnim vrijednostima

Badènski, **Ludwig**, **markgrof** (1655–1707), austrijski feldmaršal, sudjelovao u obrani Beča od Osmanlija (1683), osvojio Beograd, Zvornik i Kostajnicu

Baden-Württemberg (*izg.* Báden-Vìrtemberg) *m geogr.* savezna država u *JZ* dijelu Njemačke, 35.751 km², 10.375.000 stan., glavni grad Stuttgart

baderella *m*, *v.* batelazzo

bádevana *ž reg.* kada za kupanje ✧ *njem.* Badewanne

badge *m*, *v.* bedž

bàdija *ž reg.* opatija, opatijska crkva ✧ *tal.* badia

Bàdija *ž geogr.* otočić u Pelješkom kanalu, 1 km², franjevački samostan i crkva iz 15–16. st. ✧ *v.* badija

badinage (*izg.* badinâž) *m glazb. pov.* stavak brza tempa i dvodijelne mjere u suitama francuskih i njemačkih skladatelja 18. st.; badinerie ✧ *fr.*

badinerie (*izg.* badinerî) *ž*, *v.* badinage ✧ *fr.*

badìžōn (**badižȍn**) *m* ⟨G badižóna⟩ *reg.* vapnena masa za žbukanje ili popravljanje vanjskih zidova ili fasada ✧ *fr.* badigeon

bȁdlja, *v.* bâd

Bȁdljevina *ž* naselje (blizu Pakraca), 828 stan. // **Badljevínac** *m* (**Badljèvīnka** *ž*) ⟨G -nca,

N *mn* Badljevínci, G Badljèvīnācā⟩ stanovnik Badljevine; **badljèvinskī** *prid.* koji se odnosi na Badljevinu i Badljevince

badminton (*izg.* ob. bèdmintōn) *m sport* igra i natjecateljski sport sličan tenisu, igra se reketima i »perjanicom« (poluloptica s perima) preko mreže ili bez mreže; federbal ✧ *engl.*, po Badmintonu, sjedištu vojvode od Beauforta u Engleskoj

bȁdnjāk *m* ⟨N *mn* -āci⟩ **1.** tek posječena glavnja koja se dan uoči Božića polaže na ognjište; badnjača **2.** (Badnjak) dan uoči Božića // **bȁdnjača** *ž*, *v.* badnjak (**1**); **bȁdnjačica** *ž dem.* od badnjak (**1**); **bȁdnjačkī** *prid.*, *v.* badnji; **bȁdnjī** *prid.* koji se odnosi na Badnjak; badnjački △ ***Badnja večer*** večer Badnjega dana, večer uoči Božića; ***Badnji dan*** dan prije Božića; Badnjak ✧ *prasl.* *bъdьnjь, *v.* badanj

Badoglio (*izg.* Badòljo), **Pietro** (1871–1956), maršal fašističke Italije; sudjelovao u svrgavanju Mussolinija 1943, predsjednik vlade koja je potpisala kapitulaciju Italije

bàdriti *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ biti budan, bdjeti [*ne znam ako badriš ili spavaš*] // **bàdar** *prid.* ⟨*odr.* -drī⟩ koji je budan; **bàdrina** *ž zast.* budnost; badrost; **bàdrōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *zast.*, *v.* badrina ✧ *v.* bdjeti

badȑljica *ž* **1.** *bot.* os kod perastih listova **2.** *zool.* **a.** dio pera ptice, os pera iz kojega se šire čije (dio pera koji se raščijava); batrljica **b.** ispupčenje na koži ptice (ob. očerupane) iz kojega je raslo pero; badrljika // **badȑljika** *ž*, *v.* badrljica (**2b**); **batȑljica** *ž*, *v.* badrljica

bad trip (*izg.* bèd trȉp) *m žarg.* loše putovanje, izraz kojim ovisnici o teškoj drogi opisuju nepovoljne doživljaje poslije uzimanja halucinantnog sredstva ✧ *engl.*

bádža¹ *ž* **1.** *lokal.* otvor za dim na krovištu kuće, djelomično zatvoren, a ponegdje i dekoriran **2.** *reg.* dimnjak // **bàdženjača** *ž* motka duga od ognjišta do badže (s njom se otvara i zatvara badža); **badžòmet** *m reg. zast.* dimnjačar ♦ *pr.*: **Badžòka** (Zadar, Benkovac, Rijeka) ✧ *tur.* baca ← *perz.* bāğe: veliki otvor, prozor

bádža² *ž reg.* **1.** starija žena; sirota žena **2.** stara kućna služavka, stara kućna kuharica ♦ *pr.*: **Bádža** (220, Obrovac, Slavonija, *S* Dalmacija), **Bàdžim** (170, Šibenik, Kaštela, Turopolje) ✧ *tur.* baci

bádža³ *ž pov.* *reg.* trošarina, maltarina, carina ♦ *pr.* (prema zanimanju, *v.* i badža²): **Bàdžek** (120, *I* Slavonija, Gračac, Dugo Selo) ✧ *tur.* bac ← *perz.* bāğ, bāʿ

bàdžak *m* ⟨N *mn* badžàci⟩ *reg.* noga od kuka do koljena; bedro, stegno ✧ *tur.* bacak

badžànak *m* ⟨G -nka, N *mn* badžanáci⟩ *reg.* svaki od muževa dviju sestara u odnosu jedan na drugoga; pašanac, pašo ✧ *tur.* bacanak

bàdženjāk *m reg.* muževljev brat; djever // **bádžo** *m dem.* od badža ✧ *tur.* bağanak

bȁ-džȉcu *m* ⟨*indekl.*⟩ *sport* umješnost, znanje jahanja; jedan od 18 oblika nindža-treninga ✧ *jap.* ba-jitsu

badžikáduna *ž reg.* žena, supruga ✧ *tur.* bacikadin: stara kućna kuharica

Baeck (*izg.* Bèk), **Leo** (1873–1956), rabin, jedan od vodećih židovskih liberalnih religijskih mislilaca prve pol. 20. st.; duhovni vođa njemačkih Židova u vrijeme nacizma, holokaust preživio u konclogoru Theresienstadt

Baeyer (*izg.* Béjer), **Adolf** (1835–1917), njemački kemičar, otkrio sastav indiga i način njegove sintetske proizvodnje; Nobelova nagrada za kemiju 1905.

Baffin (*izg.* Bèfin), **William** (1584–1622), engleski moreplovac i istraživač, tražio *SZ* prolaz oko Sjeverne Amerike // **Baffinov** (*izg.* Bèfinov) *prid.*, ob. u: △ ~ ***otok*** *geogr.* najveći otok Američkog arktičkog arhipelaga, Kanada, 507.451 km²; ~ ***zaljev*** *geogr.* dio Atlantskog oceana između Grenlanda i Baffinovog otoka, 689.000 km²

bâg *m* ⟨N *mn* bàgovi⟩ *reg.* **1.** svezica, zavežljaj; veržica **2.** ukrasni lanac džepnog sata [*u njedrima zlatan sahat s bazima*] ✧ *tur.* bağ ← *perz.* bāg.

bȁga *ž* ⟨G *mn* bâgā⟩ *reg.* **1.** *pat.* kronična bolest zglobova s izraslinama (ob. u konja) **2.** žulj, kurje oko // **bȁgav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.* **1.** koji ima bage na nogama, koji boluje od baga (ob. konj) **2.** *pren.* koji ima bolesne noge, koji teško hoda ♦ *pr.* (nadimačka, za hroma čovjeka): **Bagàra** (Vukovar, Slavonski Brod), **Bàgarić** (860, Zagreb, *I* Slavonija, Baranja), **Bȁgat** (Split, Omiš), **Bagàtin** (Split, Zagreb), **Bàgavac** (Makarska, Sveti Ivan Zelina, sred. Dalmacija), **Bágić** (430, Baranja, Šibenik, Drniš), **Bágo** (250, Imotski, Slavonija), **Bàgović** (Dubrovnik, Zagreb, Split) ✧ *tur.* bağa: oklop kornjače

bàgalj *m* ⟨G -glja, N *mn* -glji⟩ (ob. *mn*) *reg.* pojedinačan komad prtljage, bagaža (**1**) ✧ *tal.* bagaglio

bagàna¹ *ž* ⟨G *mn* bagánā⟩ *reg.* **1.** koža/krzno mrtvorođenog ili sasvim mladog crnog ja-

njeta; astrahansko krzno **2.** *žarg.* nedonošče ✧ *tur:* bağan

bagàna² *ž* ⟨G *mn* bagánā⟩ *glazb.* etiopska gitara s deset pari žica ugođenih u oktavama ✧ *tur.* bağan

bàgarka *ž* ⟨D L -i⟩ *zool.* rod malenih morskih puževa (*Purpura*)

bagàsa *ž* **1.** ostaci šećerne trske poslije cijeđenja šećernog soka (služi i kao gorivo) **2.** trop, komina // **bagasóza** *ž pat.* bolest pluća koja se javlja u radnika pri preradi šećerne trske ✧ *fr:* bagasse ← *šp.* bagazo ≃ *lat.* bacca: bobica

bàgāš *m* ⟨G bagáša⟩ *pov.* žitna mjera od 15 i 20 kg u starom Dubrovniku ✧ *tal., dijal.* baga: vreća ≃ *lat.* bacus

bagatèl|a *ž* **1.** *razg.* **a.** sitnica, malenkost, tričarija, beznačajna, nevažna, malo vrijedna stvar; jeftina roba **b.** vrlo mala cijena [*dobiti (kupiti) za ~u* proći jeftino, za malo novca, malo platiti] **2.** *glazb.* kratka instrumentalna skladba lakšeg sadržaja, po formi većinom dvodijelna, rjeđe trodijelna pjesma, ob. za glasovir [*izvesti ~u*] △ ***~a-postupak*** *pravn.* u nekim zemljama sudski postupak u parnicama zbog manjih iznosa // **bàgatēlan** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji ima svojstva bagatele; nevažan, jeftin; **bagatelizírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* bagatelìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ ne uzimati u obzir prema zasluzi ili vrijednosti; podcijeniti/podcjenjivati, omalovažiti/omalovažavati, prezirati ✧ *tal.* bagatella ≃ bagatta: sitnica ← *lat.* bacca: bobica

bagàtīn *m* ⟨G bagatína⟩ *pov.* **1.** sitan mletački srednjovjekovni srebrni novac (*denaro piccolo*); u groš je išlo 12 bagatina; kovali su ga od 13. do 16. st. i dalmatinski gradovi **2.** najsitniji srebrni novac u srednjovjekovnoj Slavoniji ✧ *tal.* bagattino

bagáža *ž* **1.** *rij.* prtljaga, bagalji **2.** *pren.* ono što društvo vuče za sobom; rulja, ološ, bagra ✧ *fr:* bagage

Bàgdād (*arap.* Baghdad) *m* glavni grad Iraka i luka na Tigrisu, 4.648.600 stan. // **bàgdadskī** *prid.* koji se odnosi na Bagdad; **Bàgdađanin** *m* (**Bàgdađānka** *ž*) ⟨N *mn* Bàgdađani⟩ stanovnik Bagdada

Bagehot (*izg.* Bèjdžeot), **Walter** (1826–1877), engleski politički teoretičar i književni kritičar; 1861–1877. glavni urednik i briljantan uvodničar tjednika *The Economist* (već 140 godina najutjecajniji političko-ekonomski list u svijetu) u kojem se sve do danas glavni komentar potpisuje sa *Bagehot*

báger *m* **1.** vozilo (tračničko, gusjenično i dr.) ili plovilo za vađenje pijeska itd., za čišćenje dna od nanosa, za raščišćavanje, iskopavanje i druge grube građevinske radove; rovokopač, jaružalo, gliboder **2.** *sport* objeručno odbijanje lopte u odbojci; čekić // **bagèrāš** *m* ⟨G bageráša⟩, *v.* bagerist; **bagerírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* bagèrīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (u)raditi bagerom; (iz)jaružati; **bagèrist** *m* onaj koji upravlja bagerom; bageraš; **bágerskī** *prid.* koji se odnosi na bager ✧ *njem.* Bagger

bàget (**bagèt**) *m* ⟨G *mn* bagétā⟩ **1.** *zast.* šipka za čišćenje i punjenje oružja; štapić **2.** *razg.* bijeli kruh u obliku tanke, dulje štruce **3.** *glazb.* štapić za bubnjeve ✧ *fr.* baguette

bàghla (**bàgala**) *ž pom.* brzi arapski jedrenjak s dva ili tri jarbola i latinskim jedrima ✧ *arap.* baghlah: mula

b̀agi *m* ⟨G -ja⟩ *sport* laka dvoosovinska kola za kasačke trke i za natjecanje zaprega u konjičkom sportu ✧ *engl.* buggy

baglàma *ž* ⟨G *mn* baglámā⟩ **1.** (ob. *mn*) *reg.* željezni nosač, spojnica kojom se vrata i prozori pričvršćuju za drvene okvire i pomoću kojih se otvaraju i zatvaraju; šarka, očeta, pant **2.** *glazb.* vrsta tambure s tri žice **3.** *pren. reg. ekspr.* impotentan muškarac ✧ *tur.* bağlama ← bağlamak: svezati

bàglja *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ svežanj [*~ sijena, slame*] // **bàgljati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ praviti baglju; **bàgljica** *ž dem.* od baglja ✧ *mađ.* baglya

bâgoš (**bâguš**) *m reg.* **1.** duhan domaće proizvodnje u panonskim krajevima, loše kakvoće, nekoć za žvakanje i za lulu **2.** ostatak od izgorjelog duhana ✧ *mađ.* bagó

bagpipe (*izg.* běkpājp) *m glazb. reg.* gajde, sopile; duduk ✧ *engl.*

bàgra *ž kem.* tvar od borove kore kojom se postiže crvena nijansa; rumenilo, purpur // **bàgren** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je rumen; purpuran; **bagrènica** *ž pov.* vladarski plašt; **b̀agriti** (što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ *reg.* bojiti crvenom bojom; crveniti, rumeniti ✧ *prasl.* i *stsl.* bagrъ (*rus.* bágor) ≃ *grč.* phṓgein: peći

bâgra *ž zb. pejor.* ljudi najlošijih svojstava, najgori soj u društvu; ološ, šljam ✧ *engl.* bugger ← *srlat.* Bugarus: Bugarin

bàgrem *m* ⟨N *mn* -i/-ovi⟩ *bot.* drvenasta biljna vrsta (*Robinia pseudacacia*) sjevernoameričkog podrijetla iz porodice mahunarki (*Papili-*

onaceae), bijela mirisna cvijeta; bijeli bagrem, bijela kapinika, lažna akacija // **bagrèmčić** *m dem.* od bagrem; **bagrèmica** *ž bot.*, *v.* amorfa; **bagrèmīk** *m* ⟨G bagremíka, N *mn* bagremíci⟩ bagremova šuma; **bàgremov** *prid.* koji pripada bagremu [~ *cvijet*]; **bàgremovac** *m* ⟨G -ōvca, N *mn* -ōvci⟩ *razg.* bagremov med; **bagrèmovina** *ž* bagremovo drvo (kao građa i ogrjev ✧ ≈ bagren, *v.* bàgra

bagrenòrođenī *prid. zast.* koji je rođen u purpuru (ob. epitet careva); porfirogenet ✧ *v.* bàgra + *v.* rod, rođen

bàgrlīn *m* ⟨G bagrlína⟩ *zast.* vrsta fijakera ✧ *njem.* Wagerl: kolica

bàguda *ž* ⟨G *mn* bȁgūdā⟩ *zool. rij.* **1.** kukac **2.** dudov svilac ✧ ? *tal.* baco

baguio (*izg.* bagȕjo) *m meteor.* tropski ciklon u području Filipina ✧ *šp.* ← *tagalog*

bagùlīna *ž reg.* štap za šetnju; špacirštok ✧ *mlet.* bagulìn *tal.* bacolo ← *lat.* baculum

bàgūn *m* ⟨G bagúna⟩ *reg. agr.* **1.** domaća pasmina svinja kovrčavih čekinja **2.** pasmina koza kovrčave kostrijeti // **bàgunast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.* koji je kovrčave kose (ili dlake kad je riječ o životinji); kovrčav, rudlav ✧ *mlet.* ← *srlat.* baco: vrsta svinje s kovrčavim čekinjama, *usp.* bacon (**2**)

bâguš *m*, *v.* bagoš

bȁh *uzv. knjiš.* za izražavanje odbojnosti i gađenja ✧ *ekspr.*

Bahai (*izg.* Bahȁi), *v.* bahaizam

bahaìzam (**behaìzam**) *m* ⟨G -zma⟩ vjerski pokret, izrastao iz islama u Iranu u 19. st., zastupa duhovno jedinstvo i ravnopravnost naroda i spolova; danas o. 1,5 mil. sljedbenika, najviše u SAD-u; sjedište u monumentalnoj Kući pravde u Haifi (Izrael), koja je otvorena svim vjernicima svijeta (tu su i grobovi trojice začetnika i duhovnih vođa pokreta); Bahai ✧ *arap.* bäha'iyyä (prema osnivaču H. A. Baha'ullahu, *v.*)

Bahàma *ž geogr.* država na Bahamskom otočju (Atlantski ocean) *JI* od Floride, 13.939 km², 280.000 stan. (1990), glavni grad Nassau // **Bahámac** *m* (**Bàhamkīnja** *ž*) ⟨N *mn* Bahámci, G Bàhamācā⟩ stanovnik ili državljanin Bahama; **bàhamskī** *prid.* koji se odnosi na Bahamu i Bahamce [*Bahamsko otočje*]

bahanálije *ž pl. tantum*, *v.* bakanalije

bahàsa *ž lingv.* službeni jezik u Indoneziji ✧ *mal.*: jezik, govor ← *skr.* bhāša

bàhat *m*, *v.* bât²

bȁhat *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema poštovanja prema drugomu, koji se pravi važan; ohol // **bahàtiti se** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm se, *pril. sad.* -tēći se, *gl. im.* bàhaćēnje⟩ ponašati se oholo, praviti se važan; **bàhato** *pril.* na bahat način; oholo [~ *govoriti*]; **bàhatōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bahat ✧ ← *prasl.* bah: ohol ≈ *rus.* báhar': hvalisavac

Baha'ullah (*izg.* Bahaùlah), **Husein Ali** (1817–1892), perzijski vjerski vođa, obnovitelj babizma, *v.*; odvojio ga od islama i znatno modernizirao, utemeljio ga kao novu monoteističku religiju ekumenske orijentacije nazvanu Bahaia, *v.*

báhil *m reg. ekspr.* osoba koja nerado i malo troši; škrtac ✧ *tur.* bahîl ← *arap.* baḫīl

bȁhoriti (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ bajati, čarati, vračati // **bȁhorica** *ž reg.* žena koja bahori; bajalica, bahornica, vračara; **bahòrija** *ž* izgovaranje čarobnih riječi; bajanje, bahorje, bahorništvo; **bȁhōrje** *sr*, *v.* bahorija; **bȁhornica**¹ *ž*, *v.* bahorica; **bȁhornik** *m* ⟨N *mn* -ici⟩ onaj koji bahori; bajalac; **bȁhornīštvo** *sr*, *v.* bahorija ♦ *pr.* (nadimačka): **Bàhmec** (Zagorje), **Bȁhor** (Zagreb, Pula, Ozalj), **Bȁhora** (Požega), **Bȁhorić** (140, Karlovac, Ozalj), **Bahòrskī** (Kutina), **Bȁhović** (Rijeka, Osijek) ✧ *prasl.* *baxorь ≈ *slov.* bahoriti: čarati *rus.* báxar': hvalisavac

bȁhornica² *ž bot.* vrsta biljke (*Circaea lutetiana*) iz porodice pupoljki (*Oenotheraceae*) ✧ *v.* bahoriti

Bahr (*izg.* Bâr), **Hermann** (1863–1934), austrijski pisac putopisa, drama i eseja; pod snažnim utjecajem misticizma i simbolizma, jedan od najboljih tumača ekspresionističke poetike (*Nadilaženje naturalizma*, *Ekspresionizam*, *Kritika modernosti*)

Bàhrein (**Bàhrain**) *m geogr.* država na Bahreinskom otočju u Perzijskom zaljevu, 694 km², 598.000 stan. (1996), glavni grad Manama (*arap.* Al-Manamah) // **bahreìnskī** *prid.* koji se odnosi na Bahrein

bȁhs *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *reg. zast.* razgovor, polemika, prepirka, diskusija ✧ *tur.* bahıs ← *arap.* baḥt

bȁht (**bât**) *m reg. ekspr.* sreća // **bàtli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg. ekspr.* koji ima sreće, koji nosi sreću; **bàtlija** (**bàhtlija**) *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* onaj koji nosi sreću, onaj koji je batli, kome se događaju sretni ishodi i povoljni stjecaji okolnosti, onaj koji ima taliha, koji je taličan; srećko-

vić, *usp.* pehist, portafortuna, *opr.* baksuz (I) ♦ *pr.* (nadimačka): **Bȁhtić** (Zagreb, Rijeka), **Bahtijárević** (Zagreb Opatija, Dugo Selo) ✧ *tur.* ← *perz.* baẖt

bàhtati *nesvrš.*, *v.* baktati

Bahtin (*izg.* Bàhtin), **Mihail Mihailovič** (1895–1975), istaknuti ruski teoretičar književnosti, utjecao na znanost o književnosti i u zapadnim zemljama; veliki poznavalac i analitičar Dostojevskog (*Problemi poetike Dostojevskog*)

baìldisati (**baìlisati**) (se) *nesvrš.* ⟨*prez.* -išēm (se), *pril. sad.* -išūći (se), *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* onesvijestiti se, zanijeti se, pasti u zanos, oduševiti se ✧ *tur.* bayilmak

bàilo (**bàjlo**) *m* **1.** *pov.* viši činovnik u srednjem vijeku koji u ime vladara obavlja sudsku i nadzornu vlast **2.** vrhovni nadzornik carske djece na bizantskom dvoru; bajulus **3.** *dipl.* predstavnik Venecije (npr. u Carigradu) **4.** *pov.* poslovođa (u srednjovjekovnoj Dalmaciji) ♦ *pr.* (nadimačka, za škrta čovjeka): **Bàilo** (Trogir, Dalmacija), **Bàjilo** (Sinj, Zagreb, Zaprešić), **Bájlo** (460, Zadar, Dalmacija), **Bàjlović** (100, Banovina, Požega, Kordun) ✧ *tal.* bailo ≃ *lat.* baiulus: nosač

bain-marie (*izg.* bèn-marȉ) *ž reg.* posuda s toplom vodom koja održava toplinu jela ili služi za njihovu pripremu; banjamarija, »banja Marija« ✧ *fr.*

baion (*izg.* baiôn) (**baiao**) (*izg.* baiào) *m glazb.* brazilski narodni ples umjerena tempa ✧ *port.* ← *egz.*

bàir *m reg.* **1.** brijeg, strana brijega **2.** obala i zemljište pored obale (ob. riječne ili jezerske) **3.** ispaša; bajer // **baìrāt** *m* ⟨G bairáta⟩ *reg. zast.* pristojba za slobodnu pašu konja; pašarina; **bàjer** *m*, *v.* bair (3) ✧ *tur.* bayır

baisse *ž*, *v.* besa[2]

bâj[1], *v.* bȁjati

bâj[2] *uzv. žarg.* pozdrav pri odlasku, *usp.* baj-baj ✧ *engl.* bye

Bȁja *m* grad u *J* Mađarskoj, naseljen bunjevačkim Hrvatima ♦ *pr.* (etnici): **Bájac** (220, Pokuplje, Slavonija; *v.* i brat), **Bajài** (Slavonija), **Bàjaj** (Slavonija), **Bàjak** (Osijek), **Bàjakić** (Osijek, Slavonija)

bája[1] *ž*, *v.* aba, abahija

bája[2] *ž* **1.** *rij.* kukac **2.** mekušac crne boje sličan glisti, nalazi se po primorskim kućama zahvaćenima vlagom **3.** *hip.* od bauk

bȁja[1] *m* ⟨N *mn* -e, G bâjā⟩ *reg.* **1.** *hip.* od baba[3]: otac **2.** *fam.* stariji čovjek, onaj kojemu bi se moglo reći stric ili strȉka ♦ *pr.* (nadimačka, preklapanje s baja[2] i *hip.* od brat): **Bàica** (Šibenik, Zagreb), **Báić** (390, Slavonija, Lika, Dalmacija)

bȁja[2] (**bájo**) *m* ⟨N *mn* -e, G bâjā⟩ *hip.* od brat

bajàco *m*, *v.* pajac

bajàdēr *m* ⟨G bajadéra⟩ **1.** prozirna tkanina s karakterističnim svjetlucavim uzorkom u raznobojnim prugama **2.** vrsta male marame; svilen pojas na ženskoj odjeći // **bajadéra** *ž* **1.** indijska plesačica i pjevačica u hramu **2.** (-ob. bajadêra) tip i vrsta čokoladnih bombona® ✧ *fr.* bayadère: profesionalna indijska plesačica (odjevena u karakterističnu tkaninu) ← *port.* balhadeira: plesačica

bajàgi *pril. reg. ekspr.* tobože, kao da [*hoće kao ~ da ode*] ✧ *tur.* bayağı

bàjak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ *pov.* mali papinski srebrni ili bakreni novčić (16–19. st.) ✧ *tal.* bajocco

bàjam *m bot. reg.*, *v.* badem // **bajàmača** (**bajàmica**) *ž pom.* jednokraka drvena kolotura s oklopom oblika bajama, služi za vađenje vrvi

Bajamônti 1. Ante (1822–1891), splitski gradonačelnik, istaknuti autonomaš; mnogo pridonio modernizaciji Split **2. Julije** (1744–1800), hrv. književnik, skladatelj i liječnik, liberal ranog doba dalmatinskog prosvjetiteljstva (prvi hrv. oratorij *Prijenos Sv. Dujma*)

bàjan (**bajȁn**) *m glazb.* staro rusko narodno glazbalo; harmonika ✧ *rus.* boján, prema legendarnom ruskom pjevaču Bojanu

bâjan, *v.* bȁjati

bajanìzam *m* ⟨G -zma⟩ *rel.* nauk iz 16. st. prema kojemu je opravdanomu od Boga oproštena zaslužena kazna (službena Crkva ga je osudila) ✧ prema imenu začetnika, teologa M. Bajusa

bàjat *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg. ekspr.* (+ *srp.*) **1.** koji je izgubio svježinu, nije svjež; ustajao [~ *kruh*] **2.** *pren.* koji je uvenuo; ostario [~*e ideje*; ~*e misli*] ✧ *tur.* bayat ← *arap.* bā'it: koji je prenoćio

bȁjati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ pričati, kazivati // **bâj**[1] *m* neobična ljepota; krasota; **bàjāč** *m* ⟨G bajáča⟩, *v.* bajalac; **bajàčica** *ž*, *v.* bajalica (2); **bȁjalac** *m* ⟨G -aoca, N *mn* -aoci⟩ osoba koja baja; bahornik, bajač, bajalo; **bȁjalica** *ž* **1.** riječi koje se izgovaraju zato da prizovu sile koje pomažu u ozdravljenju od bolesti i sl. **2.** ona koja govori bajalicu, koja baja; bajačica; **bȁjalo** *m*, *v.* bajalac; **bâjan** *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ *jez. knjiž.* **1.** koji je iznimne ljepote; divan, krasan, bajoslovan, zanosan **2.** koji se zasniva

na fabuli, priči; legendaran, čaroban; **bájānje** *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* bájati, *usp.* bahoriti **2.** magija, vračanje; **bájati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* bâjām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *etnol.* govorenjem posebnih riječi i obavljanjem posebnih radnji tjerati od koga ili navlačiti na koga bolest ili kakvo zlo; vračati **2.** lijepo pričati, plesti priču oko čega netočnog ili sa željom da se prevari; **bâjno** *pril.* na bajan način [*nije im baš* ~ = ne žive, ne prolaze itd. dobro]; bajoslovno, čudesno, prekrasno ♦ *pr.* (nadimačka): **Bájalica** (Šibenik, Dalmacija), **Bájalo** (Vrgorac, Dalmacija) ✧ *prasl.* i *stsl.* bajati (*rus.* bájat', *polj.* bajać) ← *ie.* *bheh$_2$- (*lat.* fari: kazati, *grč.* phēmí: kažem)

Bàjazid **1. I** (1347–1403), osmanski sultan (od 1389), osnivač velikog Osmanskog Carstva u Aziji i Europi, zarobili ga 1402. Mongoli **2. II** (1447–1512), osmanski sultan, nastavio ekspanziju Osmanskoga Carstva preko Balkana sve do naših krajeva (Krbavska bitka, 1493)

bâj-bâj *uzv. žarg.* (katkada i samo baj) ležeran, neformalan (katkada ironičan) pozdrav pri odlasku ✧ *engl.* bye-bye

bàjbok *m*, *v.* bajbuk

bâjbōt *m pom.* pomoćni čamac; čamac za spašavanje ✧ *njem.* Beiboot

bàjbuk (**bàjbok**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. iron.* zgrada ili kompleks zgrada u kojima se služe kazne; zatvor, buhara, haps, hapsana, rešt, pržun, ćuza ✧ *njem.* bei Wache: pod stražom

bȁjc *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ **1.** sredstvo za impregnaciju drva u stolarstvu; močilo (za drveninu i sl.) **2.** *reg. kulin.* slana voda s različitim začinima u kojoj se drži divljač ili meso prije sušenja ili pečenja; salamura, pac // **bȁjcati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ močiti bajcom ✧ *njem.* Beize

bȁjdāk *m* ⟨N *mn* -āci⟩ *pom.* brod s izrazito velikom krmom; upotrebljava se na Dnjepru i Dnjestru ✧ *rus.* bajdák

bȁjdara *ž pom.* sibirski čamac, kostur građen od kostiju ili drva i presvučen tuljanovim kožama ✧ *rus.*

bàjer, *v.* bair

bȁjer *m reg.* bara, jezero ◇ *top.*: **Bȁjer** (jezero kod Fužina), **Bȁjer** (dio Karlovca uz Kupu) ✧ *njem.* Weiher ≈ *lat.* vivarium: ribnjak

bâj|ka *ž* ⟨D L -jci, G *mn* -ā/-ī⟩ **1. a.** *knjiž.* kratka poetska priča fantastična sadržaja **b.** priča o nevjerojatnim doživljajima realnih bića i susretima s nerealnim bićima [*kao u* ~*ci*] **2.** *razg.* svakojako pretjerana priča o nečemu; izmišljotina [*pričati* ~*ke*] // **bâjčica** *ž dem.* od bajka; **bajkòvit** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji sadrži elemente bajke; koji je kao u bajci, u kojem je kao u bajci; **bajkòvitōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bajkovito ✧ *prasl.* *bajьka (*rus.* bájka, *polj.* bajka) ≈ bajati, *v.*

Bâjkal *m* ⟨G Bajkála⟩ grad i luka na Bajkalskom jezeru // **bàjkalskī** *prid.* koji se odnosi na Bajkal △ ***Bajkalsko gorje*** *geogr.* planinski masiv u *I* Sibiru; ***Bajkalsko jezero*** *geogr.* jezero u *I* Sibiru na 453 m nadmorske visine, 31.500 km^2, dugačko 636 km, široko do 79 km, duboko do 1620 m

bȁjlāg *m* ⟨N *mn* -āzi⟩ *reg. rij.* prilog, dodatak uz što ✧ *njem.* Beilage

bàjlo *m*, *v.* bailo

bajònēt *m*, *v.* bajunet

bajo sexto (*izg.* bȁho sȅksto) *m glazb.* vrsta šestožičanog bendža koji izvodi norteno glazbu ✧ *šp.*

bȁjoslōv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** *v.* bâjan (**1**) **2.** koji je kao u bajci; legendaran, mitski **3.** *poet.* koji počiva na mašti [~*na količina zlata*]; fabulozan, fantastičan // **bȁjoslōvlje** *sr zast.* mitologija; **bȁjoslōvno** *pril.* na bajoslovan način; fantastično, nestvarno; **bajoslóvnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bajoslovno ✧ *v.* bajati, bajan + *v.* slovo

bȁjpas *m*, *v.* bypass

bàjrak *m*, *v.* barjak

Bàjram *m* ⟨G *mn* Bȁjrāmā⟩ najveći islamski blagdan △ ***Kurban*** ~ počinje sedamdeset dana poslije ramazanskog Bajrama (u mjesecu zulhidžetu) i traje četiri dana; Hadžijski Bajram; ***ramazanski*** ~ počinje prvog dana mjeseca ševala nakon posta ramazana i traje tri dana [~ *(šerif) mubarek olsun* (neka ti je) sretan Bajram!] // **bajràmluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* bajramski poklon; dar koji se daje o Bajramu; **bàjramovati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -mujēm, *pril. sad.* -mujūći, *gl. im.* -ānje⟩ slaviti Bajram, dane oko Bajrama; **bàjramskī** *prid.* koji se odnosi na Bajram ♦ m. os. ime, (*musl.*, daje se djetetu rođenomu na prvi dan Bajrama); *hip.*: **Bájro** ◇ *pr.*: **Bàjram** (Zagreb, Opatija, Dubrovnik, Labin, Rijeka), **Bajrámi** (170, Primorje, Slavonija), **Bȁjramović** (250, Dubrovnik, Dalmacija, Kordun), **Bàjrić** (460, Sesvete, Primorje, Banovina, Pula), **Bàjrović** (Rijeka, Zagreb, Split, Slavonija) ✧ *tur.* ← *arap.* bayram: praznik, slavlje

bajrámije *ž mn rel.* pripadnici derviškog reda osnovanoga u 15. st., dijele se na ogranke

(hamzevije, šeihije i hadža-himatije) ✧ *tur.* ← *arap.* bayrāmiyye, po osnivaču reda Hadži Bajram-Velīju

bajronìzam, *v.* Byron

bȁjs *m* ⟨N *mn* bàjsovi⟩ *reg.* **1.** *glazb.* **a.** gudački instrument veličine violončela s tri žice, upotrebljava se često u ansamblu koji prati ples i pjevanje [*dvije violine i* ~] **b.** berda ili kontrabas u narodnom orkestru **2.** *žarg.* onaj koji je debeo, pretio ♦ *pr.* (nadimačko): **Bàis** (Varaždin, Međimurje, Zagorje), **Bȁjs** (450, Hvatsko zagorje, Međimurje), **Bàjsar** (Đurđevac, Podravina, Sesvete), **Bàjser** (Virovitica, Bjelovar), **Bâjsić** (290, Ivanec, Zagorje, Međimurje), **Bȁjz** (Varaždin, Našice, Vrbovec), **Bàjza** (120, Zagorje, Prigorje, Kutina), **Bàjzec** (Zaprešić, Čabar, Slatina), **Bàjzek** (190, Zlatar Bistrica, Međimurje, Kutina, Vinkovci, Koprivnica, Ivanić Grad), **Bàjzić** (Dugo Selo) ✧ *v.* bas (kontrabas)

bȁjskī *prid.* koji se odnosi na Baju, mjestu u Mađarskoj △ ***Bajski trokut*** *geogr.* dio Baranje koji je poslije 1918. pripao Mađarskoj

bȁjt *m* ⟨N *mn* -i/bàjtovi⟩ *inform.* **1.** osnovna jedinica za reprezentaciju podataka, gotovo uvijek se sastoji od osam bitova **2.** dio izvedenih mjernih jedinica za količinu podataka [*kilo~* = 1024 bajta; *mega~* približno 1 mil. bajtova ili 1 MB; *giga~* približno milijardu bajtova, 1 GB] ✧ *engl.* byte

bâjta *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** drvena kućica; koliba **2.** neugledna, mala kuća (ob. koja nije od opeke i drugog čvrstog materijala) ✧ *tal.* baita

bajùnēt (**bajònēt**) *m* (**bajonéta**, **bajunéta** *ž*) ⟨G bajunéta⟩ *vojn.* jednobridi, dvobridi ili trobridi bodež sa žljebovima, nosi se o lijevom boku ili nataknut na pušku za borbu prsa o prsa [*nataknuti ~; staviti ~*] // **bajunètāš** *m* ⟨G bajunetáša⟩ onaj koji se bori s bajunetom; **bajunetášev** *prid.* koji pripada bajunetašu; **bajunetàšica** *ž*, *v.* bajunetaš; **bajunetàšičin** *prid.* koji pripada bajunetašici; **bajùnetn|ī** *prid.* koji se odnosi na bajunet △ ***~a klíješta*** *med.* kirurški instrument za hvatanje, posebno izvinute konstrukcije; ***~i zapor*** spoj (npr.) cijevi međusobno, poklopca i posude, žarulje i grla, zatikom na jednom i utorom na drugom dijelu ✧ *fr.* baïonnette, prema francuskom gradu Bayonne gdje je prvi put upotrijebljen

bajvágen *m reg. zast.* prikolica (za auto, motocikl) ✧ *njem.* Beiwagen

Bâjza-Slàvik, **Ivana** (1834–1882), jedna od prvih hrv. glumica, nastupala od 1854; prva Teuta i Marija Stuart na zagrebačkoj pozornici

bȁk *m* ⟨N *mn* bàkovi⟩ *lokal.* bik // **bákonja** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *razg. iron.* snažan čovjek, jak kao bak; **bàkov** *prid.* koji pripada baku; **bàkovina** *ž*, *v.* bikovina; **bakòvit** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji ima osobine bika; bikovit, neuškopljen ♦ *pr.* (nadimačka): **Bȁčić** (3600, *S* i sred. Dalmacija; može i od *v.* bâč), **Báić** (3600, Primorje, *S* i sred. Dalmacija), **Bȁk** (Šibenik, Baranja, Vinkovci), **Bȁkić** (1650, Dalmacija, Kordun; može i od *v.* báka i bȁka), **Báko** (100, Primorje, Istra, Slavonija; *v.* i bauk, bau-bau), **Bàkoč** (Dubrovnik, Zagreb, Poreč), **Bakóčević** (Zadar), **Bákonja**, **Bàkoš** (Vinkovci, Međimurje, Kutina), **Bakóšević**, **Bàkoška** (Orahovica, Turopolje), **Bȁkota** (480, sred. Dalmacija), **Bàkotić** (280, Dalmacija, Primorje), **Bàkotin** (Kaštela, Dalmacija), **Bàkov** (Virovitica, Podravina), **Bàković** (1350, sred. Dalmacija, Zagora) ✧ ← *stsl.* *bъkъ ≃ *prasl.* *bykъ, *v.* bik

báka *ž* ⟨D L -i, V báka/bâko⟩ *hip.* od baba[1] **1.** majčina ili očeva majka **2.** *reg.* starija žena // **bákica** (**bàkica**) *ž dem.* od baka; **bákīn** *prid.* koji pripada baki [*~i kolači*] ♦ *pr.* (nadimačka, preklapanje s Báko, *hip.* od Bratoljub, Bartol i sl.): **Bȁkica** (Trogir, Split, Vinkovci, Metković, Zadar), **Bákić** (1650, Dalmacija, Kordun; može i od bȁk i bȁka), **Bákin** (Jastrebarsko, Ozalj) ✧ ← *stsl.* *babka, *v.* baba[1]

bȁka *m* ⟨G *mn* bâkā⟩ **1.** *vojn. pov.* u austrougarskoj vojsci naziv za redova, pješaka **2.** *pren.* prostak, vojničina ✧ *mađ.* bakā

bakàlār *m* ⟨G bakalára⟩ *zool.* riba sjevernih mora (*Gadus morrhua*), na tržištu ob. osušen; štokfiš ♦ *pr.* (nadimačko): **Bakàlār** (Split, Vinkovci, *v.* i bakalin) ✧ *tal.* baccalaro ← *šp.* bacalao ← *nizoz.* habeljauw

bakalaurèāt *m* ⟨G bakalaureáta⟩ **1.** *pov.* najniži akademski stupanj na zapadnoevropskim sveučilištima koji se počeo dodjeljivati od 13. st. **2.** *zast.* ispit zrelosti, matura ✧ *srlat.* baccalaureatus ≃ baccalaureus: stariji student

bakalaurèus *m pov.* **1.** zakupac seoskog imanja **2.** paž, viteški momak, štitonoša ili klerik nižih redova **3.** u anglosaksonskim i frankofonskim zemljama osoba koja je završila koledž ili fakultet ✧ *srlat.* baccalaureus

bakàlīn *m* ⟨G bakalína, N *mn* bakàli⟩ **1.** *reg.* (+ *srp.*) trgovac mješovitom robom na malo; sitničar **2.** *pren. pejor.* onaj koji se kulturnom

djelatnošću i sl. bavi samo radi sitnog probitka // **bakàlija** *ž zb. reg. zast.* prehrambeni artikli koji se prodaju u bakalskoj prodavaonici; špeceraj, komeštibile; **bakálnica** *ž* prodavaonica bakalija ili bakaluka, prodavaonica namirnica; sitničarija, špeceraj; **bakàlskī** *prid.* koji se odnosi na bakale; **bakàluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. ekspr. zast.* **1.** trgovanje namirnicama, bakalsko zanimanje **2.** trgovina takve robe **3.** takva roba; špeceraj, komeštibile ♦ *pr.* (prema zanimanju): **Bàkal** (Varaždin, Kaštela, Turopolje, Međimurje), **Bakàlas** (Jastrebarsko, Zagreb), **Bakàle** (Ozalj, Kordun), **Bàkalić** (Makarska, Dalmacija), **Bakálović** (Zagreb, Rijeka) ✧ *tur.* bakkal ← *arap.* baqqāl

bàkam *m reg. zast.* rumenilo za lice; varzilo, krmez ✧ *tur.* bakkam ← *arap.* baqqam ← *perz.* bekkem

bàkan *m reg.* ovčja koljenica u jelu; zaponac, cibiljka ✧ *tur.* bakanak: papak

bakànāl, *v.* Bakho

bàkāndža *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ teška okovana cipela; cokula, okovanka, gojzerica ✧ *mađ.* bakancs, bokkancs

bàkar *m* ⟨G -kra⟩ **1.** *kem.* element (simbol Cu, atomski broj 29), kovina crvenkaste boje, odličan vodič topline i elektriciteta **2.** *meton. reg. zast.* bakreno posuđe // **bakàrisati** *dv.* ⟨*prez.* -išēm, *pril. sad.* -išūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.*, *v.* pobakriti; **bàkārnī** *prid.*, *v.* bakren; **bȁkra** *ž* ⟨G *mn* bȁkārā/-ī⟩ *lokal.* posuda od bakra, ob. za držanje žitarica; **bàkrāč** *m* ⟨G bakráča⟩ kotao od bakra za kuhanje na otvorenoj vatri; **bakràčac** *m* ⟨G -čca, N *mn* -čci⟩ *dem.* od bakrač; bakračić; **bakràčić** *m*, *v.* bakračac; **bakràčlija** *ž reg. zast.* **1.** svaki predmet napravljen od bakra **2.** široki stremen, uzengije (prvotno od bakra); **bàkrār** *m* ⟨G bakrára⟩ onaj koji izrađuje predmete od bakra, *usp.* limar; **bàkren** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** (*odr.*) **a.** koji se odnosi na bakar **b.** koji je od bakra [~ *kotao*]; bakarni **c.** koji sadrži bakar (ob. u složenim nazivima i terminima) [~ *oksid*] **2.** koji je boje bakra [~*a koža*; ~*a put*; ~*o lice* (o osobi)]; bakrenast △ ~***o doba*** (halkolitik, eneolitik) prijelazno razdoblje u prethistoriji (između kamenog i brončanog doba), bakar se pojavljuje prvi put kao sirovina za izradbu nakita, oruđa i oružja; **bakrénac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ *rud.* međuprodukt u proizvodnji bakra iz ruda, uz 30–40% bakra sadrži željezo i sumpor; **bàkrenast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji ima boju ili sjaj kao bakar (prije nego što pozeleni zbog oksidacije); **bàkrenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji ima bakrenu boju od sunčanja ili je od prirode takve boje kože; **bakrènjača** *ž* posuda od bakra; **bakrènjāk** *m* ⟨G bakrenjáka, N *mn* bakrenjáci⟩ **1.** *pov.* sitan novac od bakra **2.** *razg.* (+ *potenc.*) ono što je od bakra (bakreni kotao); **bàkrov** *prid.* koji pripada bakru △ ~ ***klorid*** *kem.* $CuCl_2$, tamnosmeđa higroskopna tvar koja s vodom kristalizira u plave rompske prizme CuCl2·$2H_2O$ upotrebljava se u proizvodnji sintetskih boja i u pirotehnici; ~ ***oksid*** *kem.* Cu_2O bakreni oksidul, nalazi se u prirodi kao crvena ruda kuprit, služi kao sredstvo za zaštitu bilja, za bojenje stakla i emajla i za podvodne premaze na brodovima; ~ ***sulfat*** *kem.* plavi kamen, modra galica $CuSO_4 \cdot 5H_2O$ plavi triklinski kristali dobro topljivi u vodi, upotrebljava se u vinogradarstvu kao insekticid i fungicid, *usp* bordoška juha, *v.* bordoški △; ~ ***sulfid*** CuS, crni talog koji nastaje uvođenjem sumporovodika u otopinu soli dvovalentnog bakra, služi u analitičkoj kemiji za dokazivanje bakra ✧ *tur.* bakir

Bàkar *m* grad i luka na *SZ* strani Bakarskog zaljeva, 1853 stan. // **Bakárac** (**Bàkranin**) *m* (**Bàkārka**, **Bàkrānka** *ž*) ⟨N *mn* Bakárci, G Bàkārācā⟩ stanovnik Bakra; **bàkarsk|ī** *prid.* koji se odnosi na grad Bakar i Bakrane △ ~***a vodica*** zaštićeno ime pjenušca, proizvoda od loze iz okolice Bakra ♦ *pr.* (etnik): **Bàkarčić** (150, Rijeka, Primorje), **Bàkran** (340, Zagorje, Prigorje, *v.* i bakar)

bakarȁ *ž* ⟨*indekl.*⟩ hazardna kartaška igra; igra se s dva kompleta karata, a sudjeluju tri igrača (bankar i dva igrača) ✧ *fr.* baccarat

Bàkarić, Vladimir (1912–1983), hrv. političar; politički komesar Glavnog štaba NOV-a Hrvatske 1941–1944, na čelu KPH (odn. SKH) 1944–1969, zatim do smrti član Predsjedništva SKJ i SFRJ; vjeran suradnik J. Broza Tita i uz njega najutjecajniji političar poslijeratnog socijalističkog razdoblja u Hrvatskoj

bàkćati se *nesvrš.*, *v.* baktati se

bakèlīt *m* ⟨G bakelíta⟩ tvrda plastična masa, umjetna smola, ima izolacijska svojstva // **bakèlītn|ī** *prid.* koji se odnosi na bakelit [~*a ploča*] ✧ tvorničko ime proizvoda®, prema istraživaču Belgijancu L. H. Baekelandu (1863–1944)

bàkenbart *m reg. zast.* bujna brada puštena samo na obrazima, dok je podbradak izbrijan; zalisci, »brada Franje Josipa« ✧ *njem.* Backenbart

Baker (*izg.* Béiker), **Josephine** (1906–1975), francuska pjevačica, plesačica i zabavljačica američkog porijekla; 1920-ih skandalizirala i oduševljavala Pariz i Europu svojim smjelim točkama (*Crnačka revija* 1925), znamenita po antirasističkim i dobrotvornim, humanitarnim akcijama

bȁkfiš *m* **1.** *reg. zast.* pržena riba **2.** *pren.* šiparica, mlado djevojče, djevojčurak, curetak ✧ *njem.* Backfisch

bàkhej *m* ⟨G -a⟩ *jez. knjiž.* metrička stopa koja se sastoji od jednoga kratkog i dva duga sloga ✧ po pjesmama u čast boga Bakha *lat.* bacchius ← *grč.* Bakkheîos (poús): Bakhova (stopa)

Bàkho *m mit.* grčki bog životnih radosti i plodnosti, naučio ljude vinogradarstvu i vinarstvu; njemu u čast održavale su se razuzdane svečanosti i igre, od kojih su najpoznatije one potkraj ožujka sa zborovima pjevača odjevenih u jareće kože; Dioniz // **bakànāl** *m* ⟨G bakanála⟩ **1.** *pov.* višednevne svetkovine u Rimu u slavu boga vina Bakha, slične grčkim dionizijskim svečanostima; bakanalije, bahanalije **2.** *lik.* tema u slikarstvu renesanse i baroka i u tzv. historijskom slikarstvu 19. st. **3.** *razg.* pijanka, orgija, terevenka; bakanalije; **bakànālije** *ž pl. tantum*, *v.* bakanal; **bakànālskī** *prid.* koji se odnosi na bakanal; **bàkant** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ **1.** *mit.* svećenik boga Bakha **2.** onaj koji sudjeluje u bakanalijama **3.** raspojasan čovjek, vrlo vesela i opuštena ponašanja, sklon uživanjima; **bàkantkinja** (**bàkantica**) *ž*, *v.* bakant ✧ *grč.* Bákhos ≃ *lat.* Bacchanalia

Bàki, **Mahmud** (**Abdulbaki**) (1526–1600), jedan od vodećih liričara klasičnog razdoblja turske književnosti; nenadmašan u versifikaciji i formi, muzikalnosti stiha, koji karakterizira vitalizam, hedonizam kao zdravo veličanje životnih radosti i ljubavi; za života je prozvan »kraljem pjesnika« (zbirka pjesama *Divan*)

Bàkić, **Vojin** (1915–1992), hrv. moderni kipar; od kamenih zatvorenih volumena (*Bik*), prelazi na otvorene forme, elaboriranje unutrašnjih prostora i svjetlosnih odraza (uglačani nehrđajući čelik); među prvima kod nas usvaja načela geometrijske apstrakcije i optičkih istraživanja; poseban senzibilitet za organičku formu (*Razlistala forma*), radi i spomeničke cjeline (*Dotrščina*, *Kamensko*, *Petrova gora*), svjetski priznat za života, djela mu se nalaze po najvećim svjetskim i europskim muzejima i kolekcijama moderne i suvremene umjetnosti

bákija *ž reg.* ono što ostane nakon čega kao manji ili kraći dio; ostatak, pretičak ◆ *pr.* (nadimačka): **Bákija** (220, *S* Dalmacija, Zagora) ✧ *tur.* bakı ← *arap.* bāqī

baklȁv|a *ž* ⟨N *mn* bakláve⟩ *kulin.* orijentalna slastica, listasta pita s orasima prelivena rastopljenim šećerom ili medom s dodatkom limunova soka [*grčka* ~*a*; *turska* ~*a*; *slagati* ~*u*] ✧ *tur.* ← *arap.* bāqlawa

bakláža *ž pom.* pristojba koju plaćaju brodovi pri ulasku u luku ✧ *fr.* baclage

bȁklja *ž* ⟨G *mn* bȁkāljā/-ī⟩ **1.** štap ovijen lako gorećim (smolastim, voštanim) tvarima ili punjen gorivom koji se, zapaljen, nosi u ruci; buktinja, luč, zublja [*olimpijska* ~] **2.** plamen tomu nalik (spaljivanje otpadne tvari u rafinerijama) **3.** (*mn*) *astron.* svijetla područja koja okružuju Sunčeve pjege, imaju veću gustoću i temperaturu od okolne plazme // **bakljáda** *ž* **1.** svečana povorka u kojoj se nose upaljene baklje **2.** *razg.* čin paljenja bengalskih i drugih vatri na stadionima među navijačima; **bȁkljonoša** *m* ⟨N *mn* -e⟩ **1.** onaj koji nosi baklju **2.** *pren.* onaj koji donosi svjetlo, *usp.* lučonoša ✧ *srvnjem.* vackel ← *vulg. lat.* fac(u)la

bàkpulfer *m reg.* prašak za pecivo ✧ *njem.* Backpulver

Bàkranin *m*, *v.* Bakarac, Bakar

bakrenocȑven *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji ima boju crvene nijanse bakra ✧ *v.* bakar + *v.* crven

bakrònīt *m* ⟨G bakroníta⟩ *kem.* slitina bakra i nikla ✧ *v.* bakar + -IT

bȁkropīs *m tisk.* **1.** grafička tehnika dubokog tiska kod koje se crtež izvodi na metalnoj ploči nagrizanjem kiselinom; nakon crtanja ploča se uranja u razrijeđenu kiselinu koja izjeda bakar na mjestima udubljenima crtaćom iglom **2.** otisak dobiven takvim postupkom // **bakropísac** *m* ⟨G -sca, N *mn* -sci⟩ onaj koji radi tehnikom bakropisa; **bȁkropīsnī** *prid.* koji se odnosi na bakropis; **bakropíščev** *prid.* koji pripada bakropiscu ✧ *v.* bakar + *v.* pisati

bȁkrorēz *m tisk.* **1.** grafički postupak urezivanja (graviranja) crteža u bakrenu ploču najprije čeličnom iglom, a potom rezbarskim dlijetom (dubačem) **2.** otisak dobiven takvim postupkom // **bakroréščev** *prid.* koji pripada bakrorescu; **bakrorézac** *m* ⟨G -ésca, V bakròrēšče, N *mn* -ésci, G bakròrēzācā⟩, *v.* bakrorezbar; **bakrorèzbār** *m* ⟨G bakrorezbá-

ra⟩ umjetnik grafičar koji izrađuje bakroreze prema vlastitim crtežima; bakrorezac; **bakrorezbárstvo** *sr* umjetnost izrade bakroreza ✧ *v.* bakar + *v.* rez, rezati

bakrorotácija *ž tisk.* vrsta tiskovne tehnike ✧ *v.* bakar + *v.* rotacija

bȁkrotīsak *m* ⟨G -ska, N *mn* -sci⟩ *tisk.* dubotisak s bakrenim tiskovnim pločama [*auto-tipski* ~; *linijski* ~; *rasterski* ~] ✧ *v.* bakar + *v.* tiskati, tisak

bàkskin *m* čvrsta tkanina, velike gustoće, od valjane vune ✧ *engl.* buckskin

bàksuz (I) *m razg.* **1. a.** osoba koja nema sreće, koju ne prati sreća; zlosretnik, pehist **b.** osoba koja je kobna, koja nosi nesreću; pehfogl, *opr.* batlija **2.** nesreća, zla sreća, baksuzluk; smola, peh // **bàksuz** (II) *prid.* ⟨*indekl.*⟩, *v.* baksuzan; **bàksuzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ *razg.* zlosretan, nesretan; baksuz ✧ *tur.* bahtsiz

bàkšiš *m razg.* novac koji se daje kao nagrada za trud preko cijene usluge; napojnica, manča, trinkgeld ✧ *tur.* bah-i- ←*perz.* bahšiš ← bahšīden: dati, darovati

bàktati se (**bàkćati se**), *v.* bât[2]

baktericīd *m* ⟨G bактericída⟩ *farm.* sredstvo koje uništava bakterije // **baktericid|an** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji ima svojstvo baktericida [~*no sredstvo*] ✧ *v.* bakterija + -CID

baktèrīd *m* ⟨G bakterída⟩ *pat.* promjena (gnojne bubuljice ili prištičav osip) nastala kod bakterijskih bolesti širenjem krvlju iz primarnog žarišta ✧ *v.* bakterija + -ID

bàktērija *ž biol.* **1.** mikroskopski sitan organizam, između najnižih biljaka i najnižih životinja; klica **2.** (*mn*) sistematski naziv za brojnu skupinu tih jednostaničnih organizama (*Bacteria*) koji su po obliku kuglasti (*koki*), cilindrični (*bacili*), savinuti (*vibrioni*), svrdlasti (*spirili*) // **bàkterijsk|ī** *prid.* koji se odnosi na bakterije [~*a infekcija*]; **bakterizácija** *ž agr.*, *v.* inokulacija ✧ *grč.* baktérion: štapić ≃ báktron: štap

bakterijèmija *ž pat.* prodor bakterija u krvotok, znak zaraze ✧ *v.* bakterija + -EMIJA

bakteriòfāg *m* ⟨G bakteriofága, N *mn* bakteriofázi⟩ *biol.* virusu sličan organizam koji napada bakterije i razmnožava se u njima ✧ *v.* bakterija + -FAG

bakteriolíza *ž biol. kem.* rastapanje bakterija kemijskim, fizikalnim ili biološkim djelovanjem u organizmu // **bakteriolizíni** *m mn* ⟨N bakteriolìzīn, G bakterolizína⟩ *biol.* specifična protutijela (stvaraju se u organizmu nakon preležana zarazna oboljenja ili nakon cijepljenja), rastapaju bakterije; **bakteriolìzinskī** *prid.* koji se odnosi na bakteriolizine ✧ *v.* bakterija + -LIZA

bakteriològija *ž biol.* grana biologije koja se bavi istraživanjem bakterija; u novije vrijeme proširila se i na druge mikroorganizme // **bakteriòlog** *m* ⟨V -ože, N *mn* -ozi⟩ stručnjak u bakteriologiji; **bakteriològījskī** *prid.* koji se odnosi na bakteriologiju; **bakteriòloškī** *prid.* koji se odnosi na bakteriologiju i bakteriologe △ ~ ***rat*** *vojn.* projekt ratne strategije u kojoj bi se širenjem bakterijskih bolesti uništavao neprijatelj i civilno stanovništvo ✧ *v.* bakterija + -LOGIJA

bakterioskòpija *ž med.* pregled (promatranje) bakterija dobivenih s mjesta zaraze (npr. iz ždrijela) u dijagnostičke i druge svrhe // **bakteriòskopsk|ī** *prid.* koji se odnosi na mikroskopski pregled bakterija [~*a dijagnoza*] ✧ *v.* bakterija + -SKOPIJA

bakteriostàtik *m* ⟨N *mn* -ici⟩ *farm.* sredstvo koje zaustavlja rast i razmnožavanje mikroorganizama (npr. antibiotik, sulfonamid) ✧ *v.* bakterija + -STATIK

bakterióza *ž pat.* zarazna bolest uzrokovana bakterijama ✧ *v.* bakterija + -OZA

bakteriúrija *ž pat.* pojava bakterija u mokraći ✧ *v.* bakterija + -URIJA

bakteroídi *m mn* ⟨N bakteròīd, G bakteroída⟩ *biol.* stanice bakterija nepravilna, osebujna oblika na korijenu mahunarki, aktivno učestvuju u vezivanju atmosferskog dušika // **bakteròidan** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji ima svojstva bakteroida

bàktrījskī *prid.* koji se odnosi na Baktriju (antičku zemlju između Hindukuša i rijeke Oksa – današnje Amu-Darja)

Bàku *m* ⟨G Bàkua⟩ glavni grad Azerbajdžana i luka na Kaspijskom moru, 1.757.000 stan. (1989) // **bakúanskī** *prid.* koji se odnosi na Baku

bàkuk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *bot.*, *v.* santolina

bȁkul *m* (**bȁkula** *ž*) *reg.* žohar ♦ *pr.* (nadimačka): **Bȁkula** (340, Šibenik, Vukovar, Dalmacija), **Bàkulić** (Brač, Dalmacija), **Bàkulin** (Dugo Selo, Zagreb) ✧ *mlet.* bàcolo, *tal.* baculo

bakùlīt *m* ⟨G bakulíta⟩ *zool.* fosilni glavonožac iz doba krede u obliku štapa ✧ *lat.* bacculum: štap, potporanj + -LIT[1]

Bakunjin (*izg.* Bakùnjin), **Mihail Aleksandrovič** (1814–1876), ruski revolucionar i jedan od osnivača I. internacionale; isprva

panslavist, postaje tvorac i glavni propagator anarhizma 19. st.; njegov sukob s K. Marxom podijelio je europski revolucionarni pokret (*Državnost i anarhija*)

bȁkva *ž* ⟨G *mn* bȁkāvā/-ī⟩ *reg.* drvena posuda za držanje tekućine, vedro ✧ *fr.* baquet

bâl[1] *m* ⟨L bálu, N *mn* bálovi/bâli *rij.*, G bálōvā/bálā *rij.*⟩ svečani društveni ples △ ~ **paré** (*izg.* ~ parȅ) svečani ples s obaveznim frakom za muškarce i večernjom haljinom za žene; ***krumpir-~*** loše organiziran, neugledni i suviše pučki ples // **balàrīn** *m* ⟨G balarína⟩ *reg.* **1.** baletan **2.** tip laganog i okretnog muškarca, »baletanski tip«; **bàlati** (∅, s kim) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* plesati; **bâlsk|ī** *prid.* koji se odnosi na bal[1] [~*a haljina* plesna haljina] ✧ *fr.* balï, *tal.* ballo ≃ ballare: plesati

bâl[2] *m farm.* bezbojna tekućina, terapeutsko sredstvo pri trovanjima arsenom i živom i protuotrov pri trovanjima bojnim otrovima sintetiziranima na osnovi arsena ✧ *engl.* **B**ritish **a**nti-**l**ewisite

bâl[3] *m pom.* veći čep koji na riječnim brodovima služi za sprečavanje prodora vode u oštećeni brod ✧ *mlet.* bala, *tal.* palla

bâl[4] *m* ⟨N *mn* -i⟩ *šah* postotak poena koje igrač na šahovskom turniru mora postići da bi ispunio uvjet za osvajanje međunarodnih titula [*prvi velemajstorski* ~] ✧ *fr.* balle: bod, poen

bȁla[1] *ž* ⟨G *mn* bâlā⟩ **1.** svežanj uvijene mekane robe; smotak, denjak, naramak [~ *sukna*] **2.** *term.* jedinica različitih veličina ovisno o vrsti robe [*12 ~ sukna* = 32 lakta; *1 ~ pamuka* (u SAD) 226,8 kg; *1 ~ papira* = 10.000 araka] **3.** *reg.* lopta, kugla, balun ✧ *tal.* ballo, *stvnjem.* balo ≃ *tal.* balla: kugla

bȁla[2] *ž*, *v.* bale

balàbān[1] *m* ⟨G balabána⟩ *reg.* **1.** balvan **2.** *zast.* dresirani medvjed s kojim se nekoć nastupalo na sajmovima **3.** onaj koji je jak kao balaban, krupan, robustan muškarac **4.** krupan pijetao **5.** štap kojim se udara u bubanj **6.** *glazb.* srednjoazijski puhački instrument u obliku cilindrične uske trublje, s jednostrukim jezičcem ♦ **Balàban** m. os. ime (*musl.*), *zast.* ◇ *pr.* (od imena, ili nadimačka za krupnog čovjeka): **Balàban** (450, Pokuplje, Zagreb i okolica), **Balàbanić** (Đakovo, Slavonija), **Balòban** (Jastrebarsko, Gvozd, Vukovar) ✧ *tur.* ← *perz.* balābān: ptica bukavac

balàbān[2] *m* ⟨G balabána⟩ *zool.* ptica pjegavi bukavac (*Botaurus stellaris*); vodeni ili barski bik ✧ *tur.* ← *perz.*

bȁlac *m* ⟨G bâlca, N *mn* -lci, G bȁlācā⟩ *zool.* kornjaš iz porodice zlatica (*Chrysomelidae*) △ ~ ***pšenični*** *zool.* kukac kornjaš (*Lema cyanella*), štetnik na zobi, ječmu i pšenici; ***žitni*** ~ *zool.* štetnici na vršnom listu žitarica (*Lema lichenis, L. rufocyanea, Oulema melanopus*) ✧ *v.* bale

balád|a *ž* **1.** *knjiž.* **a.** u srednjovjekovnoj poeziji (11–12. st.) pjesma fiksne forme pjevana uz ples (na romanskom jezičnom području) **b.** pučka pjesma ratničkog i pustolovnog sadržaja (u Škotskoj i Engleskoj) **c.** od 18. st. (ponajprije u Njemačkoj) posebna književna vrsta lirsko-narativnoga karaktera (srodna romansi i legendi) **2.** *glazb.* različita vokalna ili instrumentalna kompozicija **a.** u srednjem vijeku plesna pjesma s pripjevom ili vokalna višeglasna kompozicija **b.** u 18–19. st. vokalna kompozicija za glas i glasovir, a potom i instrumentalna kompozicija **c.** suvremena tugaljiva narativna pjesma [*šansone i ~e*] // **balàdičan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji ima svojstva balade, baladni, baladeskni; **balàdičnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je baladično; **bàlādn|ī** *prid.* koji se odnosi na baladu △ ***~a opera*** *glazb. kazal.* vrsta opere koja se razvila u Engleskoj (18. st.), glazba joj se temelji uglavnom na melodijama škotskih balada, a opisuje život skitnica i pustolova ✧ *srfr.* balade ← *prov.* balada: ples, plesna pjesma ≃ balar: plesati ← *lat.* ballare: plesati

balàdōr *m* ⟨G baladóra⟩ *reg. zast.* trijem

balafô *m* ⟨*indekl.*⟩ *glazb.* instrument s udaraljkama, jedno od imena za marimbu ✧ *egz.* (*bambara*)

balàlājka (**balalâjka**) *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *glazb.* ruska i ukrajinska tambura trokutasta oblika, javlja se o. 1700. i služi za pratnju pjesme i plesa, od 19. st. i u orkestru ✧ *rus.* balalájka

bàlānca *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* vaga ✧ *tal.* bilancia ← *lat.* bilanx: koji ima dvije mjere

balàncāna *ž bot. reg.*, *v.* patlidžan (plavi) ✧ *arap.* bādinğan, *tal.* melanzana

balancement (*izg.* balansmân) *m glazb.* **1.** drhtaj, podrhtavanje, vibrato, bebung **2.** *pov.* u 18. st. naziv za tremolo ✧ *fr.*

Balanchine (*izg.* Balanšîn), **George** (1904–1983), američki koreograf klasičnog baleta, osnivač New York City Balleta, pionir novije kazališne i filmske koreografije

bàlandra *ž* ⟨G -dārā/bàlāndrī⟩ *pom.* peruanski

čamac na jedra, grube izrade, visokih bokova, duljine do 9 m ✧ *šp.*
balàninus *m zool.* rod kornjaša (*Balaninus*); štetnici ✧ ≈ *grč.* bálanos: žir
balanìtis *m pat.* površinska upala glavića (glansa) penisa ili klitorisa ✧ *grč.* bálanos: žir, glavić penisa + -ITIS
balanòfōr *m* ⟨G balanofóra⟩ *bot.* malajski parazitski biljni rod (*Balanophora*), pomoću podanaka napada korijenje drveća ✧ *nlat.* balanophorae
balanopostìtis *m pat.* upala glavića (glansa) penisa (balanitis), čini cjelinu s upalom unutarnjeg lista prepucija (postitis); žir; nastaje zbog nedovoljne higijene, česta je kod fimoze ✧ *grč.* bálanos: glavić penisa + pósthē: muška ovojnica + -ITIS
bàlans *m* **1.** *razg.* **a.** ravnoteža između dviju protivnih sila ili utjecaja **b.** sila koja teži da proizvede ravnotežu **2.** *term.* figura u plesu kad tijelo stoji na jednoj nozi **3.** *ekon.* poravnavanje ukupnog iznosa dugova i potraživanja na računu; prebijanje **4.** *umj.* uspostavljanje ravnoteže proporcija, usklađivanje odnosa // **balànsēr** *m* ⟨G balanséra⟩ *razg.* osoba koja uspijeva održati ravnotežu, red poslovanja ili se oprezno snalazi u konfliktnim situacijama; **balansírati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* balànsīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *razg.* **1. a.** održavati se u ravnoteži, hvatati ravnotežu, uravnoteživati se [~ *na gredi*] **b.** *pren. iron.* biti neodlučan, kolebati se u priklanjanju na koju stranu, plesati na žici [~ *između dva uvjerenja*] **2.** *tehn.* **a.** uspostavljati i osiguravati ravnotežu automobilske gume **b.** uspostavljati najprikladniju i najizjednačeniju tehničku izvedbu; **balànsnī** *prid.* koji se odnosi na balans [~ *stav*] ✧ *fr.* balance ≈ balancer: održavati ravnotežu; *njem.* balancieren
balantídij *m biol.* srdoboljni trepljaš (*Balantidium coli*), parazitira na debelom crijevu svinja, katkad izaziva upale crijeva u ljudi // **balantidijáza** *ž pat.* kronična bolest debelog crijeva koju uzrokuje balantidij ✧ *nlat.* balantidium
Balassa (*izg.* Bȁlaša), **Franjo**, **grof** (1736–1807), hrv. ban (1785–1790) i carski komesar, nepopularni provoditelj antifeudalne reformističke politike Josipa II
bàlast *m* ⟨G *mn* bȁlāstā⟩ **1. a.** predmet ili masa koja se dodaje na jednu stranu tijela (npr. broda) da se stvori ravnomjerno opterećenje i da tijelo dođe u ravnotežu [*opteretiti ~om*] **b.** opterećenje, pritega (ob. pijesak u vrećicama) koju nose aerostati, da bi njegovim izbacivanjem povećali visinu, mrtvi teret [*izbaciti ~*] **2.** *pren.* ono što se javlja kao suvišno opterećenje u radu i djelovanju; smetnja, breme [*brigu o djeci smatrao je ~om*] **3.** stvar za odbacivanje, nepotrebna stvar △ ***plovljenje u ~*** *pom.* plovidba broda bez tereta u dogovorenu luku ukrcaja // **bàlastn|ī** *prid.* koji se odnosi na balast, suvišan [~*a hrana*] △ ***~e tvari*** neprobavljive tvari u hrani ✧ *njem.* Ballast ← *šved.* barlast: goli teret
balàta *ž* ⟨G *mn* balátā⟩ **1.** *bot.* stablo (*Mimusops balata*) raste u tropskim krajevima Amerike (Venezuela, Gvajana), kultivira se u Aziji, teško je i tvrdo, čvrsto, elastično i trajno **2.** drvo (vrsta *Mimusops balata*, *Manilkara badentata*, *M. huberi* i dr.) iz porodice *Sapotaceae* **3.** kaučuku sličan materijal koji se dobiva iz soka balatova drva ✧ *amer.šp.* ← *egz.*
Bȁlatōn (**Blàtnō jèzero**) *m geogr.* najveće jezero u Mađarskoj i središnjoj Europi, 596 km^2, najveća dubina 10,8 m // **bàlatonskī** *prid.* koji se odnosi na Balaton ♦ *pr.* (etnik): **Balatínac** (290, Baranja), **Balatínec** (Đurđevac Bjelovar, Podravina), **Bȁlatōn** (*I* Slavonija), **Balatúnović** (Vukovar, Glina) ✧ *v.* blato
balàtūra *ž arhit.* u primorskim kućama ulaz u prvi kat koji vodi s ulice ili iz dvorišta kao stubište uz vanjski zid; bandura, solar, sular, shodić ✧ *tal.* ballatoio
balàu *m* ⟨G -a⟩ *pom.* antilski jedrenjak za lov na tune, srednje veličine, obla trupa ✧ *šp.* ← *egz.*
bȁlavac[1] *v.* bale
bȁlavac[2] *m* ⟨G -āvca, N *mn* -āvci⟩ *zool.* **1.** vrsta riječne ribe (*Acerina cernua*); grgeč, balavnjak, okun **2.** (*mn*) **a.** rod riječnih riba (*Acerina*), sluzave kože; grgeči **b.** porodica golih kopnenih puževa plućnjaka (*Limacidae*), neki su biljni štetnici; golaći ✧ *v.* bale
Balázs (*izg.* Bȁlaž), **Béla** (1884–1949), mađarski filozof marksističkog usmjerenja, filmski teoretik i scenarist
bàlbis *m sport pov.* **1.** postolje s kojega su stari Grci bacali disk i koplje **2.** u antici oznaka za startnu i ciljnu liniju u trci konja ✧ *grč.* balbís
Balboa (*izg.* Balbóa), **Vasco Núñez de** (o.1475–1519), španjolski istraživač i pomorac; prvi od Europljana ugledao Tihi ocean (nazvao ga Južnim morem) i osnovao prvo stalno španjolsko naselje u Južnoj Americi
bàlčak *m* ⟨N *mn* -aci⟩ dio mača u koji je usađeno sječivo i koji se drži u ruci △ ~ ***s košarom***

s okruglim oklopom koji štiti šaku; ~ ***s krsnicom*** s prečkom koja štiti šaku ✧ *tur.* balçak

baldàhīn *m* ⟨G baldahína⟩ **1. a.** *pov.* zlatom protkana svilena tkanina s orijentalnim uzorkom; baldahinus **b.** svod od tkanine ili platna nad prijestoljem, posteljom, nosiljkom i sl. **2.** *kat.* raskošna tkanina razapeta na četiri motke, s ukrasnim prevjesom; nosi se u procesiji iznad svećenika koji nosi ostenzorij, nad svetačkim likovima, moćima, crkvenim i svjetovnim dostojanstvenicima itd.; nebo, nebnica **3.** *arhit.* kvadratična poligonalna kamena streha iznad groba mučenika, iznad oltara ili iznad kipova (u gotičkoj arhitekturi) ✧ *tal.* baldacchino: tkanina iz Baldacca (Bagdada)

baldie (*izg.* bòldi) *m pom.* britanski ribarski brod na motor i jedra, služi za lov na sleđeve parangalom ✧ *engl.*

baldrìjan *m bot.*, *v.* valerijana

Baldwin (*izg.* Bóldvin), *v.* Baudouin

bȁle *ž mn* ⟨N bàla, G *mn* bâlā⟩ **1.** gust iscjedak iz nosa; šmrklje **2.** slina koja se cijedi iz usta // **bȁlav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji je u balama, komu curi iz nosa **2.** *pejor.* koji je mlad i neiskusan, nezreo, zelen; **bȁlavac**[1] *m* ⟨G -āvca, V -āvče, N *mn* -āvci⟩ **1. a.** onaj koji je balav **(1) b.** onaj koji je nezreo i nedorastao **2.** *pejor.* onaj koji se nepristojno ponaša; neotesanac, balavander, balavunder, balonja **3.** ubrus koji se malom djetetu stavlja ispod brade radi zaštite od močenja i vlaženja; bavarin; **bȁlavačkī** *prid.* koji se odnosi na balavost i balavce; **bȁlavački** *pril.* kao balavac, na način balavaca; **balavàdija** *ž zb.* skupni naziv za balavce, *usp.* balavac1; **balavànder** (**balavùnder**) *m pejor.*, *v.* balavac1 **(2)**; **bȁlāvčād** *ž zb.*, *v.* balavče; **bȁlāvče** *sr* ⟨G -ta, N *zb.* -ād⟩ **1.** balavo dijete **2.** *pren. pejor.* zločesto, nesnosno dijete; derište; **bȁlavčev** *prid.* koji pripada balavcu; **balàvčić** *m dem.* od balavac; **bȁlavica** *ž*, *v.* balavac; **bȁlavičin** *prid.* koji pripada balavici; **bȁlaviti** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -vēći, *gl. im.* -vljēnje⟩ prljati balom; **bȁlavjeti** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -vēći, *gl. im.* -vljēnje⟩ sliniti; **bȁlavnjāk** *m* ⟨N *mn* -āci⟩ onaj koji bali [*puž* ~]; **bȁlavo** *pril.* na balav način, poput djeteta; nezrelo; **bȁlavōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina onoga koji je balav ili svojstvo onoga što je balavo **2.** stanje zabalavljenosti **3.** postupak balavca; **balavùrdija** *ž zb. ekspr.* **1.** mladi ljudi koji su neprilagođeni građanskim normama ponašanja **2.** simpatični, bezazleni i neozbiljni mladi ljudi; djеčurlija, balavci, šmrkavci (ob. *opr.* starmali); **bȁliti** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -lēći, *gl. im.* -ljēnje⟩ **1.** curiti iz nosa **2.** *pren. pejor.* cmizdriti [*Ne bali!*] **3.** lučiti bale, *usp.* balav **4.** (što) *pren. pejor.* govoriti gluposti; lupati, valjati, štrapati [*koješta* ~]; **bálonja** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *pejor.*, *v.* balavac1 **(2)** ✧ ? *dalmat.* ≃ *rum.* bale: slina

Bȁle *sr* naselje (blizu Rovinja), 885 stan. // **Bàlanin** *m* (**Bàlānka** *ž*) ⟨N *mn* Bàlani⟩ stanovnik Bala; **bàlskī** *prid.* koji se odnosi na Bale i Balane

Baleári *m mn geogr.* španjolsko otočje u *Z* dijelu Sredozemnog mora, 4992 km², 760.379 stan. (1996), glavni grad Palma de Mallorca // **balèarskī** *prid.* koji se odnosi na Baleare

bàleg *m* ⟨N *mn* -ezi⟩ *pom.* dio mreže stajaćice (u njemu zastane najveći dio ribe)

baléga *ž lik.* podloga od gipsa, tutkala itd. za premazivanje platna, daske ili zida na kojoj slika ikonopisac ✧ *mak.*

bȁlega *ž* ⟨D L -ezi/-i⟩ izmet goveda // **balègati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** ostavljati balegu **a.** o govedu **b.** o jelenskoj i srnećoj divljači kad je izmet znak bolesti **2.** *žarg.* lupetati gluposti ✧ općebalkanska pastirska riječ, *usp. alb.* bajgë, balëgë

balègār (**balègāš**) *m* ⟨G balegára⟩ *zool.* vrsta kukca (*Scarabeus sacer*); kotrljan, govnovalj, skarabej ✧ *v.* balega

baleíra *ž pom.* brazilski brzi čamac za kitolov ✧ *braz.port.*

balékati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* bàlēčēm, *pril. sad.* bàlečūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* šaliti se, rugati se ✧ ≃ *rus.* bálit' ≃ *v.* bajati

Bàlent, *v.* Valentin ♦

bàlestra *ž* ⟨G *mn* -tārā/-ā/-ī⟩ **1.** *pov.* sprava za bacanje kamenja; katapult, baleštar **2.** u mačevanju skok naprijed i napad oružjem // **balèštar** *m reg. zast.* balestra **(1)**; **balèštrār** *m* ⟨G baleštrára⟩ *reg. zast.* vojnik koji rukuje baleštrom ✧ *tal.*

balestrílja *ž* ⟨G *mn* balestrīljā⟩ *astron. pov.* brodska sprava s kraja 15. st. za razna mjerenja ✧ *šp.* balestrilla

bàlēt *m* ⟨G baléta⟩ *kazal.* **1. a.** scensko plesno djelo s dramskim sadržajem, uz glazbu **b.** vrsta plesa koji se osniva na mogućnostima izraza kretnjama ljudskog tijela [*klasični* ~; *moderni* ~] **2.** *meton.* naziv za plesni ansambl u kazalištu △ ***ballet de cour*** (*izg.* balȅ d kûr) *pov.* baletne priredbe na francuskom dvoru o. 1600. u kojima su sudjelovali plemići, pa i sam kralj; dvorski ples // **balerína** *ž kazal.* plesačica baleta, članica plesnog

ansambla △ ***prima*** ~, *v.* primabalerina; **balerínka** *ž* ⟨D L -nci/-i, G *mn* -ā/-ī⟩ *razg.* lagana ženska ljetna obuća slična baletnoj papuči; baletanka; **balètān** *m* ⟨G baletána⟩ plesač baleta, plesni umjetnik, član baletnog ansambla; balarin; **balètānka** *ž* ⟨G *mn* -anākā/-ī⟩ **1.** posebno i po pravilima izrađena papuča za plesanje klasičnog baleta **2.** *v.* balerinka; **bàlētnī** *prid.* koji se odnosi na balet ✧ *fr.* ballet ← *tal.* balletto ≃ ballo: ples

bàlg *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *reg.* oderana koža životinje; mješina, bekina ✧ *njem.* Balg

bàlgam *m reg.* ono što se ispljune ili iskašlje (ob. u prehladi); hrakotina, šlajm ✧ *tur.* ← *arap.* bälgam ← *grč.* phlégma

bálig *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* koji je dosegao godine zrelosti; punoljetan [~ *čovjek*] ✧ *tur.* baliğ ← *arap.* bālīg.

bàlija *m* ⟨N *mn* -e, G bȁlījā⟩ *pejor.* **1.** *zast.* islamizirani vlaški stočar u Hercegovini (u jeziku muslimanskog gradskog sloja) **2.** *reg.* neobrazovan, primitivan muslimanski seljak **3.** *pejor.* Bosanac islamske vjere; Bošnjak // **bàlījka** (**balinkuša**) *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* balija; **bàlījskī** *prid.* koji se odnosi na balije ♦ *pr.*: **Balàić** (100, Sinj, Ludbreg, Slavonija), **Balàjić** (170, Sinj, Slavonija, Dalmacija), **Balíčević** (180, Vinkovci, Slavonija, Turopolje), **Bálīć** (2470, sred. Dalmacija; može i od Bali, *hip.* od Baltazar, Valentin i sl.), **Bàlihōdžić** (Split, Osijek), **Bàlija** (650, Zagorje, Ludbreg, Podravina), **Bàlijić**, **Bàlikić** (110, Donji Miholjac, Slavonija) ✧ *tur.* Bāli (os. ime) ← *arap.* bālī: starina

balìla *ž pov.* u Mussolinijevoj Italiji fašistička poluvojnička organizacija za dječake od 11 do 14 godina ✧ *tal.* prema dječaku Balilli, koji se 1746. borio u ustanku protiv Austrije

bàlīn *m* ⟨G balína⟩ *reg.* **1.** zrno sačme **2.** *v.* bùlīn ✧ *tal.* pallina

bȁlintōn *m sport* igra odbijanja, za dva ili četiri natjecatelja, kombinacija badmintona i stolnog tenisa ✧ *engl.*

balisáža *ž pom.* način označavanja pomorskog plovidbenog puta, opasnosti i točaka važnih za orijentaciju s pomoću optičkih oznaka (različit danju i noću) ✧ *fr.* balisage ← *port.* baliza ← *arap.*

bàlist *m pol. pov.* **1.** pripadnik paravojnih odreda albanskih nacionalista na Kosovu i u Albaniji u 2. svjetskom ratu **2.** pristaša pokreta Balli Kombëtar (zastupao odcjepljenje Kosova i pripojenje Albaniji) ✧ *alb.* Balli Kombëtar: nacionalni pokret

bàlista *ž* ⟨G *mn* bȁlīstā⟩ **1.** *pov.* ratni stroj na postolju za bacanje kamenja pri opsadama; katapult **2.** samostrel // **balìstičār** *m* onaj koji se bavi balistikom, stručnjak za balistiku; **balìstičārev** (**balìstičārov**) *prid.* koji pripada balističaru; **balìstičārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* balističar; **balìstičk|ī** *prid.* koji se odnosi na balistiku [~*i zakoni*] △ ~***a kamera*** *vojn. fiz.* kinokamera za snimanje brzih fenomena u eksperimentalnoj balistici i srodnim disciplinama; ~***a kapa*** *vojn. fiz.* element većine pancirnih zrna radi povećanja aerodinamike i brzine; ~***a krivulja*** *vojn. fiz.* putanja projektila od mjesta izbacivanja do mjesta pada na površinu zemlje; ~***a mjerenja*** mjerenja fizikalnih veličina u naoružanju radi utvrđivanja parametara koji određuju kvalitetu oružja; ~***a putanja rakete*** *vojn. fiz.* putanja (krivulja) koja opisuje centar težišta navođene rakete od trenutka napuštanja lansirne rampe do krajnje točke leta; ~***a raketa*** *vojn. fiz.* raketa čija je putanja balistička krivulja; ~***i koeficijent*** *vojn. fiz.* svojstva projektila u odnosu na otpor zraka; ~***i vjetar*** *meteor.* na osnovi stvarnih podataka u sloju kretanja projektila određen srednji vjetar koji rezultira istim učinkom na gibanje projektila kao stvarni vjetar u čitavom sloju putanje; ~***i žirokompasni sustav*** *vojn. fiz.* upravljački sustav koji kontrolira osjetilni element kompasa (žiroskop) i njegovu os usmjerava prema pravom sjeveru i horizontu; ~***o klatno*** **1.** *vojn.* uređaj za mjerenje veličine impulsa trzanja oružja, radi na principu fizičkog klatna **2.** *fiz.* naprava koja u biomehaničkim istraživanjima služi za određivanje brzine kretanja tijela (npr. lopte udarene nogom u borilačkim sportovima); **balìstički** *pril.* kao balističar, na način balističara; **balìstika** *ž* ⟨D L -ici⟩ *vojn. fiz.* znanost o gibanju izbačenih tijela, napose o brzini, putanji i dometu projektila ispaljenih iz vatrenog oružja △ ***unutarnja*** ~ *vojn. fiz.* proučava izgaranje baruta u cijevi (nastalim tlakom, brzinom zrna ili sačme i sl.); ***vanjska*** ~ *vojn. fiz.* proučava kretanja projektila nakon izlaska iz cijevi ✧ *lat.* ballista ← *grč.* ballístra ≃ bállein: bacati

balìstīt *m* ⟨G balistíta⟩ *kem.* nitroglicerinski barut, koristi se za izradu barutne smjese za minobacače ✧ *v.* balista, balistika + -IT

balistofòbija *ž psih.* patološki strah od projektila ✧ *v.* balista, balistika + -FOBIJA
balistokardiogràfija *ž med.* snimanje pomaka tijela prilikom izbacivanja krvi iz srca u aortu pri svakoj srčanoj kontrakciji ✧ *v.* balista, balistika + KARDIO- + -GRAFIJA
bàlistoskop *m tehn.* poseban mikroskop na kojem se istodobno mogu promatrati i slikati dva predmeta radi utvrđivanja tragova koji nastaju pri ispaljivanju // **balistoskòpija** *ž* identifikacijska metoda u balistici i kriminologiji, komparativno mikroskopsko ispitivanje čahura i zrna ispaljenih metaka da bi se ustanovilo iz kojega je oružja pucano i sl. ✧ *v.* balista, balistika + -SKOP
bȁliti, *v.* bale
balȉzam *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ *pat.* iznenadna, munjevita i snažna kretnja jednog ili dvaju ekstremiteta, najčešće na istoj strani tijela (može bolesnika oboriti na pod) ✧ *nlat.* ballismus ← *grč.* ballismós
Bàlkān *m* ⟨G Balkána⟩ **1.** *geogr.* planinski masiv na *SI* Balkanskog poluotoka; Stara planina **2.** (od 19. st.) geopolitički naziv za Balkanski poluotok, *v.* **3.** sve zemlje na Balkanskom poluotoku **4. a.** *pren.* surova ili primitivna sredina (ob. o kulturnom i političkom životu), *opr.* Europa **b.** *razg.* prema zapadu neprecizno određeno područje jednoga od poluotoka Europe, Balkanski poluotok // **Balkánac** *m* (**Bàlkānka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Balkánci, G Bàlkānācā⟩ **1.** stanovnik Balkanskog poluotoka **2.** (balkanac) *pejor.* onaj koji se u društvu ponaša sirovo, koji ne usvaja stil i vrijednosti života u Europi; **balkanizácija** *ž pol. žarg. pejor.* **1.** stanje potpune teritorijalne rascjepkanosti među državama na nekom području i nesposobnost postizanja minimalnog dogovora da bi se zaštitili zajednički interesi **2.** rastući primitivizam u odnosima među ljudima i narodima; **balkanìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** *lingv.* ono što je svojstvo balkanskih jezika, koji bez obzira na postojanje ili nepostojanje genetske srodnosti imaju neke zajedničke crte (proces gubljenja infinitiva, pojačavanje udvajanjem kao *nov novcat*, udvajanje akuzativa kao *mene me zima*, itd.) **2.** pojava ili svojstvo karakteristično za Balkan, *usp.* balkanizacija **3.** (+ *potenc.*) *pejor.* ono što je balkansko (po shvaćanjima ili preduvjerenjima u Zapadnoj i Srednjoj Europi); **balkanizírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* balkanìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* balkanìzīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *pejor.* dati/davati obilježja Balkana u značenju prihvaćanja ili namjernog širenja balkanštine **2.** *pol.* usitniti/usitnjavati, stvarati nove male etnički čiste države (u stranoj politološkoj literaturi), *opr.* europeizirati; **bàlkānsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Balkan i Balkance △ *~a krčma pren.* **1.** loše, primitivno društvo u kojem se ne zna tko pije, a tko plaća **2.** takvo opće stanje u društvu; *~e gudure pren. pol.* svakojaki teško rješivi i zamršeni problemi; *~i gonič kinol.* autohtoni pas gonič s kratkom dlakom smeđocrne boje; *~i jezici lingv.* jezici naroda koji su živjeli ili žive na Balkanu, dijele mnoga obilježja u sintaksi, fonologiji i rječniku = *~i jezični savez*; *~i mol glazb.* molska ljestvica kojoj je četvrti stupanj povišen, a melodijski sedmi stupanj je »prirodni« *g*; ***Balkanski poluotok*** *geogr.* poluotok na *JI* Europe između Crnog, Mramornog, Egejskog, Jonskog i *JI* dijela Jadranskog mora, 490.000 km^2; ***Prvi ~i rat (1912/1913)*** *pov.* rat Srbije, Bugarske, Grčke i Crne Gore protiv Osmanskog Carstva; ***Drugi ~i rat (1913)*** *pov.* zbog nesuglasica oko dobivenih teritorija što ih je u 1. balkanskom ratu izgubilo Osmansko Carstvo (posebno Makedonije) započinje rat Bugarske protiv Srbije, Crne Gore, Grčke i Rumunjske; **bàlkānski** *pril.* kao Balkanac, na način Balkanaca, kao na Balkanu ; **balkánstvo** *sr* **1.** ukupnost naroda Balkana **2.** *pejor.*, *v.* balkanština; **balkánština** *ž* ukupnost primitivizma i nečasnih postupaka u javnom, kulturnom i političkom životu što se po preduvjerenjima u Zapadnoj i Srednjoj Europi smatra tipičnom za Balkan; balkanstvo
Balkanijáda *ž sport* regionalno natjecanje koje se od 1929. održava u balkanskim zemljama (svake godine u drugoj zemlji) u različitim sportovima; Balkanske igre ✧ *v.* Balkan + *v.* Olimpija, (olimpij)ada
balkanològija *ž znanstv.* proučavanje balkanskih jezika, naroda i zemalja kao specifične povijesno-kulturne cjeline // **balkanòlog** *m* (**balkanològica**, **balkanològinja** *ž*) ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak za balkanologiju; **balkanològica** (**balkanològinja**) *ž*, *v.* balkanolog; **balkanològičin** *prid.* koji pripada balkanologici ✧ *v.* Balkan + -LOGIJA
bàlker *m pom.* brod za prijevoz rasutog tereta ✧ *engl.* bulk carrier
bàlkōn *m* ⟨G balkóna⟩ **1.** *arhit.* izbočena, ograđena platforma na zidovima i pročeljima građevina, povezana vratima s unutrašnjim prostorijama,

drže je konzole ili je ugrađena kao konstrukcija **2.** otvoren ili poluotvoren povišen i nad parter nadnesen dio gledališta sa sjedećim mjestima u kazalištima i kinima **3.** *pom. pov.* dio krmenog nadgrađa na linijskim brodovima u 17. i 18. st. **4.** (*mn*) *žarg.* ženske grudi △ ***uvučeni*** ~ *razg.* lođa // **bȁlkōnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na balkon [*~i prozor*; *~a vrata*] ✧ *tal.* balcone

Balla (*izg.* Bȁla), **Giacomo** (1871–1958), talijanski slikar, glavni predstavnik futurizma; supotpisnik »Prvog futurističkog manifesta« (1910); poznat po prikazima kretanja i brzine koje postiže slikanjem i stapanjem mnogo identičnih gustih planova

ballabile (*izg.* balȁbile) *pril. kazal. glazb.* oznaka dijelova opere koji se izvode u tehnici plesa; plesno, prikladno za ples, tako da je moguće plesati ✧ *tal.*

ballata (*izg.* bȁlata) *ž jez. knjiž. pov.* strofički oblik srednjotalijanskog pučkog podrijetla ✧ *tal.*

balletto (*izg.* balȅto) *m glazb. pov.* oko 1600. **1.** vokalna kompozicija plesnog karaktera **2.** komorna sonata ili suita ✧ *tal.*

ballonchio (*izg.* balônkijo) *m reg.* talijanski narodni ples u krugu, poput kola ✧ *tal.*

balloon payment (*izg.* balûn péjment) *m bank.* **1.** pojam vezan uz umjetno dizanje cijena, u prvom redu vrijednosnih papira **2.** precijenjeno plaćanje ili plaćanje iznad realne vrijednosti ✧ *engl.*

balmàkān (**bȁlmakan**) *m* ⟨G balmakána⟩ široki muški kaput od tvida koji seže do listova nogu, popularan u 19. st. ✧ prema mjestu Balmacaan, Škotska

balneològija *ž med.* znanost koja se bavi proučavanjem i usavršavanjem liječenja pomoću prirodnih mineralnih ljekovitih voda i muljeva (blata) // **balneòlog** *m* ⟨N *mn* -ozi⟩ stručnjak za balneologiju; **balneològījskī** *prid.* koji se odnosi na balneologiju; **balneòloškī** *prid.* koji se odnosi na balneologiju i balneologe; **balneòloški** *pril.* kao balneolog, na način balneologa ✧ *lat.* balneum ← *grč.* balaneîon: kupaonica, kupka + -LOGIJA

balneoreàkcija *ž med.* stanje koje se može javiti nakon 5–7 dana boravka u prirodnom lječilištu, nastaje umor, depresija, nesanica ili mora u snu, gubitak apetita itd. ✧ *lat.* balneum ← *grč.* balaneîon: kupaonica, kupka + *v.* reagirati, reakcija

balneoteràpija *ž med.* liječenje pomoću kupki (u pijesku, pari, toplom pepelu, hladnim i toplim kupkama) ✧ *lat.* balneum ← *grč.* balaneîon: kupaonica, kupka + *v.* terapija

bȁloče *ž mn bot.* biljni rod (*Gagea*) iz porodice ljiljana (*Liliaceae*) s podzemnom lukovicom iz koje raste stabljika, cvate zlatnožutim cvjetovima (u nas najčešće vrste *G. lutea* i *G. arvensis*)

bȁlok *m* ⟨N *mn* -oci⟩ *pom.* čamac s proširenom platformom na krmi za prijevoz robe na Sundskim otocima ✧ *egz.*

Balóković, Zlatko (1895–1965), istaknuti hrv. violinski virtuoz, od 1924. živio u SAD-u

bȁlōn *m* ⟨G balóna⟩ **1.** kuglasta ili drugačija obla opna koja lebdi, oblikuje se unošenjem zraka ili drugih plinskih sadržaja **a.** dječja igračka; balun **b.** *meteor. sport* neupravljivi aerostat, letjelica punjena plinom lakšim od zraka ili zagrijanim zrakom **2.** *razg.* velika staklena trbušasta posuda za tekućinu **3.** stakleni dio žarulje **4.** *sport* **a.** vrsta jedra; veliki trbušasti flok za lagani bočni vjetar **b.** *žarg.* visoko napucana lopta (u nogometu, stolnom tenisu, tenisu i sl.) **5.** *pom.* tajlandski brod, svijena pramca i krme s oslikanim zrcalima, u sredini je kućica od bambusovine s oltarom, upotrebljava se u religijskim procesijama **6.** vrsta guste tanke svilenkaste tkanine **7.** (u *prid.* službi) ⟨*indekl.*⟩ *razg.* **a.** koji se upotrebljava za izradu balona (**1b**) i vodootporne odjeće [*~-svila*]; balonski **b.** koji je od takva materijala [*~-mantil*]; balonski △ ***~-mantil***, *v.* balonac (**2**); ***~-obrana*** *sport* obrambeni udarac u stolnom tenisu koji se izvodi daleko od stola; lopta pada u visokom luku; ***~-rukav***, ***~-suknja itd.*** dio odjeće koji oblikom podsjeća na balon jer ne prati oblik dijela tijela koji pokriva (stisnuta u struku, napuhana do koljena); ***pilot*** ~ *meteor.* manji balon koji se puni vodikom ili helijem a pušta u zrak u svrhu mjerenja visinskih vjetrova; ***privezani*** ~ *meteor.* balon u obliku kugle ili cepelina o kojem su ovješeni meteorološki sondažni instrumenti; ***probni*** ~ *pren.* ono što se čini da se ispitaju mogućnosti kasnijeg uspjeha u čemu (diplomatska izjava, iznenadni posjet i sl.) // **balónac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci, G bȁlōnācā⟩ **1. a.** onaj koji putuje sportskim balonom, koji se bavi balonima kao sportom i zračnim plovilom; balonar **b.** onaj koji radi s balonima (ometanje, meteorološka istraživanja i mjerenja itd.) **2.** *razg.* ogrtač od balonske svile; balon-mantil, baloner; **balònār** *m* ⟨G balonára⟩, *v.* balonac (**1a**); **balònārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* balonar; **balonárstvo** *sr* letenje balonom kao sport, pasija

i zabava, letenje balonom kao hobi; balonstvo; **balònčić** *m dem.* od balon; **balóner** *m razg.*, *v.* balonac (**2**); **bàlōnskī** *prid.* koji se odnosi na balon, *usp.* balon (**6**); **balónstvo** *sr*, *v.* balonarstvo ✧ *tal.* ballone ≃ balla: kugla

balònet *m fiz. tehn.* elastična komora napunjena zrakom radi održavanja stalnog oblika i stabilnosti zračnih brodova i balona duguljasta oblika ✧ *fr.*

bàlot|a *ž* ⟨G *mn* bȁlōtā⟩ *reg.* **1.** boća [*igrati na* ~*e*] **2. a.** lopta **b.** kugla **c.** kuglica za glasovanje // **balòtānje** *sr reg.* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* balotati **2.** narodni način boćanja u srednjoj Dalmaciji; igra se drvenim balotama bez ujednačenih pravila; **balòtāš** (**balòtār**) *m* ⟨G balotáša⟩ *reg.* boćar; **balòtati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* igrati balote ✧ *mlet.* balòta, *tal.* ballota ≃ balla: kugla

Bàlota, **Mate**, *v.* Mirković (Mijo)

balotáža *ž sociol. pol.* **1.** tajno glasovanje obojenim kuglicama **2.** postupak koji se provodi pri glasovanju ako nijedan od više kandidata ne postigne apsolutnu većinu potrebnu za izbor; u drugom glasovanju biraju se dva kandidata koji su na prvom glasovanju dobili najveći broj glasova ✧ *fr.* ballottage

bàlsara *ž reg.* bolest na listu vinove loze; peronospora ✧ *tur.* balsıra

bâlta[1] *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* **1.** sjekira **2.** *pov.* bojna sjekira, vrsta starinskog oružja // **baltàluk** (**baltàlik**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ **1.** *pov.* sultanovi šumski posjedi u BiH **2.** *reg.* šuma određena za sječu drva (ob. za jedno ili više sela) ✧ *tur.*

bâlta[2] *ž* ⟨G *mn* -ā⟩ *geol.* jezero riječnog podrijetla u poplavljenoj ravnici donjeg toka Dunava i u njegovoj delti, ob. u napuštenom koritu

Bȁltazār **1.** *v.* ♦ **2.** *rel. kršć.* jedan od triju kraljeva koji su pohodili Isusa po njegovu rođenju ♦ m. os. ime (*bibl.* podrijetla); *hip.*: **Bálde**, **Báldo**, **Bále**, **Bálo**, **Bôlta** ◇ *pr.*: **Bȁldas**, **Bȁldasār** (Split, Zagreb, Dubrovnik), **Bȁldāš** (Poreč, Istra, Turopolje, Primorje), **Bálde** (Istra, Benkovac, Primorje), **Bâldić** (Kaštela, Zagreb), **Báldo** (Primorje, Crikvenica, Dubrovnik), **Bàlić** (2500, sred. Dalmacija; može i od balija), **Bâlšić** (Prigorje, Šibenik, Turopolje), **Bálta** (260, Zagreb, *I* Slavonija), **Bȁlta** (250, Lastovo, Slavonija), **Bȁltazār**, **Bâltić** (620, Banovina, Slavonija), **Bâltin** (Baranja), **Bàltorić** (Kutina, Zagreb), **Bávčević** (130, sred. Dalmacija, Korčula, Sinj), **Bòlšec** (190, Zlatar, Baranja), **Bôlta** (130, Gračac, Lika), **Bòltek** (270, Donja Stubica, Varaždin), **Bȍltižar** (140, Novi Marof, Prigorje), **Bòltužić** (180, Banovina) ✧ *grč.* Balthásar ← *hebr.*

Bȁlti *m mn* ⟨G *mn* Bâltā⟩ *pov.* **1.** *etn.* skupina indoeuropskih naroda naseljenih na obali Baltičkoga mora istočno od ušća Visle te u području gornjih tokova rijeka Dvine i Dnjepra **2.** (balti) zemljoposjednički plemićki stalež u baltičkim zemljama // **bàltičk|ī** (**bȁltskī**) *prid.* koji se odnosi na Baltik i Balte; baltijski △ ~***e republike*** *pov.* zastarjeli izraz za republike bivšeg SSSR-a smještene uz Baltik (Litva, Latvija, Estonija); ~***e zemlje*** *pol. razg.* države smještene uz obale Baltika; ~***i jezici*** *lingv.* ob. litavski, letonski (latvijski), staropruski; baltijski jezici; ***Baltičko more*** *geogr.* rubno more Atlantskog oceana na *S* Europe, 442.300 km^2; Baltik; **bàltijsk|ī** *prid.*, *v.* baltički, ob. u: △ ~***a rasa*** *antrop.* ogranak loze europida (podrase: paleoslavenska i karpatska), raširena u Poljskoj, *S* Rusiji i baltičkim zemljama; ~***i jezici*** baltički jezici, *v.* baltički △; **Bàltik** *m* **1.** područje oko Baltičkog mora **2.** Baltičko more; **bȁltskī** *prid.*, *v.* baltički

Baltimore (*izg.* Bôltimor), **David** (1938), američki biokemičar, virusolog; za otkriće da životinjski virus raka može prenijeti genetičku informaciju na DNK Nobelova nagrada za medicinu i fiziologiju 1975 (s R. Dulbeccom i H. M. Teminom)

baltoslàvēnskī *prid.* koji je zajednički starim Baltima i Slavenima ✧ *v.* Balti + *v.* Slaveni, slavenski

bàluk[1] *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. zast.* **1.** *rij.* riba **2.** vrsta veza, šare; vunena tkanina naročite vrste tkanja // **balùgdžija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* ribar; **balùkot** *m reg. zast.* mamac za ribe (spravljen od trave *Menispermum Cocculus*) ✧ *tur.* balik: riba

bàluk[2] *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pom.* otvoren čamac sa šest vesala (veslači stoje) za prijevoz ljudi i robe (zadržao se oko Istanbula) ✧ *perz.* baluki

bàlūn[1] *m* ⟨G balúna⟩ *reg.* **1.** *v.* balon (**1**) **2.** lopta [*igrati* ~ igrati nogomet] // **balùnčić** *m dem.* od balun; **balùnjēr** *m* ⟨G balunjéra⟩ *reg. podr.* muška osoba starije dobi, zastarjela i staračkih navika u svakodnevnom životu; **balùnjērskī** *prid.* koji se odnosi na balunjere; **balùnjērski** *pril.* kao balunjer, na način balunjera ✧ *engl.* baloon, *v.* balon

bàlūn[2] (**balûn**) *m* ⟨G balúna⟩ *glazb. etnol.* istarski narodni ples tipa kola, pleše se uz sopile, katkad plesači i pjevaju ✧ *tal.* ballone: veliki ples ≃ ballo: ples

bàlustar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *arhit.* element balustrade, vrsta potpornog stupića (redovno ima bazu, trup, vrat i kapitel) u arhitekturi renesanse i baroka // **balustráda** *ž arhit.* ograda na terasi ili na stubištu od stupova (balustara) ili od ornamentalno izrezbarenih ploča s naslonom na gornjem dijelu, uz praktičnu ima i ukrasnu funkciju ✧ *fr.* balustre ← *tal.* balaustro: stup u obliku čaške jabučnog cvijeta ← *srlat.* balaustium ← *grč.* balaústion

bàluška *ž* ⟨G *mn* -šākā/-ā/-ī⟩ *bot.* biljka (*Tofieldia*) iz porodice *Colchicaceae*

bàlvan *m razg.* **1.** neotesan komad stabla dobiven obaranjem i piljenjem; trupac **2.** *pren. pejor.* priglup čovjek; glupan, bukvan △ *~-**revolucija*** pobuna Srba u Hrvatskoj; započinje 17. 8. 1990. postavljanjem balvana na cestama i željezničkim prugama, čime je nagoviješten rat (1991) // **balvànčić** *m dem.* od balvan; **balvanizácija** *ž publ.* dovođenje države u stanje nereda kao posljedica balvan-revolucije; **bàlvansk|ī** *prid.* koji se odnosi na balvan △ *~**a prepreka** pom. vojn.* umjetna podvodna prepreka u moru i rijekama postavljena da spriječi prolaz manjim brodovima i podmornicama; *~**i uzao** pom.* skupni naziv za veći broj uzlova kojim se konopac veže uz neki obli ili četvrtasti predmet ili lanac ✧ *prasl.* *bъlvanъ (*rus.* bolván, *polj.* bałwan: idol, kumir) ← neki *turk.* jezik, ? *avar.* ≃ balaban, *v.*

bâlza *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** *bot.* lako južnoameričko drvo od biljke *Ochroma pyramidale lagopus*, služi za izradu plovila, u modelarstvu, zrakoplovstvu i sl. **2.** *pom.* naziv za različite splavi i čamce koji se u Južnoj Americi grade od balze, za ribolov i prijevoz // **bàlzamovina** *ž*, *v.* balzovina; **bàlzovina** *ž* balzovo drvo kao tvar ili građa; balzamovina ✧ *šp.* balsa: čamac

Balzac (*izg.* Balzȁk), **Honoré de** (1799–1850), francuski književnik, gigantski opus impozantne stvaralačke energije i talenta pod zajedničkim naslovom *Ljudska komedija*, više od 100 romana kroz koje defilira o. 2000 plastično profiliranih likova iz svih društvenih slojeva; vjeran slikar ljudskih dilema i društvenih prilika svoga vremena u Francuskoj

bàlzam *m farm.* **1.** mirisna smjesa biljnih smola i eteričnih ulja, upotrebljava se u medicini, kozmetici (kao melem) itd.; cijenjen zbog izuzetnog mirisa i ljekovitosti; pomast **2.** *pren.* ono što smiruje; olakšanje, utjeha // **balzàmār** *m* ⟨G balzamára⟩ onaj koji balzamira; **balzamírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* balzàmīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* balzàmīrān, *gl. im.* -ānje⟩ (sa)čuvati mrtvo tijelo od raspadanja posebnim postupkom i tvarima (osobito kod starih Egipćana); **bàlzamnī** *prid.* koji se odnosi na balzam; balzamski; **bàlzamskī** *prid.*, *v.* balzamni ✧ *lat.* balsamum ← *grč.* bálsamon

balzàmīna *ž bot.* lijepi čovjek, *v.* čovjek △ ✧ *nlat.* balsamina

baljèmez *m pov. vojn.* starinski dalekometni top ✧ *tur.* balyemez ← *njem.* Faule Metze: lijena Metza

baljèzgati (**beljèzgati**) (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *razg. pejor.* govoriti gluposti; lupetati, trabunjati, bljuzgati, brljezgati // **baljezgòtina** *ž ekspr.* verbalni ispad, glupost, bljezgarija, bljuzga ✧ *ekspr.*

bâmbāra (**bâmbārskī**) *prid.*, ob. u: △ ~ ***jezik*** *lingv.* jezik mandske potporodice nigerskokordofanskih jezika, govori se u *Z* Africi

bambifikácija *ž sociol. publ. iron.* mentalna pretvorba živih stvorenja u likove iz crtanog filma s bojažljivim malograđanskim stavovima i moralom ✧ prema lanetu Bambiju iz istoimene knjige za djecu (autora Siegmunda Salzmanna, pseudonim Felix Salten, 1869–1945), stripova i crtanih filmova + -FIKACIJA

bambínos *m žarg.* naziv za sintetska sredstva koja stimuliraju središnji živčani sustav i dovode do omamljivanja ✧ *tal.* bambino: djetešce

bamboccіata (*izg.* bambočȃta) *ž lik.* slika na kojoj je prikazan kakav vulgaran ili groteskni prizor sa sela ili iz krčme ✧ *tal.* Bamboccio, nadimak nizozemskog slikara Pietera van Laera (1592– 1642) koji je popularizirao takvo slikarstvo

bâmbola *ž glazb.* **1.** crnački bubanj u *Z* Africi **2.** ples koji se pleše uz pratnju tog bubnja ✧ *fr.* ← *egz.* bamboula

bambùrāč *m* ⟨G bamburáča⟩ *zool.* rak samac, *v.* rak △

bàmbus *m* **1. a.** *bot.* trajnice odrvenjele stabljike iz porodice trava (*Gramineae*) rasprostranjene pretežito u suptropskim dijelovima *JI* Azije, pripada im više rodova (npr. *Bambusa*, *Arundinaria*, *Chimonobambusa*, *Dendrocalamus* i dr.) **b.** vrsta tropske i suptropske drvenaste biljke (*Bambusa arundinacea*) iz roda *Bambusa* porodica trava (*Gramineae*); tabašir **c.** *v.* bambusovina **2.** *term.* piće, koktel coca-cole (i sl.) i crnog vina // **bàmbusov** *prid.* koji pripada bambusu [~ *štap*]; **bàmbusovina** *ž* lako i elastič-

no višenamjensko bambusovo drvo; trskovača, *usp.* bambus (**1c**) ✧ *mal.* bambu ← *drav.*

bàmija *ž* **1.** *bot.* vrsta povrtne jednogodišnje biljke (*Hibiscus esculentus*) iz porodice sljezova (*Malvaceae*); uljevito sjeme daje kavovinu **2.** *kulin. reg.* jelo od mladih mahunastih plodova te biljke ✧ *tur.* bamya

bân *m* ⟨N *mn* bánovi/bâni, G bánōvā/bânā⟩ **1.** *pov.* prvi dostojanstvenik u vlasti s nekim vladarskim punomoćima **2.** *reg.* ugledan čovjek // **bànica** *ž* **1.** banova supruga; banovica **2.** ugledna gospođa **3.** *pov.* **a.** *reg.* naziv za stari novac (austrijski kovani novac od 10 krajcara i 20 filira); banić **b.** 1941–1945. stoti dio novčane jedinice kune **c.** *v.* banovac (**2**); **bàničin** *prid.* koji pripada banici; **bànić** *m* **1.** *v.* banica (**3a**) **2.** banov sin; **bànija** *ž*, *v.* banovina (**1**); **bániti se** *nesvrš.* ⟨*prez.* bânīm se, *pril. sad.* bánēći se, *gl. im.* -njēnje⟩ razmetati se, širiti se, ponašati se kao ban, kočiti se; **bánov** *prid.* koji pripada banu; **bánovac** *m* ⟨G -ōvca, N *mn* -ōvci⟩ **1. a.** onaj koji je odan banu; banov čovjek **b.** *pov.* viceban, podban **c.** pripadnik banske vojske (ob. bana J. Jelačića) **2.** *pov.* starohrvatski srebrni novac koji hercezi i banovi kuju od poč. 13. do pol. 14. st. (1 banovac = 16 bagatina, 200 banovaca = grivna slovinska *marca slavonica*); banica; **bánovačkī** *prid.* koji se odnosi na banovca; **banòvati** *nesvrš.* ⟨*prez.* bànujēm, *pril. sad.* bànujūći, *gl. im.* -ānje⟩ obavljati službu bana; **bânovica** *ž pov.*, *v.* banica (**1**); **bánovina** *ž* **1.** *pov.* upravna oblast kojom upravlja ban; banija **2.** zgrada u kojoj se nalazi administracija banovine; **bánovīnskī** *prid.* koji se odnosi na banovinu; banski; **bánovskī**[1] *prid.*, *v.* banski; **banòvština** (**bánšćina**) *ž pov.* daća koja se davala banu; **bânsk|ī** *prid.* **1.** *pov. služb.*, *v.* bánovīnskī **2.** *pov.* koji se odnosi na banove; banovski △ ***Banska Hrvatska*** *pov.* naziv za dio Hrvatske kojemu je na čelu stajao ban, *usp.* banovina (**1**); ***~a konferencija*** *pov.* staleško tijelo koje saziva ban ili banski savjetnik u slučaju da se Sabor ne može sastati (17–19. st.); ***~a milja*** *pov.* jedinica duljine (24.000 stopa ili 7586 m); hrvatska milja; ***~a vojska*** *pov.* vojska kojom je zapovijedao ban (vojska Civilne Hrvatske i Banske krajine); ***Banski dvori*** **1.** zgrada na zagrebačkom Markovu trgu u kojoj se nalaze uredi Vlade RH **2.** *meton.* **a.** hrvatska vlada **b.** hrvatska službena politika; ***Banski stol*** *pov.* banski sud, osnovan 1723, naslijedio instituciju banskog sudišta, nakon niza reformi forme i funkcije ukinut 1945; ***Bansko vijeće*** *pov.* hrvatska vlada s ograničenim ovlastima (1848–1850), kada ju zamjenjuje banska vlada, a umjesto nje 1854. osnovano Carsko i kraljevsko namjesništvo; **bánstvo** *sr* vlast i dostojanstvo bana ◆ *pr.* (po staleškom statusu ili češće nadimačka i etnici): **Bân** (2850, Zagorje, Primorje), **Bánac** (110, Baranja, Dubrovnik), **Bának** (Virovitica, Zagreb, Međimurje), **Bánčević** (Slavonija), **Bânčić** (290, Istra, Zagorje), **Bánec** (Ivanec, Međimurje), **Bànek** (330, Zagorje; ili od *hip.* Bane), **Banéković** (100, Zagorje, Prigorje), **Bânfić** (390, Zagorje, ← *mađ.* Bánfi), **Bàniček** (260, Ivanec, Koprivnica, Zagreb, Varaždin, Rijeka, Zabok, Sisak), **Baníčević** (310, Korčula, Dubrovnik, Dalmacija), **Bàničin** (Požega, Našice), **Bánić** (2230, *S* Dalmacija, Lika; može i prema *hip.* od Bane), **Bánko** (460, Istra), **Bánković** (290, Istra), **Bánov** (110, Biograd), **Bánovac** (930, Istra, sred. Dalmacija), **Bánovec** (130, Prigorje), **Bánović** (1700, posvuda), **Bànožić** (220, Slavonija), **Bànja** (Virovitica, Grubišno Polje), **Bánjac** (370, Slavonija), **B̏anjākov** (Delnice), **B̏anjān** (100, sred. Dalmacija, Slavonija), **Banjánac** (190, Banovina), **Bánjanin** (370, Lika) ◇ *top.* naselja: **Bánići** (Dubrovnik, 126 stan.), **Bánōvci** (Slavonski Brod, 399 stan.), **Bánovina** (Delnice, 166 stan.), **Bánovo** (Vrbovec, 107 stan.), **Bânskā Gorìca** (Klanjec, 59 stan.), **Bânskā Sélnica** (Karlovac, 158 stan.), **Bânskī Kováčevac** (Karlovac, 309 stan.), **Bânskī Mòrāvci** (Karlovac, 227 stan.), **Bànšćica** (Donja Stubica, 186 stan.), **Drénovac Bânskī** (Glina, 452 stan.), **Gràbovac Bânskī** (Petrinja, 552 stan.), **K̏āšić Bánjevačkī** (Šibenik, 144 stan.), **Mâlī Bánovac** (Pakrac, 31 stan.), **Strȕga Bânskā** (Dvor, 254 stan.), **Vèlikī Bánovac** (Pakrac, 183 stan.), **Vínkovačkī Bánōvci** (Vinkovci, 255 stan.), **Vȑpolje Bânskō** (Dvor, 182 stan.) ✧ *avar.* bajan: vođa horde ← *turk.* *bāj: bogat ← *iran.*

b̏an|ak *m* ⟨G -nka, N *mn* -nci⟩ *reg.* **1.** dugački stol u trgovini, na tržnici itd.; tezga **2.** školska klupa [*derati ~ke* školovati se] **3.** *geol.* **a.** plitko podvodno područje nastalo od pokretnog pijeska, šljunka, mulja (s travom); bank, morska pličina, sprud **b.** podvodni ravnjak

manje površine na kontinentalnom ili otočnom šelfu iznad kojeg je voda relativno plitka, ali dovoljno duboka za sigurnu plovidbu brodom, pretežno ribolovno područje; bank ✧ *tal.* banco; *njem.* Bank

bànāl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je bez originalnosti, mnogo puta viđen, sav prema očekivanju i bez svježine ili iznenađenja; nekreativan, običan, bezvrijedan, otrcan, konvencionalan [~*na fraza*], *opr.* neobičan, originalan, svjež // **banalizácija** *ž* banaliziranje čega [*potpuna* ~]; **banalizírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* banalìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (u)činiti da što postane banalno; **bànālno** *pril.* na banalan način; neoriginalno, obično, otrcano; **banálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je banalno; neoriginalnost, običnost, otrcanost ✧ *fr.* banal

banán|a *ž* **1.** *bot.* **a.** tropska voćka (*Musa paradisiaca, M. sapientium*) iz porodice *Musaceae* **b.** mesnati hranjivi slatkasti plod te voćke **2.** *sport* u košarci blokada udarca protivničkog igrača visokim skokom i ispruženom rukom △ ~***a država*** *iron.* **1.** *zast.* država koja ekonomski i politički potpuno ovisi o izvozu jednog proizvoda **2.** *pol. žarg.* mala i industrijski nerazvijena država u kojoj se velike sile mogu neograničeno miješati u njezine unutarnje poslove, smjenjivati vlade i dovoditi na vlast sebi odane režime (osobito zemlje Središnje i Južne Amerike); banana republika; ~***a-film*** metoda dugoročnog konzerviranja manjih predmeta i rezervnih dijelova; nakon potapanja u rastopljeno zaštitno sredstvo i hlađenja oko predmeta se stvara elastični zaštitni sloj koji se pri dekonzervaciji lako skida; ~***a republika*** = ~***a država***; ~***a-split*** *kulin.* slastica koja se sastoji od banane prepolovljene cijelom dužinom, sladoleda, čokoladnog preljeva i šlaga; ~***a-utikač*** električni utikač (po obliku sličan plodu banane); ***kora*** ~***e*** *pren.* sklizak teren, problem ili pitanje na kojem se moguće okliznuti // **banánac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ *pom. razg.* brod uređen za prijevoz banana na velike udaljenosti; bananijer; **bananìjēr** (**bananijêr**) *m* ⟨G bananujéra⟩, *v.* bananac; **bananírati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* banànīrām, *pril. sad.* -ājūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *sport žarg.* izvesti blokadu protivničkog igrača, prilijepiti bananu (**2**); **bananizácija** *ž* proces i rezultat stvaranja banana republika, malih država ovisnih o velikim ekonomskim i vojnim silama ✧ *šp.* ← *port.* ← *egz.*

bànanz *m* banalan čovjek ograničena znanja i pogleda; rutiner, fahidiot // **banànzičkī** *prid.* koji je umjetnički neambiciozan, fahidiotski, banalan, rutinski

banasána *ž sport* vježba joge u kojoj se rukama obuhvati članak jedne savijene noge; služi kao priprema za luk ✧ *skr.* bāṇa: strijela + āsana: položaj

Bànāt *m* ⟨G Banáta⟩ *geogr.* **1.** područje u *JI* Europi omeđeno na *S* rijekom Mursom, na *Z* Tisom, na *J* Dunavom i na *I* Južnim Karpatima, 22.000 km², o. 1,7 mil. stan. **2.** regija u *I* Vojvodini (SR Jugoslavija) između Dunava i Tise i granice prema Rumunjskoj, 8914 km², 648.390 stan. // **Banáćanin** *m* (**Banáćānka** *ž*) ⟨N *mn* Banáćani⟩ stanovnik Banata; **bànātskī** *prid.* koji se odnosi na Banat i Banaćane [*Banatska pješčara*] ♦ *v.* ban

banàtika-slòjevi *m mn geol.* naslage taložene tijekom graničnog razdoblja između miocena i pliocena

banbadàva *pril. razg.* vrlo jeftino, badava, bajdala, džaba, džabe, više nego badava, nizašto [*to smo kupili* ~] // **bàjdala** *pril. reg.*, *v.* banbadava ✧ *tur.* bambedava

bânbreher *m reg. zast.* osoba koja krči nove staze, koja prva prodire idejama i zamislima ✧ *njem.* Bahnbrecher

bànča *ž* **1.** *bot.* korijen ili list zrelog japanskog čaja; kukicha **2.** *meton.* čaj od tih korjenčića ili listića ✧ *jap.* ban cha

bânčiti, *v.* bànka

band (*izg.* bènd) *m glazb.* manji instrumentalni sastav, osobito za izvođenje plesne, jazz, pop i rock glazbe △ ***Band Aid*** (*izg.* ~ Èid) grupa pop glazbenika koja se okupila 1985. da bi prikupila novac za pomoć gladnima u Africi, *usp.* -AID ✧ *engl.*

bànd¹ *m* ⟨N *mn* bàndovi⟩ *pov. pravn.* u srednjem vijeku označuje više pravnih institucija **1.** izgon okrivljenih građana iz gradova uz konfiskaciju imovine **2.** delikt koji se čini suprotno odredbama statuta ili naredbama kneza **3.** kazna (najčešće novčana) što se plaća u korist onoga koji je izdao zapovijed ✧ *stnorv.*, *stvnjem.* bant

bànd² *m* ⟨N *mn* bàndovi⟩ *reg.* traka, povez [*ton* ~ zvučna traka]; uzica ✧ *njem.* Band; *fr.* bande

bânda¹ *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** družina bandita ili općenito družina ljudi sklonih lošim postupcima, kriminalu [*razbojnička* ~] **2.** *pejor.* skupni naziv za ljude koji zaslužuju najlošiji glas u društvu

[*pijana* ~; *fašistička*] △ ***četveročlana*** ~ *pov. ideol.* u međusobnim obračunima komunista u 1980-im u Kini ime za skupinu nasljednika Mao Ce Tunga // **bàndīt** *m* ⟨G bandíta⟩ **1.** razbojnik, naoružani pljačkaš u bandi **2.** *pejor. pren. razg.* (+ *potenc.*) osoba koja je po djelima slična banditu, krajnje negativna osoba nasilnih i štetnih, često kriminalnih postupaka; **banditìzam** *m* ⟨G -zma⟩ ukupnost djelovanja ili djelo jednog ili više bandita; **bànditkinja** *ž* razbojnica; **bàndītskī** *prid.* koji se odnosi na bandu i bandite; razbojnički [~ *postupci*; ~ *napad*; ~ *moral*]; **bànditski** *pril.* kao banda i banditi [*raditi* ~; *postupiti* ~; *ratovati* ~] ♦ *pr.*: **Bânda** (380, Kordun; mlađega postanja, nastalo na prostorima Krajine gdje su harale bande) ✧ *fr.* bande, *tal.* banda ← *stvnjem.* bandwa: barjak

bând|a² *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** *reg.* strana [*na desnu* ~*u* na desnu stranu; *na svoju* ~*u* prema vlastitom mišljenju, na svoju ruku, na svoj način] **2.** *sport* **a.** drvena ograda između klizališta za hokej na ledu i gledališta **b.** drveni bočni rub koji omeđuje stazu za kuglanje ✧ *tal.*: strana, traka

bânda³ *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* manji (ob. vojni) orkestar limenih instrumenata // **bàndist** *m* član bande; glazbenik; **bàndistica** *ž*, *v.* bandist; **bàndističin** *prid.* koji pripada bandistici ✧ *v.* bend

bandàlīr *m* ⟨G bandalíra⟩ *vojn. zast.* remen preko ramena, uprtač // **bandàljēr** *m* ⟨G bandaljéra⟩ *knjiš. rij.* lenta ✧ *tal.* bandaliera

bandàna *ž* ⟨G *mn* bandánā⟩ **1.** vratna marama, žarko obojena ili s uzorkom, proslavljena kao nezaobilazni dio kaubojske odjeće **2.** pamučna vratna marama najrazličitijih uzoraka popularna od 1960-ih ✧ *engl.* ← *hind.* bādhnū: bojanje marame

bàndār *m* ⟨G bandára⟩ *glazb.* alžirski tamburin, na drvenu okviru napeta kozja koža, s unutrašnje strane nalazi se žica koja klepeće; bender ♦ *pr.*: **Bènder** (170, Dubrovnik, *J* Dalmacija) ✧ *arap.*

Bandaranaike (*izg.* Bandaranàike) **1. Sirimavo Ratwatte Dias** (1916–2000), cejlonska (šrilankanska) državnica, udovica ubijenog Solomona, prva žena predsjednica vlade (1960–1965. i 1970–1977); provodila politiku socijalizma, nesvrstanosti i podrške autohtonoj religiji, kulturi i jeziku **2. Solomon** (1899–1959), cejlonski (šrilankanski) političar i državnik; istaknuti borac za nezavisnost, predsjednik vlade Šri Lanke 1956–1959, ubijen u atentatu od jednog budističkog monaha

bandáž|a *ž* **1.** *med.* **a.** zavoj na većoj rani ili na prijelomu kosti **b.** postupak stavljanja zavoja [*izvesti* ~*u*] **2.** *sport* u raznim sportovima povoj oko osjetljivih dijelova tijela (zglobova ili vena) (u konjičkom sportu traka koja se ovije oko konjskih nogu) **3.** (+ *potenc.*) *tehn.* vanjsko pojasno ojačanje kotača vozila, strojeva i njihovih dijelova (npr. lopatica parnih turbina, namotaja električnih strojeva) // **bandažírati** (što) *dv.* ⟨*prez.* bandàžīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* bandàžīrān, *gl. im.* -ānje⟩ izvesti/izvoditi bandažu; čvrsto oviti, staviti zavoj, povezati zavojem ✧ *fr.*:bandage, *usp.* band²

<u>**bandeau**</u> (*izg.* bandô) *m sport* traka ili marama koja se nosi preko čela za vrijeme natjecanja ✧ *fr.*

bandér|a *ž razg.* drveni električni ili telegrafski stup [*drži se kao da je* ~*u progutao* držati se ukočeno, biti nepokretan, ukipiti se] ✧ *tal.* bandiera: zastava, stup na koji se vješa zastava

bàndērij *m pov. vojn.* skupina konjanika boraca, koju u slučaju rata feudalni gospodari i crkveni dostojanstvenici moraju priključiti kraljevoj vojsci pod svojom zastavom // **banderijálac** *m* ⟨G -lca, N *mn* -lci, G banderìjālācā⟩ *pov. vojn.* pripadnik banderija; konjanik; **banderijálčev** *prid.* koji pripada banderijalcu; **bȁnderijālnī** *prid.* koji se odnosi na banderij △ ~ ***sustav*** *pov.* sustav skupljanja feudalne vojske po banderijima ✧ *srlat.* banderium

banderìlja *ž* ⟨G *mn* banderíljā⟩ *reg.* sulica sa šarenim vrpcama kojom banderiljero draži bika u areni u okviru koride // **banderiljêro** *m* ⟨N *mn* -osi⟩ borac u koridi, onaj koji razdražuje bika da ga pripremi za susret s toreadorom ✧ *šp.* banderilla ≃ bandiera: zastava

banderóla *ž* **1.** papirna vrpca na kojoj su označene trošarinske pristojbe (na bocama pića, kutijama cigareta i sl.) **2.** vrpca na trubama i bubnjevima **3.** zastavica na jarbolu, koplju i na mornarskoj kapi **4.** *lik.* traka s natpisom koji pobliže označuje prikazani događaj ili osobu ✧ *tal.* banderuola ≃ bandiera *v.* bandiera

<u>**bandier|a**</u> (*izg.* bandiêra) *ž reg.* zastava; bandira △ <u>***~a rossa***</u> (*izg.* ~a rȍsa) »crvena zastava«, pjesma talijanskih socijalista; <u>***sette ~e***</u> (*izg.* šȇte ~e) »sedam zastava«; naziv za političke prevrtljivce (setebandijerist), koji su spremni istaknuti svačiju zastavu, tj. prilagođavati se svim političkim promjenama (ob. za tradicionalnu dubrovačku politiku) // **bàndīra** *ž reg.*, *v.* bandiera ✧ *tal.*

bàndīt, *v.* banda[1]

bàndiža *ž reg.* **1.** skitnja **2.** izgnanstvo **//** **bȁnditi** *svrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. pr.* -īvši, *prid. rad.* bȁndio⟩ izgnati, prognati; bandižati; **bandižánac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ izgnanik; **bandȉžati** *svrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩, *v.* banditi ✧ *tal.* bandire: prognati

band leader (*izg.* bȅndlīder) *m glazb.* vođa benda, glazbene skupine (osobito se odnosi na rock-glazbenike); dirigent ✧ *engl.*, *usp.* band

bândo *m* ⟨*indekl.*⟩ *sport* tradicionalna vještina samoobrane u Burmi koja naglašava izmicanje napadu protivnika (za razliku od karatea itd. u kojem se izvode blokade) ✧ *burm.* (*mjanmar*)

bandòglav *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je sklon nepromišljenim postupcima, upuštanju u gluposti; lakomislen **//** **bándo** *m* onaj koji je bandoglav; **bandòglavōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina onoga koji je bandoglav **2.** lakomislena brzopletost, bezglavost (u postupcima koji bi morali biti smišljeni), *opr.* promišljenost, sređenost, staloženost ♦ *pr.*: **Bándalo** (250, Zagora), **Bándić** (420, Zagora, Lika, Hercegovina, i banda), **Bándo** (Našice, Lika), **Bàndov** (Baranja, Slavonija, Dalmacija), **Bȁndula** (Duga Resa, Pokuplje, Lika)

bandòlōn *m* ⟨G bandolóna⟩ *glazb.* španjolski instrument s 18 žica koje su po tri jednako ugođene ✧ *šp.*

bandòneōn *m glazb. pov.* višekutna harmonika rastegača s više od 88 tonova, konstruirana polovinom 19. st. ✧ prema imenu izumitelja H. Banda

bàndong *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *pom.* **1.** malajska jedrilica za transport ob. drva i ugljena **2.** na Borneu riječni čamac ✧ *mal.*

bàndšpiler *m tehn.* uređaj za snimanje i reprodukciju zvuka na perforiranim magnetnim vrpcama, služi u sinkronizaciji filmova ✧ *njem.* Bandspieler

Bàndūng (**Bandoeng**) *m* glavni grad pokrajine Zapadne Jave (Indonezija), 2.026.893 stan. (1990) **//** **bàndūnškī** *prid.* koji se odnosi na Bandung △ ***Bandunška konferencija*** konferencija održana u Bandungu 1955, sazvana na inicijativu afričkih i azijskih zemalja, izjasnila se za potpuno ukidanje kolonijalizma, svake rasne segregacije i diskriminacije u svijetu

bàndura *ž glazb.* vrsta ukrajinske lutnje, potječe iz 15. st. ✧ *ukr.*

bandurria (*izg.* bandûria) *ž glazb.* španjolski narodni žičani instrument, vrsta citre sa šest pari jednako ugođenih žica ✧ *šp.*

bandwidth (*izg.* bȅndvid) *m int.* propusnost i kapacitet mreže ✧ *engl.*

bandy *m*, *v.* bendi

bàndži *m*, *v.* bungee

bàngalo *m*, *v.* bungalov

Bangalóre *m* glavni grad savezne države Karnatake (Indija), 3.302.232 stan. (1991) **//** **bangàlorškī** *prid.* koji se odnosi na Bangalore

Bàngkok (*sijamski* Krung Thep) *m* glavni grad i luka Tajlanda, 5.875.900 stan. (1995) **//** **bàngkoškī** *prid.* koji se odnosi na Bangkok

Bàngladeš *m geogr.* država na *SI* dijelu Indijskog poluotoka uz Bengalski zaljev, 147.570 km², 123.063.000 stan., glavni grad Dhaka (Dacca) **//** **Bangladéšanin** *m* (**Bangladéšānka** *ž*) ⟨N *mn* Bangladéšani⟩ stanovnik ili državljanin Bangladeša; **bàngladeškī** *prid.* koji se odnosi na Bangladeš i Bangladešane

bania (*izg.* banȉja) *ž glazb.* senegambijski žičani instrument sličan lutnji s kruškolikim drvenim ormarićem za rezonanciju, *usp.* bendžo ✧ *egz.*

Bànica (**Bànjica**) *ž pov.* župa u srednjovjekovnoj Bosni

Bànija *ž geogr.* regija u sred. dijelu Hrvatske, *JZ* od Siska (područje između Save, Une i Kupe), 1803 km², 88.100 stan., glavno središte Petrinja; Banovina **//** **Baníjac** *m* (**Bànījka** *ž*) ⟨G -jca, N *mn* Baníjci⟩ stanovnik Banije, *usp.* Banovinac (Banovac); **bànījsk|ī** *prid.* koji pripada, koji se odnosi na Baniju i Banijce [*~o selo*]; **bànījski** *pril.* kao na Baniji, kao Banijac, na način Banijaca ♦ *v.* ban

bȁnk *m* ⟨N *mn* bȁnkovi⟩ **1.** plićak, pličina, *usp.* banak (**3a**) **2.** *v.* banak (**3b**) **//** **bȁnker** *m pom.* brod za ribarenje na podmorskim bancima i priobalnim prudovima ✧ *engl.*

bànk|a *ž* ⟨D L -nci, G bȁnākā⟩ **1.** *ekon.* ustanova koja posreduje u novčanom prometu, preuzima štedne uloge, pušta u promet posudbeni kapital i na drugi način posluje na tržištu novca i vrijednosnih papira [*emisijska, hipotekarna, kreditna, investiciona ~a*] **2.** mjesto gdje je nešto pohranjeno s određenom svrhom [*~a genetskog materijala*; *~a krvi*; *~a sperme*] **3.** *tehn.* bilo koja skupina sličnih električnih uređaja povezanih u jedan sklop **4.** *inform.* dio računalne memorije **5.** *pov. žarg.* **a.** kovani komad novca od 10 dinara Kraljevine Jugoslavije **b.** 10 kuna kao novčana jedinica NDH (bez postojanja kovanog komada novca) **c.** 10 dinara ili 10 para SFRJ (prije DFJ i FNRJ) bez

obzira na materijalni oblik te količine novčanih jedinica **6.** *žarg.* 10 godina u brojenju ljudskih godina [*razmijeniti treću (četvrtu itd.) ~u, iron.* ući u treće (četvrto itd.) desetljeće života] △ ***~a podataka*** ukupan fond informacija koje prikuplja i pohranjuje neka organizacija, najčešće za računalni pristup i korištenje // **bânčin** (**bânkin**) *prid. rij.* koji pripada određenoj banci; **bânčiti** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -čēći, *gl. im.* -čēnje⟩ rasipati novac provodeći vrijeme u raspojasanom društvu, u pijančenju; pijančiti, lumpati; **bànkār** *m* ⟨G bankára⟩ *bank.* **1.** vlasnik banke **2.** stručnjak za bankarsko poslovanje; bankarac; **bankárac** *m* ⟨G -ārca, N *mn* -rci, G bànkārācā⟩ *razg.*, *v.* bankar; **bankárev** (**bankárov**) *prid.* koji pripada bankaru; **bankàrica** *ž*, *v.* bankar; **bankàričin** *prid.* koji pripada bankarici; **bànkārskī** *prid.* koji se odnosi na banke, bankare i bankarstvo [~ *sustav*]; **bankárstvo** *sr* ukupnost bankarske teorije i prakse, poslovanje koje obuhvaća držanje depozita i pozajmljivanje novca; **bànkōvn|ī** *prid.* koji se odnosi na banku △ ***~a holding kompanija*** svaka kompanija koja posjeduje kontrolni paket dionica s pravom glasa u jednoj ili više banaka i koja ima odlučujući utjecaj na izbor uprave i politiku; ***~a provizija*** fiksna ili varijabilna naknada koju neka banka naplaćuje za pružene usluge; ***~a stopa*** jedna od kamatnih stopa po kojoj središnja banka odobrava kredite; ***~e akvizicije*** okolnosti u kojima jedna banka kupuje ili preuzima dio ili čitavu aktivu druge banke; ***~i akcept*** obaveza banke da isplati mjenicu o njezinu dospijeću; ***~i kapital***; ***~i kartel*** grupa banaka koje su se dogovorile o cijenama, ponudi, tržišnoj strategiji i dr.; ***~i komitent*** pravna ili fizička osoba za koju banka obavlja različite oblike novčanih usluga; ***~i korespondent*** **1.** inozemna banka koja je poslovna veza domaće banke s inozemstvom **2.** onaj koji obavlja poslove korespondenta u banci; ***~i swap*** (*izg.* ~i svȍp) operacija kupovine i prodaje koja se odvija između komercijalnih i poslovnih banaka, njome se zaobilazi devizno tržište i izbjegavaju troškovi konverzije, a obje strane dobivaju valutu koja im treba; **bankóvnica** *ž neol.*, *v.* jack-pot ✧ *tal.* banca: stol, tezga, stol mjenjača novca ← *stvnjem.* bank, *v.* banak

bànkata *ž reg.* velika klupa u crkvi ✧ *tal.* bancatta, *v.* banak

bànkēt¹ *m* ⟨G bankéta⟩ svečana gozba s mnogobrojnim uzvanicima priređena u čiju čast ili nekim značajnijim povodom [*dati/prirediti ~*] // **bànkētnī** *prid.* koji se odnosi na banket ✧ *fr.* banquet

bànkēt² *m* ⟨G bankéta⟩ **1.** kamena klupa uzidana u prozorskoj udubini **2.** klupa od punog drva ili sa sjedalom od pletene trske **3.** *sport* prepreka, prepona na konjskim trkama, od nasute zemlje **4.** *vojn.* stuba u rovu na kojoj stoji vojnik prigodom promatranja ili pucanja ✧ *fr.* banquette, *v.* banak

bankína *ž* **1.** rubni dio ceste koji štiti kolnik od oštećenja; rub, rizol [~ *pokraj željezničkog kolosijeka*] **2.** nasip, *usp.* berma **3.** klupa **4.** most, brvno ✧ *tal.* banchina

banknóta *ž bank.* papirna novčanica u mnogo većoj nominalnoj vrijednosti od osnovne novčane jedinice (npr. 100, 500, 1000); bánka, novčanica // **bánka** *ž žarg.*, *v.* banknota ✧ *tal.* banconota, *njem.* Banknote, *engl.* bank note

bankokràcija *ž* **1.** vladavina bankarskog aparata (ob. krupnih banaka) **2.** nosioci bankovnog kapitala koji su izrasli u nadmoćni samostalni organizam koji nameće svoje uvjete državnim i gospodarskim organizacijama // **bankòkrāt** *m* ⟨G bankokráta⟩ onaj koji je dio bankokracije ✧ *v.* banka¹ + -KRACIJA

bankòmāt *m* ⟨G bankomáta⟩ elektronski aparat koji omogućuje da se umetanjem kartice obavlja platni promet (uplata i isplata) s bankovnog računa u svako vrijeme i bez posrednika ✧ *v.* banka¹ + *v.* (auto)mat

bànkpost *m* bezdrvni pisaći papir za izradbu listovnih papira, memoranduma, kuverata i sl. (u težinama 60–70 g/m²) ✧ *njem. v.* banka¹ + *v.* pošta

bànkrōt *m* ⟨G bankróta⟩ **1.** *ekon.* **a.** slom banke zbog nemogućnosti da isplati uloženi novac **b.** slom poduzeća ili druge organizacije zbog nesposobnosti da podmiri dospjele obveze; stečaj **2.** *pren.* propast, pad, fijasko, slom [*doživjeti ~*; *dovesti do ~a*] // **bankròtēr** *m* ⟨G bankrotéra⟩ **1.** onaj koji je bankrotirao, koji je doživio bankrot; stečajnik **2.** *pren.* onaj koji se izigrao u velikim ambicijama, koji je doživio slom namjera ili ideja; **bankròtērka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* bankroter; **bankròterskī** *prid.* koji se odnosi na bankrotere; **bankròterski** *pril.* kao bankroter, na način bankrotera; **bankrotírati** (∅) *dv.* ⟨*prez.* bankròtīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* bankròtīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** oglasiti/oglašavati bankrot, pasti pod stečaj **2.** *razg.* **a.** ostati bez novca (o osobi) **b.** *pren.*

ostati/ostajati bez ugleda, doživjeti moralni slom; **bànkrotskī** *prid.* koji se odnosi na bankrot; **bànkrotski** *pril.* na način bankrota; slomljeno, uništeno, propalo; **bankròtstvo** *sr* stečaj, slom ✧ *njem.* Bankrott ← *tal.* banca rotta: propala banka

bànksija *ž bot.* vazdazeleni drvenasti australski rod (*Banksia*) s kožnatim listovima i plodom koji podsjeća na češer ✧ prema engleskom prirodoslovcu J. Banksu (1743–1820)

bànkskuta *ž pom.* švedski ribarski jedrenjak nagnute i lagano zakrivljene pramčane statve i jako nagnute krme ✧ *šved.*

bȁnkšpere *m reg. zast.* zatvaranje bankovnih isplatnih šaltera (u situacijama teške novčane krize); obustava plaćanja ✧ *njem.* Banksperre ← *v.* banka¹ + *v.* sperren: zatvoriti

banner (*izg.* bèner) *m int.* dio prostora web stranice koji služi kao oglas preko kojeg se klikom može učitati stranica oglašivača ✧ *engl.*

Bánovā Jàruga *ž* naselje u Moslavini, 743 stan. ♦ *v.* ban

Bânovići *m mn* naselje u *S* Bosni, *JZ* od Tuzle, 8637 stan. (1990) // **Banovíćanin** *m* (**Banovíćānka** *ž*) ⟨N *mn* Banovíćani⟩ stanovnik Banovića; **bânovićkī** *prid.* koji se odnosi na Banoviće i Banovićane

Bánovina *ž geogr.* **1.** *v.* Banija **2.** *pov.* u širem smislu područje nekadašnje Hrvatske i Slavonije kojim je vladao ban; Banska Hrvatska △ ~ ***Hrvatska*** *pov.* upravna oblast u okvirima Kraljevine Jugoslavije (1939–1941) // **Banovínac** (**Bánovac**) *m* (**Banòvīnka**, **Bánōvka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Banovínci⟩ stanovnik Banovine, *usp.* Banija, Banijac; **bánovinskī** *prid.* koji se odnosi na Banovinu i Banovince; **bánovskī²** *prid.* koji se odnosi na Banovce ♦ *pr.*: **Bánovac** (930, Istra, sred. Dalmacija), **Pánjak** (Lika, *I* Slavonija), **Panjáković** (Našice, Osijek) ✧ *v.* ban

bàntam *m* ⟨G *mn* bàntāmā⟩ **1.** *sport* težinska kategorija boksača od 51 do 54 kg [*boksati u ~u*]; »pijetao« **2.** patuljasti kokot ✧ prema indonezijskom gradu Bantamu preko kojega su se izvozili sitni pilići

bànteng *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *zool.* indijsko govedo, slično domaćoj kravi (*Bos javanicus*) ✧ *mal.* ← *jav.*

bànting *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *pom.* trgovački brod s Jave i Sumatre, kratka i široka trupa s uzvijenim pramcem na dva ili tri jarbola i dva bočna kormila ✧ *jav.*

bànto *m* ⟨G -a⟩ posrednik za domaću i vanjsku trgovinu Japana, *usp.* komprador ✧ *jap.*

Bȁntu *m* ⟨*indekl.*⟩ *etn.* naziv za veliku skupinu naroda i plemena središnje i *J* Afrike // **bȁntu** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji pripada narodima i plemenima Afrike u kojima još živi totemizam, magija, animizam i kanibalizam, koji govore bantu-jezicima △ *~-**jezici*** velika afrička skupina jezika, dio nigersko-kordofanske porodice (svahili u Tanzaniji, Keniji i Ugandi, lingala, kiluba i čiluba u Kongu, luganda u Ugandi itd.); **bȁntustān** *m* **1.** *pov.* rezervat za crnačko stanovništvo u Južnoafričkoj Republici u vrijeme apartheida **2.** *pren.* strogo izolirani prostor, regija i sl., bez intenzivnijeg kontakta s vanjskim svijetom [*zatvoriti u ~* izolirati]; **bantustanizácija** *ž* **1.** *usp.* bantustanizirati **2.** učinak nakon procesa bantustaniziranja; **bantustanizírati** (koga, što) *dv.* ⟨*prez.* bantustanìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *publ. žarg.* **1.** (pro)voditi politiku osnivanja bantustana i poticanja crnačkog stanovništva da ih nastanjuje **2.** (-pro)voditi politiku odvajanja ljudi, zatvarati stanovništvo u izolirane regije

bànu|ti (∅, ušto, komu) *svrš.* ⟨*prez.* bànēm, *pril. pr.* -ūvši, *prid. rad.* bànuo⟩ naglo, iznenada doći, najednom iskrsnuti; nahrupiti [*~o je na vrata*] ✧ *tur.* basmak: udariti, nastupiti, pojaviti se

banzai (*izg.* banzȁj) *uzv. sport vojn.* japanski usklik pobjede i oduševljenja, hura, živio, pri napadu u karateu, nekoć i u ratu ✧ *jap.*: deset tisuća godina ≈ *kin.* wansui

bȁnj *m* ⟨N *mn* -i, G bânjā⟩ *reg.* **1.** prostorija u kući u kojoj se obavlja kupanje; kupaonica [*ući u ~*] **2.** kupalište, plaža [*ići na ~*] // **bȁnja** *ž* ⟨G *mn* bānjā⟩ *reg.* (+ *srp.*) **1.** mineralno kupalište; toplice **2.** banj (**1**) **3.** *žarg.* mjesto ili situacija u kojoj se ništa ili vrlo malo radi, gdje se na lak način dolazi do novca ili kakva drugog probitka; hladovina, debeli hlad [*Taj ispit? To ti je ~*]; banjaža △ ~ ***Marija***, *v.* bain-marie; **bànjād|a** *ž reg. ekspr.* jednokratno kupanje i ulazak u more [*učiniti ~u*; *napraviti ~u*]; **bànjati se** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām se, *pril. sad.* -ajūći se, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. ekspr.* **1.** kupati se (ob. u moru) **2.** uzimati kupke, plákati se, »točati se« **3.** *pren.* ništa ne raditi i tako uživati; ljenčariti; **banjáža** *ž, v.* banja (**3**); **bȁnjica** *ž reg.* **1.** oveće (plastično ili neko drugo) korito za vodu (poput kade) u kojoj se najčešće namače rublje; čabar, škaf **2.** mlako mineralno vrelo; **bȁnjskī** *prid.* koji se odnosi na

banju ◇ *top.* (često u *mikrotop.)*: **Bȁnja** (kupališta kod Senja, na Braču, Korčuli, Cresu itd.; naselja): **Bȁnj** (Pašman), **Bȁnja** (nekoliko sela u Slavoniji), **Bȁnjōl (Banjȍl)** (Rab) ✧ *tal.* bagno ≃ bagnata: kupanje ≃ bagnare: kupati (se)

Banjalúka (Bànja Lúka) *ž* ⟨G Banjalúke/Bànje Lúke, D L Banjalúci/Bànjōj Lúci⟩ grad u *SZ* Bosni na rijeci Vrbasu, 143.079 stan. (1991) // **Banjalúčanin (Banjolúčanin)** *m* **(Banjalúčānka, Banjolúčānka** *ž*) ⟨N *mn* Banjalúčani/Banjolúčani⟩ stanovnik Banjaluke; **banjàlūčk|ī (banjòlūčkī)** *prid.* koji se odnosi na Banjaluku (Banju Luku) i na Banjalučane (Banjolučane) [*~a biskupija*] ♦ *v.* ban

banjezijanìzam *m* ⟨G -zma⟩ *rel.* milosni sustav (16. st.) koji se temelji na tumačenju Tome Akvinskoga; prema njemu Bog daruje čovjeku milost da slobodno izvrši neki čin spasenja ✧ nazvan prema tvorcu sustava D. Banjezu

banjo *m*, *v.* bendžo

Bànjōl (Banjȍl) *m* naselje na otoku Rabu, 1945 stan. // **Banjólanin** *m* **(Banjólānka** *ž*) ⟨N *mn* Banjólani⟩ stanovnik Banjola; **bȁnjōlskī** *prid.* koji se odnosi na Banjol i Banjolane ♦ *v.* banj

Banjóle *m* naselje *JI* od Pule, 707 stan. // **banjólenskī** *prid.* koji se odnosi na Banjole ♦ *v.* banj

bȁobab (baobȁb) *m bot.* gorostasna biljka afričkih savana (*Adansonia digitata*) iz porodice *Bombacaceae*; deblo sadrži velike rezerve vode; adansonija ✧ *nlat.* bahobab ← *egz.*

Bàpskā *ž* ⟨D L -kōj⟩ naselje *JZ* od Iloka, 1624 stan. (1991) // **Bàpčanin** *m* **(Bàpčānka** *ž*) ⟨N *mn* Bàpčani⟩ stanovnik Bapske; **bàpskī** *prid.* koji se odnosi na Bapsku i Bapčane

bàptist *m* ⟨G *mn* bȁptīstā⟩ *kršć.* pripadnik kršćanske sljedbe u kojoj se krštenje obavlja u odrasloj dobi; anabaptist // **baptìstičkī** *prid.* koji se odnosi na baptiste [*~ molitveni dom*]; **baptìstički** *pril.* kao baptist, na način baptista; **bàptistkinja** *ž*, *v.* baptist; **baptìzam** *m* ⟨G -zma⟩ naučavanje povezano s krštenjem odraslih osoba, bogoslužje se sastoji od čitanja biblijskih knjiga; anabaptizam ✧ *lat.* baptista ← *grč.* baptistḗs

baptìstērij *m arhit.* **1.** *pov.* bazen u grčkim i rimskim kupalištima **2.** *kat.* u početku samostalna građevina, poslije prostorija ili kompleks unutar crkve u kojoj se obavlja obred krštenja; krstionica ✧ *lat.* baptisterium ← *grč.* baptistérion

-BAR, -BARA, -BARIČKI u drugom dijelu riječi znači težak, težina, koji teži, tlači [*kilobar*] ✧ *grč.* barýs: težak; báros: težina, tlak

bȁr *čest.*, *v.* barem

Bâr *m* grad i luka na obali Jadranskog mora, Crna Gora, 11.000 stan. // **Bàranin** *m* **(Bàrānka** *ž*) ⟨N *mn* Bárani⟩ stanovnik Bara; **bàrskī** *prid.* koji se odnosi na Bar i Barane

BAR-, BARI-, BARO- kao prvi dio riječi znači koji teži, tlači, koji se odnosi na težinu; tlako- [*barisfera*; *barometar*] ✧ *grč.* barýs: težak; báros: težina, tlak

bâr[1] *m* ⟨N *mn* bȁrovi⟩ **1. a.** lokal u kojem se poslužuju pića i hladna jela gostima koji ih uzimaju ob. stojeći **b.** noćni zabavni lokal ob. s glazbom i umjetničkim programom **2.** ormar u stanu ili hotelskoj sobi u kojem se drži piće, voće, kolačići; bife // **bârsk|ī** *prid.* koji se odnosi na bar △ *~**a dama*** *razg.* namještenica u barovima koja zabavlja goste potičući ih na što veću potrošnju; bar-dama; *~**i stolac*** stolac na visokom metalnom postolju, ob. bez rukohvata i naslona ✧ *engl.*

bâr[2] *m* ⟨N *mn* -i⟩ *fiz.* dopuštena mjerna jedinica tlaka izvan međunarodnoga sustava jedinica (bar = 105 Pa, približno 750 mmHg ili 0.987 atmosfere), milibar (100 Pa) se često koristi u meteorologiji za mjerenje atmosferskog tlaka // **bàričk|ī** *prid.* koji se odnosi na tlak, koji ima svojstva tlaka △ *~**a dolina*** *meteor.* izduženo područje sniženog tlaka u obliku doline koje je povezano sa ciklonom; *~**a fronta*** *meteor.* frontalna ploha unutar sklopa ciklone, odvaja dvije zračne mase različitih fizičkih svojstava; *~**a navigacija*** metoda vođenja zrakoplova (aviona, jedrilica, balona) i kontrole puta određivanjem utjecaja vjetra (zračnih masa); *~**a stopa*** *meteor.* visina na koju se treba popeti da bi tlak zraka pao za jedinicu; *~**i gradijent*** *meteor.* promjena tlaka na jedinicu dužine a uzima se okomito na smjer izobara pa je tada njegova veličina i mjera za brzinu vjetra; barometarski gradijent; *~**i morski valovi*** *meteor.* dugi valovi otvorenog mora, nastaju pri prolazu atmosferske fronte i baričkih sustava s izrazito niskim tlakom, kao vjesnici oluje; ob. se mogu opažati instrumentima; *~**i sustavi*** *meteor.* područja niskog i visokog tlaka koja se očituju karakterističnim oblicima izobara na nekom području; *~**o polje*** *meteor.* polje tlaka predočeno izobarama, ciklone, anticiklone i dr. ✧ *grč.* báros: težina

bâr[3] *m bot.* **1.** vrsta žita nalik prosu (*Milium sp.*) [*sijala je baba ~*]; muhar **2.** vrste trave (koščan

Setaria glauca i talijanski mohar *Setaria italica*), iz porodice trava (*Gramineae*) ✧ *v.* bàra

bȁr|a[1] *ž* ⟨G *mn* bârā⟩ **1.** voda koja se zadržava u udubljenju na površini zemlje, bez stalnog izvora napajanja; lokva **2.** vodoplavno, podvodno zemljište; blato △ ***velika ~a*** *publ. žarg.* Atlantski ocean [*preskočiti (prijeći itd.) preko ~e*, *publ. žarg.* prijeći Atlantski ocean] // **barètina** *ž augm.* od bara; baruština; **bȁrica** *ž dem.* od bara; **baròvit** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji ima svojstva bare; močvaran; **bȁrskī** *prid.* koji se odnosi na baru; močvarni; **barúština** *ž* **1.** *augm.* od bara, močvara, *usp.* baretina **2.** *pren.* sredina u kojoj nema ideja ni plodnih događanja [*intelektualna ~*] ◆ *top.* (često u *mikrohidronim.*, osobito u *S* i *I* Hrvatskoj kao ime za močvarna i vlažna zemljišta): **Bȁra**, **Bȁre**, **Bȁrešica**, **Bȁrica**, **Bȁrište**, **Bârna** (pritok Česme), **Baróvita** (potok kod Petrinje), **Bȁruža** itd. (često u dvočlanim toponimima tipa: Crna bara, Gospodska bara, Kriva bara, Masna bara, Ugarska bara itd.) ✧ *prasl.* *bara (*rus.* bára, *polj.* barzyna) ≃ *grč.* bórboros: blato

bȁra[2] *ž* ⟨G *mn* bârā⟩ *reg.* naziv za kozu crno-bijele dlake // **bàran** *m reg.* ovan; **barának** *m* ⟨G -nka, N *mn* -nci⟩ *hip.* od baran; janje ◆ **Báro** m. os. ime, **Bȁriša** (po ocu Baru) ◇ *pr.* (nadimačka): **Bàran** (360, sred. Dalmacija), **Bàranić** (150, Međimurje, *S* Dalmacija), **Baránović** (320, sred. Dalmacija), **Barílović** (po ocu Baru, zabilježeno u 16. st.), **Bȁrišić** (od 18. st.) ✧ *prasl.* *bъrъ (*rus.* bor, *polj.* ber) ≃ *prasl.* *baran (*rus.* barán, *polj.* baran)

baràba *m* i *ž* ⟨G *mn* barábā⟩ **1.** (Baraba) *bibl.* razbojnik kojega je, prema *Novom zavjetu*, svjetina odabrala da bude oslobođen umjesto Krista **2.** *pov. zast.* razbojnik, zločinac **3.** *pejor.* onaj koji je bez potrebnih dobrih svojstava u ljudskom društvu, grub, prost i nasilan čovjek; propalica, ološ // **baràbān** *m* ⟨G barabána⟩ *reg.* **1.** običaj u Dalmaciji, lupanje šibama ili maslinovim grančicama, te čegrtanje čegrtaljkama o Uskrsu u znak simboličnog protesta protiv Kristove osude i onomatopejskog dočaravanja potresa na Golgoti **2.** naziv za samu čegrtaljku koja se koristi u Velikom Tjednu kada su zvona prigušena **3.** *pren. rij.* gužva, metež, buka, lupa; **bàrabiti** (se) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm (se), *pril. sad.* -bēći (se), *gl. im.* -bljēnje⟩ ponašati se kao baraba, provoditi život barabe; **bàrapskī** *prid.* koji se odnosi na barabe [*~ način ophođenja*]; **bàrapski** *pril.* kao baraba, na način baraba; **baràpstvo** *sr* osobine, svojstva i ponašanje barabe ◆ *pr.* (nadimačko): **Baràba** (420, Zadar) ✧ *grč.* Barabbás ← *aram.* bar 'ābbā': sin oca; ili bar rabba: sin učitelja

baràbar (**barabȁr** *ekspr.*) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ **1.** *reg.* ravnopravan s kim ili čim, jednak u mjeri, u stizanju na cilj, u rezultatu itd. [*on je s njim ~*] **2.** (u *pril.* službi) jednako, naporedo // **barabáriti** *nesvrš.* ⟨*prez.* baràbārīm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ **1.** (koga, što) izjednačivati, stavljati u isti red **2.** (se) biti jednak s kim, izjednačivati se ✧ *tur.* beraber ← *perz.* berāber: prsa u prsa

Bárac, Antun (1894–1955), hrv. književni povjesničar, književni kritičar i vodeći sveučilišni nastavnik novije hrv. književnosti s velikim utjecajem na znanost o hrv. književnosti 1930-ih i poslije 1945 (*Književnost ilirizma*, *Jugoslavenska književnost*)

Bàrada, Miho (1889–1957), hrv. povjesničar, članci i rasprave iz razdoblja hrv. narodnih vladara (9–12. st.), posebno o agrarnim društvenim odnosima (*Hrvatski vlasteoski feudalizam*)

baradâri *m* ⟨G -ja⟩ **1.** u *S* Indiji manja vrtna palača ili ljetnikovac u parku, četverostrana simetrična građevina sa središnjom dvoranom koju okružuju četiri predvorja **2.** svaka kuća u obliku vile s predvorjima i kvadratičnim tlocrtom ✧ *hind.*: kuća s dvanaest dveri

baragnòzija *ž fiziol.* gubitak osjeta za odnose u težini, osobito za zapažanje manjih razlika u težini između dvaju ili više predmeta ✧ BAR- + *v.* agnozija

bàrak (I) *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* **1.** kudrav, čupav [*~ pas*] **2.** koji je duge i razvijene grive [*~ konj*] **3.** koji je obrastao dlakom; rutav [*~ muškarac*] // **bàrak** (II) *m* ⟨N *mn* -aci⟩ **1.** osoba obrasla dlakama [*ovaj ~*] **2.** konj duge grive **3.** *kinol.* autohtoni pas gonič sa žućkastom oštrom dlakom (uglavnom na bosanskohercegovačkom prostoru) ◆ *pr.* (nadimačka, prema osobini dlakave osobe): **Bàrak** (160, Primorje, Kordun), **Bàraka** (110, *S* Dalmacija), **Baráković** ✧ *tur.*

baràka *ž* ⟨D L -àci, G *mn* barákā⟩ niska improvizirana (većinom montažna) zgrada, ob. za privremeni smještaj (radnika, vojnika i dr.); daščara // **baràkāš** *m* ⟨G barakáša⟩ onaj koji živi u baraci (ob. kao pokazatelj siromaštva); **baràkāškī** *prid.* koji se odnosi na baraku i barakaše ✧ *njem.* Baracke ← *šp.* barraca: koliba

barakòkola (**barakòkula**) *ž bot. reg.*, *v.* marelica

Baráković, Juraj (1548–1628), hrv. pjesnik čija su djela dragocjeni dokumenti žive narodne i

kulturne svijesti zadarskog kruga književnika 16. st.; pastoralni i pučki žanr s elementima interesantnim za povijest Zadra i Nina (spjev *Vila Slovinka*, *Jarula*, *Draga*, *rapska pastirica*), zapisivao i bugarštice

barakúda *ž zool.* tropska riba (*Sphyraena barracuda*) iz porodice morskih štuka; dugačka do 2 m ✧ *nlat.* barracuda ← *amer. šp.*

bàran, *v.* bàra²

baranestèzija *ž fiziol.* nedostatak u osjećaju tlaka ili nepostojanje togos jećaja (npr. u dubini mora) ✧ BAR- + *v.* anestezija

Baránović, **Krešimir** (1894–1975), hrv. dirigent i skladatelj orkestralnih i vokalno-instrumentalnih djela, filmske i scenske glazbe (balet *Licitarsko srce*)

Bàranja *ž* pokrajina u *SI* dijelu Hrvatske između Drave, Dunava i granice s Mađarskom, 1147 km², 54.265 stan. (1991) // **Baránjac** *m* (**Bàrānjka** *ž*) ⟨G -njca, N *mn* Baránjci⟩ stanovnik Baranje; **bàranjskī** *prid.* koji se odnosi na Baranju i na Baranjce △ ***Baranjsko Petrovo Selo*** naselje u Baranji, 779 stan. ♦ *pr.* (etnici): **Bàranj** (Slatina, Zagreb, Vukovar, Osijek, Virovitica, Jastrebarsko, Rijeka), **Bàranja** (Baranja, Slavonija), **Baránjec** (Osijek, Zagreb, Virovitica)

bȁras *m* ⟨G bârsa⟩ *reg.*, *v.* odrina

bàraška *ž* ⟨D L -šci, G -šākā/-ī⟩ *reg.* kraći nalet vjetra koji najavljuje neveru ✧ *tal.* boraska

baràtati (čime) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *razg.* **1.** rukovati čime, upotrebljavati što (alat i sl.); upravljati [~ *nožem*] **2.** koristiti se [~ *stručnim pojmovima*] ✧ *tal.* barattare

baratèrija *ž pom.* hotimičan ili nehotičan čin ili propust kapetana ili brodske posade koji uzrokuje štetu brodu ili teretu ✧ *fr.* baraterie: prevara ≃ barater: varati

bàrati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* (*3. l. jd*) bàra, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* pomaljati glavu iz vode (o ribama) ✧ ? *dalmat.* ≃ *lat.* varare: prekoračiti

bàrāž *m* ⟨G baráža⟩ *sport* dodatno natjecanje dvaju ili više natjecatelja koji su postigli jednak broj bodova i podijelili prvo mjesto (u konjičkom sportu i sl.)

baráža *ž* **1.** brana na vodotoku koja zadržava razinu vode na željenoj visini; ustava **2.** *vojn.* prepreke raznih vrsta za sprečavanje prodora neprijateljskih snaga (u zraku, na vodi i na kopnu) // **bàrāžn|ī** *prid.* koji se odnosi na baražu △ ***~a paljba (vatra)*** *vojn.* gust vatreni zastor od topovskih zrna ispred vlastitog položaja da bi se spriječilo napredovanje neprijatelja; zaprečna topovska paljba; ***~i balon*** *vojn.* sredstvo kojim se ometa pristup neprijateljskih zrakoplova branjenom objektu ✧ *fr.* barrage

bârba¹ *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* **1.** naziv i riječ za oslovljavanje [*taj bârba, ti/te bârbe*] **a.** strica i ujaka **b.** *fam.* starijeg čovjeka iz naroda ili onoga kojega poznajemo (uz obraćanje na »vi«) **2.** *fam.* u obraćanju pomorskom kapetanu, zapovjedniku broda ♦ *pr.*: **Bârbić** (550, Lastovo, Hvar), *usp.* Amidžić, Barbić, Čikić, Dundić, Stričević, **Bârbo** (Buje) ✧ *tal.* barba: brada

bârba² *ž reg.* brijanje △ ***dopo barba*** (*izg.* dòpo bârba) *reg.* muški losion za upotrebu poslije brijanja; after shave ✧ *tal.* barba

barbàćep *m reg.* ćuk ✧ *tal.* barbaschieppo

Barbádos *m geogr.* država i otok u Malim Antilima (Srednja Amerika), 431 km², 265.000 stan. (1996), glavni grad Bridgetown // **barbádoskī** *prid.* koji se odnosi na Barbados

barbàkān *m* ⟨G barbakána⟩ **1.** *vojn. pov.* **a.** u srednjem vijeku isturena utvrda s otvorima, puškarnicama koja štiti vrata tvrđave ili grada **b.** grudobran u zidu tvrđave **2.** vertikalni i uski otvor u zidu terase za odvođenje vode **3.** otvor u potpornom zidu (pristana, tunela i sl. građevina) kroz koji se propuštaju podzemne vode radi smanjenja hidrostatskog tlaka ✧ *srlat.* barbacana ← *perz.* bālāhāna: krovna terasa

bàrbar (**bȁrbarin**) *m* **1.** *pov.* **a.** u antičkoj Grčkoj onaj koji govori stranim, nerazumljivim jezikom; tuđinac **b.** (*mn*) u starom Rimu ukupnost dalekih naroda i etničkih skupina **2.** *pren.* surov, divlji, neotesan čovjek koji prezire kulturne vrednote, sklon uništavanju; divljak // **barbarizácija** *ž* proces prihvaćanja barbarskih običaja i kulture; **barbarìzam** *m* ⟨G -zma, N *mn* -zmi⟩ **1.** divljački, nekulturan čin, ispad, *usp.* barbarstvo **2. a.** *pov.* kod starih Grka povođenje za običajima ili govorom barbara, tj. nehelenskih naroda **b.** *lingv.* jezična jedinica (ob. kovanica ili fraza) ropski načinjena prema stranom jeziku; **barbarizírati** *dv.* ⟨*prez.* barbarìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (u)činiti koga ili što barbarskim **2.** (se) post(aj)ati barbarom; **bàrbārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ žena barbarin; **barbàrluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.*, *v.* barbarstvo; **bàrbarskī** *prid.* koji se odnosi na barbara △ ~ ***novci*** *pov.* naziv za novce tzv. barbarskih naroda (Kelta, Germana), kovali su se po uzoru na grčki i rimski novac; **bàrbarski**

pril. kao barbari, na način barbara; **bàrbārstvo** *sr* **1.** ukupnost barbara i njihova života **2.** postupak i čin barbara (**2**); barbarluk, barbarština, surovost, divljaštvo, nekultura; **barbárština** *ž ekspr.* **1.** *pov. knjiš.*, *v.* barbarstvo **2.** *pov. ideol.* prvotno primitivno stanje čovječanstva (po ideologiziranim shemama F. Engelsa, prethodnica mu je divljaštvo) ✧ *grč.* bárbaros: koji nije Grk, koji je stranac

Bàrbara **1.** *v.* ♦ **2. Celjska** (1392–1450), žena kralja Žigmunda, u Hrvatskoj boravila na Kalniku i Medvedgradu; legenda ju proglasila »crnom kraljicom« ♦ ž. os. ime (svetačkoga podrijetla, *pravosl.* Varvara ← *grč.*; ime se širi kultom Sv. Barbare, mučenice iz 4. st., za koju nije sigurno da je uopće postojala; zaštitnica je gorštaka pa joj se zavjetne crkvice podižu na vrhuncima; najčešće je ž. os. ime u Hrvatskom zagorju); *hip.*: **Bára**, **Báre**, **B̀ārek**, **B̀ārica** ◇ *pr.*: **Bàrbalić** (200, Krk, Primorje), **Bàrbara** (Petrinja, Slavonija), **Bàrbarić** (1380, Hvar, Zagora), **Bàrčić** (110, Rab), **B̀ārica** (Donja Stubica, Varaždin, Prigorje, *v.* i bara), **Barìčāk** (**Baričâk**) (Zagreb, Osijek), **Baríčevac** (Požega, Delnice, Primorje), **Baríčević** (2680, *S* Dalmacija, Primorje), **B̀āričić** (270, Biograd), **Bárić** (5400, Slavonija, Kordun, *v.* i Bartolomej) ✧ *grč.* Barbára, *v.* barbar

barbarolàlija *ž lingv.* govor sa stranim »naglaskom« (sa stranim elementima izgovora, gramatike i sintakse) ✧ *v.* barbar (**1a**) + -LALIJA

barbastèla *ž zool.* vrsta šišmiša iz Europe (*Barbastella barbastellus*), Bliskog istoka i Azije (*B. leucomelas*) ✧ *nlat.* barbastella

Bàrbat *m* naselje na *JZ* obali otoka Raba, 1055 stan. // **bàrbatskī** *prid.* koji se odnosi na Barbat

barbecue (*izg.* bàrbikju) *m* **1.** roštilj **2.** *žarg.* društveno okupljanje na kojem se servira roštilj [~ *party* zabava uz roštilj; roštiljada] ✧ *engl.* ← *šp.* barbacoa ← *egz.*: uzdignut okvir od štapića

bàrber *m meteor.* žestoki *SZ* vjetar u istočnim dijelovima Kanade i SAD-a popraćen naletima ledenih iglica ✧ *fr.* barbare

bàrberi *m*, *v.* burberry

bàrbeta[1] *ž* ⟨G *mn* barbétā⟩ *vojn. pom.* zaklon (kružni ili elipsasti oklopni grudobran) oko topa većeg kalibra ✧ *fr.* barbette ≃ barbe: brada, vjerojatno zbog općeg metaforičkog shvaćanja brade kao nečega što se ističe

bàrbeta[2] *ž* ⟨G *mn* barbétā⟩ *pom. reg.* brodsko uže kojim se brod privezuje na kopneni vez ✧ *tal.* barbetta

barbètōn *m* ⟨G barbetóna⟩ *pom.* lančano kolo na sidrenom vitlu i motovilu ✧ *fr.* barbotine, prema imenu izumitelja

barbéža *ž reg.* ženska kapa (veže se ispod brade) ✧ *tal.* barbazzale

barbiêre *m ekspr.* nepouzdan prenosilac vijesti, nesiguran teklič, slab i komičan portparol (prema liku iz opere *Seviljski brijač*) ✧ *tal.*, *fr.* Le Barbier de Séville

Barbiêri, Frane (1923–1987), hrv. novinar i publicist, inovator u hrv. novinarstvu 1950-ih i 1960-ih; glavni urednik *Vjesnika*, osnivač *Vjesnika u srijedu*, glavni urednik *Globusa*, *Kerempuha* i *NIN*-a; od 1972. istaknuti komentator vodećih talijanskih listova (*Il Giorno*, *La Stampa*); autor kovanice »eurokomunizam«

bàrbika *ž* ⟨D L -i⟩ *hip. žarg.* **1.** popularna lutka koja ima liniju tijela suvremene djevojke, opremljena modernom odjećom, obućom, nakitom i sl. **2.** *meton.* djevojka, žena koja izgleda poput barbike (duga plava, ob. obojena kosa, uski struk, velike grudi) ✧ *engl.* Barbie®, prema imenu kćeri izumiteljice Ruth Handler

bàrbikju *m*, *v.* barbecue

bàrbīr (**barbìjēr**) *m* ⟨G barbíra⟩ *reg.* brijač, *usp.* berber // **bàrbīrnica** *ž reg. zast.* radnja u kojoj radi barbir; brijačnica ♦ *pr.*: **Bàrber**, **Bàrberić** (400, Podravina, *Z* Slavonija), **Barbérović**, **Bàrbiēr** (**Bàrbijēr**) (Istra, Primorje), **Bàrbīr** (1250, Metković, *J* Dalmacija), **Barbírović**, **Bàrbjer** (Dubrovnik) ✧ *njem.* Barbier ← *tal.* barbiere ≃ barba: brada

bàrbit (**ōn**) *m* ⟨G barbitóna⟩ *pov. glazb.* **1.** starogrčki glazbeni instrument s mnogo žica, nalik na liru **2.** basova lutnja i teorba (u 18. st.) ✧ *grč.* bárbiton

barbituráti *m mn* ⟨N barbitùrāt, G barbituráta⟩ *farm.* skupina lijekova koji se upotrebljavaju kao sredstva za umirenje, za spavanje i za narkozu; barbs // **b̀ārbs** *m mn žarg.*, *v.* barbiturati ✧ ≃ *njem.* Barbitursäure: barbiturna kiselina

barbìzōnsk|ī *prid.* koji se odnosi na selo Barbizon kod Fontainebleaua, Francuska △ ~***a škola*** *pov. umj.* skupina francuskih slikara koji su o. 1830. napustili dotada uobičajeno slikanje u ateljeu i počeli raditi u prirodi (Th. Rousseau, J. Dupré)

barbòtinsk|ī *prid.* koji se rasprskava; rasprskavajući △ ~***a tehnika*** postupak izrade reljefnih ukrasa (linija, girlanda, figurica) na

keramici; glinena pasta lijepi se na hrapave površine posuda prije pečenja, dopunjuje bojenjem, glaziranjem ili emajliranjem ✧ *fr.* barboter: rasprskati

barbûdos *m razg. ekspr. fam.* onaj koji nosi uočljivu bradu (prvobitno latinoamerički gerilac, npr. Che Guevara); bradonja ✧ *šp.*

bàrbūn *m* ⟨G barbúna⟩ *zool.* rod tražene morske ribe (*Mullus*), crvene boje, izvrsna mesa (npr. b. od blata *M. barbatus*, b. od kamena *M. surmuletus*); trilja, trlja // **bàrbeka** *m dem.* od barbun ✧ *tal.* barbone

Barbusse (*izg.* Barb'is), **Henri** (1873–1935), francuski književnik, autor cijenjenog antiratnog romana *Oganj* u kojem se sjećanja iz 1. svjetskog rata isprepliću s moralnim i političkim razmišljanjima

bàrbut *m* vrsta istočnjačke hazardne igre kockama ✧ *tur.* ← *perz.* bār-bed: ružan dobitak

barcaca (*izg.* barkàka) *ž pom.* brazilska jedrilica plitka korita bez kobilice i ravne krme s vanjskim kormilom ✧ *port.*

Barcelóna *ž* glavni grad i luka Katalonije (Španjolska) na obali Sredozemnog mora, 1.860.000 stan. (1997) // **Barcelónac** *m* (**Barcèlōnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Barcelónci⟩ stanovnik Barcelone; **barcèlōnskī** *prid.* koji se odnosi na Barcelonu i na Barcelonce; **barcèlōnski** *pril.* kao Barcelonci, na način Barcelonaca

bȁrd *m* ⟨N *mn* -i/-ovi, G bârdā/-ōvā⟩ *retor.* **1.** *pov.* profesionalni pučki pjesnik-pjevač u drevnih Kelta **2.** najugledniji u književnosti, nacionalni pjesnik [*naš narodni* ~] // **bȁrdskī** *prid.* koji se odnosi na barde ✧ *kelt.* *bardos

bàrdāk *m* ⟨G bardáka, N *mn* bardáci⟩ *reg.* **1.** glinena posuda za posluživanje vode i sl.; čaša (posebice za čaj) **2.** drvena, glinena ili bakrena posuda za čuvanje rakije // **bardàgdžija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg. zast.* obrtnik koji pravi i prodaje bardake i drugo glineno posuđe ♦ *pr.* (nadimačka ili prema zanimanju): **Bàrdāk** (210, Slavonski Brod, Rijeka, Zagreb i okolica), **Bàrdek** (Koprivnica, Slavonija, Podravina) ✧ *tur.* ← *perz.* bārdān

bardàklija *ž* **1.** *bot. reg.* vrsta krupne šljive (*Prunus damascena*) **2.** rakija od tih šljiva ✧ *v.* bardak

bâr-dáma *ž* barska dama, *usp.* bar[1] ✧ *v.* bar[1] + *v.* dama

Bardeen (*izg.* Bardîn), **John** (1908–1991), američki fizičar, dvostruki dobitnik Nobelove nagrade: 1956. za izum tranzistora (s W. B. Shockleyem) i 1972. za razvoj teorije o supervodičima (s L. N. Cooperom i J. R. Schriefferom)

bardítus *m pov. vojn.* bojni poklič, ratnička pjesma starih Germana ✧ *lat.*

Bardot (*izg.* Bardò), **Brigitte** (1934), francuska filmska glumica, poznati filmski »seks-simbol«, jedna od komercijalno najuspješnijih francuskih filmskih zvijezda

bȁrdž *ž pom.* **1.** uređeni čamac za visoke pomorske i druge uglednike **2.** plovni objekt određen za prijevoz glomazne robe na rijekama i kanalima u V. Britaniji i SAD-u; ima plitko korito, obično se tegli ✧ *engl.* barge

bàrel *m* **1.** američka mjerna jedinica obujma [~ *nafte* u SAD = 158,96 l], *usp.* galon[1] **2.** mjerna jedinica mase, različita u pojedinim zemljama [~ *brašna* u SAD = 88,9 kg] ✧ *engl.* barrel ← *stfr.* barril ← *lat.* barriculum

barèljef *m umj.* niski reljef, oblikovan tako da se likovi ne uzdižu znatno od podloge, poznat još u starom Egiptu i Asiriji, nalazi primjenu u zlatarstvu, keramici i medaljerstvu; basse-taille ✧ *fr.* bas-relief

bàrem (**bȁr**) *čest.* **1.** za postavljanje granice; najmanje, u najmanju ruku [~ *deset ljudi*] **2.** za izražavanje želje da se što dogodi ili za pojačavanje želje da se dogodi rečeno ili pretpostavljeno **3.** za traženje ili određivanje čega [*potrebno je ~ malo napora*; *tražimo ~ minimum udobnosti*; *~ to da se učini*] **4.** za isključivanje ili odjeljivanje čega od cjeline [*ona je ~ rekla što misli*; *~ ja nisam tako naivan*; *da ~ + ... kad bi ~ + ...*; *da sam ~ tako učinio*; *kada bi ~ došla*] ✧ *tur.* bari

Barents (*izg.* Bárents), **Willem** (o.1550–1597), nizozemski pomorac, tražio je *SI* prolaz iz Europe u Aziju // **Bárentsov** *prid.* koji pripada Barentsu, koji se odnosi na Barentsa △ ~***o more*** *geogr.* dio Sjevernog ledenog mora, o. 1,4 mil. km[2,] glavne luke Murmansk (Rusija) i Vardo (Norveška)

barestèziometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn. med.* sprava kojom se mjeri osjetljivost površinskih tkiva (kože) na pritisak ✧ BAR- + *v.* esteziometrija, esteziometar

bàreš *m* **1.** vrsta tanke tkanine **2.** vrpca od kadife, baršuna ili svile, često iskićena biserom ili srmom ✧ *fr.* barège, po selu Barèges u Francuskoj, gdje se izrađuje u kućnoj radinosti

bàreta *ž* okrugla ili uglata kapa u različitim bojama, *usp.* beretka ✧ *tal.* barretta

barètēr *m* ⟨G baretéra⟩ *fiz. zast.* otpornik od tanke žice (metalnog filma) u staklenom balonu napunjenom vodikom; otpor mu ovisi o temperaturi, regulira struju u električnim krugovima i mjeri u mikrovalnoj tehnici ✧ *engl.* barretter

bârgeld *m reg. zast.* gotov novac, gotovina; keš ✧ *njem.* bares Geld, Bargeld

bàrhān *m* ⟨G barhána⟩ pješčani prud (dina) nalik na luk ili potkovu, prudovi se nižu jedan do drugoga ili jedan iza drugoga okomito na smjer vjetra, česti npr. u srednjoj Aziji ✧ *turkm.* barhana

bàrhend *m* platno od pamuka ili lanene osnove, s nježnim dlačicama na naličju, raznih boja; upotrebljava se za izradu toplijih odjevnih predmeta; barhet, parhet, barokan ✧ *njem.* Barchent ← *srlat.* barchatum ← *arap.* barrakan

bàrhes *m reg.* židovski pšenični kruh koji se jede u svečanim prilikama ✧ *hebr.*

bàrhet *m*, *v.* barhend

Bâri *m* luka i grad na *Z* obali Jadranskog mora (*JI* Italija), 343.300 stan. (1996) // **bârijskī** *prid.* koji se odnosi na Bari i Barijce

bàrica *ž bot.* dvogodišnja, ponekad i višegodišnja biljka (*Barbarea vulgaris*) iz porodice kupušnjača (*Brassicaceae*), ima odebljale tamnozelene listove i grozdaste cvatove sastavljene od zlatnožutih cvjetića, raste kao korov po svim našim krajevima ✧ *prasl.* *barvica ← *lat.* barbarea

bàricentar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *astron.* točka oko koje se gibaju tijela dvojnog ili višestrukog sustava ✧ BARI- + -CENTAR

Baríčević, Adam Alojzij (1756–1806), hrv. pjesnik, ugledan latinist, bibliograf, bibliofil (zbirka *Croatica*) i numizmatičar

Bárić, Ljudevit (1902–1984), hrv. mineralog, po njemu nazvan mineral barićit

barifònija *ž* duboki glas u govoru ✧ BARI- + -FONIJA

bârij *m kem.* element (simbol Ba, atomski broj 56), srebrnastobijela kovina // **bârijev** *prid.* koji sadrži barij △ *~**a kaša*** *farm.* mješavina čistog barijeva sulfata i meda uz dodatak sredstava koja sprečavaju prebrzo taloženje, primjenjuje se za rendgensko prikazivanje probavnog trakta; ~ ***hidroksid*** *kem.* $Ba(OH)_2$ bijeli lužinasti prah topljiv u toploj vodi, vodena otopina (baritna voda) s lužina kao reagens na ugljikov dioksid; ~ ***sulfat*** *kem. min.* $BaSO_4$ netopljiva barijeva sol, najčešća barijeva ruda; težac, barit; **bárītnī** *prid.* koji se odnosi na barit △ ~ ***otisak*** *graf.* otisak sloga ili klišea s forme za visoki tisak na baritnom papiru; ~ ***papir*** *graf.* papir premazan barijevim sulfatom i ljepilom (želatinom), što omogućava preciznu reprodukciju ✧ *nlat.* barium

barijér|a *ž* **1. a.** ono što se postavlja kao smetnja na nekom putu, na prolaženju i sl.; prepreka, brana, prepona [*podići ~u*] **b.** *meton.* ono što blokira, sprečava ili onemogućuje [*društvena ~a*] **2.** *med.* stanični ili tkivni uređaj umetnut između krvi i stanica specifičnih za funkciju organa, sprečava pristup štetnim tvarima iz krvi do tih stanica △ ***carinska ~a*** *ekon.* ograničenje uvoza strane robe u neku državu; ***jezična ~a*** teškoća u sporazumijevanju među ljudima koji govore različite jezike; ***zvučna ~a*** *fiz.* granica brzine zvuka (u smislu da se probije kretanjem bržim od zvuka); zvučni zid ✧ *fr.* barrière

bàrika *ž* ⟨D L -ici⟩ *bot.* vrsta trave (*Setaria viridis*) iz porodice trava; oštrika ✧ *v.* bara

barikáda *ž* **1.** prepreka od raznih predmeta (vreća s pijeskom, greda, kamenja, izvrnutih vozila i sl.) radi zaklona i obrane, ob. u revolucionarnim sukobima na ulicama; improvizirana utvrda **2.** *vojn.* balvani povezani lancima pred lukama da se neprijateljskom brodovlju spriječi ulazak; demir-kapija **3.** *pren.* izložen položaj // **barikadírati** *nesvrš.* ⟨*prez.* barikàdīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *rij.* podizati barikadu ili barikade, *usp.* zabarikadirati ✧ *fr.* barricade

bàril[1] *m* **1.** *reg.* manja bačva; bačvica, barela **2.** stara mjerna jedinica obujma tekućine i sipkih stvari, razlikuje se prema kraju i robi [*mletački* ~ 64 litre]; barilo // **bàrela** *ž*, *v.* baril[1] (**1**); **bàrilac** *m* ⟨G -ilca, N *mn* -ilci⟩ *hip.* od baril, mali drveni baril s otvorom i ručkom s gornje strane, ob. se upotrebljava kao ribolovni plovak (pri polaganju parangala i sl.); **barílce** *sr dem.* od barilo; **bàrilo** *sr*, *v.* baril1 (**2**) ◆ *pr.* (nadimačka ili prema zanimanju): **Bàrila**, **Bàrilār** (130, Zagorje, Prigorje), **Barìlarić** (Garešnica, Čazma, Prigorje), **Barílec** (Ivanec), **Bàrilić** (Ivanić Grad, Prigorje, Moslavina), **Barílović** (Zaprešić, Zagreb, Karlovac) ✧ *tal.* barile

bàril[2] *m zool.*, *v.* bucanj

barilàlija *ž pat.* nerazumljiv dubok glas u bolesnika s organskim lezijama mozga, relativno je čest u uznapredovaloj progresivnoj paralizi ✧ *grč.* báros: težina + -LALIJA

bàrīn *m* ⟨G barína⟩ *pov.* u carskoj Rusiji jedna od društvenih titula gospode; otprilike »milostivi« // **bàrinja** *ž* gospođa, milostiva; **bàrišnja** *ž* gospođica ✧ *rus.* bárin

baríno *m pom.* portugalski teretni čamac s ušća rijeke Teja, oba kraja natkrivena, krma uzdignuta ✧ *port.*

bariolage (*izg.* bariolâž) *m glazb.* postupak u violinskoj tehnici, brzim izmjenama žica postiže se različita obojenost tona ✧ *fr.*: šarenilo

bàriōn *m* ⟨G barióna⟩ *fiz.* elementarna čestica koja je hadron i ima polovični kvantni broj spina, sastoji se od tri kvarka (primjeri bariona su proton i neutron) ✧ BARI + *v.* (ferm)ion

bàrīran *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je precrtan △ ~ ***ček*** *bank.* vrsta čeka, jedan od instrumenata platnoga prometa; od donjega lijevog ugla ka gornjem desnom uglu precrtan dvjema paralelnim crtama; naplativ isključivo u banci ✧ *fr.* barrer: precrtati

bàris *m pom. pov.* staroegipatski brod na Nilu, bogato ukrašen i oslikan, upotrebljavao se za prijevoz faraona i dostojanstvenika na sprovodima te kipova na vjerskim procesijama ✧ *stegip.* brs

barisféra *ž geol.* središnja masa ili jezgra Zemljine kugle; pretpostavlja se da se sastoji od kovina (željeza, nikla i dr.) izloženih tlaku i temperaturi nutrine Zemlje ✧ BARI- + -SFERA

Barišnjikov (*izg.* Barìšnjikov), **Mihail** (1948), ruski baletni umjetnik, od 1974. u SAD-u, jedan od najistaknutiji klasičnih plesača druge pol. 20 st.

bàrīt *m* ⟨G baríta⟩ *min.* barijev sulfat, *v.* barijev △

báriti *nesvrš.* ⟨*prez.* bârīm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ **1. a.** prelijevati vrelom vodom **b.** ukuhavati **2.** *žarg.* udvarati se djevojci, pridobivati njezine simpatije [~ *žensku*]

bàritōn *m glazb.* **1.** muški glas po dubini između tenora i basa **2.** *meton.* pjevač koji pjeva tim glasom; baritonist **3. a.** opći naziv za tenorske instrumente koji mogu izvoditi i dublje tonove **b.** *pov.* gudački instrument veličine violončela, popularan u 18. st. // **barìtona** *ž lingv.* **1.** riječ bez naglaska na posljednjem slogu, *opr.* oksitona **2.** riječ s naglaskom na pretposljednjem slogu; **baritònist** *m* onaj koji pjeva baritonom, pjevač baritonskih dionica; **bàritōnskī** *prid.* koji se odnosi na bariton ✧ *tal.* baritono ≃ *grč.* barýtonos: koji duboko zvuči ≃ BARI -

baritóza *ž pat.* benigna pneumokonioza zbog udisanja inertne prašine barita ✧ *v.* barit + -OZA

bàrjāk *m* ⟨G barjáka, N *mn* barjáci⟩ *reg.* **1.** *pov.* platno simboličkog značenja, određenih kombinacija boja i znakova; bajrak, zastava, stijeg **2.** *pov. vojn.* **a.** odred vojske u Osmanskom Carstvu (koji nosi svoju zastavu) **b.** *zast.* povorka (koja nosi zastavu) △ ***sedam ~a*** *ekspr.* prevrtljivost ili prevrtljivac u politici, onaj koji ima više lica [*Šišić je sedam ~a od kojih je jedan unionistički*] // **barjàčić** *m dem.* od barjak; **barjàktār** *m* ⟨G barjaktára⟩ **1. a.** onaj koji nosi barjak; zastavnik **b.** *pov.* zastavnik u vojsci Osmanskog Carstva **2.** *pren. iron.* onaj koji se ističe i predvodi [~ *ideologije*] **3.** *etnol.* alkar koji u svečanoj povorci Sinjske alke nosi zastavu; **barjaktárev** (**barjaktárov**) *prid.* koji pripada barjaktaru; **barjaktáriti** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* barjàktārīm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ *pejor.* **1.** mahati zastavama, praviti se veliki borac ili rodoljub **2.** izigravati predvodnika u većem projektu, najavljivati i reklamirati velikim riječima i gestama; **barjàktarskī** *prid.* koji se odnosi na barjaktare ♦ *pr.* (prema zanimanju): **Bajraktárević** (Zagreb, Slavonija), **Bajraktári** (Zagreb, Osijek), **Bajrektárević** (Primorje, Slavonija), **Barjàktar** (Pakrac, Moslavina), **Barjaktárević** (100, Kostajnica, Banovina), **Barjàktarić** (100, Zagreb, Slavonija), **Barjaktárović** (Varaždin, Dalmacija) ✧ *tur.* bayrak ← *perz.* bayraq

bȁrk *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *pov. pom.* jedrenjak sa 3 (do 5) jarbola nosivosti 300 do 5600 t ✧ *lat.* barca ≃ *grč.* bâris ← *kpt.* barī

bârka *ž* ⟨D L -rci, G *mn* -ā/-ī⟩ *pom.* općenit naziv za manji brod za plovidbu morem, prisutan na cijelom području Sredozemlja; čamac, brodić [~ *ribarica*; ~ *svićarica*] // **bârčica** *ž dem.* od barka; **bàrketa** *ž pom.* **1.** *dem. reg.* mali čamac, čamčić **2.** *tehn.* sprava za mjerenje brzine broda; **barkètīn** *m* ⟨G barketína⟩ *pom. pov.* vrsta zatvorenog broda za prijevoz žitarica na našim rijekama (Savi i Kupi) u 19. st.; dug 50–60 m, širok 8 m, gaz 2 m; **bârkica** *ž hip.* od barka; **bàrkūn**[1] *m* ⟨G barkúna⟩ *pom.* brodica ✧ *tal.* barca, *v.* bark

bàrkača *ž pom.* motorni čamac koji služi kao pomoćni lučki tegljač i za razne pomoćne lučke poslove (promet među brodovima, prijevoz manjega tereta, inspekciju i sl.) ✧ *fr.* barcasse

barkàntīna *ž pov. pom.* jedrenjak s tri ili više jarbola, prednji jarbol s dva nastavka ima križna jedra, »škuna-bark«, bark-beštija

✧ *amer.engl.* barquantine, barkentine ← *v.* bark + *v.* (brig)antine: brig

bàrkanj *m reg.* (često u nazivima dijelova primorskog grada) mjesto gdje je brodogradilište ili gdje su brodovi; brodarica [*na ~; na ~u*] ✧ *tal.* barcacca

barkarìjōl *m* ⟨G barkarijóla⟩ *reg.* onaj koji barkom na vesla prevozi putnike (na moru, ob. preko užih kanala) // **barkàrōla** (**barkaróla**) *ž glazb.* stiliziran oblik pjesme venecijanskih gondolijera koja dočarava ugođaj idile na moru (pokret valova i vesala) ✧ *tal.* barcaiolo, barcarolo ← *lat.* barcarius

barkàrīž *m* ⟨G barkaríža⟩ *pom.* otvor na boku broda kroz koji se ulazi na brod ✧ *tal.* barcarizzo

bàrkas *m* (**barkàsa** *ž*) *pom. pov.* tip srednjovjekovnog jedrenjaka [*norveški ~*] ✧ *fr.* barcasse

barkètati (komu, što) *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. ekspr.* podvaliti/podvaljivati komu, namjestiti/namještati igru (zamku), prirediti/priređivati psinu, namjerno dovesti koga u nepriliku ✧ *tal.* barcollare

Barkhausen (*izg.* Bárkhauzen), **Heinrich** (1881–1956), njemački fizičar, otkrio tzv. Barkhausenov efekt (zakonitosti promjena u magnetskim svojstvima metala) kojim je izravno dokazao postojanje feromagnetskih područja

bâr kôd *m inform.* znakovni sustav koji čine ravne crte jednake visine i različite širine međusobno različito udaljene, služe za kodiranje maloprodajnih cijena na proizvodima široke potrošnje; crtični kod ✧ *engl.* bar code

Bâr-Kòhba (Šimon ben Kociba) (?–135), vođa posljednjeg židovskog ustanka protiv Rimljana (131–135) ✧ *aram.* bar kokhba: sin zvijezde

bàrkūn[1] *v.* barka

bàrkūn[2] *m* ⟨G barkúna⟩ *reg.* balkonski prozor ✧ *tal.* balcone

bàrkūzij *m pom. pov.* najčešći tip broda na jedra i vesla na Jadranu (12–15. st.), dug 12–17 m, širok 4,5–5 m; veći dubrovački barkuziji u 14. st. bili su pokriveni palubom, imali su i dva jarbola s latinskim jedrima ✧ *v.* barkun

barman *m*, *v.* barmen

bȁrmen *m razg.* onaj koji u baru za pultom priprema i poslužuje pića; pipničar, šanker // **bàrmēnka** *ž* ⟨D L -i, G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* barmen ✧ *engl.* barman

bâr mȉcva *ž* ⟨G -ē⟩ *rel.jud.* svečani obred kojim u židovstvu dječak na 13. rođendan postaje punopravni član židovske vjerske zajednice ✧ *aram.* bar: sin + *hebr.* micwāh: Božji zakon, Zapovijed

bȁrn *m* ⟨N *mn* bârni⟩ *fiz.* stara jedinica ploštine (znak b), koristi se za mjerenje udarnih presjeka u nuklearnim interakcijama (b = 10^{-28} m^2) ✧ *engl.* barn

barnàbīt *m* ⟨G barnabíta⟩ *rel.* pripadnik crkvenog reda u Katoličkoj crkvi, paulin ✧ prema crkvi Sv. Barnabe u Milanu

Barnard (*izg.* Bárnerd), **Christiaan** (1922–2001), južnoafrički kirurg, prvi uspješno presadio ljudsko srce (1967)

bàrnumsk|ī *prid.*, ob. u: △ *~a reklama* pretjerana, agresivna i opsjenarska reklama ✧ prema vlasniku golemog putujućeg cirkusa P. T. Barnumu (1810–1891)

bȁrnjāci *m mn* ⟨N bȁrnjāk⟩ *zool.* porodica slatkovodnih puževa plućnjaka (*Lymnaeidae*), npr. obični barnjak (*Lymnaea stagnalis*) △ ***mali barnjak*** (*Galba truncatula*), međudomaćin ovčjeg metilja ✧ *v.* bara

bȁrograf *m meteor.* aneroidni barometar povezan s automatskim pisačem koji na papirnoj vrpci ili magnetnom mediju neprekidno bilježi promjene tlaka zraka ✧ BARO- + -GRAF

bȁrogram *m meteor.* grafički zapis barografa, ob. tijekom 24 sata ili tjedan dana ✧ BARO- + -GRAM

bàrok (**barȍk**) *m* ⟨G baròka⟩ europski umjetnički stil od kraja 16. do pol. 18. st. (nasljeđuje renesansu i razvija se u rokoko, traje sve do pojave klasicizma), dekorativan, raskošan, nakićen detaljima, nemirnih oblika i izraza, s brojnim kontrastima svjetla i tame // **barokizácija** *ž* stanje i proces uređivanja u baroknom stilu [*~ gotičke unutrašnjosti zagrebačke katedrale*]; **barokizírati** *dv.* ⟨*prez.* barokìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ (u)činiti da što bude u baroknom stilu; **bàroknī** *prid.* **1.** koji ima svojstva baroka **2.** *pren.* kićen, raskošan, pretjeran, bombastičan [*~ naslov* dug i raspričan naslov knjige, rasprave itd.] ✧ *fr.* baroque ← *tal.* barocco

baròkān (**barokân**) *m* ⟨G barokána⟩ *reg.* vrsta čoje; barhend ✧ *arap.* barrakan

bàroklin *prid.*, ob. u: △ *~a **atmosfera*** *meteor.* stanje atmosfere u kojem su plohe jednakog tlaka nagnute prema plohama jednake gustoće zraka, *opr.* barotropna atmosfera, *v.* baro-

tropan △ // **baròklinōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *meteor.* svojstvo barokline atmosfere ✧ BARO- + *grč.* klínein: naginjati se

barokòmora *ž fiz.* hermetički zatvorena prostorija, redovito od metala, u kojoj se tlak zraka može umjetno mijenjati, u medicini služi za liječenje ronilačke dekompresije ✧ BARO- + *v.* komora

baroksìtōn *m* ⟨G baroksitóna⟩ *glazb.* puhaći instrument snažna zvuka, ima oblik trube, helikona ili fagota, konstruiran pol. 19. st. ✧ *austr.* Baroxyton, imenovao ga je konstruktor V. F. Červený 1848.

bȁrometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *meteor.* instrument za mjerenje atmosferskog tlaka zraka: **1.** visinom stupca žive u zrakopraznoj staklenoj cijevi [*živin* ~] **2.** djelovanjem elastičnog tijela, *usp.* aneroid // **bȁrometarsk|ī** *prid.* koji se odnosi na barometar [~*i maksimum*; ~*i minimum*] △ ~***a tendencija*** *meteor.* lokalna promjena tlaka zraka u posljednja tri sata; ~***i gradijent*** barički gradijent, *v.* barički △; ~***i nivelman*** postupak određivanja visina točaka na zemljištu; ~***i upaljač*** upaljač koji pri određenoj vrijednosti atmosferskog tlaka aktivira udarni mehanizam; **bȁrometarski** *pril.* kao barometar, na način barometra ✧ BARO- + -METAR

Bàromić, **Blaž** (nakon 1440–1505), senjski kanonik, prvi poznati tiskar na hrv. području (*Senjski glagoljski misal 1494*)

bàrōn *m* ⟨G baróna⟩, *v.* barun // **barònesa** (**baronèsa**) *ž* barunova žena ili kći; barunica; **barònet** *m pov.* niži rang od barona ✧ *v.* barun

barorèceptori *m mn* ⟨N barorèceptor⟩ *fiziol.* mehanoreceptori što reagiraju na istezanje stijenke krvne žile zbog povišenja krvnog tlaka, smješteni u velikim žilama oko srca, najvažniji su oni u karotidnom sinusu i luku aorte; presoreceptori

bȁroskop *m meteor.* **1.** instrument koji pokazuje koliko predmet izgubi na težini kad se nalazi u zraku **2.** vrsta elektroničkog barometra ✧ BARO- + -SKOP

baroteràpija *ž med.* liječenje povišenim tlakom zraka u barokomorama ✧ BARO- + *v.* terapija

barotèrmograf *m meteor.* instrument sastavljen od barografa i termografa; na dijagramu istodobno bilježi promjenu atmosferskog tlaka i temperaturu zraka ✧ BARO- + *v.* termografija, termograf

barotermohigrògraf *m meteor.* sklop termografa, higrografa i barografa; na dijagramu istodobno bilježi promjene atmosferskog tlaka zraka, temperature i vlage ✧ BARO- + *v.* termohigrograf

barotràuma *ž pat.* ukupnost pojava uzrokovanih razlikama atmosferskog ili podvodnog tlaka; kemijske, fizičke i biološke pojave u organizmu izloženom tlaku ✧ BARO- + *v.* trauma

bȁrotrop|an *prid.* ⟨*odr.* -pnī⟩ koji se tlači na isti način, koji se tlači iz istoga smjera △ ~***na atmosfera*** *meteor.* stanje atmosfere u kojem se izobaričke plohe poklapaju s plohama iste gustoće zraka (izosteričke plohe), *opr.* baroklina atmosfera, *v.* baroklin △; ~***na stratifikacija*** *meteor.* slojevitost u zraku i moru kad su izobaričke plohe paralelne sa izosteričkim plohama, nastaje kad nema horizontalnih razlika u temperaturi i gustoći (slanosti mora) ✧ BARO- + -TROPAN

Barrault (*izg.* Barö), **Jean-Louis** (1910–1994), francuski kazališni i filmski glumac (*Djeca raja* i dr.); redatelj avangardnih i klasičnih djela, znatno pridonio obnovi francuske kazališne umjetnosti nakon 2. svjetskog rata

barre (*izg.* bȁr) *m* ⟨*indekl.*⟩ *glazb.* poprečni zahvat jednim prstom preko više žica, npr. na gitari i lutnji ✧ *fr.*

barrel *m*, *v.* barel

barrelhouse (*izg.* bàrel hâus) *m glazb.* kabaretski glazbeni stil nastao 1930-ih u crnačkim četvrtima velikih gradova, sinteza ragtimea, bluesa i boogie-woogieja, sviraju manji orkestri predvođeni klaviristom ✧ *engl.*

Barrès (*izg.* Barȅs), **Maurice** (1862–1923), francuski književnik, svojim individualizmom i ekstremnim nacionalizmom utjecao na generaciju koja je prethodila 1. svjetskom ratu (*Pod okom Barbara*, *Nadahnuti brijeg*)

Barrie (*izg.* Béri), **James Matthew** (1860–1937), škotski književnik, najpoznatiji kao tvorac lika Petra Pana, *v.*

barrila (*izg.* barìla) *ž kem.* pepeo bogat natrijevim solima, dobiven od biljaka koje rastu na slanu tlu; u Sredozemlju nekada se upotrebljavala za proizvodnju sapuna, stakla i dr. ✧ *šp.*

barrow (*izg.* bȅrou) *m pov.* prethistorijski kameni grob, dolmen u obliku male prostorije, pokriven zemljom, sastoji se od dva uspravna kamena i jednog vodoravnog, položenog preko njih ✧ *engl.*

bàršūn *m* ⟨G baršúna⟩ vrsta nježne i mekane

tkanine, najčešće pamučne; velur, pliš, samt, kadifa // **bàršunast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je kao baršun, koji je sličan baršunu, ob. *pren.* za ugodan ljudski glas ili glatku, njegovanu put △ ~***a revolucija*** *sociol. pol.* oblik društvene promjene izveden bez upotrebe sile i prolijevanja krvi (Čehoslovačka 1989); **bàršunasto** *pril.* meko, podatno; **bàršūnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na baršun [~*a haljina*] ✧ *mađ.* barsóny ← *turk.*

bàršūnka *ž* ⟨G *mn* -unākā/-ā/-ī⟩ *bot.* sredozemna biljka trajnica (*Lagurus ovatus*) iz porodice trava (*Gramineae*) ✧ *v.* baršun

bàrter *m ekon.* oblik vezane trgovine, zamjena robe za robu (ob. u istoj vrijednosti i između dvaju partnera); trampa ✧ *engl.*

Barthes (*izg.* Bàrt), **Roland** (1915–1980), francuski književnik i književni kritičar čiji su radovi o semiotici pridonijeli razvoju strukturalizma i nove kritike (*Nulti stupanj pisma*, *Elementi semiologije*)

Bartholin (*izg.* Bàrtolin), **Caspar** (1585–1629), danski liječnik i teolog, dobar poznavalac ljudske anatomije, prvi opisao njušni živac, prvi lubanjski živac i Bartholinovu žlijezdu // **Bartholinov** (*izg.* Bàrtolinov) *prid.* koji pripada Bartholinu △ ~***e žlijezde*** *fiziol.* žlijezde na ženskome spolnom organu, sekretom vlaže ulaz u rodnicu

Barthou (*izg.* Bartù), **Louis** (1862–1934), francuski političar, kao ministar vanjskih poslova poginuo u atentatu na Aleksandra I Karađorđevića, *v.* u Marseilleu

Bartók (*izg.* Bártok), **Béla** (1881–1945), mađarski skladatelj, pijanist i etnomuzikolog; djela prožeta elementima mađarske narodne glazbe; zastupnik radikalne Moderne (balet *Čudesni mandarin*, opera *Dvorac Modrobradog*, glasovirski koncerti)

bartolinìtis *m pat.* upala Bartholinovih žlijezda smještenih u donjoj trećini velikih usana rodnice, ranije ob. gonoreičnog porijekla ✧ prema C. Bartholinu + -ITIS

Bartolòmēj **1.** *v.* ◆ **2. Sv.** jedan od dvanaest apostola, autor apokrifnog evanđelja (*Bartolomejeva pitanja*); umro kao mučenik // **Bartolòmejev** *prid.* koji pripada Bartolomeju; **bartolòmejsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Bartolomeja △ ~***a noć*** **1.** *pov.* pokolj hugenota u Francuskoj, izvršen u noći uoči blagdana Sv. Bartolomeja 1572; označava prekid s dotadašnjom politikom laviranja između katoličke i protestantske strane **2.** *pren.* pokolj uopće ◆ m. os. ime (svetačkog podrijetla; ime se širi u 10. i 11. st. preko Bizanta, frekventno u Veneciji, rasprostranjeno u Istri i Primorju); isto: **Bârtol**, **Bârtul**; *hip.*: **Báre**, **Bàreša**, **Bàreta**, **Bàriša**, **Bárlo**, **Báro**, **Bárto**, **Jârnī**, **Méjo** ◇ *pr.*: **Bárac** (500, Primorje), **Bàrać** (1580, sred. i *S* Dalmacija), **Bàran** (360, sred. Dalmacija), **Bàranašić** (390, *S* Hrvatska), **Bàranić** (150, Međimurje, *S* Dalmacija), **Bàras** (110, *S* i sred. Dalmacija), **Barášević**, **Bàrašić**, **Bàrat** (160, Međimurje), **Bárdić** (140, Moslavina, Slavonija), **Báre** (100, Zagora), **Bàrešić** (900, Biograd, Ravni kotari), **Bàreta** (150, Trogir), **Bàretić** (220, Primorje, *Z* Slavonija), **Bárić** (5400, Slavonija, Kordun; i Barbara), **Bàriša** (Zagreb, Istra, Primorje), **Barìšec** (Ivanić Grad, Čazma), **Bàrišić** (4620, Đakovo, sred. Dalmacija), **Bàrišin** (Kaštela, Baranja, Osijek, Split, Zagreb, Korčula), **Bàrišković** (Split, Makarska), **Bárković** (700, Karlovac, Zagreb, Otočac, Opatija, Rijeka, Vukovar, Samobor), **Bàrlek** (110, Zagorje, Međimurje), **Bárlović** (370, Zagorje), **Bâro** (Slatina, Osijek), **Baróšević** (Osijek, Podunavlje), **Bàrović** (150, Dubrovnik, Dalmacija, Primorje), **Bâršić** (400, Zagreb i okolica, Pokuplje, Zagorje), **Bartáković** (110, Jastrebarsko, Samobor, Pokuplje), **Bàrtek** (Slavonija), **Bárto** (Grubišno Polje, *Z* Slavonija), **Bârtol** (480, Zagorje), **Bârtolac** (160, Ozalj, Pokuplje), **Bàrtolčić** (120, *Z* Slavonija), **Bàrtolec** (390, Zagorje), **Bartólek** (Zlatar Bistrica, Zagorje), **Bârtoli** (Rovinj, Poreč, Zadar), **Bàrtolić** (1550, Istra), **Bȁrtolin** (190, Turopolje, Zagorje), **Bartòlinčić** (Zagreb, Turopolje), **Bartòlome** (Sveti Ivan Zelina, Zagreb), **Bártološ** (Slavonski Brod, Novi Marof), **Bartólović** (970, Slavonija), **Bartonìček** (Rijeka, Zagreb, Novska, Grubišno Polje, Daruvar, Garešnica, Sesvete), **Bârtoš** (170, *Z* Slavonija), **Bartòšek** (Požega, Zagreb, Vinkovci), **Bartòvčāk** (**Bartovčâk**) (Đurđevac, Podravina, Slavonija), **Bârtović**, **Bàrtula** (Zagreb, Sesvete), **Bartúlac** (Valpovo, Lika, Slavonija), **Bártulić** (Split, Slavonija, Varaždin, Banovina), **Bàrtulica** (Dalmacija), **Bartùlīn** (sred. Dalmacija), **Bartúlović** (1100, sred. i *J* Dalmacija), **Bȁšica**, **Bàšnec** (230, Međimurje, Baranja), **Bórtul** (Rijeka, Labin), **Bórtulić** (Krk, Rijeka, Pula), **Debârtoli** (Nova Gradiška), **Jàrnec** (Varaždin), **Jàrnečić** (Jastrebarsko) **Járnević** (140, Duga Resa), **Jârni** (100, Međimurje), **Jàrnović**, **Jârnjāk** (160, Zagreb, Zagorje, Podravina), **Járnjević** (Pokuplje), **Jèrneić** (170, Zabok), **Jèrnej**, **Jèrnejc**

(Split), **Jernèjšek** (Sesvete, Požega), **Jèrnešić** ◊ *top.* (naselja): **Bârtolići** (Buzet, 60 stan.), **Bartólovci** (Slavonski Brod, 765 stan.), **Bartólovec** (Varaždin, 667 stan.), **Bartólovići** (Ogulin, 66 stan.), **Sv. Bârtol** (Pazin, 97 stan.), **Štefánec Bartolovèčkī** (Varaždin, 393 stan.), **Tȑnovec Bartolovèčkī** (Varaždin, 3845 stan.) ✧ *srlat.* Bartholomaeus ← *grč.* Bartholomaîos ← *aram.* Bar Talmai: sin Talmaja

Bartolomeo (*izg.* Bartolomèo), **fra** (1472–1517), talijanski slikar, predstavnik razvijene faze firentinske renesanse (*Pietà*)

Bartólovci *m mn* naselje (blizu Slavonskog Broda), 765 stan. // **Bartólovčanin** *m* (**Bartólovčānka** *ž*) ⟨N *mn* Bartólovčani⟩ stanovnik Bartolovca; **bartólovskī** *prid.* koji se odnosi na Bartolovec i Bartolovčane ♦ *v.* Bartolomej

Bartòlovec *m* naselje (blizu Varaždina), 667 stan. // **bartòlovečkī** (**bartolovèčkī**) *prid.* koji se odnosi na Bartolovec ♦ *v.* Bartolomej

Barton (*izg.* Bárten), **Derek Harold Richard** (1918), engleski kemičar, za istraživanja koja su pridonijela uspostavljanju usporedne analize kao bitnog dijela organske kemije Nobelova nagrada 1969 (s O. Hasselom)

bartonelóza *ž pat.* tropska zarazna bolest uzrokovana bakterijom *Bartonella bacilliformis* ✧ po liječniku A. L. Bartonu, *v.* + -OZA

bȁrtviš *m reg.* veća četka na dugačkom štapu za čišćenje poda, ob. parketa; partviš ✧ *njem.* Bart: brada + wischen: brisati, prati

bȁru *m* ⟨G -a⟩ *pom.* veliki čamac sa Solomonskih otoka ✧ *egz.*

bàruf|a *ž reg. ekspr.* svađa, galama u prepiranju, vika u prepiranju [*činiti ~e*] ✧ *tal.* baruffa

bàrūn (**bàrōn**) *m* ⟨G barúna⟩ **1.** *pov.* plemićki naslov nižega ranga; tokom razvitka feudalizma dobiva različito značenje u pojedinim zemljama; u hijerarhijskom redu stoji između nižeg plemića i grofa **2.** *žarg.* vrlo moćna osoba koja kontrolira veliku industriju, medije i sl. △ ~ ***regni*** (*izg.* ~ règni) *pov.* u hrvatsko-ugarskoj državnoj zajednici naziv za najviše državne dostojanstvenike koji su pripadali redu velikaša // **barùnāt** *m* ⟨G barunáta⟩ **1.** čast i dostojanstvo baruna; barunstvo **2.** ukupnost prava koja izlaze iz naslova baruna; **barùnica** *ž* barunova žena ili kći; baronesa; **barùničica** *ž jez. knjiž.* mlada barunica, kći barunice; **barùničin** *prid.* koji pripada barunici; **barúnov** *prid.* koji pripada barunu; **bàrūnskī** *prid.* koji se odnosi na barune; **barúnstvo** *sr*, *v.* barunat (**1**) ♦ *pr.*: **Bàrōn** (110, okolica Zagreba), **Barònica** (Zagreb i okolica, Slavonija), **Bàronić** (Bjelovar, Koprivnica), **Bàrūn** (450, sred. Dalmacija, okolica Zagreba), **Barúnac**, **Bàrūndić**, **Barùnica**, **Barúnović** ✧ *srlat.* baro ← *germ.*

bárut *m kem.* eksplozivna tvar koja izgaranjem vrlo brzo prelazi iz čvrstoga u plinovito stanje; u zatvorenom prostoru ostvaruje visok tlak; puščani prah △ ***bezdimni*** ~ *kem.* dobiva se nitriranjem celuloze ili od smjese nitroceluloze i nitroglicerola s nešto vazelina, jači je eksploziv od crnog baruta, a pri izgaranju razvija samo plinovite produkte; upotrebljava se za vatreno oružje svih vrsta; ***crni*** ~ pri izgaranju razvija mnogo crnog dima, pa više ne služi za vatreno oružje // **barutàna** (**baruthàna**) *ž* ⟨G *mn* barutánā⟩ *reg.* zgrada u kojoj se proizvodi ili čuva barut; **barùtār** *m* ⟨G barutára⟩ onaj koji pripravlja barut; **barutárev** (**barutárov**) *prid.* koji pripada barutaru; **bárutn|ī** *prid.* koji se odnosi na barut △ ~***a bolest*** oštećenje zdravlja izazvano mješavinom štetnih plinova pri upotrebi vatrenog oružja u zatvorenim ili slabo provjetrenim prostorima (utvrđeni objekti, oklopna vozila i sl.); ~***a komora*** dio unutrašnje cijevi vatrenog oružja u kojoj počinje izgaranje baruta; **barùtnjača** *ž* oružje, ob. puška koja se puni barutom ♦ *pr.* (prema zanimanju): **Barùdžija** (Nova Gradiška, Slavonija) ✧ *tur.* ← *perz.* bārūd

Barzáni, Mula Mustafa al- (1904–1979), kurdski vojni i politički vođa, veliki borac za ujedinjenje i nezavisnost kurdskog naroda

barzelletta (*izg.* barcelèta) *ž glazb. pov.* pjesnička i glazbena forma u Italiji (15. i 16. st.), uglavnom ljubavnog sadržaja i šaljive interpretacije; vrsta frottole ✧ *tal.*

barzȍj *m* ⟨G barzòja⟩ *kinol.* vrsta vrlo brzih, visokih, vitkih dugodlakih pasa, hrtova, koji se u Rusiji uzgajaju za goniče u lovu na vukove; borzoj ✧ *rus.* borzój: brz

bárža *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *pom.* **1.** plovilo kutijasta oblika, kontejner, ob. bez vlastitog pogona; na rijekama se potiskuje (potisnica) ili tegli (teglenica) **2.** na moru, plovilo za prijevoz i uskladištenje; mauna, barda, peniša, šlep, teglenica ✧ *engl.* barge ← *srfr.*

bȁs *m* ⟨N *mn* bàsovi⟩ *glazb.* **1. a.** najdublji muški glas **b.** onaj koji ima takav glas **2.** oznaka za najdublju dionicu neke kompozicije, odn. najdublji ton nekog akorda **3.** najveći gudački instrument najdubljega zvuka; kontrabas

4. uz nazive glasa ili instrumenata označuje da su po registru niži u svojoj vrsti [*~-bariton*; *~-klarinet*; *~-truba*] **5.** (*mn*) dugmad za izvođenje akorda na harmonici △ *~-**akord*** *glazb.* način sviranja jazz klavijaturista uz ritmičko naglašavanje akorda; posebice popularno 1930-ih // **bàsić** *m dem.* od bas; **bàsina** *ž augm.* od bas; **basírati** *nesvrš.* ⟨*prez.* bàsīrām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *glazb.* svirati najdublju dionicu, svirati bas-dionicu; **bàsist** *m* **1.** pjevač koji pjeva bas **2.** svirač na bas-instrumentu; **bàsistica** (**basìstica**) *ž*, *v.* basist; **bàsističin** *prid.* koji pripada basistici; **bàsovskī** *prid.* koji se odnosi na bas ✧ *tal.* basso: nizak, dubok ← *lat.* bassus

bàsa *ž* ⟨G *mn* bâsā⟩ *kulin.* meki polumasni, lički ob. ovčji sir

basàdžīk *m* ⟨G basadžíka, N *mn* basadžíci⟩ *reg.* **1.** podnožnica, pedala šivaćeg stroja **2.** krojačka daska za glačanje rublja i tkanine ✧ *tur.* basacık

bàsamak *m* ⟨G -āmka/basàmaka, N *mn* -āmci/basàmaci⟩ *reg.* **1.** (*mn* u zn. stubište) drvena stuba unutar kuće [*penjati se uz ~e*; *silaziti niz ~e*] **2.** prečka na ljestvama ✧ *tur.*

Basarìček 1. Đuro (1884–1928), hrv. političar i socijalni radnik, organizator »unutarnje hrvatske kolonizacije«; ubijen u atentatu na zastupnike HSS zajedno sa S. Radićem **2. Stjepan** (1848–1918), hrv. pedagoški pisac i profesor pedagogije, jedan od organizatora hrv. učiteljstva u 19. st.

bàsati *nesvrš.* ⟨*prez.* bàsām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ koračati bez cilja; tumarati, lutati, bazati, basrljati, *usp.* nabasati, banuti // **basȑljati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩, *v.* basati ✧ *tur.* basmak

baseball (*izg.* bèjzbōl) *m sport* igra tvrdom loptom i oblim palicama (u SAD-u); igralište je podijeljeno na unutrašnje, kvadratično s »bazama« u kutovima i vanjsko, lepezasto; igraju dvije momčadi sa po 9 igrača // **bèjzbolsk|ī** (**bèzbolskī**) *prid.* koji se odnosi na bejzbol △ *~**a palica*** *sport* rekvizit u igri bejzbola (često se upotrebljava u značenju sredstva za premlaćivanje i fizičke obračune); **bèjzbolski** (**bèzbolski**) *pril.* kao u bejzbolu, na način kao u bejzbolu ✧ *engl.*

Basedow (*izg.* Bázedov), **Karl** (1799–1851), njemački liječnik, *usp.* bazedov

Basel (*izg.* Bázl) *m* glavni grad istoimenog švicarskog kantona, na rijeci Rajni, 178.400 stan. (1996) // **bâzelskī** *prid.* koji se odnosi na Basel

bàset *m kinol.* rasni pas karakterističnih kratkih nogu i dugih ušiju, uzgojen u Francuskoj kao lovački pas plemstva // **bàsetnī** *prid.* koji je niskog rasta i čvrste građe, *opr.* tankovit, vitak △ ~ **rog** *glazb.* vrsta klarineta koji zvuči za kvintu ili sekstu niže od alt-klarineta ✧ *engl.* basset ← *fr.*: nizak

base upward (*izg.* bȇjz àpvord) *m ekon.* organizacijska struktura poduzeća poznata kao stvaranje organizacije »odozdo prema gore« (od najnižih jedinica do razine poduzeća) ✧ *engl.*

Basho (*izg.* Bàšo) (Matsui Munefusa) (1644–1694), najveći japanski haiku pjesnik; u velikoj mjeri obogatio tradiciju haiku-forme dodavši joj duh zen-budizma; karakteristika njegove poezije je sažimanje velikih istina i značenja u što jednostavniji oblik; obraćalo mu se kao »haiku-svecu«

BASIC (*izg.* bȇjzik) *m inform.* viši programski jezik široke namjene; jednostavna struktura ga čini pogodnim za početnike ✧ *engl.* **B**eginner's **A**ll-purpose **S**ymbolic **I**nstruction **C**ode: kodirani tumač svenamjenskih simbola za početnike

Basie (*izg.* Béizi), **Count** (1904–1984), američki jazz-glazbenik, skladatelj i pijanist

basileus (*izg.* bazilèus) *m* **1.** *pov.* u staroj Grčkoj vođa pojedinog plemena, glavni vojskovođa **2.** naslov nekih istočnjačkih, posebno bizantskih careva; bazilej ✧ *grč.* basileús: kralj

bàskervil *m tipogr.* tipografsko pismo, prijelazna antikva ✧ prema imenu pronalazača J. Baskervillea (1706–1776)

bàsket *m* **1.** *sport žarg.* igranje košarke na jedan koš, *usp.* streetball **2.** *dipl. žarg.* niz pitanja ili tema (politička, ekonomska, sigurnosna itd.) što se rješavaju na nekom međunarodnom političkom skupu ili opterećuju bilateralne ili multilateralne odnose ✧ *engl.*: koš ← *lat.* bascauda

bàskija *ž reg.* grubo otesano posječeno tanko stablo; žioka, vrljika ✧ *tur.* baskı

Bàskija *ž geogr.* autonomna zajednica u *S* Španjolskoj (Enska Herria), 20.000 km^2, 511.006 stan. (1986), glavni grad Vitoria // **Bàsk** *m* (**Bàskījka** *ž*) ⟨N *mn* Bàski/Baskíjci⟩ **1.** stanovnik Baskije **2.** (*mn*) *etn.* jedan od najstarijih neindoeuropskih naroda, žive većinom u Španjolskoj (o. 900.000) i u *JZ* Francuskoj (80.000); **bàskījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na

pirenejsku pokrajinu Baskiju i na Baske (Baskijce) △ *~a* ***kapa*** tamnomodra kapa bez štita i oboda, kakvu nose Baski; beretka, »francuska kapa«; *~i* ***bubanj*** *glazb.* ručni bubanj s kožom napetom samo s jedne strane, u prorezima na obruču smješteni su praporci; *~i* ***jezik*** *lingv.* jedini neindoeuropski jezik u *Z* Europi, nesrodan ijednoj poznatoj jezičnoj porodici, *usp.* batua; **bȁskījski** *pril.* kao Bask, na način Baska

bàsma *ž* ⟨G *mn* -ī⟩ *reg.* **1.** šarena lagana pamučna tkanina za haljine; cic **2.** tisak kao tehnika; štampa (za razliku od pisanja rukom) // **bàsmadžija** *m*⟨N *mn*-e⟩*reg.* trgovac basmom ✧ *tur.* basmak: tiskati, udariti, ugaziti

bȁsma *ž* ⟨G *mn* bȁsāmā/-ī⟩ **1.** *pov.* verbalna formula iz narodne medicine, u prozi ili stihu, ob. se izgovara pri vračanju **2.** *knjiž.* priča koju bajalac bаја; bajalica, *usp.* bájati

bȁsn|a *ž* ⟨G *mn* bȁsānā/-ī⟩ *knjiž.* priča u prozi ili stihu s moralnom poukom u kojoj životinje postaju nositelji dobrih ili loših ljudskih osobina [*Ezopove ~e*] ✧ *prasl.* *basnь (*rus.* basn') ≃ bajati, *v.*

basnopísac *m* ⟨G -sca, N *mn* -sci, G basnòpīsācā⟩ pisac basana // **basnopíščev** *prid.* koji pripada basnopiscu ✧ *v.* basna + *v.* pisati, pisac

bȁsnoslōv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** bajan, bajoslovan **2.** koji postoji, nalazi se u velikoj količini; neizmjeran, golem [*~no bogatstvo Eldorada*] ✧ *v.* basna + *v.* slovo

Basov (*izg.* Bȁsov), **Nikolaj Genadijevič** (1922), ruski fizičar, za istraživanja u kvantnoj elektronici koja su dovela do razvoja lasera Nobelova nagrada 1964 (s A. M. Prohorovim i C. H. Townesom)

bas-relief *m*, *v.* bareljef

bassanello (*izg.* basanȅlo) *m glazb.* drveni puhaći instrument iz 17. st., sličan fagotu ✧ *tal.*

basse danse (*izg.* bȁs dâns) *m pov.* dvorski ples polagana tempa koji se njegovao u 15. i 16. st. osobito u Francuskoj ✧ *fr.*

basse-lisse (*izg.* bȁs-lîs) *m term.* noviji način tkanja tapiserija na tkalačkom stanu ✧ *fr.*

basse-taille (*izg.* bȁs-tâj) *m umj.* **1.** tehnika prozirnog emajla na reljefnoj srebrnoj podlozi; osobito česta u Italiji u 13. i 14. st. **2.** *v.* bareljef ✧ *fr.*

bassetto (*izg.* basȅto) *m glazb.* **1.** oznaka u partituri za najdublju dionicu pjevačkog zbora **2.** instrument iz obitelji viola da gamba ✧ *tal.*

bass horn (*izg.* bas hȍrn) *m glazb.* puhaći instrument, vrsta dubokog roga ✧ *engl.*

basso (*izg.* bȁso) *m glazb.* bas, znak »b« △ ~ ***cantante*** (*izg.* ~ kantânte) glas opsega E-f1 pogodan za pjevne, lirske napjeve; ~ ***continuo generalbas*** (*izg.* ~ kontȉnuo generālbȁs) poseban način bilježenja instrumentalne pratnje u doba baroka; ~ ***di viola*** (*izg.* ~ di vióla) **1.** *pov.* u 17. st. talijanski naziv za violu da gamba, imala je šest žica **2.** današnji naziv za kontrabas; ~ ***ostinato*** (*izg.* ~ ostináto) stalno ponavljanje iste melodije ili ritmičke figure u basovoj dionici; ~ ***profondo*** (*izg.* ~ profóndo) dopire do najdubljih tonova koje može ljudsko grlo proizvesti; ~ ***ripieno*** (*izg.* ~ ripiéno) oznaka da u orkestralnim djelima basovu dionicu moraju izvoditi svi svirači; ~ ***seguente*** (*izg.* ~ segvȅnte) instrumentalno izvođenje (na orguljama ili čembalu) najdublje dionice u višeglasnom vokalnom sastavu ✧ *v.* bas

bàsta *uzv. reg.* dosta!, ne više!, gotovo!, šlus! [*Basta! Rekao sam da više neću slušati tu viku*] ✧ *tal.* basta

bàstāh *m* ⟨G bastáha⟩ *reg.* nosač ◆ *pr.*: **Bàsta** (700, Lika), **Bastáić**, **Bastája** (Slunj), **Bastájić** (Baranja), **Bàstalec** (160, Prigorje), **Bàstalić** (280, Sesvete), **Bȁstašić** (190, Jastrebarsko) ✧ *lat.* bastasius ← *grč.* bastázō: nosim

bàstard *m* ⟨G *mn* bȁstārdā⟩ **1.** *biol.* plod miješanja dviju rasa životinja ili ukrštanja dviju različitih biljnih vrsta; mješanac, križanac, hibrid **2. a.** *pov. knjiš.* priznato izvanbračno dijete, u nekim zemljama u aristokratskim slojevima društva (npr. u Italiji) **b.** izvanbračno dijete; kopile **c.** čovjek rođen od roditelja različitih rasa; polutan **3.** *meton. pejor.* nešto što je neregularno ili manje vrijedno po podrijetlu, vrsti ili obliku (o umjetničkom stilu, tehničkom rješenju i sl.); hibrid, kombinacija, ni jedno ni drugo // **bastàrdan** *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ **1.** koji je nastao ukrštanjem **2.** koji je ružan; nakazan; **bastardizácija** *ž agr.* umjetno križanje različitih životinjskih ili biljnih vrsta koje se inače ne oplođuju ✧ *engl.* ← *lat.* bastardus

bàstārda *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ **1.** *pov. pom.* tip velike galije okruglasta oblika; redovito brod zapovjednika flote **2.** *tipogr.* vrsta pisma, između gotice i antikve // **bastàrdela** *ž pov. pom.* mala bastarda; **bàstārdo** *m pom.* otvoreni čamac na vesla za tunolov mrežama tunarama ✧ *tal.*

bastàšica *ž pom. pov.* tip brodića na Jadranu za prijevoz putnika i robe ✧ *grč.* bástagma: breme, teret

Bastianini (*izg.* Bastianîni), **Giuseppe** (1899–1961), talijanski političar, kao guverner anektirane Dalmacije (1941–1943) odgovoran za prisilnu talijanizaciju i represalije nad domaćim hrv. stanovništvom

Bàstijan m. os. ime, *hip.* od *v.* Sebastijan ♦

Bastille (*izg.* Bastȉj) (**Bastȉlja**) *ž pov.* srednjovjekovna tvrđava u istočnom Parizu; u 17. i 18. st. francuski državni zatvor, simbol despotizma bourbonske dinastije; jurišem, osvajanjem i rušenjem Bastille (14. 7. 1789) započela Francuska revolucija i taj je dan nacionalni praznik Republike Francuske

bastȉōn *m* ⟨G bastióna⟩ **1.** istaknut dio bedema u obliku peterokuta; kula tvrđave, grudobran **2.** *pren. retor.* snažan oslonac, pouzdano uporište za obranu ili unapređivanje nečega [~ *mira*; ~ *nacionalne tradicije*; ~ *znanstvene misli*] // **bastȉōnskī** *prid.* koji se odnosi na bastion ✧ *fr.* bastion: mala tvrđava ← bastille: tvrđava ← *tal.* bastione

bàstīt *m* ⟨G bastíta⟩ *min.* mineral ljuskava sastava i metalna sjaja ✧ prema gradu Baste u Njemačkoj

Bàstl, **Vjekoslav** (1872–1947), hrv. arhitekt; projekti u duhu bečke secesije (Etnografski muzej, Gradska tržnica, Fakultet na Marulićevom trgu u Zagrebu i dr.)

bàstūn *m*, *v.*. bašton

bàsur *m reg.* hemoroidi, šuljevi ✧ *tur.* ← *arap.* bāsūr

bȁš[1] *pril. čest.* **1.** za pojačavanje, isticanje neke riječi, izraza ili rečenice; ništa manje, upravo [~ *svatko*; *ama* ~; *i to* ~ *toliko*; ~ *ti hvala*; ~ *to ne želim*] **2.** za iskazivanje istovremenosti [~ *sam kupio*; *eno* ~ *mi dolazi majka*; ~ *mi je jučer stiglo pismo*]; upravo, uprav., taman **3.** za ublažavanje uz negaciju; nije osobito, nije sasvim, nije posve, nije u potpunosti [~ *se nisi proslavio*; *nije to* ~ *tako*; *nije mu* ~ *bilo drago*; *nije* ~ *lud*] **4.** za isticanje onoga što je moralo biti učinjeno u najmanjoj mjeri (isticanje minimuma) ili za isticanje neke negacije [*s time si* ~ *mogao pričekati koji dan, a ne tako požuriti*; *to (i) nije* ~ *tako teško ostvariv cilj*] **5.** uz negaciju ili negiran glagol u dijaloškoj situaciji na riječi sugovornika ili u situaciji koja određuje ono o čemu se govori, upućuje na iznimku od onoga kako se je pretpostavilo da bi moglo biti [A: *E, sad bi ovako uz ručak išlo malo ozbiljnije muzike* B: *Recimo Simfonija Tisuću* A: *Joj, to* ~ *ne* to ipak ne, to ipak ne bih] **6.** za jasno naglašavanje da upravo takvo što ne dolazi u obzir [A: *Mama, ja bih danas ostala vani do pola noći* B: *Baš!* upravo to ne, nikako, ne dolazi u obzir, pazi da ne bi, nema govora o tome] **7.** za izricanje nedoumice (s mogućom dopunom ispred ili iza) [*Mislili smo kupiti taj stroj, ali u novoj situaciji (sad nekako)* ~ *(i ne znamo)*] **8.** za izricanje ironije [*E* ~ *si našla trenutak da postaviš takvo pitanje*; ~ *mi je i on neki radnik*; ~ *si me utješio*] ✧ *prasl.* *bъšь, *stsl.* bъšijǫ: posve

bȁš[2] *m* ⟨G *mn* bâšā⟩ *pov. reg.* **1.** glava čega, glavar, prvak, starješina **2.** (u *prid.* službi) ⟨*indekl.*⟩ glavni, prvi, najstariji [~-*aga*; *Baš-čelik*; ~-*čauš*; ~-*čaršija*] △ ~-**alat** *sport* naziv za dobrog borca u pelivanskom hrvanju; ~-**majstor** vrstan majstor u nekom umjetničkom obrtu (zlatar, duborezac itd.); voditelj majstorske radionice; ~-**pelivan** najbolji, nepobijeđeni borac u pelivanskom načinu hrvanja // **bȁša** *m* ⟨N *mn* -e, G bâšā⟩ **1.** *pov.* (u Osmanskom Carstvu) glava, glavar, poglavar, starješina; prvak, odličnik **2.** kao druga sastavnica složenica: glavni, najstariji, najbolji [*bulju*~; *deli*~; *haram*~; *su*~]; **bȁša-bȁš** *pril. reg.* baš za baš, glava za glavu, jedno za drugo (u trampi bez ostatka), tante za tante; **bašèskija** *m* ⟨N *mn* -e⟩ *pov. vojn.* stari, isluženi janjičar, janjičarski veteran; **bašibòzluk** (**bašibòzuk**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ **1.** *pov.* pripadnik neregularne osmanske vojske, naoružane grupe demobiliziranih vojnika koje su se odmetale u pljačku, poznate po raspuštenosti i samovolji **2.** *pren. pejor.* onaj koji pripada vojničkoj rulji, bandi; **bȁšica** *ž reg.* prva kap, prva rakija koja poteče iz kazana (kad se peče rakija); **bȁšiti se** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm se, *pril. sad.* -šēći se, *gl. im.* -šēnje⟩ *reg.* ponašati se kao baša, oholiti se, dizati nos u zrak, napuhavati se; **bàšlij|a** *ž reg.* igla s glavicom; pribadača [*pričvrstiti* ~*om*]; **bàšluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ **1.** *pov.. rel.* islamski nadgrobni kamen ili šiljak (daščani znak); nišan **2.** *reg.* oglav (dio konjske opreme), ular **3.** *reg.* kapuljača; **bašùna** *ž* ⟨G *mn* bašúnā⟩ **1.** *reg.* pečena janjeća glava kao pozicija jela; glavudža **2.** *pren. pejor.* velika i ob. tvrdoglava glava; glavurda, tikva ♦ *pr.* (prema zanimanju, tituli ili češće nadimačka; neka su od Baša, *hip.* od Bartol, Sebastijan i sl.): **Àlibašić** (100, Zagreb, Pokuplje), **Bȁša** (250, Knin, Istra), **Bȁšagić**, **Bàšek** (120, Međimurje, Z Slavonija), **Bȁšica** (140, Mljet, Dalmacija), **Bȁšić** (6600, Samobor, sred. Dalmacija), **Bèćirbašić** (Rijeka), **Bùljubašić**

(650, Imotska krajina, sred. Dalmacija), **Čèhobašić** (Osijek, Baranja), **Čùrčibašić** (Virovitica), **Dèlibašić** (zapovjednik delijama, *v.*, 140, Slavonija), **Dòlibašić** (Slavonija), **Ìlibašić** (260, Dvor, Slavonija, Banovina), **Kàsabašić** (Osijek, Banovina), **Kòvarbašić** (Glina, Banovina), **Mùstajbašić** (Slavonija, Dubrovnik), **Sàlihbašić** (Slavonija, Primorje) ✧ *tur.* ba-: prvi, početak; glava ≃ ba-eski: »stara glava«; ba-ibozlik: pokvarena glava ≃ ba-li: glava

Bàšagić, Safvet-beg (1870–1934), bošnjački književnik, znanstvenik i političar, pokušavao pomiriti tradicionalni senzibilitet Bošnjaka s europskom književnom baštinom (*Misli i čuvstva*, *Uzgredne zabilješke*)

bášča (**bášta**) *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *reg.* **1.** okućnica u kojoj se ob. uzgaja povrće i cvijeće; vrt, gradina **2.** vrtni dio restauracije △ ***staklena*** ~ staklenik // **baščàluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* niz bašča u naseljenom mjestu; **baščènī** *prid.*, *v.* baštenski; **bàščica** *ž dem.* od baška; **baščòvān** (**baštòvān**) *m* ⟨G baščována⟩ *reg.* vrtlar, gradinar; **baščovànluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* vrtlarstvo, baštovanluk; **bàštenskī** *prid.* koji se odnosi na bašču; vrtni, baščeni ✧ *tur.* bahçe, bağçe ← *perz.* bāğçe

bašélak *m* ⟨G -lka, N *mn* -lci, G bȁšēlākā⟩ *reg.* bosiljak ✧ *mlet.* basilico ← *tal.*

Bàšić, Elly (1908–1998), hrv. pijanistica, glazbeni pedagog i etnomuzikolog; osnovala i vodila školu »Beethoven« u Zagrebu (1929–1945); utemeljila hrv. funkcionalnu glazbenu pedagogiju (danas Više glazbeno učilište »Elly Bašić«)

bàška (∅, od čega) *pril. reg.* **1.** napose, odvojeno, rastavljeno, svatko za se, posebno [*to stavi* ~ odijeli, izdvoji] **2.** (u *prid.* službi) poseban, odvojen [*uz zajednički paket i* ~ *dar*] // **baškàlučiti** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -čēći⟩ *reg.* **1.** držati se po strani; sektašiti **2.** raditi, živjeti, ponašati se i sl. po svome nahođenju, neovisno o drugima **3.** nastojati biti različit, poseban, samosvojan; **baškàluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* **1.** odvojeno življenje [*živjeti u* ~*u*]; ob. muža i žene **2.** odvojena soba, zasebna kuća, općenito ono što je odvojeno **3.** samosvojnost, različitost ✧ *tur.* ba-ka

Bȁška *ž* ⟨D L -i⟩ naselje na *JI* obali otoka Krka, 816 stan. // **bȁščan** *m agr.* sorta loze na otoku Krku (: Baška); baščanac; **bȁščanac** *m* ⟨G -ānca, N *mn* -ānci⟩, *v.* baščan; **Bȁščanin** (**Bȁšćanin**) *m* (**Bȁščānka**, **Bȁšćānka** *ž*) ⟨N *mn* Bȁščani/Bȁšćani⟩ stanovnik Baške; **bȁščanskī** *prid.* koji se odnosi na Bašku i Baščane △ ***Baščanska ploča*** jedan od najstarijih spomenika hrvatskog jezika, pisan glagoljicom o. 1100, stajala je u crkvi Sv. Lucije u Jurandvoru, blizu Baške

baškáriti se *nesvrš.* ⟨*prez.* bàškārīm se, *pril. sad.* -rēći se, *gl. im.* -rēnje⟩ *reg.* **1.** odmarati se ležeći, izležavati se **2.** uživati u udobnosti, predavati se uživanjima; živjeti bezbrižno **3.** praviti se važan, razbacivati se

Bâškā Vòda *ž* ⟨G Bâškē Vòdē, D L Bâškōj Vòdi⟩ naselje na području Makarskog primorja, 1609 stan. // **baškòvodskī** *prid.* koji se odnosi na Bašku Vodu i Baškovođane; **Baškòvođanin** *m* (**Baškòvođānka** *ž*) ⟨N *mn* Baškòvođani⟩ stanovnik Baške Vode

bâškī *prid. pov.* koji pripada, koji se odnosi na Bag [*Baške Oštarije*]

Bàškirija *ž geogr.* republika na području *J* Urala, 143.600 km², 3.984.000 stan., glavni grad Ufa // **Bàškīr** *m* (**Bàškīrka** *ž*) ⟨G Baškíra, N *mn* Baškíri⟩ **1.** stanovnik Baškirije **2.** (*mn*) *etn.* turkijski narod, muslimani suniti, žive pretežno u Baškiriji; **bàškirskī** *prid.* koji se odnosi na Baškiriju i Baškirce △ ~ ***jezik*** *lingv.* turkijski jezik koji se govori u Baškiriji

bàškot *m reg.* dvopek, *usp.* piškota

bàšlah *m* ⟨N *mn* -asi⟩ baza ikonostasa na kojoj počiva stup

bášta *ž*, *v.* bašča

bȁština *ž* **1.** imanje koje je naslijeđeno, baštinjeno; bašćina, djedovina, očevina **2.** *arh.* **a.** dobro, imanje **b.** njiva, livada **c.** zavičaj, postojbina **3.** ukupnost iz prošlosti sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara [*nacionalna* ~]; naslijeđe, baštinstvo // **bȁšćina** *ž reg.*, *v.* baština; **bȁštinica** *ž* nasljednica; **bȁštiničin** *prid.* koji pripada baštinici; **bȁštinīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ **1.** *retor.* nasljednik **2.** onaj koji od starine nešto posjeduje, domorodac, starosjedilac; **bȁštiniti** (što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -nēći, *gl. im.* -injēnje⟩ *retor.* naslijediti [~ *tradicije*]; **bȁštinskī** *prid.* koji se odnosi na baštinu; nasljedni; **bȁštīnstvo** *sr*, *v.* baština (**3**); **bàštinjen** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je preuzet od koga ili čega; naslijeđen [*rituali povodom smrti* ~*i su iz davnih vremena*]; **baštìnjiv** *prid. rij.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji se može baštiniti, naslijediti ✧ *stsl.* ≃ *v.* baća

bàštōn (**bàštūn**) *m* ⟨G baštóna⟩ **1.** u talijanskim igraćim kartama simbol štapa, palice; bastun

2. štapić, »red« čokolade // **bàštati** (koga) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* lagano udarati rukom (kako se za opomenu tuku djeca); tući; **baštonáda** *ž* **1.** *pov.. pravn.* batinanje (po tabanima), jedna od najstarijih tjelesnih kazni **2.** *razg.* tučnjava, batine u tučnjavi ✧ *mlet.* bastòn, *tal.* bastone ≃ *fr.* bastonnade: batinjanje

baštòvān *m*, *v.* baščovan

bašúriti (što, se) *nesvrš.* ⟨*prez.* bàšūrīm (se), *pril. sad.* -rēći (se), *gl. im.* -rēnje⟩ **1.** prikrivati, sakrivati **2.** zataškavati, *usp.* zabašuriti

bȁšustuna *uzv. reg.* dobro!, drage volje!, hoću! ✧ *tur.* ba-üstüne

bȁt *m* ⟨N *mn* bàtovi⟩ **1.** drveno oruđe, drška s glavom kao kod malja **2.** tučak u zvonu; njihalo **3.** *sport* u bejzbolu i kriketu, rekvizit udarača △ ***teški*** ~ čekić težak do 15 kg za grube radove // **bàtić** *m* **1.** *dem.* od bat **2.** *glazb.* **a.** drveni štapić kojim se udara u bubanj, timpane i neke druge udaraljke **b.** dio glasovirskog mehanizma koji udara po žici da ova zatitra i tako proizvede ton ✧ *prasl.* *batъ (*rus.* bat, *polj.* bat: bič) ≃ *lat.* battuere: udarati

bât[1] *m*, *v.* baht

bât[2] *m* ⟨N *mn* bátovi⟩ zvuk što se čuje od **1.** čvrsta udaranja koraka (npr. vojničkog u organiziranu kretanju) [~ *koraka*]; lupa, bahat **2.** *rij.* konjskih kopita; topot // **bàktati** (**bàhtati**) *nesvrš.* ⟨*prez.* bȁkćēm, *pril. sad.* bȁkćūći, *gl. im.* -ānje⟩ topotati, tapkati, kloparati nogama; **bàktati se** (**bàkćati se**) *nesvrš.* ⟨*prez.* bȁkćēm se, *pril. sad.* bȁkćūći se, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* miješati se u što bez odgovarajuće sposobnosti [*što se tu bakćeš, kad ne razumiješ o čemu se radi*]; pačati se ✧ *tur.* bastı ← basmak: udariti, toptati, pritiskati, nastupiti, pojaviti se

batàgdžija *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg.* osoba koja u ludo troši imovinu i upropašćuje ju; rastrošnik, raspikuća ✧ *tur.* batakçı

bȁtā|k *m* ⟨N *mn* -āci⟩ **1.** dio između dvaju glavnih donjih nožnih zglobova u peradi, ptica, žaba (dio za jelo) **2.** (ob. *mn*) *žarg.* ženska noga [*dobri ~ci*] // **batȁčić** *m dem.* od batak; **batȁčina** *ž augm.* od batak ✧ *tur.* bacak: noga, *v.* badžak

batàkluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ loš posao, ono od čega nema koristi, ono što treba bataliti; gubitak, rasipništvo, propast ✧ *tur.* bataklık: močvarno, tj. opasno mjesto, mjesto propasti

bàtāl *m* ⟨G batála⟩ *reg. pejor.* **1.** onaj koji je prost, zapušten; neotesan čovjek **2.** onaj koji je nespretan, neskladan, »pamplast« čovjek **3.** *podr. fam.* onaj koji se ponaša suviše slobodno i neuglađeno [ob. *splitski* ~] **4.** (u *prid.* službi) ⟨*indekl.*⟩ onaj koji je neupotrebljiv, bezvrijedan, pokvaren, razvaljen; prevelik, glomazan // **batàlija** *ž reg. ekspr.* ukupnost onoga što je pokvareno, neupotrebljivo, zapušteno; otpad; **batáliti** (što) *svrš.* ⟨*prez.* bàtālīm, *pril. pr.* -īvši, *prid. rad.* batálio⟩ *reg. ekspr.* **1.** napustiti, ostaviti (neki posao) **2.** pokvariti, srušiti, upropastiti, obataliti (neku spravu lošim rukovanjem i sl.); **batàluša** *ž* žena batal ✧ *tur.* battal ← *arap.* baṭṭāl

bàtalo *sr* (**bàtala** *ž*) *reg.* plitki obalni dio podmorja obrastao algama ✧ *tal.* battalo

batàlja *ž reg.* bitka, borba ✧ *tal.* battaglia

batáljak *m* ⟨G -ljka, N *mn* -ljci, G bȁtāljākā⟩ *med.* ostatak organa, okrajina ili njihovih dijelova nakon traume, amputacije ili druge kirurške intervencije [*amputacijski* ~; ~ *krvne žile*; ~ *želuca*]; batrljak, *usp.* patrljak ✧ *v.* batrljak

batàljūn *m* ⟨G bataljúna⟩ *vojn. zast.* jedinica rodova kopnenih vojski, načelno u sastavu brigade, može biti i samostalna; bojna [*oklopni* ~; *padobranski* ~; ~ *veze*] // **batàljūnskī** *prid.* koji pripada, koji se odnosi na bataljun ✧ *fr.* bataillon

batàna *ž* ⟨G *mn* batánā⟩ *pom.* mali čamac na vesla (3–5 m), ravnih i koso nagnutih bokova, pogodan za ribarenje uz obalu, *usp.* pasara[1] ✧ *mlet.* batana ← *tal.* battana

bàtara *ž vojn.* plotun, udarni prasak, salva iz vatrenog oružja // **batàrela** *ž reg.* **1.** buka koja nastaje od udaraca različitih predmeta; lupa, derača **2.** tučnjava, udaranje ✧ *tal.* battere: tući

batȁta *ž bot.* slatki krumpir (*Ipomoea batatas*) iz tropske Amerike, služi kao hrana ✧ *tal.* batata ← *šp.* ← *egz.*

Batavia (*izg.* Batavȉja) *ž* **1.** *v.* Jakarta **2.** (batavija) vrsta polusvilene tkanine

Batávija *ž pov.* ime za Nizozemsku, nastalo u doba humanizma // **Batávci** *m mn pov.* germansko pleme, preci Nizozemaca; **bàtavskī** *prid.* koji se odnosi na Bataviju △ ***Batavska Republika*** *pov.* država uspostavljena nakon dolaska francuske revolucionarne garde (1794–1795), preimenovana 1806. u Kraljevinu Nizozemsku ✧ *srlat.* Batavia

batch (*izg.* bȅč) *m* ⟨*indekl.*⟩ količina robe koja se izrađuje odjedanput; ono što je u slijedu, u se-

riji △ ~ ***datoteka*** *inform.* tekstualna datoteka koja sadrži niz instrukcija u komandnom jeziku operativnog sistema; ~ ***processing*** (*izg.* ~ prósesing) *inform.* provedba batch datoteke; ~ ***program*** program za čiji rad nakon početne komande nije potrebno sudjelovanje korisnika ✧ *engl.*

bateau (*izg.* batô) *m pom.* **1.** naziv za različite vrste manjih plovila u Sjevernoj Americi (čamac na vesla, otvoreni čamac, jedrilica) **2.** plitki razrez vrata majice ili haljine koji se proteže od jednog do drugog ramena jednako rezan sprijeda i straga (poput odjeće mornara) ✧ *fr.*

bàtel (**batèlao**, **bàtelo**, **bàtil**) *m pom.* čamac, brodica △ ***azijsko-afrički*** ~ obalna brodica od *I* afričke obale do *Z* indijske obale; djelomično opalubljen, ukrašena pramca; ***jadranski*** ~ ribarski čamac dug oko 12 m, sličan bragocu, ali šiljastog pramca; ***portugalski*** ~ **1.** veliki otvoreni čamac za prijevoz srdela **2.** mali kočar visoka pramca i okrugle krme; ***riječni*** ~ riječni čamac ispružena pramca i oštre krme; ***španjolski*** ~ čamac na vesla, jarbol s oglavnim jedrom, dug 4,5–6 m; upotrebljava se u obalnom ribolovu // **batèlīna** *ž pom.* čun plitka korita s oblukom u uzdužnom smjeru, dug 3–4 m; najviše se upotrebljava u Hrvatskom primorju i Istri ✧ *tal.* battello, *usp.* batana

batelazzo (*izg.* batelàco) *m pom.* čamac za ribarenje u lagunama Venecijanskog zaljeva, duljina 9–12 m; baderella ✧ *mlet.* ← bàtèlo

bàterflaj *m sport* leptirov stil u plivanju, način »grabljenja« rukama, za razliku od »širenja«; leptirica [*plivati* ~] ✧ *engl.* butterfly

bàtērij|a *ž* **1.** skup predmeta ili strojeva **2. a.** električni spoj (ob. serijski) više istovrsnih i istosmjernih izvora električne energije za pretvaranje kemijske, toplinske, sunčeve ili nuklearne energije u električnu [*akumulatorska ~a*; *električna ~a*; *galvanska ~a*] **b.** *razg.* jedan članak baterije **c.** *razg.* ručna električna svjetiljka **3.** *vojn. zast.* jedinica ob. 3 do 6 komada artiljerijskog oružja (topova, haubica i sl.); bitnica **4.** *šah* formacija dviju figura od kojih se prva (dama, top, lovac) otvara pomicanjem one druge (bilo koje figure) △ ***aparat na ~e*** *razg.* aparat koji radi koristeći energiju iz baterija; ***~a testova*** *psih.* skupina psiholoških testova kojima se ispituje određena sposobnost ili funkcija, odnosno ocjenjuje osobnost // **batèrijsk|ī** *prid.* koji se odnosi na bateriju [*~a formacija*] ✧ *fr.* batterie

batèrma *ž* ⟨G *mn* -ā/bàtērmī⟩ *m rij. ekspr.* potpuno uništenje svega; propast, slom, krah ✧ *tur.* batırma

Bateson (*izg.* Béitsn), **William** (1861–1926), engleski biolog; eksperimentima postavio temelje modernoj genetici

BATI-, **BATO-** prvi dio riječi sa značenjem dubina, dubok, koji se odnosi na dubinu; duboko-, dubino- [*batiskaf*, *batofobija*] ✧ *grč.* bathós: dubok; báthos: dubina

bàtica *ž bot.* vrsta trave (*Corynephorus canescens*) iz porodice trava (*Gramineae*)

batìdūr *m* ⟨G batidúra⟩ *reg.* zvekir na vratima, alka ✧ *tal.* battitore: udarac ≃ battere: udarati

batiestézija *ž fiziol.* dubok osjet (osjet na pritisak, položaj i kretnje), osjet dijelova tijela u dubini ispod kože; objektivno se može ispitati ako se anestezijom isključi površinski osjet kože ✧ BATI- + *grč.* aísthēsis: osjećaj

batìjāl *m* ⟨G batijála⟩ *geogr.* morski prostor od 200 do 1000 metara dubine ✧ BATI- + -AL

bàtik (**batîk**) *m* ⟨N *mn* -ici⟩ **1.** postupak bojenja tkanina pomoću voska, rasprostranjena od davnine u Kini, Indiji i na Javi (slična našoj tehnici bojenja uskršnjih jaja) **2.** tkanina dobivena na taj način ✧ *jav.* batik

bàtikorometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *tehn.* instrument za podvodno mjerenje korozije, odnosno zaštićenosti pod vodom metalnih konstrukcija (naftovoda, gatova, bušaće opreme itd.) ✧ BATI- + *v.* koro(zija) + -METAR

batikūl *m* ⟨G batikúla⟩ *zool. reg.*, *v.* zezalo ✧ *tal.* batticulo

bátil *m reg.* onaj koji je poznat po nečasnim postupcima; pokvarenjak, nevaljalac ✧ *tur.* bātil

bàtimetar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *fiz. pom.* instrument za mjerenje morske dubine; dubinomjer // **batimètrija** *ž term.* grana oceanologije, bavi se mjerenjem i analizom morskih dubina; **batimètrījsk|ī** *prid.* koji se odnosi na batimetriju △ ***~a karta*** karta morskih, jezerskih i riječnih dubina; ***~a krivulja*** dio hipsografske Zemljine krivulje ispod razine svjetskih mora; ***~a skala boja*** niz tonova plave boje složenih po uzastopnim dubinskim zonama ograničenih određenim izobatama; primjenjuje se pri izradbi geografskih karata da bi se istaknuli dubinski odnosi; **batimètrījski** *pril.* na način batimetrije ✧ BATI- + -METAR

bàtin|a *ž* ⟨G *mn* bàtīnā⟩ **1.** duži komad drveta ili štap, ob. služi za udaranje i gonjenje goveda

2. (*mn*) fizičko kažnjavanje rukom, štapom ili šibom // **batȉnānje** *sr* 1. ⟨*gl. im.*⟩, *v.* batinati 2. *pov.* najstarija vrsta tjelesne kazne, primjenjivala se ob. za javno kažnjavanje zločina; **batȉnāš** *m* ⟨G batináša⟩ 1. onaj koji nedemokratski i represivno provodi vlast ili tako upotrebljava svoju moć 2. *rij.* onaj koji tuče batinom; **batinášev** *prid.* koji pripada batinašu; **batinàšica** *ž*, *v.* batinaš; **batȉnāšk|ī** *prid.* koji se odnosi na batinaše [~*e metode* u javnom životu metode prisile; ucjenjivanja, prijetnje i sl.]; **batȉnāški** *pril.* na batinaški način [*vladati* ~; *postupiti* ~]; **batȉnati** (koga, što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ udarati batinom, tući, biti ♦ *pr.* (nadimačka): **Bàtina** (200, Kaštela, Dalmacija, Zagreb i okolica; *v.* i Batina), **Bàtīnčić** (Međimurje), **Bàtinica** (130, Šibenik, Lika, Dalmacija), **Bàtinić** (1050, Split, J Dalmacija), **Batínović** (**Bàtinović**) (450, Metković, Ploče, Dalmacija) ✧ *v.* bat

Bàtina *ž* naselje u Baranji, 1449 stan. // **Bàtinac** *m* (**Bàtīnka** *ž*) ⟨G -īnca, N *mn* Bàtīnci⟩ stanovnik Batine; **bàtinskī** *prid.* koji se odnosi na Batinu i Batince ♦ *pr.* (etnici): **Batínac** (Bjelovar, Osijek, Rijeka, Zagreb) **Bȁtinjan** (130, Banovina, Turopolje)

Batínjani *m mn* ⟨G *mn* Batínjānā⟩ naselje (u blizini Daruvara), 547 stan. // **Batínjanin** *m* (**Batínjānka** *ž*) ⟨N *mn* Batínjani⟩ stanovnik Batinjana; **batínjanskī** *prid.* koji se odnosi na Batinjane i njegove stanovnike

batȉpān *m* ⟨G batipána⟩ *reg.* pomagalo kojim se udara po sagovima da se izbaci prašina; klofer, isprašač, isprašivač ✧ *tal.* battipanni ≃ battere: udariti + panno: tkanina, plahta

bàtisati (∅) *svrš.* ⟨*prez.* -išēm, *pril. pr.* -āvši, *prid. rad.* bàtisao⟩ *reg. ekspr.* (ob. u šali) skončati život, egzistenciju; crknuti, krepati ✧ *tur.* batmak: potonuti, propasti

batisféra *ž tehn. pom.* velika čelična komora, kuglasta oblika, konstruirana za istraživanje morskih dubina (s matičnim brodom povezana užetom) ✧ BATI- + -SFERA

bàtiskaf *m tehn. pom.* autonomna naprava za ronjenje, omogućuje višečlanoj posadi dopiranje do najvećih morskih dubina ✧ *fr.* bathyscaphe ≃ BATI- + *grč.* skáphos: brod

bàtisōnda *ž tehn. pom.* instrument koji pomoću specijalnih senzora mjeri i registrira dubinu, temperaturu i slanost mora ✧ BATI- + *v.* sonda

bàtist (**batȉst**) *m* 1. fino laneno ili vuneno tkanje 2. laka poluprozirna podatna tkanina meke apreture, od fine pamučne ili lanene pređe; kambrik // **bàtisten|ī** *prid.* koji je od batista [~*a bluzica*]; batistni; **bàtistnī** *prid.*, *v.* batisteni ✧ *fr.* batiste, prema tkalcu Baptisteu Chambrayu iz 13. st.

batȉšpanj *m reg.* kućansko pomagalo kojim se tuče i dobiva snijeg od bjelanjka (za pandešpanj); šnešleger, šaumšleger ✧ *tal.* battere: udariti + panna: vrhnje

batitèrmograf *m tehn. pom.* instrument 1. za brzo mjerenje vertikalne (dubinske) raspodjele temperatura mora 2. (na protupodmorničkim brodovima i helikopterima) za prognoziranje širenja ultrazvuka i za otkrivanje objekata u moru ✧ BATI- + *v.* termografija, termograf

bȁtiti (koga, što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -tim, *pril. sad.* -tēći, *gl. im.* -tēnje⟩ *reg.* udarati, lupati ✧ *tal.* battere: udarati

bȁtkati, *v.* bâd

bȁtler *m* 1. *zast.* peharnik, pivničar 2. *razg.* glavni sluga (ob. u kućama britanske aristokracije) // **bàtlerov** *prid.* koji pripada batleru ✧ *engl.* butler

bàtlija, *v.* baht

bàtman *m* perzijska i turska mjera za težinu različite veličine ✧ *tur.*

Batman (*izg.* ob. Bȅtmēn) *m* idealan borac za pravdu koji se bori protiv kriminalaca, a štiti obične ljude, nosi crni plašt i masku i ima posebnu opremu; Robin Hood novoga doba ✧ *engl.*, prema liku iz istoimenog stripa i filmova

bȁt mìcva *ž jud.* svečani obred za djevojčice koje nakon napunjenih dvanaest godina postaju članice židovske vjerske zajednice, *usp.* barmicva ✧ *hebr.* bath micwāh: kći Božjeg zakona, Zapovijedi

batofòbija *ž psih.* bolesni neurotični strah od dubine ✧ BATO- + -FOBIJA

bȁtoglav *m zool.*, *v.* bežmek

bȁtogram *m fiz. pom.* dijagram koji ispisuje pisaljka ultrazvučnog dubinomjera; ocrtava profil morskog dna ✧ BATO- + -GRAM

bȁtokljūn *m zool.* ptica pjevica (*Coccothraustes coccothraustes*) iz porodice zeba [~ *trešnjar*] // **batòkljun** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ 1. koji ima kratak, jak kljun 2. *pren. podr.* koji ima zatupast nos, koji je kratka nosa, koji nema nos kao pravi muškarac

batòlīt *m* ⟨G batolíta⟩ *min.* golema masa dubinske stijene koja je kao magma prodrla iz većih dubina u gornje slojeve Zemljine kore ✧ BATO- + -LIT[1]

bȁtometar *m* ⟨G -tra, N *mn* -tri⟩ *hidr.* uređaj za uzimanje uzoraka nanosa iz vodnih tokova; hvatač s bocom ✧ BATO- + -METAR
Bàton *m* ime dvojice vođa u ustanku Ilira // **bàtōnskī** *prid.* koji se odnosi na dvojicu Batona △ ~ ***rat*** *pov.* rat Rimljana protiv pobunjenih Ilira (Desidijati u Dalmaciji i Breuci u Panoniji s vođama istoga imena), 6–9. godine
batoskòpika *ž* ⟨D L -ici⟩ *pom.* proučavanje morskih dubina (mjerenje, promatranje i dr.) ✧ BATO- + -SKOPIJA
batȑgati se *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām se, *pril. sad.* -ajūći se, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** izvoditi kretnje u mjestu radi otimanja od čega ili izvlačenja, oslobađanja; koprcati se **2.** *pren.* mučiti se čime, gnjaviti se, natezati se
Bàtrina *ž* naselje (u blizini Nove Gradiške), 1149 stan. // **bàtrinskī** *prid.* koji se odnosi na Batrinu i Batrinjane; **Bàtrinjanin** *m* (**Bàtrinjānka** *ž*) ⟨N *mn* Bàtrinjani⟩ stanovnik Batrine
bátriti *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩ *reg.* *rij.* poticati na neko (junačko) djelo; hrabriti, bodriti ✧ *mađ.* bátorítni ← bátor: hrabar
batȑljak *m* ⟨G -ljka, N *mn* -ljci, G bàtrljākā⟩, *v.* bataljak ✧ *ekspr.* ≃ *v.* bat[2]
batrokèfālija *ž* *pat.* oblik lubanje stepeničasta izgleda, posljedica poremećaja koštanog razvoja ✧ *grč.* báthron: stepenice + -KEFALIJA
battaglia (*izg.* batȁlja) *ž* *glazb.* **1.** vokalna ili instrumentalna programska kompozicija koja prikazuje bitku ili ratni događaj tako da imitira akustičke pojave iz ratnih scena **2.** kompozicija koja prikazuje alegorične i ljubavne borbe, osobito u operama ✧ *tal.*
Battara (*izg.* Bȁtara) zadarska tiskarska obitelj; otac Antonio Luigi (1768–1817) prvi u Hrvatskoj počeo tiskati almanahe (*Lunario di Zara*, *Almanacco di Zara*)
battement (*izg.* batmân) *m* *glazb.* **1.** *pov.* francuski glazbeni ukras u 17. i 18. st. **2.** glazbeni ukras u kojemu se naizmjence izvode dvije susjedne note ✧ *fr.*
batterie (*izg.* baterî) *ž* *glazb.* **1.** skupina udaraljki u orkestru **2.** tremolo na bubnju **3.** način sviranja na gitari udaranjem o žice ✧ *fr.*
Batthyany (*izg.* Baćâni) **1.** mađarska feudalna obitelj; u Hrvatskoj se prvi put spominju 1401; barunstvo dobili 1628, grofovstvo 1630, a naslov hercega 1764; uspon obitelji u Hrvatskoj i Slavoniji započeo Baltazar I (1452–1520); Teodor I (1729–1810) znatno proširio obiteljske posjede; članovi obitelji obnašali visoke dužnosti (u 18. st. hrv. banovi) **2.** **Lájos**, **grof** (1806–1849), mađarski državnik, za vrijeme revolucije 1848. premijer prve mađarske parlamentarne vlade i veliki borac za mađarsku neovisnost; obješen od austrijskih vlasti radi revolucionarne aktivnosti
battle fatigue (*izg.* bètl fatȉg) *m* *med.* *psih.* sindrom opće iscrpljenosti vojnika i nekarakteristična neurotska slika kao posljedica ratnih napora ili ranjavanja ✧ *engl.*
battuta (*izg.* batùta) *ž* *glazb.* takt, glazbena mjera ✧ *tal.*
bȁtua *m* *lingv.* naziv baskijskog književnog i standardnog jezika ✧ *bask.* bat: jedan, jedinstven
bàtūda *ž* *reg.* **1.** sitan kamen za posipanje cesta; tucanik, drobljenac **2.** *žarg.* izlazak s jakom kartom ili adutom u igri ✧ *tal.* batutto
Batû-kân (**Batû-Qân**) (o.1205–1255), unuk Džingis-kanov, mongolski osvajač i osnivač Zlatne horde koja je gotovo 200 godina vladala Rusijom; 1243. prodire na Jadran
Bàtušić, **Slavko** (1902–1979), hrv. književnik, publicist i teatrolog, povjesničar umjetnosti i leksikograf; pisao zapažene putopise, tekstove o kazalištu i likovnim umjetnostima, pjesme, novele i drame, uređivao leksikografska izdanja i kazališne časopise
bȁu-bȁu *uzv.* **1.** *fam.* za plašenje djece **2.** (u *im.* službi) ono što bi moralo zastrašivati, a nije strašno, ili ga se tko boji bez razloga [*za kukavicu je sloboda* ~] // **bȁūk** *m* ⟨N *mn* -ūci⟩ *etnol.* u narodnom vjerovanju neodređena prikaza od koje hvata strah; ono što zastrašuje, sablast; **bȁukač** *m* *fam.* onaj koji straši, koji bauče; **baúkati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* bàūčēm, *pril. sad.* bàūčūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** vikati bau-bau i tim uzvikom plašiti koga **2.** rikati (o srndaću); **baùknuti** *svrš.* ⟨*prez.* bàuknēm, *pril. pr.* -ūvši, *prid. trp.* baùknuo⟩, *v.* baukati ♦ *pr.* (nadimačka): **Bȁučić** (190, Zadar, Poljica), **Bȁūk** (300, Lika, sred. Dalmacija), **Baúković**, *usp.* Baković, *v.* bȁk ✧ *onom.*
baud *m*, *v.* bod[2]
Baudelaire (*izg.* Bodlér), **Charles** (1821–1867), francuski pjesnik, kritičar i prevoditelj, »pjesnik moderne civilizacije čije djelo izravno govori čovjeku 20. stoljeća«; zaokupljen položajem čovjeka u modernom svijetu

»između strahote i ekstaze življenja«, bio je za života nepriznat i kažnjavan zbog »opscenosti i blasfemije« u pjesmama i kritici, ali nije prihvatio ograničenja svoje introspektivne poezije (*Cvjetovi zla*, *Spleen Pariza*)

Baudouin (*izg.* Boduên) (*engl.* Baldwin) **1.** ime dvojice latinskih careva Konstantinopola (13. st.), petorice flandrijskih vladara (9–11. st.) i petorice kraljeva križarskog Jeruzalema (11–12. st.) **2. I** (1058–1118), kralj križarske države Jeruzalem (od 1100), proširio kraljevstvo, uspostavio administrativnu strukturu koja je bila kroz 200 godina baza francuskoj upravi u Siriji i Palestini **3. II** (1172–1205), flandrijski (kao Baldwin IX) i hainautski grof (kao Baldwin VI), vođa četvrtog križarskog pohoda, prvi latinski car Konstantinopola gdje ukida tradicionalnu hijerarhiju Bizantskog carstva i uspostavlja državu po zapadnoeuropskom feudalnom modelu **4. III** (1131–1162), kralj križarske države Jeruzalem (od 1143), obrazovan i mudar vladar, izbjegao nametanje visokih taksa i terora, među suvremenicima zaslužio naziv »idealnog kralja«, poštovan od neprijatelja

Bàuer 1. Antun (1856–1937), hrv. teolog i filozofski pisac, zagrebački nadbiskup **2. Antun** (1911–1999), hrv. muzeolog, sudjelovao u osnivanju mnogih muzeja i galerija (Galerija umjetnina u Vukovaru) **3. Branko** (1921–2002), hrv. redatelj dokumentarnih i igranih filmova (*Sinji galeb*, *Ne okreći se sine*, *Licem u lice* TV-serija *Salaš u malom ritu*) **4. Hinko** (1908–1986), hrv. arhitekt moderne međuratne orijentacije (zgrada Kinoteke u Zagrebu, stambene zgrade i dr.)

Bauhaus (*izg.* Bàuhaus) *m* državna škola za gradnju i umjetničko oblikovanje nastala 1919; osnivač arhitekt W. Gropius, težio sintezi likovnih umjetnosti i umjetničkog obrta pod vodstvom arhitekture; zalagali se za nove, revolucionarne mogućnosti oblikovanja, postavili osnovu modernog europskog primijenjenog i grafičkog dizajna za pola stoljeća unaprijed; predavači iz kruga najvećih likovnih umjetnika prve pol. 20. st.; 1933. školu zatvorili nacisti ✧ *njem.*

bàuhcvikne *ž mn* ⟨G *mn* -iknī⟩ *reg.* grčevi, štipanje u želucu, osjećaj ob. vezan uz tremu ✧ *njem.* Bauch: trbuh + zwicken: štipati

bȁuhtanc *m reg.* trbušni ples (u noćnim lokalima) ✧ *njem.* Bauchtanz

bȁūk, *v.* bau-bau

bȁul *m reg.* veliki svežanj mekane robe ili rublja, ob. u komadu platna vezanoga u čvor; bala ✧ *tal.* baule: putni kovčeg

baùljati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** teško hodati pomažući se rukama i koljenima; hodati bauljke, pobaučke **2.** nesvjesno se kretati hodajući neravnomjerno i ne održavajući smjer // **baùljkē** *pril.* bauljajući; pobaučke ✧ *onom.*

baumé (*izg.* bomê) *m fiz.* stupanj na skali Bauméova aerometra (°Bé), *usp.* bomometar ✧ prema francuskom kemičaru A. Bauméu (1728–1804)

Baumgarten (*izg.* Baumgártn), **Alexander Gottlieb** (1714–1762), njemački filozof i pedagog, dao je estetici njeno ime i utvrdio je kao zasebno polje filozofskih istraživanja (*Estetika*, *Metafizika*)

bȁušig *pril. reg.* napuhano, našušureno, tako da ne prati liniju tijela (npr. rukavi haljine) ✧ *njem.* bauschig ← Bausch: nabor

bàuštel|a *ž reg.* gradilište [*raditi na ~i* raditi na gradilištu (ob. u inozemstvu, u Njemačkoj)] ✧ *njem.* Baustelle

bàuta *ž reg.* sprema i povoj dojenčeta

bâva *ž reg.* lagani povjetarac na moru ✧ *mlet.* bava ← *tal.*

bavàrīn *m* ⟨G bavarína⟩ *reg.* ubrus koji se radi zaštite od močenja i vlaženja veže oko vrata i koji pokriva prsa malom djetetu kad siše ili kad se hrani; balavac, partikl, slinček, opršnjak ✧ *tal.* bavaglino

Bàvārska (*njem.* Bayern) *ž* ⟨D L -kōj⟩ *geogr.* federalna jedinica (Bundesland) u Njemačkoj, 70.553 km², 11.448.800 stan., glavni grad München // **Bavárac** *m* (**Bàvārka** *ž*) ⟨G -rca, N *mn* Bavárci⟩ stanovnik Bavarske; **bàvarskī** *prid.* koji se odnosi na Bavarsku i Bavarce △ ~ ***nasljedni rat*** *pov.* rat između Austrije i Pruske (1778–1779), završio porazom Austrijanaca; **bàvarski** *pril.* kao Bavarac, na način Bavaraca

bȁviti se *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm se, *pril. sad.* -vēći se, *gl. im.* -vljēnje⟩ **1.** (čime) posvećivati se čemu, zaokupljati se čime [~ *djecom*; ~ *matematikom*; ~ *glupostima*] **2.** (∅) *arh.* boraviti gdje neko vrijeme [*bavio se u Zagrebu*] // **bȁvljēnje** *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* baviti se **2.** *razg.* **a.** boravak, zadržavanje [~ *vlaka na stanici*] **b.** zaokupljenost [~ *samim sobom*] ✧ *prasl.* *baviti (*rus.* bávit': nabaviti, *polj.*

bawić: čekati) ← *ie.* *bhowH- (*skr.* bhāvayati: stvara)

báz|a *ž* **1. a.** osnova, temelj **b.** ono što služi kao početak, što je početak na kojem se dalje izgrađuje, podiže ili nastavlja (o predmetima i pojmovima); uporište, podloga, podnožje [*na ~i prijedloga*; *na ~i istraživanja*; *na ~i informacija*] **2.** *razg.* najsigurnije utočište, mjesto u koje se stalno vraća ili dolazi [*kuća mi je ~a*] **3.** *arhit.* podnožje stupa, u raznim stilovima različito [*egipatska, asirska, jonska, korintska, toskanska, gotička itd. ~a*] **4.** *astron.* osnova za mjerenje udaljenosti nebeskih tijela, paralaksa (godišnja Zemljina paralaksa služi za mjerenje udaljenosti zvijezda) **5.** *geod.* neposredno i s velikom točnošću izmjerena osnovna linija koja služi kao polazna za premjeravanje ostalih dužina; baza triangulacije **6.** *kem.* **a.** hidroksid, *usp.* lužina² **b.** općenito spoj koji ima tendenciju primanja protona ili još općenitije donirati elektronski par u vezu s drugim kemijskim jedinkama **7.** *mat.* **a.** broj a u potenciji a^x odnosno u logaritmu log_{ax} **b.** prirodni broj veći od 1 na kojem se temelji određeni brojevni sustav, ujedno broj znamenki u tom brojevnom sustavu [*~a dekadskog sustava je broj 10*] **c.** osnovica geometrijskog lika ili tijela [*~a trokuta*; *~a stošca*] **d.** minimalni podskup neke matematičke strukture iz kojeg se mogu odgovarajućim operacijama izvesti svi elementi strukture [*~a vektorskog prostora*] **8.** *pol. ideol.* materijalna, ekonomska osnova određenog društva na koju se prema marksističkoj interpretaciji opire tzv. nadgradnja (međudruštveni odnosi, ideologija, kultura itd.) **9.** *vojn.* mjesto za smještaj i koncentraciju ljudi, opreme i oružja, predviđeno na duže vrijeme; može biti daleko od glavnine snaga i izvan vlastite zemlje [*američka ~a*] △ ***asfaltna ~a*** *tehn.* postrojenje za proizvodnju asfalta; ***~a lubanje*** *anat.* dno lubanje, *usp.* bazalna područja mozga, *v.* bazalni △; ***~a podataka*** *inform.* temeljni fond podataka i informacija koji služi u informatičkoj obradi u pojedinim poslovima i strukama; ***hodajuća ~a podataka*** *iron. podr.* onaj koji zna mnogo podataka bez sposobnosti da ih osmisli, uopći ili problematizira, nefilozofična osoba // **bàzāln|ī** *prid.* koji se nalazi na osnovi ili koji čini osnovu na kojoj nešto leži; bazni, osnovni, temeljni △ ***~a područja mozga*** *anat.* područje na bazi mozga koje priliježe uz kosti dna lubanje; ***~a razina*** *psih.* ona razina na kojoj ispitanik, na kojem se određuje mentalna dob, rješava sve zadatke; ***~a temperatura*** *fiziol.* tjelesna temperatura izmjerena ujutro natašte, nakon barem 6 sati spavanja i bez uzimanja sredstava za spavanje; ***~e ganglije*** *anat.* nakupine sive moždane supstancije na bazi mozga, u njima se nalaze centri za grublju motoriku, stariji oblik osjeta i središte ekstrapiramidnoga motornog sustava; ***~i metabolizam*** *fiziol.* osnovni promet (mijena) tvari i energije u organizmu kad ovaj fizički i psihički potpuno miruje; **bàzič|an** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji ulazi u bazu, čini bazu, koji je dio baze **2.** koji je u osnovi temeljan, fundamentalan [*~na istraživanja*; *~na pretpostavka*] **3.** *kem.* koji ima kemijska svojstva baza; lužnat, alkaličan △ ***~na industrija*** *term.* industrija koja u proizvodnom lancu proizvodi osnovni proizvod za daljnju preradu; ***~na ocjena*** *sport* u gimnastici aritmetička sredina između ocjene vrhovnog suca i dviju srednjih ocjena četvorice bodovnih sudaca; ***~na psihologija*** skup psihologijskih disciplina koje se bave fundamentalnim ili teoretskim istraživanjima (npr. opća, eksperimentalna, komparativna, diferencijalna i dr.); ***~na reakcija (lužnata, alkalna)*** *kem.* svojstvo nekih tvari da se ponašaju kao baze zbog otpuštanja slobodnih hidroksidnih iona u otopinu; ***~na zajednica*** *kat.* mala skupina vjernika koja se redovno sastaje na molitvu, bogoslužje i razmišljanje o svome religioznom i svjetovnom životu; ***~ne boje*** *kem.* organska bojila koja u molekuli sadrže bazične amino-grupe; **bàzilārn|ī** *prid.* koji se odnosi na osnovu ili bazu (osobito na bazu lubanje) △ ***~a membrana*** *anat.* membrana u unutrašnjem uhu; **bazíra|ti** *dv.* ⟨*prez.* bàzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** (što, na čemu) uzeti/uzimati kao polazište, temelj, bazu; zasnovati/zasnivati (na čemu), poći/polaziti (od čega) [*predavanje ~ti na istraživanju*] **2.** (se) osnovati/osnivati se na čemu, temeljiti se na čemu (o pojmovima) [*tvrdnje se ~ju na podacima*]; **bâzn|ī** *prid.* koji se odnosi na bazu; bazalni △ ***~a stopa*** *bank.* promjenljiva kamatna stopa koja se primjenjuje na bankovne zajmove, a služi kao referentna stopa pri određivanju kamata u razdobljima amortizacije zajma;

~i poen *bank.* stotinka jednog postotka, upotrebljava se kao minimalno mjerilo u financijama i trgovini za izražavanje razlike u kamatnim stopama, deviznim tečajevima, prinosima na obveznice i sl. ✧ *grč.* básis: stuba, podnožje

Bazála, Albert (1877–1947), najplodniji hrv. filozofski pisac prve pol. 20. st., autor prve cjelovite *Povijesti filozofije* na hrv. jeziku u tri sveska (1906–1912); angažirani kulturni djelatnik i prosvjetitelj, rektor Sveučilišta u Zagrebu 1932–1933, predsjednik JAZU 1933–1941; sveučilišni nastavnik filozofije 1908–1947 (s prekidom 1942–1945. kad je kao antifašist bio udaljen sa Sveučilišta)

bàzalt *m min.* kamen vulkanskog podrijetla, crne ili zelene boje, tvrđi od granita // **bàzaltnī** *prid.* koji je od bazalta ✧ *lat.* basaltes (pogrešno čitanje u Plinijevim rukopisima) ← *grč.* basanítēs (líthos): granit (kamen)

bàzār *m* ⟨G bazára⟩ *reg.* **1.** *arhit.* zidana i natkrivena tržnica u orijentalnom stilu; bezistan, robni sajam, pazar **2.** *trg.* velika robna kuća ili prodavaonica u kojoj se prodaje svakovrsna roba ✧ *perz.* bāzār

bázati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* bâzām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ besposlen tumarati, s užitkom lutati, šetajući promatrati i uživati; basati // **bázalo** *sr razg.* onaj koji baza; lutalo, lutalica ✧ *tur.* basamak, *v.* basati

bàzdjeti (∅, čime, po čemu, na što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -dīm, *pril. sad.* -dēći, *prid. rad.* bàzdio/bàzdjela *ž*, *gl. im.* bàžđēnje⟩ širiti neugodan miris, vonj; smrdjeti, zaudarati (ob. po alkoholu) ✧ *prasl.* *pьzděti (*rus.* bzdet': prdjeti, *polj.* bzdzieć), *lit.* bezdėti ≃ *lat.* pedere: prdjeti

bázedov *m pat.* Basedowljeva bolest, bolest endokrinog porijekla, izazvana poremećajem funkcije štitne žlijezde, simptomi su gušavost, izbuljenost očiju, ubrzanje bȉla, drhtanje ruku, mršavljenje itd.; hipertireoza ✧ prema njemačkom liječniku K. A. von Basedowu, *v.*

bàzēn *m* ⟨G bazéna⟩ **1.** ograđen manji ili veći prostor (na rijeci, jezeru, moru) ili umjetno iskopan ili izgrađen prostor napunjen vodom, služi za rekreativne, dekorativne i sl. svrhe [*otvoreni, zatvoreni, olimpijski, javni ~*] **2.** *rud.* područje velikih zaliha rudnog blaga [*donski ~*] **3.** *geogr.* element reljefa morskog dna; najveća oceanska i morska depresija s dugim i širokim udubljenjem i blago nagnutim stranama [*jadranski ~*] **4.** (basen) *pov.* plitka metalna posuda za pranje ruku poslije, katkad i prije i poslije jela te kod bogoslužja u srednjem vijeku △ ~ ***za vodenu masažu***, *v.* Jacuzzi; ***hidrodinamički*** ~ bazen opremljen uređajima za hidrodinamičko ispitivanje modela brodova; ***olimpijski*** ~, *v.* olìmpījskī △ ✧ *fr.* bassin

bazèrdžān *m* ⟨G bazerđána⟩ *reg. rij. zast.* onaj koji trguje; trgovac ✧ *tur.* bezirgān ← *perz.* bāzergān

bàzg|a *ž* ⟨G *mn* bázgā/bázgī⟩ *bot.* grmolika biljka s grozdastim bijelim cvjetovima i crnim bobicama (*Sambucus nigra*) iz porodice kozokrvinki (*Caprifoliaceae*); zova, zovina △ ***čaj od ~e*** bazgov čaj koji se pije kao domaći lijek // **bàzgov** *prid.* koji pripada bazgi, koji je od bazge [~ *list*]; **bàzgovača** *ž* piće (sok ili rakija) od bazge; **bàzgovina** *ž* drvo od bazge ◆ *pr.* (nadimačko): **Bȅzek** (120, Međimurje, Zagorje) ✧ *prasl.* *bъzъ (*rus.* boz, *polj.* bez) ≃ zova, *v.* ← *ie.* *bheh$_2$g'os: bukva (*lat.* fagus)

bazìdij *m bot.* mejosporangij gljiva stapčara (*Basidiomycetes*) na kojem se najčešće formiraju 4 bazidiospore koje stoje na posebnim nosiocima (sterigmama); stapčica ✧ *nlat.* basidium

bàzidiomicēte *ž mn* red gljiva najvišeg razvojnog stupnja (*Basidiomycetes*), razmnožavaju se sporama koje nose bazidije; stapčare, *usp.* askomicete ✧ *nlat.* basidiomycetes

bazifòbija *ž psih.* patološki strah od hodanja, često je vezan uz strah od smrti ✧ *grč.* básis: hodanje + -FOBIJA

bazìlej (**bazilèus**) *m*, *v.* basileus

bazilèja *ž bibl.* **1.** *kat.* kraljevstvo nebesko, odnosno Božje kao srž Isusova propovijedanja **2. a.** eshatološka vlast Božja koja tek nastupa sudom nad narodima i završetkom ovoga oblika svijeta **b.** zemaljsko Božje kraljevstvo koje se uspostavlja pobjedom Mesije na zemlji ✧ *grč.* basileía: kraljevstvo

bazilijánac *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩ *kat.* redovnik bazilijanskog reda (istočnog obreda), koji živi po pravilima biskupa Bazilija Velikog, nadbiskupa u Cezareji (o.370), utemeljitelja monaštva ✧ po Baziliju Velikom (o.330–379)

Bàzīlije 1. I bizantski car (867–886), osnivač makedonske dinastije, pravni kodifikator **2. II** bizantski car (976–1025), značajan vojskovođa

bazìlika *ž* ⟨D L -ici⟩ **1.** *arhit.* **a.** kršćanska sakralna građevina pravokutnog tlocrta s tri uzdužna

prostora (lađe) odijeljena stupovljem, završava se polukružnim izbočenim prostorom (apsidom) **b.** *pov. umj.* naziv za crkvu koja je posebno važna bilo zbog svoje drevnosti, bilo zbog veličine ili koje druge izuzetosti **2.** *pov.* **a.** zgrada arhonta u Ateni **b.** zgrada za sudovanje i druge djelatnosti u starom Rimu **c.** dvorana u termama starog Rima, carskim palačama i privatnim kućama ✧ *lat.* basilica ← *grč.* basilikḗ oikía: kraljeva kuća

bazìlisk *m* ⟨N *mn* -sci, G -īskā⟩ **1.** *mit.* mitska životinja, spoj zmije, pijetla i žabe, pogled i dah su mu smrtonosni **2.** *zool.* vrsta krupnog guštera tropske Amerike (*Basiliscus plumbifrons*), nazvan tako zbog bijele mrlje na glavi koja asocira na krunu ✧ *lat.* basiliscus ← *grč.* basilískos: mali kralj ≃ basileús: kralj

bazipètālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *bot.* koji kao najmlađi novi organ izbija pri dnu stabljike ✧ *v.* baza + *grč.* pétalon: list

b̀azi-v̀akat *pril. reg. ekspr.* pokatkad, ponekad, tu i tamo, kadikad ✧ *tur.* bazivakit ← *arap.* baʿḍ + waqt

bàzjan *m bot.*, *v.* sedmolist

bazlàmača *ž reg.* vrsta pite s jajima i sirom; slijevka, zlevka, uljevuša ✧ *tur.* bazlamaç

bazofìlija *ž* **1.** *pat.* povećan broj bazofilnih granulocita iznad normalne vrijednosti, uzroci su infekcije, reakcija preosjetljivosti, bolesti krvi, fiziološka stanja (trudnoća, ovulacija) **2.** *biol.* sklonost staničnih i tkivnih struktura prema bazičnim (pozitivno nabijenim) bojama // **bazòfilān** *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji ima svojstva bazofilije ✧ *v.* baza + -FILIJA

bazooka *ž*, *v.* bazuka (**2**)

bazùka *ž* ⟨D L -i, G *mn* bàzūkā⟩ **1.** *glazb.* onomatopejska riječ za jednu vrstu glazbenog roga **2.** *vojn.* pješačko protuoklopno ručno oružje, korišteno najviše u 2. svjetskom ratu, potisnuto uvođenjem ručnog bacača ✧ *amer.engl.* bazooka, prema imenu muzičkog instrumenta koji je konstruirao američki glumac Bob Burns 1930-ih

bazùment (**bazùlmet**, **bazùvent**) *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *reg.* **1.** *isl.* vrsta amajlije koja se veže na mišicu da čuva od uroka **2.** trouglasta (ob. srebrna) kutijica u kojoj se nalazi zapis iz *Kur'ana* **3.** ukras u pletenicama, ima značenje amajlije ✧ *tur.* basubent ← *perz.* bāsūbend

baždáriti (što) *dv.* ⟨*prez.* bàždārīm, *pril. sad.* -rēći, *pril. pr.* -īvši, *prid. trp.* bàždaren, *gl. im.* -rēnje⟩ **1.** provjeriti/provjeravati mjeru utvrđenu ili zabilježenu na nekim posudama, mjerilima, brojilima i sl. **2.** *pom.* u brodogradnji odrediti/određivati obujam brodskog prostora (u registarskim tonama) // **bàždār** *m* ⟨G baždára⟩ **1.** onaj koji mjeri; mjerač **2.** onaj koji naplaćuje ono što se baždari; trošarinac, carinik **3.** **a.** sprava za mjerenje **b.** mjerenje [*državni* ~]; **bàždaren** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji ima provjerenu, odn. određenu mjeru **2.** *pren.* koji ima veliki kapacitet; **baždárina** *ž* naplata za baždarenje; **baždárnica** *ž* ured, mjesto gdje se što baždari; **bàždarskī** *prid.* koji se odnosi na baždarenje i baždare ♦ *pr.*: **Bàždār** (320, Banovina), **Bàždarić** (170, Zadar, sred. Dalmacija) ✧ *tur.* bacdar ← *perz.* bāğdār

bàžul (**bàžulj**) *m reg.*, *v.* grah ♦ *pr.* (nadimačko): **Bâžulj** (Zagreb i okolica, *Z* Slavonija)

BCG *krat.*, *v.* besežirati ✧ *lat.* **B**accilus **C**almette-**G**uérin

bdêlij *m* smola balzamova grma (spominje se u *Bibliji*), izgleda poput malih žućkastih zrnaca [*mana je izgledala poput ~a*] ✧ *grč.* bdéllion ← *hebr.* bĕdholaḥ

bdjèti *nesvrš.* ⟨*prez.* bdîm/bdȉjēm, *pril. sad.* bdêći/bdȉjūći, *prid. rad.* bdȉo/bdjèla ž, *gl. im.* bdjénje/bdȉjēnje⟩ **1.** (∅) biti budan, ne spavati, provoditi besanu noć **2.** (nad kim, nad čim) voditi brigu o kome ili o čemu [~ *nad sudbinom zemlje*] // **bdjénje** *sr* **1.** ⟨*gl. im.*⟩, *v.* bdjeti **2.** nespavanje, budnost **3.** *kat.* **a.** dan odnosno noć uoči neke svetkovine **b.** *meton.* uobičajena vjernička aktivnost toga dana/noći: bdjenje i pritom čitanje ulomaka iz *Svetog pisma*, psalama i molitava u tišini △ ***Svjetsko meteorološko*** ~ svjetski sustav mjerenja i opažanja vremena pri tlu i u visini koji obuhvaća na desetke tisuća postaja povezanih preko telekomunikacionih središta s nacionalnim centrima za prognozu vremena ✧ *prasl.* i *stsl.* bъděti (*rus.* bdet', *češ.* bdíti) ← *ie.* *bhudh- (*lit.* budėti, *skr.* budhyate: budi se)

bê *uzv.* za oponašanje glasa ovce; be-e-e-e // **béčati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* bêčīm, *pril. sad.* béčēći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *v.* bekati **2.** plakati, derati se; **békati** *nesvrš.* ⟨*prez.* bêčēm, *pril. sad.* bêčūći, *gl. im.* -ānje⟩ glasati se kao ovca; bečati, blejati; **bèkav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nalikuje bekanju [~ *glas*]; **békavac** *m* ⟨G -vca, V -vče, N *mn* -vci⟩ onaj koji muca; mucavac; **bekètati** *nesvrš.* ⟨*prez.* bèkećēm, *pril. sad.* bèkećūći, *gl. im.* -ānje⟩ glasati se poput koze, *usp.* meketati; **béknuti** *svrš.* ⟨*prez.* bêknēm, *pril. pr.* -ūvši, *prid. rad.* béknuo⟩

1. (∅), *v.* bekati **2.** (što) *pejor.* progovoriti, reći [*ni ~ (nije mogao, znao)*] ✧ *onom.*

Be *kem.* simbol za element berilij

Beaconsfield (*izg.* Bíkenzfild), **Earl of**, *v.* Disraeli (Benjamin)

Beadle (*izg.* Bídl), **Georg Wells** (1903–1989), američki genetičar, jedan od osnivača biokemijske genetike, Nobelova nagrada za medicinu 1958 (s J. Lederbergom)

beàmter *m reg. zast.* **1.** administrativni službenik; činovnik **2.** *pren. pejor.* onaj koji je odviše krut i sitničav u obavljanju posla; činovnička duša, činovničić // **beàmterica** *ž, v.* beamter; **beàmteričin** *prid.* koji pripada beamterici; **beàmterskī** *prid.* koji se odnosi na beamterstvo i beamtere; **beàmterski** *pril.* kao beamter, na način beamtera; **beàmterstvo** *sr* **1.** činovništvo **2.** *pren. pejor.* kruto, neinventivno, rigidno postupanje ✧ *njem.* Beamte(r)

Beardsley (*izg.* Bèrdsli), **Aubrey** (1872–1898), engleski crtač i ilustrator; visoko individualan stil jakih crno-bijelih kontrasta i specifične varijante Art Nouveau ornamentalnih crteža, sklon grotesknom i opscenom; »dekadentni spleen kraja 19. st.«

bear-market (*izg.* bêr-màrkit) *m ekon.* uvriježeni burzovni izraz za špekuliranje na rast cijena, tj kupovanja dionica u očekivanju da će i dalje rasti, *opr.* bull-market ✧ *engl.*

beat (*izg.* bît) *m glazb.* **1.** oznaka za dobu takta (u engleskoj terminologiji) **2.** u jazz-glazbi metrička okosnica muziciranja; stalno, ravnomjerno pulsiranje uvijek jednako naglašenih metričkih jedinica ✧ *engl.*: udarac

Beáta ž. os. ime ◇ *pr.*: **Beátović (Bèātović)** (110, Virovitica, *J* Dalmacija) ✧ *lat.* beata: blažena

beatifikácija *ž rel. kat.* svečani čin kojim papa proglašava i odobrava javno štovanje (manje svečano i ne univerzalno kao kod svetaca) za osobe koje su »umrle na glasu svetosti«; proglašenje blaženim // **beatificírati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* beatifìcīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* beatifìcīrān, *gl. im.* -ānje⟩ proglasiti/proglašavati blaženim, obaviti/obavljati čin beatifikacije ✧ *srlat.* beatificatio ≃ *lat.* beatificare: proglasiti blaženim ≃ beatus: blažen

Beatles (*izg.* Bítls), **The** *glazb.* engleski vokalno-instrumentalni sastav osnovan u Liverpoolu 1956, vrlo popularan 1960-ih, promovirao vlastiti stil nove beat ili pop glazbe // **bítls** *m* **1.** član Beatles grupe **2.** *žarg. zast.* mladić koji izgledom sliči na članove Beatles grupe, ob. onaj koji ima dužu kosu; **bìtlsica** *ž razg.* duga muška frizura, moderna od 1970-ih; **bitlsomànija** *ž glazb.* **1.** velika popularnost i medijski interes za grupu Beatles 1960-ih i kasnije **2.** popularnost bitls kulture, *usp.* bitnik ✧ *engl.*

Beatrîca Àragonskā (1457–1508), žena kralja Matije Korvina, mecena umjetnika i znanstvenika

Beatrice (*izg.* Beatríče) *ž knjiž.* **1.** Beatrice Portinari, plemkinja iz Firence, kojoj je Dante posvetio većinu svoje poezije, u djelu *La vita nouva* napisao kroniku te neostvarene ljubavi, a glorificirao je u *Božanskoj komediji* **2.** *pren.* ideal nedostižne žene nadnaravne ljepote i duhovnosti

Beaufort (*izg.* Bofôr), **Francis** (1774–1857), britanski admiral, izumio ljestvicu za procjenjivanje jačine vjetra na moru // **beaufort** (*izg.* bofôr) *m meteor.* jedinica na međunarodno prihvaćenoj ljestvici za ocjenu jačine vjetra; **Beaufortov** (*izg.* Bofôrov) *prid.* koji pripada Beaufortu △ *~a ljestvica meteor.* obuhvaća 12 stupnjeva za određivanje jačine vjetra na moru i kopnu prema učincima vjetra na stanje mora ili ponašanje predmeta na kopnu (0 bofora = tišina, 12 bofora = orkan)

beaujolais (*izg.* božolê) *m agr.* vrsta francuskog sortnog vina iz okolice Lyona ✧ *fr.*

Beaumarchais (*izg.* Bomaršē), **Pierre-Augustin Caron de** (1732–1799), francuski pjesnik i dramatičar, najpoznatiji kao autor komedija *Figarov pir* i *Seviljski brijač* po kojima su W. A. Mozart i G. Rossini skladali opere

beau monde (*izg.* bò mônd) *m iron.* fino, gospodsko društvo, high society, elita, krema, »fini svijet« ✧ *fr.*

Beaumont (*izg.* Bóumont), **Francis** (1584–1616), engleski književnik, jakobinski pjesnik i dramatičar; zajedno s J. Fletcherom pisao je drame koje su utjecale na razvoj engleske klasicističke dramske književnosti

beauty center (*izg.* bjûti sènter) *m term.* kozmetički i frizerski salon, često s masažom, saunom i drugim sredstvima uljepšavanja ✧ *engl.*

Beauvoir (*izg.* Bovuâr), **Simone de** (1908–1986), francuska književnica, klasik feminističke književnosti i borac za ljudske slobode; egzistencijalistkinja (*Drugi spol*, *Uspomene dobro odgojene djevojke*)

béb|a *ž* **1.** novorođenče **2.** dojenče **3.** dječja igračka u obliku djeteta; lutka △ *dobiti ~u razg.* roditi // **bèbast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nali-

kuje bebi, koji ima lice bebe; **bébica** *ž dem.* od beba; **bébičin** *prid.* koji pripada bebici ♦ *pr.* (nadimačko): **Bébić** (790, Metković, *J* Dalmacija) ✧ *onom.*

Bebel (*izg.* Bébel), **August** (1840–1913), njemački političar, socijalist, suosnivač i dugogodišnji vođa Socijaldemokratske partije

bébisiter *m, v.* babysitter

bebop (*izg.* bîbȍp) *m glazb.* stil jazza nastao oko 1940; karakterističan po napuštanju ritmičkog kontinuiteta skladbe uz naglašenu ulogu bubnjara ✧ *engl.*, vjerojatno besmislena tvorba prema načinu jazz-pjevanja

Bèbrina *ž* naselje (u blizini Slavonskog Broda), 536 stan., nalazišta iz brončanog doba // **Bebrínac** *m* (**Bèbrīnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Bebrínci⟩ stanovnik Bebrine; **bèbrinskī** *prid.* koji se odnosi na Bebrinu i Bebrince

bébung *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *glazb.* poseban postupak u izvođenju duljih nota na klavikordu u kojem se pritisak prsta na tipku naizmjence mijenja, *usp.* vibrato ✧ *njem.* Bebung: titranje, podrhtavanje

Beccadelli (*izg.* Bekadèli), **Lodovico** (1501–1572), dubrovački nadbiskup, humanist, polihistor, okupljao književnike, poticao uporabu hrvatskog jezika (*Povijesni podaci o gradovima Dubrovniku i Splitu*)

Bècić, **Vladimir** (1886–1954), hrv. slikar, pripadnik minhenskog kruga, *v.*, jedan od začetnika modernog hrv. slikarstva (*Autoportret s polucilindrom*, *Mrtva priroda sa zemljanim vrčem i kruhom*, *Portret Miroslava Krаljevića*)

becìrk *m reg.* okrug, kotar (ob. Bezirk kao dio grada njemačkoga govornog područja) ✧ *njem.* Bezirk

Becket (*izg.* Bèkit), **Thomas** (o.1118–1170), engleski kancelar i nadbiskup u Canterburyju; njegova karijera obilježena je dugogodišnjim sukobom s Henryjem II zbog protivljenja da se crkva podloži kraljevim interesima; ubili ga kraljevi pristaše, a papa ga proglasio svecem

Beckett (*izg.* Bèkit), **Samuel** (1906–1989), irski književnik i utemeljitelj modernog teatra apsurda; tjeskobu univerzalne osamljenosti u beznađu suvremene civilizacije impresivno metaforički izrazio u dramskim tekstovima, osobito u klasičnoj kazališnoj drami 20. st. *Čekajući Godota*; dobitnik Nobelove nagrade 1969.

Beckmann (*izg.* Bèkman), **Max** (1884–1950), njemački ekspresionistički slikar i grafičar; nacisti ga karakterizirali kao »izopačenog« i zabranili mu umjetničku djelatnost; 1937. bježi u Amsterdam, od 1947. u SAD-u; žestoka kritika vremena, iskazana kroz motive iz 1. svjetskog rata i kroz mitološke teme

Becquerel (*izg.* Bekrȅl), **Henri** (**Antoine**) (1852–1908), francuski fizičar, za otkriće radioaktivnosti Nobelova nagrada za kemiju 1903 (zajedno sa supruzima Curie) // **becquerel** (*izg.* bekrȅl) *m fiz.* izvedena SI jedinica aktivnosti radioaktivnog izvora u kojem se događa jedan raspad radioaktivne jezgre u jednoj sekundi (znak Bq) (stara jedinica curie)

bȅč *m* ⟨G *mn* béčā⟩ *pov.* sitan mletački bakreni novac ✧ *mlet.* bezzo

Bêč (*njem.* Wien) *m* glavni grad Austrije i pristanište na Dunavu, 1.600.000 stan. // **Béčanin** (**Bèčlija**) *m* (**Béčānka** *ž*) ⟨N *mn* Béčani/Bèčlije⟩ stanovnik Beča; **bêčk|ī** *prid.* koji se odnosi na Beč △ *~a **škola*** **1.** *razg.* vrlo lijepo i uglađeno ponašanje na javnom mjestu i posebno pažljiv odnos prema damama, odnjegovani društveni maniri (predodžba o tradicionalnom ponašanju u Beču) **2.** *sport zast.* tradicionalni način igranja nogometa, odlikuje se odličnim baratanjem loptom i preciznim dodavanjem lopte suigraču; ***Bečki književni dogovor*** *pov.* sastanak hrvatskih, srpskih i slovenskih jezikoslovaca u Beču 1850; ***Bečki krug*** *fil.* neopozitivistička filozofska škola – Carnap, Kraft (osnovana 1924); ***Bečki listići*** *pov.* dva pergamenska lista ispisana glagoljicom, najstariji glagoljski crkvenoslavenski liturgijski spomenik hrvatske redakcije (kraj 11. i poč. 12. st.)

béčati, *v.* be

béčiti (što, se) *nesvrš.* ⟨*prez.* bêčīm (se), *pril. sad.* -čēći (se), *gl. im.* -čēnje⟩ **1.** (što) gledati široko otvorenih očiju, razrogačeno [~ *oči* (na što) gledati u čudu, zabezeknuto] **2.** (se) kreveljiti se

bèćār *m* ⟨G bećára⟩ *reg.* **1.** mladi neženja, momak, samac **2.** veseljak, sklon piću, jelu, veselju i ženama; bekrija, lola // **bećárac** *m* ⟨G -rca, N *mn* -rci, G bèćārācā⟩ **1. a.** *glazb.* melodija koja prati veselu pjesmu **b.** *knjiž.* raspojasan tekst te pjesme, često prožet erotskim dvosmislenostima **2.** *glazb.* tip narodnog kola [*slavonski* ~]; **bećárev** (**bećárov**) *prid.* koji pripada bećaru; **bećàrica** *ž, v.* bećar; **bećàričin** *prid.* koji pripada bećarici; **bećàrina** *m augm.* od bećar; **bećáriti se** *nesvrš.* ⟨*prez.*

bèćārīm se, *pril. sad.* -rēći se, *gl. im.* -rēnje⟩ voditi život bećara; **bèćārskī** *prid.* koji se odnosi na bećare; **bèćārski** *pril.* kao bećar, na način bećara; **bećárstvo** *sr* osobina onoga koji je bećar; **bećàruša** *ž reg.* **1.** *pejor.* ženska osoba koja se ponaša raspojasano i živi bećarskim životom **2.** *razg. iron.* bubuljica koja se pojavljuje na momačkom licu; miteser ♦ *pr.* (nadimačka): **Bećárević** (Našice, Slavonija), **Bèćār** (Rijeka, Zagreb, Turopolje), **Bećárević** (Slavonija, Baranja, Benkovac) ✧ *tur.* bekār ← *perz.* bīkār

bèd (I) *m žarg.* psihička klonulost; neraspoloženje, potištenost, depresivno stanje [*biti u ~u*; A: *Kako si?* B: *Nema ~a!*] // **bèd** (II) *pril. žarg.* loše, ružno [*osjećam se ~*]; **bèdara** *ž žarg.* **1.** velika teškoća, problem **2.** depresija, tjeskoba ✧ *engl.* bad

bèdāk *m* ⟨G bedáka, V bèdāče, N *mn* bedáci⟩ onaj koji je sklon glupim postupcima, ob. na svoju štetu // **bedáčiti se** *nesvrš.* ⟨*prez.* bèdāčīm se, *pril. sad.* -čēći se, *gl. im.* -čēnje⟩ glupariti se; **bèdāčkī** *prid.* koji se odnosi na bedaka; **bèdāčki** *pril.* kao bedak, na način bedaka; **bedàkinja** *ž*, *v.* bedak; **bedàrija** *ž reg.*, *v.* bedastoća; **bȅdast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je glup ili je ispao glup, ob. na simpatičan način [*baš sam ~*; *praviti se ~*]; **bȅdasto** *pril.* na bedast način [*~ govoriti*]; glupo, budalasto; **bedastòća** *ž* ⟨G *mn* bedastóćā⟩ čin kojim je učinjeno nešto bedasto, glupa zamisao ili glupo djelo, počinjena glupost; budalaština; bedarija ✧ ? ≃ *tal.* bedano: lud

bȅd-dòv|a (**bedòva**) *ž* proklinjanje, riječi kojima se izriče kletva [*učiniti (komu) ~u*] ✧ *tur.* beddua ← *perz.*

bedèker *m razg.* knjiga ili brošura koja služi kao vodič za putovanje s kulturnom svrhom (razgledanje znamenitosti itd.); turistički priručnik, vodič // **bedèkerskī** *prid.* **1.** koji se odnosi na bedeker **2.** *pren. pejor.* koji je suviše pojednostavljen, površan (o tekstu ili informaciji od koje se očekuje iscrpnost ili temeljitost) ✧ prema imenu njemačkog nakladnika K. Baedeckera (1801–1858)

Bedékovčina *ž* naselje u Hrvatskom zagorju (u blizini Zaboka), 3459 stan. // **bedékovčanskī** *prid.* koji se odnosi na Bedekovčinu i Bedekovčane; **Bedékovčanin** *m* (**Bedékovčānka** *ž*) ⟨N *mn* Bedékovčani⟩ stanovnik Bedekovčine

bèdel *m reg.* **1.** *isl.* onaj koji obavlja hadž umjesto nekoga drugoga (ob. bolesnoga ili umrloga) **2.** *pov. meton.* **a.** u doba osmanske i austrijske uprave u BiH plaćeni zamjenik za odsluženje vojnog roka **b.** otkup od vojne obveze ✧ *tur.* ← *arap.* bädäl

bèdem *m* **1.** *arhit.* debeo i visok zid podignut za zaštitu tvrđave ili grada; zidine [*podići ~*] **2.** *pren.* zaštita, obrana od čega, brana čemu ili protiv čega [*Britanija je 1940/1941. bila ~ slobodnoga svijeta*] ✧ *tur.* beden ← *arap.* bädän: tijelo

Bedénec *m* ⟨G -nca⟩ naselje u Hrvatskom zagorju, 874 stan. // **bedènačkī** *prid.* koji se odnosi na Bedenec i Bedenčane; **Bedénčanin** *m* (**Bedénčānka** *ž*) ⟨N *mn* Bedénčani⟩ stanovnik Bedenca

Bedènica *ž* naselje (u blizini Sv. Ivana Zeline), 515 stan. // **Bedeničánec** *m* (**Bedènīčka** *ž*) ⟨N *mn* Bedeničánci⟩ stanovnik Bedenice; **bedèničkī**[1] *prid.* koji se odnosi na Bedenicu i Bedeničance

Bedènīk *m* ⟨G Bedeníka⟩ naselje (u blizini Bjelovara), 723 stan. // **Bedèničanin** *m* (**Bedèničānka** *ž*) ⟨N *mn* Bedèničani⟩ stanovnik Bedenika; **bedèničkī**[2] *prid.* koji se odnosi na Bedenik i Bedeničane

bedèvija *ž* **1.** *reg.* **a.** kobila arapske pasmine **b.** jak teretni konj **2.** *pren. iron.* pretjerano visoka, koščata i snažna žena ✧ *tur.* bedevī ← *arap.* bädäwiyy: beduin

bedínerica *ž reg.* dvorkinja, spremačica koja u kućanstvu obavlja poslove u ugovorene dane i koja ne stanuje u toj kući // **bedȉnati** (koga) *dv.* ⟨*prez.* -ām/-nujēm, *pril. sad.* -nujūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje/-novānje⟩ *reg.* (pri)paziti, (po)dvoriti, njegovati ✧ *njem.* Bedienerin

bèdmintōn *m*, *v.* badminton

bȅdnja *ž* ⟨G *mn* bȅdānjā/-ī⟩ drvena posuda (po tradiciji rad bačvara)

Bȅdnja *ž* **1.** naselje u Hrvatskom zagorju, 783 stan. **2.** *geogr.* rijeka u *SZ* Hrvatskoj, izvire podno Macelja, utječe u Dravu, duga 133 km (*ant. Batinus fluvius*) // **Bȅdnjančanin** (**Bȅdnjičan**) *m* (**Bȅdnjānka**, **Bȅdnjašica** *ž*) ⟨N *mn* Bednjánci/Bȅdnjani⟩ stanovnik Bednje; **bȅdnjānskī** *prid.* koji se odnosi na Bednju i Bednjance (Bednjane) ♦ *pr.*: **Bednáić** (120, Prigorje, Podravina), **Bednjánec** (270, Zagorje, Prigorje), **Bèdnjanić** (107, Varaždin, Slavonija), **Bednjȉčkī** (Ivanec, Zagorje, Podravina)

bedrènica, *v.* bedro

bedrènika *ž* ⟨D L -ici⟩ *bot.* ljekovita trajna zelen △ ***mala*** ~ *bot.* biljka (*Pimpinella saxifraga*) iz porodice štitarki (*Umbelliferae*); pimpinela, siljevina, komoračica ✧ *v.* bedro

bèdro *sr* ⟨G *mn* bedárā⟩ *anat.* noga u čovjeka od koljena do trupa; butina, natkoljenica // **bèdren|ī** *prid.* koji se odnosi na bedro △ ***~a kost*** *anat.* natkoljenična kost, najduža i najjača kost čovjekova tijela; **bedrènica** *ž* **1.** *pat.* opasna zarazna bolest goveda, ovaca, koza i dr. koja ugrožava i čovjeka, uzročnik je *Bacillus anthracis*; antraks, crni prišt, prostrel, ustrel **2.** *jez. knjiž.* sablja koja se paše i koja visi o bedru; **bedrènjača** *ž* **1.** *anat.* bedrena kost, butna kost, butnjača **2.** (*mn*) *pov.* kameni klinovi zabijeni u zemlju koji čine obrub oko mrtvaca koji je pokopan bez sanduka (čest nalaz u starohrvatskim grobovima jadranskog područja); **bèdrica** *ž dem.* od bedro ♦ *pr.* (nadimačka): **Bèdrica** (Šibenik), **Bèdrina** (Istra) ✧ *prasl.* *bedro (*rus.* bedró, *polj.* biodro) ← *ie.* *bhedhr(o)- ≈ *lat.* femur

bèduang *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *pom.* indonezijski čamac s dva korita ✧ *mal.*

bedùīn *m* ⟨G beduína⟩ arapski nomad, stanovnik pustinje, poznat i kao vodič trgovačkih karavana kroz Saharu // **bedùīnka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* beduin; **bedùīnskī** *prid.* koji se odnosi na beduine ✧ *arap.* bädäwiyyūn: pustinjski

bȅdž *m* ⟨N *mn* -evi⟩ ukrasni predmet sličan brošu, ob. od jeftinog materijala, plastični ili metalni s kratkim natpisom, slikom popularne ličnosti i sl.; znak, značka ✧ *engl.* badge

bȅdža *m lingv.* jezik kušitske grane afroazijskih jezika, govori se u Etiopiji

Beecher-Stowe (*izg.* Bíčer-Stòu), **Harriet Elizabeth** (1811–1896), američka književnica, filantrop, autorica *Čiča Tomine kolibe* kojim je pridonijela općem raspoloženju protiv ropstva

be-e-e-e *uzv.*, *v.* be

beefsteak (*izg.* bífstejk) *m*, *v.* biftek

beeper (*izg.* bìper) *m tehn.* uređaj koji putem radiosignala omogućava pozivanje osoba na većim udaljenostima, a oglašava se putem zvučnog signala; pozivnik, *usp.* pager ✧ *engl.*

Beethoven (*izg.* Bêthofen/ob. Bêtoven), **Ludwig van** (1770–1827), njemački skladatelj čije djelo obilježava vrhunac klasične glazbene umjetnosti na prelazu u razdoblje romantizma; uz Bacha i Mozarta do danas najizvođeniji skladatelj klasične glazbe; proširio i preobrazio instrumentalne oblike simfonija, sonata i kvarteta, najveći klasični majstor simfonijskog stila (32 klavirske sonate, 16 gudačkih kvarteta, 9 simfonija, 5 klavirskih koncerata, 10 violonskih sonata, 11 uvertira, opera *Fidelio*, *Missa Solemnis* i dr.)

bèfel (**befȅl**) *m reg.* zapovijed, nalog [*~ je ~*, *reg.* što se može, mora se kad je naređeno] ✧ *njem.* Befehl

beffroi (*izg.* befroâ) *m pov.* **1.** najviša obrambena kula srednjovjekovnih gradova **2.** toranj gradskih vijećnica, samostalna građevina sa zvonom ili satom, simbol moći i neovisnosti gradskih komuna; belfrid ✧ *fr.* ← *srvnjem.* bergfrid

bȅg *m* ⟨N *mn* bègovi/bȅzi *jez. knjiž.*⟩ **1.** *pov.* **a.** plemićki naslov u Osmanskom Carstvu **b.** visoki vojni ili civilni dostojanstvenik [*alaj~*; *begler~*; *sandžak-~*] **2.** *reg.* gospodin, gospodar, ugledan čovjek, dodaje se iza vlastitog imena [*Mustaj-~*] **3.** *kat. reg. zast.* mladoženja // **bèglučār** *m* onaj koji je u zavisnom odnosu prema begu, koji radi na begluku [*u času aneksije Bosne 1908. svaki drugi seljak bio je ili kmet ili ~*]; **bègl učiti** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -ēći, *gl. im.* -ēnje⟩ *pov. reg.* besplatno raditi na begluku; **bèglučkī** *prid.* koji se odnosi na begluk; **bègluckinja** *ž pov. vojn.* puška koju je dodjeljivao begluk, carska, državna puška; **bègluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pov. reg.* **1.** begovina **2.** upravna jedinica kojoj je na čelu beg **3. a.** sjedište, konak, čardak bega ili paše **b.** uredska zgrada i prostorije gdje je beg obavljao svoje dužnosti **4.** rad na begovoj zemlji; kuluk; **bȅgov** *prid.* koji pripada begu [*~a zemlja*]; **begòvāt** *m* ⟨G begováta⟩ *pov.* **1.** begovska vlast **2.** svi begovi (u odnosu na sultane i uopće u odnosu na drugoga), begovski sloj; **bègovati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -gujēm, *pril. sad.* -gujūći, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** *pov.* obavljati dužnost bega **2.** *pren.* uživati u blagostanju i dokolici; **bȅgovica**[1] *ž* begova žena; **bȅgovičin** *prid.* koji pripada begovici; **bȅgović** *m* begov sin; **bȅgovićkī** *prid.* koji se odnosi na begoviće; **bȅgovina** *ž* **1.** begovo imanje **2.** područje pod begovom vlašću; **begòvluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg. ekspr.* uglađeno i lijepo ponašanje, otmjenost u nastupu, gospodstvenost (predodžba o ponašanju begovskog sloja društva); begovstvo; **bȅgovskī** *prid.* koji se odnosi na begove; **bȅgovski** *pril.* na način begova [*živjeti ~*]; **bȅgovstvo**

sr **1.** čast i dostojanstvo bega **2.** *v.* begovluk ♦ **Bègan** m. os. ime (*musl.*) ◊ *pr.* (prema staleškome statusu ili nadimačka): **Bȅg** (490, Rab, Pokuplje), **Bȅgan** (Zadar), **Begánović** (430, Kordun, Turopolje), **Bèganić** (Požega), **Bégić** (1500, Lika, Banovina, Slavonija), **Bégo** (250, *J* i sred. Dalmacija, Dubrovnik), **Bégonja** (760, Zadar, Zagora), **Bȅgov** (*I* Slavonija), **Bȅgovac**, **Bȅgović** (2200, Podravina, Banovina), **Bȅgušić** (Dubrovnik, Split); također *musl. pr.* tipa: **Àgabegović**, *v.* Alajbeg, Alibegović, Hadžibegović, Mustajbegović i sl. ✧ *tur.* bey

bègārd *m pov.* pripadnik srednjovjekovne laičke vjerske udruge nastale u Nizozemskoj u 14. st. ✧ *nizoz.* beggaert: prosjak

begènisati (koga) *dv.* ⟨*prez.* -išēm, *pril. sad.* -išūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* **1.** svidjeti se/sviđati se (o djevojci i mladiću) **2.** suglasan biti s čim; odobriti/odobravati **3.** (po)hvaliti, istaći/isticati ✧ *tur.* beğendi

bêgeš *m glazb. reg.* berde, bajs ✧ *mađ.* bögö

begȉn *m*, *v.* beguine

Bègin, Menahem (1913–1992), izraelski političar, vođa desničarske stranke Herut (1948–1973) i koalicije desničarskih stranaka Likud (1973–1983), predsjednik izraelske vlade (1977–1983); nakon 30 godina ratova i neprijateljstava normalizirao odnose s Egiptom i postigao uzajamno priznanje; Nobelova nagrada za mir 1978 (s A. Sadatom)

begína *ž pov.* pripadnica srednjovjekovnog laičkog udruženja djevojaka i udovica nastaloga o. 1200. u Nizozemskoj, poslije i u Belgiji, Francuskoj, Njemačkoj ✧ prema utemeljitelju reda Lambertu le Beguineu

bèging *m* gruba tkanina od jute ili pamuka, upotrebljava se za međupodstavu i vreće, obojena i tiskana služi kao nepropusno platno ✧ *engl.* bagging

beglàjter *m reg. zast.* **1.** onaj koji je u pratnji neke druge osobe (ob. na plesu); pratilac, gardedama **2.** *glazb.* onaj koji svira ili pjeva tzv. drugi glas, prati glavnu melodiju (ob. u tercama ili kvintama); pratilac, pratnja // **beglàjterica** *ž*, *v.* beglajter ✧ *njem.* Begleiter

bèglerbeg *m* ⟨N *mn* beglerbègovi/-ezi⟩ *pov.* **1.** najviši čin u osmanskoj vojsci **2.** vojni i civilni guverneri velikih oblasti Osmanskog Carstva, *usp.* beg // **beglerbègluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pov.* područje u Osmanskom Carstvu kojim upravlja beglerbeg ✧ *tur.* beylerbeyi: beg begova

bègōnija *ž bot.* ukrasni biljni rod (*Begonia*), velikih cvjetova iz porodice *Begoniaceae* ✧ *nlat.* Begonia, prema francuskom botaničaru M. Bégonu (1638–1710)

bȅgovica² *ž*, *v.* bosanica

Bègović **1. Milan** (1876–1948), hrv. književnik, plodni pisac svih književnih vrsta hrv. moderne; pjesnik (*Knjiga Boccadoro*), dramatičar (*Bez trećega*, *Pustolov pred vratima*), prozaik (*Giga Barićeva*); djela su mu prevođena na mnoge jezike, a drame izvođene na pozornicama u dvadesetak zemalja **2. Miroslav** (1925), hrv. arhitekt, u tradiciji hrv. moderne arhitekture između dva svjetska rata sa specifičnim senzibilitetom za pejzaž, turističku izgradnju i suvremene interpolacije u povijesnom urbanom tkivu

beguine (*izg.* begȉn) *m* društveni ples parova, proširio se u SAD-u o. 1930, u Europi nakon 2. svjetskog rata [*otplesati dva ~a*] ✧ *engl.* ← *fr.* béguin: sitno udvaranje

Begúnje *sr* naselje u području Karavanki (Republika Slovenija), u 2. svjetskom ratu fašistički logor

behaìzam *m*, *v.* bahaizam

behàma *ž* ⟨G *mn* behámā⟩ **1.** *reg.* domaća životinja, najčešće se misli na kravu **2.** *pren.* **a.** budala, neznalica **b.** rob [*radnik je čovjek, nije ~; ova ~ radi deset sati dnevno*] ✧ *hebr.* bĕhēmāh: zvijer

behàndlati (što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* postupati s čim, obraditi što ili koga, obrađivati što ✧ *njem.* behandeln

bèhār *m* ⟨G behára⟩ **1.** *reg. ekspr.* cvijet voćke, latice takvoga cvijeta **2.** *meton.* proljetni cvat voćaka // **bȅhāran** *prid.* ⟨*odr.* -nī⟩ pun behara, rascvjetan (o voćkama); **behàrati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ biti u beharu, biti beharli, biti u cvatu (o voćkama); cvjetati, cvasti; **behàrli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je u beharu (**2**), koji je zabeharao; rascvjetan, u cvatu ♦ *pr.* (nadimačko): **Bèara** (160, Kaštela, sred. Dalmacija) ✧ *tur.* ← *perz.* behār

behavioriìzam *m*, *v.* biheviorizam

Behèmot *m bibl.* u *Starom zavjetu* (*Knjiga o Jobu*), čudovište, snažna životinja, s kostima od mjedi i čeličnim zglobovima, životinja koja živi u močvarama Jordana ✧ *hebr.* bĕhemōth: goleme zvijeri ← bĕhēmāh: zvijer

behíja *ž reg. pov.* vrsta trošarine, taksa na promet (ubirana u Bosni za Osmanskog Carstva) ✧ *tur.* behiye

Behring (*izg.* Béring), **Emil** (1854–1917), njemački bakteriolog, osnivač moderne imuno-

logije; za rad na serumskoj terapiji (posebno difterije) Nobelova nagrada za medicinu 1901.

Behterev (*izg.* Behtjérev), **Vladimir Mihajlovič** (1857–1927), ruski neurolog, bavio se proučavanjem strukture mozga i uvjetovanim refleksima // **Behtjérevljev** *prid.* koji pripada Behterevu △ ~**a** ***bolest*** *pat.* okoštavanje zglobnih veza na kralješnici

bèhūt *m* ⟨G behúta⟩ *reg. ekspr.* stanje omamljenosti [*biti u* ~*u*]; opijenost, ekstaza ✧ *tur.* bihud ← *perz.* bīhūd

beige *m*, *v.* bež

bèjān *m* ⟨G bejána⟩ *reg.* **1.** javnost, vidjelo [*izići na* ~ izići na vidjelo] **2.** smrt, dolazak pred Božje lice [*otići Alahu na* ~ umrijeti] ✧ *tur.* beyan ← *arap.* bäyān

Béjart (*izg.* Bežâr) **1. Armande** (1642–1700), francuska glumica, Molièreova supruga i interpretatorica njegovih glavnih ženskih likova **2. Madeleine** (1618–1672), francuska glumica i vođa glumačke družine, Molièreova glumačka partnerica u počecima njegove kazališne karijere **3. Maurice** (1927), francuski baletni umjetnik i istaknuti inovator i koreograf modernog baleta te operni redatelj

bejàzi *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg. ekspr.* bijel ✧ *tur.* beyazî ← *arap.* bäyāzī

bêjbi *sr*, *v.* baby

bêjbisīter *m*, *v.* babysitter

bèjgīr *m* ⟨G bejgíra⟩ *reg. zast.* teretni konj; bengir ✧ *tur.* beygir ← *perz.* bārgīr

bêjgl *m jud.* okrugli kruščić od bijelog brašna; prema židovskoj tradiciji, posluživao se zajedno s tvrdo kuhanim jajima poslije pogreba jer se vjerovalo da simbolizira beskrajni »kružni« tijek života i svijeta ✧ *jidiš* beygl

bèjkn *m*, *v.* bacon

Bȅjrut (*arap.* Bayrut) *m* glavni grad i luka u Libanonu, 702.000 stan. // **bȅjrutskī** *prid.* koji se odnosi na Bejrut

bȅjt *m* ⟨N *mn* -ovi⟩ *jez. knjiž.* u poeziji naroda Bliskog i Srednjeg istoka distih koji daje zaokruženu misao u raznim pjesničkim žanrovima (gazela, kasida, mesnevi); po broju bejtova računa se duljina pjesme ✧ *tur.* beyt ← *arap.* bäyt

bèjtul-mâl *m* ⟨G -a⟩ *reg.* u Osmanskom Carstvu državna blagajna; erar ✧ *tur.* beytulmal ← *arap.* bäytu-l-māl

bèjzbōl *m*, *v.* baseball

bêjzik *m*, *v.* BASIC

bȅk *m* ⟨N *mn* bèkovi⟩ *sport* igrač u sportskim igrama koji u momčadi ima dužnost obrane svog prostora: tradicionalno, u nogometu, jedan od dvojice najbližih vrataru, u hokeju na ledu, jedan od dvojice, u ragbiju, posljednji igrač ili sedam obrambenih igrača, u košarci, jedan od dvojice vanjskih igrača; branič // **bèkovskī** *prid.* koji se odnosi na beka △ ~ ***udarac*** *sport* u nogometu **1.** *term.* izvođenje lopte od gola nakon gol-auta **2.** *žarg.* jako i visoko napucana ili ispucana lopta, ob. bez kontrole ✧ *engl.* back

Bèk, **Viktor** (1888–1974), hrv. kazališni glumac i redatelj; glumio i u filmovima

béka *ž* ⟨D L -i⟩ *razg. pejor.* meka rakija; brlja (**2**), *usp.* brljati

bȅk ȁp *m*, *v.* back up

bekàrija *ž reg.* mesnica ✧ *tal.* beccaio: mesar

bekàsina *ž zool.* ritska šljuka (*Gallinago gallinago*), sitna pernata divljač izrazito duga kljuna ✧ *fr.* bécassine

bèkčija *m* ⟨N *mn* -e⟩ *reg. zast.* onaj koji čuva neku ličnost, zgradu, kompleks; čuvar, stražar ✧ *tur.* bekçi

bèkend *m*, *v.* bekhend

bèkerel (**bekrȅl**) *m*, *v.* becquerel

bekerèlīt *m* ⟨G bekerelíta⟩ *min.* radioaktivni mineral, uranov oksid s vodom, žute do narančaste boje, pojavljuje se u sitnim kristalima ili kao kora na uranskom smolincu ✧ *v.* bekerel + -IT

Bèketinci *m mn* naselje (u blizini Osijeka), 755 stan. // **Beketínac** *m* (**Bekètīnka** *ž*) ⟨N *mn* Beketínci⟩ stanovnik Beketinaca; **bèketinskī** *prid.* koji se odnosi na Beketince i njegove stanovnike

bȅkgraund *m*, *v.* background

bȅkhend *m sport* udarac (u tenisu i sl.) pri kojemu je reket okrenut stražnjom stranom prema lopti, a ruka ima položaj »prema tijelu«, za razliku »od tijela« [*igrati/odigrati* ~]; bekend, *usp.* forhend ✧ *engl.* backhand

Bekíja *ž* regija između Neretve i Imotskog polja (s mjestima Grude itd.) // **Bekíjac** *m* (**Bèkījka** *ž*) ⟨N *mn* Bekíjci⟩ stanovnik Bekije; **bèkījskī** *prid.* koji se odnosi na Bekiju i Bekijce

békin *prid. fam.* prljav (ob. u obraćanju djeci) // **bèkino** *pril.* prljavo

bèkīn|a *ž* oderana koža/krzno životinje (obično ovce i koze); kostrijet ✧ *tal.* becchina

béknuti, *v.* be

bèkovina *ž bot.* biljni rod (*Viburnum*), listopadno i zimzeleno grmlje ili drveta iz porodice

kozokrvnica (*Caprifoliaceae*) (npr. udikovina/hudikovina, šibikovina, lopočika, *V. lantana*, zimzelena lemprika *V. tinus*, *V. opulus* i dr.); kalinovina, lemprika ✧ *dalmat.*, *usp. tal.* vinco: vrba

bèkrija *m* ⟨N *mn* -e⟩ *razg. ekspr.* onaj koji voli piće i noćni život, koji ide od krčme do krčme; pijanica, bekrijaš, lola [*teška/teški* ~] // **bekrìjāš** *m* ⟨G bekrijáša⟩, *v.* bekrija; **bekrìjati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ ponašati se kao bekrija, biti bekrija; pijančevati, bančiti; **bèkrijskī** *prid.* koji se odnosi na bekrije ✧ *tur.* ← *arap.* bekri

bȅksājd *m*, *v.* backside

bȅkspin *m*, *v.* backspin

bektášija *m* ⟨N *mn* -e⟩ *pov. rel.* pripadnik derviškog reda (Bektašije), osnovanoga u 14. st. ✧ prema osnivaču šeiku Hadži Bektaš Veliu

bèkuta *ž ekspr. pejor.* slab, tup nož, loš nož, »kramp«

bȅkva *ž* ⟨G *mn* -kāvā/-ā/-ī⟩ *bot.* crna vrba (*Salix viminalis*), uzgaja se radi žilavih šiba kojima se veže vinova loza ✧ *dalmat.* ≃ *v.* bekovina

bȅk-vòkāl *m*, *v.* back-vocal

bȅl *m fiz.* jedinica za mjerenje razlika u snazi (znak B), najčešće u elektronici; u akustici mjeri razlike u tlaku u mediju koji prenosi zvuk; u praksi se koristi decibel (simbol dB) = 1/10 bela ✧ prema izumitelju telefona A. G. Bellu (1847–1922)

bȅla *ž* ⟨G *mn* bêlā⟩ *razg.*, *v.* belot

Bèla (dinastija Arpadovići) **1. II Slijepi** hrv.-ugarski kralj (1131–1141) **2. III** hrv.-ugarski kralj (1172–1196), proširio vlast na Dalmaciju i Bosnu **3. IV** hrv.-ugarski kralj (1235–1270), bježao pred Tatarima u Hrvatsku, podijelio privilegije mnogim hrv. gradovima

beladóna *ž bot.*, *v.* velebilje ✧ *tal.* bella donna: lijepa žena (jer je navodno služila za uljepšavanje ženskih očiju dajući im poseban sjaj)

bèlāj *m* ⟨G belája⟩ *reg.* **1.** nesreća, muka, jad, neprilika [*bit će* ~*a*] **2.** (u frazemima) vrag, đavo [*nosi ga* ~; *vidi* ~*a*] // **belàjisati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -išēm, *pril. sad.* -išūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* patiti, mučiti se, živjeti u nevolji, u bijedi ✧ *tur.* belâ ← *arap.* bälā'

Bèlājskē Poljíce *ž* naselje (u blizini Duge Rese), 605 stan.

Bèlan, Branko (1912–1986), hrv. filmski redatelj (*Koncert*) i teoretičar (*Sjaj i bijeda filma*), književnik (*Kutija od ebanovine*)

bèlat *m meteor.* topao zimski *S* i *SZ* vjetar koji puše iz Arabije prema moru od prosinca do ožujka, nosi prašinu i pijesak, može biti olujne jačine ✧ *tal.* belato

belavìsta *ž* mjesto odakle se pruža lijep pogled na krajolik; vidikovac, belle vue, *usp.* belvedere (**1**) ✧ *tal.* bella vista

bel canto (*izg.* belkânto) *m glazb.* u solističkoj vokalnoj glazbi, posebno opernoj, način interpretacije i pjevačko umijeće s težištem na isticanju ljepote i gipkosti glasa; lijepo pjevanje // **belkàntist** *m* onaj koji pjeva belkanto; **belkàntistica** (**belkàntistkinja**) *ž*, *v.* belkantist ✧ *tal.*

bèlćim *pril. reg.* možda, valjda, vjerojatno ✧ *tur.* belkim ← *arap.* bäl + -ki

Bélec *m* selo u Hrvatskom zagorju, 469. stan., poznato po župnoj crkvi Sv. Marije Snježne (1674), jednom od najznačajnijih spomenika zrelog baroka u Hrvatskoj

bèleca (**belȅca**) *ž reg. ekspr.* osobina onoga koji je lijep, svojstvo onoga što je lijepo; ljepota, milota, ubavost, raskoš i dar prirode ✧ *tal.* bellezza

beledíj|a *ž pov. reg. zast.* gradska vijećnica, gradska općina [*ići u* ~*u*] ✧ *tur.* belediye ← *arap.* bälodiyä

belègija *ž reg.* kamen za oštrenje noževa, britava, kose i dr.; brus ✧ *tur.* bileği

belemníti *m mn* ⟨N belèmnīt, G belemníta⟩ *zool. geol.* fosilni ostaci izumrlih glavonožaca (*Belemnoidea*), značajni za mezozoik ✧ *njem.* Belemnit ≃ *grč.* bélemnon: koplje, udarac (groma)

belènzuka *ž* ⟨D L -uci⟩ **1.** narukvica izrađena od više spojenih ili pletenih srebrnih ili zlatnih lančića; grivna **2.** sastavni dio lanca, karika ✧ *tur.* bilezik

beleròfōn *m* ⟨G belerofóna⟩ *zool. geol.* paleozojski bilateralno simetričan puž (*Bellerophon*) iz reda *Aspidobranchia*; često se pojavljuje u permskim naslagama, osobito u vapnencima // **beleròfōnskī** *prid.* koji se odnosi na belerofon [~ *vapnenci*] ✧ *grč.* Bellerophôn, *v.* Belerofont

Beleròfont *m mit.* likijski kralj, junak koji je zlatnim uzdama zauzdao krilatog konja Pegaza i uz njegovu pomoć ubio čudovište Himeru; iz oholosti poželio Pegazom poletjeti na Olimp pa ga je Zeus kaznio ludilom; simbol neumjerenih ambicija i žudnje za vlašću, *usp.* Pegaz

bel esprit (*izg.* bȅl esprȉ) *m term.* obrazovan i duhovit čovjek, vješt u elegantnom ćaskanju,

estet, svestranog ali uglavnom amaterskog interesa; »šengajster«, ljepoduh ✧ *fr.*: lijep duh

Beletínec *m* ⟨G -nca⟩ naselje (u blizini Varaždina), 1061 stan. // **beletȉnečkī** *prid.* koji se odnosi na Beletinec

beletrìstika *ž* ⟨D L -ici⟩ lijepa književnost u užem smislu, prema tradicionalnim shvaćanjima roman, novela i pripovijetka, crtice i neki putopisi (značenje se širi i na esej, memoare, kritiku itd.) // **belètrist** *m* onaj koji piše beletristiku; **belètristica** (**belètristkinja**) *ž*, *v.* beletrist; **belètrističin** *prid.* koji pripada beletristici; **beletrìstičkī** *prid.* koji se odnosi na beletristiku i beletriste; **beletrìstički** *pril.* kao beletrist, na način beletrista; **beletrizírati** *dv.* ⟨*prez.* beletrìzīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ od nekog publicističkog i sl. teksta stvoriti/stvarati beletristiku ✧ *fr.* belles-lettres: književnost

Bèlfast *m* luka i glavni grad Sjeverne Irske, 354.400 stan.

bèlfrīd *m* ⟨G belfrída⟩ *reg. zast.*, *v.* beffroi ✧ *stvnjem.* bergfrid

Bélgija *ž geogr.* država u *SZ* Europi, 30.518 km²; 9.948.000 stan., glavni grad Bruxelles // **Belgijánac** (**Belgíjac**) *m* (**Belgìjānka**, **Bèlgījka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Belgijánci/Belgíjci⟩ stanovnik ili državljanin Belgije; **belgijánac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci, G belgìjānācā⟩ *zool.* težak zaprežni konj, najviše se uzgajao u Podravini; **belgìjānka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *razg.* puška belgijske izrade; **bèlgījskī** *prid.* koji se odnosi na Belgiju i Belgijance △ ***Belgijski Kongo*** *pov. geogr.* bivša belgijska kolonija, danas Demokratska Republika Kongo, *usp.* Zair; **bèlgījski** *pril.* kao Belgijanac, na način Belgijanaca

bèli *čest. reg.* (u dijaloškoj situaciji na riječi sugovornika kao slaganje s njegovim riječima) bezbeli, sigurno, zaista, da, tako je nema što, nego kako ✧ *tur.* belli ← *perz.* belī ← *arap.* bālā

Beli (*izg.* Béli), **Andrej** (1880–1934), ruski književnik, predstavnik i teoretičar simbolizma (poezija *Zlato u azuru*, romani *Srebrni golub*, *Petrograd*)

Bèlica *ž* naselje u Međimurju, 2498 stan. // **Bèličanin** *m* (**Bèličānka** *ž*) ⟨N *mn* Bèličani⟩ stanovnik Belice; **bèlīčkī** *prid.* koji se odnosi na Belicu i Beličane ♦ *pr.* (etnik): **Beličánec**

belȉhtati *dv.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *tipogr.* osvijetliti/osvjetljavati (film i sl.) ✧ *njem.* belichten

belȉjāl *m* ⟨G belijála⟩ **1.** ono što kao sila djeluje štetno ili zlo **2.** (Belijal) *pov.* (u novozavjetnim spisima, apokaliptičkoj i srednjovjekovnoj literaturi) demon, vrag ✧ *hebr.* bĕlīyaʽal: zao, pokvaren

bȅlikōzan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ *rij. ekspr.* koji stalno traži svađu i tuču; ratoboran, svadljiv // **belȉcist** *m* onaj koji je pristaša rata kao sredstva kojim se rješavaju odnosi među državama i narodima, *opr.* pacifist; **belȉcistkinja** *ž*, *v.* belicist ✧ *lat.* bellicosus: ratoboran ≃ bellicus: ratni ≃ bellum: rat

Bêlī Mȁnastir *m* ⟨G Bélōg Mȁnastira⟩ grad u Baranji, 10.146 stan. // **Belomanastírac** *m* (**Belomànastīrka** *ž*) ⟨N *mn* Belomanastírci⟩ stanovnik Belog Manastira; **belomànastīrskī** *prid.* koji se odnosi na Beli Manastir i Belomanastirce

belinògraf *m tehn. zast.* telefotografski aparat za prijenos fotografija, crteža, tekstova itd. na veće udaljenosti ✧ prema francuskom izumitelju E. Belinu + -GRAF

belinògram *m tehn. zast.* reprodukcija primljena belinografijom ✧ *v.* belinograf + -GRAM

Bèlišće *sr* naselje na Dravi (u blizini Valpova), 7619 stan. // **Belišćánac** *m* (**Bèlišćānka** *ž*) ⟨N *mn* Belišćánci⟩ stanovnik Belišća; **bȅlišćanskī** *prid.* koji se odnosi na Belišće i Belišćance

Bèlīze (**Belîze**) *m* **1.** *geogr.* država na *JI* dijelu poluotoka Yucatana u Srednjoj Americi, 22.965 km², 189.400 stan., glavni grad Belmopan **2.** *pov.* do 1973. Britanski Honduras // **bèliškī** *prid.* koji se odnosi na Belize i Beližane; **Belížanin** *m* (**Belížānka** *ž*) ⟨N *mn* Belížani⟩ stanovnik ili državljanin Belizea

belkânto *m*, *v.* bel canto

Bell (*izg.* Bȅl), **Alexander Graham** (1847–1922), američki fizičar, izumitelj električnog telefona

Belle Époque (*izg.* Bȅl Epȍk) *m pov. umj.* razdoblje u *Z* Europi poč. 20. st. kada se u umjetnosti njegovalo načelo larpurlartizma ✧ *fr.* la Belle Époque: lijepo razdoblje

belle indifférence (*izg.* bȅl andiferâns) *m psih.* ponašanje osobe koja boluje od histerične neuroze, očituje se indiferentnim, nezainteresiranim ponašanjem unatoč subjektivno teškim smetnjama na koje se tuži ✧ *fr.*

belle vue (*izg.* bȅl vȉ) *m*, *v.* belavista, *usp.* belvedere (**1**) ✧ *fr.*

Bellini (*izg.* Belîni) **1.** talijanska obitelj, zaslužna

za osnivanje venecijanske škole renesansnog slikarstva **2. Gentile** (o.1429–1507), talijanski renesansni slikar portreta i krajobraza, sin Jacopov **3. Giovanni** (zvan Giambellino) (o.1430–1516), talijanski slikar, sin Jacopov, najistaknutiji predstavnik rane renesanse u Veneciji, stvorio idealizirani lik Madone **4. Jacopo** (o.1396–o.1470), talijanski slikar, uveo je načela firentinske renesanse u Veneciju **5. Vincenzo** (1801–1835), talijanski skladatelj, unio u talijansku operu lirski obojenu (belinijevsku) melodiku (*Norma*, *Puritanci*)

bellissimo (*izg.* belìsimo) *pril. reg. ekspr.* vrlo lijepo!, najljepše! ✧ *tal.*

Bellow (*izg.* Bèlou), **Saul** (1915), američki književnik; metodom moderne naracije daje realističnu sliku suvremenog američkog društva i društveno angažiranog intelektualca (*Herzog*); Nobelova nagrada za književnost 1976.

bellum omnium contra omnes (*izg.* bȅlum ȍmnium kȍntra ȍmnes) rat sviju protiv svih ✧ *lat.*

bèlnuk (**bèluk**, **bènuk**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.* **1.** prsluk izvezen gajtanima; jelek, ženski fermen **2.** vrsta suknenog ogrtača s rukavima ili bez rukava ✧ *tur.* bellik ← bel: leđa + -LIK

belogàrdist *m pov.* pripadnik kvislinške formacije Bela garda i borac protiv Osvobodilne fronte za 2. svjetskog rata (1941–1945) u Sloveniji ✧ *slov.*

Belòna *ž mit.* rimska božica rata, sestra (ili žena) boga Marsa

Belosténec, **Ivan** (1594–1675), hrv. pisac i leksikograf, prior pavlinskog samostana u Lepoglavi i (kraće vrijeme) u Sveticama kraj Ozlja; autor dvotomnog *Gazophylaciuma* koji obuhvaća latinsko-hrv. rječnik (o. 40.000 riječi) i hrv.-latinski rječnik (o. 25.000 riječi); najopsežnije hrv. leksikografsko djelo prije 19. st. koje obuhvaća sva tri hrvatska narječja

bèlot (**belȍt**) *m* vrsta kartaške igre, ob. se igra s tzv. mađarskim kartama; bela ✧ *fr.* belote, prema navodnom autoru igre F. Belotu

bel paese (*izg.* bȇl paêze) *m* vrsta talijanskoga mekog sira ✧ *tal.*

Belùdžistan *m pov.* pokrajina u *JI* Aziji, na obali Arapskog mora // **Belùdži** *m mn* narod iz iranske skupine indoeuropskih naroda, o. 5,2 mil. pripadnika

belvedêre *m* **1.** *pov. umj. arhit.* otvorena terasa i građevina dekorativnog karaktera, podignuta na uzvisinu, obično u parku, odakle se pruža širok pogled na okolicu; vidikovac **2.** naziv palača i dvoraca na povišenom položaju i okruženih parkom (Belvedere u Beču, Pragu, Varšavi itd.) ✧ *tal.*

bèlvica *ž zool.* riba koštunjača (*Salmothymus ohridanus*), endem Ohridskog jezera; belvica ohridska

belzèbub *m* **1.** (Belzebub) *bibl.* prema *Novom zavjetu* (Matej) »poglavica đavolski«, vođa zlih duhova, poistovjećuje se sa Satanom (Job) i Sotonom (Matej); filistejski idol **2.** princip zla prema dobru; sotona, prvi vrag, đavo // **belzèbupskī** *prid.* koji se odnosi na belzebub ✧ *hebr.* ba'al zēbhūbh: knez zloduha, bog muha

Beljajev (*izg.* Beljájev) **1. Aleksandr Romanovič** (1884–1942), ruski književnik, jedan od osnivača ruske znanstveno-fantastične literature (*Čovjek-amfibija*) **2. Mitrofan Petrovič** (1836–1904), ruski glazbeni nakladnik i mecena // **Beljájevljev** *prid.* koji pripada Beljajevu; **beljájevskī** *prid.* koji se odnosi na Beljajeva △ ***Beljajevski krug*** *glazb. pov.* skupina glazbenika koja se 1880-ih okupljala oko M. P. Beljajeva

beljàna *ž* ⟨G *mn* beljánā⟩ *pov.* ruska velika riječna splav sastavljena od 2500 do 12.000 t drvne građe, plovila Volgom, a na odredištu se rastavljala i drvo se prodavalo ✧ *rus.* beljána

Bèljevina *ž* naselje u *I* Slavoniji, 1091 stan. // **beljèvinačkī** *prid.* koji se odnosi na Beljevinu i Beljevinčane; **Beljèvinčanin** *m* (**Beljèvinčānka** *ž*) ⟨N *mn* Beljèvinčani⟩ stanovnik Beljevine

béljiti se *nesvrš.* ⟨*prez.* bȇljīm se, *pril. sad.* -ljēći se, *gl. im.* -ljēnje⟩ *razg.* praviti ružne grimase lica; kreveljiti se, *usp.* bečiti ✧ *ekspr.*

béma *ž* **1.** *pov.* u antičkoj Grčkoj, govornica, tribina **2.** *kršć.* u starokršćanskim, pravoslavnim i istočnim crkvama prostor za kler uz oltar ✧ *grč.* bȇma

bèmbelj *m lokal.* maškara

Bembo (*izg.* Bémbo), **Pietro** (1470–1547), talijanski renesansni humanist, kardinal, napisao jednu od najranijih talijanskih gramatika i pridonio razvoju talijanskog književnog jezika; snažno utjecao na hrvatske petrarkiste (*Pjesme*, *Proza o pučkom jeziku*)

ben (*izg.* bȇn) *pril. glazb.* dobro naglašeno; upotrebljava se u složenicama [~ *sostenuto*; ~ *cantando*] ✧ *tal.*

bên *m* ⟨N *mn* bènovi⟩ *reg.* madež prirodan ili nanesen na kožu kao ukras, osobito na licu; mladež ✧ *tur.*

bȅn *m* sin; u židovskim imenima dolazi ispred imena oca u službi patronimika (u arapskom ibn, *usp.*) [*Akiba ~ Josef* Akiba Josefov sin] ✧ *hebr.* bēn: sin

bȅna *ž* ⟨G *mn* bênā⟩ *razg.* **1.** onaj koji je bedast; bedak, benac, budala, luda **2.** *zool. lokal.* šljuka, benać **//** **bénac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci⟩, *v.* bena (**1**); **bȅnāć** *m razg. ekspr.*, *v.* bena (**2**); **bȅnast** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je budalast; benav; **bȅnav** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩, *v.* benast; **benáviti** (∅, se) *nesvrš.* ⟨*prez.* bènāvīm (se), *pril. sad.* -vēći (se), *gl. im.* -vljēnje⟩ **1.** (∅) pričati gluposti; budaliti **2.** (se) ponašati se kao lud, praviti budalu (benu) od sebe, glupariti se ✧ *tur.* bön

Bȅn Àkiba, *v.* Akiba ben Josef

Ben Bella (*izg.* Bèn Bela), **Ahmed** (1918), vođa alžirskog rata za nezavisnost od Francuske, prvi predsjednik vlade (1962–1963), prvi predsjednik Alžira (1963–1965), vodio zemlju prema socijalističkoj ekonomiji

Bénce, *v.* Vincent ♦

benchmark (*izg.* bȅnčmark) *m inform.* sustav mjerenja ili standard △ ~ ***program*** program koji mjeri brzinu i djelotvornost računalnih operacija; mjerni program ✧ *engl.*

bȅnč *m* ⟨N *mn* -evi⟩ *sport žarg.* klupa s koje se ob. u ležećem položaju dižu utezi ✧ *engl.* bench

bȅnd *m*, *v.* band

bènda|ti (koga, što) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* uzimati ozbiljno, obazirati se na, pridavati važnost [*ne ~m te nimalo*] ✧ *tur.* ← *perz.* bende ← besten: vezati

bènder *m*, *v.* bandar

benderóvština *ž* dovitljivo kombiniranje i manipuliranje kojim se na račun slabosti društva ili propisa želi ostvariti neka korist ✧ prema Ostapu Benderu, liku iz romana *Zlatno tele* ruskih autora Iljfa i Petrova

ben detto (*izg.* bȅn dȅto) *uzv.* *reg. ekspr.* dobro rečeno!, dobro si (mu) rekao!, tako je trebalo! ✧ *tal.*

bȅndi *m* ⟨G -ja⟩ *sport* **1.** igra na ledu s palicama i tvrdom lopticom, preteča hokeja **2.** udarac u hokeju po pločici koja miruje ili polako klizi, izvodi se ob. u napadu ✧ *engl.* bandy

bendidéje *ž mn pov.* svetkovine koje su svake godine u Pireju stari Grci priređivali u slavu tračke božice Mjeseca Bendis ✧ *grč.* Bendídeia, prema imenu božice Bendis, koju su stari Grci poistovjetili s Artemidom

bènding *m* ⟨N *mn* -nzi⟩ *glazb.* savijanje tona, poseban ukras koji se dobije tehnikom disanja kod nekih instrumenata (usne harmonike) ✧ *engl.*

bȅndlīder *m žarg.* vođa benda, *usp.* band

bendžèluk (**bendžȉluk**) *m* ⟨N *mn* -uci⟩ trava od koje se spravlja opojni napitak koji dugotrajno uspavljuje; vrsta indijske konoplje ✧ *tur.* benc: bunika (*Hyoscyamus niger*) ← *perz.* beng ← *arap.* bāňğ + *tur.* -LUK

bȅndžo *m* ⟨G -a, N *mn m* -i/ob. *sr* (ova) -a⟩ *glazb.* žičani instrument sa 4 do 6 žica preko čije je rezonantne kutije kružnog oblika zategnuta koža, vrlo popularan u ranom jazzu i countryju; banjo ✧ *engl.* banjo ← *jamajk.engl.* banja, bangil ≃ *braz.port.* banza ≃ *kimbundu* mbanza

bêne *pril. reg.* dobro ✧ *tal.*

benedictus (*izg.* benedìktus) *m glazb. crkv.* peti dio ordinarija mise, celebrant ga govori neposredno nakon Sanctusa, dok ga zbor pjeva nakon Pretvorbe ✧ *lat.*: blagoslovljen

benedikciònāl *m* ⟨G benedikcionála⟩ *kat.* liturgijska knjiga s molitvama blagoslova kojom se služi biskup za vrijeme svečanog bogoslužja ✧ *srlat.* benedictionale ← *lat.* benedictio: blagoslov ≃ bene: dobro + dicere: govoriti

Bȅnedikt (**Benèdikt**) **1.** *v.* ♦ **2.** ime petnaestorice papa (6–20. st.) **3. iz Nursije**, **Sv.** (o.480–547), rimski patricij koji je prešao u pustinjake i osnovao benediktinski red; vjerojatni autor »Regule Sv. Benedikta«, podigao samostan Monte Casino **//** **benedȉktīn** *m* ⟨G benediktína⟩, *v.* benediktinac; **benediktínac** *m* ⟨G -nca, V benedìktīnče, N *mn* -nci, G benedìktīnācā⟩ **1.** *kat.* pripadnik reda Sv. Benedikta (najstariji katolički samostanski red, 529. Monte Cassino), slijedi ideal molitve i rada (*Ora et labora*) uz zavjet da će sav život živjeti u jednom samostanu; benediktin **2.** liker koji proizvode benediktinci po svojem receptu; »benediktiner«; **benediktínčev** *prid.* koji pripada benediktincu; **benedȉktīnka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ pripadnica ženskog ogranka benediktinskog reda, osnovala ga je Sv. Skolastika, sestra Sv. Benedikta, uz redovnički život bave se i odgojem ženske mladeži; **benedȉktīnskī** *prid.* koji se odnosi na benediktince [~ *red*] ♦ m. os. ime (svetačkoga podrijetla; ime se širi kultom Sv. Benedikta, *v.*); **Bȅnedikta** ž. os. ime; *hip.*: **Bénac**, **Béne**, **Bȅneda**, **Bȅneš**,

Bèneto, **Bénko**, **Bênša**, **Bȅnja**, **Bínčola** ◇ *pr.*: **Béde** (130, Ozalj, Baranja), **Bédek** (190, Zagorje), **Bedéković** (1100, Podravina, Turopolje, Zagorje), **Bedenìčec** (Podravina, Prigorje), **Bedenìčić** (Samobor, Jastrebarsko), **Bȅdenik** (170, Zagreb, Varaždin), **Bedeníković** (400, Pokuplje, Zagorje), **Bedénko** (Zagreb), **Bédi** (140, Međimurje, Podravina), **Bédić** (460, Zagorje, Međimurje), **Bȅna**, **Bénac** (150, Rijeka), **Bènačić**, **Bȅnāk** (230, Banija, Baranja), **Benáković** (250, Slavonija), **Bènasić** (Nova Gradiška, Slavonija), **Bènaš** (Primorje), **Bènašić** (Zagreb, Posavina), **Bȅnc** (510, Zagorje), **Bèncek** (380, Prigorje, Slavonija), **Bèncetić** (300, Jastrebarsko), **Bènčak** (290, Križevci), **Bènčec** (120, Sesvete), **Bènček** (230, Varaždin, Zagorje), **Bènčević** (120, Slavonija), **Bênčić** (2000, Istra, Zagorje), **Bènčik** (110, Podravina), **Bénčina** (150, Zagorje), **Bènde** (*mađ.* lik), **Bendéković**, **Béne** (140, okolica Karlovca), **Bènecković**, **Bȅnedek** (Samobor, Šibenik, Baranja), **Benedéković** (Novska, Posavina), **Bȅnedik** (Vrbovec, Slavonski Brod), **Bȅnediković**, **Bèneš** (100, *Z* Slavonija), **Bènešić**, **Bèneta** (250, *S* i sred. Dalmacija), **Bȅnić** (1920, Duga Resa, *S* Dalmacija), **Bènišić**, **Bénke** (Đakovo, Podunavlje), **Bènkek** (Đurđevac, Podravina, Prigorje), **Bénko** (1330, Zagorje, šira okolica Zagreba), **Bènkotić** (Zabok, Slavonija), **Bénkōvčić** (Turopolje, Ivanić Grad, Knin), **Bénković** (1700, okolica Karlovca), **Béno** (Dubrovnik, Rijeka, Baranja), **Bènolić** (Buje, Labin), **Bènošić** (Slavonski Brod), **Bènotić** (150, Koprivnica), **Bȅnović** (190, Našice, Prigorje), **Bènšak** (Turopolje, Čazma), **Bènšek** (Zagreb, Prigorje), **Bênšić**, **Bȅnja** (100, Sinj, Split), **Bènjāk** (430, Podravina), **Bȅnjo** (Novska, Podunavlje) ◇ *top.* (naselja): **Bèncetići** (Karlovac, 157 stan.), **Bénčani** (Poreč, 24 stan.) **Bénčići** (Rovinj, 148 stan.; Buzet, 7 stan.), **Bénići** (Crikvenica, 160 stan.), **Bénići Drivèničkī** (Crikvenica, 8 stan.), **Bénkovac** (Nova Gradiška, 189 stan.), **Bénkovac Fùžinskī** (Delnice, 49 stan.), **Bénkovačko Selo** (Benkovac, 630 stan.), **Bénkovec** (Ivanec, 308 stan.) **Bénkovec Pètrovskī** (Krapina, 181 stan.), **Bénkovići** (Crikvenica, 18 stan.), **Bénkovo** (Pregrada, 402 stan.) ✧ *lat.* benedictus: blagoslovljen

benefàktor *m* onaj koji djelima i činom zaštićuje drugoga, pomaže drugoj osobi, organizaciji ili djelatnosti [*njegov/naš* ~]; dobročinitelj, dobrotvor ✧ *lat.* benefactor ≃ bene: dobro + facere: činiti

benèfīcij (**benefícij**) *m* (**benefícija** *ž*) ⟨G -a⟩ **1.** (ob. *mn*) povlastica, prednost, olakšica, blagodat koju uživa pojedini stalež, profesija ili pojedinac **2.** *pov.* zemlja ili drugi izvor prihoda koji vazal uživa u feudalnom sustavu **3.** *kat.* u Katoličkoj crkvi ukupnost trajno određenih prihoda za izdržavanje crkvenih službenika, *usp.* nadarbina // **benefìciran** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji uživa beneficije; povlašten △ ~***i radni staž*** povlašteni, skraćeni rok radne službe za pojedina zanimanja ✧ *lat.* beneficium: služba, dobrota

Benelux (*izg.* Bèneluks) *m* carinsko-ekonomska unija Belgije, Nizozemske i Luksemburga [*zemlje* ~*a*]

Beneš (*izg.* Béneš), **Eduard** (1884–1948), češki političar, borac za češku i slovačku nezavisnost; od 1935. predsjednik Čehoslovačke, 1938. emigrirao u SAD, od 1940. na čelu izbjegličke vlade u Londonu, nakon komunističkog prevrata 1948. dao ostavku

Bèneša, **Damjan** (1477–1539), hrv. humanist, autor triju knjiga epigrama i epa *Kristova smrt*; iza njega ostala golema rukopisna ostavština

Bènešić, **Julije** (1883–1957), hrv. pjesnik i feljtonist, kritičar, esejist, prevoditelj, leksikograf i intendant HNK; osobito plodan kao polonist (*Hrvatsko-poljski rječnik*)

bèneškī *prid.* koji je iz Julijske Krajine [~ *Slovenci*] △ ***Beneška Slovenija*** *geogr.* regija u *SI* Italiji, u sastavu pokrajine Furlanija – Julijska Krajina, o. 500 km^2, o. 60.000 stan., pretežno Slovenaca ✧ od Beneci = Mleci ← *lat.* Veneticus: venetski

beneventána *ž tipogr. pov.* kurzivni oblik latinice u srednjem vijeku, razvio se iz mlađeg rimskog kurzivnog pisma, često u uporabi i u Hrvatskoj [*uglata* ~; *obla* ~] ✧ *tal.* prema talijanskom gradu Beneventu

benevolèncija *ž* **1.** blagonaklonost, dobra volja, dobra namjera, dobrostivost **2.** milosrdno ili dobro djelo // **benevolèntan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je blagonaklono raspoložen (prema komu), koji se odnosi s dobrom voljom prema kome; blagonaklon, dobronamjeran; **benevolèntno** *pril.* na benevolentan način; blagonaklono, dobronamjerno; **benevolèntnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina i svojstvo onoga koji je benevolentan; dobrohotnost, dobra volja, bene-

volencija (**1**) ✧ *lat.* benevolentia ≃ benevolens: dobronamjeran

benèvre|ci *m pl. tantum* (**benèvreke** *ž pl. tantum*) muške hlače domaće izrade od valjane vune, uskih nogavica, široke i slobodne sa stražnje strane (»tur«), dio, među ostalim, i albanske narodne nošnje [*nositi ~ke*] ✧ *tur.* pembe: crven + *tal.* bracca: nogavica

Bèngal *m* ⟨G Bengála⟩ *geogr.* kraj u *J* Aziji, oko delte rijeka Gangesa i Brahmaputre, *I* dio pripada državi Bangladeš, a *Z* Indiji // **Bengálac** *m* (**Bèngalka** *ž*) ⟨G -lca, N *mn* Bengálci⟩ stanovnik Bengala; **bèngālka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *tehn.* sprava koja izbacuje žarki plamen u različitim bojama, služi na brodovima za signalizaciju, a rabe je i navijači na stadionima; **bèngālsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Bengal i Bengalce △ ***~a vatra*** kemijska smjesa koja vatrometima i signalnim raketama daje obojeni plamen i vizualne učinke; ***~i jezik*** *lingv.* novoindijski jezik koji se govori u indijskoj državi Zapadnom Bengalu i u Bangladešu; ***~i tigar*** *zool. Panthera tigris*; ***Bengalski zaljev*** *geogr.* dio Indijskoga oceana, između Dekanskog poluotoka i Indokine, 2.172.000 km^2; **bèngālski** *pril.* kao Bengalac, na način Bengalaca

bèngīr *m*, *v.* bejgir

Ben Gurion (*izg.* Bȅn Gùrion), **David** (1886–1973), izraelski državnik i politički vođa, prvi predsjednik izraelske vlade (1948–1953, 1955–1963); štovan u narodu kao »otac države«

Beničánci *m mn* naselje u *SI* Slavoniji, 612 stan. // **beničànačkī** *prid.* koji se odnosi na Beničance

bènīg|an *prid.* ⟨*odr.* -gnī⟩ (ob. *odr.*) **1.** koji ima dobru volju, dobre namjere [*~an čovjek*]; dobroćudan **2.** *med.* koji nije opasan [*~ni tumor*]; dobroćudan, bezopasan, prolazan, *opr.* màlīgan // **bènigno** *pril.* na benigan način; dobroćudno; **benígnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je benigan, svojstvo onoga što je benigno ✧ *lat.* benignus

Bȅnin *m geogr.* država u *Z* Africi (do 1975. Dahomej), 112.622 km^2, 4.443.000 stan., glavni grad Porto-Novo // **Benínac** *m* (**Bènīnka** *ž*) ⟨G -nca, N *mn* Benínci⟩ stanovnik ili državljanin Benina; **bȅninskī** *prid.* koji se odnosi na Benin i Benince

bènis *m farm.* vrsta psihostimulansa koji podražuje središnji živčani sustav ✧ tvorničko ime proizvoda

bȇnka *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ dječja potkošulja, ob. koja se navlači preko ruku i veže na leđima // **bènkica** *ž dem.* od benka ✧ *njem.* bengen: odijevati

Bénkovac *m* ⟨G -ōvca⟩ naselje u Bukovici, 3776 stan. // **bénkovačkī** *prid.* koji se odnosi na Benkovac i Benkovčane △ ***Benkovačko Selo*** naselje (u blizini Benkovca), 630 stan., arheološki i starohrvatski lokaliteti, ruševine starog grada iz 17. st.; **Bénkovčanin** *m* (**Bénkovčānka** *ž*) ⟨N *mn* Bénkovčani⟩ stanovnik Benkovca ◆ *v.* Benedikt

Bénković **1. Benko** (o.1460–1522), hrv. filozof, profesor filozofije i teologije u Rimu; zastupao skolastički platonizam (*Navigium B. Mariae Virginis*) **2. Federiko** (1677–1753), venecijanski barokni slikar, potječe iz bračke i hvarske plemićke obitelji; profinjeni kolorist, nova interpretacija svjetla na slici, produhovljene fizionomije, izduženi likovi, mistični ugođaj (*Žrtva Abrahamova*, *Žrtva Ifigenijina*)

Benommenheit (*izg.* Benômenhajt) *m psih.* **1.** često upotrebljavan izraz za smetenost, lagani stupanj suženja svijesti **2.** oblik akutnog shizofrenog sindroma s teškoćama orijentacije u vanjskoj sredini ✧ *njem.*

benóni *m šah* varijanta otvaranja; zajednički naziv za više sličnih sustava obrane crnoga nakon prvoga poteza bijeloga d4 ✧ prema gradu Benoniju u Južnoj Africi

bensaùkluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *pat. reg.* venerična bolest; kapavac, triper (*Urethritis gonorrhoica*) ✧ *tur.* belsoğukluğu

bènsilāh *m* ⟨N *mn* -āsi⟩ *reg.* širok pojas koji ima više pregradaka za papire, novac, duhankesu, noževe, oružje i dr.; silah ✧ *tur.* belsilâhı

bȅnt *m* ⟨N *mn* bèntovi⟩ *razg.* **1.** pregrada na vodotoku koja zadržava vodu na željenoj visini; brana, ustava **2.** pojas zemlje i sl. nasut i izdignut nad razinu vode; nasip ✧ *engl.*

bentònīt *m* ⟨G bentoníta⟩ *min.* svijetla sitnozrnata glina, mnogostrana primjena u industriji ✧ *amer.engl.*, prema Fort Bentonu, Montana, SAD + -IT

bèntos *m* **1.** *biol.* životne zajednice na morskom ili slatkovodnom dnu **2.** *geogr.* morsko ili slatkovodno dno ✧ *grč.* bénthos: dubina (mora)

bȅntoskop *m tehn. fiz.* batisfera savršenije konstrukcije ✧ *v.* bentos + -SKOP

Benz (*izg.* Bènc), **Karl Friedrich** (1844–1929), njemački inženjer, konstruktor prvoga dvo-

taktnog motora (1878) i prvog automobila (1885) [*Merzedes* ~]

BENZ- (BENZO-) kao prvi dio riječi označava grupu kemijskih spojeva koji sadrže benzen, benzojevu kiselinu i jednu ili više fenil grupa [*benzoati*] ✧ po C. F. Benzu, *v.*

benzaldèhīd *m* ⟨G benzaldehída⟩ *kem.* C_6H5CHO, najvažniji aromatski aldehid, bezbojna tekućina, miriše na badem, služi u proizvodnji cimetne kiseline, kao sirovina za boje i u parfimeriji ✧ *njem.* Benzaldehyde ← BENZ- + *v.* aldehidi

benzapìrēn *m*, *v.* benzopiren

benzèisati (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -išēm, *pril. sad.* -išūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg. ekspr. zast.* naličiti, biti nalik na koga u licu ✧ *tur.* benzemek

bènzēn (bènzōl) *m* ⟨G benzéna⟩ *kem.* aromatski ugljikovodik, C_6H_6, hlapljiva bezbojna tekućina karakteristična mirisa, dobiva se iz katrana kamenog ugljena, polazna sirovina za dobivanje mnogih aromatskih spojeva // **bènzēnskī** *prid.*, ob. u: △ ~ ***prsten*** osnovni dio strukture svih aromatskih spojeva ✧ BENZ- + -EN

benzìdīn *m* ⟨G benzidína⟩ *kem.* $H_2N \cdot C_6H_4 \cdot C_6H_4 \cdot NH_2$, važan međuprodukt u proizvodnji azoboja, upotrebljava se i kao reagens // **benzìdīnsk|ī** *prid.* koji pripada benzidinu, koji ima svojstva benzidina △ ***~a reakcija*** laboratorijska metoda koja se primjenjuje za dokazivanje minimalnih količina krvi u stolici ✧ BENZ- + -ID + -IN

bènzīl *m* ⟨G benzíla⟩ *kem.* $C_6H_5CH_2$-, jednovalentni organski radikal △ ***~-alkohol*** *kem.* $C_6H_5CH_2OH$, najjednostavniji aromatski alkohol, upotrebljava se u industriji parfema ✧ BENZ-

bènzīn *m* ⟨G benzína⟩ *kem.* pogonsko gorivo različitih stupnjeva čistoće i različita sastava, dobiva se destilacijom nafte; gazolin [*normalni, super, visokooktanski* ~] △ ***avionski*** ~, *v.* kerozin; ***bezolovni*** ~ benzin iz kojega je izlučeno olovo kao posebno štetno za ljude i prirodu; ***laki*** ~ služi kao otapalo; ***srednji*** ~ služi za pogon motora i za ekstrakciju ulja; ***teški*** ~ sirovina u proizvodnji boja i lakova; ***zeleni*** ~ *žarg.* bezolovni benzin // **benzínac** *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci, G bènzīnācā⟩ *razg.* onaj koji radi na benzin, kojem je benzin gorivo (o autu i sl. za razliku od »naftaš« itd.); **bènzīnsk|ī** *prid.* koji je od benzina, koji se odnosi na benzin [*~e pare*; *~a pumpa*, *razg.*; *~a crpka* KV] △ ***~i motor*** motor na benzin za razliku od motora na naftu ✧ BENZ- + -IN

benzoáti *m mn* ⟨N benzòāt, G benzoáta⟩ *kem.* soli benzenske kiseline, služe za konzerviranje živežnih namirnica i u medicini ✧ BENZO- + -AT(I)

benzodiazepíni *m mn farm.* skupina mnogo upotrebljavanih organskih sintetskih lijekova s umirujućim djelovanjem (trankvilizanti), npr. diazepam (apaurin) ✧ BENZ-

bènzojev *prid.*, ob. u: △ ***~a kiselina*** *kem.* najjednostavnija aromatska kiselina, C_6H_5COOH, nalazi se u benzojevoj smoli; ***~a smola*** *kem.* čvrsta smeđasta masa ugodna mirisa; dobiva se zarezivanjem tropskog drveta (*Styrax benzoin* ili *Liquidambar orientalis*), služi za pripravu lijekova, boja i mirisa ✧ BENZO-

bènzōl *m* ⟨G benzóla⟩ *kem.* staro ime za benzen, *usp.*

benzopìrēn (benzapìrēn) *m* ⟨G benzopiréna⟩ *kem.* C_20H_{12}, policiklički aromatski ugljikovodik, glavni kancerogen ugljen-katrana, nalazi se u duhanskom dimu, ispušnim plinovima dizelskog motora te u dimu zagrijane konzumne masti ✧ BENZO- + *v.* piren

bénjamin *m bot. razg.* vrsta fikusa (*Ficus benjamina*) ✧ *v.* Benjamin

Bénjamin 1. a. *bibl.* najmlađi sin patrijarha Jakoba i Rahele, Jakobov ljubimac; predak istoimenog plemena **b.** najmlađe dijete; mezimac, ljubimac **2. Walter** (1892–1940), njemački književnik, Židov, filozof, estetičar i esejist, smatra se najvažnijim njemačkim književnim kritičarem prve pol. 20. st.; počinio samoubojstvo pri neuspjelom bijegu u Španjolsku, kad je saznao da će biti izručen Gestapou ✧ *hebr.* bēn-yāmīn

Beòcija (Beòtija) *ž* **1.** *geogr.* pokrajina u središnjoj Grčkoj, 2952 km², 134.000 stan., glavni grad Levádhia **2.** *pov.* jedno od središta mikenske civilizacije, pokrajina antičke Grčke, glavni grad Teba // **Beóćanin** *m* (**Beóćānka** *ž*) ⟨N *mn* Beóćani⟩ stanovnik Beocije; **beóćanskī (bèotskī)** *prid.* koji se odnosi na Beociju i Beoćane

Bèograd *m* glavni grad Srbije i SR Jugoslavije, 1.136.800 stan. // **bèogradskī** *prid.* koji se odnosi na Beograd, *usp.* biogradski (**3**) △ ***Beogradska deklaracija*** *pov.* sporazum Jugoslavije i SSSR-a 1955. o normalizaciji odnosa; ***Beogradski pašaluk*** *pov.* administrativna jedinica kojom su upravljali osmanski

namjesnici u Beogradu, službeni naziv (od 1459) Smederevski sandžak čije je sjedište 1521. premješteno u Beograd; **B̏eograđanin** *m* (**B̏eograđānka** *ž*) ⟨N *mn* B̏eograđani⟩ stanovnik Beograda; **b̏eograđanskī** *prid*. koji se odnosi na Beograđane

beòtarh *m* ⟨N *mn* -rsi⟩ *pov. pol.* izborno upravno tijelo u antičkoj beotskoj konfederaciji ✧ *grč.* Boiotárkhēs, prema grčkoj pokrajini Beotiji

Beowulf (*izg.* Bèiouvulf) *m* **1.** *mit.* legendarni skandinavski junak s poč. 6. st. **2.** junak istoimenog epa (7–8. st.) koji po svom opsegu predstavlja najznačajnije djelo na staroengleskom jeziku, ujedno je i najstariji junački ep zapadnoeuropske književnosti; autor nepoznat

bèrāč, *v.* brati

Bèrak *m* ⟨G -rka⟩ naselje (u blizini Vukovara), 926 stan. // **Beráčanin** *m* (**Beráčānka** *ž*) ⟨N *mn* Beráčani⟩ stanovnik Beraka; **beráčanskī** *prid.* koji se odnosi na Berak i Beračane

Béram *m* selo (u blizini Pazina), 320. stan., poznato po crkvici Sv. Marija na Škrilinah u kojoj je Vincent iz Kastva 1474. naslikao ciklus najljepših sačuvanih srednjovjekovnih fresaka u nas

bèrāt *m* ⟨G beráta⟩ **1.** *pov.* sultanov dekret kojim se dodjeljuju zvanja, odlikovanja, privilegije; darovnica [*izdati/poslati/napisati* ~] **2.** *reg.* dekret, povelja, dozvola ✧ *tur.* ← *arap.* bärāt

Bèravci *m mn* naselje (u blizini Slavonskog Broda), 957 st // **Berávčanin** *m* (**Berávčānka** *ž*) ⟨N *mn* Berávčani⟩ stanovnik Beravaca; **bèravskī** *prid.* koji se odnosi na Beravce i Beravčane

bèrba, *v.* brati

bèrbel *m sport* u kuglanju naziv za tri oborena čunja u vertikali (1, 3 i 9)

bèrber (**bèrberin**) *m reg. zast.* (+ *srp.*) obrtnik koji brije i šiša; brijač (neki su se bavili i liječenjem, vađenjem zuba i obrezivanjem djece) ♦ *pr:* (prema zanimanju ili nadimačka): **Bèrber** (180, Obrovac, *S* Dalmacija), **Berbérac**, **Bèrberić**, **Berbérović**, **B̏erbić** (Šibenik, Primorje, Slavonija) ✧ *tur.* ← *perz.* berber

Bèrberi *m mn* ⟨N Bèrber⟩ (**Bèrbērka** *ž*) *etn.* autohtono predarapsko stanovništvo *S* Afrike, o. 13 mil. stan. // **bèrberskī** *prid.* koji se odnosi na berbere i Berbere △ ~ ***jezici*** *lingv.* grana afroazijske jezične porodice, govore se većinom u Alžiru i Maroku (npr. tuareški) ✧ *tur.* ← *perz.* berber

berbèrīn *m* ⟨G berberína⟩ *bot.* žuto obojen alkaloid iz stabljike i korijena biljke žutike (*Berberis vulgaris*); služi u medicini i industriji boja ✧ *nlat.* Berberis vulgaris

berceuse (*izg.* bersêz) *m glazb.* skladba lirskog sadržaja za svakovrsne sastave, ob. uspavljujućom figurom u pratnji; uspavanka ✧ *fr.*

Bérčić, Ivan (1824–1870), hrv. filolog, glagoljaš i teolog, djelovao je u okviru Narodnog preporoda u Dalmaciji (*Čitanka staroslavenskog jezika*)

bèrde *ž* ⟨G *mn* bérdā⟩ *pl. tantum glazb.* najveća tambura u tamburaškom orkestru; kontrabas, bajs ✧ *tur.*

Berdjajev (*izg.* Berđájev), **Nikolaj Aleksandrovič** (1874–1948), ruski religiozni mislilac i filozof; kritičar načina primjene Marxovih ideja u Rusiji; glavni predstavnik kršćanskog egzistencijalizma (*Novo srednjovjekovlje*, *Čovjekova sudbina*) // **Berdjájevljev** *prid.* koji pripada Berdjajevu

bèrek *m* ⟨N *mn* -eci⟩ *lokal.* livada uz vodu na močvarnom tlu ✧ *mađ.*

berèkīn *m* ⟨G berekína⟩ *reg. hip.* nestašan dječak; deran, vragolan, obješenjak // **berekìnāda** *ž reg.* nestašluk; **berekìnica** *ž* nestašno žensko dijete; vragolanka ✧ *tal.* birichino

Berènika *pov.* kraljica Kirene (danas Libija) iz 3. st. pr. Kr. čijom su se udajom za egipatskog kralja Ptolomeja III ujedinile te dvije zemlje; zavjetovala je svoju kosu sretnom povratku muža iz ratnog pohoda; kad je kosa nestala iz hrama, dvorski je astronom izvijestio da je na nebu gdje čini skupinu zvijezda // **Berènikin** *prid.* koji pripada Bereniki △ ~***a kosa*** *astron.* zviježđe u konstelaciji Raka

berèta *ž*, *v.* bireta²

Beretínec *m* ⟨G -nca⟩ naselje (u blizini Varaždina), 1053 stan. // **beretìnečkī** *prid.* koji se odnosi na Beretinec

bèretka *ž* ⟨G *mn* -tākā/-ī⟩ **1.** okrugla plosnata kapa s »peteljkom« na vrhu, potječe iz grčko-rimske antike, a u modu ulazi još poč. 19. st.; francuska kapa, bareta **2.** vojna plosnata kapa čija boja obilježava pripadnost jedinici ili rodu vojske △ ***baskijska*** ~ baskijska kapa, *v.* b̀askījskī △ ✧ *fr.* béret ← *stprov.* berret

Berg (*izg.* Bèrg) **1. Alban** (1885–1935), austrijski avangardni skladatelj; zajedno sa Schönbergom uveo dvanaesttonsku ljestvicu (sustav) u glazbu, dokinuo tradicionalan koncept tonalitetnog središta u glazbi (atona-

litetnost), služio se različitim novim tehnikama skladanja (opere *Wozzeck*, *Lulu*, gudački kvarteti) **2. Paul** (1926), američki biokemičar, prvi među osnivačima genetičkog inženjeringa, *v.*; za inovacije u proučavanju nukleinskih kiselina Nobelova nagrada za kemiju 1980 (s W. Gilbertom i F. Sagnerom)

bergamasca (*izg.* bergamàska) *ž glazb. pov.* pučki ples iz okolice Bergama u Italiji (16–18. st.) ✧ *tal.*

bèrgamotka *ž* ⟨D L -i, G *mn* -tākā/-ī⟩ *bot.* vrsta naranče (*Citrus bergamia*) iz porodice rutvica (*Rutaceae*); od svježih plodova dobiva se ulje koje se koristi za aromatiziranje poznatog engleskog čaja Earl Grey ✧ *nlat.* bergamia

Bergen-Belsen (*izg.* Bèrgen-Bèlzen) *m pov.* u 2. svjetskom ratu nacistički logor smrti, blizu Lüneburga, Njemačka

bergerette (*izg.* beržerèt) *ž pov.* **1.** *knjiž.* francuska lirska pjesma jednostavna oblika, samo s jednom strofom, pastoralnog ili ljubavnog sadržaja **2.** *glazb.* instrumentalni ples, većinom u brzom taktu ✧ *fr.* ← berger: pastir

Bergman (*izg.* Bèrgman) **1. Ingmar** (1918), švedski filmski i kazališni režiser, jedan od najznačajnijih svjetskih režisera u drugoj pol. 20. st.; filmovi obilježeni specifičnom nordijskom romantikom i mistikom (*Sedmi pečat*, *Djevičanski izvor*, *Divlje jagode*, *Fanny i Alexander*) **2. Ingrid** (1915–1982), švedska filmska i kazališna glumica (*Casablanca*)

Bergson (*izg.* Bergsôn), **Henri** (1859–1941), francuski filozof, protivnik neokantizma, racionalizma, pozitivizma i filozofskog materijalizma; razvio je »procesualnu filozofiju« koja odbacuje statične vrijednosti u korist vrijednosti kretanja, promjena i evolucije te zastupao teoriju spoznaje kroz sjećanje, trajanje, kroz »élan vital« i, iznad svega, putem intuicije (*Stvaralačka evolucija*, *Ogled o izravnim činjenicama svijesti*)

beribèri (**bèri-bèri**) *m* ⟨G -ja⟩ *pat.* bolest tropskih krajeva uzrokovana jednoličnom prehranom (pomanjkanje vitamina B_1 u hrani), očituje se u upali perifernih živaca, paralizi nogu, slabosti srca ✧ *engl.* ← *sinh.* beri beri: vrlo slab

berìćet *m razg.* **1. a.** dobar urod, bogat prinos, dobra ljetina **b.** izobilje **2.** dobar učinak, solidna dobit; korist // **berìćetan** *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji donosi ploda; rodan, obilan, unosan (ob. o urodu i neposrednoj zaradi); berićetli; **berićètli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩, *v.* berićetan ✧ *tur.* bereket ← *arap.* bäräkä

Berija (*izg.* Bérija), **Lavrentij Pavlovič** (1899–1953), šef tajnih službi i policijskih snaga SSSR-a (od 1938); Staljinov pouzdanik i bliski suradnik, glavni organizator i provoditelj masovnih »čistki« uoči i poslije 2. svjetskog rata; u borbi za vlast poslije Staljinove smrti uhapšen, osuđen i strijeljan

bèrīl *m* ⟨G beríla⟩ *min.* berilijev aluminijev silikat $Be_3A_{12}Si_6O_{18}$, mineral važan za dobivanje berilija, obojene vrste upotrebljavaju se u draguljarstvu (npr. smaragd, akvamarin itd.) ✧ *grč.* bḗryllos

bèrīlij *m kem.* element (simbol Be, atomski broj 4), laka kovina čeličnosive boje, upotrebljava se za čvrste i otporne legure // **bèrīlijev** *prid.* koji pripada beriliju △ ~ ***oksid*** *kem.* BeO, visoko vatrostalni materijal koji se upotrebljava za električni porculan (za svjećice, izolatore, fluorescentne lampe i sl.) ✧ *lat.* beryllium

Bering (*izg.* Béring), **Vitus Jonassen** (1680–1741), danski pomorac i istraživač, njegova istraživanja Beringovog prolaza i Aljaske pripremila su tlo za rusko zauzimanje tih prostora // **Béringov** *prid.* koji pripada Beringu △ ~ ***prolaz*** *geogr.* morski prolaz između Azije i *S* Amerike, širok 85 km, spaja Sjeverno ledeno more s Tihim oceanom; ~***o more*** *geogr.* rubno more *S* dijela Tihog oceana gdje se Azija i Amerika najviše približavaju, 2.304.000 km²

Berìslavić, Petar (1450–1520), hrv. ban (1513), obnašao je visoke crkvene i državne funkcije, borio se protiv Osmanlija i poginuo u osmanskoj zasjedi

Berìslavići 1. Grabarski (**Doborski**) hrv. feudalci iz Slavonije (13–16. st.), nazvani po svojem posjedu u Grabarju; imali su važne političke uloge u Hrvatskoj **2. Trogirski** hrv. feudalci (15–16. st.), nazvani po rodnom mjestu Petra Berislavića **3. Vrhrički** (**Malomlački**) hrv. feudalci (15–17. st.)

Bèritić, Lukša (1889–1969), hrv. konzervator; istraživao urbanizam Dubrovnika i Stona gdje je izveo značajne zaštitne zahvate; postavio temelje konzervatorske struke u nas

bȅrīva, *v.* brati

Berkeley (*izg.* Bárkli), **George** (1685–1753), irsko-engleski filozof, anglikanski biskup i znanstvenik, zastupnik filozofije empirizma s tezom da izvan duhovnog svijeta i Boga postoji samo ono što možemo registrirati našim osjetilima

berkélij (**bèrklij**) *m kem.* umjetno dobiven radioaktivni element (simbol Bk, atomski broj 97) ✧ prema Berkeleyju, Kalifornija, gdje je otkriven

Bérković, Zvonimir (1928), hrv. kazališni i glazbeni kritičar, publicist, dramaturg, scenarist i filmski redatelj dokumentarnih (*Moj stan*) i igranih filmova (*Rondo, Kontesa Dora*)

berkšírac *m* ⟨G -rca, N *mn* -rci⟩ *zool.* vrsta crne svinje brza rasta ✧ *engl.* Berkshire, ime engleske pokrajine

bȅrlav *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *reg.* koji je priglup, koji se ističe glupim postupcima; berlast // **bèrlīna** *ž reg.* ženska osoba koja je berlava, koja se ističe glupim postupcima; glupača, guska, tuka; **bérlo** *m reg.* onaj koji je berlav ✧ *tal.* berlo

Berlichingen (*izg.* Bèrlihingen), **Götz von** (1480–1562), njemački vitez i junak romatičarskih legendi; vodio seljačku bunu (1525), ratovao protiv Osmanlija, napadao i pljačkao bogataške konvoje (njegov životopis tema je po njemu nazvane drame J. W. Goethea)

Berlin (*izg.* Bérlin), **Isaiah**, **Sir** (1909–1997), britanski politički teoretičar, povjesničar i filozof, oštar kritičar determinističkih doktrina; jedan od najistaknutijih mislilaca i teoretičara liberalizma i liberalne demokracije 20. st. (*Povijesna nužnost*, *Četiri eseja o slobodi*)

Bèrlīn *m* ⟨G Berlína⟩ glavni grad Savezne Republike Njemačke, 3.437.000 stan. // **Berlínac** (**Berlínčanin**) *m* (**Bèrlīnka**, **Berlínčānka** *ž*) ⟨N *mn* Berlínci/Berlínčani⟩ stanovnik Berlina; **bèrlīnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Berlin i Berlince △ *~**a kriza*** *pov.* zategnuto stanje u odnosima SSSR-a i Zapada (1948–1949); Sovjeti blokirali *Z* Berlin, Zapad odgovorio zračnim mostom; *~**i fenomen*** *meteor.* rijetko stanje u visokoj stratosferi kad se iznenada pojavljuju nagla zatopljenja i temperature zraka blizu 0 °C; *~**i kongres*** *pov.* politički skup 1878. na kome su tadašnje velike sile revidirale Sanstefanski mir, izvršile teritorijalne promjene i dopustile Austro-Ugarskoj okupaciju BiH; *~**i zid*** *pov.* betonski zid dug 45 km sa stražama, minskim poljima i kontrolnim točkama; od 1961. do rušenja 1989. dijelio je Istočni od Zapadnog Berlina, simbol podijeljene Njemačke; *~**o modrilo*** *kem.* $Fe_4Fe(CN)_{43}$, feri-ferocijanid, anorgansko bojilo često u uporabi zbog čistoće tona, stalnosti i neotrovnosti

berlína *ž pov.* svečana kočija na četiri kotača i s više mjesta ✧ *tal.*

berlínerblau *m* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* »berlinsko modro«, tamno plava boja za razliku od drugih nijansi, npr. pariško plavo, mornarsko plavo ✧ *njem.* Berlinerblau

Berlinguer (*izg.* Berlinguêr), **Enrico** (1922–1984), talijanski političar, generalni sekretar KP Italije od 1972; zagovornik »eurokomunizma«, »povijesnog kompromisa«, najdosljedniji kritičar politike SSSR-a među zapadnoeuropskim komunističkim vođama, prethodnik »reformiranog komunizma«

Berlioz (*izg.* Berliôz), **Hector** (1803–1869), francuski skladatelj dramski inspiriranih djela u duhu romantizma (*Faustovo prokletstvo*, *Fantastična simfonija*)

bèrlok *m* ⟨N *mn* -oci⟩ *reg.* sitan ukrasni predmet, proizvod zlatarije, pečatnjak ili amulet, koji se vješa na lanac, ob. na lanac od sata ✧ *fr.* breloque

bérma *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ *tehn.* vodoravna ili malo nagnuta ravnina koja poput stube prekida kosinu nasipa, *usp.* bankina (**2**) ✧ *fr.* berme ← *nizoz.* baerm

bèrmet *m* aromatično vino po francuskom receptu (u nas prošireno od Napoleonovih vremena) [*samoborski ~*] ✧ *v.* vermut

Bermúda *ž geogr.* Bermudski otoci, *v.* bermudski △ // **bermúde** *ž pl. tantum* lagane hlače koje sežu do koljena, popularna ljetna odjeća za muškarce i žene [*ove ~*; *obući ~*; *nositi ~*]; **bèrmūdsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Bermude △ ***Bermudski otoci*** *geogr.* britanska skupina o. 150 koraljnih otoka u *SZ* dijelu Atlantskog oceana, 54 km², 58.300 stan., glavni grad Hamilton; Bermuda; *~**i trokut*** **1.** područje u Sargaškom moru trokutnog oblika u kojem godinama navodno na neobjašnjiv način nestaju brodovi i zrakoplovi **2.** *pren. iron.* mjesto na kojem neobjašnjivo nestaju stvari i ljudi (ob. u smislu velikog nereda, divljih prilika itd.); *~**o jedro*** *pom.* visoko i relativno usko trokutno jedro; **Bermúđanin** *m* (**Bermúđānka** *ž*) ⟨N *mn* Bermúđani⟩ stanovnik Bermuda

Bêrn *m* glavni grad Švicarske, 140.000 stan. // **bêrnskī** *prid.* koji se odnosi na Bern i Bernjane; **Bȅrnjanin** *m* (**Bȅrnjānka** *ž*) ⟨N *mn* Bȅrnjāni⟩ stanovnik Berna

Bernadotte (*izg.* Bernadȍt), **Jean-Baptiste** (1763–1844), francuski maršal (od 1804), osnivač današnje švedske kraljevske dinastije, kralj Švedske (kao Karlo XIV, 1818–1844)

Bernanos (*izg.* Bernanȍs), **Georges** (1888–1948), francuski romanopisac i polemičar, jedan od najoriginalnijih i najnezavisnijih katoličkih pisaca svog vremena (*Dnevnik seoskog župnika*)

Bèrnard 1. *v.* ♦ **2. iz Clairvauxa, Sv.** (1090–1153), francuski redovnik, osnivač i nadstojnik samostana Clairvaux; filozof i teolog, protivnik Abélardova racionalizma, mistik; hermetična filozofija prirode; pokretač 2. križarskog rata // **bernardínac**[1] *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci, G bernàrdīnācā⟩ *kat.* pripadnik reda Sv. Bernarda, *v.*; bernardovac, cistercit; **bernardínčev** *prid.* koji pripada bernardincu; **bernàrdīnka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ pripadnica reda Sv. Bernarda; **bernàrdīnskī** *prid.* koji se odnosi na bernardince ♦ m. os. ime (svetačkoga podrijetla), *rij.*; isto: **Bernàrdīn** (← *tal.* Bernardino); *hip.*: **Bŕle**, **Bŕlo**, **Bȑnāk**, **Bȑnās**, **Bŕne**; **Bèrnārda** ž. os. ime; isto: **Bernardína**; *hip.*: **Bernàrdica** ◊ *pr.*: **Bȑnad** (**Bȑnat**) (150, Međimurje, Prigorje), **Bernákovć**, **Bèrnārd** (Zagreb, Međimurje), **Bèrnārda** (Šibenik, Rijeka), **Bèrnārdi** (Križevci, Otočac, Dalmacija), **Bèrnardić** (230, Zagreb i okolica), **Bèrnardis** (Buje, Primorje), **Bernàšek** (Daruvar, Zagorje), **Bérne** (Rovinj), **Bèrnelić** (Rovinj), **Bèrneš** (Poreč, Buje) **Bèrnetić** (Opatija, Rijeka, Korčula), **Bèrnhardt** (Vukovar, Osijek), **Bèrnhart** (Pakrac, Virovitica), **Bérnić** (Banovina, Istra), **Bȑlās** (170, Podravina), **Bȑlek** (930, Zagorje), **Brléković** (330, Prigorje, Zagorje), **Bȑletić** (600, okolica Karlovca), **Bȑlić** (570, Posavina, Prigorje, Zagorje), **Bȑnād** (130, Banovina), **Bȑnada** (150, sred. i *J* Dalmacija), **Bȑnadić** (160, Zagora), **Bȑnaković**, **Bȑnardić** (140, Pokuplje), **Bȑnas** (260, Sinjska i Imotska krajina), **Bȑnčić** (500, Primorje), **Bȑnelić** (200 Rijeka), **Bȑnić** (760, Krk, sred. Dalmacija) ◊ *top.*: **Bȑnadići** ✧ *njem.* Bernhard

Bernárdi, Bernardo (1921–1985), hrv. arhitekt i dizajner interijera i industrijskog namještaja; suosnivač i član grupe EXAT '51 (1951–1956); funkcionalna i logična koncepcija prostora i namještaja, prilagođena svakom zadatku posebno

Bernàrdīn ⟨G Bernardína⟩ **1. Sienski, Sv.** (pravo ime Bernardino degli Albizzeschi) (1380–1444), talijanski franjevac, teološko-asketski pisac i putujući propovjednik; utemeljitelj nekoliko samostana i pokretač reforme franjevačkog reda (opservanti) **2. Splićanin** (druga pol. 15. st.–sredina 16. st.), hrv. franjevac, priređivač prve hrvatske poznate inkunabule na latinici (*Lekcionar 1495*)

bernardínac[2] *m* ⟨G -nca, N *mn* -nci, G bernàrdīnācā⟩ *kinol.* rasa velikog alpskog psa izvježbanoga za spašavanje nastradalih u snijegu ✧ prema planinskom prijevoju u Švicarskoj, Sv. Bernhardu

Bernhardt (*izg.* Bernâr), **Sarah** (1844–1923), francuska kazališna glumica; 1880. osnovala vlastito putujuće kazalište i stekla svjetsku slavu gostujući na gotovo svim kontinentima; slavljena kao najveća kazališna glumica svojega doba

Bernini (*izg.* Berníni), **Gian Lorenzo** (1598–1680), talijanski graditelj, kipar i slikar, glavni predstavnik rimskog baroka (kolonada ispred crkve Sv. Petra u Rimu)

Bernoulli (*izg.* Bernúli) **1.** obitelj švicarskih matematičara **2. Daniel** (1700–1782), švicarski matematičar i fizičar, jedan od osnivača hidrodinamike i kinetičke teorije plinova **3. Jakob** (1654–1705), švicarski matematičar, radovi na računu varijacija i vjerojatnosti **4. Johan** (1667–1748), švicarski matematičar, brat Jacobov, radovi na računu varijacija i infinitezimalnom računu (Bernoullijeve diferencijalne jednadžbe)

Bernstein (*izg.* Bȅrnstin), **Leonard** (1918–1990), američki dirigent i skladatelj; u klasičnim djelima vješto koristi židovske liturgičke teme i džez ritam (*Misa*, *Priča sa zapadne strane*)

Berry (*izg.* Berȉ), **Jean de France, duc de** (1340–1416), brat francuskog kralja Karla V Mudrog; bibliofil i pokrovitelj umjetnosti, iza sebe ostavio neprocjenjivo blago slika, tapiserija nakita i iluminiranih rukopisa (*Časoslov vojvode od Berryja*)

bêrsa (**bîrsa**, **bîrza**) *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩ skrama (vinska kiselina) koja se stvara u procesu njegovanja vina i podrumarenja; pjena, vinska plijesan ✧ *srlat.* birsa ← *grč.* býrsa: koža

Bêrsa 1. Blagoje (1873–1934), hrv. skladatelj i pedagog, majstor instrumentacije, modernizirao hrvatsku orkestralnu glazbu **2. Vladimir** (1864–1927), hrv. skladatelj, napisao nekoliko opera i sakupio mnoge narodne napjeve iz Dalmacije

bersàljēr *m* ⟨G bersaljéra⟩ *vojn.* pripadnik specijalne pješačke jedinice talijanske vojske, prepoznatljiv po šeširu ili kacigi s perjanicom od crnog pijetlova repa; jurišnik ✧ *tal.* bersagliare ≃ bersaglio: meta

bèrseker *m mit.* neustrašivi junak staronordij-

ske mitologije koji u borbu odlazi bez oklopa ✧ *stnorv.* berserkr

bèrsilat *m sport* nacionalna borilačka vještina Malajaca ✧ *mal.* bersilat: boriti se

bérta *m lingv.* jezik šari-nilske grane nilosaharske porodice jezika, govori se u Sudanu

bertha (*izg.* bêrta) *ž* vrsta ovratnika najčešće rađenoga od lana, u modi u 19. st. ✧ prema imenu Berthe, žene Pipina Maloga

Berthelot (*izg.* Bertlȍ), **Marcelin** (1827–1907), francuski kemičar, povjesničar znanosti i vladin dužnosnik; znatno utjecao na razvoj kemije krajem 19. st.

Berthollet (*izg.* Bertolȅ), **Claude Louis**, **grof** (1748–1822), francuski kemičar i fizičar, otkrio mogućnost bijeljenja klorom, čišćenja vode ugljenom i dr.

bȅrza *ž* (+ *srp.*), *v.* burza

Berzelius (*izg.* Berzélijus), **Jöns Jakob** (1779–1848), švedski kemičar, odredio atomske težine i simbole za 43 kemijska elementa i otkrio nekoliko novih; postavio temelje kvantitativnoj kemijskoj analizi, istraživao izometriju i katalize (nazvane po njemu)

Bès *m mit.* u staroegipatskoj mitologiji bog glazbe, radosti i bračne sloge; prikazivan kao nakazni patuljak odjeven u lavlju kožu s plazećim jezikom

BES-, *v.* BEZ-

bés|a[1] *ž etnol.* **1.** časna riječ u Albanaca koju daje pojedinac, porodica, selo ili pleme kao svečano obećanje zaštite ili pomoći, koje se mora održati (prekršitelju slijedi krvna osveta) [*dati ~u*] **2.** ugovor o miru dviju zavađenih strana između kojih vlada krvna osveta ✧ *alb.* besë: vjera

bésa[2] *ž bank.* **1.** pad svih važnih burzovnih tečaja **2.** tržišna politika koja se temelji na očekivanju pada burzovnih tečaja // **bèsist** *m* vlasnik vrijednosnih papira koji trguje računajući s padom burzovnih tečaja ✧ *fr.* baisse

bȅsadržājan *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ koji nema sadržaja; prazan, bezvrijedan // **bȅsadržājno** *pril.* bez sadržaja; prazno, bezvrijedno; **besadržájnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je besadržajan, svojstvo onoga što je bez sadržaja; praznoća, bezvrijednost [*~ čovjeka*; *~ romana*; *~ govora*] ✧ BEZ- + *v.* sadržaj

bèsan (I) *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je bez sna (ob. o noći) [*~a noć*] // **bèsan** (II) *m* ⟨G -sna, N *mn* -sni⟩ nesanica [*bacao se po postelji u besnu*]; **bèsanica** *ž* nespavanje, nesanica; insomnija ✧ BEZ- + *v.* san

Besarábija *ž geogr.* zemlja između Dnjestra i Pruta, naseljavali je Dačani, bila pod Rusijom, Osmanskim Carstvom, SSSR-om // **Besarábljanin** *m* (**Besarábljānka** *ž*) ⟨N *mn* Besarábljani⟩ stanovnik Besarabije; **besàrapskī** *prid.* koji se odnosi na Besarabiju i Besarabljane

besávjestan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji je moralno neodgovoran; nepošten, nesavjestan // **besávjesno** *pril.* moralno neodgovorno, nepošteno; **besávjesnōst** *sr* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga koji je besavjestan, *usp.* nesavjesnost ✧ BEZ- + *v.* savjest

bȅscarinsk|ī *prid.* koji je oslobođen carine △ ***~a zona*** *ekon.* dio područja neke zemlje koji je pod njezinom političkom vlašću, ali na kojem se primjenjuju posebni carinski propisi (promet roba obavlja se bez plaćanja carina, a skladištenje, preradba i obrada roba uz posebne pogodnije uvjete) ✧ BEZ- + *v.* carina, carinski

bȅscīlj|an *prid.* ⟨*odr.* -ljnī⟩ koji nema cilja (o pojmovima), koji se ne odlikuje svrhom, besmislen, nesvrhovit [*~an posao*; *~an pothvat*; *~na politika*] // **bȅscīljno** *pril.* na besciljan način; neodređeno, izgubljeno, nesvrhovito; **bȅscīljnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je besciljno [*~ posla*; *~ pothvata*; *~ politike*]; besmislenost, nesvrhovitost ✧ BEZ- + *v.* cilj

bèscjen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *rij.* **1.** koji kao da je bez cijene; krajnje jeftin **2.** kojemu se ne može odrediti cijena // **bèscjēnje** *sr* vrlo niska cijena ✧ BEZ- + *v.* cijena

bèscvjetan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji nema cvijeta // **bèscvjetnice** *ž mn* ⟨N bèscvjetnica⟩ *bot.* red biljaka koje ne cvatu (*Cryptogamae*), *usp.* akotiledone ✧ BEZ- + *v.* cvijet

bèsemer *m tehn.* aparat za dobivanje čelika iz rastaljenoga željeza posebnim postupkom ✧ prema pronalazaču, Henryju Bessemeru (1813–1898)

besežírati (koga, se) *dv.* ⟨*prez.* besèžīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* besèžīrān, *gl. im.* -ānje⟩ *med.* preventivno cijepiti djecu protiv tuberkuloze cjepivom BCG (dobiva se od nepatogene vrste goveđeg bacila tuberkuloze) ✧ *krat.* BCG ← *lat.* **B**accilus **C**almette-**G**uérin

bèshljebica *ž neodom.* stanje krajnjeg siromaštva ✧ BEZ- + *v.* hljeb

bèsjed|a *ž* **1.** *arh.* riječ **2.** govor u svečanoj pri-

lici, posebno najavljena i pripremljena riječ; slovo △ *~a na gori* čuveni Kristov govor o blaženstvima (Matej 5); ***nastupna ~a*** *term.* inauguralni govor // **bèsjedica** *ž dem.* od besjeda; **bèsjediti** *dv.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -dēći, *pril. pr.* -īvši, *gl. im.* bèsjeđēnje⟩ (pro)govoriti; **bèsjednica** *ž*, *v.* besjednik; **bèsjedničin** *prid.* koji pripada besjednici; **bèsjednički** *prid.* koji se odnosi na besjednike; **bèsjednički** *pril.* poput besjednika, na način besjednika; **bèsjednīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji govori; govornik; **bèsjednīštvo** *sr ekspr.* **1.** govorništvo, govornička vještina **2.** propovjednička vještina ♦ *pr.* (nadimačka): **Bèsedić** (180, Karlovac, Podravina), **Bèsednik** (**Besȅdnik**) (300, Zabok, okolica Zagreba), **Bèsjedica** (Dubrovnik) ✧ *prasl.* i *stsl.* besěda (*rus.* beséda, *polj.* biesiada: zabava)

bèsjemen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema sjeme/sjemenke // **bèsjemenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je besjemen ili svojstvo onoga što je besjemeno ✧ BEZ- + *v.* sjeme

bèskamatnī *prid.* koji se daje bez kamata [*~zajam*] ✧ BEZ- + *v.*. kamata, kamatni

beskaràktēran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji nema karaktera; nemoralan // **beskaràktērno** *pril.* na beskarakteran način [*ponijeti se, ponašati se ~*]; **beskaraktérnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je beskarakteran ✧ BEZ- + *v.*. karakter

bèskičmen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ *rij.* koji nema kičmu, ob. u prenesenom značenju // **bèskičmenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* beskičmenjaštvo; **beskičmènjāk** *m* ⟨G beskičmenjáka, N *mn* beskičmenjáci⟩ **1.** (*mn*) *zool. razg.* beskralješnjaci, *v.* **2.** *pejor.* onaj koji nema kičmu, koji je beskarakteran; beznačajnik, gmizavac, onaj koji nema ponosa, poltron, slabić; **beskičmenjáštvo** *sr* osobina onoga koji nema kičmu, koji je beznačajnik; gmizavost, puzavost, poltronstvo, beskarakternost, beskičmenost ✧ BEZ- + *v.*. kičma

bèskiš|an *prid.* ⟨*odr.* -šnī⟩ u kojem nema kiše [*~na regija*]; sušan ✧ BEZ- + *v.* kiša

bèsklas|an *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nema klasa, koji nije podijeljen na klase △ ***~no društvo*** *ideol. pov.* projekcija komunističkih ideologa o budućem razvoju ljudskoga društva, u konačnici ono ne bi imalo klasa ✧ BEZ- + *v.*. klasa

beskolùtićāvci *m mn* ⟨N beskolùtićavac, G -āvca⟩ *zool.* beskralješnjaci nekolutićava tijela (*Ameria*), dvostrane simetrije i izražene cefalizacije (koljena: plošnjaci, žarnjaci, rebraši, oblenjaci, vrpčari i mekušci) ✧ BEZ- + *v.* kolutićavci

beskòljēnka *ž* ⟨G *mn* -enākā/-ī⟩ *bot.* vrsta trave (*Molinia coerulea*) iz porodice trava (*Gramineae*) ✧ BEZ- + *v.* koljeno

beskomplèksan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nema kompleksa // **beskomplèksnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je beskompleksan ✧ BEZ- + *v.*. kompleks

bȅskompromis|an *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji ne prihvaća kompromis, koji je vrlo odlučan (u donošenju odluka, u namjerama itd.) [*~na odluka*]; nepopustljiv // **bȅskompromisno** *pril.* ne praveći kompromis, vrlo odlučno u stavovima i postupcima; **bȅskompromisnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je beskompromisan, svojstvo onoga što je beskompromisno ✧ BEZ- + *v.*. kompromis

bȅskonač|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji nema konca, kraja s obzirom na broj, prostor, vrijeme ili veličinu; beskrajan, *opr.* konačan **2.** *pren.* koji je pretjerano dugačak; velik [*~an red*] △ ***~na granična vrijednost*** *mat.* karakteristika funkcije da poprima i zadržava po volji velike (ili malene) vrijednosti u skupu realnih brojeva čim se varijabla dovoljno približi nekom realnom broju odnosno neograničeno raste, simbolički $lim\, f(x) = \infty$ ili $-\infty$; ***~na vrpca*** *tehn.* pokretna vrpca od kože, plastične mase, tekstila, gume i sl., služi najčešće kao gibljiva veza u remenskim prijenosnicima za prijenos materijala u transporterima (npr. ugljena u rudniku); ***~ni skup*** *mat.* skup koji se može bijekcijom preslikati na svoj pravi podskup (podskup različit od cijelog skupa), npr. skup svih prirodnih brojeva može se udvostručavanjem preslikati na skup parnih brojeva; ***~no mali broj*** *mat.* varijabla u skupu realnih brojeva koja po apsolutnoj vrijednosti može postati manja od po volji malog pozitivnog broja; ***~no udaljena točka*** *mat.* u geometriji, naziv za objekt koji se pridjeljuje svakoj klasi paralelnih pravaca u euklidskoj ravnini ili prostoru radi prijelaza na metode projektivne geometrije; idealna točka // **bȅskonačno** *pril.* **1.** po broju, vremenu ili veličini bez kraja; bezbrojno, beskrajno **2.** preko svake mjere, pretjerano dugo ili mnogo [*~ se svađaju*]; **bȅskonačnōst** *ž*

⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga što je beskonačno; beskrajnost **2.** *mat.* pojam koji se s različitim značenjem u pojedinim dijelovima matematike suprotstavlja pojmu konačnosti; često se odnosi na pojmove kao što su mjera i dimenzija, *opr.* konačnost ✧ BEZ- + *v.*: konac², konačan

beskònflikt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji je bez konflikta [*~no društvo*] **2.** koji ne izaziva konflikte [*~na osoba*] // **beskònfliktnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina i svojstvo onoga koji je beskonfliktan ✧ BEZ- + *v.*: konflikt, konfliktan

bȅskorīs|tan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ **1.** koji ništa ne pridonosi, koji ne donosi korist [*~no ulaganje*] **2.** koji nije od pomoći, od kojega ne treba očekivati pomoć; uzaludan [*~tan vapaj*] // **bȅskorisno** *pril.* ne imajući koristi; uzaludno; **bȅskorīsnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji nije koristan, svojstvo onoga što nije korisno; uzaludnost ✧ BEZ- + *v.*: korist, koristan

bȅskrāj *m* ono što je prostorno neograničeno // **bȅskrāj|an** *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ **1. a.** *usp.* beskonačan [*~ni niz (čega)*] **b.** vrlo velik, ogroman, nesaglediv **2.** bezbrojan, mnogobrojan △ ***~ni zavrtanj*** *tehn.* posebna vrsta zupčanika u obliku vijka; pužni vijak, puž; **bȅskrājno** *pril.* **1.** *v.*: beskonačno **2.** u najvećoj mjeri, neopisivo [*~ lijep kraj*]; **bȅskrajnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* beskonačnost (**1**) [*~ svemira*; *~ pučine*] ✧ BEZ- + *v.* kraj

beskrálješnjāci (**beskrálježnjāci** *razg.*) *m mn* ⟨N beskrálješnjak⟩ *zool.* životinje koje nemaju kralješnicu (*Avertebrata*); beskičmenjaci ✧ BEZ- + *v.* kralješnica

bȅskrīl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji nema krila [*~na letjelica*] // **bȅskrīlci** *m mn* ⟨N beskrílac, G -lca, G *mn* -lācā⟩ *zool.* podrazred kukaca bez krila (*Apterygota*) ✧ BEZ- + *v.* krilo

bȅskrupulōzan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji je bez skrupula, koji provodi svoj interes bez obzira na štetu ili teškoće koje stvara drugima; bezobziran, drzak, debele kože // **bȅskrupulōzno** *pril.* bez skrupula, bez ikakva obzira; bezobzirno; **beskrupulóznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je beskrupulozan; bezobzirnost, drskost ✧ BEZ- + *v.* skrupula, skrupulozan

bȅskr̄van *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji nema u sebi dovoljno krvi; slabokrvan, malokrvan, blijed **2.** *pren.* koji je bez živosti; neodlučan, slabašan, neizražajan [*~ govor*] // **bȅskr̄vno** *pril.* **1. a.** bez krvi **b.** *pren.* bez živosti; mlako, beživotno **2.** bez prolijevanja krvi; **bȅskr̄vnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** *razg.* stanje onoga koji je beskrvan **a.** koji je iskrvario, koji nema krvi **b.** malokrvan, anemičan **2.** *pren.* osobina onoga koji je beskrvan, svojstvo onoga što je beskrvno [*~ govora*]; slabašnost, neodlučnost, bezizražajnost ✧ BEZ- + *v.*: krv

bèskućnīk *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji nema doma; siromah, bosjak // **bèskućnica** *ž* **1.** žena beskućnik **2.** ona koja je bez gnijezda, koja se skita [*ptica ~*]; **bèskućničin** *prid.* koji pripada beskućnici; **bèskućničkī** *prid.* koji se odnosi na beskućnike; **bèskućnīštvo** *sr* stanje onoga koji je beskućnik; krajnje siromaštvo; bezdomstvo; **bèskućno** *pril.* bezdomno, skitalački ✧ BEZ- + *v.*: kuća

bèskvas|an *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji je umiješan bez kvasca [*~ni kruh*] ✧ BEZ- + *v.*: kvasac

beslèma *ž* *reg.* izdržavanje, opskrba, hrana // **beslèisati** (se) *nesvrš.* ⟨*prez.* -išēm (se), *pril. sad.* -išūći (se), *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* hraniti (se), izdržavati (se), skrbiti (se), podmirivati (se) ✧ *tur.* besleme

bèslovesno *pril. pravosl.* bez razuma, svijesti o čemu [*~ govoriti*] ✧ *stsl.*

bèsmīs|ao *m* ⟨G -sla, N *mn* -sli⟩ **1.** ono što nema smisla; besmislenost **2.** *pren.*, *v.* besmislica △ ***do ~la*** do apsurda, preko mjere, pretjerano *ad absurdum* // **bèsmislen** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji je u suprotnosti sa zdravim razumom; nerazuman **2.** koji je bez ikakva smisla i značenja; neshvatljiv, neobjašnjiv **3.** koji je logički proturječan; nelogičan; **bèsmisleno** *pril.* na besmislen način; nerazumno, neshvatljivo, neprihvatljivo; **bèsmislenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo ili stanje onoga što je besmisleno, nepostojanje smisla **2.** besmislica, besmislen postupak; **bèsmislica** *ž* **1.** ono što je štetno ili što nema razloga za postojanje zbog nemanja smisla, nešto iskonstruirano protiv smisla; glupost, besmisao **2.** ono što ničemu ne služi, stvar bez vrijednosti ✧ BEZ- + *v.* smisao

bèsmrt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** *retor.* koji ne umire; vječan, nezaboravan (ob. o ljudima i njihovim djelima) **2.** *razg.* (u šali) vrlo uspio, vrijedan prepričavanja [*~na zgoda*; *~an vic*] // **bèsmrtnica** *ž*, *v.*: besmrtnik; **bèsmrtničin** *prid.* koji pripada besmrtnici; **bèsmrtničkī** *prid.* koji se odnosi na besmrtnost i besmrtnike; **bèsmrtnički** *pril.* kao besmrtnik, na način besmrtnika; **bèsmrtnīk** *m* ⟨V -īče, N

mn -īci⟩ **1.** onaj čije je djelo neprolazno ili su zasluge nezaboravne (ob. o velikim političarima, kulturnim radnicima i sl.) **2.** *retor.* član akademije znanosti, onaj čije je djelo besmrtno **3.** *iron. razg.* beznačajna osoba nezasluženo slavljena; **bèsmrtnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina onoga koji je besmrtan, svojstvo onoga što je besmrtno [~ *duše*] **2.** *fil.* vječnost trajanja i tvarne nepropadljivosti metafizičkih bića (čovjeka, prirode ili Boga) ✧ BEZ- + *v.* smrt, smrtan

bèsnježan *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ koji je bez snijega // **bèsnježica** *ž* zimsko razdoblje bez snijega ✧ BEZ- + *v.* snijeg, snježan

bèsolica *ž* **1.** *arh.* oskudica soli (nekada u ruralnoj unutrašnjosti prijeko potrebna radi usoljavanja hrane) **2.** *ekspr.* bijeda, siromaštvo (u kojem se nema ni za sol) ✧ BEZ- + *v.* sol[1]

Besonnenheit (*izg.* Bezônenhajt) *m psih.* stanje normalne, nepomućene svijesti; prisebnost ✧ *njem.*

bèsparica *ž razg.* stanje onoga koji trpi od pomanjkanja novca, para, koji nema dovoljno novca; oskudica ✧ BEZ- + *v.* para

bespàrtījskī *prid.* koji je bez jedne dominirajuće partije ✧ BEZ- + *v.* partija, partijski

bȅsperspektīvan *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ koji nema povoljne perspektive, izgleda za budućnost, koji je bez izgleda za razvitak, napredak, zaradu i druge željene prednosti; bezizgledan // **bȅsperspektīvno** *pril.* bez perspektive, bez izgleda za nešto bolje u budućnosti; **besperspektívnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ nepostojanje, nemanje perspektive; bezizglednost [*opća* ~; *posvemašnja* ~] ✧ BEZ- + *v.* perspektiva, perspektivan

bȅspilōt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji vozi, leti bez pilota [~*na letjelica*] ✧ BEZ- + *v.* pilot

bèspismen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩, *v.* nepismen // **bèspismeno** *pril.*, *v.* nepismeno; **bèspismenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bespismen [*prepustiti se* ~*i*]; nepismenost ✧ BEZ- + *v.* pisati, pismen

bȅsplanskī *prid.*, *v.* neplanski ✧ BEZ- + *v.* plan, planski

bèsplatan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji se ne plaća, koji se dobiva, omogućuje bez naplate // **bèsplatno** *pril.* bez plaće, bez plaćanja, bez nadoknade u novcu; badava ✧ BEZ- + *v.* platiti

bèsplod|an *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ **1.** *knjiš.* koji ne daje ploda (voćka, zemlja); jalov **2.** *pren.* koji ne donosi korist, nekoristan, uzaludan, zaludan [~*na diskusija*] // **bèsplodno** *pril.* na besplodan način; nekorisno, uzaludno, jalovo; **bèsplodnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je besplodan ili svojstvo onoga što je besplodno ✧ BEZ- + *v.* plod, plodan

bȅspogovōran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji se izvršava ili prihvaća bez pogovora, bez prigovora // **bȅspogovōrno** *pril.* bez pogovora, bez riječi prigovora; poslušno ✧ BEZ- + *v.* pogovor

bȅspōlan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ *term.* **1.** *biol.* koji je bez odlika spola; nespolan **2.** koji nije nastao spolnom oplodnjom // **bȅspōlno** *pril.* na bespolan način, nespolnim putem; **bȅspōlnōst** (**bespólnōst**) *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bespolan ✧ BEZ- + *v.* spol

bȅspomoćan *prid.* ⟨*odr.* -ćnī⟩ koji je nemoćan, koji ništa ne može poduzeti [*tu je čovjek* ~] // **bȅspomoćno** *pril.* nemoćno, tako da ne može sebi pomoći, tako da nema mogućnosti djelovanja [*gledati* ~]; **bȅspomoćnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *psih.* stanje onoga koji je bespomoćan; stvarna ili umišljena nemogućnost djelovanja u vlastitu korist i neučinkovitost u pokušajima djelovanja na okolinu; potpuna nemoć ✧ BEZ- + *v.* pomoći

bȅsporočan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je bez poroka, *usp.* neporočan // **bȅsporočno** *pril.* na besporočan način; neporočno; **bȅsporočnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je besporočan; neporočnost ✧ BEZ- + *v.* porok, poročan

bèsposlica *ž* **1.** neosmišljeno slobodno vrijeme; dangubljenje, dokolica, nerad **2.** *meton.* beznačajan rad ili postupak u besposlici; sitnica, tričarija **3.** *sociol.* situacija, stanje u kojem nema posla; stanje visoke nezaposlenosti [~ *je velika*] // **bèsposlen** *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji nema posla; nezaposlen **2.** koji nema posla, koji ima suviše vremena; dokon; **bèsposleno** *pril.* na besposlen način, ne radeći ništa; dokono; **besposlènjāk** *m* ⟨G besposlenjáka⟩, *v.* besposličar; **bèsposličār** *m* onaj koji izbjegava posao, koji besposliči; neradnik, besposlenjak; **bèsposličārev** (**bèsposličārov**) *prid.* koji pripada besposličaru; **besposličáriti** *nesvrš.* ⟨*prez.* besposličārīm, *pril. sad.* -rēći, *gl. im.* -rēnje⟩, *v.* besposličiti; **bèsposličārka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* besposličar; **bèsposličarskī** *prid.* koji se odnosi na besposličare; **bèsposličarski** *pril.* kao besposličar, na način besposličara; neradnički; **bèsposličiti** *nesvrš.* ⟨*prez.* -īm, *pril. sad.* -čēći, *gl. im.* -čēnje⟩ **1.** provoditi vrijeme bez posla, u

neradu; biti dokon; besposličariti **2.** biti nezaposlen; **bèsposličkī** *prid.* koji se odnosi na besposličare; **bèsposlički** *pril.* kao besposličar, na način besposličara; bez posla, dokono, neradno ✧ BEZ- + *v.* posao

bȅspoštēdan *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji nikoga ne štedi, koji ne štedi onog ili ono na koga ili na što je upravljen, usmjeren; nepoštedan, nemilosrdan, bezobziran, surov // **bȅspoštēdno** *pril.* na bespoštedan način; bezobzirno, nemilosrdno; **bȅspoštēdnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina ili postupak onoga koji je bespoštedan; bezobzirnost ✧ BEZ- + *v.* pošteda

bȅspovrat|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩, *v.* nepovratan [*~na pomoć*] // **bȅspovratno** *pril.* na bespovratan način; nepovratno; **bȅspovratnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bespovratno; nepovratnost ✧ BEZ- + *v.* povratiti

bȅsprāv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji je protivan pravu, koji nema pravne osnove; nezakonit **2.** koji je lišen pravne zaštite [*~an položaj*] △ ***~na gradnja*** gradnja bez potrebne građevinske dozvole // **bȅsprāvlje** *sr* **1.** bespravno stanje; nezakonitost **2.** bespravan položaj; obespravljenost, bespravnost; **bȅsprāvno** *pril.* na bespravan način; nezakonito; **bȅsprāvnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* bespravlje (**2**) ✧ BEZ- + *v.* pravo

besprédmet|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ **1.** koji nema razloga da postoji, da se oblikuje; bezrazložan [*~an posao*] **2.** koji nije u predmetu govora; promašen, deplasiran, neosnovan, neutemeljen [*svaka riječ je ~na*] **3.** koji nema značenja; suvišan, nepotreban [*~ni trud*] // **besprédmetno** *pril.* bez ikakve osnove; suvišno, nepotrebno; **besprédmetnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bespredmetno, nepotrebno; suvišnost, neosnovanost ✧ BEZ- + *v.* predmet

besprijékōran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji ne treba prijekora, u kojemu nema mjesta prigovoru; savršen, bez mane [*~ rad*] // **besprijékōrno** *pril.* bez najmanjeg prigovora; savršeno, perfektno, briljantno [*posao obaviti ~*]; **besprijékōrnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je besprijekoran ili svojstvo onoga što je besprijekorno ✧ BEZ- + *v.* prijekor

besprímjēran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ kojemu nema ravna, za koji se ne može naći primjer; jedinstven (u dobrom i u lošem smislu) // **besprímjērno** *pril.* na način da mu nema ravna, jedinstveno (u dobrom i lošem smislu), tako da se ne može naći sličan primjer, na još neviđen način ✧ BEZ- + *v.* primjer, primjeran

bȅsprincipijēlan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je bez principa, *usp.* neprincipijelan // **bȅsprincipijēlno** *pril.* na besprincipijelan način; neprincipijelno; **bȅsprincipijēlnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je besprincipijelan; neprincipijelnost ✧ BEZ- + *v.* princip, principijelan

besprízīv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ *pravn.* koji ne trpi priziva, koji se ne može opozvati, na koji se ne može žaliti, na koji se ne može uložiti žalba, koji se ne može poreći [*~an sud*; *~na odluka*; *~no rješenje*] // **besprízivno** *pril.* bez prava na priziv; **besprízīvnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je besprizivno [*~ sudske odluke*] ✧ BEZ- + *v.* prizvati, priziv

bȅsprizōran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji je bez roditelja i doma, prepušten ulici, krajnje zapušten i izvan ljudskog društva // **bȅsprizōrnica** *ž* žensko zapušteno dijete; uličarka; **bȅsprizōrnīk** *m* ⟨N *mn* -īci⟩ muško zapušteno dijete; uličar ✧ *rus.* besprizórnyj

besprostàtāš *m* ⟨G besprostatáša⟩ *podr. razg.* onaj koji nema prostate, koji ju je u odmakloj dobi morao operirati; onaj koji nema više što reći mladim ljudima i koji ne može razumjeti njihov polet i energiju ✧ BEZ- + *v.* prostata

bèsprstōst *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ *med.* adaktilija ✧ BEZ- + *v.* prst

bèsputan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je bez puta; neprohodan [*~ kraj*] // **bèspūć|e** *sr* **1.** kraj, mjesto, područje gdje se ne zna za put, gdje nema putova; besputica **2.** *pren.* predio gdje se čovjek ne snalazi; nepregledan, neprohodan, nedostupan kraj; **bèsputica** *ž rij.*, *v.* bespuće (**1**); **bèsputnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je besputno; nepostojanje puta ✧ BEZ- + *v.* put

bȅsrām|an *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ koji nema srama; bestidan [*~ni postupak*] // **bȅsrāmlje** *sr zb.*, *v.* besramnost; **bèsrāmnica** *ž*, *v.* besramnik; **bèsrāmničkī** *prid.* koji se odnosi na besramnike; **bèsrāmnički** *pril.* na način besramnika, kao besramnik; **bèsrāmnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bez srama; bestidnik; **bȅsrāmno** *pril.* na besraman način; bestidno; **bȅsrāmnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je besraman ili svojstvo onoga što je besramno [*počiniti ~*]; bestidnost, besramlje ✧ BEZ- + *v.* sram, sraman

Bessel (*izg.* Bésl), **Friedrich Wilhelm** (1784–1846), njemački astronom i matematičar, izmjerio položaje i međusobnu udaljenost za o. 50.000 zvijezda, odredio oblik i veličinu Ze-

mlje, uveo matematičke funkcije (*Besselove funkcije*)

Bessemer (*izg.* Bèsimr), **Henry** (1813–1898), engleski inženjer, 1855. otkrio ekonomičan postupak dobivanja čelika iz rastaljenog sirovog željeza

bȅstežīnsk|ī *prid.* koji je bez težine △ ***~o stanje*** *fiz.* stanje tijela na koje ne djeluje Zemljina gravitacija zbog djelovanja centrifugalne sile inercije mase satelita ili svemirskoga broda i koje u svemirskoj letjelici lebdi u prostoru bez obzira na svoju masu ✧ BEZ- + *v.* težina

bȅstīd|an *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ **1.** koji nema osjećaja stida; besraman, bezobrazan [*~na derišćad*] **2.** koji izaziva osjećaj stida; nemoralan [*~ne geste*] // **bȅstīdnica** *ž*, *v.* bestidnik; **bèstidnički** *prid.* koji se odnosi na bestidnike; **bèstidnički** *pril.* na bestidnički način, kao bestidnik; **bèstīdnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bez stida; besramnik, pokvarenjak; **bȅstīdno** *pril.* bez stida; besramno, sramotno [*osmjehuje se ~*]; **bèstīdnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bestidan ili svojstvo onoga što je bestidno; nemanje stida, bestidan postupak, besramnost [*perverzna ~*] ✧ BEZ- + *v.* stid

bȅstija *ž*, *v.* beštija

bȅstijālan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je svirep kao divlja životinja; divlji, zvjerski, okrutan, surov, nečovječan [*~ tip*; *~ čovjek*] // **bȅstijālno** *pril.* na bestijalan način; životinjski, okrutno, divlje; **bestijálnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina ili postupak onoga koji je bestijalan ili svojstvo onoga što je bestijalno [*njegova ~* = on je bestijalan] **2.** *psih.*, *v.* zoofilija;

bestìjārij *m* **1.** *knjiž.* zbirka tekstova legendi u prozi ili stihovima o pravim ili fantastičnim životinjama kojima se pripisuju nadnaravna svojstva **2.** *pov. umj.* ukupnost kipova i reljefa koji predstavljaju životinje na pročeljima katedrala, portalima, tapiserijama itd. **3.** *pov.* prostor za životinje u starorimskom cirkusu **4.** *pov.* gladijator u Rimu koji je bio osuđen na borbu sa zvijerima ✧ *lat.* bestialis ≃ bestia: zvijer

bèstīlj *m* ⟨G bestílja⟩ *reg.* gusto ukuhani pekmez od šljiva, ob. bez šećera ✧ *tur.* pestil

bestìōn *m* ⟨G bestióna⟩ lik žene ili životinje na pramcu jedrenjaka; pulena ✧ *tal.* bestione ≃ *lat.* bestia: zvijer

bȅstjeles|an *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nije materijaliziran u tijelu; nematerijalan, duhovan [*~na ljubav*] // **bȅstjelesno** *pril.* na nematerijalan način; nematerijalno, duhovno; **bȅstjelesnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga što je bestjelesno ✧ BEZ- + *v.* tijelo

Bestòvje *sr* naselje (u blizini Zagreba), 1900 stan. // **Bestovjéčanin** *m* (**Bestovjèčka** *ž*) ⟨N *mn* Bestovjéčani⟩ onaj koji je iz Bestovja; **bestòvječkī** *prid.* koji se odnosi na Bestovje i Bestovječane

bȅstrāga *pril.* *razg.* neznano kud (*dosl.* bez traga) // **bestràgija** *ž* (samo *jd*) *ekspr.* nedođija ✧ BEZ- + *v.* trag

bèstrasan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ **1.** koji je bez strasti; uravnotežen, staložen, miran **2.** koji ne pokazuje strast; suzdržan // **bèstrasnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bestrasan ✧ BEZ- + *v.* strast

best runner (*izg.* bèst ràner) *m term.* filmska, kazališna predstava i sl. koja nailazi na najbolji odaziv publike ✧ *engl.*

bȅstrzājn|ī *prid.* koji ne proizvodi trzaj △ ***~o oružje*** *vojn.* oružje kojemu je bitno smanjeno trzanje, a time i masa i težina prigodom ispaljenja [*~i top*] ✧ BEZ- + *v.* trzati, trzaj

bestsèler *m razg.* knjiga koja se odlično prodaje, koja se najviše traži u jednom razdoblju; uspješnica [*~ mjeseca*; *~ godine*] // **bestsèlerskī** *prid.* koji se odnosi na bestselere ✧ *engl.* best seller

bȅsubjekt|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ *gram.* koji nema subjekta [*~na rečenica*]; bezličan ✧ BEZ- + *v.* subjekt

besùmnje (način pisanja uz: bez sumnje) *pril.* nesumnjivo, nedvojbeno ✧ BEZ- + *v.* sumnja

bèsupnice *ž mn* ⟨N bèsupnica⟩ *bot.*, *v.* akotiledone ✧ BEZ- + *v.* supka

bȅsvijēst *ž* ⟨G -esti, I -esti/-ešću⟩ stanje u kojem nema sposobnosti opažanja i primanja podražaja preko osjetila; stanje bez svijesti; nesvjestica, besvjesnost △ ***do ~i (piti, govoriti, plesati)*** bez mjere, u beskraj // **bȅsvjesno** *pril.* kao da je bez svijesti; **bèsvjesnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* besvijest; **bȅsvjes|tan** *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ **1.** koji je bez svijesti, u nesvijesti **2.** koji je bez svijesti, bez razuma [*~na životinja*] **3.** koji nije potaknut sviješću; automatski, spontan [*~na kretnja*] ✧ BEZ- + *v.* svijest

bešamȅl *m kulin.* gusti, bijeli umak od maslaca, brašna i mlijeka (ili netučenog slatkog vrhnja) ✧ *fr.* béchamel, prema imenu majordomusa na dvoru Luja XIV., Louis Marquis de Béchamela, koji ga je izmislio

bȅšāv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ *tehn.* **1.** koji nema šava **2.** koji nema vidljivo mjesto spajanja △ *~na cijev tehn.* vrsta cijevi izrađene navlačenjem užarenog čelika na trn uz istodobno valjanje // **bȅšāvno** *pril.* tako da je bez šava ✧ BEZ- + *v.* šivati, šav

bèščāšće *sr* nemanje časti, nepostojanje časti (o osobi); beščasnost, *usp.* nečasnost // **bèščasno** *pril.* nečasno; **bèščasnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* beščašće; **bèščastan** *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nema časti, nečastan, *opr.* častan

beščèljusnice *ž mn* ⟨N beščèljusnica⟩ *zool.* riboliki kralješnjaci (*Agnatha*), nemaju izgrađene čeljusti; beščeljusti (npr. kružnouste)

bèščīnje *sr arh.* bezakonje ✧ *stsl.* bezčinьje

bèšćutan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji je bezosjećajan, neosjetljiv na patnje drugoga; tup, ravnodušan prema potrebama, nevoljama itd. drugoga (doslovno koji je bez ćutila, koji ne ćuti) // **bèšćutnica** *ž, v.* bešćutnik; **bèšćutničin** *prid.* koji pripada bešćutnici; **bèšćutnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bešćutan; **bèšćutno** *pril.* bez osjećaja, ravnodušno; **bèšćutnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bešćutan; ravnodušnost, bezosjećajnost

bèšik|a[1] *ž* ⟨D L -ici⟩ *reg.* kolijevka [*od ~e*] ✧ *tur.* be-ik

bèšika[2] *ž* ⟨D L -ici⟩ *anat.* **1.** mokraćni mjehur **2.** masivni koštani obruč što ga zajednički oblikuju obje zdjelične kosti i trtična kost; zdjelica // **bèšičnī** *prid.* koji se odnosi na bešiku ✧ *rum.* be-ica

Bèšīr ⟨G Bešíra⟩ ♦ m. os. ime (*musl.*); *hip.*: **Béšo** ◇ *pr.*: **Béšić** (630, Zagreb, Pula, Split, Sisak, Šibenik, Gospić, Rijeka), **Bèšīr** (Donji Lapac, Zagreb, Osijek, Pula, Korenica, Virovitica, Gospić), **Bešírević** (100, Zagreb, Sisak, Rijeka, Split, Dubrovnik, Pula, Vukovar), **Bešírović** (Baranja, Samobor, Osijek, Split, Zagreb, Požega, Solin ✧ *tur.* Be-ir ← *arap.*

bèškot *m lokal.* **1.** *v.* piškota **2.** biskvit ✧ *tal.* biscotto

bȅšlaga *m* ⟨N *mn* -e⟩ *vojn. pov.* čin u nekadašnjoj vojsci Osmanskog Carstva, zapovjednik odreda bešlija ♦ *pr.*: **Bèšlagić** (Zagreb, Primorje, Gorski kotar) ✧ *tur.* be-li ağası

bèšlija *m* ⟨N *mn* -e⟩ *vojn. pov.* pripadnik plaćene konjice u vojsci Osmanskog Carstva, slične ugarskim husarima, radili su prvotno za plaću od 5 akči, *usp.* bešlaga, bešluk ♦ *pr.*: **Bèšlīć** (1 400, sred. Dalmacija, Zagora, Slavonija), **Bèšlija** (Zagreb, Split, Rijeka, Dugo Selo, Dubrovnik, Drniš), **Bèšljić** (Sinj, Split, Solin, Vukovar) ✧ *tur.* be-li: *dosl.* petak

bèšluk *m* ⟨N *mn* -uci⟩ **1.** *pov.* stari kovani novac od pet groša ili para **2.** *reg.* predmet duljine pet aršina ili u vrijednosti od pet groša ili težine pet oka itd. ✧ *tur.* be-lik, be-: pet

bèštek (beštȅk) *m* ⟨G beštèka⟩ *reg.* pribor za jelo, jedaći pribor po građanskim običajima (nož, vilica, žlica) ✧ *njem.* Besteck

bèštija *ž* **1.** *reg. ekspr. hip.* životinja [*jadna ~!*; *čovjek se muči kao ~*]; bestija **2.** *pren. pejor.* onaj koji ima loše osobine što se pripisuju zvijeri ili životinji, onaj koji je bez osjećaja, okrutan [*~ od čovjeka*] ✧ *tal.* bestia ← *lat.*

bèštīma *ž reg.* psovka, vulgaran izraz kojim se psuje; kletva // **beštimàdūr** *m* ⟨G beštimadúra⟩ *reg.* onaj koji beština; psovač; **beštȉmati** (∅) *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* govoriti beštime; beštimavati, psovati; **beštimávati** *nesvrš.* ⟨*prez.* beštìmāvām, *pril. sad.* -ajūći, *gl. im.* -ānje⟩, *v.* beštimati ✧ *tal.* bestemmia ≃ bestemmiare: psovati ← *grč.* blasphēmeîn

bèšum|an *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ koji nema šume; gol [*~na visoravan*] ✧ BEZ- + *v.* šuma

bȅšūm|an *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ **1.** koji radi tako da ne proizvodi neželjenu količinu šuma [*~ni vodokotlić*] **2.** koji je bez šuma, sasvim tih; nečujan [*~an korak*] // **bȅšūmno** *pril.* bez šuma, tiho, nečujno; **bȅšūmnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bešumno; nečujnost ✧ BEZ- + *v.* šum, šuman

bȅt *m* **1.** *lingv.* drugo slovo hebrejskog alfabeta (b) **2.** u hebrejskom sustavu bilježenja brojeva oznaka za brojku dva ✧ *hebr.* bēyth

bȇta[1] *ž* **1.** *lingv.* drugo slovo grčkog alfabeta **2. a.** *pov.* u grčkom sustavu bilježenja brojeva oznaka za 2 (dva) **b.** redni broj drugi u obilježavanju poretka sastavnica (npr. odjeljaka u tekstu) **3.** *kem.* **a.** jedna od mogućih pozicija atoma ili grupe u molekuli spoja **b.** u organskoj kemiji oznaka za međusobno razlikovanje nekih izomera **4.** *mat.* grčkim slovima pisana oznaka za kut (poput alfa i gama) **5.** (Beta) *tehn.* **a.** posebna magnetna videovrpca za profesionalno snimanje elektronskom tehnikom [*obična ~*; *digitalna ~*] **b.** videovrpca namijenjena videorekorderima (format tzv. VCR), koja nije kompatibilna s drugim formatima (npr. s VHS formatom) **6.** *inform.* termin za nedovršenu verziju programa [*~-program*], *usp.* alfa (**6**) △ *~-alkoholičari pat.* skupina

alkoholičara kod kojih se javljaju komplikacije zbog alkoholizma (gastritis, ciroza i dr.) bez drugih fizičkih ili psihičkih simptoma ovisnosti o alkoholu; ~-**antibiotici** *farm.* velika skupina antibiotika sa zajedničkom strukturom, djeluju baktericidno; ~-**opekotine** *pat.* ozljede kože ljudi ili životinja poslije dugotrajnog izlaganja zračenju beta-čestica koje emitiraju radioaktivne tvari; ~-**rizik** *ekon.* rizik »nepravilnog prihvaćanja«, rezultat, evidentirano stanje računa nije bitno pogrešno iskazano, iako je došlo do pogreške; ~-**testovi** *psih.* testovi za ispitivanje inteligencije analfabeta; ~-**valovi** *med.* beta-ritam, normalni elektroencefalografski ritam, osobito preko prednjih dijelova mozga; ~-**zrake** *fiz.* zrake koje izbijaju iz nestabilnih atomskih jezgara, sastoje se od elektrona ili pozitrona, u magnetnom polju otklanjaju se jače i na protivnu stranu od alfa-zraka (elektroni) ili na istu stranu kao alfa-zrake (pozitroni), imaju veći domet i veću probojnu moć od njih, ali i slabiju moć ionizacije, jezgra koja emitira beta česticu mijenja se u jezgru s istim brojem nukleona (A), ali s različitim brojem protona (Z), *usp.* alfa-zračenje, gama-zračenje, *v.* alfa △, gama[1] △ ✧ *lat.* beta ← *grč.* bêta: drugo slovo grčkog alfabeta ≃ *hebr.* bēyth

bȅta[2] *ž* ⟨G *mn* bêtā⟩ *zool.* tropska slatkovodna riba koštunjača (*Beta splendens*) iz reda grgečki; sijamska riba, lovac ✧ *nlat.*

betàīn *m* ⟨G betaína⟩ *kem.* bezbojni kristal, topljiv u vodi i alkoholu, trimetilglicin ✧ *lat.* beta: repa + -IN

Betánija *ž bibl.* malo selo i biblijsko mjesto na istočnim obroncima Maslinske gore kod Jeruzalema gdje je po predaji Isus uskrsnuo (*Novi zavjet*); tu se nalazio dom Marije, Marte i njihovog brata Lazara

bȅtatrōn *m fiz.* kružni akcelerator za proizvodnju visoko energetskih elektrona (do 340 MeV), uključujući proizvodnju visoko energetskih X-zraka, elektroni se ubrzavaju pomoću magnetske indukcije ✧ *v.* beta[1] + *v.* ciklo**tron**

bȅt-dīn *m bibl.* zgrada u kojoj zasjeda sud; sud, sudnica (kod Izraelaca u biblijsko doba) ✧ *hebr.* bēyth dīn: kuća zakona

bȅteg *m reg.* bolest // **betéžan** *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ bolestan; **betéžati** *nesvrš.* ⟨*prez.* -ām, *pril. sad.* -žēći, *gl. im.* -ānje⟩ razbolijevati se, pobolijevati; **betéžnica** *ž*, *v.* betežnik; **betéžnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji ima beteg, koji je betežan; bolesnik ✧ *mađ.*

bètega! *uzv. reg. ekspr.* k vragu!, dođavola!, neka vrag nosi!, neka nosi đavo!, neka ide dovraga!, neka ide uđavola! ✧ *mađ.*

bètel *m bot.* vrsta palme (*Areca cathechu*) iz tropske Azije △ ~-**orasi** betel uvijen u zelene listove biljke *Piper betle*; upotrebljava se za žvakanje kao narkotično sredstvo ✧ *port.* ← *mal.*

Bètel *m* **1.** *bibl.* mjesto prva Abrahamova logorovanja po dolasku u Kanaan gdje je postavio prvi žrtvenik Jahvi (o. 30 km *S* od Jeruzalema); mjesto gdje je Jakov usnuo ljestve koje se uzdižu do neba, *usp.* Jakovljeve ljestve, *v.* Jakovljev △ **2.** ukupnost područnica Jehovinih svjedoka // **bètelsk|ī** *prid.* koji pripada Betelu, koji se odnosi na Betel △ ~**a obitelj** *rel.* svi članovi Betela, svi članovi sljedbe Jehovinih svjedoka; ~**a služba 1.** *rel.* služenje Bogu u Betelu **2.** svi poslovi koji se obavljaju u Betelu ✧ *hebr.* bēyth: kuća + 'ēl: Bog

bèter *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg.* **1.** koji je nevaljastiji, ružniji, gori **2.** (u *im.* službi) beskarakteran, loš čovjek; nevaljalac ✧ *tur.* beter: lošiji, gori ← *perz.*

Bȅti, *v.* Elizabeta ♦

Bètina *ž* naselje (u blizini Šibenika), 813 stan. // **Betínac** *m* (**Bètīnka** *ž*) ⟨N *mn* Betínci⟩ stanovnik Betine; **bètinskī** *prid.* koji se odnosi na Betinu i Betince

bȅt-knȅset *m jud.*, *v.* sinagoga ✧ *hebr.* bēyth kneset: kuća okupljanja, kuća zborovanja

bȅtl (**bètel**) *m* ⟨G bètla⟩ *žarg.* u kartaškoj igri preferansu licitirana igra u kojoj onaj koji vodi igru ne smije dobiti ni jedan »štih«; mizer ✧ *njem.* Bettel: prosjačenje

Bètlehem *m* grad u Palestini, 12 km *J* od Jeruzalema, oko 35.000 stan., u kojem se, prema Bibliji, rodio Isus Krist; rodno mjesto kralja Davida; sveto i hodočasničko mjesto kršćana // **bȅtlehemsk|ī** *prid.* koji se odnosi na Betlehem △ ~**a štalica 1.** mjesto rođenja Isusa Krista **2.** *pren.* improvizirana štalica s malim Isusom, Marijom, Josipom, pastirima, trima kraljevima, anđelima, te životinjama i betlehemskom zvijezdom koja se pred Božić stavlja u mnoge crkve; ~**a zvijezda** prema *Bibliji* zvijezda repatica koja je Tri kralja vodila do mjesta Kristova rođenja ♦ *pr.*: **Bȅtlehem** (130, Koprivnica) ✧ *hebr.* bēyth: kuća + lehem: kruh

bètli *prid.* ⟨*indekl.*⟩ *reg. ekspr.* koji je ružna, neugodna okusa; neukusan, gadljiv ✧ *tur.*

bètōn *m* ⟨G betóna⟩ **1.** tvrdi materijal za gradnju; smjesa cementa, pijeska, šljunka i vode **2.** *žarg.*

istodobno pijenje viskija i piva, ob. izaziva teško pijanstvo △ **armirani** ~ beton ojačan željeznim šipkama ili željeznom mrežom; **čelični** ~ cementna žbuka kojoj su dodana sitna zrnca čelika da se poveća otpornost protiv brušenja i trošenja; **laki** ~ manje čvrst od običnih betona, ali mu je mnogo bolja toplinska izolacija, dobiva se upotrebom lakih agregata (drobljenjem opeke, drozge i sl.); **približni** ~ beton smiješan po obujmnim jedinicama (umjesto po masenim jedinicama) // **betònara** *ž* **1.** pogon za proizvodnju betona i betonskih građevinskih elemenata **2.** *razg.* postrojenje za miješanje betona; betonjerka; **betonírac** *m* ⟨G -rca, N *mn* -rci, G betònīrācā⟩ radnik koji betonira; **betonírati** *dv.* ⟨*prez.* betònīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *prid. trp.* betònīrān, *gl. im.* -ānje⟩ **1.** ugraditi/ugrađivati betonsku smjesu **2.** *žarg.* potvrditi/potvrđivati, osigurati/osiguravati (razliku u sportskom dvoboju koja vodi pobjedi, zadanu riječ, prijateljstvo i sl.); **bètōnsk|ī** *prid.* koji se odnosi na beton [*~i stup*] △ *~o* **željezo** željezne mreže izrađene za ugradnju u betonske konstrukcije; **betònjara** *ž pejor.* kuća građena s mnogo betona i malo opeke, lošije izolacije i nepovoljnije ionizacije; **betònjerka** *ž* ⟨G *mn* -ā/-ī⟩, *v.* betonara ✧ *fr.* béton ≃ *lat.* bitumen

bȅtula *ž razg. pejor.* neugledan ugostiteljski objekt; birtija, bircuz ✧ *tal.* bettola

bȅtveš *m reg.* posteljno rublje; posteljina, krevetnina ✧ *njem.* Bettwäsche

beughelball (*izg.* ob. bégelbāl) *m sport* stara nizozemska igra drvenom kuglom i drvenim udaračem (paletom), kojim se kugla tjera kroz prsten učvršćen na podu dvorane (ljeti) ili na ledu (zimi) ✧ *nizoz.*

beursault (*izg.* bersô) *m sport* tradicionalna narodna streličarska disciplina u Francuskoj i Belgiji ✧ *fr.*

Beuys (*izg.* Bòjs), **Joseph** (1921–1986), njemački slikar, kipar i umjetnički pedagog; blizak dadaizmu, sudjelovao u formiranju avangardnih suvremenih pokreta »Fluxus« (neodadaisti), happeninga, konceptualne umjetnosti; bitno utjecao na promjenu umjetničke klime 1960-ih u Europi i SAD-u

bèvāb *m* ⟨G bevába⟩ *reg. zast.* vratar, portir ✧ *tur.* bevvab ← *arap.* bäwwāb: vratar ← bāb: vrata

bevàdūr *m* ⟨G bevadúra⟩ *reg. ekspr.* onaj koji pije više nego što je uobičajeno; pijanica, ispičutura, pijančina, bevanja // **bèvanja** *m reg. ekspr.*, *v.* bevadur ✧ ≃ *tal.* bevere: piti

bèvānda *ž* vino primorskog podneblja kojemu je radi lakoće, probavljivosti i boljeg gašenja žeđi dodana prikladna količina vode ✧ *tal.* bevanda: piće ≃ bere (bevere): piti

bȅvatrōn *m fiz.* kolokvijalno ime za protonski sinkrotron na Barkeleyju (sveučilište u Kaliforniji), proizvodi energije do 6 GeV (pomoću njega potvrđeno postojanje antiprotona i antineutrona) ✧ *v.* **b**ilijun + *v.* **e**lektrika + *v.* **v**olta + *v.* ciklo**tron**

Beverly Hills (*izg.* Bȅverly Hȉls) *m* dio Los Angelesa, SAD, gdje u raskošnim vilama stanuju hollywoodske filmske zvijezde; pojam mondenog, luksuznog stanovanja i života ✧ *amer.engl.*

bèz (čega) *prij.* **1.** znači da nema nekoga ili nečega, da ne postoji [*nebo ~ oblaka*; *dijete ~ oca*; *biti ~ novca*; *pismo ~ potpisa*] **2.** znači da tko i što nedostaje [*~ tebe ne mogu živjeti*] **3.** znači izuzimanje; osim [*išli su na izlet ~ bolesnih*] **4.** znači odsutnost [*~ stranih gostiju nema turizma*] **5.** s nekim imenicama ima zn. odričnoga *gl. pril. sad.* [*~ straha* ne strašeći se; *~ žurbe* ne žureći se; *~ prestanka* ne prestajući; *~ brige* ne brinući se; *~ daljega*, *razg.* odmah; *~ veze*, *razg.* glupo, besmisleno, *usp.* bezveznjak] **6.** u raznim kontekstima ob. u zn. irealne pogodbe [*~ otvorenog prozora ne bih dobro spavao* da nisam otvorio prozor ne bih dobro spavao] **7.** *razg.* s česticom *da* niječe rečenično značenje; a da ne, a da nije [*~ da se trudim* a da se ne trudim] ✧ *prasl.* *bez (*rus.* bez) ← *ie.* *bheg'h- (*lit.* be, *skr.* bahiš: osim)

bȅz *m reg.* **1.** pamučno platno uobičajeno u orijentalnim nošnjama; može biti protkano svilenim nitima (ćereće), vrlo tanko prozirno (sadeluk), s kockastim uzorkom (kafez) **2.** platno uopće // **bèzli** *prid.* ⟨*indekl.*⟩ koji je od beza ✧ *tur.* ← *arap.* bäzz

BEZ- (u morfonološkim promjenama be-, bes-, beš-, beza-) prefiks za tvorbu složenica **1.** imeničkih; znači nedostatak, nijekanje ili suprotnost onoga što znači osnovna imenica [*bespolnost*; *bezbroj*] **2.** pridjevnih; znači da tko ili što nema ono što znači osnovni pridjev [*bešuman*; *bešćutan*; *bezazlen*] ♦ *pr.* (nadimačko): **Bèzuh** (130, Zaprešić, Banovina, Slavonija) ✧ *v.* bez

bezákonit *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nije sukladan zakonu, koji je protivan zakonu; nezakonit // **bezákonito** *pril.* nezakonito; **bezákonitōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što nije zakonito; nezakonitost, bespravlje;

bezákonje *sr* **1.** stanje bez zakona, bespravo stanje, *usp.* bezakonitost **2.** nezakonit čin ✧ BEZ- + *v.* zakon, zakonit
bèzalkohōl|an *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji je bez alkohola, koji ne sadržava alkohol [*~no piće*] ✧ BEZ- + *v.* alkohol
bèzant *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *pov.* u srednjovjekovnoj Europi bizantski zlatnik, dugo vremena simbol gospodarskog napretka i bogatstva (»dolar srednjega vijeka«); bizant ✧ *v.* Bizant
bezàzlen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji sve prihvaća s povjerenjem, koji ne pretpostavlja i ne smišlja podvale, koji ima dobre namjere i u svemu ih vidi; prostodušan, naivan **2.** dobroćudan, neopasan [*~e prijetnje*] // **bezàzleno** *pril.* na bezazlen način; naivno, prostodušno; **bezàzlenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezazlen ili svojstvo onoga što je bezazleno; naivnost, prostodušnost; **bezazlènjāk** *m* ⟨G bezazlenjáka, V bȅzazlenjāče, N *mn* bezazlenjáci⟩ *razg.* bezazlena osoba; naivac ✧ BEZ- + *v.* zlo
bezázōran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji je bez zazora, koji ni pred čim ne zazire, koji ne preza ni pred čim, koji se ni pred čim ne ustručava; bezobziran // **bezázorno** *pril.* na bezobrazan način; bezobzirno, drsko; **bezázornōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ odsutnost zazora, obzira; bezobzirnost, drskost ✧ BEZ- + *v.* zazirati
bezbèli *pril. reg.* posve sigurno, nema sumnje, zaista, dakako, naravno; beli ✧ *tur.* besbelli, nastalo udvajanjem belli (bes + belli) radi pojačanja značenja
bèzbōjan *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ **1.** koji je bez boje (kao voda) **2.** *pren.* koji je bez izrazitih odlika; neizrazit, bezličan [*~ stav*] // **bȅzbōjno** *pril.* **1.** bez boje **2.** jednoliko, neizrazito; **bezbójnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bezbojno ✧ BEZ- + -BOJAN
bèzbōlan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ **1.** koji ne zadaje bol **2.** *pren.* koji može proći ili se obaviti bez većih problema, troškova, napora i sl. [*~ proces*] // **bèzbōlno** *pril.* na bezbolan način; **bèzbōlnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga što je bezbolno **2.** *pat.* analgezija ✧ BEZ- + *v.* bol, bolan
bèzbožan *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ **1.** koji ne vjeruje u Boga **2.** *pejor.* koji se ne boji Boga // **bèzbošćev** *prid.* koji pripada bezbošcu; **bèzboštvo** *sr*, *v.* bezbožnost; **bèzbožac** *m* ⟨G -ošca, N *mn* -ošci⟩ *pejor.* **1.** *v.* bezbožnik **2.** onaj koji ne zna Boga, koji nije kršćanin; neznabožac; **bèzbōžje** *sr arh.*, *v.* bezbožnost (**1**); **bèzbožnica** *ž*, *v.* bezbožnik; **bèzbožničkī** *prid.* koji se odnosi na bezbožnike; **bèzbožnički** *pril.* na bezbožnički način, kao bezbožnik; **bèzbožnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ **1.** onaj koji ne vjeruje u Boga **2.** onaj koji se odriče Boga; ateist, bezbožac, bezbožnjak; **bèzbožnīštvo** *sr*, *v.* bezbožnost; **bèzbožno** *pril.* na bezbožan način, protivno vjeri, nevjernički; **bèzbožnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** nevjerovanje u Boga, poricanje postojanja Boga; ateizam, bezboštvo, bezbožje, bezbožništvo, neznaboštvo **2.** *knjiš.* bezbožno djelo, grijeh; **bèzbožnjāk** *m* ⟨V -āče, N *mn* -āci⟩ *razg.*, *v.* bezbožnik ✧ BEZ- + *v.* bog
bèzbrad *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je bez brade; golobrad, ćosav ♦ *pr.* (nadimačko): **Bèzbradica** (380, Knin, sred. Dalmacija) ✧ BEZ- + *v.* brada
bezbrìdnjače *ž mn bot.* vrste trava iz roda *Puccinellia* ✧ BEZ- + *v.* brid
bèzbriž|an *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ **1. a.** koji nema briga, koji se ne brine [*~no dijete*], *opr.* zabrinut **b.** koji djeluje vedro; veseo [*osmijeh na ~nom licu*] **2.** koji se osigurao (ob. materijalno) da se ne mora brinuti [*~na starost*] // **bèzbrižno** *pril.* na bezbrižan način, ne brinući se, bez brige, *opr.* zabrinuto; **bèzbrižnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** osobina onoga koji je bezbrižan **2.** nemanje briga; mimoća, *opr.* zabrinutost ✧ BEZ- + *v.* briga, brižan
bèzbrk *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema brkove, kojemu ne rastu brkovi ✧ BEZ- + *v.* brk
bèzbrōj *m* **1.** (samo *jd*) ono što se ne može izbrojiti; velika množina, mnoštvo **2.** (u *pril.* službi) bezbrojno △ ~ ***puta*** nebrojeno mnogo puta // **bèzbrōjan** *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ koji se ne može izbrojiti; mnogobrojan; **bèzbrōjnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što se ne može izbrojiti; mnogobrojnost ✧ BEZ- + *v.* broj
bèzdan (I) *m* ⟨G -a/-dna, N *mn* -dni, G bȅzdānā⟩ **1.** velika provalija kojoj se dno ne vidi i koja se ne može izmjeriti, a u koju se pada s razine na kojoj se krećemo; ponor, ambis **2.** *pren.* ono što se ne da izmjeriti; veoma mnogo [*~ tuge i boli*] // **bèzdan** (II) *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je bez dna, neizmjerno dubok ✧ BEZ- + *v.* dno
bèzdimnī *prid.* koji ne dimi pri izgaranju [*~barut*] ✧ BEZ- + *v.* dim
bèzdjetan *prid.* ⟨*odr.* -tnī; nema *komp.*⟩ *jez. knjiž.* koji nema djece, koji ne može imati djece // **bèzdjetak** *m* ⟨G -tka, N *mn* -eci⟩ čovjek bez djeteta; **bèzdjetka** *ž* ⟨G *mn* -tākā/-ā/-ī⟩ ona koja nema djece; nerotkinja; **bèzdjetnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** stanje (braka) bez djece, nema-

nje djece **2.** stanje onoga koji je bezdjetan, koji nije mogao imati djece ✧ BEZ- + *v.* dijete

bèzdno *sr* ⟨G *mn* bèzdnā⟩ ono što kao pojam ili problem nema kraja, konca ni dna, beskrajna nejasnoća, »tama« [*to je ~ od novih i novih pitanja*] ✧ BEZ- + *v.* dno

bèzdoman *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ koji nema dom // **bèzdomnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji nema doma; beskućnik; **bèzdomstvo** *sr*, *v.* beskućništvo ✧ BEZ- + *v.* dom

bèzdrv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ **1.** koji ne sadrži drvo **2.** *zast.* koji nije obrastao drvećem [*~ne goleti*] △ ***~ni papir*** papir koji za razliku od srednje finih papira ne sadrži drvenjaču (bruševinu) ✧ BEZ- + *v.* drvo

bèzdušan *prid.* ⟨*odr.* -šnī⟩ koji nema duše, koji je bez osjećaja prema drugomu, bezosjećajan, okrutan, *opr.* duševan // **bèzdūšje** *sr*, *v.* bezdušnost; **bèzdušnica** *ž*, *v.* bezdušnik; **bèzdušničkī** *prid.* koji se odnosi na bezdušnike; **bèzdušnički** *pril.* kao bezdušnik; **bèzdušnīk** *m* ⟨V -iče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bezdušan; okrutnik, bezosjećajnik; **bèzdušno** *pril.* na bezdušan način; bezosjećajno, okrutno; **bèzdušnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezdušan; nemilosrdnost, okrutnost, bezdušje ✧ BEZ- + *v.* duša

bèze (**bezê**) *m* ⟨G bezèa⟩ *reg.* **1.** vrsta ruža za usne **2.** *kulin.* **a.** listovi od zapečenog bjelanca sa šećerom **b.** vrsta torte koja se pripravlja od takvih listova i odgovarajuće kreme ✧ *fr.* baiser: poljubac

bezecírati (što) *dv.* ⟨*prez.* bezècīrām, *pril. sad.* -ajūći, *pril. pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje⟩ *reg.* **1.** unaprijed zauzeti/zauzimati, rezervirati **2.** zaposjesti/zaposjedati [*~ mjesto u dvorani*] // **bezȅc** *uzv.* *reg.* zauzeto!, rezervirano! (često u dječjim igrama) ✧ *njem.* besetzen

bezèmljāš *m* ⟨G bezemljáša⟩ seljak koji nema zemlje, ili ima tako malo zemlje da se ne može prehranjivati // **bezemljášev** *prid.* koji pripada bezemljašu; **bezemljàšica** *ž*, *v.* bezemljaš; **bezemljàšičin** *prid.* koji pripada bezemljašici; **bezèmljāškī** *prid.* koji se odnosi na bezemljaše ✧ BEZ- + *v.* zemlja

bèzgaćnīk *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ **1.** onaj koji nema gaća, koji je bez gaća **2.** *pren.* **a.** *zast.* u Francuskoj revoluciji sankilot, *usp.* **b.** *knjiš.* onaj koji ništa nema, puka sirotinja; goljo ✧ BEZ- + *v.* gaće

bèzglasan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ **1.** koji je bez glasa; nijem **2.** koji šuti; tih **3.** nečujan [*~ smijeh*] // **bèzglasno** *pril.* bez glasa, nijemo, tiho, nečujno; **bèzglasnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezglasan ili stanje onoga što je bezglasno; potpuna tišina, nečujnost ✧ BEZ- + *v.* glas

bèzglav *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** *ekspr.* koji je bez glave, kojemu je glava odrezana [*~a zmija*] **2.** *pren.* **a.** koji je kao bez glave, koji ne zna što čini; obezglavljen, bandoglav **b.** koji je ostao bez vođe, čelnika i sl. [*~a vojska*] // **bèzglavac** *m* ⟨G -āvca, N *mn* -āvci⟩ onaj koji je bezglav; izbezumljena, zbunjena, dezorijentirana osoba; **bèzglavčev** *prid.* koji pripada bezglavcu; **bèzglavlje** *sr*, *v.* bezglavost (**2**); **bèzglavo** *pril.* kao bez glave; besciljno, smušeno, suludo, sumanuto, pometeno, smeteno; **bèzglavōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** *rij.* nemanje glave, *usp.* acefalija **2.** svojstvo ili postupak onoga koji je bezglav (ob. u zn. **2**); smušenost, izbezumljenost, dezorijentiranost, bezglavlje ✧ BEZ- + *v.* glava

bèzgorica *ž* *rij.* *arh.* kraj bez šumskog pokrova; golet ✧ BEZ- + *v.* gora

bezgotòvīnsk|ī *prid.* koji se obavlja bez gotovine, koji se ne obračunava i ne plaća u gotovu novcu [*~o plaćanje*] ✧ BEZ- + *v.* gotov, gotovina

bȅzgraničǀan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji je tako velik kao da nema granica, o čijim se granicama ne može govoriti; beskrajan, beskonačan, neizmjeran **2.** koji je pretjerano velik [*~na ljubav*] // **bȅzgranīčje** *sr*, *v.* bezgraničnost; **bȅzgranično** *pril.* na bezgraničan način; beskrajno, beskonačno, neizmjerno; **bȅzgraničnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ nepostojanje granica koje bi što omeđivale; bezgraničje, beskonačnost, beskrajnost ✧ BEZ- + *v.* granica

bèzgrebēnke *ž* *mn* ⟨N bèzgrebēnka, G *mn* -enākā/-ā/-ī⟩ *zool.* red ptica trkačica (*Ratitae*); zbog nedostatka grebena na prsnoj kosti ne mogu letjeti (emu, kivi, noj i kazuar) ✧ BEZ- + *v.* greben

bèzgreš|an (**bèzgrješan**) *prid.* ⟨*odr.* -šnī/bèzgrješnī⟩ **1.** koji je bez grijeha; neporočan **2.** koji je učinjen bez grijeha, koji je učinjen bez krivice; nevin **3.** koji ne pravi pogreške; nepogrešiv △ ***~no začeće (Marije)*** *teol.* definirano učenje vjere da je Marija prethodnom otkupiteljskom milošću Isusa Krista od rođenja ostala očuvana od istočnog grijeha i tako je s milošću otkupljenja počela njezina egzistencija // **bèzgrešnica** (**bèzgrješnica**) *ž*, *v.* bezgrešnik; **bèzgrešničkī**

(**bèzgrješnički**) *prid.* koji se odnosi na bezgrešnost i bezgrešnike; **bèzgrešnīk** (**bèzgrješnīk**) *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ **1.** onaj koji je bez grijeha **2.** onaj koji ne pravi pogreške, koji je nepogrešiv; **bèzgrešno** (**bèzgrješno**) *pril.* tako da je bez grijeha, činiti što ne griješeći; neporočno; **bèzgrešnōst** (**bèzgrješnōst**) *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezgrešan ili svojstvo onoga što je bezgrešno; neporočnost, nepogrešivost, bezgriješje; **bèzgriješje** *sr arh.*, *v.* bezgrešnost ✧ BEZ- + *v.* grijeh, grešan

bȅzidējan *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ **1.** koji je bez ideja, siromašan idejama **2.** u kojem se ne vidi projekcija stvaralačke ideje // **bȅzidējno** *pril.* na bezidejan način; **bezidéjnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezidejan ili svojstvo onoga što je bezidejno ✧ BEZ- + *v.* ideja

bèzimen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ **1.** koji nema svoje ime [*~i brod*] **2.** čije se ime ne zna; anoniman [*~o pismo*] **3.** koji nije u javnosti priznat i poznat, koji je malo poznat; neznan, nepoznat [*~i znanstvenik*] // **bèzimeno** *pril.* bez imena, nepoznato; **bèzimenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je bezimen; anonimnost; **bezimènjāk** *m* ⟨G bezimenjáka, N *mn* bezimenjáci⟩ *pejor.* onaj koji nema ime u javnom životu, znanosti ili umjetnosti, a nastupa kao da ima; anonimus, anonimac ✧ BEZ- + *v.* ime

bèzistān *m orij.* natkrivena tržnica ili trgovina, najčešće usred trga, *usp.* bazar ✧ *tur.* ← *arap.* bäzz + stān

bȅzizglēdan *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji je bez nade na uspjeh u nečemu; beznadan // **bȅzizglēdno** *pril.* bez izgleda; beznadno; **bezizglédnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bezizgledno, onoga što ne pruža nikakve izglede, što je bez izgleda, što ne daje izgleda, što neće imati prilike da se ostvari ili da uspije; beznadnost, besperspektivnost ✧ BEZ- + *v.* izgledati[1], izgledan

bȅzizlazan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji nema izlaza iz teške situacije; nerješiv, bezizgledan [*~ položaj*] // **bȅzizlāzje** *sr*, *v.* bezizlaznost; **bȅzizlazno** *pril.* bez izlaza, bez rješenja; **bȅzizlaznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga što je bezizlazno **2.** stanje koje ne pruža mogućnost izlaza iz neke nepovoljne situacije ili teških prilika; bezizlazje [*naći se u ~i* ✧ BEZ- + *v.* izlaz

bȅziznīman *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ koji je bez iznimke, od kojeg nema izuzetka // **bȅziznīmno** *pril.* bez iznimke, svakako [*~ se morate pojaviti na sastanku*]; **bȅziznīmnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je beziznimno ✧ BEZ- + *v.* izniman

bȅzizražājan *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ koji ne pokazuje osjećaje i misli, kojemu se na licu ne vide nikakve odlike; tup, prazan, bezizrazan // **bȅzizrāzan** *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩, *v.* bezizražajan; **bȅzizrāzno** *pril.* bezizražajno; **bȅzizrāznōst** (**bezizráznōst**) *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* bezizražajnost; **bȅzizražājno** *pril.* na bezizražajan način; tupo, prazno, bezizrazno; **bezizražájnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezizražajan ili svojstvo onoga što je bezizražajno; neizražajnost, tupost, praznoća, bezizraznost ✧ BEZ- + *v.* izraz

bȅzjāk *m* ⟨V -āče, N *mn* -āci⟩ **1.** priglup čovjek **2.** onaj koji je neotesan; prostak **3.** (Bezjak) *arh. podr.* nadimak kojim **a.** susjedi čakavci i štokavci nazivaju kajkavce **b.** kajkavci preko Kupe nazivaju kajkavce između Kupe i Mure // **bȅzjāčkī** *prid.* koji se odnosi na bezjake i Bezjake; **bȅzjāčki** *pril.* kao bezjaci i Bezjaci, na način bezjaka i Bezjaka; **bezjáština** *ž zast.* govor bezjaka, prostački govor ♦ *pr.*: **Bȅzjāk** (720, okolica Karlovca, Klanjec, Rijeka), **Bȉzjak** (170, Zagorje, Istra, Posavina) ✧ od izraza »bez jaja« ≃ BEZ- + *v.* jaje

bèzlič|an *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji nema ličnost, osobnost, individualnost (o osobi); impersonalan **2.** koji je jednolik [*~an pejsaž*]; suhoparan, monoton, štur **3.** *gram.* koji izražava radnju bez stvarnog subjekta u trećem licu jednine (npr. grmi, sijeva, sviće) [*~ni glagoli*; *~na rečenica*] // **bèzlično** *pril.* na bezličan način; suhoparno, monotono, prazno; **bèzličnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezličan ili svojstvo onoga što je bezlično ✧ BEZ- + *v.* lice, ličan

bèzlistac *m* ⟨G bèzlisca, N *mn* bèzlisci⟩ *bot.*, *v.* monotrop // **bezlíščev** *prid.* koji se odnosi na bezlisca ✧ BEZ- + *v.* list

bezlubánjci *m mn* ⟨N bezlubánjak, G bezlubánjka⟩ *zool.* potkoljeno primitivnih svitkovaca bez lubanje (*Acrania*); žive u svim morima (npr. kopljača) ✧ BEZ- + *v.* lubanja

bèzljudan *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji je bez ljudi; pust, nenaseljen ✧ BEZ- + *v.* ljudi

bèzmalo *pril.* umalo, zamalo, tek što nije; malne, skoro, gotovo, praktički ✧ BEZ- + *v.* malo

bèzmastan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji je bez masti, koji se priprema bez masti [*~ obrok*]; nemastan ✧ BEZ- + *v.* mast, mastan

bèzmek (**bèžmek**) *m* ⟨N *mn* -eci⟩ *zool.* riba koštunjača (*Uranoscopus scaber*) iz porodice paukovki (*Trachinidae*), ukopava se u pijesak ili mulj, česta u Sredozemnom i Jadranskom moru; batoglav

bèzmes|an *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji je bez mesa; mrsan, postan [~*ni petak*] ✧ BEZ- + *v.* meso

bȅzmirīs|an *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nema mirisa, kojemu i miris nije glavno svojstvo [~*ni alkohol*] ✧ BEZ- + *v.* miris, mirisan

bèzmjēran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji je neizmjeran, koji je neizmjerljiv; beskrajan, bezgraničan ✧ BEZ- + *v.* mjera

bȅzmlijēčan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nema mlijeka, u kojemu nema mlijeka (o hrani, o ženi koja treba dojiti) // **bȅzmlijēčnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je bezmlijačan, svojstvo onoga što je bezmlijačno ✧ BEZ- + *v.* mlijeko

bezmòzgāš *m* ⟨G bezmozgáša⟩ *razg.* onaj koji nema mozga, onaj koji je blesav; priglup, tupav, ograničen ✧ BEZ- + *v.* mozak

bȅznačājan *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ **1.** koji nema značenja, koji ne znači mnogo po vrijednosti, koji nema važnosti; neznatan [~ *problem*] **2.** koji nema značaja, karaktera; beskarakteran (o osobi) [~ *čovjek*] // **bȅznačājnica** *ž*, *v.* beznačajnik; **bȅznačājnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je beznačajan, koji je nitko i ništa, nikogović; **bȅznačājno** *pril.* neznatno, nevažno; **beznačájnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** vrlo mala vrijednost, sitnica **2.** osobina onoga koji je beznačajan ili svojstvo onoga što je beznačajno ✧ BEZ- + *v.* znak, značajan

beznáčelan *prid.* ⟨*odr.* -lnī⟩ koji nije načelan; besprincipijelan ✧ BEZ- + *v.* načelo, načelan

bèznad|an *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ **1.** za kojega nema nade, koji je bez nade, koji nema izgleda na izlaz iz teške situacije ili na uspjeh [~*an slučaj*] **2.** koji ne odaje nade [~*no lice*] // **bèznadnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji nema nade; **bèznadno** *pril.* bez nade; prazno, pusto; **bèznadnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje bez nade, stanje koje ne pruža nadu, nemanje nade [*potpuna* ~; *prolazna* ~]; **bèznāđ|e** *sr* trajnije ili trajno stanje bez nade, život u stanju bez nade [*živjeti u* ~*u*] ✧ BEZ- + *v.* nada

bèznog *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩, *v.* beznožan // **bèznošč-ev** *prid.* koji pripada beznošcu; **bèznožac** *m* ⟨G -ošca, N *mn* -ošci⟩ **1.** onaj koji nema noge **2.** (*mn*) *zool.*, *v.* apodi; **bèznožan** *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ koji nema nogu; beznog ✧ BEZ- + *v.* noga

bèznos *prid.*, *v.* beznosan // **bèznosan** *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nema nosa; beznos ✧ BEZ- + *v.* nos

bezòār *m* ⟨G bezoára⟩ *pat.* kamenasti ugrušak, želučani kamen, strano tijelo od vlasi (trihobezoar) ili od biljnih vlakana (fitobezoar) koji se stvara u želucima ljudi i životinja ✧ *fr.* bézoard ≃ *njem.* Bezoar ← *srlat.* bezahar ← *arap.* bā(di)zahr ← *perz.* pād-zahr

bèzobica *ž* stanje kad nema zobi, nestašica zobi ✧ BEZ- + *v.* zob

bȅzoblāčan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nema oblaka; vedar ✧ BEZ- + *v.* oblak, oblačan

bȅzoblīčan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji je bez oblika; neoblikovan, *opr.* oblikovan, uobličen, *v.* uobličiti **2.** koji nema izrazitog i karakterističnog oblika; jednoličan, monoton, bezličan // **bȅzoblīčje** *sr*, *v.* bezobličnost; **bȅzoblīčnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezobličan ili svojstvo onoga što je bezoblično; bezobličje ✧ BEZ- + *v.* oblik

bezòborīnskī *prid.* koji nema oborina; suhi ✧ BEZ- + *v.* oboriti, oborinski

bezòbrazan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ koji nema obraza; koji je nametljiv ili neosjetljiv prema drugome do nepristojnosti; drzak // **bezobràština** *ž* postupak onoga koji je bezobrazan, nametljiv ili neosjetljiv prema drugome do nepristojnosti; bezobrazluk; **bezobràzluk** *m* ⟨N *mn* -uci⟩ *reg.*, *v.* bezobraština; **bezòbraznica** *ž*, *v.* bezobraznik; **bezòbraznīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bezobrazan; **bezòbraznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina ili postupak onoga koji je bezobrazan, *usp.* bezobraština ✧ BEZ- + *v.* obraz

bȅzobzīran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji nema obzira, koji ne preza ni pred čime; bezočan // **bȅzobzīr** *m*, *v.* bezobzirnost; **bȅzobzīrno** (**bȅzobzīrce** *rij. ekspr.*) *pril.* na bezobziran način, bez obzira; **bezobzírnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina ili postupak onoga koji je bezobziran, koji nema obzira; bezobzir ✧ BEZ- + *v.* obazreti se, obzir

bèzočan, *v.* bezok

bȅzodložan *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ koji ne trpi odlaganja; neodložan, neodgodiv ✧ BEZ- + *v.* odložiti

bȅzodvlāčno *pril. knjiš. admin.* bez odgađanja, bez odugovlačenja, *usp.* neodgodivo // **bȅzodvlāčnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bezodvlačno; neodgodivost ✧ BEZ- + *v.* odvući

bèzok *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema jednog ili oba oka // **bèzočan** *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nema stida; bezobziran, bestidan, drzak; **bèzočnica** *ž*, *v.*

bezočnik; **bèzočnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bezočan; bestidnik, drznik; **bèzočnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezočan; drskost, bezobzirnost, bestidnost, bezočnjaštvo; **bèzočnjāštvo** *sr*, *v.* bezočnost ✧ BEZ- + *v.* oko

bezòkrīlka *ž bot.*, *v.* ljubovka

bȅzokusan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nema osjećaj okusa ✧ BEZ- + *v.* okušati, okus

bèzolov|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ *kem.* koji ne sadrži olovo [*~ni benzin*] ✧ BEZ- + *v.* olovo, olovan

bȅzopāsan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji nije opasan; neopasan // **bȅzopāsnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezopasan ili svojstvo onoga što je bezopasno ✧ BEZ- + *v.* opasan

bȅzosjećājan *prid.* ⟨*odr.* -jnī⟩ koji nema osjećaja; bešćutan, bezdušan // **bȅzosjećājnica** *ž*, *v.* bezosjećajnik; **bȅzosjećājnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩, *v.* bezdušnik; **bezosjećájnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezosjećajan, koji nema smisla za tegobe drugoga, koji nema osjećaja za tuđe nevolje, koji nema samilosti; bešćutnost, bezdušnost ✧ BEZ- + *v.* osjetiti, osjećajan

bèzosjetan *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji nema osjeta, koji ne posjeduje osjet ✧ BEZ- + *v.* osjetiti, osjetan

bezòstruška *ž* ⟨G *mn* -užākā/-ī⟩ *bot.* biljka (*Aceras antropophora*) iz porodice orhideja (*Orchidaceae*) ✧ BEZ- + *v.* ostrugati, ostruga

bezrázložan *prid.* ⟨*odr.* -žnī⟩ koji nema razloga; nemotiviran, neosnovan [*~ napad na prolaznike*] // **bezrázložno** *pril.* bez razloga, na bezrazložan način; **bezrázložnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bezrazložno ✧ BEZ- + *v.* razlog, razložan

bèzrepan *prid.* ⟨*odr.* -pnī⟩ koji je bez repa; bezrep // **bèzrepci** *m mn* ⟨N bèzrepac, G bèzrepca⟩ *zool.* podrazred vodozemaca bez repa (*Anura*, *Ecaudata*), npr. žabe (*Ranidae*), itd. ✧ BEZ- + *v.* rep

bezrèzērv|an *prid.* ⟨*odr.* -vnī⟩ kad se što podržava bez rezerve, potpuno, u potpunosti; bez ograde [*~na podrška*] // **bezrèzervnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezrezervan, svojstvo onoga što je bezrezervno ✧ BEZ- + *v.* rezerva

bèzrječan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji je bez riječi, nijem // **bèzrječnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezrječan ili svojstvo onoga što je bezrječno ✧ BEZ- + *v.* riječ

bèzrjēčničk|ī *prid.* koji nema rječnika [*~a kultura jezika*] ✧ BEZ- + *v.* riječ, rječnik

bèzrog *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema rogova; bezrožni // **bèzrožnī** *prid.*, *v.* bezrog ✧ BEZ- + *v.* rog

bèzruk *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema ruku // **bèzrukōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji nema ruku ✧ BEZ- + *v.* ruka

bèzub *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema zube (ob. u zn. koji je izgubio zube) [*~ starac*; *~a usta*] // **bèzubōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je bez zubi ✧ BEZ- + *v.* zub

bȅzukusan *prid.* ⟨*odr.* -snī⟩ koji je bez ukusa; neukusan, bljutav // **bȅzukusnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bezukusno; bljutavost ✧ BEZ- + *v.* ukus, ukusan

bèzūman *prid.* ⟨*odr.* -mnī⟩ **1.** koji je u svojim postupcima bez uma; neuman, nerazuman, nerazborit, nepromišljen [*~ čin*] **2.** *meton.* koji je nastao bezumnim, neumnim postupkom, postupkom bez uma // **bèzūmlj|e** *sr* stanje onoga koji je bezuman; bezumnost, bezumstvo; **bèzūmnica** *ž*, *v.* bezumnik; **bèzumničin** *prid.* koji pripada bezumnici; **bèzūmnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bezuman; nerazuman, nepromišljen; **bèzūmno** *pril.* na bezuman način; nerazumno; **bèzūmnōst** (**bezúmnōst**) *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* bezumlje; **bezúmstvo** *sr arh.*, *v.* bezumlje ✧ BEZ- + *v.* um, uman

bèzupka *ž* ⟨G *mn* -ī/-ubākā⟩ *zool.* slatkovodni školjkaš (*Anodonta cygnea*) iz reda listoškržnjaka ✧ *v.* bezub

bȅzuspjeh *m* ⟨N *mn* -esi⟩, *v.* neuspjeh // **bezùspješan** *prid.* ⟨*odr.* -šnī⟩, *v.* neuspješan; **bezùspješno** *pril.*, *opr.* uspješno; **bezùspješnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩, *v.* neuspješnost ✧ BEZ- + *v.* uspjeh

bèzust *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nema ustiju ✧ BEZ- + *v.* usta

bȅzutješan *prid.* ⟨*odr.* -šnī⟩ koji se ne može utješiti; neutješan // **bȅzutješnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je bezutješan; neutješnost ✧ BEZ- + *v.* utjeha, utješan

bȅzuvjet|an *prid.* ⟨*odr.* -tnī⟩ koji se mora izvršiti bez ikakvih uvjeta; obavezan, neograničen, potpun, apsolutan [*~na predaja*; *~na potreba*] △ *~**na kazna*** *pravn.* sudska presuda koja znači automatsko izvršavanje kazne zatvora, namirivanje globe itd., *opr.* uvjetna kazna, *v.* uvjetan △ // **bȅzuvjetno** *pril.* bez postavljanja uvjeta, ne postavljajući uvjete; **bȅzuvjetnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** svojstvo onoga što je bezuvjetno **2.** *fil.* način postojanja bića po vlastitoj biti, ne primajući uvjet mogućnosti postojanja od nekog drugog bića ✧ BEZ- + *v.* uvjet, uvjetan

bèzuzročan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ koji nema uzroka; bezrazložan ✧ BEZ- + *v.* uzrok

bèzvezan *prid.* ⟨*odr.* -znī⟩ *razg.* kome nedostaje veza s okolinom, unutrašnja veza, smisao; nepovezan s onim sa čim bi morao biti povezan; besmislen // **bezvezànt** *m* ⟨G *mn* -nātā⟩ *razg.*, *v.* bezveznjak; **bezvezàntica** *ž*, *v.* bezvezant; **bezvezàrij|a** *ž* koještarija, trice i kučine, beznačajna stvar, glupa zamisao, projekt i sl. koji nema praktične, teorijske ni druge vrijednosti, ono što se ne može korisno upotrijebiti (a zamišljeno je tako da bi se moralo); ono što je bez veze [*pusti ga, priča ~e*]; **bezvezáriti** *dv.* ⟨*prez.* bezvèzārīm, *pril. sad.* -rēći, *pril. pr.* -īvši, *gl. im.* -rēnje⟩ *razg.* (is)pričati ili (u)raditi bezvezarije; lupetati; **bèzveznica** *ž razg.*, *v.* bezveznik; **bèzvezničin** *prid.* koji pripada bezveznici; **bèzvezničkī** *prid.*, *v.* bezvèznjāčkī; **bèzveznički** *pril.*, *v.* bezvèznjāčki; **bèzveznīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ *razg.* onaj koji je blesav, tup, *usp.* bezveznjak; **bèzvezno** *pril.* besmisleno, bez reda, s brda s konca; **bèzveznōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezvezan, svojstvo onoga što je bezvezno; **bezvèznjāčkī** *prid.* koji se odnosi na bezveznjake; bezveznički; **bezvèznjāčki** *pril.* kao bezveznjak, na način bezveznjaka; bezveznički; **bezvèznjāk** *m* ⟨G bezveznjáka, V bèzveznjāče, N *mn* bezveznjáci⟩ *razg. pejor.* onaj koji ne zna posao, koji se u nešto slabo razumije, koji nema veze s potrebnom stručnošću, koji nije upućen u neko znanje ili vještinu, koji nije dorastao; nespretnjaković, nesposobnjaković, bezveznik, bezvezant; **bezveznjàkinja** *ž*, *v.* bezveznjak; **bezveznjáštvo** *sr* ukupnost ideja, ponašanja i djelovanja bezveznjaka ✧ BEZ- + *v.* vez, veza

bèzvēzničk|ī *prid.* koji je bez veznika [*~a rečenica*] ✧ BEZ- + *v.* vez, veznik

bèzvjēran *prid.* ⟨*odr.* -rnī⟩ koji je bez vjere // **bèzvjerac** (**bezvjérac**) *m* ⟨G -ērca, N *mn* -ērci⟩ *pejor.* onaj koji ne vjeruje, koji nema vjeru u više biće; nevjerac; **bezvjérčev** *prid.* koji pripada bezvjercu; **bèzvjērje** *sr*, *v.* bezvjerstvo; **bèzvjērnica** *ž*, *v.* bezvjerac; **bèzvjērničin** *prid.* koji pripada bezvjernici; **bèzvjērstvo** *sr* osobina i djelovanje onoga koji je bezvjeran; bezvjerje, *usp.* bezbožnost ✧ BEZ- + *v.* vjera

bèzvjetrica *ž meteor.* stanje bez vjetra ✧ BEZ- + *v.* vjetar

bèzvlāđe *sr* stanje bez vlasti; bezakonje, anarhija, bezvlašće // **bèzvlāšće** *sr*, *v.* bezvlađe ✧ BEZ- + *v.* vladati

bèzvodan *prid.* ⟨*odr.* -dnī⟩ koji nema vode △ ~ ***kraj*** kraj u kojem ima malo ili nimalo voda tekućica, stajaćica i izvora // **bèzvodica** *ž* stanje bez vode, manjak vode; **bèzvodnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ svojstvo onoga što je bez vode ✧ BEZ- + *v.* voda

bèzvolja *ž razg.*, *v.* bezvoljnost // **bèzvōljan** *prid.* ⟨*odr.* -ljnī⟩ koji je u stanju bez volje, koji se ne odlikuje voljom za bilo što; beživotan, apatičan; **bèzvōljnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji je bezvoljan; **bèzvōljno** *pril.* bez volje, na bezvoljan način; **bèzvōljnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje onoga koji je bezvoljan; beživotnost, apatičnost, bezvolja ✧ BEZ- + *v.* volja

bèzvrat (**bèzvratan**) *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji je vrlo kratka vrata, kao da nema vrata; kojemu je glava kao izravno nasađena na trup (za razliku od onoga koji ima vitak vrat, labuđi vrat i sl.) ✧ BEZ- + *v.* vrat

bèzvremen *prid.* ⟨*odr.* -ī⟩ koji nije u vremenu, koji se ne događa ili ne protječe u odsječku vremena, koji nema početak i kraj, koji nije vezan za vrijeme // **bèzvremenōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ stanje bez vremena, radnja ili zbivanje bez odnosa prema protjecanju vremena; **bèzvremenskī** *prid.* koji se odnosi na ono što je bezvremeno ✧ BEZ- + *v.* vrijeme, vremen

bȅzvrijēd|an *prid.* ⟨*odr.* -dnī, *komp.* bezvrèdnijī⟩ **1.** koji nema vrijednosti; beznačajan [*~na argumentacija*] **2.** koji više ne važi, kojem je istekao rok upotrebe; ništavan, nevažeći [*~na karta za predstavu*] // **bȅzvrijēdnica** *ž*, *v.* bezvrijednik; **bȅzvrijēdnīk** *m* ⟨V -īče, N *mn* -īci⟩ onaj koji ne posjeduje vrijednosti (o osobi), koji je bez karaktera; ništica; **bȅzvrijedno** *pril.* na bezvrijedan način; **bȅzvrijēdnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ osobina onoga koji je bezvrijedan ili svojstvo onoga što je bezvrijedno ✧ BEZ- + *v.* vrijediti, vrijedan

bèzvučan *prid.* ⟨*odr.* -čnī⟩ **1.** koji nema zvuka; nijemi **2.** *fon.* koji se ne artikulira uz titranje glasnica △ ~ ***glas*** *fon.* vrsta glasa gdje glasnice ne titraju prolaskom zračne struje (p, t, k, c, č, ć, f, s, š, h); bezvučnik, *opr.* zvučni glas, *v.* zvučan △; ~ ***par (parnjak)*** *fon.* zvučni i bezvučni glas u opoziciji (p-b, t-d, k-g...) // **bèzvučnīk** *m* ⟨N *mn* -īci⟩ bezvučan glas, *v.* bezvučan △; **bèzvučnōst** *ž* ⟨G -osti, I -osti/-ošću⟩ **1.** stanje onoga što je bezvučno **2.** *lingv.* svojstvo ili distinktivno obilježje bezvučnih glasova ✧ BEZ- + *v.* zvuk, zvučan

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 811.163.42(038)

HRVATSKI enciklopedijski rječnik. -
Zagreb: EPH: Novi Liber, 2004

ISBN 953-6045-28-1 (Novi Liber)(cjelina)

<Sv.> 1: A-Bez. - 2004

ISBN 953-7160-71-8

441028085